KARAHANLI TÜRKÇESİ İLK TÜRKÇE SATIR-ARASI TRANSKRİBELİ KUR'AN TÜRCÜMESİ (TİEM 73) - TÜRKİYE TÜRKÇESİ MEALLİ KARŞILAŞTIRMALI KUR'AN-I KERİM (1. CİLT)

Doç. Dr. Suat ÜNLÜ

Konya, 2018

Karahanlı Türkçesi İlk Türkçe Satır-Arası Transkribeli Kur'an Türcümesi (TİEM 73) - Türkiye Türkçesi Mealli Karşılaştırmalı Kur'an-ı Kerim (1. Cilt)

Doç. Dr. Suat ÜNLÜ

Yayıncı
Konya Selçuklu Belediyesi

Genel Yayın Yönetmeni
Ali DÜZ
Selçuklu Belediyesi Kültür İşleri Müdürü

Dizgi ve Mizanpaj
Ahmet ALKAN

Kapak Tasarım
Servet CAN

İletişim Adresi
Şeyh Şamil Mh. Doç. Dr. Halil Ürün Cad. No:19 Pk:42070
Selçuklu/KONYA

ISBN:
978-605-4886-35-7 (Tk.)
978-605-4886-36-4 (1.c.)

Baskı
Sistem Ofset Basım Yayın San. ve Ticaret Ltd. Şti.
Strazburg Caddesi No : 31/17 Sıhhiye - ANKARA
Telefon: 0 312 229 1881 - 231 4711- 231 3257
Fax: 0 312 229 63 97

Eserin tüm telif, fikri ve mülkiyet kullanım hakları, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserlerinin Korunması Kanunu ve ilgili mevzuat çerçevesinde, çoğaltım, dağıtım ve telif haklarının gayri mahdut bir şekilde Selçuklu Belediyesi'ne aittir. Tamamen veya kısmen, kaynak gösterilerek dahi kopyalanamaz.

SELÇUKLU BELEDİYESİ

İSLÂM DÜNYASI TURİZM BAŞKENTİ KONYA 2016

İÇİNDEKİLER

Takdim	IV
Önsöz	VI
Surelerin Fihristi ve Sayfa Numaraları	VII-IX
Kısaltmalar	X
İşaretler	XI
Çeviriyazı İşaretleri	XII
Kaynakça	XIII-XVI
1.Giriş	XVII
1.1. Kur'an'ın Tercüme Meselesi	XVII-XIX
1.2 Karahanlı Türkçesi Satır-Altı Kur'an Tercümesi (TİEM 73)	XX
1.2.1 Çevireni, Çeviri Tarihi, Alanı	XX
1.2.2. Nüsha	XX
1.2.3. İstinsah Tarihi ve Müstensihi	XX
1.2.4. Nüsha Özellikleri	XX-XXI
Metin	1-428

TAKDİM

Türklerin tarih sahnesine çıkışları itibariyle dünyanın siyasi, askeri, ekonomik, kültürel ve sosyal etkinliklerine birçok bakımdan katkıda bulunduğu iyi bilinmektedir.

Türk kültür tarihinde Türkolojiye ait yazılı eserlerin verildiği ilk dönem olan Göktürklerde tek Tanrı inancının varlığını abidelerdeki ifadelerden anlamaktayız. Göktürklerin tek Tanrı inancından, Uygurların akıl ve felsefeyi öne çıkaran Budizm ve Maniheizm gibi çeşitli inançlara yönelişleri aslında Türklerin kendi fıtri özellikleriyle tamamen uyuşacak bir din arayışı içinde olduklarını göstermektedir.

Her ne kadar Türkler topluluk hâlinde Karahanlılar döneminde Müslüman olmuşlarsa da bu İslamlaşma sürecinin en az 200 yıl önceden başladığı İslam ordularının doğu seferlerinde Çinlilerle yaptıkları mücadelelerde Türklerin İslam ordularına yardım ettikleri ve bu sırada ferdî olarak İslamiyet dairesine girdikleri bilinmektedir.

Türk diliyle ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında külliyatın büyük bir kısmının dinî içerikli metinler olduğu görülmektedir. İslamiyet'ten önce Uygurlar döneminde dinî içerikli Budizm ve Maniheizm ile ilgili çok sayıda telif ve tercüme eser verilmiştir. Karahanlıların İslamî daireye girmeleriyle birlikte bir yandan İslamiyet'i cihanşümul bir din hâline getirmek için cihat faaliyetlerine diğer taraftan İslamî kültüre ait eserleri kendi dil ve kültürlerine kazandırma faaliyetlerine girdikleri görülmektedir. Dîvânu Lugât'it Türk, Kutadgu Bilig bu dönemin şaheserleri arasındadır ve bütün Türk İslam kültür coğrafyasında bu eserleri geçecek başka eserler kaleme alınamamıştır.

Tercüme ve meal faaliyetleriyle Kur'an-ı Kerim'i kendi dillerinin anlam dünyasına aktararak Arapça bilmeyen insanların inandıkları dini birinci elden öğrenmeleri sağlanmıştır. Ecdadımızın kutsal kitabı tercüme ederken herhangi bir yanlış anlaşılmaya mahal vermemek için her türlü ilmî ve teknik imkânı hazırladıklarını bilmekteyiz. Kur'an'ın tercümesi için Türk İslam dünyasında bu konuyla ilgili ne kadar başat âlim varsa hepsini bu kutsal görev için bir araya getirmişler ve Kuran'ın ilk satır altı tercümesini yapmışlardır.

İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesi No.73'te bulunan bu eser 452 varak 904 sayfadır. Eserde Arapça ayetler siyah mürekkeple Türkçe tercümeler ise Arap alfabesiyle ve kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Eser tam ve eksiksizdir.

Eserin yayımında başta eser sahibi Doçent Dr. Suat ÜNLÜ olmak üzere eser üzerinde emeği geçen herkese ayrı ayrı teşekkür ederim.

Atalarımızın büyük emeklerle ortaya koydukları bu çalışmaları Belediye Başkanlığımızın himayesinde bir seri halinde yayımlamaktan büyük bir gurur ve heyecan duyuyorum. Eserin bilim ve kültür dünyasına büyük katkılarda bulunmasını temenni ediyorum.

Uğur İbrahim ALTAY
Selçuklu Belediye Başkanı

ÖNSÖZ

İnsanlık tarihinin mihenk taşlarından biri de Kur'an-ı Kerim'in vahiy yoluyla Hz. Peygamber tarafından insanlığa tebliğ edilmesidir. Bu sebeple Kur'an-ı Kerim bütün insanlığın ortak kutsal kitabıdır. Kur'an-ı Kerim'in Arapça olarak indirilmiş olması onun insanlığın ortak hazinesi olmasına engel olmadığı gibi Arap milletine ithaf edildiğini de ortaya koymaz. Zaman içerisinde İslamiyet Arap coğrafyasından taşıp geniş alanlara yayıldıkça ve farklı milletlerin dini oldukça Kur'an-ı Kerim'in de bu milletlerin dillerine aktarılması zaruri hâle gelmiştir.

Kur'an-ı Kerim'in ve İslamiyet'in önceleri üç büyük millet ve kültür etrafında yoğunlaştığını görmekteyiz. Söz konusu kültür daireleri Araplara, Farslara ve Türklere aittir. Kur'an'ın Arapça olarak indirildiği bizzat kendinde ifade bulmaktadır. Hz. Peygamber döneminde sahabelerden Selman-ı Farisî›nin Hz. Peygamberden Kur'an'ın Farsça olarak öğrenilebileceği konusunda aldığı izni ve bununla ilgili yapılanları biliyoruz. Geriye sadece uzun süre İslam dinine hizmet etmiş olan Türkler kalmakta ve Türk dili üzerinde yapılmış çalışmalardan anlaşılmaktadır ki Türklerin Uygurlar döneminden kalma zengin bir dinî literatürü bulunmaktadır. Yine Türk Dil tarihi boyunca başyapıt olarak kullanılan Dîvânu Lugâti't-Türk ve Kutadgu Bilig adlı eserler Türk dilinin kemale ulaştığına dair delillerdir. Gerek kutsal kitabın anlaşılması ihtiyacı, gerekse de onu çevirecek dilin olgunluğu ve kabiliyeti Kur'an'ın Türkçeye aktarılmasını zaruret hâline getirmiştir. Bugüne kadar yapılmış çalışmalar sonucunda elimizde Türklerin Doğu Türkçesi dönemine ait beş adet Kuran tercümesi bulunmaktadır. Bunlardan Karahanlı Dönemine ait TİEM 73 ve Harezm Dönemine ait Hekimoğlu Nüshası tam ve eksiksizdir. Yine Karahanlı Dönemine ait Rylands Nüshası ve Harezm Dönemine ait Özbekistan Nüshası eksiktir. Karahanlı-Harezm karışımı olan Anonim Kur'an Tefsiri ise hem eksik hem de Tercüme-Tefsir karışımı bir eserdir. Bu eserler Türkolojinin değerli bilim insanları tarafından bilim âlemine kazandırılmıştır.

Bu çalışma yaklaşık olarak 20 cilt olarak planlanmıştır. Çalışmanın 8 cilti Selçuklu Belediyesi tarafından basılmaktadır. Diğer 12 cilti: Karahanlı Türkçesi İlk Türkçe Satır-Arası Kur'an Tercümesi Konkordanslı Sözlüğü (3 cilt), Karahanlı Türkçesi İlk Türkçe Satır-Arası Kur'an Tercümesi Grameri (1 cilt), Karahanlı Türkçesi İlk Türkçe Satır-Arası Kur'an Tercümesi Satır-Arası Kelime Meali (4 cilt), Karahanlı Türkçesi İlk Türkçe Satır-Arası Kur'an Tercümesi Arapça-Karahanlı Türkçesi Karşılıklar Dizini (2 cilt), Karahanlı Türkçesi İlk Türkçe Satır-Arası Kur'an Tercümesi Karahanlı Türkçesi-Arapça Karşılıklar Dizini(2 cilt) olmak üzere 2018 ve 2019 yılları arasında peyderpey basılacaktır.

Okuyucuların eski Kur'an tercümelerindeki ayetlerin anlamlarını karşılaştırma yoluyla çözebilmeleri için modern Kur'an mealleri içerisinde en çok takip edilen ve en geniş açıklamaları ihtiva eden **Yüce Kur'an ve Açıklamalı-Yorumlu Meâli** adlı

çalışmayı kullandık. Bu çok büyük emekler vererek hazırladıkları Kur'an mealinin, çalışmamızda kullanılmasından memnun olacaklarını dile getiren Prof. Dr. Abdülkadir Şener'e; mekanı cennet, rahmetli Prof. Dr. Cemal Sofuoğlu'na ve Prof. Dr. Mustafa Yıldırım'a ayrı ayrı minnettarlığımı ifade etmek isterim. Allah hepsinden razı olsun.

Gerek dikkati ve disiplini gerekse de çalışkanlığıyla ileride Türkoloji'ye ait birçok problemli konuya el atacağını düşündüğüm öğrencim Arş. Gör. Banu Durgunay'a da yaptığı tashihler ve yardımlarından dolayı minnettarlığımı belirtmek isterim.

Kur'an'ın Arapça kısmını Aksaray İli Müftülüğünün internet sayfasından aldım. İlgili internet sayfasını hazırlayıp hizmete açan Aksaray İli Müftülüğü çalışanlarına da şükranlarımı belirtmek isterim.

Son olarak eserin temel kaynağı olan doktora tezimde büyük emekleri olan Hocam Prof. Dr. Fatma Sema Barutcu-Özöndere, problemli yerleri çözümünde Doktora tezinden yararlandığım Prof. Dr. Abdullah Kök'e ve eserin basımı konusunda belediyenin bütün imkanlarını sevk eden Selçuklu Belediye Başkanı Uğur İbrahim ALTAY beye teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Benim tek gayem dünyada var olan iki büyük sermayemi, DİNİM İslamiyet'i ve DİLİM Türkçeyi böyle kutsal bir eserde birleştirmektir.

Başarı Allahtan'dır.

Doç. Dr. SUAT ÜNLÜ

SÛRELER FİHRİSTİ

Sûre no.	Sûre adı	Sayfa
	CİLT I	
1	Fatiha	1-2
2	Bakara	3-108
3	Âl-i İmran	109-174
4	En-Nisâ	175-237
5	El-Maide	238-283
6	En'am	284-338
7	El-A'raf	339-403
8	Enfâl	404-428
	CİLT II	
9	Et-Tevbe	1-46
10	Yûnus	47-81
11	Hûd	82-119
12	Yûsuf	120-153
13	Er-Rad	154-169
14	İbrahim	170-186
15	Hicir	187-208
16	En-Nahl	209-246
17	İsrâ	247-278
18	El-Kehf	279-310
19	Meryem	311-334
20	Ta-ha	335-367
21	Enbiya	368-395
22	El-Hacc	396-419
23	El-Mü'minûn	420-446
	CİLT III	
24	Nûr	1-23
25	Furkân	24-44
26	Eş-Şuarâ	45-90
27	En-Neml	91-115
28	El-Kasas	116-142
29	El-Ankebût	143-163
30	Er-Rûm	164-181
31	Lokmân	182-192
32	Es-Secde	193-201
33	El-Ahzab	202-226

34 Sebe.....227-243
35 Fâtir.....244-258
36 Yâsin.....259-277
37 Es-Saffât.....278-313
38 Sad.....314-333
39 Ez-Zümer.....334-356
40 El-Mü'min.....357-381
41 Fussilet.....382-397
42 Eş-Şûrâ.....398-413
43 Ez-Zuhruf.....414-435
44 Ed-Duhân.....436-448

CİLT IV

45 El-Casiye.....1-11
46 El-Ahkâf.....12-23
47 Muḥammed.....24-35
48 Fetih.....36-46
49 El-Hucurat.....47-53
50 Kâf.....54-64
51 Ez-Zâriyat.....65-77
52 Et-Tûr.....78-88
53 En-Necm.....89-102
54 El-Kamer.....103-114
55 Er-Rahmân.....115-130
56 El-Vâki'a.....131-149
57 El-Hadîd.....150-160
58 El-Mücadele.....161-169
59 El-Haşr.....170-178
60 El-Mümtehine.....179-184
61 Es-Saf.....185-189
62 El-Cum'a.....190-193
63 El-Münâfikûn.....194-197
64 Et-Tegâbün.....198-203
65 Et-Talâk.....204-208
66 Et-Tahrîm.....209-213
67 El-Mülk.....214-221
68 El-Kalem.....222-232
69 El-Hakka.....233-243
70 El-Meâric.....244-252
71 Nûh.....253-259
72 El-Cin.....260-266
73 El-Müzzemmil.....267-272
74 El-Müddesir.....273-284

75	El-Kıyame	285-292
76	El-İnsan	293-299
77	El-Mürselât	300-309
78	En-Nebe’	310-318
79	En-Naziât	319-328
80	Abese	329-337
81	Et-Tekvîr	338-343
82	El-İnfitâr	344-347
83	El-Mutaffin	348-355
84	El-İnşikak	356-361
85	El-Burûc	362-366
86	Et-Târik	367-370
87	El-A’la	371-375
88	El-Gâşiye	376-381
89	El-Fecr	382-388
90	El-Beled	389-393
91	Eş-Şems	394-397
92	El-Leyl	398-402
93	Ed-Duhâ	403-405
94	El-İnşirah	406-407
95	Et-Tîn	408-409
96	El-Alâk	410-414
97	El-Kadir	415-416
98	El-Beyyine	417-419
99	Ez-Zilzâl	420-421
100	El-Âdiyât	422-424
101	El-Karia	425-427
102	Et-Tekâsür	428-429
103	El-Asr	430-431
104	El-Hümeze	432-434
105	El-Fil	435-436
106	Kureyş	437-438
107	El-Maûn	439-440
108	El-Kevser	441-442
109	El-Kâfirûn	443-444
110	En-Nasr	445
111	Et- Tebbbet	446-447
112	El-İhlâs	448-449
113	El-Felâk	450-451
114	En-Nâs	452-453

Kısaltmalar

A. : Arapça
A.ç : Arapça çokluk
a.g.e : adı geçen eser
agm : adı geçen makale
b. : *bin 'oğlu'*
bkz. : Bakınız
C. : Cilt
cm. : santimetre
Çev. : Çeviren
ETü. : Eski Türkçe
F : Farsça
FİY : Fiilden İsim Yapma
h. : Harfiyen, kelimesi kelimesine
H. : Hicrî
Hap. leg. : *Hapax legomenon* 'yalnızca bir kez bulunan'
Hz. : Hazreti
İFY : İsimden Fiil Yapma
İYE 3k : İyelik III. kişi
Ka. : Kur'an anlamı
Krş. : Karşılaştırınız
M. : Miladî
Ma. : Macarca
Mo : Moğalca
r : Yazma nüshadaki yaprağın ön yüzü
R : Rylands
s : sayfa
S : Sayı
S. : Soğd
Skr. : Sanskrit
Tü. : Türkçe
TTü. : Türkiye Türkçesi
v : Yazma nüshadaki yaprağın arka yüzü
Y : Yunanca
yy. : yüzyıl

İşaretler

... = belirsiz sayıda harf eksiktir
/// veya [ ] = metnin hasar gören yerleridir
< > = yazı çevrimli metne eklenmiştir
- = asıl metinde ayrı yazılmıştır.
- = (gramer tahlilinde) fiil kökü, fiil köküne gelen ek
+ = isim kökü, isim köküne gelen ek
* = tespit edilememiş tahmine dayalı şekil
> = bu şekle girer
< = bu şekilden gelir

ÇEVRİYAZI İŞARETLERİ

ا	a, e, ā
آ	a, ā
ايـ	ė
ب	b/p
پ	p
ت	t
ج	c/ç
ڇ	s̱
ح	ḥ
خ	ḫ
د	d
ذ	ẕ,ḍ
ر	r
ز	z
س	s
ش	ṣ
ص	ṣ
ض	ż
ط	ṭ
ظ	ž
ع	ʿ
غ	ġ
ف	f
ق	ḳ
ك	g/k/ŋ
ل	l
م	m
ن	n
و	u/ü; ū, o/ö, v
ه	a, e, h
ى	ı/i, ī, y
ة	t

Kaynakça

ABDÜ'LBAKÎ, M. Fuad, *Kur'ân Kelimelerinin Anahtarı*, çev. Mahmud ÇANGA, İstanbul, 1986.

AKTAŞ, Hamit, *Kur'ân-ı Kerîm Meal ve Kelime Meali*, İstanbul, İpek Dağıtım, 2004.

ALTUNTAŞ, Halil, *Kur'an'ın Tercümesi ve Tercüme İle Namaz Meselesi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1998.

ARAT, Reşit Rahmeti, *Edip Ahmed b. Mahmud Yükneki Atebetü'l Hakayık*, İstanbul, 1951.

ARAT, Reşit Rahmeti, *Eski Türk Şiiri*, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1965.

ARAT, Reşit Rahmeti, *Kutadgu Bilig*, I Metin, Ankara, Türk Dil Kurumu, 1975.

ARAT, Reşit Rahmeti, *Kutadgu Bilig*, III İndeks, haz. Kemal ERASLAN, Osman Fikri Sertkaya, Nuri Yüce, İstanbul, Türk Kültürü Araştırmaları Enstitüsü, 1979.

ATALAY, Besim, *Divanü Lugat-it-Türk Tercümesi I-II-III-IV*, Ankara, 1986.

ÇANGA, Mahmut, *Kur'an-ı Kerim Lugatı*, İstanbul, 1999.

DEVELLİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara, 1991.

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI, *Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli*, 2. Baskı, Ankara. 1993.

DURGUNAY, Banu. "Doğru Türkçesi İlk Kur'an Çevirilerinde Fiiller". Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Antalya, 2016.

DURGUNAY, Banu. "Karahanlı Türkçesinde -ken Zarf Fiil Ekinin Kullanım Alanına Katkılar". *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 5(2), 2016: 565-576.

HAMÎDULAH, Muhammed, "Kur'ân-Kerîm'in Türkçe Yazma Tercümeleri", Türkiyat Mecmuası XIV, İstanbul, 1964: 65-80.

HAMÎDULAH, Muhammed, *Kur'ân-Kerîm'in Tarihî ve Türkçe Tefsirler Bibliyografyası*, İstanbul, 1965.

KARABACAK, Esra, "Manisa Halk Kütüphanesindeki Satır Arası Kur'an Tercümesi: Giriş-Metin-Dizin)" I-III, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Doktora Tezi, 1992.

KARABACAK, Esra, "Gülden Sağol, Harezm Türkçesi Satır Arası Kur'an Tercümesi, Giriş, Metin, Sözlük ve Tıpkıbasım (1. Kısım: Giriş ve Metin) = An Inter –linear ranslation of the Qur'an into Khwarzm Turkish, Introduction, Text, Glossary and Facsimile (Part I: Introductıon and Text), Harvard Üniversitesi Yakındoğu Dilleri ve Medeniyetleri Bölümü, 1993, XL+369 s.", *T*ürk *Dili*, 516, s. 529-530, 1994.

KARABACAK, Esra, *An Inter-Linear Translation Of The Qur'an Into Old Anatolian Turkish = Eski Anadolu Türkçesi Satır Arası Kur'an Tercümesi:* Introduction and Text I, Sources Of Oriental Languages and Literatures 22, Turkish Sources XX, Harvard University The Department Of Near Eastern Languages and Civilizations. 1994; (Part II: Glossary: Section one, p. 1-384. Section Two, p. 385-786), 1995; (Part III: Facsimilie of the MS Manisa İl Halk Library No. 931, Section one: 1a-224a.1997; (Part III: Facsimilie of the MS Manisa İl Halk

Library No. 931, Section two: 224b-451a, 1999.

KESKİOĞLU, Osman, "Fatih Devrine Ait İki Kur'ân- Kerîm Tercümesi", *Vakıflar Dergisi* IV, s.91-103, Ankara, 1961.

KESKİOĞLU, Osman, "Vakıflar Genel Müdürlüğü İhtisas Kitaplığındaki Kur'ân Tercümeleri", *Vakıflar Dergisi V*, s.157-160, Ankara, 1962.

KESKİOĞLU, Osman, *Nüzulundan* Günümüze *Kur'an-ı Kerim Bilgileri*, Ankara 1987.

KÖK, Abdullah, "Karahanlı Türkçesi Satır-Arası Kur'an Tercümesi (TİEM 73, 1v/ 235v/2)", Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2004.

KÖK, Abdullah, "Türkçe İlk Kur'an Tercümelerinde Metonimili Kullanımlar Üzerine", Çağdaş Türklük *Araştırmaları Sempozyumu 2004.*

KÖK, Abdullah, "Türkçe İlk Kur'an Çevirilerinde Özel Adlar", *V. Uluslararası Türk Dil Kurultayı Bildirileri*, 20-26 Eylül 2004 TDK Yayınları: 855/II, Ankara 2004: 2035-2050.

KÖK, Abdullah, "Türkçe Erken Kur'an Çevirilerinin Dil Tarihi Açısından Önemi" *Akmescit/ Ukrayna. 18 - 22 Nisan 2005 tarihleri arasında Kırım Devlet Mühendislik Ve Pedagoji Üniversitesinde Bildiri olarak sunulmuştur. "XI научно-теоретическая конференция профессорско-преподавательского состава, аспирантов и студентов Крымского государственного инженерно-педагогического университета".*

KÖK, Abdullah, "Türkçe İlk Kur'an Çevirisi/Çevirileri Nerede Yapıldı", *V. Uluslararası Türk Dünyasının Geleceği ve Sosyal Bilimler Kongresi, Calalabad/Kırgızistan. 11-13 Haziran 2007: 665-670.*

KÖK, Abdullah, "Hakaniye Türkçesi Kur'an Çevirileri Üzerine Bir Karşılaştırma Denemesi", *Türk Dünyası Araştırmaları*, 171, Kasım-Aralık 2007: 107-120.

KÖK, Abdullah, "Doğu Türkçesi İlk Kur'an Çevirilerinde Türlü 'Cehennemler' Üzerine*", VI. Uluslararası Türk Dil Kurultayı, Türkiye/Ankara. 20-25 Ekim 2008.*

KÖK, Abdullah ve Suat Ünlü, *Karahanlı Türkçesi Satır-Altı Kur'an Tercümesi (TİEM 73) Giriş-İncele- Metin*, Selçuklu Belediyesi Yay. Cilt 1. Konya, 2017.

KÜÇÜK Murat, *Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Satır Arası İlk Kur'an Tercümesi*, TDK Yayınları, Ankara, 2014.

SAĞOL, Gülden, "Harezm Türkçesi Satır Arası Kur'an Tercümesi, Giriş-Metin-Sözlük", Marmara Üniversitesi Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1993.

SAĞOL, Gülden, *Old Turkish and Persian Inter-Linear Qur'an Translations II: An Inter-Linear Translatıon of the Qur'an into Khawarazm Turkısh*, Introduction, Text, Glossary and Facsimile (Part I: Introduction and Text) (410 pages), 1993. (Part II: Glossary) (310 pages), 1995. Part III: Facsimile of the MS Süleymaniye Library, Hekimoğlu Ali Paşa No.2 Section One: 1b-300b, 1996. (Part III: Facsimile of the MS Süleymaniye Library, Hekimoğlu Ali Paşa No.2 Section Two: 301a-587b9, 1999.

SAĞOL, Gülden, "Kur'an'ın Türkçe Tercüme ve Tefsirleri Üzerinde Yapılan Çalışmalar",

Türklük Araştırmaları Dergisi, Sayı: 8, İstanbul, 1997.

SARI, Mevlüt El-Mevârid, *Arapça –Türkçe Lügat*, İstanbul, 1982.

TOGAN, Zeki Velidî, "Londra ve Tahrandaki İslâmî Yazmalardan Bazılarına Dair", İslâm Tetkikleri Dergisi, III(1-2), 1960: 133-160.

TOPALOĞLU, Ahmet, *Muhammed Bin Hamza, XV/ Yüzyıl Başlarında Yapılmış Satır Arası Kurʿan Tercümesi I: Giriş ve Metin*, İstanbul, 1976; II, Sözlük, İstanbul, I978.

USTA, Halil İbrahim, "XIII. Yüzyıl Doğu Türkçesiyle Yazılmış Anonim Kurʾan Tefsirinin Söz ve Şekil Varlığı." Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1989.

USTA, Halil İbrahim, *Orta Asya Kur'ân Tefsiri (Metin-Tıpkıbasım).* Poyraz Ofset, Ankara, 2011.

ÜNAL, Ali, *Kurʾanʾda Temel Kavramlar*, İstanbul. 1990.

ÜNLÜ, Suat, Karahanlı Türkçesi Satır-Arası Kur'an Tercümesi (TİEM 73 235v/3-451r/7), Giriş-İnceleme-Metin-Dizin", Yayımlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2004.

ÜNLÜ, Suat, "İlk Türkçe Kur'an Tercümesi TİEM 73'DE –Geçen Esma-i Hüsna İsimleri", Çağdaş Türklük Araştırmaları Sempozyumu, Ankara, 07-11 Haziran 2005.

ÜNLÜ, Suat, "İlk Türkçe Kur'an Tercümelerinde Akrabalık Adları Üzerine", Çağdaş Türklük Araştırmaları Sempozyumu, Ankara, 27-30 Kasım 2007.

ÜNLÜ, Suat, "Kur'an-ı Kerimin Türkçeye Çevrilmesi ve ilk Türkçe Kur'an Tercümeleri, *Dini Araştırmalar Dergisi,* Cilt:9, Sayı: 27, Ankara, 2007.

ÜNLÜ, Suat, "İlk Türkçe Kur'ân Tercümelerine Göre Esmâ-i Hüsnâ", *Uludağ Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi,* Cilt: 16, Sayı: 2, Bursa, 2007

ÜNLÜ, Suat, "İlk Türkçe Kur'an Tercümelerinde Geçen "Gün" Kavramı Üzerine", *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi.* Sayı:7, Ankara, 2007.

ÜNLÜ, Suat, "İlk Türkçe Kur'an Tercümelerinde Geçen Bazı Özel Adlar Üzerine", *Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi* Cilt: VII. Sayı:1, İzmir, 2007.

ÜNLÜ, Suat, "İlk Türkçe Kur'an Tercümelerinde Yer Adları Üzerine", Çağdaş Türklük Araştırmaları Sempozyumu, Ankara, 24-27 Haziran 2008.

ÜNLÜ, Suat, "Kur'an'da Geçen Bazı Arapça Deyimler ve Tabirlerin İlk Türkçe Kur'an Tercümelerinden TİEM 73'teki Türkçe Karşılıkları Üzerine". *Gazi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Bahar Ankara, 2008.

ÜNLÜ, Suat, "Kur'an'da Geçen Zaman Kavramı ve İlk Türkçe Kur'an Tercümelerindeki Karşılıkları Üzerine", *Başkent Üniversitesi I.Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu*, Ankara, 2009

ÜNLÜ, Suat, "İlk Türkçe Kur'an Tercümelerinde Uhrevi Yer Adları", *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 6(2), 2011: 985-1032.

ÜNLÜ, Suat, "Kur'an'da Ashab Kavramı ve İlk Türkçe Kur'an Tercümelerindeki Karşılıkları Üzerine", Çağdaş Türklük Araştırmaları Sempozyumu, Ankara, 22-24 Kasım 2013.

ÜNLÜ, Suat, *Karahanlı Türkçesi Sözlüğü*, Eğitim Yayınevi, Konya, 2012.

ÜNLÜ, Suat, *Doğu ve Batı Türkçesi Kur'an Tercümeleri Sözlüğü*, Eğitim Yayınevi, Konya, 2012.

ÜNLÜ, Suat ve Banu DURGUNAY. "Tarihî Türk Dilinin Yabancı Kavramları Karşılamada Yetkinliği: Ashâb Kavramının Türkçe İlk Kur'an Çevirilerindeki Karşılıkları", *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 5(4), 2016: 1490-1531.

ÜNLÜ, Suat ve Abdullah KÖK, *Karahanlı Türkçesi Satır-Altı Kur'an Tercümesi (TİEM 73) Tıpkı Basım*, Selçuklu Belediyesi Yay. Cilt 2. Konya, 2017.

ÜŞENMEZ, Emek. "Eski Kur'an Tercümelerinden Özbekistan Nüshası Üzerinde Dil İncelemesi (Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük-Ekler Dizini)". İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2010.

ÜŞENMEZ, Emek. *Türkçe İlk Kur'ân Tercümelerinden Özbekistan Nüshası: Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük-Ekler Dizini-Tıpkıbasım*. Akademik Kitaplar, İstanbul, 2013.

ZÜLFİKAR, Hamza, "Çağatayca Kur'an Tefsiri, Dilbilgisi İncelemesi-Metin-Dizin", Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayımlanmamış Doktora Tezi. 1970.

GİRİŞ

I. Kur'an'ın Tercüme Meselesi

Dil, insanların kendi aralarında iletişimlerini sağlayan bir araç olduğu gibi vahyin kaynağı ile muhatapları arasında bir taşıyıcı durumundadır. Dilin üstlendiği bu görevin dinin tebliği noktasındaki önemini ortaya koyması bakımından şu ayet dikkat çekicidir: *"(Allah'ın emirlerini) onlara açıklasınlar diye her peygamberi yalnız kendi kavminin diliyle gönderdik."*[1] (Altuntaş 1998;1)

Firavun'u Hakk'a davet için Mısır'a gitmekle görevlendirilen Musa (as.)'ın; Allah'tan, kardeşi Hârun'u yardımcı olarak isterken gösterdiği gerekçe de aynı önemi vurgular: "*Kardeşim Hârun'un dili benimkinden daha düzgündür. Onu da, beni doğrulayan bir yardımcı olarak benimle gönder".*[2] (Altuntaş 1998;1)

Nihayet, İnsanları uyarması için Hazret-i Peygamber'e Kur'an, Arap dili ile indirilmiştir.[3]

Değişik toplumların eşyayı, eylemleri ve kavramları farklı kelimelerle adlandırmaları ve bunları kendilerine has ifade kalıpları içinde kullanmaları, farklı dillerin doğması ile sonuçlanmıştır. Kur'an-ı Kerim "*O'nun delilerinden biri de gökleri ve yeri yaratması, dillerinizin, renklerinizin değişik olmasıdır."*[4]ayetiyle dillerin farklılığını, Allah'ın varlığının delillerinden biri olarak zikreder ve kendi dili olan Arapça dışındaki dilleri "yabancı dil" olarak niteler: "*Şüphesiz biz onların Kur'an'ı ona ancak bir insan öğretiyor dediklerini biliyoruz. Kendisine Kur'an'ı nisbet ettikleri şahsın dili yabancıdır, Halbuki bu (Kur'an'ın dili) apaçık bir Arapça'dır.*[5]

"*Birbirinizle tanışmanız için sizi milletlere ve kabilelere ayırdık*"[6] ayeti de, farklı milletlerin ve toplumların tanışıp anlaşmasında ilk araç olarak dillerin önemini vurgulamaktadır. Bu iki ayetin dikkat çeken ortak noktası, farklı diller olgusunu gündeme getirmeleridir. (Altuntaş 1998: 2)

Farklı dilleri konuşan iki toplumun tanışıp anlaşabilmeleri, ya toplumlardan birinin, diğer dili öğrenmeleri, ya da karşı toplumun dilini bilen kişi ya da kişilerin, onların söyleyip yazdıklarını berikilere tercüme etmesi ile mümkündür. Birinci şık çok zor, hatta imkansız olduğuna göre tercümenin önemi kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. (Altuntaş 1998: 2)

Kur'an'ın Arapça dışındaki dillere tercümesi meselesi hicrî ikinci asırdan başlayarak gündeme gelmiş, bu konudaki tartışmalar da özellikle tercüme ile kıraat, yani namazda Kur'an-ı Kerim'in tecümesini okumanın caiz olup olmadığı meselesine dayalı olarak çıkmıştır. Büyük mezheplerden Şâfiî*, Malikî, Hanbelî ve Zahirî mezhepleri Kur'an'ın harfî/lâfzî tercümesini caiz görmedikleri gibi, hangi şartlar altında olursa olsun namazda Kur'an tercümesi okumanın da kesinlikle caiz olmadığı görüşündedirler.*

1 - İbrahim,: 14/4
2 - el-Kasas: 28/34
3 - eş-Şuara: 26/193, 194, 195
4 - er-Rûm: 30/22
5 - en-Nahl: 16/103
6 - el-Hucurât: 49/13

Hanefî mezhebi ise İmam Ebû Yusuf ve İmam Muhammed'in görüşü istikametinde, Kur'an okumayı bilmeyen kimsenin, bunu öğreninceye kadar namazda tercüme okumasına cevaz vermektedir. (Altuntaş 1998: 8)

Namazda tercüme okumayı caiz görmeyen mezhepler, aynı şekilde, Kur'an'ın başka dillere lâfzî tercüme metodu ile çevrilmesine de prensip olarak karşı çıkmışlar, bunu caiz görmemişlerdir. Bu konuda İlgi çeken şey Hanefî mezhebinin tutumudur. Şartlarını taşıyan kimsenin namazda tercüme okuyabileceğini kabul eden Hanifî âlimler*, bazı istisnalar hariç, Kur'an'ın tercüme edilmesi konusunda diğer mezheplere katılmış ve olumsuz tavır takınmışlardır. Bu* âlimler*, tercüme ile namaz kılmaya cevazı, zaruret prensibine oturttukları gibi, Kur'an'ı tercüme etmeyi de zaruret miktarı ile sınırlamışlardır. Hatta, Kur'an'ın tamamını tercüme edenlere, ya da bu işle uğraşmaya âdet edinenlere karşı diğer mezheplerden daha sert tavır takınmışlardır.* (Altuntaş 1998: 8)

Bir Şâfi alim olan Gazali avamın, tefsir gibi tercümeye de girişmemesi gerektiğini ifade ederek, bunun yazılı tercüme için olduğu kadar sözlü tercüme için de geçerli olduğu görüşündedir. (Altuntaş 1998: 10)

Maliki müfessiri İbnu'l-*Arabî Fussilet suresinin 44 ayetinin tefsiri sırasında, tercümeye karşı olduğunu Kur'an'ı tercüme etmenin caiz olmayışını da tercüme esnasında "tibyân" ve "icaz"ın kaybolacağını gerekçe göstermektedir.* (Altuntaş 1998: 11)

İslâm âlimlerinin *çoğu aslının yerini almak üzere Kur'an'ın tercüme edilmesinin caiz olmadığı görüşündedirler. Her ne kadar bu görüşe dayanak olarak Kur'an'ın tercümesinin mümkün olmadığını ve tercümenin, icazı yok edeceği gibi iki temel gerekçe ileri sürülmekte ise de, işin arka planında, Kur'an tercümesinin aslın yerine ikame edilebileceği endişesi yatmaktadır.. Kur'an'ın tercüme edilmesinin caiz olmadığını söyleyenlerin, bu görüşlerini, namazda tercüme okumanın caiz olmadığı konusunu ele almaları sırasında dile getirmeleri, bu endişenin varlığını ortaya koymaktadır.* (Altuntaş 1998: 17)

Bu alimlerden Gazali; "Tefsir demekle, lafzın; kendi yerini tutacak Arapça başka bir kelime ile; yahut manasını karşılayacak Farsça ya da Türkçe bir kelime ile değiştirilmesini kastediyorum" demektedir. Burada "tefsir" terimi ile aynı zamanda lafzî tercümeyi de kastettiğini ve avamın, tefsir gibi, tercümeye de girişmemesi gerektiğini ifade eden el-Gazalî, bunun yazılı tercüme için olduğu kadar sözlü tercüme için de geçerli olduğu görüşündedir. (Altuntaş 1998: 18)

Malikî müfessir alimlerinden İbnu'l-*Arabî de Kur'an'ı tercüme etmenin caiz olmayışını, "tibyân" ve "icaz"ın kaybolacağını gerekçe göstererek karşı çıktığını görmekteyiz.* (Altuntaş 1998: 9)

Bir Şâfiî âlim *olan ez-Zerkeşî ise; Kur'an hükmünde saymak ve Kur'an'ın yerini almak üzere Kur'an'ın Farsça ve sair dillere harfî/lafzî tercümesi caiz olmaz. İcaz özelliğine sahip asli şekli, yani orijinal metni ile okunması vaciptir. Zira tercüme Kur'an'ın icazi özelliklerini aksettirmez ve Arapça dışındaki diller de, Arapça'ya has*

olan beyan üstünlüğüne sahip değildir diyerek Kur'an'ın tercüme edilmesine karşı çıkmaktadır. (Altuntaş 1998: 9)

Kur'an'ın harfî/lafzî tercümesine karşı çıkanlar arasında, konu ile ilgili en sert ifadeleri kullananlar, ilginçtir ki, Hanefîler olmuştur. Oysa İmam Ebû Yusuf ve İmam Muhammed'in, Ebû Hanife tarafından de benimsediği ifade edilen ve Hanefî mezhebinin "müftâbih" kavli olan "Kur'an'ı okumayan kimse, öğreninceye kadar, namazda onun tercümesini okuyabilir" şeklindeki görüşü, fiilen Kur'an'ın tercüme edilmesini gerektirmektedir. Hanefî âlimlerinin*, konu ile ilgili ifadelerinden anlaşıldığına göre, onlar Kur'an'ın bir bütün olarak, kitap şeklinde tercüme edilmesine karşı olmakla beraber, zaruret ölçüsünde tercüme edilmesine karşı değillerdir. Belki de tercümenin cevazı konusunda aralık bıraktıkları bu kapının ardına kadar açılacağı endişesi, onları tercümenin men'i konusunda diğer mezheplerden daha sert bir tutuma yöneltmiştir.* (Altuntaş 1998: 13)

Kur'an-ı Kerim'in tercümesine karşı çıkanlar, tercümenin zamanla Kur'an yerine ikamesi ihrimalini göz önünde tutarak Kur'an metninin tahrif ve tağyire uğramasını önleme amacını gütmekteydiler. O halde bu tür endişelerin bulunmadığı, ya da ortadan kalktığı durumlarda, Kur'an'ın tercüme edilmesinde sakınca görmemiş olmalıdırlar. Zira bu endişe ilk defa Hz. Peygamber (a.s.) tarafından duyulmuş, Kur'an metniyle karıştırılması ihtimali yüzünden, başlangıçta hadis yazımını yasaklamıştı. (Altuntaş 1998: 18)

*Kur'an'ın tercüme edilmesi bir çok alim tarafından caiz görülmemesine, bir kısmı tarafından ancak zaruret ölçüleri içinde caiz görülmesine rağmen Kur'an öteden beri tercüme edilegelmiştir. İşte, gerek bu fiili durum, gerek tercümenin caiz hatta zaruri olduğunun bir*çok âlim *tarafından ortaya konmuş olması; bu yasakçı görüşün, üzerinde ittifak edilen bir görüş olmadığını, zamanın şartlarına göre ve özellikle tercümenin Kur'an yerine konacağı ve namazda okunacağı endişesi ile belirlendiğini ve bağlayıcılığının bulunmadığını açıkça göstermektedir.* (Altuntaş 1998: 18)

Bazı ayetler planında da olsa Kur'an'ın tercümesini bize ilk hatırlatan tarihi olay Hz. Peygamberin çeşitli devlet büyüklerine gönderdiği davet mektuplarıdır. Zira onun Bizans İmparatoru Heraklius'a gönderdiği mektupta, Âl-*i İmran Suresi'nin altmış dördüncü ayeti yer alıyordu. Ebu Süfyan'ın, kendi müşahedelerine dayanarak anlattığına göre, Heraklius, özel tercümanı aracılığı ile kendilerine Hz. Peygamber'in hakkında sorular sormuş, sonra da onun gönderdiği mektubu okutup tercüme ettirmiştir. Mektupla birlikte söz konusu ayetin tercüme edilmiş olması kaçınılmazdır. Buna göre bazı ayetler sınırlı da olsa ilk Kur'an tercümesi sözlü usulle yapılmış olmaktadır.* (Altuntaş 1998: 18)

2. Karahanlı Türkçesi Satır-Altı Kur'an Tercümesi Türk ve İslam Eserleri Müzesi No 73 (TİEM 73)

2.1 Çevireni, Çeviri Tarihi, Alanı

TİEM 73 Türkçe Kuran çevirisinin kim/kimler tarafından ve ne zaman çevrildiği hakkında hem doğrudan yazmadan hem de dolaylı kaynaklardan somut bilgiler yoktur.

2.2 Nüsha

Yazma nüshası İstanbul, Türk ve İslâm Eserleri Müzesi 73 numarada kayıtlıdır. Bir hayırsever tarafından Eyüb Sultan Türbesine vakfedilmiş, 1922 yılında Müessesatı Vakfiye'den müzeye getirilmiştir (Erdoğan 1938: 47-51).

2.3 İstinsah Tarihi ve Müstensihi

Yazma nüshanın sonundaki Arapça ketebe kaydında metnin istinsah tarihi ve müstensihinin kim olduğu hakkında bilgi edinilebilmektedir. Arapça kayıt "Bunu Allah'ın kullarının en zayıfı, en muhtacı olan günahkâr, hatalı yüce Allah'ın affını dileyen (Allah durumunu düzeltsin) Muhammed b. El-Hācc Devletşah eş-Şirazî H.734/M.1333/1334 yılının aylarında yazdı ve tezhip etti" şeklindedir(Kök 2004: 22)..

Buna göre, TİEM 73'ün istinsah tarihi H.734/M.1333/1334, müstensihi ise Muhammed b. El-Hācc Devletşah eş-Şirazî'dir. Müstensihin adından onun Şirazlı olduğu anlaşılmaktadır. Yazmanın istinsah tarihi H.734/M.1333/1334, İlhanlı devleti Abū Sa'īd (1317-1336) dönemine rastlamaktadır (Kök 2004: 22).

2.4. Nüsha Özellikleri

Bordo meşin kaplı mukavvadan oluşan yazmanın cildi, yaldız zencirekli, salbekli beyzî şemseli olup sertaplı ve milkeplidir. Cilt sonradan yeşil cilt bezi ile kaplanmıştır.

Eserin ilk iki yaprağı ve sure başları müzehhep ve müzeyyen serlevhalıdır. Serlevhalar altın yaldızla yazılmıştır. Duraklar hizip ve cüz gülleri yaldızlıdır. Kur'an metni siyah reyhanî hattı, satır arası tercümesi ise sürh olup nesih özellikleri taşımaktadır. Varak ölçüsü 36cm x 27 cm, yazma kalınlığı 14 cm'dir. Yazma 451 varak olup her sayfasında 9 satır Arapça, 9 satır Türkçe çevirisi olmak üzere 18 satır vardır. Fakat son varakta (450v-450r) 7 satır Arapça, 7 satır Türkçe çevirisi olmak üzere 14 satır vardır. Sayfa altlarındaki yıpranmış kısımlar tamir görmüştür (Kök 2004: 22).

Türkçe kısmın yazı karakteri nesih özellikleri taşımaktadır. Türkçe kısımlar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Eserde bazı kelimelerin yazımında hareke sistemi kullanılmıştır, Bazı Arapça kelimelerin altına yine tercümesi olarak Arapçaları yazılmıştır. Eserde bazı sûrelerin âyet sayıları sonraki dönem Kur'ân tercümeleriyle ve günümüz Kur'ân tercümeleriyle birbirini tutmamaktadır. Bu durum âyet eksikliğinden değil, âyet ayırımındandır. Eserde bazı sûrelerin âyet ayırım işaretleri düzgün ve kurallı olarak konmamıştır. Eserde bazı kelimeleri yazarken yazım tasarrufuna gidilmiştir. Eserde bazı sûrelerde geçen müteşâbih ayetlerin altında çeşitli Türkçe sözcükler veya cümleler bulunmaktadır.

Eserin Sultan Abdülaziz Han döneminde, Abdülaziz Han'ın iradesiyle Ferid Efendi'nin gözetiminde tamir gördüğünü Hazine Kitapları Müfettişi Abdurrahman Nacim tarafından H.1281/M.1864-1865 yılında eserin baş tarafına düşürülen kayıttan çıkarmaktayız (Kök 2004: 22).

selāṭīn-i ʿiẓām firdevs-maḳām ḥażarātınun cevāmiʿ-i şerīflerinde vaḳf u vażʿ buyurmış olduḳları maṣāḥif-i şerīfenün taʿmīrlerine sulṭān-ı selaṭīnüʾz- zamān vä ḫaḳanüʾd-dehri veʾl-ekvān es- sulṭān ʿAbdüʾl-ʿazīz ḫān ḥażretlerinün irāde-i seniyye-i şāhāneleri üzre cennet-mekān ḥażretlerinün cāmiʿ-i şerīflerinde zīver-i raḥle-i... (olan) maṣāhif-i şerīfeden işbu satırlı muṣḥaf-ı şerīfün ʿaṭūfetlü Ferīd Efendi ḥażretlerinün şeref-i hümāyun neẓāretlerinde ve hicretün bin iki yüz seksen bir senesinde lāyıḳıyla taʿmīr ü termīmi icrā olunaraḳ şirāze-bendi ḥüsni ḫıtām olduġını mübeyyin işbu maṭbuʿ ẓaḥriyede şerḥ virildi. Ḥarrerehū ed-dāʿī ʿAbduʾr-raḥmān nācim müfettiş-i ḫazāʾinüʾl-kütüb. 1281.

Yazmanın sonunda önce farklı bir stille harfler bitiştirilmeden çeşitli defalar Kur'an'ın niçin hatmedildiğine dair cümleler vardır. Bu cümleler 30. maddeden başlayarak Kur'an'ın ne için ve kime hatmedildiğini ebcedle ifade etmektedir (Kök 2004: 22).

Yine yazmanın sonunda 19 Cümade'l-ula 1330/ 05. 06. 1912 ve 10 Saferüʾl-hayr 1332/ 07. 01. 1914 tarihleri ve Malatyalı El-Ḥāc Muḥammed ʿAlī'nin tuğrası yer almaktadır. Esere sonradan eklenmiş olan "Muṣḥafı vaḳf idenün ḳabristānı pür-nūr oluna" kaydı da vardır. Bu kayıt ne yazmanın yazı özelliği ne de tamir kaydı düşülen yazı özelliği ile örtüşmektedir (Kök 2004: 23).

METİN

1 سُورَةُ الْفَاتِحَةِ

Mekke döneminde inmiştir. 7 âyettir. Kur'an-ı Kerim'in başlangıç sûresi olduğu için bu ad verilmiştir. "Fâtiha", bir şeyi başlatan, açan demektir. Bu sûreye Kur'an'ın özünü yansıttığı için "Ümmü'l-Kitab" (Kitabın özü, anası) da denir. Namazın her rekâtında okunduğu için "Seb'u'l-Mesânî" (Tekrar tekrar okunan yedi âyet. Bkz. Hicr 15/87) de denilmiştir.

(1)

sūretü ʾl-fātiḥa

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ {الفاتحة/1}

1. törütgen siz bir uġan iḍi atı birle bağırsaḳ ḳamuġ tınlıġḳa rūzī bėrigli mü ʾminleri yarlıḳaġan.

1. Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla.[1]

الْحَمْدُ للهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ {الفاتحة/2}

2. şükr ü sipās ögdi Taŋrıḳa ajunluġlarnı egtülegen iḍi.

2. Hamd; bütün övgüler, şükürler âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur.

الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ {الفاتحة/3}

3. rūzī bėrigli yarlıḳaġlı.

3. O Rahmân'dır; bütün kullarını sevgisi ve merhametiyle kuşatır, Rahîm'dir; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir.

1 Besmele" çeşitli şekillerde tercüme edilmiştir. Rahmân ve Rahîm sıfatları sevgi, şefkat, merhamet, acıma, koruma, esirgeme ve bağışlama gibi geniş anlamlara sahiptir. Ayrıca her iki kavram Allah'ın dünya ve ahirete yönelik sıfatlarını da ifade eder. Bu mânaların tamamını her sûre başında vermek, özlü anlatıma uygun düşmeyeceği için kavramları aynen korumayı tercih ettik. "Bismillâhirrahmânirrahîm" cümlesi İslâmî gelenekte "Besmele" olarak adlandırılır. Hayırlı güzel işlere başlarken besmele ile başlamak Hz. Peygamberin bir sünnetidir. Fâtiha sûresinin ve diğer sûrelerin başlarında bulunan besmelelerin müstakil âyet olup olmadığı konusunda farklı görüşler vardır. Hanefî ve Mâlikîlere göre bunlar, sûreleri birbirinden ayırmak için yazılmıştır, sûreye dâhil değildir. Şâfiîlere göre ise, sûrelerin başlarındaki besmeleler sûreye dâhildir. Fâtiha sûresi besmele dâhil edilmese bile yedi âyettir. Çünkü besmeleyi dâhil etmeyenler son âyeti ikiye bölmekte ve âyet sayısını yedi olarak göstermektedirler.

مَلِكِ يَوْمِ الدِّينِ {الفاتحة/4}

4. erklig saḳış yanut küniniŋ.

4. O, hesap gününün[2] yegâne hâkimidir.

إِيَّاكَ نَعْبُدُ وإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ {الفاتحة/5}

5. sėni birlep saŋa tapnur miz. yana sėndin ök yārī tilenür miz.

5. (O halde siz O'na şöyle dua edin:) Ya Rabbi! Biz Seni lâyık olduğun şekilde tanır, yalnız Sana kulluk eder ve yalnız Senden yardım dileriz.

اهدِنَا الصِّرَاطَ المُستَقِيمَ {الفاتحة/6}

6. yolçılaġıl bizni köni yolḳa.

6. Sen bizi doğru yola ilet.

صِرَاطَ الَّذِينَ أَنعَمتَ عَلَيهِمْ غَيرِ المَغضُوبِ عَلَيهِمْ وَلاَ الضَّالِّينَ {الفاتحة/7}

7. anlarnıŋ yoluŋa. kim minnet ḳıldıŋ anlarnıŋ üze. ermes öfkenmes anlar üze taḳı yana yoldın azmış.

7. Nimet verdiklerinin yoluna.[3] Gazaba uğrayanların ve sapıtanların yoluna değil.[4]

2 Lafzen, "Din gününün."

3 Kendilerine Allah'ın nimetler lutfettiği peygamberler, sıddîkler, şehitler ve sâlih kimselerin yoluna (Nisâ 4/69).

4 Yani, Allah'ın gazabına uğrayan, yok olup giden kavimlerin, tevhid inancından uzaklaşan milletlerin yoluna değil.

2 سُورَةُ الْبَقَرَةِ

Medine döneminde inmiştir. 286 âyettir. Adını 67-71. âyetlerde geçen “Bakara” kelimesinden almıştır. Bu kelime, “Sığır” anlamına gelmektedir.

(2)

sūretü’l-baḳara

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

başlar miz törütgen egtülegen uluġ iḍi atı birle rūzī bėrgen ḳamuġ tepreniglilerke aṇar kėrtgünüṇ sėni yarlıḳadaçı.

Rahmân ve Rahîm Olan Allah’ın Adıyla

الم {البقرة/1}

1. men Taṇrı bilgenrek men.

1. Elif Lâm Mim[5]

ذَٰلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ {البقرة/2}

2. ol bitig sėzik yoḳ. munda köni yolḳa köndüzmek saḳnuḳlarḳa.

2. Allah katından geldiğine dair hiçbir şüphe bulunmayan bu Kitab, (insanlık için) bir hidâyet rehberidir. Fakat bunu anlayıp değerlendirecek olanlar takvâ sahibi; Allah’ın emir ve yasakları konusunda duyarlı ve bilinçli kimselerdir.

5 Bu harflere “Hurûf-ı mukattaa” denir. Anlamları hakkında çeşitli görüşler vardır. Bazı bilginlere göre kimi sûrelerin başındaki bu harfler bir yemin veya bir açış, bir başlangıç ifadesidir. Kimilerine göre de bir kısım kelimelerin kısaltmalarıdır; bu durumda “Elif” Allah’a, “Lâm” Cebrâil’e ve “Mim” Hz. Muhammed’e delâlet etmektedir. Bu harflerin, dinleyicinin dikkatini çekmek için gelmiş olduğuna dair görüşler de vardır. Bazılarına göre ise: “İşte Kur’an, bu ve benzeri harflerden oluşan kelimelerden ibarettir. Siz de bu harfleri ve kelimeleri biliyorsunuz; onun Allah kelâmı olduğunu kabul etmiyorsanız, haydi siz de aynı harfleri kullanarak onun bir benzerini ortaya koyun da görelim” diye kâfirleri susturmak için indirilmiştir.

الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلاَةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ {البقرة/3}

3.anlar kim kėrtgünürler örtüglügke taḳı aḍaḳın ḳılurlar namāznı andın kim rūzī bėrdimiz anlarḳa.

3. Bu takvâ sahipleri, gayba[6] inanır, namazı kılar ve kendilerine lutfettiğimiz nimetleri, servetleri hayırlı işlerde harcarlar.[7]

وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنزِلَ مِن قَبْلِكَ وَبِالآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ {البقرة/4}

4. anlar kėrtgünürler aŋar kim indürüldi saŋa yme aŋar kim indürildi sėndin öŋdün yme kėḍinki ajunḳa anlar sėziksiz ınarlar.

4. Yine onlar, sana ve senden önce indirilen kitaplara iman eder, âhirete de yürekten inanırlar.

أُوْلَئِكَ عَلَى هُدًى مِّن رَّبِّهِمْ وَأُوْلَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ {البقرة/5}

5.anlar tururlar köni yol üze iḍilerindin anlar tururlar anlar ḳurtuluġlılar.

5. İşte onlar, Rablerinin gösterdiği yolda yürüyenlerdir ve kurtuluşa erenler de sadece onlardır.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُواْ سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ أَأَنذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ لاَ يُؤْمِنُونَ {البقرة/6}

6. bütünlükün anlar tandılar tüp tüz tururlar anlar üze ḳorḳıtulu ḳılsa sen anlarnı azu ḳorḳıtulu ḳılmasa sen anlarnı kėrtgünmesler.

6 “Gayb” sözcüğü, gözle görülemeyen veya duyularla algılanamayan, insanın bilme imkânları dışındaki varlık alanını ifade eder. Burada Allah ve âhiret günü kastedilmektedir. Bazı yorumcular buradaki “gayb” ifadesinin, yedi ayet sonra niteliklerinden bahsedilen münafıkların karşıtı olarak zikredildiğini, dolayısıyla âyetin, “gaybda, yani münafıkların aksine tek başlarına kaldıklarında da imanlarını ikrar edenler” anlamına geldiğini belirtmişlerdir.

7 Krş. Enfâl 8/3.

6.Küfürde direnenlere gelince, onları uyarsan da uyarmasan da fark etmez, onlar inanmayacaklardır.

خَتَمَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ وَعَلَى سَمْعِهِمْ وَعَلَى أَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ عظِيمٌ {البقرة/7}

7. tamġa urdı Taŋrı köŋülleri üze ḳulaḳları üze közleri üze örtüg tutġaḳ ol anlarḳa ḳın turur uluġ.

7. Çünkü Allah, (küfürde direnmeleri sebebiyle) onların kalplerini ve kulaklarını mühürlemiş, gözlerine de perde çekmiştir.[8] Onlar için büyük bir azab vardır.

وَمِنَ النَّاسِ مَن يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ وَبِالْيَوْمِ الآخِرِ وَمَا هُم بِمُؤْمِنِينَ {البقرة/8}

8. kişilerde kim ayur kėrtgündümiz Taŋrıḳa kėḏinki künke. ermesler anlar kėrtgüngenler.

8. Bazı insanlar da, inanmadıkları halde, “Allah’a ve âhiret gününe inandık” derler.

يُخَادِعُونَ اللَّهَ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَمَا يَخْدَعُونَ إِلاَّ أَنفُسَهُم وَمَا يَشْعُرُونَ {البقرة/9}

9.Taŋrıḳa yana anlar birle kim kėrtgündiler ermesler meger özlerini bilmesler.

9. Böylelikle Allah’ı ve inananları aldattıklarını zannederler; oysa onlar sadece kendilerini kandırmaktadırlar ve bunun farkında da değildirler.

فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ فَزَادَهُمُ اللَّهُ مَرَضاً وَلَهُم عَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ {البقرة/10}

8 Krş. En’âm 6/25; Nahl 16/108. Râgıp el-Isfahânî, kalbin mühürlenmesini, bâtıl inançlara inatla sarılan ve hakikatin sesini dinlemeyi reddeden kişinin zamanla hakikati kavrama yeteneğini kaybedeceği ve sonunda kalbinin mühürleneceği şeklinde açıklamıştır. Mühürlenme sebebi, kulun özgür tercihiyle günah yoluna girmesi ve bunda ısrar etmesidir. Nisâ 4/155. âyette, kalbin mühürlenme sebebinin, “Küfürde direnme” olduğu açıkça belirtilmiştir. Burada zikredilen inkârcıların, önceki âyette açıkça belirtildiği üzere, sadece Hz. Peygamberin öğüt ve uyarılarını dikkate almayacak kadar kalpleri katılaşanlar olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Kadı Abdülcebbar’a göre, Allah’ın bazı kimselerin kalplerini mühürlemesi, onların aslâ iman etmeyecekleri anlamına gelmez. Bu ifade, onları kınamak ve zemmetmek sadedinde zikredilmiştir.

10.anlarnıŋ köŋülleri içinde bir ig turur arturdı anlarķa Taŋrı igni. anlarķa ķın turur aġrıtġalı anın yalġan sözler erdiler.

10. Onların kalplerinde nifak hastalığı vardır. Allah onların bu hastalığını (günden güne gelen âyetler ve Peygamberin başarılarıyla) daha da artırmıştır.[9] Yalan söylemeleri/Peygamberi ve Kur'an'ı yalanlamaları[10] sebebiyle onlar için acı bir azab vardır.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ لاَ تُفْسِدُواْ فِي الأَرْضِ قَالُواْ إِنَّمَا نَحْنُ مُصْلِحُونَ {البقرة/11}

11.ķaçan aygıl anlarķa artaķlıķ kılmaŋlar yer içinde ayturlar bütünlükün biz eḍgü ķılıġlılar miz.

11. Bu adamlara, "Yeryüzünde bozgunculuk yapmayın" denildiğinde, "Hayır! Biz bozguncu değiliz, yapıcı ve iyileştirici insanlarız" derler.

أَلا إِنَّهُمْ هُمُ الْمُفْسِدُونَ وَلَكِن لاَّ يَشْعُرُونَ {البقرة/12}

12.bilgil kim anlar bütünlükün artaķ iş ķılıġlılar yoķ kim tutmaslar.

12. İyi bilin ki, onlar bozguncuların ta kendileridir; fakat bunun farkında değildirler.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ آمِنُواْ كَمَا آمَنَ النَّاسُ قَالُواْ أَنُؤْمِنُ كَمَا آمَنَ السُّفَهَاء أَلا إِنَّهُمْ هُمُ السُّفَهَاء وَلَكِن لاَّ يَعْلَمُونَ {البقرة/13}

13.ķaçan aytılsa anlarķa kėrtünüŋler neteg kim kėrtgündi kişiler ayurlar kėrtgünür miz neteg kim kėrtgündi uķuşsuzlar. bilgil anlar tururlar anlar uķuşsuzlar ançası bar bilmesler.

13. Kendilerine, "Bu inanan insanlar gibi siz de iman edin" denildiğinde, "Şu ahmak ve beyinsizler inandı diye biz de mi inanalım?" derler. İyi bilin ki, asıl ahmak ve beyinsizler kendileridir; fakat bunu bilmezler.

9 Âyetin bu kısmı, "Allah kalplerindeki hastalığı artırsın" şeklinde de tercüme edilebilir.
10 Nâfi', İbn Kesîr ve Ebû Amr, "Yekzibûn" kelimesini "Yükezzibûn" şeklinde okumuşlardır. İkinci anlam bu sebeple verilmiştir.

وَإِذَا لَقُوْاْ الَّذِينَ آمَنُواْ قَالُواْ آمَنَّا وَإِذَا خَلَوْاْ إِلَى شَيَاطِينِهِمْ قَالُواْ إِنَّا مَعَكُمْ إِنَّمَا نَحْنُ مُسْتَهْزِؤُونَ {البقرة/14}

14. ḳaçan körseler anlarnı kim kėrtgündiler ayturlar kėrtgündümiz. ḳaçan yalŋuz ḳalsalar ḳamuġ yeklerdin tapa ayurlar biz silerniŋ <birle> bütünlükün biz yaŋluḳlar biz.

14. Onlar müminlerle karşılaştıklarında, “Biz de sizin gibi inanıyoruz” derler. Fakat şeytanî düşünce taşıyan yandaşlarıyla[11] baş başa kalınca da, “Aslında biz sizinle beraberiz, onlarla sadece alay ediyoruz” derler.

اللّهُ يَسْتَهْزِىءُ بِهِمْ وَيَمُدُّهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ {البقرة/15}

15. Taŋrı yaŋluḳlar yanutın bėrür anlarḳa orun tutarlar anlarnı boynaġuluḳları içinde başları tezginip yörürler.

15. Allah onlara, müminlerle alay etmenin cezasını bir gün verecektir. Şimdilik onlara süre tanımakta, onlar da azgınlıkları içinde bocalayıp durmaktadırlar.

أُوْلَئِكَ الَّذِينَ اشْتَرُواْ الضَّلاَلَةَ بِالْهُدَى فَمَا رَبِحَت تِّجَارَتُهُمْ وَمَا كَانُواْ مُهْتَدِينَ {البقرة/16}

16. anlar tururlar anlar satġın aldılar yolsuzluḳnı köni yol birle. asıġlıġ bolmadı satıġçılıḳları bolmadılar köni yolḳa könügliler.

16. İşte onlar, hidâyeti bırakıp dalâleti tercih etmiş[12] kimselerdir; fakat bu tercihlerinde hiç de kârlı çıkmamışlar, hepten zarar etmişlerdir.[13]

11 Lafzen, “Şeytanlarıyla.”
12 Lafzen, “Satın almışlardır.”
13 Müşriklerin hidayeti bırakıp dalâleti tercih etmeleri kârlı olmayan bir alışverişe benzetilmiştir. Âyetteki “Ve mâ kânû mühtedîn” ifadesi ticarette kâr edemeyen kimselerden kinayedir.

مَثَلُهُمْ كَمَثَلِ الَّذِي اسْتَوْقَدَ نَاراً فَلَمَّا أَضَاءتْ مَا حَوْلَهُ ذَهَبَ اللّهُ بِنُورِهِمْ وَتَرَكَهُمْ فِي ظُلُمَاتٍ لاَّ يُبْصِرُونَ {البقرة/17}

17.anlarnıŋ meŋzeki anıŋ meŋzeki teg kim yandurdı otnı. ḳaçan yaruttı erse anıŋ tėgresi ėleti kėterdi Taŋrı yaruḳluḳlarını ḳoḍtı anlarnı ḳaraŋḳuluḳlar içinde körmesler.

17. Bu münafıkların hali şuna benzer: Birisi (karanlıklar içinde) bir ateş yakmıştır. Bu ateş çevresini aydınlattığında Allah o (ışıktan yararlanması gereken) kimselerin gözlerinin nurunu alıvermiş ve onları, hiçbir şey göremeyecekleri karanlıklar içerisinde bırakıvermiştir.[14]

صُمٌّ بُكْمٌ عُمْيٌ فَهُمْ لاَ يَرْجِعُونَ {البقرة/18}

18.saġırlar aġınlar ḳaraġular anlar yanmaslar.

18.Bu kimseler gerçeğe karşı sağır, dilsiz ve kördürler, onların doğru yolu bulmalarına imkân yoktur.

أَوْ كَصَيِّبٍ مِّنَ السَّمَاء فِيهِ ظُلُمَاتٌ وَرَعْدٌ وَبَرْقٌ يَجْعَلُونَ أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِم مِّنَ الصَّوَاعِقِ حَذَرَ الْمَوْتِ واللّهُ مُحِيطٌ بِالْكَافِرِينَ {البقرة/19}

19.azu ḳuyuġlı yaġmur teg kökdin anıŋ içinde ḳaranġuluḳlar kök etmeki yaşın ḳılurlar. barmaḳlarını ḳulaḳları içinde kök otlarından ölümdin saḳlanur Taŋrı ḳapsayu biligli turur tanıġlılarnı.

19. Ya da bu münafıklar; dehşetli bir gök gürültüsü ve yıldırımlarla dolu zifiri karanlıklar içerisinde gökten bardaktan boşanırcasına yağan bir yağmura tutulmuş kimseler gibidir. Böyle kimseler, ölüm korkusuyla bu dehşetli gök gürültüsünü duymamak için parmaklarıyla kulaklarını tıkarlar. İşte Allah münafıkları[15] böyle çepeçevre kuşatır; çaresiz ve âciz bırakır.

يَكَادُ الْبَرْقُ يَخْطَفُ أَبْصَارَهُمْ كُلَّمَا أَضَاء لَهُم مَّشَوْاْ فِيهِ وَإِذَا أَظْلَمَ عَلَيْهِمْ

14 "Birisi" ile Hz. Peygamber kastedilmiştir. Yani Allah, peygamber göndermekle bir ışık yakmış, inkâr ve isyanda direnmeleri sebebiyle kalp gözleri kapanan münafıklar bu ışığı görememişler, karanlıklara gömülüp gitmişlerdir.

15 Lafzen, "Kâfirleri."

قَامُواْ وَلَوْ شَاء اللّهُ لَذَهَبَ بِسَمْعِهِمْ وَأَبْصَارِهِمْ إِنَّ اللّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ {البقرة/20}

20. yaşın ḳapa yazar körgülerini neçe kim yarutsa anlarḳa yörirler anıŋ içinde. ḳaçan tünerse anlar üze tururlar. eger tiledi e<r>se Taŋrı élетgey erdi éşitgülerini körgülerini. bütünlükün Taŋrı tėgme nerse üze uġan ol.

20. (Onların bu haldeyken durumlarını hiç sorma.) Çakan şimşek az kalsın onların gözlerini kör ediverecek. Şimşeğin ışığı çevrelerini her aydınlattığında biraz yürürler, üzerlerine karanlık çöktüğünde ise dikilip kalırlar. Allah dileseydi onların kulaklarını büsbütün sağır, gözlerini tamamen kör ediverirdi. Bilin ki, Allah'ın her şeye gücü yeter.[16]

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُواْ رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ {البقرة/21}

21.ay kişiler tapnuŋlar iḍiŋizke ol kim yarattı silerni yme anlarnı kim silerde öŋdün erdiler bolġay kim siler saḳnuḳluḳ ḳılġay siler.

21. O halde ey insanlar! Siz, sizi ve sizden öncekileri yaratan Rabbinizi lâyıkıyla tanıyın ve yalnız O'na kulluk edin. Böylece her türlü korku ve kötülükten korunmuş olursunuz.

الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الأَرْضَ فِرَاشاً وَالسَّمَاء بِنَاء وَأَنزَلَ مِنَ السَّمَاء مَاء فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقاً لَّكُمْ فَلاَ تَجْعَلُواْ لِلّهِ أَندَاداً وَأَنتُمْ تَعْلَمُونَ {البقرة/22}

22.ol iḍi ḳıldı silerke yerni töşek kökni kötrüm indürdi kökdin suwnı çıḳardı anıŋ birle yėmişlerdin rūzī silerke. ḳılmaŋlar Taŋrıḳa teŋ tuşlar siler bilür siler.

22. O Rabbiniz ki, yeryüzünü altınıza bir döşek gibi sermiş, gökyüzünü de üstünüze adeta bir tavan yapmıştır. Gökten yağmur yağdırmış ve böylece yeryüzünde size rızık olarak meyveler, ürünler bitirmiştir. Öyleyse, bütün bunları bile bile Allah'a ortak koşmayın.

16 Bu ikinci misâlin birinci bölümünde, İslâm dininin insana yüklediği sorumluluklar karşısında münafıkların korku dolu ruh halleri anlatılmaktadır. İkinci bölümünde ise münafıklar, şimşeğe benzeyen Kur'an sayesinde bir kısım dünyevî menfaatler elde eden, fakat aynı zamanda kendi iç dünyalarında şüphe batağına saplanarak çaresizlik içinde yaşayan kimselere benzetilmektedir. Son kısmında da Allah'ın dilemesi halinde, onların hak ve hakikati görüp anlama yeteneklerini hepten yok edeceği, onlara gerçeği görme imkânı bırakmayacağı ifade edilmektedir. Fakat Allah böyle yapmamış, onlara şimşek ışıltısını andıran Kur'an âyetlerini görüp anlama fırsatı tanımıştır.

وَإِن كُنتُمْ فِي رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَى عَبْدِنَا فَأْتُواْ بِسُورَةٍ مِّن مِّثْلِهِ وَادْعُواْ شُهَدَاءكُم مِّن دُونِ اللّهِ إِنْ كُنتُمْ صَادِقِينَ {البقرة/23}

23.apaŋ bolġa siler sėzik içinde anıŋdın kim indürdimiz ḳulumız üze keldürüŋler bir sūre anıŋ meŋizligdin. oḳuŋlar tanuḳlarıŋızını Taŋrıda aḍın eger erse siler çın sözlügliler.

23. Kulumuz Muhammed'e indirdiğimiz Kitab hakkında herhangi bir şüpheniz varsa ve eğer (onu Muhammed'in uydurduğuna dair) iddianızda samimiyseniz, haydi Allah'tan başka yardım alabileceğiniz varlıkları (şâirlerinizi, putlarınızı) çağırın, Kur'ân'ın sûrelerine benzeyen bir sûre getirin de görelim!

فَإِن لَّمْ تَفْعَلُواْ وَلَن تَفْعَلُواْ فَاتَّقُواْ النَّارَ الَّتِي وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ {البقرة/24}

24.eger ḳılmadıŋızlar erse hergiz ḳılmaġay oḳ siler ḳorḳuŋlar ol otdın kim anıŋ tamduḳı kişiler taşlar anutuldı tanıġlılarḳa.

24. Mademki bunu yapamadınız -ki aslâ yapamayacaksınız- öyleyse siz, kâfirler için hazırlanan, yakıtı insanlar ve taşlar[17] olan cehennem ateşinden sakınıp korunmak için bu kitaba inanmaya bakın.

وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُواْ وَعَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الأَنْهَارُ كُلَّمَا رُزِقُواْ مِنْهَا مِن ثَمَرَةٍ رِّزْقاً قَالُواْ هَذَا الَّذِي رُزِقْنَا مِن قَبْلُ وَأُتُواْ بِهِ مُتَشَابِهاً وَلَهُمْ فِيهَا أَزْوَاجٌ مُّطَهَّرَةٌ وَهُمْ فِيهَا خَالِدُونَ {البقرة/25}

25.sewünç bėrgil anlarḳa kim kėrtgündiler ḳıldılar eḍgülükler. çın anlarḳa turur būstānlar aḳar anıŋ astında arıḳlar. tėgme yolı rūzī bėrilse andın mīvedin rūzī aygaylar bu ol turur rūzī bėrildimiz munda öŋdün. keltürülgeyler anıŋ oḫşaşıġlı. anlarḳa anıŋ içinde cüftler arıġ törütülmişler. anlar anıŋ içinde meŋgü ḳalġaylar.

25. Ey Peygamber! Sen iman edip iyi ve yararlı işler yapanları müjdele ki; onlara altından ırmaklar akan cennetler[18] verilecektir. Kendilerine bu cennet meyvelerinden her ikram

17 Doğu kültüründe volkanik patlamalar sonucu oluşan lavlar ve kükürt taşlarıyla cehennem ateşi arasında somut ilişki algısı söz konusudur. Ayrıca bkz. Kitab-ı Mukaddes, Vahiy, 19/20; 20/10.

18 Kadim kültürde, cennetin suyun üzerinde kurulu olduğu inancı yaygındır. Diğer taraftan Yüce Allah'ın cennetle ilgili bu ve benzeri âyetlerde vâdettiği yeşillik, meyve, eş, hûri, gılmân, köşk, taht, atlastan ve ipekten elbiseler, takınılacak zînetler, hoş

edildiğinde,"Biz bunları dünyada iken de tatmıştık (meğer gerçek meyve işte bunlarmış)" diyeceklerdir. Evet, dünyada verilenler, (tat bakımından değil) sadece şeklen onlara benziyordu. Ayrıca onlara tertemiz eşler de vardır ve onlar orada sürekli kalacaklardır.

إِنَّ اللَّهَ لاَ يَسْتَحْيِي أَن يَضْرِبَ مَثَلاً مَّا بَعُوضَةً فَمَا فَوْقَهَا فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُواْ فَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِن رَّبِّهِمْ وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُواْ فَيَقُولُونَ مَاذَا أَرَادَ اللَّهُ بِهَذَا مَثَلاً يُضِلُّ بِهِ كَثِيراً وَيَهْدِي بِهِ كَثِيراً وَمَا يُضِلُّ بِهِ إِلاَّ الْفَاسِقِينَ {البقرة/26}

26. bütünlükün Taŋrı uvut yıġmas kim toḳısa miṣli çıpunça endāzelıġ yana anda üstün yme. anlar kim kėrtgündiler bilirler. ol kėrtü turası iḍilerindin. yana anlar tandılar ayurlar negü ol tiledi Taŋrı munuŋ birle meŋizlig azar anıŋ birle üküşi köndürür anıŋ birle üküşni. azıtmas anıŋ birle meger yoldın çıḳıġlılarnı.

26. (İnkârcılar Allah'ın verdiği bazı misalleri küçümsüyorlar)[19] Şunu iyi bilin ki, Allah gerçeği ortaya koymak için bir sivrisineği, hatta ondan daha küçük, daha basit bir şeyi misal olarak vermekten çekinmez. İman edenler, bunun Rablerinden gelen doğru ve uygun bir misal olduğunu bilirler. Küfürde direnenler ise, "Allah'ın böyle bir misâl vermesinin ne anlamı var?" derler. Hâlbuki Allah böyle misaller sebebiyle birçoklarını saptırır, birçoklarını da doğru yola ulaştırır. Şu da bir gerçektir ki, Allah fâsıklardan başkasını saptırmaz.

الَّذِينَ يَنقُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِن بَعْدِ مِيثَاقِهِ وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَن يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِي الأَرْضِ أُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ {البقرة/27}

27.anlar kim buzarlar Taŋrınıŋ ʿahdini kėḍin. keserler anı kim fermānladı Taŋrı anıŋ birle kim ulasa. artaḳlıḳ ḳılurlar yer içinde. anlar tururlar. anlar ziyān kılıġlılar.

27. Çünkü o fâsıklar, Allah'a kesin olarak verdikleri sözden[20] dönen kimselerdir. Onlar,

sohbetler vb. güzellikler, insan fıtratının hoşlanacağı somut maddî hazları ifade etmektedir. Bu ifade şeklinin, Kur'an'ın indiği dönemdeki muhataplarının, yaşadıkları iklim ve coğrafî şartlarla, kültürü ve algı biçimiyle doğrudan ilişkili olduğu da göz önünde bulundurulursa, konu daha iyi anlaşılacaktır. Nitekim zaman geçtikçe imanını içselleştiren, soyut algıya ulaşıp manevî hazzın önemini fark eden muhataplarına Allah, vâdettiği cennet nimetlerine "Kendi rızasını, hoşnutluğunu" da eklemiş (bkz. Âl-i İmrân 3/15; Tevbe 9/21), hatta bunun, bütün cennet nimetlerinden daha büyük bir ödül olduğunu özellikle vurgulamıştır (Bkz. Tevbe 9/72). Dolayısıyla Allah'ın cennette vâdettiği nimetlerin nitelik ve nicelikleriyle tek tek ilgilenmek ve bunlarla ilgili zorlama yorumlar yapmaya çalışmak yerine, bu hususta "Allah, kendisinden râzı olduğu erkek ya da kadın herkese hayalini kurduğu ve özlemini çektiği her türlü hazzı ve keyfi cennette lutfedecektir" diye düşünmek daha uygundur. Şu hadis-i şerif bu kanaatimizi desteklemektedir: "Eğer Allah seni cennete koyarsa, canının çektiği, gözünün hoşlandığı her şey orada olacaktır." (Tirmizî, Cennet, 11)

19 Rivayete göre bu âyet, putların bir sineği dahi yaratamayacağından bahseden Hac sûresinin 22/73. âyeti nâzil olduğunda bazı Yahudiler ve bazı inkârcılar, bir sineğin örnek verilmesini alay konusu etmişlerdir. Âyet bunun üzerine gelmiştir.

20 Krş. Ra'd 13/25. âyette geçen "Allah'a kesin olarak verdikleri söz"ün aslı "Misâk"tır. Burada, insanın Allah'ı tanıyacak ve O'na kulluk edecek özellikte yaratılmış olması, Allah ile kul arasında bir sözleşme olarak ifade edilmiştir.

Allah'ın emrettiği şeyleri yerine getirmezler ve yeryüzünde bozgunculuk yaparlar. İşte onlar, hüsrana uğrayacak kimselerdir.

كَيْفَ تَكْفُرُونَ بِاللَّهِ وَكُنتُمْ أَمْوَاتاً فَأَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ {البقرة/28}

28.neteg tanar siler Taŋrıḳa erdiŋizler ölügler tirgürdi silerni yana öldürür miz silerni yana tirgürür silerni yana anıŋ tapa yandurulur siler.

28. Ey kâfirler! Siz nasıl oluyor da Allah'a nankörlük edebiliyorsunuz? O, hepiniz birer cansız varlık iken size hayat verdi. Günü geldiğinde canınızı alacak, sonra sizi tekrar diriltecek ve en sonunda hesap vermek üzere O'nun huzuruna çıkarılacaksınız.

هُوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُم مَّا فِي الأَرْضِ جَمِيعاً ثُمَّ اسْتَوَى إِلَى السَّمَاء فَسَوَّاهُنَّ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ {البقرة/29}

29.ol ol iḍi kim törütti siler üçün ne kim yer içindeki yumġını yana uġradı kökke tapa ötrü tüzdi anlarnı yėti ḳat kökler. ol tėgme nerseni bilgen ol.

29. O Allah ki, yeryüzünde ne varsa hepsini sizin için yaratmıştır; sonra (şu gördüğünüz) göğe yönelmiş ve onu yedi kat olarak düzenlemiştir. O her şeyi; neyi ne şekilde yaratacağını en iyi bilendir.

وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلاَئِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الأَرْضِ خَلِيفَةً قَالُواْ أَتَجْعَلُ فِيهَا مَن يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَاء وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ قَالَ إِنِّي أَعْلَمُ مَا لاَ تَعْلَمُونَ {البقرة/30}

30.ançada kim aydı iḍiŋ feriştelerke men ḳıldaçı men yer içinde ẖalīfe. aydılar ḳılur mu sen yer içinde anı kim artaḳlıḳ ḳılur yer içinde töker ḳanlarnı. biz arıġlıḳın yāḍ ḳılur miz saŋa ögdi aymaḳ birle arıġlar miz saŋa. aydı iḍi biz bilgen miz anı kim siler bilmes siler.

30. Hani bir zamanlar Rabbin meleklere, "Ben yeryüzünde (onu sahiplenip imar edecek) birini halife yapacağım" demişti. Bunun üzerine melekler de, "Hayret! Orada bozgunculuk yapacak,

kan dökecek birini mi (halife) yapacaksın? Oysa biz Sana hamd ediyor, Seni tesbih ediyor, tenzih edip yüceltiyoruz" demişler, Allah da, "Hayır! Ben sizin bilmediklerinizi bilirim; Benim bir bildiğim var" diye karşılık vermişti.

وَعَلَّمَ آدَمَ الأَسْمَاء كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلاَئِكَةِ فَقَالَ أَنبِئُونِي بِأَسْمَاء هَؤُلاء إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ {البقرة/31}

31.ögretti ādemķa atlarnı ķamuġını yana körkitü keçürdi anlarnı feriştelerke aydı uķturuŋlar bular atlarını eger erseŋiz çın sözlügliler.

31. Ve Allah Âdem'e bütün isimleri öğretti.[21] Bir süre sonra, ona isimlerini öğrettiği varlıkları meleklere gösterip, "Mademki, siz bu işin doğrusunu biliyorsunuz haydi bana şunların isimlerini söyleyin bakalım" dedi.

قَالُواْ سُبْحَانَكَ لاَ عِلْمَ لَنَا إِلاَّ مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ {البقرة/32}

32.aydılar arıġ sen bilmek yoķ biziŋke meger ol kim ögretse sen. sen ök sen bilgen bütün işlig.

32. Melekler dediler ki: "Ey Rabbimiz! Sen yücelerden yücesin. Seni noksan sıfatlardan tenzih ederiz. Bizim, Senin öğrettiğinden başka bir bilgimiz yoktur. Şüphesiz Sen Alîm'sin; her şeyi ve kime ne öğreteceğini çok iyi bilirsin, Hakîm'sin; her işini bir hikmete göre yapar ve sağlam hükümler koyarsın."

قَالَ يَا آدَمُ أَنبِئْهُم بِأَسْمَآئِهِمْ فَلَمَّا أَنبَأَهُم بِأَسْمَآئِهِمْ قَالَ أَلَمْ أَقُل لَّكُمْ إِنِّيَ أَعْلَمُ غَيْبَ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ وَأَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا كُنتُمْ تَكْتُمُونَ {البقرة/33}

33.aydı ay ādem uķturġıl anlarķa atlarını. ķaçan uķturdı erse atlarını aydı aymadı mu silerke men bilgen men kökler yerler örtüglügini bilür men anı kim belgürtür siler anı kim kizlediŋizler.

33. Bunun üzerine Allah, "Ey Âdem! Meleklere şunların isimlerini (bir bir) söyle (de görsünler!)" dedi. Âdem de onlara bu varlıkların isimlerini (tek tek) söyleyince Allah buyurdu ki: "Demedim mi Ben size, göklerde ve yerde gizli, görünmeyen ne varsa hepsini Ben bilirim? Açığa vurduklarınızı da bilirim, gizlediklerinizi de."

21 Kanaatimizce, "Allah Âdem'e bütün isimleri öğretti" ifadesi ile insana konuşma, düşünme, öğrenme, öğretme, âlet yapma, geliştirme ve bilim yapma yeteneğinin verilmesi kastedilmektedir.

وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلاَئِكَةِ اسْجُدُواْ لآدَمَ فَسَجَدُواْ إِلاَّ إِبْلِيسَ أَبَى وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ {البقرة/34}

34.ol uġurda kim aydımız feriştelerke yüknüŋler ādemḳa yükündiler meger raḥmetdin nevmīḍ bolmış unamadı tekebbürlük ḳıldı. ve kāne boldı tanıġlılardın.

34. Sonra meleklere, "Haydi Âdem'e secde edin"[22] dedik. Bütün melekler secde ettiler, fakat İblis secde etmedi. Ayak diredi, kibirlendi ve nankör biri oldu.

وَقُلْنَا يَا آدَمُ اسْكُنْ أَنتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ وَكُلاَ مِنْهَا رَغَداً حَيْثُ شِئْتُمَا وَلاَ تَقْرَبَا هَذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الْظَّالِمِينَ {البقرة/35}

35. aydımız ay ādem amrulġıl sen cüftüŋ birle uştmaḫda yėŋler andın ḳayda tilese siler yaḳın kėlmeŋler bu yıġaçḳa bolġay siler küç ḳılıġlılardın.

35. Ve sonra dedik ki: "Ey Âdem! Sen ve eşin şu bahçeye yerleşin.[23] Dilediğiniz meyvelerden bol bol yiyin. Ama sakın şu ağaca yaklaşmayın.[24] Yoksa kendinize yazık edersiniz."

فَأَزَلَّهُمَا الشَّيْطَانُ عَنْهَا فَأَخْرَجَهُمَا مِمَّا كَانَا فِيهِ وَقُلْنَا اهْبِطُواْ بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ وَلَكُمْ فِي الأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ إِلَى حِينٍ {البقرة/36}

36.tayandurdı ol ėkkegüni yek andın çıḳardı ol ėkkegüni andın kim erdiler anıŋ içinde. aydımız iniŋler bir ançaŋız bir ançaŋızḳa düşmen. silerke yer içinde amrulup turġu yer ḳayda almaḳ bir vaḳtġa tėgi.

36. Şeytan onları (kandırıp yasak ağacın meyvesinden yemelerini sağlayarak) yanılttı. Ve içinde bulundukları bahçeden çıkmalarına sebep oldu. Biz de, "Birbirinize düşman olarak inin, çıkıp gidin buradan. Bundan böyle siz, belli bir süre yeryüzüne yerleşecek, oradaki nimetlerden

22 Buradaki secde etme emri, ibadet anlamında bir secde değil, saygı gösterme, üstünlüğünü kabul etme anlamındadır.

23 Lafzen, "Cennete yerleşin."

24 Kitâb-ı Mukaddes'te de bunun, iyiyi kötüyü bilme ve hayat ağacı olduğu kaydedilir (Tekvin, 2/9). Bu ağacın cinsel ilişkiden kinâye olduğu da söylenmiştir. Â'râf 7/22'de anlatılanlar bu düşünceyi güçlendirmektedir. Tevrat'taki "Hayat ağacı" tabiri de, cinsel ilişki sonucu üremeyi temsil eder. Bu durumda "Ağaca yaklaşmayın" sözünden "Cinsel ilişkiye girmeyin" anlamı çıkarılabilir. Mâtüridî'nin, insanın cinsel organlarını ve bunların işlevini anlayıp tanıması sebebiyle "Bilgi ağacı" olarak adlandırmaların bulunduğunu nakletmesi bu anlamı teyid eder. Konu ile ilgili bkz. Â'râf 7/11-24; Tâhâ 20/115-123. Hıristiyanlar aslî günah düşüncesini buna dayandırmışlarsa da, Hz. Adem'in tevbe ettiği ve affedildiği Kur'an'da açıkça ifade edilmiştir. Bkz. Bakara 2/37.

yararlanmak için mücadelelerle dolu bir hayat yaşayacaksınız" dedik.

فَتَلَقَّى آدَمُ مِن رَّبِّهِ كَلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ {البقرة/37}

37.alıp bezerledi ādem iḍisindin sözler. tevbe bėrdi. anıŋ üze ol ol turur tevbe bezerlegen yarlıḳaġan.

37. Bu sırada Âdem, Rabbinden (ilham yoluyla) bir takım kelimeler (tevbe duaları)[25] öğrendi (ve bu dualarla tevbe etti). Allah da onun tevbesini kabul buyurdu. Çünkü O Tevvâb'dır; tevbeleri daima kabul eder, Rahîm'dir; tevbe eden kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir.

قُلْنَا اهْبِطُواْ مِنْهَا جَمِيعاً فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُم مِّنِّي هُدًى فَمَن تَبِعَ هُدَايَ فَلاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ {البقرة/38}

38.aydımız iniŋler andın ḳamuġı eger ḳılsa silerke mėndin köni yol kim uḍu barsa köni yolumḳa yoḳ ḳorḳunç anlar üze ap yme anlar ḳaḍġurmaslar.

38. Onlara demiştik ki: "Hepiniz oradan inin, çıkıp gidin. Fakat Benim katımdan size bir yol gösterici geldiğinde bilin ki, ona uyup Benim yolumdan gidenler için hiçbir korku yoktur ve onlar aslâ üzülmeyeceklerdir."

وَالَّذِينَ كَفَرواْ وَكَذَّبُواْ بِآيَاتِنَا أُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ {البقرة/39}

39.anlar kim tandılar yalġan ėttiler biziŋ belgülerimizni anlar tururlar ot iḍileri anlar anıŋ içinde meŋgü ḳalıġlılar.

39. "(Benim yolumdan gitmeyip) küfürde direnen ve âyetlerimizi yalanlayanlar ise, cehennemliklerin ta kendileridir ve orada asırlarca kalacaklardır."[26]

25 Krş. Â'râf 7/23.

26 H-l-d fiili sözlükte "Uzun süre kaldı" veya "İkamet etti" anlamına gelir. Bu kelime ebedîlik anlamından daha çok uzun bir süre kalmaya delâlet eder. Nitekim Nebe' 78/23'te "Ahkâben", (Asırlarca) ifadesi kullanılmıştır. Allah, azabın şiddetini ve kalıcılığını belirtmek için insanın algı biçimine ve zihnindeki düşünce kalıplarına göre bir ifade kullanmıştır. "Sonsuzluk" ya da "Asırlarca" ifadesi bu üslûbun ürünüdür.

يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اذْكُرُواْ نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَوْفُواْ بِعَهْدِي أُوفِ بِعَهْدِكُمْ وَإِيَّايَ فَارْهَبُونِ {البقرة/40}

40.ay yaʿ ḳūb ḳulı oġlanı yāḍ ḳılınlar meniŋ niʿ met bėrdükümni ol kim niʿ met bėrdim siler üze tükel ḳılınlar menim ʿ ahdimni tükel ḳılayın siziŋ ʿ ahdiŋizni mėndin ḳorḳuŋlar.

40. Ey İsrailoğulları! Size lutfettiğim nimetlerimi hatırlayın, Bana (daha sonra gelecek peygambere inanacağınıza ve yardım edeceğinize dair)[27] verdiğiniz söze uyun ki, Ben de size verdiğim söze (cennet vaadime)[28] uyayım. O halde azabımdan korkun da verdiğiniz sözden dönmeyin.

وَآمِنُواْ بِمَا أَنزَلْتُ مُصَدِّقاً لِّمَا مَعَكُمْ وَلاَ تَكُونُواْ أَوَّلَ كَافِرٍ بِهِ وَلاَ تَشْتَرُواْ بِآيَاتِي ثَمَناً قَلِيلاً وَإِيَّايَ فَاتَّقُونِ {البقرة/41}

41.kėrtgünüŋler aŋar kim indürdüm könike tutuġlı anı kim silerniŋ birle bolmaŋlar ilki tanıġlı aŋar satġın almaŋlar menim belgülerimke az bahānı meniŋ üçün saḳnuḳ ḳılınlar ḳorḳuŋlar.

41. Elinizdeki kitabı (Tevrat'ı) onaylayan bu indirdiğim kitaba (Kur'an'a) inanın. Sakın onu ilk inkâr edenler sizler olmayın. Basit dünya menfaatlerini âyetlerime tercih etmeyin.[29] Ey İsrailoğulları! Bana verdiğiniz sözü yerine getirmede sorumlu, duyarlı, bilinçli davranın.

وَلاَ تَلْبِسُواْ الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُواْ الْحَقَّ وَأَنتُمْ تَعْلَمُونَ {البقرة/42}

42.ḳarışturmaŋız kėrtü yaraġlıġı bolmaḳı yoḳ yoḍun birle kizler siler yaraġlıġnı siler bilür siler.

42. Hakkı bâtıl ile örtmeyin ve bildiğiniz halde (Muhammed'in peygamber olduğu) gerçeğini gizlemeyin.

وَأَقِيمُواْ الصَّلاَةَ وَآتُواْ الزَّكَاةَ وَارْكَعُواْ مَعَ الرَّاكِعِينَ {البقرة/43}

43.aḍaḳın ḳılınlar namāznı bėriŋler zekātnı. uçaŋur ḳılınlar uçaŋur ḳılıġlılar birle.

27 Bkz. Âl-i İmrân 3/81.
28 Bkz. bu sûrenin 38. âyeti
29 Lafzen, "Âyetlerimi ucuz bir paha ile satmayın" ifadesi ile kastedilen, değeri ne olursa olsun dünyadaki her türlü menfaatin âhiretteki nimetler karşısında basit ve değersiz olmasıdır.

43. Namazı ve zekâtı (müslümanlar gibi) hakkıyla eda edin ve rükû edenlerle birlikte siz de rükû edin (rükûlu namaz kılın).[30]

أَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنسَوْنَ أَنفُسَكُمْ وَأَنتُمْ تَتْلُونَ الْكِتَابَ أَفَلاَ تَعْقِلُونَ {البقرة/44}

44. fermānlar mu siler kişilerke eḍgülükni unıtur mu siler özüŋüzlerni siler oḳıyur siler bitigni. uḳmas mu siler?

44. Ey Yahudi âlimleri! Allah'ın kitabını (Tevrat'ı) okuyup durduğunuz halde, kendinizi unutup başkalarına iyi ve güzel şeyler yapmayı nasıl emredebiliyorsunuz? Hiç düşünmüyor musunuz?[31]

وَاسْتَعِينُواْ بِالصَّبْرِ وَالصَّلاَةِ وَإِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلاَّ عَلَى الْخَاشِعِينَ {البقرة/45}

45.yārī tileŋler serinmek birle namāz birle bütünlükün ol uluġ turur meger ḳorḳuġ bėrigliler üze.

45. Siz, (Muhammed'e inanmakla uğrayacağınız dünyevî kayıplara) sabrederek ve namaz kılıp dua ederek Allah'tan yardım isteyin. Fakat bilin ki, bunlar nefse zor ve ağır gelen işlerdir. Bunları ancak bütün benliğiyle Allah'a ve O'nun emirlerine bağlanan kimseler yerine getirir.

الَّذِينَ يَظُنُّونَ أَنَّهُم مُّلاَقُوا رَبِّهِمْ وَأَنَّهُمْ إِلَيْهِ رَاجِعُونَ {البقرة/46}

46.anlar kim sėzinürler anlar kim tuşuġlılar iḍilerine anlar anıŋ tapa yanıġlılar.

46. Bu kimseler bir gün mutlaka Rablerine kavuşacaklarını ve hesap vermek üzere O'nun huzuruna çıkacaklarını çok iyi bilirler.

يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اذْكُرُواْ نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَنِّي فَضَّلْتُكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ {البقرة/47}

30 Yahudiler namazlarında rükûya varmazlar, doğrudan secdeye giderlerdi. Âyet, onların İslâm dininin ibadet şekline uymalarını emretmektedir.
31 Âyet bütün din adamlarına ve bütün insanlara hitap etmektedir.

47.ay Taŋrı ḳulı oġlanları yāḍ ḳılıŋlar menim niʿmetimni ol niʿmet bėrdim silerke. men artuḳ ḳıldım silerni ajunluġlar üze.

47. Ey İsrailoğulları! Bir zamanlar size lutfettiğim nimetimi ve sizi diğer milletlere üstün kıldığımı[32] hatırlayın.

وَاتَّقُواْ يَوْماً لاَّ تَجْزِي نَفْسٌ عَن نَّفْسٍ شَيْئاً وَلاَ يُقْبَلُ مِنْهَا شَفَاعَةٌ وَلاَ يُؤْخَذُ مِنْهَا عَدْلٌ وَلاَ هُمْ يُنصَرُونَ {البقرة/48}

48.ḳorḳuŋlar ol kündin tap bulmaz birer öz birer özdin hergiz nerse bezerlenmes andın yazuḳ keçrü ḳılmaḳ alınmaz andın teŋ tuş ap yme anlar yārī bėrilmezler.

48. Ve öyle bir günden sakının ki, o gün kimse başkası adına bir şey ödeyemez, kimsenin şefaati kabul edilmez, kimseden fidye alınmaz ve onlara yardım da edilmez.

وَإِذْ نَجَّيْنَاكُم مِّنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ يُذَبِّحُونَ أَبْنَاءكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاءكُمْ وَفِي ذَلِكُم بَلاء مِّن رَّبِّكُمْ عَظِيمٌ {البقرة/49}

49.ançada ḳutġardımız silerni firʿavn boḍunından ḳınar erdiler silerni ḳatıġ ḳın birle boġuzlar erdiler oġlanlarıŋızını. tirig ḳoḍarlar erdi uraġutlarıŋızını anıŋ içinde silerke niʿmet turur iḍiŋizlerdin uluġ.

49. Ey İsrailoğulları! Hani bir zamanlar sizi, işkencenin ve zulmün en kötüsünü uygulayan Firavunun adamlarından kurtarmıştık. Onlar, oğullarınızı boğazlayarak öldürüyor, kadınlarınızı kızlarınızı sağ bırakıp kötü amaçları için kullanıyorlardı. Bu zulümden kurtulmanız Rabbinizin size büyük bir nimetiydi.[33]

وَإِذْ فَرَقْنَا بِكُمُ الْبَحْرَ فَأَنجَيْنَاكُمْ وَأَغْرَقْنَا آلَ فِرْعَوْنَ وَأَنتُمْ تَنظُرُونَ {البقرة/50}

50.ançada aḍırdımız silerke teŋizni ḳutġardımız silerni suwḳa baturdımız firʿavn boḍunını sizler baḳar siler.

50. Yine sizin için denizi yarmıştık ve hepinizi kurtarıp Firavunun adamlarını da gözünüzün önünde boğuvermiştik.

32 Bu üstünlük ırkî bir üstünlük değil, Yahudilerin tevhid inancına sahip olmaları ve o dönemde münasebette bulundukları diğer halklara karşı sağladıkları bir üstünlüktür.

33 Krş. Â'râf 7/141; İbrahim 14/6.

وَإِذْ وَاعَدْنَا مُوسَى أَرْبَعِينَ لَيْلَةً ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ مِن بَعْدِهِ وَأَنتُمْ ظَالِمُونَ {البقرة/51}

51.ançada vaḳt urdımız mūsā yalavaçḳa ḳırḳ tünni. yana tuttuŋızlar buzaġunı sewüglügke anda kėḍin siler küç ḳılıġlı siler.

51. Hani bir zamanlar Biz Musa ile (Sîna dağında ona vahyetmek üzere) kırk geceliğine sözleşmiş/ona söz vermiştik.[34] Fakat siz Musa aranızdan ayrılınca, tuttunuz (Sâmirî'nin yaptığı) buzağıyı Tanrı edindiniz. Böyle yapmakla siz Allah'a şirk koşuyordunuz.

ثُمَّ عَفَوْنَا عَنكُم مِّن بَعْدِ ذَلِكَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ {البقرة/52}

52.yana keçürdimiz silerdin anda kėḍin bolgay kim siler şükr ötegey siler.

52. Bütün bunlara rağmen şükredesiniz diye Biz yine de sizi affetmiştik.

وَإِذْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَالْفُرْقَانَ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ {البقرة/53}

53.ançada bėrdimiz mūsāḳa bitigni çınnı bāṭıldın aḍrıġlı bolġay kim siler köni yolluġ bolġay siler.

53. Biz Musa'ya, doğru yolu bulmanız için Tevrat'ı ve hakkı bâtıldan ayıran hükümleri verdik.

وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ إِنَّكُمْ ظَلَمْتُمْ أَنفُسَكُم بِاتِّخَاذِكُمُ الْعِجْلَ فَتُوبُواْ إِلَى بَارِئِكُمْ فَاقْتُلُواْ أَنفُسَكُمْ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ عِندَ بَارِئِكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ {البقرة/54}

54.ançada kim aydı mūsā öz boḍunıŋa ay menim boḍunum siler küç ḳıldıŋızlar özüŋüzlerke tutmaḳıŋızlar birle buzaġunı sewüglügke yanıŋlar yaratıġlıġıŋızḳa öldürüŋler özleriŋizni. ol yėgrek turur silerke yaratıġlıŋız üskinde. tevbe bėrgey siler üze. bütünlükün ol ol turur tevbe bezerlegli yarlıḳaġlı.

34 Ebû Amr, Ebû Cafer ve Yakub "Vâadnâ" (Sözleştik) fiilini "Veadnâ" (Söz verdik) şeklinde okumuşlardır.

54. Musa halkına, "Ey kavmim! Siz buzağıyı Tanrı edinmekle kendinize büyük kötülük ettiniz. Artık gelin, sizi ayıpsız ve noksansız yaratan Rabbinize tevbe edin, içinizden buzağıya tapanları öldürün.[35] Böyle yapmanız, sizi ayıpsız ve noksansız yaratan Rabbiniz katında daha hayırlıdır" demiş, (ve siz bu emre uyarak tevbe etmiştiniz) Allah da yaptığınız tevbeyi kabul etmişti. Çünkü O Tevvâb'dır; yapılan tevbeleri daima kabul eder, Rahîm'dir; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir.

وَإِذْ قُلْتُمْ يَا مُوسَى لَن نُّؤْمِنَ لَكَ حَتَّى نَرَى اللَّهَ جَهْرَةً فَأَخَذَتْكُمُ الصَّاعِقَةُ وَأَنتُمْ تَنظُرُونَ {البقرة/55}

55.ançada aydıŋızlar ay mūsā kėrtünmegey miz saŋa ançaġa tėgrü körmegińçe Taŋrı āşkārā açuḳ tuttı silerni kökdinki ot siler baḳar siler.

55. Yine bir zamanlar siz, "Ey Musa! Biz Allah'ı kendi gözlerimizle açıkça görmedikçe sana aslâ inanmayız" demiştiniz. Bunun üzerine (ne oluyor diye çevrenize) bakınıp dururken o anda sizi şiddetli bir gürültü ile yıldırım çarpıvermişti.

ثُمَّ بَعَثْنَاكُم مِّن بَعْدِ مَوْتِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ {البقرة/56}

56. yana ḳutġardımız silerni ölmişiŋizlerde kėḍin bolġay kim siler şükr ötegey siler.

56. Yıldırımın dehşetinden bir süre ölü gibi (baygın)[36] kalmanızdan sonra şükretmeniz için sizi ayıltmıştık.

وَظَلَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْغَمَامَ وَأَنزَلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوَى كُلُواْ مِن طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَمَا ظَلَمُونَا وَلَكِن كَانُواْ أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ {البقرة/57}

57.kölige ḳıldımız siler üze ürüŋ bulıtnı indürdimiz siler üze yandaḳ şekerini buldurçınnı. yėŋler arıġlardın ol kim rūzī ḳıldımız silerke. küç ḳılmadılar bizke yoḳ kim erdiler etözleriŋe küç ḳılurlar.

35 Söz konusu öldürme farklı şekillerde anlaşılmıştır. Kitab-ı Mukaddes Çıkış, 32/27'de anlatıldığına göre Hz. Musa Tur'dan dönüşünde halkının buzağıya taptığını gördü ve çok üzüldü ve "Rab'dan yana olanlar yanıma gelsin!" dedi. Bütün Levililer çevresine toplandı. Musa şöyle dedi: "İsrail'in Tanrısı Rab diyor ki: 'Herkes kılıcını kuşansın. Ordugâhta kapı kapı dolaşarak kardeşini, komşusunu, yakınını öldürsün.'" Levililer Musa'nın buyruğunu yerine getirdiler. O gün halktan üç bine yakın adam öldürüldü. Bu ifadenin "Nefsinizi ıslah ediniz" anlamına geldiğini söyleyenler de vardır.

36 "Ölü gibi (baygın)" diye çevirdiğimiz "Mevt" kelimesi her zaman hayatın sona ermesi anlamına gelmez. Aynı zamanda duyuların yitirilmesi, şuurun kaybedilmesi, büyük elem ve kederin hissedilmesi, uyku gibi anlamlara da gelir.

57. (Tih sahrasında) bulutu üzerinize gölgelik yaptık, size kudret helvası ve bıldırcın[37] indirdik ve "İhsan ettiğimiz bu güzel rızıklardan yiyin" dedik. Fakat onlar bu nimetlere nankörlük ettiler. Böylece Bize değil, kendilerine zulmetmiş oldular.

وَإِذْ قُلْنَا ادْخُلُواْ هَذِهِ الْقَرْيَةَ فَكُلُواْ مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ رَغَداً وَادْخُلُواْ الْبَابَ سُجَّداً وَقُولُواْ حِطَّةٌ نَّغْفِرْ لَكُمْ خَطَايَاكُمْ وَسَنَزِيدُ الْمُحْسِنِينَ {البقرة/58}

58.ançada kim aydımız kirinler bu kentke yėnler andın ḳayda tilese siler kėŋ alḳıġ kirinler ḳapuġḳa yüknü yaʿnī ḳotġılıḳ ḳılu aytınlar töke bėrgil örtgey miz silerniŋ yaŋluḳlarıŋızını. munu arturġay miz edgülük ḳılıġlılarnı.

58. Ve daha sonra demiştik ki: "Şu beldeye girin, oradaki nimetlerden dilediğiniz gibi bol bol yiyin, fakat o beldenin kapısından girerken görevlilere saygı gösterin ve "Biz burada barış içinde yaşamak için geldik"[38] deyin ki, Biz de hatalarınızı bağışlayarak size yardımcı olalım.[39] Biz, sözünde sadakat gösterenlere nimetlerimizi daha da artırırız."[40]

فَبَدَّلَ الَّذِينَ ظَلَمُواْ قَوْلاً غَيْرَ الَّذِي قِيلَ لَهُمْ فَأَنزَلْنَا عَلَى الَّذِينَ ظَلَمُواْ رِجْزاً مِّنَ السَّمَاء بِمَا كَانُواْ يَفْسُقُونَ {البقرة/59}

59.tegşürdi anlar kim küç ḳıldılar. ayġay anda aḍın kim aytıldı anlarḳa. indürdimiz anlar üze kim küç ḳıldılar ḳın kökdin anın kim yarlıġdın çıḳar erdiler.

59. Fakat o zâlimler, bu emrimizin gereğini yerine getirmediler.[41] Biz de yaptıkları kötülüklerden dolayı, bir veba salgınıyla onları kırdık geçirdik.[42]

37 "Selva", sözlükte bıldırcına veya "Yelve" adı verilen kuşa denir. Bu kuşun yakalanması çok kolaydır. Kudret helvası ise bir çeşit tatlı çiğdir, dilimizde buna "Balsa" denir.

38 Müfessirler, "Hıtta" kelimesini, "Bağışlanma dileme" şeklinde yorumlamışlardır. Biz tercümeyi Ebû Müslim'in yorumuna göre yapmayı uygun gördük.

39 "Nağfir" fiilini Nâfi ve Ebû Cafer "Yuğfer" olarak okumuşlardır. Buna göre mâna, "…hatalarınız bağışlansın, hoş görülsün" şeklinde olur.

40 Krş. Â'râf 7/161.

41 Lafzen, "Kendilerine söylenen sözü başka bir sözle değiştirdiler" Müfessirlerin yorumuna göre "Hıtta" kelimesi Nabatça'da "Buğday" anlamına gelmektedir. Bazı Yahudiler bunu Nabatça'daki anlamına aldılar ve "Bize buğday istememiz emredildi" dediler. Diğer bir ifadeyle, "Bizim bağışlanmaya değil, yiyeceğe ihtiyacımız var" demişlerdir. Biz bu âyeti de Ebû Müslim'in 58. âyetteki yorumu doğrultusunda anladık ve ona göre çevirdik.

42 Lafzen, "Gökten azab indirdik." Krş. Â'râf 7/162.

وَإِذِ اسْتَسْقَى مُوسَى لِقَوْمِهِ فَقُلْنَا اضْرِب بِّعَصَاكَ الْحَجَرَ فَانفَجَرَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْناً قَدْ عَلِمَ كُلُّ أُنَاسٍ مَّشْرَبَهُمْ كُلُواْ وَاشْرَبُواْ مِن رِّزْقِ اللّهِ وَلاَ تَعْثَوْاْ فِي الأَرْضِ مُفْسِدِينَ {البقرة/60}

60. ançada suw tiledi mūsā boḍunıŋa yaʿnī özleri üçün aydımız urġıl tayaḳıŋ birle taşnı. yarılıp aḳtı andın on ėkki yul bulaḳ. bildi ök tėgme kişi içgü yerlerini yėŋler içiŋler Taŋrı rūzīsindin artaḳlıḳ ḳılmaŋlar yer içinde artaḳlıḳ ḳılığlılar.

60. Hatırlayın ki bir zamanlar Musa, (susuzluktan kırılan) kavminin su ihtiyacını gidermemiz için Bize yalvarmıştı. Biz de ona, "Elindeki asâ ile şu kayaya vur" demiştik.[43] Musa kayaya vurur vurmaz o kayadan on iki kaynak fışkırmış ve İsrailoğullarının on iki boyundan her biri kendi kaynağını tanımış, belirlemişti. Biz de onlara, "Allah'ın lutfettiği bu nimetlerden yiyin için fakat yeryüzünde sakın bozgunculuk çıkarmayın" diye emretmiştik.

وَإِذْ قُلْتُمْ يَا مُوسَى لَن نَّصْبِرَ عَلَى طَعَامٍ وَاحِدٍ فَادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُخْرِجْ لَنَا مِمَّا تُنبِتُ الأَرْضُ مِن بَقْلِهَا وَقِثَّآئِهَا وَفُومِهَا وَعَدَسِهَا وَبَصَلِهَا قَالَ أَتَسْتَبْدِلُونَ الَّذِي هُوَ أَدْنَى بِالَّذِي هُوَ خَيْرٌ اهْبِطُواْ مِصْراً فَإِنَّ لَكُم مَّا سَأَلْتُمْ وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذِّلَّةُ وَالْمَسْكَنَةُ وَبَآؤُوْاْ بِغَضَبٍ مِّنَ اللّهِ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَانُواْ يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللّهِ وَيَقْتُلُونَ النَّبِيِّينَ بِغَيْرِ الْحَقِّ ذَلِكَ بِمَا عَصَواْ وَّكَانُواْ يَعْتَدُونَ {البقرة/61}

61. ançada aydınızlar ay mūsā seriyümez miz bir yėgü üze oḳıġıl biziŋ üçün iḍiŋde çıḳarsun bizke andın kim ündürür yer zarġunzdın ḫıyārdın buġdayındın yasmuḳındın soġanındın. aydı tegşürü mü tiler siler ol neŋke ol azraḳ turur ol ṭaʿām birle ol yėgrek turur. tüşüŋler bir kentke silerke anı kim tilediŋizler. uruldı anlar üze ḫorluḳ çıġaylıḳ yandılar öfke birle Taŋrıdın. ol anıŋ üçün kim anlar tanarlar erdiler Taŋrı belgüleriŋe öldürürler erdi yalavaçlarını yaraġsızın yā ḥaḳsızın. ol anıŋ birle yazuḳsındılar teŋdin keçer erdiler.

61. Evet yine bir zamanlar siz, "Ey Musa! Biz tek çeşit yemek yemeğe daha fazla katlanamayacağız. Bizim için Rabbine dua et, bize yerden biten sebze, salatalık, sarımsak, mercimek ve soğan gibi yiyecekler versin" demiştiniz. Musa da öfkelenerek sizi şöyle azarlamıştı: "Özgürlük gibi üstün bir değerin yerine bu tür basit şeyleri mi istiyorsunuz? Dönün öyleyse (köle olarak yaşadığınız) o Mısır ülkesine! Bu istediklerinizin hepsi orada var." İşte bu yüzden onlara zillet ve hakarete maruz kalmışlar ve Allah'ın gazabına uğramışlardır.

43 Hz. Musa'nın asâsını kayaya vurup taştan su çıkarması değişik şekillerde yorumlanmaktadır. Bilgi için bkz. M. Muhammed Ali, Holy Kur'an, Lahor 1973, s. 29, 96 no'lu dipnot; Kitab-ı Mukaddes, Çıkış, 17/1-6.

Çünkü onlar, Allah'ın nimetlerine nankörlük ediyorlar, kendilerinin haksız olduklarını bile bile peygamberleri alçakça öldürüyorlardı. Evet, onlar isyan ediyor, hadlerini aşarak ilâhî kuralları çiğniyorlardı.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُواْ وَالَّذِينَ هَادُواْ وَالنَّصَارَى وَالصَّابِئِينَ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ وَعَمِلَ صَالِحاً فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِندَ رَبِّهِمْ وَلاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ {البقرة/62}

62.anlar kim kėrtgündiler yana anlar kim cuhūd boldılar tersālar künke tapunġanlar. kim kėrtündi erse Taŋrıḳa kėḍinki künke ḳılsa eḍgülük anlarḳa ol terleri iḍileri üskinde. ḳorḳunç yoḳ anlar üze ap yme anlar ḳaḍġurmazlar.

62. İman ettiklerini söyleyen münafıklar,[44] Yahudi olanlar, Hıristiyanlar ve Sâbiîler[45] Allah'a ve âhiret gününe yürekten inanır, iyi ve yararlı işler yaparlarsa, Rableri katında onlar için mükâfat vardır, onlara bir korku da yoktur ve onlar aslâ üzülmeyeceklerdir.[46]

وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ الطُّورَ خُذُواْ مَا آتَيْنَاكُم بِقُوَّةٍ وَاذْكُرُواْ مَا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ {البقرة/63}

63.ançada aldımız bütünlükleriŋizni kötürdimiz silerniŋ üstüŋizde taġnı. tutuŋlar anı kim bėrdimiz silerke küç birle yāḍ ḳılıŋlar ne kim anıŋ içinde bolġay kim siler saḳnuḳluḳ ḳılġay siler.

63. Hani, (şiddetli bir sarsıntı ile) Sînâ dağını üzerinize (düşüverecekmiş gibi)[47] yükselttiğimiz sırada sizden söz almış ve şöyle emretmiştik: "Allah'ın azabından korunmanız için size verdiğimiz kitaba sımsıkı sarılın, içerisindeki hükümleri hakkıyla yerine getirin."

44 Birçok müfessir âyetin başındaki "İman edenler"in münafıklar olduğunu söylemiştir.

45 Sâbiîlerin inançları hakkında farklı görüşler vardır. Genel anlayışa göre âyette geçen Sâbiîler, Hz. İbrahim'in dîni üzere olan kimselerdir. Bunların vahdet inancını esas alan, Yahudilik ile Hıristiyanlık arası bir dinin temsilcileri oldukları, fakat aynı zamanda meleklere de tapındıkları ileri sürülmüş, Ehl-i Kitap'tan sayılmamışlardır. Bazıları, Sâbiîlerin Mezopotamya bölgesinde yaşamış olan ve yıldızlara tapan bir kavim olduğunu ileri sürmüşse de bu görüş isabetli görülmemektedir.

46 Bu âyette, "…Allah'a ve âhiret gününe yürekten inanırlarsa…" buyurulması, imanın esasının "İki" olduğu zannına yol açabilir. Oysa Bakara 2/177 ve Nisâ 4/136. âyetlerde bunlara ilaveten, meleklere, Hz. Peygambere, öteki peygamberlerin hepsine, Kur'an'la birlikte diğer ilâhî kitaplara iman etmek de zikredilmiştir. Dolayısıyla iman esasları konusunda bu üç âyeti birlikte göz önüne almak gerekir.

47 Krş. Bakara 2/93. Parantez içindeki mâna için bkz. Â'râf 7/171.

ثُمَّ تَوَلَّيْتُم مِّن بَعْدِ ذَلِكَ فَلَوْلاَ فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَكُنتُم مِّنَ الْخَاسِرِينَ {البقرة/64}

64.yana ewrüldiŋizler anda kėdin ol apaŋ yoḳ erse erdi Taŋrınıŋ faẓlı siler üze anıŋ yarlıġamaḳı bolġay erdiŋizler ziyān ḳılmışlardın.

64. Fakat buna rağmen siz sözünüzde durmadınız, eğer size Allah'ın lutfu ve merhameti yetişmeseydi hepiniz hüsrâna uğrardınız.

وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ الَّذِينَ اعْتَدَواْ مِنكُمْ فِي السَّبْتِ فَقُلْنَا لَهُمْ كُونُواْ قِرَدَةً خَاسِئِينَ {البقرة/65}

65.bildiŋizler key anlarnı kim teŋdin keçtiler silerdin şenbe kün içinde. aydımız anlarḳa boluŋlar bėçinler sürsükmişler.

65. Nitekim (Davud peygamber zamanında) cumartesi gününün kutsallığını ihlâl edenlerin bulunduğunu biliyorsunuz. Bu azgınlıkları sebebiyle Biz de onlara, "Aşağılık maymunlar (gibi) olun; zillet ve esaret içinde yaşayın"[48] dedik.

فَجَعَلْنَاهَا نَكَالاً لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهَا وَمَا خَلْفَهَا وَمَوْعِظَةً لِّلْمُتَّقِينَ {البقرة/66}

66.ḳıldımız anı aŋar öŋdünlerinde erdi. olarda kėdin erdi pend saḳnuḳlarḳa.

66. Ve bu lâneti hem o devirlerde yaşayıp görenlere, hem de daha sonraki nesillere ibret dolu bir ceza; onu işitip ibret alacak duyarlı ve bilinçli kimseler için de bir öğüt vesilesi kıldık.

وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ إِنَّ اللّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تَذْبَحُواْ بَقَرَةً قَالُواْ أَتَتَّخِذُنَا هُزُواً قَالَ أَعُوذُ بِاللّهِ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ {البقرة/67}

67.ançada aydı mūsā boḍunıŋa bütünlükün Taŋrı fermānı silerke boġuzlasa siler bir sıġırnı. aydılar tutar mu sen bizni füsūs. aydı sıġınur men Taŋrıḳa kim bolsa men biligsizlerdin.

48 Krş. Â'râf 7/166. Mücahid ve onun izinden giden bazıları, "Bu değişimin şeklî değil manevî olduğu, fizikî yapıları insan kalmakla birlikte kalplerinin maymunlaştığı, karakterlerinin değiştiği, bozulmuş tabiatları gereği kimsenin bunlarla konuşmadığı ve bu sebeple toplumdan dışlandıkları için zillet içine düştükleri" görüşündedirler.

67. Yine bir zamanlar Musa kavmine, "Allah size bir sığır kurban etmenizi emrediyor" demişti. Onlar, "Sen bizimle alay mı ediyorsun?" dediler. O, "Hayır, ben alay eden biri olmaktan Allah'a sığınırım" dedi.

قَالُواْ ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّن لَّنَا مَا هِيَ قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ لاَّ فَارِضٌ وَلاَ بِكْرٌ عَوَانٌ بَيْنَ ذَلِكَ فَافْعَلُواْ مَا تُؤْمَرونَ {البقرة/68}

68.aydılar oḳıġıl biziŋ üçün iḍiŋni belgürtsün biziŋke ne ol ol. aydı ol ayur ol bir sıġır turur ḳarı ermez yme yigit ermez orta turur ėkki ara. ḳılıŋlar anı kim fermānlanur siler.

68. Kavmi (alaylı bir üslûpla), "Öyle ise sen bizim için Rabbine dua et, onun nasıl bir sığır olacağını bize iyice açıklasın" dedi. Musa, "Allah, 'o ne yaşlı ne de körpe, ikisi arasında orta yaşta bir sığır olacak' diyor. Siz bırakın alay etmeyi de emredilen şeyi yapmaya bakın" dedi.

قَالُواْ ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّن لَّنَا مَا لَوْنُهَا قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ صَفْرَاء فَاقِعٌ لَّوْنُهَا تَسُرُّ النَّاظِرِينَ {البقرة/69}

69.aydılar oḳıġıl biziŋ üçün iḍiŋni belgürtsün bizke nė ol rengi. aydı ol aytur ol bir uḍ turur sap sarıġ anıŋ könesi ḫoş keligli baḳıġlılarḳa.

69. Bu defa da, "Bizim için Rabbine yine dua et, bize sığırın rengini tam olarak açıklasın" dediler. Musa, "Allah 'bu sığır, bakanların hoşuna giden, içini açan, parlak, sarı renkli bir sığır olacak' diyor" diye cevap verdi.

قَالُواْ ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّن لَّنَا مَا هِيَ إِنَّ البَقَرَ تَشَابَهَ عَلَيْنَا وَإِنَّآ إِن شَاء اللّهُ لَمُهْتَدُونَ {البقرة/70}

70.aydılar oḳıġıl biziŋ üçün iḍiŋni belgürtsün biziŋke ne ol ol. çın uḍ örtüglüg boldı biziŋ üze. biz eger tilese Taŋrı köni yolḳa.

70. Onlar tekrar, "Ey Musa! Sen yine Rabbine bizim için dua et de, bize bu sığırın nasıl bir şey olacağını açıkça bildirsin; zira bu sığır konusunda kafamız iyice karıştı. İnşallah biz, istenen sığırı bulabiliriz(!)" dediler.

قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ لاَّ ذَلُولٌ تُثِيرُ الأَرْضَ وَلاَ تَسْقِي الْحَرْثَ مُسَلَّمَةٌ لاَّ شِيَةَ فِيهَا قَالُواْ الآنَ جِئْتَ بِالْحَقِّ فَذَبَحُوهَا وَمَا كَادُواْ يَفْعَلُونَ {البقرة/71}

71.aydı ol ayur ol bir uḍ turur ḫor bolmış ermez uşaḳlu yerni ap yme suw tutmış tarıġḳa. tendürüst turur çigim ala yoḳ anıŋ içinde. aydılar ėmdi keltürdüŋ yaraşıḳını. boġuzladılar anı taḳı ḳılu yazmadılar.

71. Musa, "Allah 'o, çift sürmek ve tarla sulamak için boyunduruğa koşulmamış, kusursuz, alacasız bir sığır olacak' diyor" dedi. "Eh, işte şimdi oldu" dediler. Sonunda uygun sığırı bulup kestiler. Fakat bunu yapmamak için ellerinden geleni de yaptılar.

وَإِذْ قَتَلْتُمْ نَفْساً فَادَّارَأْتُمْ فِيهَا وَاللّهُ مُخْرِجٌ مَّا كُنتُمْ تَكْتُمُونَ {البقرة/72}

72.ançada öldürdüŋüzler bir tenni atıştıŋızlar anıŋ içinde. Taŋrı çıḳarıġlı turur anı kim kizler erdiŋizler.

72. Ey İsrailoğulları! (Bütün bunların sebebi şu idi:) Siz bir adam öldürmüş, suçu da birbirinizin üzerine atmıştınız. Oysa Allah gizlemiş olduğunuz şeyleri açığa çıkartacak güce sahiptir.

فَقُلْنَا اضْرِبُوهُ بِبَعْضِهَا كَذَلِكَ يُحْيِي اللّهُ الْمَوْتَى وَيُرِيكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ {البقرة/73}

73.biz aydımız uruŋlar anı anıŋ bir keseki birle. mundaġoḳ tirgürür Taŋrı ölüglerni körkitür silerke belgülerini bolġay kim ögüt uḳḳay siler.

73. Bunun üzerine Biz, "Fâili meçhul cinayetlerde bu yöntemi (bir sığır kesip şüpheli kişilere, üzerinde ellerini yıkamak suretiyle kâtili bilmediklerine dair yemin ettirme yöntemini) uygulayın" diye emrettik. Allah (fâili meçhul cinâyetlerin kâtilini ortaya çıkarmak sûretiyle) cinayetleri engellemekte[49] ve düşünesiniz diye uygulanacak kuralları size gösterip öğretmektedir.[50]

49 Lafzen, "Ölüleri işte böyle diriltmekte."

50 Bu âyet, Kitab-ı Mukaddes, Tesniye, 21/1-9'da faili meçhul cinayetlerin kâtilini bulma yöntemi olarak anlatılan ve İslâm hukukunda da "Kasâme" olarak adlandırılan kurala işaret etmektedir. Kasâme, yemin etme anlamına gelmektedir. İslâm öncesinde bir kabilenin toprağında ölü bir kimse bulunur ve kâtili bilinemezse o kabilenin fertlerine yemin ettirilir, yemin etmekten kaçınan kimse o suçu işlemiş kabul edilirdi. Kitab-ı Mukaddes'te, (Tesniye, Bab 21, âyet 1-9) faili belli olmayan cinayetlerin aydınlatılmasında şu uygulama yapılır: Böyle bir olay meydana geldiğinde Kur'an'da anlatılana benzer bir sığırın başı kesilir ve cesedin bulunduğu kasabanın bütün yaşlıları ve ölünün akrabaları ineğin üzerinde ellerini yıkar ve "Ellerimiz bu kanı dökmedi ve kimin yaptığını da gözlerimiz görmedi" derler. İslâm hukukunda ise öldürülenin velisinin/yakınının, cinayetin işlendiği mahalle veya köy halkından göstereceği elli kişi belirlenir ve onlara; "Vallahi onu ben öldürmedim, öldüreni de bilmiyorum" diye yemin ettirilir. Yemin etmekten kaçınan kimse suçlu kabul edilir.

ثُمَّ قَسَتْ قُلُوبُكُم مِّن بَعْدِ ذَلِكَ فَهِيَ كَالْحِجَارَةِ أَوْ أَشَدُّ قَسْوَةً وَإِنَّ مِنَ الْحِجَارَةِ لَمَا يَتَفَجَّرُ مِنْهُ الأَنْهَارُ وَإِنَّ مِنْهَا لَمَا يَشَّقَّقُ فَيَخْرُجُ مِنْهُ الْمَاء وَإِنَّ مِنْهَا لَمَا يَهْبِطُ مِنْ خَشْيَةِ اللّهِ وَمَا اللّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ {البقرة/74}

74.yana ḳatıġ boldı köŋlüŋizler anḍa kėḍin ol taşlar teg azu taḳı ḳatıġraḳ. çın kim taşlarda ol taş yarılur aḳar anḍın arıḳlar. çın ol taşlarda ol taş yarılur çıḳar andın suw. çın anlarda ol tüşer Taŋrı ḳorḳınçındın. ermes Taŋrı osanuḳ anıŋdın ḳılur siler.

74. Bütün bunlardan sonra, yine de kalpleriniz katılaşıp taş gibi oldu; hatta daha da sertleşti. Oysa öyle taşlar vardır ki, içinden ırmaklar fışkırır. (Taş deyip geçmeyin.) Öyle kayalar vardır ki, yarılır içinden pınarlar çıkar. Yine öyle taşlar vardır ki, O'nun korkusundan yuvarlanırlar. Bilin ki, Allah yaptıklarınızın hiçbirinden habersiz değildir; günü geldiğinde sizi mutlaka cezalandıracaktır.

أَفَتَطْمَعُونَ أَن يُؤْمِنُواْ لَكُمْ وَقَدْ كَانَ فَرِيقٌ مِّنْهُمْ يَسْمَعُونَ كَلاَمَ اللّهِ ثُمَّ يُحَرِّفُونَهُ مِن بَعْدِ مَا عَقَلُوهُ وَهُمْ يَعْلَمُونَ {البقرة/75}

75.kėrtü tutar mu siler kim tapunsalar silerke erdi ök bir gürüh anlardın ėşitürler Taŋrı yarlıḳını yana aḍnaturlar anı uḳmışlarında kėḍin anlar bilirler.

75. Şimdi siz (ey Peygamber ve ey müminler! Kalpleri taş gibi katılaşmış ataların torunları olan) bu Yahudilerin size inanmalarını mı umuyorsunuz? Ki, onların bir kısmı Allah'ın (Tevrat'taki) kelâmını dinliyor ve onu doğru olarak anladıkları halde bile bile tahrif ediyorlar.

وَإِذَا لَقُواْ الَّذِينَ آمَنُواْ قَالُواْ آمَنَّا وَإِذَا خَلاَ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ قَالُواْ أَتُحَدِّثُونَهُم بِمَا فَتَحَ اللّهُ عَلَيْكُمْ لِيُحَآجُّوكُم بِهِ عِندَ رَبِّكُمْ أَفَلاَ تَعْقِلُونَ {البقرة/76}

76.ḳaçan körseler anlarnı kėrtgündiler ayurlar kėrtgündimiz ḳaçan yalŋuz ḳalsalar bir ançaları bir ançaları birle ayurlar sözler mü siler anlarḳa anı kim açtı Taŋrı silerke nelüklüg ḳılġuları üçün anıŋ birle iḍiŋizler üskinde uḳmas mu siler?

76. Üstelik onlar inananlarla karşılaşınca, "Biz de inanıyoruz" derler, fakat birbirleriyle baş başa kaldıklarında, "Allah'ın size (Tevrat'ta, kardeşlerinizin arasından bir peygamber geleceğine

dair)[51] bildirmiş olduğu şeyleri Rabbinizden gelen bir delil olarak size karşı kullanmaları için mi onlara anlatıyorsunuz, buna hiç akıl erdiremiyor musunuz?" diyerek birbirlerini uyarırlar.

أَوَلاَ يَعْلَمُونَ أَنَّ اللّهَ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ {البقرة/77}

77. bilmesler mü bütünlükün Taŋrı bilür anı kim örterler anı kim āşkārā ḳılurlar.

77. Onlar, gizlediklerini de açığa vurduklarını da Allah'ın bildiğini bilmiyorlar mı?

وَمِنْهُمْ أُمِّيُّونَ لاَ يَعْلَمُونَ الْكِتَابَ إِلاَّ أَمَانِيَّ وَإِنْ هُمْ إِلاَّ يَظُنُّونَ {البقرة/78}

78.anlarda tuġa bitig bilmegliler bilmesler bitigni meger oḳımaḳ ermesler anlar meger sėznürler.

78. Onlardan bir kısmı ümmîdirler; Tevrat'tan[52] hiç haberleri yoktur. Bildikleri sadece kulaktan dolma uydurma şeylerdir. Onlar yalnızca hayal mahsulü temelsiz bilgilere dayanıyorlar.

فَوَيْلٌ لِّلَّذِينَ يَكْتُبُونَ الْكِتَابَ بِأَيْدِيهِمْ ثُمَّ يَقُولُونَ هَذَا مِنْ عِندِ اللّهِ لِيَشْتَرُواْ بِهِ ثَمَناً قَلِيلاً فَوَيْلٌ لَّهُم مِّمَّا كَتَبَتْ أَيْدِيهِمْ وَوَيْلٌ لَّهُمْ مِّمَّا يَكْسِبُونَ {البقرة/79}

79.ḳatıġlıḳ anlarḳa kim bitirler bitigni eligleri birle yana ayurlar bu Taŋrı üskindin satġın almaḳları üçün anıŋ birle az bahānı ḳatıġlıḳ anlarḳa anıŋdın kim bitidi eligleri ḳatıġlıḳ anlarḳa anıŋdın kim ḳazġanurlar.

79. (Ümmî olmayanlarını ise görüyorsunuz işte!) Bir kısmı da Tevrat'ı elleriyle (arzularına göre tahrif ederek) yazıp, sonra da basit dünya menfaati elde etmek için kendi uydurdukları şeylere, "Bunlar Allah katındandır" diyorlar.[53] Onların vay hallerine! Arzu ve heveslerine göre kitab uydurdukları için yazıklar olsun onlara! Yine yazıklar olsun onlara ki, bunu bir kazanç elde etme yolu olarak görüyorlar.

وَقَالُواْ لَن تَمَسَّنَا النَّارُ إِلاَّ أَيَّاماً مَّعْدُودَةً قُلْ أَتَّخَذْتُمْ عِندَ اللّهِ عَهْدًا فَلَن يُخْلِفَ

51 Krş. Kıtâb-ı Mukaddes, Tesniye, 18/15.

52 Lafzen "Kitaptan."

53 Bu ifade bazı Yahudilerin Tevrat'ı kendi arzuları doğrultusunda yazıp, "Bu Allah katındandır" demeleri ya da Tevrat'taki Hz. Peygamberin geleceği ile ilgili âyetleri çıkarmaları şeklinde anlaşılabileceği gibi, Tevrat dışında birtakım dinî kitaplar yazıp bunların da Allah katından olduğunu halka söylemeleri ve onları bazı çıkarlar için kullanmaları anlamına da gelir. Âyetteki "Semenen kalîlen" "Az bir kazanç" ifadesini biz "Basit bir dünya menfaati" diye çevirdik. Çünkü âhiret menfaati karşısında haksız elde edilen dünya menfaati ne kadar çok olursa olsun basit bir menfaattir.

اللّهُ عَهْدَهُ أَمْ تَقُولُونَ عَلَى اللّهِ مَا لاَ تَعْلَمُونَ {البقرة/80}

80.aydılar yuḳamaġay bizni ot meger sanlıġ künler. ayġıl tuttuŋızlar mu Taŋrı üskinde ʿahd ḳıymas ḫilāf ḳılmas Taŋrı ʿahdiŋe azu ayurlar mu Taŋrı üze anı kim bilmesler

80. Bir de tutturmuşlar, "Sayılı birkaç gün dışında, bize kesinlikle azab edilmeyecek" diyorlar.[54] Ey Peygamber! De ki: "Bu konuda Allah'tan bir söz mü aldınız? Şâyet öyle ise (ki, böyle bir şey olamaz), Allah aslâ sözünden dönmez. Aslı esası olmayan[55] bir şeyi Allah'a nasıl isnad edebiliyorsunuz?"

بَلَى مَن كَسَبَ سَيِّئَةً وَأَحَاطَتْ بِهِ خَطِيئَتُهُ فَأُوْلَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ {البقرة/81}

81.andaġ ermes kim ḳazġansa ėsizlikni tėgre ḳapsasa anı yazuḳı muŋluḳı anlar tururlar ot iḍileri anlar anıŋ içinde meŋgü ḳalıġlılar.

81. Hayır, iş onların sandığı gibi değil! (Gerçekleri gizleyerek) günah işleyen ve bunu bir hayat tarzı haline getirerek günah batağına saplanan kişiler cehennemliktirler; onlar orada asırlarca kalacaklardır.

وَالَّذِينَ آمَنُواْ وَعَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ {البقرة/82}

82.anlar kim kėrtgündiler ḳıldılar ėḍgülükler anlar tururlar uştmaḫ iḍileri. anlar anıŋ içinde meŋgü ḳalıġlılar.

82. İman edip iyi ve yararlı işler yapanlar ise cennetliktirler. Onlar orada sürekli olarak kalacaklardır.

وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ لاَ تَعْبُدُونَ إِلاَّ اللّهَ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَاناً وَذِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينِ وَقُولُواْ لِلنَّاسِ حُسْناً وَأَقِيمُواْ الصَّلاَةَ وَآتُواْ الزَّكَاةَ ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ إِلاَّ قَلِيلاً مِّنكُمْ وَأَنتُم مِّعْرِضُونَ {البقرة/83}

54 Hz. Musa Tur'a gittiğinde orada kırk gün kalmış, bu süre içinde de İsrailoğulları buzağıya tapmışlardı. (Bakara 2/51) Bir kısım Yahudiler, işte bu kırk günlük buzağıya tapınmaları sebebiyle kendilerinin ancak kırk gün cehennemde kalacaklarını söylemişlerdir. Yahudilerin vahiy ürünü olarak kabul ettikleri Talmud'a göre bu süre 12 aydır.

55 Lafzen, "Bilmediğiniz bir şeyi."

83.ançada aldımız Taŋrı ḳulı oġlanınıŋ bütünlikini tapunmaġay siler meger Taŋrıḳa yme ataḳa anaḳa eḍgülük ḳılmaḳ yaġuḳluḳ iḍilериŋe atasız anasızlarḳa çıġaylarḳa. aytıŋlar kişilerke eḍgü sözni aḍaḳın tutuŋlar namāznı bėriŋler zekātnı. yana ewrüldiŋizler meger az silerdin siler yüz ewrügli siler.

83. Yine bir zamanlar (ey İsrailoğulları!) size, “Allah’tan başkasına tapmayın, anaya, babaya, akrabaya, öksüzlere ve yoksullara iyilikte bulunun, insanlara güzel söz söyleyin, namazı kılın, zekâtı verin” diye emretmiştik. Sonra siz, -pek azınız hariç- verdiğiniz sözden döndünüz. Hâlâ da hakikatten yüz çevirmektesiniz.

وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ لاَ تَسْفِكُونَ دِمَاءكُمْ وَلاَ تُخْرِجُونَ أَنفُسَكُم مِّن دِيَارِكُمْ ثُمَّ أَقْرَرْتُمْ وَأَنتُمْ تَشْهَدُونَ {البقرة/84}

84.ançada aldımız bütünlükünüzlerni tökmegey siler ḳanlarınıŋızını çıḳarmaġay siler etözüŋüzlerni sarāylarınıŋızdın yana köndüŋizler siler tanuḳluḳ bėrür siler.

84. Yine sizden, birbirinizin kanını dökmeyeceğinize ve birbirinizi yurtlarınızdan çıkartmayacağınıza dair söz almıştık ve siz de kabul etmiştiniz. Buna (elinizdeki kitapta böyle yazdığına)[56] siz de şahitsiniz.

ثُمَّ أَنتُمْ هَؤُلاء تَقْتُلُونَ أَنفُسَكُمْ وَتُخْرِجُونَ فَرِيقاً مِّنكُم مِّن دِيَارِهِمْ تَظَاهَرُونَ عَلَيْهِم بِالإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَإِن يَأْتُوكُمْ أُسَارَى تُفَادُوهُمْ وَهُوَ مُحَرَّمٌ عَلَيْكُمْ إِخْرَاجُهُمْ أَفَتُؤْمِنُونَ بِبَعْضِ الْكِتَابِ وَتَكْفُرُونَ بِبَعْضٍ فَمَا جَزَاء مَن يَفْعَلُ ذَلِكَ مِنكُمْ إِلاَّ خِزْيٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يُرَدُّونَ إِلَى أَشَدِّ الْعَذَابِ وَمَا اللّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ {البقرة/85}

85.yana siler öldürür siler etözüŋüzlerni çıḳarur siler bir bölükni silerdin sarāylarındın arḳa bėrişür siler anlar üze yazuḳ birle. teŋde keçmek birle. eger kelseler silerke esīrler yulup satar siler olarnı ol ḥarām ḳılınmış turur siler üze anlarnı çıḳarmaḳ. büter mü siler bitigniŋ bir ançasıŋa ḳanar siler baʿ żīsıŋa nėgü ol anıŋ yanutı kim ḳılur anı silerdin meger ḫorluḳ bu ajun tirigliki içinde. ḳopmaḳ küninde yandurulur ḳınnıŋ ḳatıġraḳıŋa. ermes Taŋrı osanuḳ anıŋdın kim ḳılurlar.

85. Bütün bunlardan sonra yine de siz birbirinizi öldürüyorsunuz, bir kısmınızı yurtlarından sürüp çıkarıyorsunuz, kötülük ve düşmanlık ederek onların aleyhine dayanışma içine giriyorsunuz. Onlar esir olarak sizin elinize düşünce, -esasen onları yurtlarından çıkarmanız

56 Krş. Kitab-ı Mukaddes Çıkış, 20/13.

haram olduğu halde- bir de onlardan fidye alıyorsunuz.[57] (Söyleyin) siz kitabın bir kısmına inanıyor bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz? Sizden bunu yapanların cezası, dünya hayatında rezil olmaktan başka bir şey değildir. Kıyamet gününde ise, onlar çok şiddetli bir azaba uğratılacaklardır. Bilin ki, Allah yaptıklarınızdan habersiz değildir.

أُولَئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُاْ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا بِالآخِرَةِ فَلاَ يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ وَلاَ هُمْ يُنصَرُونَ {البقرة/86}

86. anlar turur anlar satġın aldılar yaḳınraḳ tiriglikni kėḏinki orun birle yüŋütülmes anlardın ḳın ap yme anlar yārī bėrilmesler.

86. İşte onlar âhirete karşılık dünya hayatını tercih edenlerdir. Onların azabı hafifletilmeyecek ve aslâ kendilerine yardım da edilmeyecektir.

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَقَفَّيْنَا مِن بَعْدِهِ بِالرُّسُلِ وَآتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ وَأَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ أَفَكُلَّمَا جَاءكُمْ رَسُولٌ بِمَا لاَ تَهْوَى أَنفُسُكُمُ اسْتَكْبَرْتُمْ فَفَرِيقاً كَذَّبْتُمْ وَفَرِيقاً تَقْتُلُونَ {البقرة/87}

87.bütünlükün bėrdimiz mūsāḳa bitigni uḏḏurdımız anda kėḏin yalavaçlarnı. bėrdimiz ʿīsāḳa meryem oġlı nişānlarnı küçlendürdimiz arıġ cān birle. tegme yolı kelse silerke yalavaç tilemes birle etözüŋüzler uluġsıġlıḳ ḳıldıŋızlar bir ḳayunı yalġan tuttuŋızlar bir ḳayunı öldürür siler.

87. Biz Musa'ya Tevrat'ı verdik. Ondan sonra birbiri ardınca peygamberler gönderdik. Meryemoğlu İsa'ya da açık seçik deliller verdik ve onu Kutsal Ruh ile destekledik.[58] Fakat (siz ey Yahudiler!) bir peygamber size, hoşunuza gitmeyecek hükümler getirince her defasında büyüklük taslayarak karşı gelmediniz mi, bir kısmını yalanlayıp bir kısmını da öldürmediniz mi?

وَقَالُواْ قُلُوبُنَا غُلْفٌ بَل لَّعَنَهُمُ اللّهُ بِكُفْرِهِمْ فَقَلِيلاً مَّا يُؤْمِنُونَ {البقرة/88}

57 İslâmdan önceki dönemde Medine'de Evs ve Hazrec kabileleri birbirleriyle sürekli savaş halindeydiler. Orada yaşayan üç Yahudi kabilesinden Benî Kaynuka ve Benî Nadîr Hazrec'in, Benî Kurayza da Evs'in müttefiki idi. Böylece, yaptıkları savaşlarda Yahudiler, müşriklerle ittifak halindeki öteki Yahudileri öldürüyorlardı. Ayrıca birbirlerinden aldıkları esirleri sonradan fidye karşılığı serbest bırakıyorlardı. Kur'an buna işaret etmektedir.

58 Hıristiyanlıkta Kutsal Ruh anlayışı, İslam'ın Kutsal Ruh anlayışından hayli farklı ve ona zıttır. Hıristiyanlar Kutsal Ruh'un üç ilâhî varlıktan biri olduğuna inanırlar ve onu Allah'ın mahlûku olarak kabul etmezler. Kur'ân-ı Kerîm'e göre, Kutsal Ruh vahiy getiren melektir: "Kutsal Ruh onu (Kur'an'ı) Rabbinden getirdi." (Nahl 16/102) Kutsal Ruh, Cebrâil ve Ruhu'l-Emin (Şuarâ 26/193) adı ile de bilinir. Böylece, Hz. İsa'nın Kutsal Ruh ile desteklenmiş olması, onun kendinden önceki diğer peygamberler gibi ilahi vahye tabi olduğu anlamına gelir.

88.aydılar köŋüllerimiz ḳalıġlı turur. yoḳ kendü sürdi olarnı tanuḳları birle az turur kėrtgünürler.

88. Onlar, “Bizim kalplerimiz boş laflara kapalıdır (yeterli bilgiye sahibiz, bizim başka söze ihtiyacımız yok)” derler.[59] Oysa Allah, onları inkârları yüzünden lânetlemiştir. Onlar aslâ inanmazlar.[60]

وَلَمَّا جَاءهُمْ كِتَابٌ مِّنْ عِندِ اللّهِ مُصَدِّقٌ لِّمَا مَعَهُمْ وَكَانُواْ مِن قَبْلُ يَسْتَفْتِحُونَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُواْ فَلَمَّا جَاءهُم مَّا عَرَفُواْ كَفَرُواْ بِهِ فَلَعْنَةُ اللّهِ عَلَى الْكَافِرِينَ {البقرة/89}

89.ḳaçan keldi erse olarḳa bitig Taŋrı üskindin könike tutuġlı anı kim olar birle turur erdiler anda öŋdün yārī tileyür erdiler anlar üze kim tandılar ḳaçan keldi erse olarḳa ol kim bildiler tanıp tutmadılar. aŋar Taŋrınıŋ ḳarġışı tanıġlılar üze.

89. Yahudiler, öteden beri inkârcı (müşrik Arap)lara karşı (gelecek olan bir peygamber ve kitapla) üstünlük kurmak istiyorlardı. Şimdi ise, kendilerine Allah katından, ellerindeki Tevrat’ı[61] doğrulayan Kur’an[62] geldiği (ve ellerine bu fırsat geçtiği) halde, (Tevrat’ın verdiği bilgilerden) iyi tanıyıp bildikleri bu Peygamberi[63] inkâr yoluna gittiler. Bu yüzden Allah, o kâfirleri lânetlemiştir.

بِئْسَمَا اشْتَرَوْاْ بِهِ أَنفُسَهُمْ أَن يَكْفُرُواْ بِمَا أَنزَلَ اللّهُ بَغْياً أَن يُنَزِّلُ اللّهُ مِن فَضْلِهِ عَلَى مَن يَشَاء مِنْ عِبَادِهِ فَبَآؤُواْ بِغَضَبٍ عَلَى غَضَبٍ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ مُّهِينٌ {البقرة/90}

90. yme yawuz satġın aldılar anıŋ birle özleriŋe tanmaḳları aŋar kim indürdi. Taŋrı tileyü kim indürse Taŋrı artuġluḳı eḍgülükindin kimniŋ üze tilese ḳullarından. yandılar öfke birle öfke üze. tanıġlılarḳa ḳın turur uçuzlaġlı.

90. Onlar, Allah’ın kullarından dilediğine (İsrailoğullarından değil, Araplardan gelen bir

59 “Ğulf” un iki anlamı vardır: Biri örtü, muhafaza veya mahzen anlamına gelen ‘Ğılâf’ın çoğuludur. Bu durumda mâna, kalplerinin bir bilgi mahzeni olduğu ve başka bilgiye ihtiyaçları olmadığı şeklinde olur. Ğulf, aynı zamanda ‘örtü ile kaplanmış’ anlamına gelen “Ağlef”in çoğuludur ki, bu durumda mâna, kalpleri peygamberin söylediklerini idrak etmeye karşı kapalı (mühürlenmiş) demektir. Türkçemizde bu husus “Boş lafa karnımız tok” şeklinde ifade edilir.

60 Arapça’da “Kalîl” ifadesi bir şeyin az olduğu anlamına geldiği gibi hiç olmadığı anlamında da kullanılır. Bir başka ifadeyle bir şeyin çok az olması kinaye yoluyla o şeyin hiç olmadığı anlamına gelir. Bu kelime, Kur’an’ın pek çok yerinde bu anlamda kullanılmıştır.

61 Tahrif edilmemiş kısımlarını.

62 Lafzen, “Kitab.”

63 “Tanrınız Rab size aranızdan, kendi kardeşlerinizden benim gibi bir peygamber çıkaracak. Onu dinleyin.” “Onlara kardeşleri arasından senin gibi bir peygamber çıkaracağım, sözlerimi onun ağzından işiteceksiniz, kendisine buyurduklarımın tümünü onlara bildirecek” Tesniye (18/15,18)

peygambere) lutfederek kitab göndermesini kıskanıp onu inkâr etmekle kendilerine ne kadar da kötülük ettiler! Bundan dolayı gazab üstüne gazaba uğradılar. Bilin ki, böyle kâfirler için aşağılayıcı bir azab vardır.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ آمِنُواْ بِمَا أَنزَلَ اللّهُ قَالُواْ نُؤْمِنُ بِمَآ أُنزِلَ عَلَيْنَا وَيَكْفُرونَ بِمَا وَرَاءهُ وَهُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقاً لِّمَا مَعَهُمْ قُلْ فَلِمَ تَقْتُلُونَ أَنبِيَاء اللّهِ مِن قَبْلُ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ {البقرة/91}

91.ançada aytıldı erse anlarḳa kėrtgünüŋler aŋar kim indürdi Taŋrı aydılar kėrtgünür miz aŋar kim indürüldi biziŋ üze tanarlar anda naruḳıḳa. ol kėrtü ol könike tutuġlı anı kim ola<r> birle. ayġıl nelük öldürür siler Taŋrı yalavaçlarını munda öŋdün eger erse siler kėrtgünügliler.

91. Onlara, “Allah’ın indirdiği Kur’an’a inanın” denildiğinde, “Biz sadece kendimize indirilen kitaba inanırız” diyor ve Tevrat’ın dışındakileri inkâr ediyorlar. Hâlbuki bu Kitab onların elindeki Tevrat’ı doğrulayan hak bir kitaptır. Ey Peygamber! Sen onlara şunu sor: “Eğer kendinize inen kitaba inanıyor idiyseniz, daha önce Allah’ın bazı elçilerini niçin öldürüyordunuz?”

وَلَقَدْ جَاءكُم مُّوسَى بِالْبَيِّنَاتِ ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ مِن بَعْدِهِ وَأَنتُمْ ظَالِمُونَ {البقرة/92}

92.keldi ök silerke mūsā yalavaç nişānlar birle. yana tuttuŋızlar buzaġunı sewüglügke anda kėḍin siler küç ḳılıġlı siler.

92. Andolsun ki, Musa size apaçık deliller getirmişti. Fakat daha sonra siz tutup buzağıya taptınız.[64] İşte sizler böyle zâlimlersiniz.

وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ الطُّورَ خُذُواْ مَا آتَيْنَاكُم بِقُوَّةٍ وَاسْمَعُواْ قَالُواْ سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا وَأُشْرِبُواْ فِي قُلُوبِهِمُ الْعِجْلَ بِكُفْرِهِمْ قُلْ بِئْسَمَا يَأْمُرُكُمْ بِهِ إِيمَانُكُمْ إِن كُنتُمْ مُّؤْمِنِينَ {البقرة/93}

93.ançada aldımız bütünlükleriŋizni kötürdimiz üstüŋizlerde taġnı. tutuŋlar anı kim bėrdimiz silerke küç birle ėşitiŋler. aydılar ėşittimiz yarlıġ tutmadımız siŋrüldiler anlarnıŋ köŋülleri içinde buzaġu sewüglügi kėrtgünmemekleri birle. ayġıl nėme yawuz fermānlanur silerke anı kėrtgünmeŋizler eger erse siler kėrtünügliler.

64 Krş. Tâhâ 20/88 vd.

93. Hani, (şiddetli bir sarsıntı ile) Tur dağını üzerinize (düşüverecekmiş gibi)[65] yükselttiğimiz sırada sizden söz almış ve "Size verdiğimiz kitaba sımsıkı sarılın ve emirlerimizi dinleyin" demiştik. Onlar ise, "Dinledik ve karşı geldik" dercesine davranışlar sergilediler.[66] Küfürde direnmeleri sebebiyle taptıkları buzağı (öğütülüp suya serpilerek)[67] onlara içirildi.[68] Ey Peygamber! De ki onlara: "Eğer inanıyorsanız, imanınız size ne kötü şeyler yaptırıyor!"

قُلْ إِن كَانَتْ لَكُمُ الدَّارُ الآخِرَةُ عِندَ اللهِ خَالِصَةً مِّن دُونِ النَّاسِ فَتَمَنَّوُاْ الْمَوْتَ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ {البقرة/94}

94. ayġıl eger bolsa silerke kėḍinki sarāy Taŋrı üskinde ḳatıġsız boḍunda aḍın küseŋler ölümni eger erse siler çaḳ sözlegliler.

94. Ve yine de ki: "Allah katındaki cennet[69] diğer insanlara değil, yalnız size ait ise ve eğer bu iddianızda samimiyseniz, haydi ölümü isteyin (de o cennete hemen kavuşun)."[70]

وَلَن يَتَمَنَّوْهُ أَبَدًا بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ وَاللهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ {البقرة/95}

95.küsemesler anı ulaşı anıŋ birle kim aşundurdı eligleri. Taŋrı biligli ol küç ḳılıġlılarnı.

95. Onlar kendi işledikleri (günahlar) yüzünden aslâ ölümü istemeyeceklerdir. Allah, bu zâlimleri çok iyi bilmektedir.

وَلَتَجِدَنَّهُمْ أَحْرَصَ النَّاسِ عَلَى حَيَاةٍ وَمِنَ الَّذِينَ أَشْرَكُواْ يَوَدُّ أَحَدُهُمْ لَوْ يُعَمَّرُ أَلْفَ سَنَةٍ وَمَا هُوَ بِمُزَحْزِحِهِ مِنَ الْعَذَابِ أَن يُعَمَّرَ وَاللهُ بَصِيرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ {البقرة/96}

96.bulġay sen anlarnı kişilerde suḳraḳı tiriglik üze anlardın ortaḳ ḳattılar. sewer anlarda biri eger yaş bėrilse miŋ yıl. devül ol ḳurtarġan ḳındın kim yaş bėrilse. Taŋrı körügli turur anı kim kılurlar.

65 Bkz. A'râf 7/171.

66 Lafzen, "İşittik ve isyan ettik dediler." Yahudiler sözlü olarak "Karşı geldik" dememişlerdir. Bazı müfessirlere göre, bu söz; Yahudilerin, işittiklerinin aksine davranmaları sebebiyle bu sözü söylemiş gibi kabul edildiklerini ifade etmektedir.

67 Bkz. Tâhâ 20/97.

68 Lafzen, "Onların kalplerine buzağı içirildi." "İçirilmek" fiilinin "kalp" ile kullanılması, buzağıyı sevme, ona tapınma işinin inançla ilgili oluşuna bağlanabilir. Burada Hz. Musa ile kavmi arasında geçen olaya telmih söz konusudur. Konu Kitâb-ı Mukaddes'te şöyle anlatılır: "Musa ordugâha yaklaşınca buzağıyı ve oynayan insanları gördü; çok öfkelendi. Elindeki taş levhaları fırlatıp dağın eteğinde parçaladı. Yaptıkları buzağıyı alıp yaktı, toz haline gelinceye dek ezdi. Sonra suya serperek İsraillilere içirdi." (Çıkış, 32/19-20) Yahudilikte kadının kocasına ihanetinden şüphe edilirse, içinde Tevrat sayfası ve biraz toz bulunan su kadına içirilir, şayet ihanet ettiyse onun öleceğine inanılırdı. Bir yoruma göre, İsrailoğulları Tevrat'a sahip olmakla sembolik olarak Tanrı ile evlilik anlaşmasına benzer bir antlaşmaya girmişken, altın buzağıya tapmaları O'na ihanet sayılmış ve evliliktekine benzer bir uygulama yapılmıştır. Geniş bilgi için bkz. Tora, II, 248.

69 Lafzen, "Âhiret yurdu."

70 Krş. Cuma 62/6.

96. Sen onları, (ölümü istemek bir yana) dünya hayatına karşı en hırslı insanlar olarak görürsün, hatta onlar dünyaya müşriklerden daha çok düşkündürler.[71] Onların her biri kendisine bin yıl ömür verilmesini temenni eder. Ne kadar yaşarlarsa yaşasınlar, bu onları azaptan kurtaramayacaktır. Allah onların bütün yaptıklarını görmektedir.

قُلْ مَن كَانَ عَدُوًّا لِّجِبْرِيلَ فَإِنَّهُ نَزَّلَهُ عَلَى قَلْبِكَ بِإِذْنِ اللهِ مُصَدِّقاً لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَهُدًى وَبُشْرَى لِلْمُؤْمِنِينَ {البقرة/97}

97.aygıl kim bolsa yagı cebrāʾilķa bütünlükün ol indürdi anı köŋlüŋ üze Taŋrı yarlığı birle könike tutuğlı anı kim anıŋ utrusında köni yol sewünç èşittürmek müʾminlerķa.

97. Ey Peygamber! Cebrail'e düşman olan Yahudilere sen şunu söyle: Bu Kur'an'ı Allah'ın emriyle senin kalbine indiren O'dur. Ki o Kur'an, Yahudilerin ellerindeki Kitab'ı doğrulayan hidâyet ve müjde kaynağı bir kitaptır; fakat bunu anlayacak olanlar müminlerdir.

مَن كَانَ عَدُوًّا لِّلّهِ وَمَلآئِكَتِهِ وَرُسُلِهِ وَجِبْرِيلَ وَمِيكَالَ فَإِنَّ اللهَ عَدُوٌّ لِّلْكَافِرِينَ {البقرة/98}

98. kim bolsa düşmen Taŋrıķa taķı ferişteleriŋe taķı yalavaçlarıŋa taķı cebrāʾilķa taķı mīkāʾīlķa bütünlükün Taŋrı düşmen turur tanıġlılarķa.

98. Kim Allah'a, meleklerine, peygamberlerine, Cebrail'e ve Mikail'e düşman olursa bilsin ki, Allah da böyle kâfirlerin düşmanıdır.[72]

وَلَقَدْ أَنزَلْنَآ إِلَيْكَ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ وَمَا يَكْفُرُ بِهَا إِلاَّ الْفَاسِقُونَ {البقرة/99}

99.ıdtımız oķ saŋa belgüler nişānlar. tanmas aŋar meger yarlıġdın çıķıġlılar.

99. Andolsun ki, Biz sana apaçık âyetler indirdik. Onları inkâr edenler, ancak (bu Yahudiler gibi) doğru yoldan çıkmış olanlardır.

71 Âyetteki "Ve minellezîne eşrekû" cümlesinin başındaki "Vav", atıf harfidir, bağlaçtır. Tercüme buna göre verilmiştir. Ancak bu harfin ibtidaiyye (başlangıç) "vav"ı olması da mümkündür. Bu takdirde anlam şöyle olur: "Yahudileri hayata karşı en hırslı insanlar olarak görürsün. Müşriklerden de öyleleri vardır ki, kendilerine bin yıl ömür verilmesini bile isterler."

72 Yahudilere göre Cebrâil, onların başına felâketler getiren bir "Kara haberci" konumundaydı. Onların inancına göre Mikâil iyi ve güzel haberler getiren bir melek idi. Yahudiler Hz. Peygambere Kur'an'ı getiren meleğin Cebrâil olduğunu öğrenince onun kendilerine düşman olduğunu söylemişler ve "Eğer Kur'an'ı getiren başka bir melek olsaydı kabul ederdik" demişlerdir.

أَوَكُلَّمَا عَاهَدُواْ عَهْداً نَّبَذَهُ فَرِيقٌ مِّنْهُم بَلْ أَكْثَرُهُمْ لاَ يُؤْمِنُونَ {البقرة/100}

100.azu tegme yolı ʿahd ḳılıştılar bir ʿahd arḳur attı anı bir gürūh anlardın yoḳ kim üküşrekleri kėrtgünmesler.

100. Nitekim onların ataları da her söz verdiklerinde, içlerinden bir kısmı sözlerinden dönmedi mi? Hatta çoğunun inancı bile yoktu.

وَلَمَّا جَاءهُمْ رَسُولٌ مِّنْ عِندِ اللّهِ مُصَدِّقٌ لِّمَا مَعَهُمْ نَبَذَ فَرِيقٌ مِّنَ الَّذِينَ أُوتُواْ الْكِتَابَ كِتَابَ اللّهِ وَرَاء ظُهُورِهِمْ كَأَنَّهُمْ لاَ يَعْلَمُونَ {البقرة/101}

101.ḳaçan keldi erse anlarḳa yalavaç Taŋrı üskindin könike tutuġlı anı kim olar birle arḳura attılar. anlardın kim bėrildiler bitig Taŋrınıŋ bitigini arḳaları yaru inçe ḳalı anlar bilmesler.

101. Şimdi, Allah tarafından, ellerindeki Tevrat'ı onaylayan bir peygamber gönderilince de, kendilerine kitab verilenlerden bir kısmı Allah'ın kitabını (Tevrat'taki peygamberin geleceğini bildiren âyetleri)[73] görmezlikten gelmekte ve sanki onun Allah'ın kitabı olduğunu hiç bilmiyorlarmış gibi davranmaktadırlar.

وَاتَّبَعُواْ مَا تَتْلُواْ الشَّيَاطِينُ عَلَى مُلْكِ سُلَيْمَانَ وَمَا كَفَرَ سُلَيْمَانُ وَلَكِنَّ الشَّيَاطِينَ كَفَرُواْ يُعَلِّمُونَ النَّاسَ السِّحْرَ وَمَا أُنزِلَ عَلَى الْمَلَكَيْنِ بِبَابِلَ هَارُوتَ وَمَارُوتَ وَمَا يُعَلِّمَانِ مِنْ أَحَدٍ حَتَّى يَقُولاَ إِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلاَ تَكْفُرْ فَيَتَعَلَّمُونَ مِنْهُمَا مَا يُفَرِّقُونَ بِهِ بَيْنَ الْمَرْءِ وَزَوْجِهِ وَمَا هُم بِضَآرِّينَ بِهِ مِنْ أَحَدٍ إِلاَّ بِإِذْنِ اللّهِ وَيَتَعَلَّمُونَ مَا يَضُرُّهُمْ وَلاَ يَنفَعُهُمْ وَلَقَدْ عَلِمُواْ لَمَنِ اشْتَرَاهُ مَا لَهُ فِي الآخِرَةِ مِنْ خَلاَقٍ وَلَبِئْسَ مَا شَرَوْاْ بِهِ أَنفُسَهُمْ لَوْ كَانُواْ يَعْلَمُونَ {البقرة/102}

102.uḍu bardılar aŋar kim oḳır yekler süleymān yalavaç mülki üze. tanmadı süleymān velīkin yekler tandılar ögretürler kişilerke cāḍūluḳnı nėgü kim indürüldi erse ėkki ferişte üze bābil yeriniŋ hārūtḳa demāvend tagıda erdi mārūtḳa. ögrenmezler biregüke aymagınça anlar ėkkegü. çın biz sınag turur kėrtgünmedip tanmagıl. ögretürler olar ėkkidin anı kim aḍrarlar anıŋ birle erli cüftli ara. ermesler anlar ziyān ḳılıglılar anıŋ birle bir kim erseke meger Taŋrı ḥükmi birle. ögretürler ol kim ziyān ḳılur olarḳa taḳı asıg ḳılmas olarḳa. bildiler ök anı kim satgın aldı anı yoḳ aŋa kėḍinki ajunda ülüşdin. nėme yawuz turur ol kim sattılar aŋar özlerini eger bilür erseler.

73 Bkz. Bakara 2/89, ilgili not.

102. O Yahudiler, şeytan tabiatlı insanların[74] Süleyman'ın saltanatı aleyhine ortaya attıkları yalan sözlere uydular. Süleyman (sihir yapmak suretiyle) kâfir olmadı ve (Yahudilerin iddia ettiği gibi) iki meleğe (Cebrail ve Mikâil'e sihir adına) bir şey de indirilmedi. Asıl kâfir olanlar, insanlara sihri öğreten Bâbil'deki Hârût ve Mârût gibi şeytan tabiatlı kimselerdir.[75] Onlar sihir öğrettikleri kişiye alaylı bir üslûpla, "Biz sihre mübtelâ olmuşuz,[76] siz küfre girmeyin" derlerdi. Şeytan tabiatlı bazı insanlar, söz konusu bilgileri onlardan öğreniyor ve bunları karı kocayı birbirinden ayırmak için kullanıyorlardı. Oysa şu bir gerçektir ki, sihir yapanlar Allah'ın izni olmadan kimseye zarar veremezler.[77] Onlar (böyle yaparak âhirette) kendilerine zarar veren ve hiçbir fayda sağlamayan şeyleri öğrenmiş oluyorlardı. Evet, andolsun ki, bu yolla çıkar sağlamayı amaçlayan kimselerin âhirette hiç nasipleri yoktur. Bunu onlar da bilmektedirler. Kendilerini (mânevî değerlerini) satarak karşılığında (bu dünyada) elde ettikleri menfaat ne fenadır, keşke bunu bilselerdi![78]

وَلَوْ أَنَّهُمْ آمَنُواْ وَاتَّقَوْا لَمَثُوبَةٌ مِّنْ عِندِ اللَّهِ خَيْرٌ لَّوْ كَانُواْ يَعْلَمُونَ {البقرة/103}

103.eger anlar kėrtgünseler ḳorḳsalar yanut muyan erdi Taŋrı üskinde yėgrek eger bilür erseler.

103. Onlar iman etmiş ve (bu tür günahlardan) sakınıp korunmuş olsalardı, Allah katında kazanacakları sevap, kendileri için elbette daha hayırlı olurdu. Keşke bunu bilselerdi!

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ لاَ تَقُولُواْ رَاعِنَا وَقُولُواْ انظُرْنَا وَاسْمَعُواْ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ {البقرة/104}

104.ay anlar kim kėrtgündiler aymaŋlar kütgil bizni tėp aytıŋlar baḳġıl biziŋke ėşitiŋler tanıġlılarḳa ḳın turur aġrıtıġlı.

104. Ey iman edenler! (Muhammed'e) "Râ'inâ" demeyin, fakat onun yerine "Unzurnâ" deyin[79] ve onu can kulağıyla dinleyin. Bilin ki, bu şekilde ona dil uzatan kâfirler için acı bir azab vardır.

74 Lafzen, "Şeytanların."

75 Âyetin, "ve mâ ünzile" ifadesindeki "mâ" harfine nâfiye (olumsuzluk) anlamı verdik. Taberî başta olmak üzere pek çok müfessirin naklettiği bu görüşü tercih ettik. Bu durumda âyet içinde bir takdim tehir söz konusudur. Bu anlama göre, Hârût ve Mârût'un söz konusu sözleri alay maksadıyla söyledikleri nakledilmiştir.

76 Lafzen, "Biz fitneyiz."

77 Yani sihir yapanların kendilerinde olağanüstü bir güç yoktur. Allah bir şeyin gerçekleşmesi için sebepler yaratmıştır. Bu sebepleri yerine getirenler o şeyin gerçekleşmesine bir çeşit aracı olurlar.

78 Hz. Süleyman devrinde sihir çok yaygındı. Bir kısım Yahudiler onun saltanatını büyü ve sihir yoluyla elde ettiğine, rüzgarı, insanları, cinleri bu yolla emri altına aldığına inanıyorlardı. Kur'an sihrin küfre denk olduğunu ve Hz. Süleyman'ın sihir yapmadığını dolayısıyla küfre girmediğini anlatmaktadır. Hârût ve Mârût kıssası İslâm öncesi kültürlerde anlatılır. Bunların teferruatı ile ilgilenmek yerine bu tür kıssaların ibret alınması amacıyla nakledildiği dikkatten kaçırılmamalıdır.

79 "Bizi gözet" anlamındaki "Râinâ" kelimesini, Yahudiler kendi dillerinde "Kalın kafalı" anlamına gelen "Raînâ" şeklinde telaffuz ederek Peygamberle alay etmek istemişlerdi. Kur'an Hz. Peygambere karşı bu kelimenin kullanılmasını yasaklamış, anlam karışıklığına yol açmayacak olan ve "Bizi gözet" anlamına gelen "Unzurnâ" kelimesinin kullanılmasını emretmiştir. Krş. Nisâ 4/46.

مَّا يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُواْ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَلاَ الْمُشْرِكِينَ أَن يُنَزَّلَ عَلَيْكُم مِّنْ خَيْرٍ مِّن رَّبِّكُمْ وَاللّهُ يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ مَن يَشَاء وَاللّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ {البقرة/105}

105.dost tutmaz anlar kim tandılar bitig iḍilerindin ap yme ortaḳ ḳoşuġlılar kim indürülse siler üze ėḍgülükdin iḍiŋizdin. Taŋrı üḍrer yarlıḳamaḳı birle kimni tilese Taŋrı uluġ artuḳluḳ iḍisi ol.

105. Kitab Ehlinden küfürde direnenlerle müşrikler, Rabbiniz tarafından sizin Peygamberinize[80] vahiy gönderilmesinden hoşlanmazlar. Oysa Allah, peygamberliği dilediğine verir. Bilin ki, Allah büyük lutuf sahibidir (Bu lutfunu da dilediğine ihsan eder).

مَا نَنسَخْ مِنْ آيَةٍ أَوْ نُنسِهَا نَأْتِ بِخَيْرٍ مِّنْهَا أَوْ مِثْلِهَا أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللّهَ عَلَىَ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ {البقرة/106}

106.ol kim tegşürmez bir āyetdin azu unutturur miz anı keltürür miz anda yėgrek azu anıŋ meŋizlig bilmes mü sen kim kim Taŋrı tėgme nerse üze uġan turur?

106. Şunu iyi bil ki, Biz bir dini[81] değiştirmek veya onu tamamıyla kaldırmak istediğimizde, onun yerine ondan daha iyisini veya onu aratmayacak olanını getiririz.[82] Bilirsin ki, Allah'ın her şeye gücü yeter.

أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللّهَ لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ وَمَا لَكُم مِّن دُونِ اللّهِ مِن وَلِيٍّ وَلاَ نَصِيرٍ {البقرة/107}

107. bilmės mü sen kim Taŋrı aŋa turur kökler erkligi taḳı yerler erkligi yoḳ silerke Taŋrıda aḍın hīç erklig yā taḳı yārī bėrigli.

107. Çünkü bilirsin ki, göklerin ve yerin hükümranlığı yalnız Allah'a aittir (O halde din konusunda tek yetkili de O'dur). Ve sizin Allah'tan başka ne bir dostunuz vardır, ne de bir yardımcınız!

80 Lafzen, "Size." Semerkandî'nin de ifade ettiği gibi burada kastedilen, Hz. Peygamberdir. Çünkü sözü edilen kimseler, Hz. Peygamberi küçük görüyorlar, vahyin sözde daha itibarlı kişilere gelmesi gerektiğini söylüyorlardı. Bkz. Zuhruf 43/31. âyetin devamı da bu anlamı desteklemektedir.

81 Lafzen, "Âyeti."

82 Krş. Nahl 16/101. İbn Âşur bu âyetle ilgili olarak şu yorumu yapmıştır: Yahudiler, kendi dinlerinin geçerli olduğunu söylüyor ve şöyle diyorlardı: "Muhammed Tevrat'ı hak olarak niteliyor ve kendisinin Tevrat'ı onaylamak üzere gönderildiğini söylüyor. Nasıl oluyor da onun getirdiği din Tevrat'ın hükümlerini geçersiz kılabiliyor? Demek Allah hangi dinin daha iyi olduğunu bilmiyor ve gerçeği anlayınca o dini başka bir dinle değiştiriyor öyle mi?" Âyet Yahudilerin bu sözlerine cevap niteliğindedir. Âyeti bu yorum çerçevesinde ve ayrıca bu sûrenin 91. ve 105. âyetleriyle birlikte düşündüğümüzde, bizim verdiğimiz anlam daha makul görünmektedir.

أَمْ تُرِيدُونَ أَن تَسْأَلُواْ رَسُولَكُمْ كَمَا سُئِلَ مُوسَى مِن قَبْلُ وَمَن يَتَبَدَّلِ الْكُفْرَ بِالإِيمَانِ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاء السَّبِيلِ {البقرة/108}

108.yā takı tileyür mü siler kim ḳolmaḳ tiler yalavaçlarınıŋızlardın neçük kim ḳoldı mūsā yalavaç munda burun. kim tegşürse kėrtgünmekligni kėrtgünmek birle azdı oḳ tüz yoldın.

108. Ey müminler! Bundan önce Musa'dan istendiği gibi, yoksa siz de aynı şekilde Peygamberinizden olmayacak şeyler mi istiyorsunuz?[83] Bilin ki, kim (böyle isteklerde bulunarak) imanı bırakıp küfrü tercih ederse doğru yoldan sapmıştır.

وَدَّ كَثِيرٌ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يَرُدُّونَكُم مِّن بَعْدِ إِيمَانِكُمْ كُفَّاراً حَسَدًا مِّنْ عِندِ أَنفُسِهِم مِّن بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْحَقُّ فَاعْفُواْ وَاصْفَحُواْ حَتَّى يَأْتِيَ اللّهُ بِأَمْرِهِ إِنَّ اللّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ {البقرة/109}

109.sewer üküşi bitig iḍilerindin eger yandursalar silerni kėrtgünmekiŋizlerde kėḍin kāfirlerde künileyü özleri üskindin belgürmişde kėḍin anlarḳa keçrüŋler yanut ḳılmaḳdın keltürgiŋçeke tėgi Taŋrı öz yarlıġını. Taŋrı tėgme nerse üze uġan turur.

109. Kitab Ehlinden pek çoğu, hakikat tam olarak ortaya çıktıktan sonra, içlerindeki kıskançlıktan dolayı sizi imanınızdan vazgeçirmek isterler. Allah'ın (savaş) emri gelinceye kadar onları kendi hallerine bırakın ve onlara dokunmayın. Bilin ki, Allah'ın her şeye gücü yeter (Dolayısıyla zamanı geldiğinde onları cezalandıracaktır).

وَأَقِيمُواْ الصَّلاَةَ وَآتُواْ الزَّكَاةَ وَمَا تُقَدِّمُواْ لأَنفُسِكُم مِّنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِندَ اللّهِ إِنَّ اللّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ {البقرة/110}

110.aḍaḳın ḳılınlar namāznı bėriŋler zekātnı. negü kim aşundursa siler özüŋüzlerke eḍgülükdin bulġay siler anı Taŋrı üskinde. bütünlükün Taŋrı anı kim ḳılur siler körügli turur.

110. Siz namazı kılın, zekâtı verin (Onların yaptıklarına karşılık Allah'a sığınmaya devam edin). Hayatta iken kendiniz için yaptığınız her hayırlı işin karşılığını Allah'ın huzuruna vardığınızda mutlaka bulacaksınız. Çünkü Allah bütün yaptıklarınızı görmektedir.

83 Yahudilerin Hz. Musa'dan kendilerine Allah'ı açıkça göstermesini istemeleri (Bakara 2/55) gibi, müşrikler de Hz. Peygamberden Uhud dağını altına çevirmesi, yerden nehirler fışkırtması vb. somut mucizeler talep ediyorlardı. Bu durum karşısında müminler de içlerinden bazı isteklerde bulunmayı geçiriyorlardı.

وَقَالُواْ لَن يَدْخُلَ الْجَنَّةَ إِلاَّ مَن كَانَ هُوداً أَوْ نَصَارَى تِلْكَ أَمَانِيُّهُمْ قُلْ هَاتُواْ بُرْهَانَكُمْ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ {البقرة/111}

111.aydılar kirmes uştmaḫḳa meger kim bolsa cuhūd yā taḳı tersā. ol anlarnıŋ küsegleri. ayġıl keltürüŋler ḫüccetleriŋizni eger erse siler çın sözlügliler.

111. Yahudi ve Hıristiyanlardan her biri, kendilerinden başka kimsenin cennete giremeyeceğini iddia etmektedir. Bu onların kendi kuruntularıdır. Ey Peygamber! Sen onlara de ki: "Eğer bu iddianızda samimi iseniz, haydi delilinizi getirin de görelim!"

بَلَى مَنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَلَهُ أَجْرُهُ عِندَ رَبِّهِ وَلاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ {البقرة/112}

112.andaġ ermes kim yüzini Taŋrıḳa èdgülük ḳılıġlı bolsa aŋar anıŋ yanutı iḍisi üskinde. ḳorḳunç yoḳ anlar üze ap yme anlar üze ḳaḍġu yoḳ.

112. Hayır! Durum hiç de öyle değil! Asıl cennete girecek olanlar, kalbi iyi niyet ve güzelliklerle dolu olan ve bütün benliği ile kendini Allah'a teslim edenlerdir ki, onlar işlediklerinin karşılığını Allah'ın huzuruna vardıklarında tam olarak bulacaklardır. Böyle kimseler için korku da yoktur ve onlar aslâ üzülmeyeceklerdir.

وَقَالَتِ الْيَهُودُ لَيْسَتِ النَّصَارَى عَلَى شَيْءٍ وَقَالَتِ النَّصَارَى لَيْسَتِ الْيَهُودُ عَلَى شَيْءٍ وَهُمْ يَتْلُونَ الْكِتَابَ كَذَلِكَ قَالَ الَّذِينَ لاَ يَعْلَمُونَ مِثْلَ قَوْلِهِمْ فَاللّهُ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُواْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ {البقرة/113}

113. aydı cuhūd ermes tersālar nerse üze aydı tersālar ermez cuhūd nerse üze. anlar oḳıyurlar bitigni. andaġoḳ aydı anlar kim bilmesler anlar ayıġı meŋizlig. Taŋrı aḍrar seçer anlar ara ḳıyāmet küni içinde anıŋ içinde erdiler anıŋ içinde ḫilāf bolur erdiler.

113. Yahudiler, "Hıristiyanların dini sağlam bir esasa dayanmaz" derler. Hıristiyanlar da, "Yahudilerin dini sağlam bir esasa dayanmaz" derler. Hem de onlar Tevrat'ı ve İncil'i[84] okudukları halde böyle söylemektedirler. Aynı şekilde hiçbir ilahî bilgiye sahip olmayan müşrikler de sizin için, onların sözlerine benzer sözler söylerler. Artık, onların anlaşamadığı konularda Allah hükmünü kıyamet günü verecektir.

84 Lafzen, "Kitabı."

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّن مَّنَعَ مَسَاجِدَ اللهِ أَن يُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ وَسَعَى فِي خَرَابِهَا أُوْلَئِكَ مَا كَانَ لَهُمْ أَن يَدْخُلُوهَا إِلاَّ خَآئِفِينَ لهُمْ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَلَهُمْ فِي الآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ {البقرة/114}

114.kim ol küç ḳılġanraḳ anıŋdın kim yıġdı Taŋrı mezgitlerini kim yāḍ ḳılmaḳ anıŋ içinde anıŋ atı saʿy ḳılur anlarnıŋ vīrānlıḳı içinde. anlar tururlar yoḳ anlarḳa anlar kim kirseler aŋar meger ḳorḳuġlılar. anlarḳa bu ajun içinde ḫorluḳ rüsvālıḳ anlarḳa kėḍinki ajun içinde ḳın turur uluġ.

114. (Evet, bu ve benzeri sözler söyleyenler zâlim kimselerdir; fakat) Allah'ın mescitlerinde O'nun adının anılmasına engel olan ve oraların harab olması için çalışan şu (müşrik) kimselerden daha zâlim kim olabilir?[85] Böyle kimseler, mescitlere ancak müminlerden korkarak ve çekinerek girebilmelidirler. Onlar dünyada rezil rüsvâ olacaklar, âhirette de korkunç bir azaba çarptırılacaklardır.

وَلِلّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ فَأَيْنَمَا تُوَلُّواْ فَثَمَّ وَجْهُ اللهِ إِنَّ اللّهَ وَاسِعٌ عَلِيمٌ {البقرة/115}

115.Taŋrıḳa turur kün tuġusıġ kün batışıġ ḳança kim yüz ewürse siler ṭāʿat ḳılu anda Taŋrınıŋ ḫoşnūdluḳı. bütünlükün Taŋrı kėŋrür işlig bilgen ol.

115. Oysa Kudüs de Kâbe de[86] Allah'ındır. Hangisine dönerseniz dönün, O'na yönelmiş olursunuz.[87] Allah Vâsi'dir; bilgisi, lutfu ve rahmeti çok geniştir, kullarına kolaylık gösterir, Alîm'dir; nerede olursa olsun Kendine yöneleni bilir.

وَقَالُواْ اتَّخَذَ اللّهُ وَلَدًا سُبْحَانَهُ بَل لَّهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ كُلٌّ لَّهُ قَانِتُونَ {البقرة/116}

116.aydılar tuttı Taŋrı oġul ḳız anıŋ arıġlıḳı. yoḳ aŋar ne kim kökler içinde yer içindeki. ḳamuġ aŋar boyun bėrigliler ol.

85 Râzî'ye göre, kıble Kudüs'ten Kâbe'ye çevrilince Yahudiler rahatsız oldular. Bazı müşrikleri Kâbe'yi tahrip etmeleri için kışkırttılar. Bir sonraki âyette Kudüs'ün de Kâbe'nin de Allah'ın kutsal kıldığı yerler olduğu belirtilmektedir.

86 Lafzen, "Doğu da, batı da Allah'ındır." Krş. Bakara 2/142.

87 Lafzen, "Allah oradadır."

116. O zalimler bir de "Allah bir çocuk edindi" dediler. Hâşâ! Allah çocuk edinmekten münezzehtir. (Hem çocuk edinmeye neden ihtiyaç duysun ki?!) Esasen, göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. Ve hepsi O'nun buyruğuna boyun eğmektedir.

بَدِيعُ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ وَإِذَا قَضَى أَمْراً فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُن فَيَكُونُ {البقرة/117}

117.yoḳdarıp teŋ törütügli köklerni yme yerlerni. ḳaçan kim tėgürmek tilese bir işni bütünlükün kim ayur aŋar bolġıl tėp bolur.

117. Gökleri ve yeri eşsiz güzellikte yaratan O'dur. O, herhangi bir şeyin olmasını dilerse ona ol der, o da (Allah'ın koyduğu yasalara uygun olarak belli bir süreçte) olur.

وَقَالَ الَّذِينَ لاَ يَعْلَمُونَ لَوْلاَ يُكَلِّمُنَا اللّهُ أَوْ تَأْتِينَا آيَةٌ كَذَلِكَ قَالَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِم مِّثْلَ قَوْلِهِمْ تَشَابَهَتْ قُلُوبُهُمْ قَدْ بَيَّنَّا الآيَاتِ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ {البقرة/118}

118.aydı anlar kim bilmesler nelük sözlemesler biziŋke Taŋrı azu kelse biziŋke bir belgü. andaġoḳ aydı anlar kim anlarda öŋdün erdiler anlarnıŋ sözi meŋizlig. oḫşaştı köŋülleri belgürttimiz ök belgülerni ol boḍunḳa kim sėziksiz yınarlar.

118. Hiçbir ilahî bilgiye sahip olmayan müşrikler de, "Allah bizimle konuşsa, ya da bize bir mucize gelse olmaz mıydı?" derler. Kendilerinden öncekiler de buna benzer sözler söylemişlerdi. Onların zihniyetleri hep aynıdır. Hiç şüphesiz Biz, varlığımıza ve kudretimize işaret eden delilleri tam olarak açıkladık; fakat bunu anlayacak olanlar, varlığın özünü kavrama yeteneği olan kimselerdir.[88]

إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيراً وَنَذِيراً وَلاَ تُسْأَلُ عَنْ أَصْحَابِ الْجَحِيمِ {البقرة/119}

119.biz ıḍtımız sėni könilik birle sewünç bėrigli ḳorḳutıġlı. sorulmas sen tamu işlerindin.

119. Ey Peygamber! Şüphesiz Biz seni hak ve hakikatlerle dolu olan Kur'an ile müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdik (O halde dileyen inansın, dileyen inkâr etsin).[89] Cehennemliklerden sen sorumlu değilsin/onlar hakkında Benden bir şey isteme.[90]

88 Krş. En'âm 6/111.
89 Bkz. Kehf 18/29.
90 Nâfi' ve Yakub, "Ve lâ tüs'el" fiilini "Ve lâ tes'el" şeklinde okumuştur. İkinci anlam bu okuyuş farkı sebebiyle verilmiştir.

وَلَن تَرْضَى عَنكَ الْيَهُودُ وَلاَ النَّصَارَى حَتَّى تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ قُلْ إِنَّ هُدَى اللّهِ هُوَ الْهُدَى وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءهُم بَعْدَ الَّذِي جَاءكَ مِنَ الْعِلْمِ مَا لَكَ مِنَ اللّهِ مِن وَلِيٍّ وَلاَ نَصِيرٍ {البقرة/120}

120.hergiz ḫoşnūd bolmas sėndin cuhūd ap yme tersālar. uḍu turġınça anlarnıŋ milletleriŋe. ayġıl Taŋrınıŋ köni yolı ol turur köni yol. eger uḍu barsa sen anlarnıŋ köŋülleriŋe anda kėḍin kim keldi saŋa biligdin yoḳ saŋa Taŋrıdın ėş ėtiglidin yārī bėriglidin.

120. Ey Peygamber! Dinlerine uymadıkça Yahudiler de Hıristiyanlar da senden aslâ hoşnut olmayacaklardır. Onlara de ki: "Allah'ın gösterdiği yol var ya, işte doğru yol budur." Sana Kur'an[91] geldikten sonra, şâyet sen onların boş arzu ve heveslerine uyacak olursan bil ki, seni Allah'ın azabından koruyacak ne bir dost ne de bir yardımcı bulabilirsin.

الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَتْلُونَهُ حَقَّ تِلاَوَتِهِ أُوْلَئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ وَمن يَكْفُرْ بِهِ فَأُوْلَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ {البقرة/121}

121.anlar kim bėrdimiz anlarḳa bitigni oḳırlar anı ḥaḳḳınça oḳımaḳ. anlar kėrtgünürler aŋar. kim kėrtgünmese aŋar anlar tururlar anlar ḳorḳuġlılar.

121. Kendilerine verdiğimiz kitabı hakkıyla okuyup ona uyanlar var ya, işte onlar o kitaba gerçek anlamda inanmış kimselerdir. Onu inkâr edenler ise, hüsrana uğrayanların ta kendileridir.

يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اذْكُرُواْ نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَنِّي فَضَّلْتُكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ {البقرة/122}

122.ay Taŋrı yalavaçınıŋ oġlanları yāḍ ḳılıŋlar men bėrmişim niʿmetni ol kim niʿmet bėrdim siler üze. çın artuḳluḳ bėrdim silerke ajunluġlar üze.

122. Ey İsrailoğulları! Vaktiyle size lutfettiğim nimetimi ve sizi diğer milletlere üstün kıldığımı hatırlayın.[92]

91 Lafzen, "İlim."
92 Krş. Bakara 2/47.

وَاتَّقُواْ يَوْماً لاَّ تَجْزِي نَفْسٌ عَن نَّفْسٍ شَيْئاً وَلاَ يُقْبَلُ مِنْهَا عَدْلٌ وَلاَ تَنفَعُهَا شَفَاعَةٌ وَلاَ هُمْ يُنصَرُونَ {البقرة/123}

123.ḳorḳunlar kim ol kündin tap bolmas hīç etöz hīç etözdin nerse bezerlenmes andın berāberlıḳ asıġ ḳılmas severçilig ap yme anlar yārī bėrilürler.

123. Ve kıyamet gününün azabından sakının. O gün kimse, başka biri adına bir şey yapamaz. Kimseden (günahlarının affı için) fidye de kabul edilmez. Ona şefaat fayda vermez. Onlara yardım da edilmez.

وَإِذِ ابْتَلَى إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَأَتَمَّهُنَّ قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا قَالَ وَمِن ذُرِّيَّتِي قَالَ لاَ يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ {البقرة/124}

124.ançada sınadı ibrāhīmni iḍisi sözler birle tükel ḳıldı anlarnı. aydı men ḳıldaçı men sėni kişilerke başçı. aydı oġlum ḳızımdın yme. aydı tėgmes menim ʿahdim küç ḳılıġlılarḳa.

124. Bir zamanlar Rabbi, İbrahim'i bazı emir ve yasaklarla[93] sınamış, o da bu sınavı tam olarak başarmıştı. Allah da ona, "Seni insanlara önder yapacağım" demişti. Bunun üzerine İbrahim, "Rabbim! Soyumdan da önderler çıkar" diye dua etmiş, Allah ise, "Benim verdiğim söz (soyundan gelebilecek) zâlimleri kapsamaz" buyurmuştu.

وَإِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِّلنَّاسِ وَأَمْناً وَاتَّخِذُواْ مِن مَّقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى وَعَهِدْنَا إِلَى إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ أَن طَهِّرَا بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْعَاكِفِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ {البقرة/125}

125.ançada kim ḳıldımız ewni yanġu yer kişilerke. ḳorḳunçsız tutunlar ibrāhīm turġu yerde namāz ḳılġu yer. ʿahd ḳıldımız ibrāhīm birle ismāʿīl birle kim arıġ tutunlar menim ewimni tegre tezginiglilerke ürük turuġlılarḳa yüknüglilerke tönütüglilerke.

125. Hatırla ki, Biz Kâbe'yi insanlar için sevap kazanacakları bir toplanma yeri ve güvenli bir mabed yaptık ve "Ey insanlar! İbrahim'in makamını namazgâh edinin" (dedik)/İnsanlar İbrahim'in makamını namazgâh edindiler.[94] İbrahim ve İsmail'e de, "Evimi; tavaf edenler, tefekkür ve ibadet için orada bulunanlar, rükû ve secde edenler için tertemiz tutun" diye emrettik.

93 Lafzen, "Kelimelerle."
94 Nâfi' ve İbn Âmir "Ve'ttehızû" (Edinin) kelimesini "Ve'ttehazu" (Edindiler) şeklinde okumuşlardır. İkinci anlam bu sebeple verilmiştir.

وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هَٰذَا بَلَدًا آمِنًا وَارْزُقْ أَهْلَهُ مِنَ الثَّمَرَاتِ مَنْ آمَنَ مِنْهُم بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ قَالَ وَمَن كَفَرَ فَأُمَتِّعُهُ قَلِيلًا ثُمَّ أَضْطَرُّهُ إِلَىٰ عَذَابِ النَّارِ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ {البقرة/126}

126.ançada aydı ibrāhīm iḍimā! ḳılġıl munoḳ ḳorḳunçsız kent rūzī ḳılġıl iḍesiŋe yėmişlerdin kim kėrtgünse anlardın Taŋrıḳa künke. aydı kim tansa ėrinçlendürgey men anı az yana ḳoparġa men anı ot ḳınıŋa. nėme yawuz yanış turur!

126. Hani İbrahim, "(Kâbe'yi emin bir mabed yaptığın gibi) bu verimsiz vâdiyi de güvenli bir belde yap. Burada yaşayanlardan Allah'a ve âhiret gününe iman edenleri birtakım ürün ve meyvelerle rızıklandır" diye yalvarmış, Allah da şöyle buyurmuştu: "Unutma ki Ben, küfürde direnen kimseyi de dünya nimetlerinden bir süre faydalandırırım,[95] sonra da onu cehenneme sürüklerim. Ne kötü bir yerdir orası!"

وَإِذْ يَرْفَعُ إِبْرَاهِيمُ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَإِسْمَاعِيلُ رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ {البقرة/127}

127.ançada kötrür ibrāhīm ullarnı ewdin ismāʿīl iḍimizā! bezerlegil bizdin. sen sen ök sen. önök işitgen munök bilgen.

127. İbrahim İsmail ile birlikte Kâbe'nin temellerini yükseltince şöyle dua etmişlerdi: "Ey Rabbimiz! Yaptığımız bu işi kabul eyle. Çünkü Sen Semî'sin; dualarımızı işitirsin, Alîm'sin; niyetlerimizi, düşüncelerimizi ve yaptıklarımızı bilirsin."

رَبَّنَا وَاجْعَلْنَا مُسْلِمَيْنِ لَكَ وَمِن ذُرِّيَّتِنَا أُمَّةً مُّسْلِمَةً لَّكَ وَأَرِنَا مَنَاسِكَنَا وَتُبْ عَلَيْنَا إِنَّكَ أَنتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ {البقرة/128}

128.iḍimizā! ḳılġıl bizni ėkki boyun bėrigli saŋa. oġlumuz ḳızımızdın boyun bėrigli saŋa. körkitgil biziŋke ḥac işlerimizni bezerlegil biziŋ üze. sen sen ök sen tevbe bezerlegen yarlıḳaġan.

95 Hz. İbrahim Hacer'le İsmail'i daha önce orada bulunan, Kutsal Ev'in yakınına yerleştirdiği zaman, bir şehrin temellerini de atmış oluyordu. Bu belde zirâî yönden verimsiz bir yerde kurulmuştu ve en temel hayatî ihtiyaçlardan yoksundu. Bu yüzden Hz. İbrahim, şehrin sakinlerine meyve ve hububat gibi her çeşit rızıktan bahşedilmesi için dua etmişti. Fakat Hz. İbrahim sadece inananlar için dua ettiyse de Allah, mümin olsun kâfir olsun herkesin rızkını vereceğini bildirmiştir.

128. "Rabbimiz! Bizi Sana teslim olmuş kimseler eyle. Soyumuzdan da Sana teslim olan; müslüman bir millet meydana getir. Hacla ilgili ibadetleri nasıl yapacağımızı bize bildir. Tevbelerimizi kabul eyle. Çünkü Sen Tevvâb'sın; yapılan tevbeleri daima kabul edersin, Rahîmsin; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlisin."

رَبَّنَا وَابْعَثْ فِيهِمْ رَسُولاً مِّنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِكَ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُزَكِّيهِمْ إِنَّكَ أَنتَ العَزِيزُ الحَكِيمُ {البقرة/129}

129.iḍimizā! ıḍġıl anlar içinde bir yalavaç anlardın oḳısun anlar üze nişānlarıŋnı ögretse anlarḳa bitigni tapuġ yolın bilmek arıtsun olarnı. sen sen ök sen küşüş bütün işlig.

129. "Rabbimiz! Yine soyumuzdan, insanlara Senin âyetlerini okuyup anlatan, kitab ve hikmeti öğreten ve onları şirkten ve günahlardan arındırıp tertemiz yapan bir peygamber[96] gönder. Çünkü Sen Azîz'sin; güçlüsün, dilediğini yaparsın, Hakîm'sin; hikmetinin gereği olarak böyle bir peygamber gönderirsin."

وَمَن يَرْغَبُ عَن مِّلَّةِ إِبْرَاهِيمَ إِلاَّ مَن سَفِهَ نَفْسَهُ وَلَقَدِ اصْطَفَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا وَإِنَّهُ فِي الآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ {البقرة/130}

130.yüz ewürmes ibrāhīm dīnidin meger nė ḫıreḍlıḳ ḳılsa öziŋe. üḍürdimiz ök anı dünyā içinde. ol kėḍinki orun içinde ėḍgülerdin.

130. İbrahim'in dininden yüz çevirenler, sadece kendini bilmez beyinsizlerdir. Biz İbrahim'i dünyada peygamber olarak seçtik. O âhirette de iyi kullarımız arasında olacaktır.

إِذْ قَالَ لَهُ رَبُّهُ أَسْلِمْ قَالَ أَسْلَمْتُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ {البقرة/131}

131. ançada kim aydı aŋar iḍisi boyun sügil. aydı boyun südüm ajunluġlar iḍisindin.

131. Çünkü Rabbi ona, "Bana yürekten teslim ol" dediğinde İbrahim, "Evet, ben âlemlerin Rabbine yürekten teslim oldum" demişti.

96 Bu peygamber Hz. Muhammed'den başkası değildir. Nitekim Hz. Peygamber, "Ben babam Hz. İbrahim'in duası, kardeşim İsâ'nın müjdesi ve annemin rüyasıyım" (İbn Hanbel, Müsned, IV, 127) buyurmuştur.

وَوَصَّى بِهَا إِبْرَاهِيمُ بَنِيهِ وَيَعْقُوبُ يَا بَنِيَّ إِنَّ اللّهَ اصْطَفَى لَكُمُ الدِّينَ فَلاَ تَمُوتُنَّ إِلاَّ وَأَنتُم مُّسْلِمُونَ {البقرة/132}

132.tutturdı anıŋ birle ibrāhīm oġlanıŋa taḳı yaʿḳūb. ay oġlanım bütünlükün Taŋrı üḍürdi silerke dīnni. ölmeŋler meger siler boyun bėrigliler.

132. İbrahim, oğullarına aynı şeyi vasiyet etti. Yakub da, (aynı vasiyeti yapmış ve) "Evlatlarım! Allah size bu dini seçti, artık siz de bu dünyadan müslüman olarak göçün" demişti.

أَمْ كُنتُمْ شُهَدَاء إِذْ حَضَرَ يَعْقُوبَ الْمَوْتُ إِذْ قَالَ لِبَنِيهِ مَا تَعْبُدُونَ مِن بَعْدِي قَالُواْ نَعْبُدُ إِلَهَكَ وَإِلَهَ آبَائِكَ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَقَ إِلَهًا وَاحِدًا وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ {البقرة/133}

133.azu erdiŋizler mü tanuḳlar ançada kim keldi yaʿḳūb yalavaçḳa ölüm ançada aydı oġlanıŋa nėgüke tapnur siler mėnde kėḍin aydılar tapnur miz seniŋ Taŋrıŋa ataların Taŋrısıŋa ibrāhīmniŋ ismāʿīlniŋ isḥāḳnıŋ bir Taŋrıḳa biz aŋar boyun bėrigliler.

133. Ey (İbrahim'in dinine değer vermeyen) Yahudiler! Yakub ölmek üzere iken siz onun yanında mıydınız ki?! O çocuklarına, "Benden sonra kime ibadet edeceksiniz?" diye sormuş, onlar da, "Senin Tanrına, ataların İbrahim, İsmail ve İshak'ın bir olan Tanrısına ibadet edeceğiz ve biz sadece O'na teslim olacağız" demişlerdi.[97]

تِلْكَ أُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَلَكُم مَّا كَسَبْتُمْ وَلاَ تُسْأَلُونَ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ {البقرة/134}

134.ol bir ḳutu turur keçti aŋar nėgü ḳazġandılar. silerke turur nėgü ḳazġandıŋızlar. aytılmas siler anıŋdın kim ḳılur erdiler.

134. Artık (İbrahim ve Yakub'un toplumu olan) bu millet geldi geçti. Onların kazancı kendilerine, sizin kazancınız da sizedir. (Boşuna övünmeyin.) Onların yaptıklarının size bir faydası olmayacaktır.[98]

97 Âyette, Tevrat'ta dışlanan (Yaratılış 50) Hz. İsmail, Yakup peygamberin ataları arasında zikredilmektedir. Oysa Hz. İsmail Hz. Yakub'un amcasıdır. Genel olarak ölmüş büyük akrabalar atalar diye ifade edilir. Âyet, bütün peygamberlerin Hz. Peygamberin getirdiği din üzere yaşadıklarını belirtmekte ve o peygamberlerle aynı inancı paylaştıklarını iddia eden Yahudileri eleştirmektedir.

98 Lafzen, "Onların yaptıklarından sorumlu olmayacaksınız." Yahudiler, kavimleri arasından çıkan peygamberlerle övünürlerdi. Âyetin bağlamı, bu

وَقَالُواْ كُونُواْ هُودًا أَوْ نَصَارَى تَهْتَدُواْ قُلْ بَلْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ {البقرة/135}

135.aydılar boluŋlar cuhūdlar yā taḳı tersālar köni yolluġ bolġay siler. ayġıl yoḳ kim ibrāhīm dīnike. ermedi ortaḳ ḳatıġlılardın.

135. Hal böyleyken halâ Yahudiler, “Yahudi olun”, Hıristiyanlar da, “Hıristiyan olun” ki doğru yola eresiniz, deyip duruyorlar. Ey Peygamber! Sen onlara de ki: “Hayır! Biz İbrahim’in şirkten uzak olan Hanif dinine uyarız. İbrahim aslâ müşriklerden olmamıştır.”

قُولُواْ آمَنَّا بِاللّهِ وَمَآ أُنزِلَ إِلَيْنَا وَمَا أُنزِلَ إِلَى إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَقَ وَيَعْقُوبَ وَالأسْبَاطِ وَمَا أُوتِيَ مُوسَى وَعِيسَى وَمَا أُوتِيَ النَّبِيُّونَ مِن رَّبِّهِمْ لاَ نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِّنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ {البقرة/136}

136.aytıŋlar kėrtgündimiz Taŋrıḳa yme aŋar kim indürüldi biziŋ tapa yme aŋar kim indürüldi ibrāhīm yalavaçḳa ismāʿīlḳa isḥāḳḳa yaʿḳūbḳa yme yėgenlerke yme ol kim bėrildi mūsā ʿīsā yme ol kim bėrildi yalavaçlar iḍilerindin. aḍırmadımız biregü ara anlardın biz aŋar boyun bėrigliler miz.

136. Ey müminler! Siz şöyle söyleyin: “Biz Allah’a, bize indirilene, İbrahim, İsmail, İshak, Yakub ve onların (peygamberlik verilen) torunlarına indirilenlere, Musa ve İsa ile diğer peygamberlere Rablerinden verilen kitaplara inandık, iman ettik; biz bu peygamberler arasında herhangi bir ayrım yapmayız. Biz Allah’a teslim olan; müslüman kimseleriz.”[99]

فَإِنْ آمَنُواْ بِمِثْلِ مَا آمَنتُم بِهِ فَقَدِ اهْتَدَواْ وَّإِن تَوَلَّوْاْ فَإِنَّمَا هُمْ فِي شِقَاقٍ فَسَيَكْفِيكَهُمُ اللّهُ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ {البقرة/137}

137.eger kėrtgünseler aŋar meŋzer kėrtgündiŋizler aŋar köni yolḳa köndürüldiler ök. eger kiterü yansalar bütünlükün anlar yarışmaḳ içre tururlar. herāyna tap yėtgey olarḳa Taŋrı. ol turur ėşitgen bilgen turur.

137. Eğer onlar da sizin inandığınız gibi inanırlarsa doğru yolu bulmuş olurlar. Eğer inanmaz ve yüz çevirirlerse, bilin ki onların tavrı, sadece kör bir inatçılıktır. Ey Peygamber! Onlara

övünmenin bir faydasının olmayacağını, herkesin kendi yaptığından sorumlu olacağını ifade ettiği için böyle bir anlam vermeyi uygun gördük.

99 Krş. Âl-i İmrân 3/84.

karşı Allah sana yeter, Allah onların haklarından gelecektir. O Semî'dir; kimin ne söylediğini işitir, Alîm'dir; sizin samimiyetinizi de onların kin ve hasedlerini de çok iyi bilir.

صِبْغَةَ اللّهِ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللّهِ صِبْغَةً وَنَحْنُ لَهُ عَابِدونَ {البقرة/138}

138.Taŋrı dīnini kim ol ėḍgürek Taŋrıdın dīnin biz aŋar tapnuġlılar miz.

138. Ey müminler! Siz deyin ki: (Vaftiz de neymiş ki?!) Biz Allah'ın boyasıyla; tevhid inancıyla boyanmışız. Allah'ın boyasından daha güzel bir boya mı olur? Biz O'nu gerektiği gibi tanır ve yalnız O'na ibadet ederiz; sizin gibi peygamberi Tanrı edinerek tevhide şirk bulaştırmayız."[100]

قُلْ أَتُحَآجُّونَنَا فِي اللّهِ وَهُوَ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ وَلَنَا أَعْمَالُنَا وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُخْلِصُونَ {البقرة/139}

139.aygıl neteglik mü sözleşür siler biziŋ birle Taŋrı içinde ol iḍimiz! silerniŋ iḍiŋizler. biziŋke ol öz işlerimiz silerniŋ işleriŋiz biz aŋar ḳatıġsız iş ḳılıġlılar miz.

139. Ey Peygamber! De ki: "Ey Kitab Ehli! (Sizin soyunuzdan olmayan bir peygamber göndermesinden dolayı) Allah'ın tasarrufu hakkında bizimle niye tartışıyorsunuz? Hâlbuki O sizin de Rabbiniz, bizim de Rabbimizdir. Bizim yaptığımız işler bize, sizin yaptığınız işler size aittir. Fakat bilin ki, biz bütün samimiyetimizle O'na bağlıyız.

أَمْ تَقُولُونَ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَقَ وَيَعْقُوبَ وَالأَسْبَاطَ كَانُواْ هُودًا أَوْ نَصَارَى قُلْ أَأَنتُمْ أَعْلَمُ أَمِ اللّهُ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّن كَتَمَ شَهَادَةً عِندَهُ مِنَ اللّهِ وَمَا اللّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ {البقرة/140}

140.yā taḳı ayurlar mu kim ibrāhīm ismāʿīl isḥāḳ yaʿḳūb yėgenler erdiler cuhūd yā taḳı tersā. aygıl siler mü bilgenrek yā taḳı Taŋrı mu. kim ol küç ḳılıġlıraḳ anıŋdın kim kizledi tanuḳluḳnı anıŋ üskinde Taŋrıdın. ermes iḍi osanuḳ anıŋdın kim ḳılur siler.

100 "Sıbğatullah" (Allah'ın boyası)'ndan maksat insanların İslâm fıtratı, tevhid inancı üzere tertemiz yaratılmalarıdır. Sıbğa aynı zamanda din demektir. Hıristiyanlar çocuklarını sarı renkte bir suyla vaftiz ederlerdi. O sarı suyu Allah'ın boyası kabul ederek onunla boyadıklarını söylerler ve dolayısıyla onları tam bir Hıristiyan yaptıklarını iddia ederlerdi. Bu âyet, müslümanların Allah'a ve diğer inanç esaslarına yürekten inanmakla, gönüllerinin iman nuruyla aydınlanacağını, nefislerinin temizleneceğini ve davranışlarının O'nun buyruklarına uygun olarak düzenlenmiş olacağını, hayatlarının da bu imanlarına uygun bir hal alacağını ifade eder. Böylece sanki Allah'ın boyasıyla renklenmiş olurlar. Yoksa sırf sarı suyla yıkanmakla ruhlar temizlenmez, bozuk inançlar düzelmez.

140. Siz İbrahim, İsmail, İshak, Yakub ve onların torunlarının Yahudi ya da Hıristiyan olduklarını mı iddia ediyorsunuz? Ey Peygamber! Sen onlara de ki: "Söyleyin bakalım, siz mi daha iyi bilirsiniz, yoksa Allah mı?[101] Allah tarafından kendisine bildirilen gerçeği gizleyenden daha zâlim kim olabilir?[102] Bilin ki, Allah yaptıklarınızdan habersiz değildir."

تِلْكَ أُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَلَكُم مَّا كَسَبْتُمْ وَلاَ تُسْأَلُونَ عَمَّا كَانُواْ يَعْمَلُونَ {البقرة/141}

141.ol bir ḳutu turur keçdi ök. aŋar nėgü kim ḳazġandı silerke nėgü kim ḳazġandıŋızlar. sorulmas siler anıŋdın kim ḳılur erdiler.

141. Artık (İbrahim ve Yakub'un toplumu olan) bu millet geldi geçti. Onların kazancı kendilerine, sizin kazancınız da sizedir. (Boşuna övünmeyin.) Onların yaptıklarının size bir faydası olmayacaktır.[103]

سَيَقُولُ السُّفَهَاء مِنَ النَّاسِ مَا وَلاَّهُمْ عَن قِبْلَتِهِمُ الَّتِي كَانُواْ عَلَيْهَا قُل لِّلّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ يَهْدِي مَن يَشَاء إِلَى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ {البقرة/142}

142.munu ayurlar uḳuşsuzlar kişilerdin nėgü ewürdi anlarnı ḳıblelerindin ol kim erdiler anıŋ üze ayġıl Taŋrıḳa kün tuġusıġ kün batışıġ. köndürür kimni tilese köni yolḳa.

142. Bir de içlerindeki bazı beyinsizler, "Muhammed'i ve ona uyanları şimdiye kadar yöneldikleri kıbleden vazgeçiren nedir?"[104] diyeceklerdir. De ki: "Kudüs de Kâbe de Allah'ındır.[105] O dilediğini (inanç konusunda samimi olanları) doğru yön olan İbrahim'in kıblesine yöneltir.

وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِّتَكُونُواْ شُهَدَاء عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا وَمَا جَعَلْنَا الْقِبْلَةَ الَّتِي كُنتَ عَلَيْهَا إِلاَّ لِنَعْلَمَ مَن يَتَّبِعُ الرَّسُولَ

101 Bkz. Âl-i İmrân 3/67.

102 Kitab ehlinin gizlediği gerçek, Hz. İbrahim'in Hanif olduğu, yani Yahudi ve Hıristiyan olmadığı gerçeği, ya da Hz. Peygamberin geleceğini bildiren Tevrat ve İncil'deki âyetlerdir.

103 Krş. Bakara 2/134 ve ilgili not.

104 Yahudilerin ileri sürdükleri bir itiraz da, Peygamberin tek Tanrılı bir din getirdiğini savunmasına rağmen, putlarla dolu olan Kâbe'yi neden manevî merkez haline getirdiğine dairdir. Burada, Hz. Peygamberin en kısa zamanda Kâbe'ye hâkim olacağı, oranın putperestlik tapınağı olarak kalmayacağı ve putperestliğin, dünyanın manevî merkezinden sonsuza kadar yok edileceği anlatılmıştır.

105 Lafzen, "Doğu da, batı da Allah'ındır." Krş. Bakara 2/115.

مِمَّن يَنقَلِبُ عَلَى عَقِبَيْهِ وَإِن كَانَتْ لَكَبِيرَةً إِلاَّ عَلَى الَّذِينَ هَدَى اللّهُ وَمَا كَانَ اللّهُ لِيُضِيعَ إِيمَانَكُمْ إِنَّ اللّهَ بِالنَّاسِ لَرَؤُوفٌ رَّحِيمٌ {البقرة/143}

143.andaġoḳ ḳıldımız silerni orta ümmet bolsa siler tanuḳlar kişiler üze bolsa resūl siler üze tanuḳ. ḳılmadımız ol ḳıbleni kim erdiŋ anıŋ üze meger bir ök bilse miz kim uḍu barır yalavaçḳa anıŋdın kim ewrülür ėkki ökçesi üze. neçeme bolsa uluġ meger anlar üze köni yolḳa köndürdi Taŋrı. ermes Taŋrı żāyiʿ ḳılsa īmānıŋızlarnı. bütünlükün Taŋrı kişilerke mihrbān turur yarlıḳaġlı.

143. Ey müminler! Sizi en doğru kıbleye yönelttiğimiz gibi, aynı zamanda her türlü aşırılıktan uzak, adaletli ve dengeli bir toplum kıldık.[106] Böylece Peygamber size örnek olacak, siz de insanlara örnek olacaksınız. Ey Peygamber! Biz, senin vaktiyle yöneldiğin Kâbe'yi yine sana kıble yaptık. Böylece Peygambere uyanlarla uymayanları ortaya çıkardık. Gerçi bu değişiklik, Allah'ın doğru yola ulaştırdığı kimselerden başkası için zor bir sınavdır. Şunu iyi bilin ki, Allah sizin Kudüs'e yönelerek kıldığınız namazlarınızı[107] boşa çıkarmayacaktır. Şüphesiz Allah insanlara karşı Raûf'tur; onları koruyup esirger, onların amellerini zâyi etmez, Rahîm'dir; onlara karşı daima şefkatli ve merhametlidir.

قَدْ نَرَى تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَاءِ فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضَاهَا فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَحَيْثُ مَا كُنتُمْ فَوَلُّواْ وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ وَإِنَّ الَّذِينَ أُوْتُواْ الْكِتَابَ لَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِن رَّبِّهِمْ وَمَا اللّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا يَعْمَلُونَ {البقرة/144}

144.çın oḳ körür men yüzüŋ ewrülmekni kök içinde. ewürgey ök miz sėni. ol ḳıbleḳa kim tiler sen anı. ewürgil yüzüŋni aġırlıġ mekke mezgiti tapa. ḳayda kim bolsa siler ewrüŋler yüzüŋizler anıŋ tapa. bütünlükün anlar bėrildiler bitig bilirler ol çın rāst turur iḍilerindin. ermes osanuḳ anıŋdın kim ḳılurlar.

144. Ey Peygamber! Biz, senin, (nereye yöneleyim diye) yüzünü sık sık göğe çevirdiğini görüyoruz. Bunun için de seni memnun olacağın bir kıbleye çeviriyoruz. Artık bundan böyle namaz kılarken yüzünü Mescid-i Haram tarafına döndür. Nerede olursanız olun, namaz kılarken yüzlerinizi o tarafa çevirin. Kendilerine kitab verilmiş olanlar, kıble ile ilgili hükmün Allah'ın emriyle gerçekleştiğini çok iyi bilirler. Bilin ki, Allah onların yaptıklarından habersiz değildir.

106 Yani "Size doğu ile batı arasında orta bir yerde olan bir kıble tayin ettiğimiz gibi sizi de aşırılıklardan uzak, adaletli ve dengeli orta bir ümmet kıldık." İnanç, ibadet ve hayat tarzı bakımından aşırılıklardan uzak niteliklere sahip olan bir topluluk insanlık için örnektir.

107 Lafzen, "İmanınızı."

وَلَئِنْ أَتَيْتَ الَّذِينَ أُوْتُواْ الْكِتَابَ بِكُلِّ آيَةٍ مَّا تَبِعُواْ قِبْلَتَكَ وَمَا أَنتَ بِتَابِعٍ قِبْلَتَهُمْ وَمَا بَعْضُهُم بِتَابِعٍ قِبْلَةَ بَعْضٍ وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءهُم مِّن بَعْدِ مَا جَاءكَ مِنَ الْعِلْمِ إِنَّكَ إِذاً لَّمِنَ الظَّالِمِينَ {البقرة/145}

145.eger keltürse sen anlarḳa kim bėrildiler bitig tėgme belgü nişān uḍu barmaġaylar seniŋ ḳıbleŋḳa. ermes sen uḍu barıġlı anlarnıŋ ḳıblesiŋe yme ermes amarıları uḍu barıġlı amarınıŋ ḳıblesiŋe. eger uḍu barsa sen köŋülleri tilekleriŋe kelmişde kėḍin saŋa biligdin. sen andaġ erse küç ḳılıġlılardın sen.

145. Sen, kendilerine kitab verilenlere her türlü delili getirsen, onlar yine de senin kıblene uymazlar. Zaten sen de onların kıblelerine uyacak değilsin. Yahudi ve Hıristiyanlar da birbirlerinin kıblelerine uymazlar.[108] O halde sana bu ilâhî bilgiler geldikten sonra, onların arzu ve heveslerine uyacak olursan, zâlimlerden olursun; peygamber olarak bir ümmet oluşturamazsın.

الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ أَبْنَاءهُمْ وَإِنَّ فَرِيقاً مِّنْهُمْ لَيَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ {البقرة/146}

146.anlar bėrdimiz anlarḳa bitigni bilirler anı neteg kim bilirler oġlanlarını. bütünlükün bir bölük anlardın kizlerler kėrtü anlar bilirler.

146. Kendilerine kitab verdiğimiz Yahudiler aslında Kâbe'nin gerçek kıble olduğunu öz evlatlarını bildikleri gibi çok iyi biliyorlar.[109] Bununla beraber onların bir kısmı gerçeği bildikleri halde gizliyorlar.[110]

الْحَقُّ مِن رَّبِّكَ فَلاَ تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ {البقرة/147}

147. kėrtü köni iḍiŋdin turur bolmaġıl oḳ sėzikliglerdin.

147. Bu gerçek Rabbinden gelmiştir. Sakın ha! Sen şüpheye düşenlerden olma.[111]

108 Yahudiler, Beytü'l-Makdis'e (Kudüs'teki kutsal Mabed'e), Hıristiyanlar ise doğuya yönelerek ibadet ediyorlardı. Bu konuda Yahudi mezhepleri arasında farklı görüşler de vardır.

109 Elimizdeki mevcut Tevrat'ta Hz. İbrahim'in Mekke'ye gittiğinden ve oğlu İsmail ile birlikte Kâbe'yi inşa ettiğinden söz edilmez. Kanaatimizce bu konudaki bilgiler Tevrat'tan çıkarılmıştır.

110 "Ya'rifûnehû" kelimesindeki "Onu" zamiri genellikle Hz. Peygambere götürülür. Fakat İbn Abbas ve Katâde gibi bazı müfessirler zamiri kıble konusuna gönderirler. Âyetin bağlamı buna daha uygundur.

111 Âyetteki "el-Hakku" kelimesi Ali b. Ebî Tâlib'in okuyuşuna göre "el-Hakka" şeklindedir. Bu takdirde anlam, "Sen bu gerçekten ayrılma" şeklinde olur.

وَلِكُلٍّ وِجْهَةٌ هُوَ مُوَلِّيهَا فَاسْتَبِقُواْ الْخَيْرَاتِ أَيْنَ مَا تَكُونُواْ يَأْتِ بِكُمُ اللّهُ جَمِيعًا إِنَّ اللّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ {البقرة/148}

148. tėgme gürūhḳa yüzleŋü ḳıble bar ol ewrügli turur. aŋar ozuşuŋlar ėḍgülüklerke. ḳayda kim bolsa siler keltürgey silerni Taŋrı barçanı. bütünlükün Taŋrı tėgme nerse üze uġan ol.

148. Bir dine sahip her toplumun yöneldiği kendine özgü bir kıblesi vardır. Siz (kıble kavgası yapmak yerine, birbirinizle ve diğer milletlerle) yarışırcasına hayırlı işlere koşmaya bakın. Nerede olursanız olun Allah sizi hesaba çekmek üzere âhirette bir araya toplayacaktır. Unutmayın ki, Allah'ın her şeye gücü yeter.

وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَإِنَّهُ لَلْحَقُّ مِن رَّبِّكَ وَمَا اللّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ {البقرة/149}

149.ol yerdin çıḳtıŋ ewürgil yüzüŋni aġırlıġ mezgit tapa. ol kėrtü yaraşı ol iḍiŋdin ermes Taŋrı osanuḳ anıŋdın ḳılur siler.

149. Ey Peygamber! Her nereye gidersen git, (namaz kılarken) yüzünü Mescid-i Haram'a çevir. Rabbinin İbrahim'e gösterdiği gerçek kıble budur. Unutmayın ki, Allah yaptıklarınızdan habersiz değildir.

وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَحَيْثُ مَا كُنتُمْ فَوَلُّواْ وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ لِئَلاَّ يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَيْكُمْ حُجَّةٌ إِلاَّ الَّذِينَ ظَلَمُواْ مِنْهُمْ فَلاَ تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِي وَلأُتِمَّ نِعْمَتِي عَلَيْكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ {البقرة/150}

150.ol yerdin çıḳtıŋ ewürgil yüzüŋni aġırlıġ mezgit tapa. ḳayda kim bolsa siler ewrüŋler yüzüŋizlerni anıŋ tapa bolmamaḳ üçün kişilerke siler üze neteglik. meger anlar kim küç ḳıldılar anlardın ḳorḳmaŋlar olarḳa ḳorḳutuŋlar mėndin. tükel ḳılu bėreyin niʿmetimni siler üze bolġay kim siler köni yolġa köngey siler.

150. Evet, her nereye gidersen git, (namaz kılarken) yüzünü Mescid-i Haram'a çevir. Siz de ey müminler! Her nerede olursanız olun, (namaz kılarken) yüzünüzü o tarafa çevirin. Böylece gerçeği bile bile gizleyenler[112] hariç, insanların size karşı (kıble hakkında ileri sürebilecekleri)

112 Lafzen, "Zulmedenler."

herhangi bir delilleri olmasın ve ben de size karşı nimetimi tamamlamış olayım. Siz, (kıble konusunda) onların tenkitlerine aldırmayın, yalnızca Benim emrettiğim kıbleye yönelin ki, doğru yol; doğru kıble üzerinde olasınız.

كَمَا أَرْسَلْنَا فِيكُمْ رَسُولاً مِّنكُمْ يَتْلُو عَلَيْكُمْ آيَاتِنَا وَيُزَكِّيكُمْ وَيُعَلِّمُكُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُعَلِّمُكُم مَّا لَمْ تَكُونُواْ تَعْلَمُونَ {البقرة/151}

151.neteg kim ıdtımız silerniŋ içinde yalavaçnı silerdin. oḳıyur silerniŋ üze belgülerimizni. arıtur silerni ögretür silerke bitigni iş könilikni ögretür silerke anı kim bilmes erdiŋizler.

151. Nitekim size kendi içinizden, âyetlerimizi okuyup anlatan, sizi şirkten ve günahlardan arındırıp tertemiz yapan, kitabı, hikmeti ve bilmediğiniz şeyleri öğreten bir peygamber gönderdik.[113]

فَاذْكُرُونِي أَذْكُرْكُمْ وَاشْكُرُواْ لِي وَلاَ تَكْفُرُونِ {البقرة/152}

152.yāḍ ḳılıŋlar mėni yāḍ ḳılayın sizni. şükr ḳılıŋlar maŋa nū-sipāslıḳ ḳılmaŋlar maŋa.

152. O halde Beni anın[114] ki, Ben de sizi anayım ve Bana şükredin, aslâ nankörlük etmeyin.

اسْتَعِينُواْ بِالصَّبْرِ وَالصَّلاَةِ إِنَّ اللّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ {البقرة/153}

153. ay anlar kim kėrtgündiler yārī tileŋler serinmek birle. namāz birle bütünlükün Taŋrı serigliler birle.

153. Ey iman edenler! (Dininizi yaşama konusunda karşılaştığınız) her türlü zorluğa sabrederek, namaz kılıp dua ederek Allah'tan yardım isteyin. Bilin ki, Allah sabredenlerle beraberdir.

وَلاَ تَقُولُواْ لِمَنْ يُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللّهِ أَمْوَاتٌ بَلْ أَحْيَاء وَلَكِن لاَّ تَشْعُرُونَ {البقرة/154}

154.aymaŋlar aŋar kim öldürülür Taŋrı yolı içinde ölügler tėp. yoḳ kim tirigler yoḳ kim tutmas siler.

113 Krş. Bakara 2/129.

114 Buradaki "Zikir-anma" kavramı, sözlü olarak Allah'ı anmanın yanı sıra, O'nu devamlı hatırda tutmak ve O'nun her an bizi gördüğü bilinciyle yaşamak olarak anlaşılmalıdır.

154. (Her türlü zorluğa sabredip sonunda) Allah yolunda öldürülenlere sakın ölü demeyin! Bilakis onlar diridirler. Fakat siz farkında değilsiniz.[115]

وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِّنَ الْخَوفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِّنَ الأَمَوَالِ وَالأنفُسِ وَالثَّمَرَاتِ وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ {البقرة/155}

155.sınaġay oḳ miz silerni nerse birle ḳorḳınçdın açlıḳdın eksüklüg tawarlardın etözlerdin mīvelerdin yaʿnī oġul ḳızdın. sewinç bėrgil seriglilerke.

155. Biz sizi biraz korku, biraz açlık, mallarınızda canlarınızda ve ürünlerinizde bir kısım kayıplar ile sınayacağız. Ey Peygamber! Sen bütün bunlara sabredip göğüs gerenleri (cennetle) müjdele.

الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُم مُّصِيبَةٌ قَالُواْ إِنَّا لِلّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعونَ {البقرة/156}

156.anlar kim ḳaçan tėgse anlarḳa tegigli ḳaḍġu aydılar biz Taŋrınıŋ turur miz aŋar ḳatıġlılar miz.

156. Onlar başlarına bir musibet geldiği zaman “Biz zaten Allah için varız ve elbette O’na döneceğiz” derler.

أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ {البقرة/157}

157.uşbu ṣıfatlıġ kişi anlar üze ḍurūd iḍilerindin yarlıḳamaḳ. anlar tururlar. anlar köni yolġa könmişler.

157. İşte o kimselere Rableri her türlü desteği, şefkati ve merhameti gösterecektir, dünya ve âhirette arzularına ulaşacak olanlar da onlardır.

إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِن شَعَآئِرِ اللّهِ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوِ اعْتَمَرَ فَلاَ جُنَاحَ عَلَيْهِ أَن يَطَّوَّفَ بِهِمَا وَمَن تَطَوَّعَ خَيرًا فَإِنَّ اللّهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ {البقرة/158}

115 Allah Bakara 2/143’te, müminlerin imanını; ibadetini zayi etmeyeceğini bildirmekte, burada da Allah için verilen canın O’nun katında zayi olmayacağına dikkat çekmektedir.

158.bütünlükün şafā taġı merve taġı Taŋrı nişānlarındın turur. kim uġrasa ewke yā taḳı ziyāret ḳılsa yazuḳ yoḳ anıŋ üze kim tezginse ol ėkki tėgre. kim artursa ėḍgülük bütünlükün Taŋrı sipās tutuġlı biligli turur.

158. Safâ ile Merve tepeleri de Allah'ın birer nişânesi, ibadet edilecek yerleridir. Hac veya umre yapan kimsenin bunlar arasında (Allah'a ibadet için hızlıca gidip gelerek) sa'y etmesinde bir sakınca yoktur. Her kim gönüllü olarak samimiyetle bir ibadet ve iyilik yaparsa bilsin ki, Allah Şâkir'dir; yapılan iyiliklerin karşılığını daima verir, Alîm'dir; kullarının niyetlerini, düşüncelerini ve yapıp ettiklerini iyi bilir.[116]

إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنزَلْنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالْهُدَى مِن بَعْدِ مَا بَيَّنَّاهُ لِلنَّاسِ فِي الْكِتَابِ أُولَئِكَ يَلعَنُهُمُ اللّهُ وَيَلْعَنُهُمُ اللَّاعِنُونَ {البقرة/159}

159.anlar kim kizlerler anı kim indürdimiz nişānlardın köni yol belgürtmişimizde kėḍin kişilerke bitig içinde. anlar laʿnet ḳılur anlarnı Taŋrı yme ḳarġar olarnı sürügliler.

159. Bildirdiğimiz açık delilleri ve doğru yolu, Tevrat'ta[117] insanlara beyan ettimiz halde onları gizleyenler yok mu? İşte onları Allah lânetler; rahmetinden mahrum eder ve ayrıca onlara, lânet etme konumunda olan her şey ve herkes lânet okur.

إِلاَّ الَّذِينَ تَابُواْ وَأَصْلَحُواْ وَبَيَّنُواْ فَأُوْلَئِكَ أَتُوبُ عَلَيْهِمْ وَأَنَا التَّوَّابُ الرَّحِيمُ {البقرة/160}

160.meger anlar ökünüp ḳaytsalar ėḍgülük ḳılsalar belgürttiler anlarḳa tevbe bėrür men anlar üze. men tevbe bezerlegen yarlıḳaġan men.

160. Ancak tevbe edip kendini düzeltenler ve Tevrat'ta bildirdiğimiz gerçekleri gizlemeyip açıklayanlar lânete uğramayacaklardır. Ben onların tevbelerini kabul ederim. Çünkü Tevvâbım; tevbeleri daima kabul ederim, Rahîmim; kullarıma karşı daima şefkatli ve merhametliyim.

116 Bu âyet veda haccı sırasında inmiştir. Kıblenin değiştirilmesini yadırgayanlar ile vaktiyle üzerlerinde putların bulunduğu Safâ ve Merve tepeleri arasında sa'y etmenin günah olup olmadığı konusunda tereddüd edenler arasında bir benzerlik olduğu için âyet bu araya girmiştir. Cahiliye döneminde her iki tepede de putlar bulunuyordu. İslâm dini bu putları kaldırmış olsa da eski duruma bakarak günah olacağını zannedenler vardı. Âyet, Safâ ile Merve arasında sa'y etmede bir sakınca olmadığını açıklamıştır. Ayrıca "Her kim gönüllü olarak samimiyetle bir ibadet ve iyilik yaparsa" ifadesi ile "Siz gönülden ibadet ve iyilik yapmaya bakın, daha önce Safâ ve Merve'de putların var olması sizin ibadet ve iyilik sevabınıza engel olmaz" mânası kastedilmiştir.

117 Lafzen, "Kitapta."

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَمَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ لَعْنَةُ اللهِ وَالْمَلآئِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ {البقرة/161}

161.bütünlükün anlar tandılar öldiler anlar kėrtgünmegliler olar ol anlar üze Taŋrınıŋ laʿneti ferişteleriniŋ kişileriniŋ ḳamuġlarınıŋ.

161. Küfürde direnip kâfir olarak ölenlere gelince; Allah'ın, meleklerinin ve bütün insanların lâneti onlaradır.

خَالِدِينَ فِيهَا لاَ يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ وَلاَ هُمْ يُنظَرُونَ {البقرة/162}

162.meŋgü ḳalıġlılar anıŋ içinde. yüŋütülmegey anlardın ḳın ap yme anlar baḳılmaslar.

162. Onlar asırlarca cehennemde kalacaklardır. Orada azapları hiç hafifletilmeyecek ve yüzlerine de bakılmayacaktır.

وَإِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ لاَّ إِلَهَ إِلاَّ هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ {البقرة/163}

163.iḍiŋizler bir iḍi turur. yoḳ iḍi meger ol soyurḳaġan yarlıḳaġan.

163. (O halde ey insanlar! İnkârınızdan vazgeçin.) Bilin ki, sizin Tanrınız tek Tanrıdır ve O'ndan başka Tanrı yoktur. O Rahmân'dır; bütün kullarına merhamet eder, lutuflarda bulunur, onları esirgeyip korur; Rahîm'dir; özellikle âhirette mümin kullarına şefkat ve merhamet gösterir.

إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ وَاخْتِلاَفِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْفُلْكِ الَّتِي تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِمَا يَنفَعُ النَّاسَ وَمَا أَنزَلَ اللّهُ مِنَ السَّمَاء مِن مَّاء فَأَحْيَا بِهِ الأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ فِيهَا مِن كُلِّ دَآبَّةٍ وَتَصْرِيفِ الرِّيَاحِ وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَاء وَالأَرْضِ لآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ {البقرة/164}

164.bütünlükün köklerni yerlerni yaratmaḳ içinde tün kündüz barmaḳı kelmeki içinde kemi ol kim yöriyür teŋiz içinde anıŋ birle asıġ ḳılur kişiler anı kim indürdi Taŋrı kökdin suwdın tirgürdi anıŋ birle yerni ölmişde kėḍin yaḍtı anıŋ içinde tėgme yer üze yöriyür tınlıġdın yana yėllerni tezgindürmek içinde tilekçe yörir ḳılınmış bulıt içinde kökli yerli ara nişānlar ol boḍunḳa kim uḳarlar.

164. O öyle bir Allah'tır ki, göklerin ve yerin yaratılmasında, gece ile gündüzün art arda gelmesinde, insanlar için faydalı yükler taşıyan gemilerin denizlerde yüzüşünde, Allah'ın gökten yağdırarak ölü toprağı dirilttiği yağmurda, her türlü canlıyı yeryüzüne dağıtıp yaymasında, rüzgârları ve gök ile yer arasında emre âmâde olan bulutları yönlendirmesinde O'nun varlığını ve kudretini bildiren deliller vardır. Fakat bunu anlayacak olanlar, aklını çalıştırıp düşünen kimselerdir.[118]

وَمِنَ النَّاسِ مَن يَتَّخِذُ مِن دُونِ اللّهِ أَندَاداً يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللّهِ وَالَّذِينَ آمَنُواْ أَشَدُّ حُبًّا لِّلّهِ وَلَوْ يَرَى الَّذِينَ ظَلَمُواْ إِذْ يَرَوْنَ الْعَذَابَ أَنَّ الْقُوَّةَ لِلّهِ جَمِيعاً وَأَنَّ اللّهَ شَدِيدُ الْعَذَابِ {البقرة/165}

165.kişilerdin ol kim tutar Taŋrıda aḍın teŋ tuşlar. sewerler olarnı Taŋrı sewüglügrek. anlar kim kėrtgündiler ḳatıġraḳ sewer ök Taŋrı. eger körse anlar kim küç ḳıldılar ançada körgeyler ḳınnı kim küç Taŋrıḳa ol ḳamuġ. bütünlükün Taŋrı ḳatıġ ḳınlıġ ol.

165. Bu açık delillere rağmen öyle insanlar vardır ki, Allah'tan başka bazı şeyleri de Tanrı edinip O'na şirk koşarlar ve onları, yalnızca Allah'a gösterilmesi gereken bir sevgiyle severler. Müminler ise en çok Allah'ı severler. Allah'a şirk koşan o kimseler cehennem azabını gördüklerinde bütün güç ve yetkinin Allah'ın elinde bulunduğunu ve O'nun azabının pek çetin olduğunu anlayacaklardır. Keşke bunu (dünyada iken) anlayabilselerdi!

إِذْ تَبَرَّأَ الَّذِينَ اتُّبِعُواْ مِنَ الَّذِينَ اتَّبَعُواْ وَرَأَوُاْ الْعَذَابَ وَتَقَطَّعَتْ بِهِمُ الأَسْبَابُ {البقرة/166}

166.ançada bīzār boldı anlar uḍu barıldılar anlardın kim uḍu bardılar. kördilėr ḳın taḳı kesildi anlarnıŋ birle sebebler.

166. Çünkü o vakit birtakım kişileri peşinden sürükleyenler (insanları doğru yoldan çıkaran liderler, zorbalar, kendilerinde manevî bir güç olduğunu varsayanlar) cehennem azabını gördüklerinde, dünyada iken peşlerinden gelenlerden uzaklaşacaklar, onları hiç tanımayacaklar, aralarındaki yakınlık ve sevgi bağları tamamıyla kopacaktır.[119]

118 Bilindiği gibi müşrikler Hz. Peygamberden birtakım mucizeler istiyorlardı. Yüce Allah, bu evrenin ve evrende cereyan eden olayların akıllara durgunluk verecek bir mükemmellikte yürüdüğünü, Allah'ın varlığını ve kudretini gösteren gerçek mucizelerin bunlar olduğunu ve bunlar üzerinde insanların derinliğine düşünmesi gerektiğini, başka mucizeler istemeye gerek olmadığını vurgulamaktadır.

119 İnsanları yoldan çıkaranlarla onlara uyanlar için ayrıca bkz. Â'râf 7/38-39; Ahzâb 33/67-68.

وَقَالَ الَّذِينَ اتَّبَعُواْ لَوْ أَنَّ لَنَا كَرَّةً فَنَتَبَرَّأَ مِنْهُمْ كَمَا تَبَرَّؤُواْ مِنَّا كَذَلِكَ يُرِيهِمُ اللّهُ أَعْمَالَهُمْ حَسَرَاتٍ عَلَيْهِمْ وَمَا هُم بِخَارِجِينَ مِنَ النَّارِ {البقرة/167}

167.takı aydı anlar kim uḍu bardılar eger bolsa erdi biziŋke ewre yanmaḳ bīzār bolġay erdimiz anlardın neteg kim bīzār boldılar bizdin. andaġoḳ körkitür anlarḳa Taŋrı işlerni ökünçler anlar üze. ermesler anlar çıḳıġlı otdın.

167. Bu kişilerin ardından gidenler, "Keşke tekrar dünyaya gelebilseydik de onların şimdi bizi terk ettiği gibi biz de onları terk etseydik" derler. Böylece Allah onlara, yapıp ettiklerinin kendileri için pişmanlık ve üzüntü kaynağı olduğunu gösterecektir. Onlar ateşten çıkamayacaklardır.[120]

يَا أَيُّهَا النَّاسُ كُلُواْ مِمَّا فِي الأَرْضِ حَلاَلاً طَيِّباً وَلاَ تَتَّبِعُواْ خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ {البقرة/168}

168.ay kişiler yėŋler anıŋdın kim yer içinde ḥelāl arıġ uḍu barmaŋlar yek maŋımlarıŋa ol silerke düşmen ol belgülüg.

168. Ey insanlar! Yeryüzündeki helâl ve temiz şeylerden yiyin, için; (ve bütün bunları sizin için yaratmış olan Allah'ı bırakıp da) sakın şeytanın izinden gitmeyin, çünkü o size apaçık bir düşmandır.

إِنَّمَا يَأْمُرُكُمْ بِالسُّوءِ وَالْفَحْشَاء وَأَن تَقُولُواْ عَلَى اللّهِ مَا لاَ تَعْلَمُونَ {البقرة/169}

169.bütünlükün buyrur sizke yawuznı körksüzni taḳı aysa siz Taŋrı üze ol kim bilmes sizler.

169. O size sadece kötü ve çirkin işler yapmayı ve (haramı helâl saymak ve şirk koşmak gibi) bilgisizce yaptığınız şeyleri Allah'a isnad etmenizi telkin eder.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنزَلَ اللّهُ قَالُواْ بَلْ نَتَّبِعُ مَا أَلْفَيْنَا عَلَيْهِ آبَاءنَا أَوَلَوْ كَانَ آبَاؤُهُمْ لاَ يَعْقِلُونَ شَيْئاً وَلاَ يَهْتَدُونَ {البقرة/170}

170.ḳaçan aytılsa anlarḳa uḍu barıŋlar aŋar kim indürdi Taŋrı aydılar yoḳ kim uḍu bardımız aŋar kim buldumız aŋın üze atalarımızını. neçe yme bolsa ataları uḳmaslar nerseni yme köni yolḳa könmesler.

120 Krş. Ahzab 33/66-67; Sebe' 34/ 31-33.

170. Küfürde direnenlere, "Haydi Allah'ın indirdiği Kur'an'a uyun!" denildiğinde, "Hayır, biz atalarımızdan ne gördüysek ona uyarız" derler. Peki, ataları hiçbir şeye aklı ermeyen ve doğru yolu bulamayan kimseler idiyse?!

وَمَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُواْ كَمَثَلِ الَّذِي يَنْعِقُ بِمَا لاَ يَسْمَعُ إِلاَّ دُعَاء وَنِدَاء صُمٌّ بُكْمٌ عُمْيٌ فَهُمْ لاَ يَعْقِلُونَ {البقرة/171}

171.ol kişilerniŋ meŋzeki kim tandılar anıŋ meŋzeki teg kim orun ḳılur anıŋ birle kim ėşitmez meger ündemekni. saġırlar aġınlar ḳaraġular anlar uḳmaslar.

171. Küfürde direnen bu kimselerin durumu, çobanın seslendiği sürünün durumu gibidir. Sürü çobanın haykırışlarını duyar, fakat ne dediğini anlamaz. İşte onlar da aynen o sürü gibi sağır, dilsiz ve kördürler.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ كُلُواْ مِن طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَاشْكُرُواْ لِلّهِ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ {البقرة/172}

172.ay anlar kim kėrtgündiler yėŋiz arıġlardın ol kim rūzī ḳıldımız silerke. sipās öteŋler Taŋrıḳa eger siler aŋar tapnur erseler.

172. Ey iman edenler! Size verdiğimiz rızıkların temiz olanlarından yiyin için ve sadece Allah'a şükredin. Çünkü siz, Allah'ı gerektiği gibi tanıyan ve yalnız O'na kulluk eden kimselersiniz.

إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخِنزِيرِ وَمَا أُهِلَّ بِهِ لِغَيْرِ اللّهِ فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلاَ عَادٍ فَلا إِثْمَ عَلَيْهِ إِنَّ اللّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ {البقرة/173}

173.çınoḳ ḥarām ḳıldı siler üze özi ölmişni aḳar ḳannı toŋuz ėtini ol nekni kim urun ḳılındı anıŋ birle Taŋrı aḍnaġıḳa. kim muŋuḳsa artuḳ tilemek velīkin küç ḳılmazlıḳın yme teŋdin keçmezlikin yazuḳ yoḳ anıŋ üze. bütünlükün Taŋrı yazuḳ örtgen yarlıḳaġan ol.

173. Fakat bilin ki, Allah murdar olarak ölen hayvanı, (akan)[121] kanı, domuz etini ve Allah'tan

121 Bu âyetteki "Kan"dan maksat, akıcılık vasfı devam eden kandır. Kesilen hayvanın etinde kalan pıhtılaşmış kan haram değildir. Krş. Mâide 5/3-5; En'âm 145/6.

başkası adına kesilen hayvanların etini yemeyi size haram kıldı. Ancak zorda kalan kimsenin aşırı gitmemek şartıyla bunlardan yemesinde bir sakınca yoktur. Bilin ki, Allah Gafûr'dur; böyle zorda kalanların yaptıklarını bağışlar, size kolaylık gösterir, Rahîm'dir; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir.

إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنزَلَ اللّهُ مِنَ الْكِتَابِ وَيَشْتَرُونَ بِهِ ثَمَنًا قَلِيلاً أُولَئِكَ مَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ إِلاَّ النَّارَ وَلاَ يُكَلِّمُهُمُ اللّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلاَ يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ {البقرة/174}

174.anlar kim kizlerler anı kim indürdi Taŋrı bitigdin yā kitābdın satġın alurlar anıŋ birle az bahānı anlar yėmesler ḳarınları içinde meger otnı sorulmas olarḳa Taŋrı ḳopmaḳ kün arıtmas olarnı anlarḳa. ḳın turur aġrıtıġlı.

174. Allah'ın indirdiği Tevrat'taki[122] bir kısım bilgileri gizleyen ve basit dünya menfaatini ona tercih eden şu Yahudiler yok mu?[123] İşte onlar karınlarını sadece ateşle doldururlar. Kıyamet günü Allah onlara hoşlanacakları hiçbir şey söylemez, onlara rahmetiyle muamele etmez.[124] Onlar için acı bir azab vardır.

أُولَئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُاْ الضَّلاَلَةَ بِالْهُدَى وَالْعَذَابَ بِالْمَغْفِرَةِ فَمَآ أَصْبَرَهُمْ عَلَى النَّارِ {البقرة/175}

175.anlar anlar ol satġın aldılar yolsuzluḳnı köni yol birle ḳınnı yarlıḳamaḳ birle. yme serigliler ol anlar ot üze!

175. İşte onlar hidâyete karşılık dalâleti, bağışlanmaya karşılık azabı tercih etmişlerdir.[125] Meğer ateşe ne kadar da dayanıklıymışlar!

ذَلِكَ بِأَنَّ اللّهَ نَزَّلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ وَإِنَّ الَّذِينَ اخْتَلَفُواْ فِي الْكِتَابِ لَفِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ {البقرة/176}

176.ol anıŋ üçün Taŋrı indürdi bitigni könilik birle. yana anlar tartışıḳ boldılar bitig içinde yaraşmamaḳ içinde yıraḳ.

122 Lafzen, "Kitaptaki."

123 Allah'ın indirdiği kitabın bazı hükümlerini veya Hz. Muhammed ile ilgili âyetleri insanlardan gizleyip onları tahrif ve tevil ederek doğru anlatmayan ve menfaat karşılığı fetvalar vererek dini dünya çıkarına alet eden Kitab Ehli kastedilmektedir.

124 Lafzen, "Onları temize çıkarmaz."

125 Lafzen, "Satın almışlardır."

176. Evet ateşte yanacaklardır. Çünkü onlar Allah'ın yüce bir amaç için indirdiği Tevrat'taki[126] bazı gerçekleri saklamışlardır. Bu Kitab hakkında ihtilafa düşenler, hakikatten uzak, derin bir ayrılık içindedirler.

لَّيْسَ الْبِرَّ أَن تُوَلُّواْ وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ وَالْمَلآئِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّينَ وَآتَى الْمَالَ عَلَى حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَالسَّآئِلِينَ وَفِي الرِّقَابِ وَأَقَامَ الصَّلاَةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَاهَدُواْ وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاء والضَّرَّاء وَحِينَ الْبَأْسِ أُولَئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ {البقرة/177}

177.ermes ėḍgülük ewürse siler yüzüŋüzlerni kün tuġuşı tapa kün batışı tapa. velīkin ėḍgülük kim kėrtgünse Taŋrıḳa kėḍinki künke feriştelerke kitāblerke yalavaçlarḳa. bėrseŋ tawarnı anıŋ sewüglügi üze yaḳuḳluḳ iḍilerine atasızlarḳa çıġaylarḳa yol oġlanınġa ḳolġuçılarḳa boyun içinde bėrimliglerke. aḍaḳın ḳılsa namāznı bėrse zekātnı tükel ḳılıġlılar ʿahdlerini. ḳaçan ʿahd ḳılsalar seriglilerke ḳatıġlıḳ içinde ḳor ziyān içinde ḳatıġlıḳ vaḳtında. olar anlar kim çın sözlediler. yana olar saḳnuġlılar olar ol.

177. Ey Kitab Ehli! (Siz dindarlığı bir kıbleye dönmek sanıyorsunuz.) Dindarlık,[127] yüzünüzü doğu ve batıya çevirmekten ibaret değildir. Asıl dindarlık, bir kimsenin Allah'a, âhiret gününe, meleklere, kitaba, peygamberlere iman etmesi; çok sevdiği, ihtiyaç duyduğu[128] malından akrabaya, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışlara, dilenmek zorunda kalanlara, (hürriyetine kavuşmak için sahibiyle sözleşme yapan) kölelere vermesi, namazı kılması, zekâtı vermesi; söz verdiğinde sözünde durması, özellikle darlık ve sıkıntıda, hastalıkta, savaşta sabretmesidir. İşte onlar, özü sözü bir samimi kimselerdir. Takvâ sahipleri; Allah'ın emir ve yasakları konusunda duyarlı ve bilinçli olanlar da onlardır.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِي الْقَتْلَى الْحُرُّ بِالْحُرِّ وَالْعَبْدُ بِالْعَبْدِ وَالأُنثَى بِالأُنثَى فَمَنْ عُفِيَ لَهُ مِنْ أَخِيهِ شَيْءٌ فَاتِّبَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ وَأَدَاء إِلَيْهِ بِإِحْسَانٍ ذَلِكَ تَخْفِيفٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَرَحْمَةٌ فَمَنِ اعْتَدَى بَعْدَ ذَلِكَ فَلَهُ عَذَابٌ أَلِيمٌ {البقرة/178}

126 Lafzen, "Kitaptaki."
127 Lafzen, "İyilik."
128 Krş. Haşr 59/9; İnsan 76/8.

178.ay anlar kim kėrtgündiler bitildi siler üze tüzlük teŋişmek öldürmişler içinde. āzād āzādḳa ḳul ḳulḳa tişi tişike. kim keçrülse aŋar ḳadaşından nerse uḍu barmaḳ ėḍgülük birle ötemek aŋar kerekliglik birle. ol yünültmek iḍiŋizlerdin yarlıḳamaḳ. kim teŋdin keçse anda kėḍin aŋar ḳın turur aġrıtıġlı.

178. Ey iman edenler! Maktûl hakkında (kâtile ceza olmak üzere) size kısas farz kılındı: Hür bir kimseye karşılık hür bir kimse, köleye karşılık köle, kadına karşılık kadın.[129] Maktûlün kardeşi (velîsi) veya yakını tarafından bir bağışlanma söz konusu olursa, örfe, teamüle uygun olarak makul hareket edilmeli ve güzel bir şekilde ona diyet (kan bedeli) ödenmelidir. Bu, Rabbinizin size tanıdığı bir kolaylık ve rahmettir.[130] Bundan sonra kim hak ve adalet ölçülerini aşarsa onun için acı bir azab vardır.

وَلَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيَاةٌ يَا أُولِي الأَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ {البقرة/179}

179.silerke tüzlük teŋişmek içinde tiriglik ol ay ḫıred iḍileri bolġay kim siler saḳlanġay siler.

179. Ey akıl sahipleri! Sizin için kısasta hayat vardır.[131] Bu sayede (birbirinizin kanını dökmekten) sakınıp korunursunuz.

كُتِبَ عَلَيْكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ إِن تَرَكَ خَيرًا الْوَصِيَّةُ لِلْوَالِدَيْنِ وَالأَقْرَبِينَ بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ {البقرة/180}

180.bitildi siler üze ḳaçan kelse silerde biriŋizke ölüm eger ḳoḍsa ėḍgülük tutturmaḳ anaḳa ataḳa yaḳ yawuḳlarḳa ėḍgülük birle. yaraşı ol saḳnuḳlar üze.

180. Sizden biri ölüm döşeğine düşerse ve geride bırakacağı bir malı da varsa, ana babasına, akrabalarına örf ve teâmüle uygun bir şekilde vasiyette bulunması ona farz kılınmıştır.[132] Bu, hak ve hukuka dikkat edenler için bir yükümlülüktür.

فَمَن بَدَّلَهُ بَعْدَمَا سَمِعَهُ فَإِنَّمَا إِثْمُهُ عَلَى الَّذِينَ يُبَدِّلُونَهُ إِنَّ اللّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ {البقرة/181}

129 Krş. Mâide 5/45. Hanefî hukukçulara göre, can güvenliği teminat altında olan herkes için kısas uygulanır. Çünkü bu konuda esas olan "…Cana karşılık can…"dır. Dolayısıyla kâtil ile maktul arasındaki cinsiyet farkı ve sosyal konum, kısas cezasının uygulanmasında dikkate alınmaz.

130 Yahudilikte maktûle ceza olarak sadece kısas, Hıristiyanlıkta ise sadece diyet uygulanırdı. Kur'an maktûlün yakınlarına iki cezadan birini tercih etme hakkı tanıyarak kolaylık yolunu açmıştır.

131 Muhyiddin ibn Arabî bu âyete, "Ey akıl sahipleri! Kısasta bir "Can" söz konusudur. Siz mümkün olduğunca kısas istemekten sakının" şeklinde anlaşılabilecek bir yorum getirmiştir.

132 Nisâ 4/7-12. âyetlerde mirasçıların payları ayrıca belirtilmiştir.

181.kim tegşürse anı anda kėdin eşitti anı çın anıŋ yazuḳı anlar üze kim tegşürürler anı. bütünlükün Taŋrı ėşitgen bilgen ol.

181. Kim yapılan vasiyeti kesin bir şekilde öğrendikten sonra değiştirirse, bunun günahı onu değiştirenleredir. Allah Semî'dir; bütün konuştuklarınızı, vasiyetlerinizi işitir, Alîm'dir; düşünce ve niyetlerinizi iyi bilir.

فَمَنْ خَافَ مِن مُّوصٍ جَنَفًا أَوْ إِثْمًا فَأَصْلَحَ بَيْنَهُمْ فَلاَ إِثْمَ عَلَيْهِ إِنَّ اللّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ {البقرة/182}

182. kim ḳorḳsa tutturmışındın ḳışmaḳ azu yazuḳ yaraştursa olar ara yazuḳ yoḳ anıŋ üze. bütünlükün Taŋrı yazuḳ örtgen yarlıḳaġan.

182. Ancak vasiyet edenin bilerek veya bilmeyerek haksızlık yapmasından endişe eden kimsenin, (bazı açıklıklar getirerek) vasiyete taraf olanların arasını düzeltmesinde bir günah yoktur. Allah Gafûr'dur; iyi niyetle vasiyette değişiklik yapanları bağışlar, Rahîm'dir; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ {البقرة/183}

183.ay anlar kim kėrtgündiler bitildi vācīb ḳıldı siler üze rūze tutmaḳ neteg kim bitildi anlar üze kim silerde öŋdün erdiler bolġay kim siler saḳlanġay siler.

183. Ey iman edenler! Her türlü kötülükten korunup sakınmanız; sorumluluk sahibi, bilinçli ve duyarlı bir mümin olmanız için oruç, sizden öncekilere farz kılındığı gibi size de farz kılınmıştır.

أَيَّامًا مَّعْدُودَاتٍ فَمَن كَانَ مِنكُم مَّرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ فَمَن تَطَوَّعَ خَيْرًا فَهُوَ خَيْرٌ لَّهُ وَأَن تَصُومُواْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ {البقرة/184}

184. sanlıġ künler. yana kim bolsa silerdin iglig yā taḳı bolsa yol yörimek içinde tüzü sanlıġ aḍın künler içinde. anlar üze kim yaraġları yetmez yuluġ çıġay aşı. yana kim artuḳluḳ ḳılsa ėḍgülük ol yėgrek aŋar ḳaçan rūze tutsalar yėgrek silerke eger bilir erse siler.

184. Oruç, sayılı günlerde tutulur. İçinizden her kim hasta veya yolcu olursa, tutamadığı günler sayısınca daha sonra oruç tutsun (kaza etsin). Oruca dayanamayanlar ise, tutamadığı her gün için bir yoksulu doyuracak kadar fidye versin.[133] Fidyeyi gönlünden gelerek artırırsa onun için daha hayırlı olur.[134] Bununla beraber eğer (orucun hikmet ve faydalarını) bilirseniz oruç tutmanız sizin için daha iyidir.

شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِيَ أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَى وَالْفُرْقَانِ فَمَن شَهِدَ مِنكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ وَمَن كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ يُرِيدُ اللّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلاَ يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ وَلِتُكْمِلُواْ الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُواْ اللّهَ عَلَى مَا هَدَاكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ {البقرة/185}

185.rūze tutmaḳ ayı ol kim indürüldi anıŋ içinde oḳıġu köni yol kişilerke belgüler köni yoldın eḍgü ḳılıḳdın. kim ḥāżır bolsa silerdin ol ayda ötrü rūze tutsun anı. kim bolsa iglig yā taḳı yol yörimek üze sanlıġ aḍın künlerde. tiler Taŋrı siler birle āsānlıḳnı tilemes siler birle düşvārlıḳnı. tükel ḳılıŋlar sannı uluġlaŋlar Taŋrını anıŋ üze kim köndürdi silerni. bolġay kim sipās ötegey siler.

185. (Bu sayılı günler) Ramazan ayıdır. O öyle bir aydır ki, insanlara hidâyet rehberi olan, onları doğru yola götüren ve hak ile bâtılı birbirinden ayıran deliller içeren Kur'an bu ayda indirilmeye başlanmıştır. Sizden bu aya erişen kimse o ayda orucunu tutsun. Hasta veya yolcu olan kimse ise tutamadığı günlerin sayısınca daha sonra oruç tutsun (kaza etsin). Allah size kolaylık diler, zorluk dilemez, fakat eksik kalan oruçlarınızı (kaza ederek) tamamlamanızı ve size böyle kolaylıklar lutfetmesinden dolayı da Kendisini yüceltip ululamanızı ister. Bunları yerine getirirseniz O'na gereği gibi şükretmiş olursunuz.

وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ فَلْيَسْتَجِيبُواْ لِي وَلْيُؤْمِنُواْ بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ {البقرة/186}

186.ḳaçan sorsa saŋa menim ḳullarım mėndin men yaḳın turur men yanut bėrür men oḳıġlınıŋ oḳımaḳıŋa ḳaçan oḳısa maŋa yanut bėrsünler maŋa kėrtgünsünler maŋa bolġay kim anlar köni yol bulġaylar.

133 Âyetteki "Ve alellezîne yutîkûnehû" ifadesi genel olarak oruç tutmaya gücü yetmeyenler şeklinde anlaşılmaktadır. Bu görüş, "Etâka" kalıbının başındaki hemzenin bazen olumsuzluk ifade etmesine dayandırılır. Ancak bu ifadeyi fiilin başında olumsuzluk edatı olmadığı için, "Gücü yettiği halde özürsüz olarak oruç tutmayanların fidye verebilecekleri" şeklinde anlayanlar da olmuştur. Âyeti, "Güçlükle oruç tutanlar" şeklinde anlayan ve böyle kimselerin fidye vererek oruç sorumluluğundan kurtulacaklarını söyleyenler de olmuştur. Bu anlam, Hz. Ayşe ve Tavus'un kelimeyi "Yütavvikûnehu" şeklindeki okumalarından çıkarılmıştır.

134 Burada Mâverdî'nin ikinci yorumu esas alınmıştır.

186. Ey Peygamber! Bana nasıl dua edeceklerini soran kullarım bilsinler ki, Ben onlara çok yakınım. Kulum Bana dua ettiği zaman, Ben onun duasına (er ya da geç) icabet ederim. Fakat dualarına icabet etmem için onlar da Benim çağrılarıma kulak versinler, bu konuda Bana inansınlar, Bana güvensinler ki, böylece dünya ve âhiret mutluluğuna kavuşmuş olsunlar.

أُحِلَّ لَكُمْ لَيْلَةَ الصِّيَامِ الرَّفَثُ إِلَى نِسَآئِكُمْ هُنَّ لِبَاسٌ لَّكُمْ وَأَنتُمْ لِبَاسٌ لَّهُنَّ عَلِمَ اللّهُ أَنَّكُمْ كُنتُمْ تَخْتانُونَ أَنفُسَكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ وَعَفَا عَنكُمْ فَالآنَ بَاشِرُوهُنَّ وَابْتَغُواْ مَا كَتَبَ اللّهُ لَكُمْ وَكُلُواْ وَاشْرَبُواْ حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ثُمَّ أَتِمُّواْ الصِّيَامَ إِلَى اللَّيْلِ وَلاَ تُبَاشِرُوهُنَّ وَأَنتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ تِلْكَ حُدُودُ اللّهِ فَلاَ تَقْرَبُوهَا كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللّهُ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ {البقرة/187}

187.ḥelāl ḳılındı silerke tėgme rūze tüni ḳawuşmaḳ uraġutlarıŋızḳa anlar keḍim ol silerke siler keḍim anlarḳa. bildi Taŋrı siler eksitür erdiŋizler özüŋizlerke tevbe bėrdi silerke keçürdi silerdin ėmdi elig tėgrüŋler anlarḳa tileŋler anı kim bitidi Taŋrı silerke. yėŋler içiŋler ançaḳa tėgrü belgürginçe silerke ürüŋ yip ḳara yipdin taŋ atmaḳdın. yana tükel ḳılıŋlar rūze tutmaḳnı tünke tėgi. elig tegürmeŋler ḳunçuylarḳa siler. ürük turuġlılar erkin mezgitler içinde. ol Taŋrı yıġıġları yaḳın kelmeŋler aŋar. mundaġoḳ belgürtür Taŋrı belgülerini kişilerke bolġay kim anlar saḳlanġaylar.

187. Ey müminler! Oruçlu olduğunuz günlerin gecelerinde eşlerinizle cinsel ilişkide bulunmak size helâl kılınmıştır.[135] Kadınlarınız sizin için, siz de onlar için birer elbise gibisiniz.[136] Allah sizin (oruçlu günlerin gecelerinde yeme içme ve eşlerinizle ilişkide bulunma yasağından dolayı) sıkıntıya düştüğünüzü gördü, halinize acıdı ve sizi hoş gördü. Artık bundan böyle (Ramazan ayının gecelerinde de) eşlerinize yaklaşabilir ve Allah'ın size takdir ettiğini isteyebilirsiniz. Tan yerinin aydınlığı gecenin karanlığından iyice ayrılıncaya kadar[137] yiyip içebilirsiniz. Ardından akşama kadar orucunuzu tutun. Fakat mescidlerde itikâfta[138] iken eşlerinizle ilişkiye girmeyin. Bunlar Allah'ın koyduğu kurallardır. Bu kuralları ihlâl etmeyin. Allah sorumlu, duyarlı, bilinçli birer mümin olmaları için insanlara âyetlerini işte böylece açıklamaktadır.

135 Orucun farz kılındığı ilk yıllarda geceleri yatsı namazını kılıp uyuduktan sonra kalkıp yemek, içmek ve cinsel ilişkide bulunmak caiz değildi. Bazı sahabîler bu yasağa uymamışlar, fakat pişman olmuşlardı. Bu âyet söz konusu yasağı kaldırmıştır.

136 Elbise nasıl insanın vücudunu dış etkenlerden korursa, karı koca da birbirlerini gayrı meşru ilişkilerden korur.

137 Lafzen, "Fecrin beyaz ipliği siyah ipliğinden ayırt edilinceye kadar.."

138 İtikâf, Ramazan ayının son on günü içerisinde mescidin bir köşesine çekilmek, zorunlu ihtiyaçlar dışında oradan ayrılmadan ibadet, dua ve tefekkürle meşgul olmaktır. Hz. Peygamberin itikâfa girdiği bilinmektedir. Ramazan ayının son on günü içerisinde itikâfa girmek sünnettir.

وَلاَ تَأْكُلُواْ أَمْوَالَكُم بَيْنَكُم بِالْبَاطِلِ وَتُدْلُواْ بِهَا إِلَى الْحُكَّامِ لِتَأْكُلُواْ فَرِيقًا مِّنْ أَمْوَالِ النَّاسِ بِالإِثْمِ وَأَنتُمْ تَعْلَمُونَ {البقرة/188}

188.yėmeŋler māllarıŋızını siler ara könisizlik birle. tutar siler anı çoġı kesigliler tapa yėmek üçün siler bir bölük kişiler tawarlarından yazuḳ birle yalġan tanuḳluḳ birle siler bilir siler.

188. Ey insanlar! Mallarınızı aranızda haksız yere yemeyin, bile bile insanların bir kısım mallarını, yine haksız yere yemek için hâkimlere; yetkililere (rüşvet olarak) aktarmayın.

يَسْأَلُونَكَ عَنِ الأَهِلَّةِ قُلْ هِيَ مَوَاقِيتُ لِلنَّاسِ وَالْحَجِّ وَلَيْسَ الْبِرُّ بِأَنْ تَأْتُواْ الْبُيُوتَ مِن ظُهُورِهَا وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنِ اتَّقَى وَأْتُواْ الْبُيُوتَ مِنْ أَبْوَابِهَا وَاتَّقُواْ اللّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ {البقرة/189}

189.ayturlar saŋa yaŋı aylardın. aygıl ol vaḳtlar tėp kişilerke ḥacḳa barġuḳa ermes ėdgülük kim kelse siler ėwlerke arḳalarından yoḳ kim ėdgülük ol turur. saḳnuḳluḳ ḳılsa keliŋler ėwke ḳapuġlarından. ḳorḳuŋlar Taŋrıḳa bolġay kim siler ḳurtulġay siler.

189. Ey Peygamber! Sana ayın aldığı değişik şekiller hakkında sorular soruyorlar. Onlara de ki: “Ayın değişik şekiller alması, insanlara vakitleri ve haccın zamanını bildirir. Bilin ki, Peygambere böyle ilgisiz sorular sormak iyilik değildir.[139] Asıl iyilik, sorumlu hareket etmek, kime nasıl soru sorulacağının bilincinde olmaktır. Öyleyse Peygambere din ile ilgili sorular sorun; sorumlu, duyarlı, bilinçli davranın ki kurtuluşa eresiniz.

وَقَاتِلُواْ فِي سَبِيلِ اللّهِ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَكُمْ وَلاَ تَعْتَدُواْ إِنَّ اللّهَ لاَ يُحِبِّ الْمُعْتَدِينَ {البقرة/190}

190.toḳuşuŋlar Taŋrı yolı içinde anlar birle kim toḳuşurlar silerniŋ birle teŋde keçürmeŋler. bütünlükün Taŋrı sewmez teŋde keçiglilerni.

190. Allah yolunda size savaş açanlarla siz de savaşın, fakat aşırı gitmeyin.[140] Bilin ki, Allah aşırı gidenleri sevmez.

139 Lafzen, “Evlere arkasından girmek.” “Eve kapıdan girin, arkadan girmeyin” sözü bir deyimdir. “Gelişi güzel soru sormayın, uygun hareket edin, güzel soru sorun” demektir. Arapça’daki bu tür deyimler bilinmediği veya göz önüne alınmadığı ve âyetlere salt lafzî anlam verildiği takdirde aynı âyet içinde dahi anlam bütünlüğünün kurulması mümkün olmamaktadır.

140 Savaşta aşırı gitmemekten maksat savaş sırasında kadınları, çocukları, yaşlıları öldürmemek, insanların burun ve kulak gibi organlarını kesmemek, kendi dinlerine göre ibadetle meşgul olup savaşa katılmayanlara, barış isteyenlere dokunmamak, evleri yıkmamak, bağları bahçeleri tahrip etmemek, ağaçları kesmemek gibi hususlardır.

وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ وَأَخْرِجُوهُم مِّنْ حَيْثُ أَخْرَجُوكُمْ وَالْفِتْنَةُ أَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِ وَلاَ تُقَاتِلُوهُمْ عِندَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ حَتَّى يُقَاتِلُوكُمْ فِيهِ فَإِن قَاتَلُوكُمْ فَاقْتُلُوهُمْ كَذَلِكَ جَزَاء الْكَافِرِينَ {البقرة/191}

191. öldürüŋler olarnı ḳayda bulsa siler olarnı. çıḳarıŋlar olarnı andın kim çıḳardılar silerni bulġaḳ ḳatıġraḳ öldürmekdin. toḳışmaŋlar olarnıŋ birle aġırlıġ mezgit üskinde ançaḳa tėgi toḳuşsalar silerniŋ birle anıŋ içinde. eger toḳuşsa silerniŋ birle öldürüŋler olarnı. andaġoḳ bir turur tanıġlılarnıŋ yanutı.

191. (Müşriklerle savaş halindeyken) onları yakaladığınız yerde öldürün, onlar nasıl sizleri yurtlarınızdan sürüp çıkardılarsa, siz de onları sürüp çıkarın. Onların size dininizden dolayı uyguladıkları baskı ve zulüm;[141] savaştan, insan öldürmekten daha kötüdür. Mescid-i Haram civarında onlar sizinle savaşmadıkça siz de onlarla savaşmayın, fakat sizinle savaşacak olurlarsa siz de savaşın. Çünkü bu, kâfirlerin yaptıklarının bir karşılığıdır.

فَإِنِ انتَهَوْاْ فَإِنَّ اللّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ {البقرة/192}

192. eger yıġılsalar yuġalsalar bütünlükün Taŋrı yazuḳ örtgen yarlıḳaġan ol.

192. Eğer onlar küfürden vazgeçer ve iman ederlerse bilin ki, Allah Gafûr'dur; onların geçmiş günahlarını bağışlar, Rahîm'dir; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir.

وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لاَ تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ لِلّهِ فَإِنِ انتَهَواْ فَلاَ عُدْوَانَ إِلاَّ عَلَى الظَّالِمِينَ {البقرة/193}

193.toḳuşuŋ olar birle ançaḳ bolmasun bulġaḳ bolsun dīn Taŋrınıŋ. eger yıġılsalar teŋde keçmek yoḳ meger küç ḳılıġlılar üze.

193. Dînî sebeplerle yapılan baskı, zulüm ve şirk ortadan kalkıp, din sadece Allah'ın oluncaya[142] kadar onlarla savaşın. Eğer onlar savaştan vazgeçerlerse siz de vazgeçin. Zira düşmanlık, ancak saldırganlara karşı olur.

141 Lafzen, "Fitne."

142 Dinin Allah'a ait kılınması; bir şeyi yasaklama, emretme, helâl ve haram kılma yetkisinin sadece Allah'a ait olması, insanların kendi arzularına göre din icat etmemesidir.

الشَّهْرُ الْحَرَامُ بِالشَّهْرِ الْحَرَامِ وَالْحُرُمَاتُ قِصَاصٌ فَمَنِ اعْتَدَى عَلَيْكُمْ فَاعْتَدُواْ عَلَيْهِ بِمِثْلِ مَا اعْتَدَى عَلَيْكُمْ وَاتَّقُواْ اللّهَ وَاعْلَمُواْ أَنَّ اللّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ {البقرة/194}

194.aġırlıġ ay aġırlıġ ay birle. aġırlıġ aylar tüz teŋeşig kim teŋdin keçse siler üze. teŋdin keçiŋler anıŋ üze aŋar meŋzer kim teŋdin keçti siler üze ḳorḳuŋlar Taŋrıḳa biliŋler kim Taŋrı saḳnuḳlar birle ol.

194. Haram aylara saygı ve bu aylardaki saldırmazlıklar karşılıklı olmalıdır.[143] Öyleyse kim (bu aylarda) size saldırırsa siz de ona aynı şekilde karşılık verin. (Savaşta aşırı gitme hususunda) Allah'tan korkun ve bilin ki Allah, emir ve yasakları konusunda duyarlı ve bilinçli olanlarla beraberdir.

وَأَنفِقُواْ فِي سَبِيلِ اللّهِ وَلاَ تُلْقُواْ بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ وَأَحْسِنُوَاْ إِنَّ اللّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ {البقرة/195}

195.nafaḳa ḳılıŋlar Taŋrı yolı içinde kemişmeŋler özüŋüzlerni elgiŋizler birle yoḳ yoḍunluḳḳa eḍgülük ḳılıŋlar. bütünlükün Taŋrı sewer ol eḍgülük ḳılıġlılarnı.

195. Mallarınızı Allah yolunda harcayın; özellikle savaşın masraflarına katılın. (Malınızı düşünerek) kendi elinizle kendinizi tehlikeye atmayın. Size her ne emredilmişse onları en güzel şekilde yerine getirin. Çünkü Allah, sorumluluklarını en güzel şekilde yerine getirenleri sever.

وَأَتِمُّواْ الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلّهِ فَإِنْ أُحْصِرْتُمْ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ وَلاَ تَحْلِقُواْ رُؤُوسَكُمْ حَتَّى يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحِلَّهُ فَمَن كَانَ مِنكُم مَّرِيضاً أَوْ بِهِ أَذًى مِّن رَّأْسِهِ فَفِدْيَةٌ مِّن صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسُكٍ فَإِذَا أَمِنتُمْ فَمَن تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ فَمَن لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلاَثَةِ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةٍ إِذَا رَجَعْتُمْ تِلْكَ عَشَرَةٌ كَامِلَةٌ ذَلِكَ لِمَن لَّمْ يَكُنْ أَهْلُهُ حَاضِرِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَاتَّقُواْ اللّهَ وَاعْلَمُواْ أَنَّ اللّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ {البقرة/196}

196.tükel ḳılıŋlar ḥacnı ziyāretni Taŋrıḳa. eger yıġılsa siler nėgü kim āsān kelse ıḍġu

143 Haram aylar için bkz. Tevbe 9/36.

ḳurbāndın. yülimeŋler başlarıŋızını teggingeke tėgi ıḍġu ḳurbān ḥelāl bolġu yerke kim bolsa silerdin iglig yā taḳı bolsa emgek başında yuluġ rūzedin yā taḳı ṣadaḳadın yā taḳı ḳurbāndın. ḳaçan ḳorḳunçsuz bolsa siler kim menfaʿatlansa ziyāret birle ḥac tapa nėgü kim āsān kelse ıḍġu ḳurbāndın. yana kim bulmasa rūze tutmaḳ üç kün ḥac içinde aḍın yėti kün ḳaçan ḳayıtsa siler. anda ol on tükel bolur. ol kim aŋar kim bolmasa boḍunı anuḳlar aġırlıġ mezgitke. ḳorḳuŋ Taŋrıḳa biliŋler bütünlükün Taŋrı ḳatıġ ḳınlıġ ol.

196. Hac ve umre ibadetini kurallarına uyarak Allah için içtenlikle yerine getirin. Eğer hac yolundan alıkonursanız, Kâbe'ye, güç yetirebileceğiniz nitelikte bir kurban (hedy)[144] gönderin. Gönderdiğiniz kurban yerine ulaşıncaya kadar başlarınızı tıraş etmeyin. Sizden birisi hastalık veya başındaki bir rahatsızlıktan dolayı tıraş olmak zorunda kalırsa, fidye olarak, oruç tutması veya sadaka vermesi ya da kurban kesmesi gerekir. Güvenli bir ortamda hac yapma imkânı bulunduğunda, hacdan önce umre yapan kimse güç yetirebileceği nitelikte bir kurban kessin. Buna gücü yetmezse, hac esnasında üç gün, memleketine dönünce de yedi gün olmak üzere toplam on gün oruç tutsun. Bu hüküm, Mescid-i Haram'da (Mekke'de) oturmayanlar içindir. Ey iman edenler! Allah'ın bu emirleri konusunda duyarlı ve bilinçli olun. Bilin ki, (ibadetlerle ilgili kuralları bozanlara karşı) Allah'ın azabı şiddetlidir.

الْحَجُّ أَشْهُرٌ مَّعْلُومَاتٌ فَمَن فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلاَ رَفَثَ وَلاَ فُسُوقَ وَلاَ جِدَالَ فِي الْحَجِّ وَمَا تَفْعَلُواْ مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمْهُ اللّهُ وَتَزَوَّدُواْ فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوَى وَاتَّقُونِ يَا أُوْلِي الأَلْبَابِ {البقرة/197}

197.ḥac aylar turur belgülügler. kim vācib ḳılsa anlar içinde ḥacnı cimāʿ yoḳ yarlıġdın çıḳmaḳ yoḳ üsteleşmek yoḳ ḥac içinde. ol kim ḳılur siler ėḍgülükdin bilir anı Taŋrı azıḳ alıŋlar azıḳda yėgreki saḳnuḳluḳ turur. ḳorḳuŋlar maŋa ay ḫıred iḍileri!

197. Hac belli aylarda yapılır. Bu aylarda haccetmek niyetiyle ihrama giren kimse, cinsel ilişkide bulunmaktan, kötü söz söylemekten ve kavga etmekten kaçınsın. Allah yaptığınız iyi işleri bilir ve karşılığını ona göre verir. Hacca gelirken azığınızı yanınızda getirin (orada dilenmek zorunda kalmayın). Fakat azığın en iyisinin de takvâ olduğunu (haccın yiyip içip gezmekten ibaret olmadığını) unutmayın. Ey akıl sahipleri! Benim emir ve yasaklarım konusunda sorumlu, duyarlı, bilinçli davranın.

لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَن تَبْتَغُواْ فَضْلاً مِّن رَّبِّكُمْ فَإِذَا أَفَضْتُم مِّنْ عَرَفَاتٍ فَاذْكُرُواْ اللّهَ عِندَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ وَاذْكُرُوهُ كَمَا هَدَاكُمْ وَإِن كُنتُم مِّن قَبْلِهِ لَمِنَ الضَّآلِّينَ {البقرة/198}

144 "Hedy" kelimesi hediye demektir. Bu kurban, Kâbe yakınlarındaki yoksullara ulaştırılmak üzere bir hediye olarak gönderildiği için bu adı almıştır. Krş. Mâide, 5/95.

198.yoḳ siler üze yazuḳ yoḳ kim tilese artuḳluḳnı iḏiŋizlerdin. ḳaçan yansa siler ʿarafātdın yāḏ ḳılıŋlar Taŋrını ağırlıġ mezgit üskinde. yāḏ ḳılıŋlar anı neteg kim köni yolḳa köndürdi silerni eger erse siler andın öŋdün yolsuzlardın.

198. (Hac esnasında ticaretle uğraşarak) Rabbinizin lutfedeceği nasibi aramanızda da bir sakınca yoktur. Arafat'tan dalgalar halinde indiğinizde Meş'ar-i Haram'da (Müzdelife'de) Allah'ı anın; Fakat O'nu, size öğrettiği şekilde anın.[145] Çünkü siz daha önce şaşırmış haldeydiniz; O'nu nasıl anacağınızı, hac ibadetini nasıl yapacağınızı bilmiyordunuz.

ثُمَّ أَفِيضُواْ مِنْ حَيْثُ أَفَاضَ النَّاسُ وَاسْتَغْفِرُواْ اللّهَ إِنَّ اللّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ {البقرة/199}

199.yana yanıŋlar andın kim yandı kişiler yarlıḳatu tileŋler Taŋrıdın. Taŋrı yazuḳ örtgen yarlıḳaġan.

199. (Ey Kureyşliler! Üstünlük taslayıp hacda ayrı hareket etmeyin) Siz de diğer insanlarla birlikte (Arafat'tan) dalga dalga yürüyün ve (hacda farklı bir uygulama icat ettiğiniz için) Allah'tan bağışlanma dileyin. Şüphesiz Allah Gafûr'dur; daha önce yaptığınız bu tür günahlarınızı bağışlar, Rahîm'dir; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir.[146]

فَإِذَا قَضَيْتُم مَّنَاسِكَكُمْ فَاذْكُرُواْ اللّهَ كَذِكْرِكُمْ آبَاءكُمْ أَوْ أَشَدَّ ذِكْرًا فَمِنَ النَّاسِ مَن يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا وَمَا لَهُ فِي الآخِرَةِ مِنْ خَلاَقٍ {البقرة/200}

200.ḳaçan ötese siler ḥaccıŋız işlerini yāḏ ḳılıŋlar Taŋrını. yāḏ ḳılmaḳıŋızlar teg atalarıŋızını azu ḳatıġraḳ yāḏ ḳılmaḳ. kişilerdin kim aytur iḏimizā! bėrgil bizke dünyā içinde yoḳ aŋa kėḏinki ajun içinde ülüşdin.

200. Hacla ilgili ibadetlerinizi yerine getirdiğinizde şevk ve heyecanla atalarınızı andığınız gibi, hatta ondan daha fazla bir iştiyakla Allah'ı anınız. Bazı insanlar, "Ey Rabbimiz! Bize vereceğini, bu dünyada ver" derler. Bunların âhirette hiçbir nasibi yoktur.

وِمِنْهُم مَّن يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ {البقرة/201}

145 Meş'ar, bir işaretle belirlenmiş olan yer demektir. Burası Müzdelife'nin sonunda "Kuzah" dağının yakınında bir yerdir. Cahiliye döneminde Araplar haccı bitirdikten sonra buradan Mina'ya iner, orada dururlar ve babalarının atalarının soylarını, yaşadıkları olayları, üstünlüklerini ve meziyetlerini dile getirirlerdi. Âyet-i kerime atalarını anmaktan ziyade, Allah'ı anmaları gerektiğini bildirmektedir.

146 Kureyş halkı Kâbe'nin kendi yurtlarında olması sebebiyle kendilerini ayrıcalıklı görüyorlar, üstünlük taslayarak hac esnasında diğer Arap kabileleri gibi Arafat'a çıkmıyor, vakfeyi Müzdelife'de yapıyorlardı. Oysa Hz. İbrahim'den beri haccın vakfe yeri Arafat idi. Âyet bu hususa vurgu yapmaktadır.

201.anlardın kim aytur iḍimizā! bėrgil bizke dünyā içinde ėḍgülük kėḍinki ajun içinde eḍgülük kitergil ot ḳınından.

201. Bazıları da “Ey Rabbimiz! Bize bu dünyada da âhirette de iyilik ve güzellikler ihsan et, bizi cehennem azabından koru” diye dua ederler.

أُولَئِكَ لَهُمْ نَصِيبٌ مِّمَّا كَسَبُواْ وَاللّهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ {البقرة/202}

202.anlar tururlar anlarḳa ülüş turur. andın kim ḳazġandılar. Taŋrı terk saḳışlıġ ol.

202. İşte böyle dua eden kimseler, hacdan gerçek mânada nasibini alanlardır. Bilin ki, Allah hesabı çok çabuk görür; böyle kimselerin dualarını hemen kabul eder.

وَاذْكُرُواْ اللّهَ فِي أَيَّامٍ مَّعْدُودَاتٍ فَمَن تَعَجَّلَ فِي يَوْمَيْنِ فَلاَ إِثْمَ عَلَيْهِ وَمَن تَأَخَّرَ فَلا إِثْمَ عَلَيْهِ لِمَنِ اتَّقَى وَاتَّقُواْ اللّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ {البقرة/203}

203.yāḍ ḳılınlar Taŋrını sanlıġ künler içinde. kim ėwse ėkki kün içinde yazuḳ yoḳ anıŋ üze. kim kėrü ḳalsa yazuḳ yoḳ anıŋ üze aŋar kim saḳnuḳ ḳılsa. ḳorḳuŋlar Taŋrıḳa biliŋler kim siler aŋar tirlür siler.

203. Kurban bayramının sayılı günlerinde (Mina’da) tekbir getirerek Allah’ı anın. Takvâ sahibi bir kimsenin acele ederek iki gün içinde (Mina’dan) ayrılıp (Mekke’ye) gitmek istemesinde bir günah olmadığı gibi, bir süre daha orada kalmak isteyen kimseye de bir günah yoktur.[147] Allah’ın emir ve yasakları konusunda sorumlu, duyarlı, bilinçli davranın ve bilin ki, hepiniz bir gün hesap vermek üzere O’nun huzurunda toplanacaksınız.

وَمِنَ النَّاسِ مَن يُعْجِبُكَ قَوْلُهُ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيُشْهِدُ اللّهَ عَلَى مَا فِي قَلْبِهِ وَهُوَ أَلَدُّ الْخِصَامِ {البقرة/204}

204.kişilerdin kim taŋlatur sėni anıŋ sözi yaḳın tiriglik içinde tanuḳ ḳılur Taŋrını anıŋ köŋli içindeki üze. ol daʿvāçılarnıŋ utġanraḳı turur.

204. Ey Peygamber! İnsanlar içinde öyle biri var ki, dünya hayatı ile ilgili söz ve görüşleri

147 Mina’da iki gün kalmaktan maksat Zilhicce ayının 11 ve 12. günlerinde orada gecelemek, bir süre daha kalmaktan maksat ise bu ayın 13. günü ikindi vaktine kadar orada kalmaktır. Ancak günümüzde izdiham dolayısıyla bazı hacılar Mina’da hiç geceleyememekte, Minâ’ya günübirlik gidip ibadetlerini yaparak tekrar Mekke’deki ikâmetgâhlarına dönmektedirler.

senin hoşuna gider. O, sözünde samimi olduğuna dair Allah adına yemin eder durur. Oysa o, tartışmada ve savunmada usta, pek yaman bir düşmandır.[148]

وَإِذَا تَوَلَّى سَعَى فِي الأَرْضِ لِيُفْسِدَ فِيهَا وَيُهْلِكَ الْحَرْثَ وَالنَّسْلَ وَاللّهُ لاَ يُحِبُّ الفَسَادَ {البقرة/205}

205. ḳaçan ewrülse tavrayur yer içinde artaḳlıḳ ḳılsa anıŋ içinde yoḳ yoḍun ḳılsa tarıġçılıḳnı kölükler uruġını. Taŋrı sewmes artaḳlıḳ ḳılsa.

205. O senden ayrılınca ülkede fesat çıkarmak, toplumun birliğini ve dirliğini bozmak[149] için elinden geleni ardına koymaz. Oysa Allah, bozgunculuğu hiç sevmez.

وَإِذَا قِيلَ لَهُ اتَّقِ اللّهَ أَخَذَتْهُ الْعِزَّةُ بِالإِثْمِ فَحَسْبُهُ جَهَنَّمُ وَلَبِئْسَ الْمِهَادُ {البقرة/206}

206.ḳaçan aytılsa aŋar ḳorḳ(ḳ)ıl tėp Taŋrıḳa tutar anı ʿārḥamet yazuḳ birle tap ol aŋar tamu. nėme yawuz yaḍım ol töşek!

206. Ona, “Allah’tan kork” denilince, gurura kapılır ve bu onu daha çok günaha batırır. Bilin ki, onun gibilerin hakkından ancak cehennem gelir. Ne kötü bir yerdir orası!

وَمِنَ النَّاسِ مَن يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاء مَرْضَاتِ اللّهِ وَاللّهُ رَؤُوفٌ بِالْعِبَادِ {البقرة/207}

207.kim kişilerde kim satar satġın alur özini tileyü Taŋrı ḫoşnūdluḳını. Taŋrı mihrbān turur ḳullarḳa.

207. Fakat öyle kimseler de vardır ki, Allah’ın rızasını kazanmak için canını verir. Allah böyle kullarını sever, onlara karşı çok şefkatli ve merhametlidir.

148 Bu ve bunu takip eden iki âyetin Sakifli Ahnes b. Şurayk gibi münafıklar hakkında indiği rivayet edilir. Ahnes, Hz. Peygamberle karşılaştığında “Allah kalbimi biliyor, ben seni ve İslam’ı çok seviyorum, sözümün doğruluğuna Allah şahittir.” derdi. Âyet kimlik bunalımı yaşayan, sözleriyle eylemleri birbirini tutmayan insanları kınamaktadır.

149 Lafzen, “Ekinleri ve hayvanları telef etmek.” Bu ifade, insanlığın huzurunu bozmaktan kinâyedir.

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ ادْخُلُواْ فِي السِّلْمِ كَآفَّةً وَلاَ تَتَّبِعُواْ خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ {البقرة/208}

208.ay anlar kim kėrtgündiler kiriŋler boyun bėrmek içinde ḳamuġı. taḳı uḍu barmaŋlar yek maŋımlarıŋa. yek ol silerke yaġı ol belgülüg.

208. Ey (Musa'ya ve İsa'ya) inananlar! Gelin hepiniz toptan İslâm'a girin.[150] Sakın şeytanın izinden gitmeyin. Çünkü şeytan sizin apaçık düşmanınızdır.[151]

فَإِن زَلَلْتُمْ مِّن بَعْدِ مَا جَاءتْكُمُ الْبَيِّنَاتُ فَاعْلَمُواْ أَنَّ اللّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ {البقرة/209}

209.eger yansa siler kelmişde kėḍin silerke belgüler biliŋler kim bütünlükün Taŋrı küşüş ol bütün işlig.

209. Eğer size apaçık deliller geldikten sonra (yine de şeytana uyup) İslâm'a girmekten yüz çevirirseniz bilin ki, Allah Azîz'dir; hak edene cezasını verecek güce sahiptir, Hakîm'dir; inkârcıları cezalandırması O'nun hikmetinin bir gereğidir.

هَلْ يَنظُرُونَ إِلاَّ أَن يَأْتِيَهُمُ اللّهُ فِي ظُلَلٍ مِّنَ الْغَمَامِ وَالْمَلآئِكَةُ وَقُضِيَ الأَمْرُ وَإِلَى اللّهِ تُرْجَعُ الامُورُ {البقرة/210}

210.baḳmas mu meger kim kelmegey anlarḳa Taŋrı buyruḳı ürüŋ bulıt köligeleri içinde ferişteler ḥükm ḳılındı iş. Taŋrı tapa yandurulur işler.

210. Bu insanlar, inanmak için ille de Allah'ın meleklerle birlikte bulutların gölgeleri arasından gelmesini mi bekliyorlar? Oysa böyle bir durumda haklarında hemen hüküm verilir, helâk olup giderler.[152] Unutmayın ki, bütün işler tek tek hesabı sorulmak üzere O'na döndürülecektir.

سَلْ بَنِي إِسْرَائِيلَ كَمْ آتَيْنَاهُم مِّنْ آيَةٍ بَيِّنَةٍ وَمَن يُبَدِّلْ نِعْمَةَ اللّهِ مِن بَعْدِ مَا

150 İbn Abbas'a göre âyetteki muhataplar Yahudi ve Hıristiyanlardır. Biz bu görüşü tercih ettik.

151 Buradaki şeytandan maksat, Yahudilik ve Hıristiyanlığı tahrif eden şeytan tabiatlı insanlardır. Onların bu hareketlerinin kaynağında şeytan vardır.

152 Tevrat'ta Tanrı'nın İsrailoğullarının gözlerinin önünde bulutlar arasında Sina dağının tepesine inip Musa ile konuştuğu anlatılır. Yahudiler, Hz. Peygamberden de böyle bir şey beklemektedirler. Oysa Allah bizzat kendisi Sina dağına inmemiş, tecellî ederek Musa ile konuşmuş ve bu iş de olup bitmiştir. Böyle bir tecellî bir daha gerçekleşmeyecektir.

جَاءتْهُ فَإِنَّ اللّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ {البقرة/211}

211.sorġıl Taŋrı ḳulınıŋ oġlanıŋa neçe bėrdimiz anlarḳa belgüdin belgülüg. kim tegşürse Taŋrınıŋ niʿmetini kelmişde kėḏin aŋar bütünlükün Taŋrı ḳatıġ ḳınlıġ ol.

211. Ey Peygamber! İsrailoğullarına bir sor! Biz onlara nice açık deliller, mucizeler verdik (fakat hepsi nankörlük etti). Kim kendisine Allah'ın nimetleri geldikten sonra onlara şükretmek yerine nankörlük ederse bilsin ki, Allah'ın azabı çok şiddetlidir.

زُيِّنَ لِلَّذِينَ كَفَرُواْ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَيَسْخَرُونَ مِنَ الَّذِينَ آمَنُواْ وَالَّذِينَ اتَّقَواْ فَوْقَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَاللّهُ يَرْزُقُ مَن يَشَاء بِغَيْرِ حِسَابٍ {البقرة/212}

212.ėtildi bezeldi anlarḳa kim tandılar yaḳınraḳ tiriglik efsūs tönerler anlarnı kim kėrtgündiler anlarnı ḳorḳdılar olarda üstün ol ḳıyāmėt kün. Taŋrı rūzī ḳılur kimke tilese saḳışsız.

212. Dünya hayatı kâfirlere güzel görünür. Bu yüzden onlar (fakir) müminlerle alay ederler. Oysa iman edip takvâ sahibi olan o müminler, kıyamet gününde onlardan kat kat üstün konumdadırlar. Allah dilediğine (onların alay ettiği fakir müminlere) hesapsız rızık verecektir.

كَانَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً فَبَعَثَ اللّهُ النَّبِيِّينَ مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ وَأَنزَلَ مَعَهُمُ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِيَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ فِيمَا اخْتَلَفُواْ فِيهِ وَمَا اخْتَلَفَ فِيهِ إِلاَّ الَّذِينَ أُوتُوهُ مِن بَعْدِ مَا جَاءتْهُمُ الْبَيِّنَاتُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ فَهَدَى اللّهُ الَّذِينَ آمَنُواْ لِمَا اخْتَلَفُواْ فِيهِ مِنَ الْحَقِّ بِإِذْنِهِ وَاللّهُ يَهْدِي مَن يَشَاء إِلَى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ {البقرة/213}

213.erdi kişiler bir gürūh ıḏtı Taŋrı yalavaçlarnı sewünç bėrigliler ḳorḳutuġlılar. indürdi anlar birle bitigni kėrtülüg birle ḥükm ḳılsun tėp kişiler ara anıŋ içinde kim tartışıḳ boldılar anıŋ içinde. bolmadı tartışıḳ anıŋ içinde meger anlar bėrildiler anı kelmişde kėḏin anlarḳa belgüler artuḳluḳ tileyü anlar ara. köni yolḳa köndürdi Taŋrı anlarnı kim kėrtgündiler anıŋ üçün tartışıḳ boldılar anıŋ içinde kėrtüḏin anıŋ yarlıḳı birle. Taŋrı köni yolḳa köndürür kimni tilese köni yolḳa.

213. İnsanlar bir zamanlar aynı inanca sahip tek bir ümmet idi.[153] (Zamanla aralarında ayrılıklar çıktı)[154] Bunun üzerine Allah müjdeleyici ve uyarıcı peygamberler gönderdi. O

153 İnsanların "Tek bir ümmet/millet" olduğu konusunda tefsirlerde çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Allah bu canlı sınıflardan olan insanoğluna peygamberler göndermiştir. Hz. Adem'den Hz. Nuh'a kadar yaşayan insanların tek ümmet/tek din üzere oldukları da söylenmektedir. Diğer bir görüşe göre bu, insanlığın akleri, fikren henüz gelişmediği, insanlığın çocukluk dönemini yansıtan bir ifadedir.

154 Parantez içindeki anlam için bkz. Yûnus 10/19.

peygamberlere, insanların ayrılığa düştükleri konularda hüküm vermek için gerçeği bildiren kitab da indirdi. Ancak kendilerine kitab verilenler, apaçık belgeler geldikten sonra, çıkar kaygıları ve kıskançlıklar sebebiyle yine ihtilâflara düştüler (farklı dinler, farklı din anlayışları ortaya çıktı). Fakat Allah lutfuyla, onların ayrılığa düştükleri din konusunda müminlere doğru yolu gösterdi. İşte Allah, dilediğine (hidayet yolunu tercih edene) doğru yolu gösterir.[155]

أَمْ حَسِبْتُمْ أَن تَدْخُلُواْ الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَأْتِكُم مَّثَلُ الَّذِينَ خَلَوْاْ مِن قَبْلِكُم مَّسَّتْهُمُ الْبَأْسَاء وَالضَّرَّاء وَزُلْزِلُواْ حَتَّى يَقُولَ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ آمَنُواْ مَعَهُ مَتَى نَصْرُ اللّهِ أَلا إِنَّ نَصْرَ اللّهِ قَرِيبٌ {البقرة/214}

214.azu sėzdiŋizler mü kim kirse siler uçmaḳḳa ḳaçan kelse silerke anlarnıŋ meŋzeki keçtiler silerde öŋdün. tėgdi anlarḳa ḳatıġlıḳ ḳor yaslar tepretildiler aygıncaḳa tėgi yalavaç anlar kim kėrtgündiler anıŋ birle ḳaçan ol Taŋrınıŋ yārī bėrmeki. bilgil kim Taŋrı yārī bėrmeki yawuḳ turur.

214. Ey müminler! Yoksa siz, sizden öncekilerin başına gelen zorluk ve sıkıntılar sizin de başınıza gelmeden kolayca cennete girivereceğinizi mi sanıyorsunuz? Onlar öyle zorluklar, öyle sıkıntılarla karşılaşmışlar ve öyle sarsılmışlardı ki, peygamberleri ve ona inananlar, "Allah bizim imdadımıza ne zaman yetişecek?!" diye feryat etmişlerdi. Ey müminler! (Sabredin.) İyi bilin ki, Allah'ın yardımı yakındır.[156]

يَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنفِقُونَ قُلْ مَا أَنفَقْتُم مِّنْ خَيْرٍ فَلِلْوَالِدَيْنِ وَالأَقْرَبِينَ وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا تَفْعَلُواْ مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللّهَ بِهِ عَلِيمٌ {البقرة/215}

215.ayturlar saŋa nėgü ol nafaḳa ḳılurlar. aygıl nė kim nafaḳa ḳıldıŋızlar māldın anaḳa ataḳa yaḳ yawuḳlarḳa atasızlarḳa çıġaylarḳa yolda yüzülmiş. ol kim ḳılsa siler eḍgülükdin. Taŋrı anı bilgen ol.

215. Ey Peygamber! Sana mallarını hayır olarak nereye harcayacaklarını soruyorlar. De ki: "Mallarınızı hayır olarak öncelikle ana babaya, yakınlara, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışlara harcayın. Unutmayın ki, Allah iyilik olarak yaptığınız şeylerin hepsini bilir; karşılığını verir."

155 Yüce Allah bir kısım ilâhî yasalar koymuştur. Bunlara göre her şey "sebep sonuç" ilişkisi çerçevesinde gerçekleşir. Dolayısıyla hidayete ermenin de sebepleri vardır. Kişi bu sebeplere sarılarak hidayete ermeyi dilerse, Allah da onun hidayetini diler; o dalâlette kalmak istiyorsa, Allah da onu dalâlette bırakır.

156 Bu âyet Medine'ye hicretten sonra müslümanların çektikleri sıkıntılar üzerine yahut Hendek Gazvesinde yaşanan zorluklar dolayısıyla müslümanları teselli etmek üzere gelmiştir. Bununla birlikte âyet, yüce bir amaca ulaşmak için çeşitli sıkıntı ve zorluklara katlanmak gerektiğini anlatmaktadır.

كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ وَهُوَ كُرْهٌ لَّكُمْ وَعَسَى أَن تَكْرَهُواْ شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَعَسَى أَن تُحِبُّواْ شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ لَّكُمْ وَاللّهُ يَعْلَمُ وَأَنتُمْ لاَ تَعْلَمُونَ {البقرة/216}

216.bitildi siler üze toḳışmaḳ ol ters ol silerke. bolġay kim taplamaġay siler nerseni ol yėgrek turur silerke. bolġay kim nerseni ol yawuzraḳ silerke. Taŋrı bilir siler bilmesler.

216. Ey müminler! Savaş size farz kılınmıştır. Gerçi bu sizin için hoşlanılacak bir şey değildir. Fakat bilin ki, hoşlanmadığınız bir şey sizin için belki daha iyidir; hoşlandığınız bir şey de sizin için daha kötü olabilir. Allah sizin yararınıza olan şeyleri iyi bilir, fakat siz bilemeyebilirsiniz.

يَسْأَلُونَكَ عَنِ الشَّهْرِ الْحَرَامِ قِتَالٍ فِيهِ قُلْ قِتَالٌ فِيهِ كَبِيرٌ وَصَدٌّ عَن سَبِيلِ اللّهِ وَكُفْرٌ بِهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَإِخْرَاجُ أَهْلِهِ مِنْهُ أَكْبَرُ عِندَ اللّهِ وَالْفِتْنَةُ أَكْبَرُ مِنَ الْقَتْلِ وَلاَ يَزَالُونَ يُقَاتِلُونَكُمْ حَتَّىَ يَرُدُّوكُمْ عَن دِينِكُمْ إِنِ اسْتَطَاعُواْ وَمَن يَرْتَدِدْ مِنكُمْ عَن دِينِهِ فَيَمُتْ وَهُوَ كَافِرٌ فَأُوْلَئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ وَأُوْلَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ {البقرة/217}

217.ayturlar saŋa ağırlıġ aydın toḳışmaḳ anıŋ içinde. ayġıl toḳışmaḳ anıŋ içinde uluġ turur. yana yandurmaḳ turur Taŋrı yolından tanmaḳ aŋar ağırlıġ mezgitke çıḳarmaḳ anıŋ boḍunı andın uluġraḳ Taŋrı üskinde. bulġaḳ uluġraḳ toḳışmaḳdın. tutaşı toḳuşurlar silerniŋ birle ançada yandursalar silerni dīniŋizlerdin eger usalar. kim ewrülse silerdin dīndin ölse ol tanıġlı erken anlar turur yoḳsuz boldı işleri dünyā içre āḫiret içre. anlar tururlar ot iḍileri. anlar anıŋ içinde meŋgü ḳalıġlılar.

217. Ey Peygamber! Sana haram aylarda savaşmanın hükmünü soruyorlar. De ki: “O aylarda savaşmak büyük günahtır. Fakat şunu da bilin ki, insanları Allah yolundan alıkoymak, Allah’ı inkâr etmek, insanların Mescid-i Haram’a girmelerine engel olmak, Mekke’nin (müslüman) halkını yurtlarından sürüp çıkarmak Allah katında daha büyük bir suçtur. Zira din adına yapılan zulüm ve baskı,[157] insan öldürmekten daha büyük bir günahtır.” Düşmanlarınız, ellerinden gelse dininizden döndürünceye kadar sizinle savaşmaya devam edecekler. Sizden kim dininden döner ve kâfir olarak ölürse, işte onların bütün amelleri dünyada da âhirette de boşa gitmiştir, onlar cehennemliktirler ve asırlarca orada kalacaklardır.

157 Lafzen, “Fitne.”

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُواْ وَالَّذِينَ هَاجَرُواْ وَجَاهَدُواْ فِي سَبِيلِ اللّهِ أُوْلَئِكَ يَرْجُونَ رَحْمَتَ اللّهِ وَاللّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ {البقرة/218}

218.bütünlükün anlar kėrtgündiler yana anlar ewlerindin kelindiler ḳatıġlandılar Taŋrı yolı içinde anlar umarlar Taŋrınıŋ yarlıḳamaḳını. Taŋrı yazuḳ örtgen yarlıḳaġan ol.

218. İman edenler, imanı uğruna hicret edenler ve Allah yolunda cihad edenler var ya! Allah'ın rahmetine ümit bağlayabilecek olanlar işte onlardır. Allah Gafûr'dur; özellikle hicret edip Allah yolunda cihad edenlerin günahlarını bağışlar, Rahîm'dir; inananlara daima şefkatli ve merhametlidir.

يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ وَإِثْمُهُمَآ أَكْبَرُ مِن نَّفْعِهِمَا وَيَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنفِقُونَ قُلِ الْعَفْوَ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللّهُ لَكُمُ الآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ {البقرة/219}

219.ayturlar saŋa bordın oyundın. ayġıl ol ėkki içinde uluġ yazuḳ asıġlar ol kişilerke yana ol ėkkiniŋ yazuḳı uluġraḳ asıġlarındın. ayturlar saŋa ne nafaḳa ḳılurlar. ayġıl keçürmeklig. andaġoḳ belgürtür Taŋrı silerke belgülerni bolġay kim siler saḳınġay siler.

219. Sana sarhoşluk veren içkilerin[158] ve kumarın hükmünü soruyorlar. De ki: "İçkide de kumarda da insanlar için büyük zararlar[159] ve bazı faydalar[160] vardır, fakat zararları faydalarından daha büyüktür." Ayrıca sana hayırlı işlerde neyi ne kadar harcayacaklarını soruyorlar. Onlara de ki: "İhtiyacınızdan fazlasını (gücünüz nisbetinde) harcayın."[161] Derinliğine düşünüp anlayasınız diye Allah size âyetlerini böylece açıklıyor.

فِي الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْيَتَامَى قُلْ إِصْلاَحٌ لَّهُمْ خَيْرٌ وَإِنْ تُخَالِطُوهُمْ فَإِخْوَانُكُمْ وَاللّهُ يَعْلَمُ الْمُفْسِدَ مِنَ الْمُصْلِحِ وَلَوْ شَاء اللّهُ لأَعْنَتَكُمْ إِنَّ اللّهَ عَزِيزٌ

158 Lafzen, "Şarabın."

159 Lafzen, "Günah."

160 Kumarın faydası ile ilgili olarak Zemahşerî'nin Keşşâf'ında, o dönemle ilgili şu bilgi vardır: Zenginler bir deve kesip bunu parçalara ayırırlardı. Sonra şans oklarını numaralandırak karıştırırlar ve çekiliş yaparlardı. Çıkan payı fakirlere dağıtırlar, boş ok çekenler de o etlerin tamamı kadar ücreti fakirlere dağıtmak üzere borçlanırlardı. Bu uygulamaya katılanlar bununla övünür, katılmayanlar da kınanırdı.

161 Âyette "İhtiyacınızdan fazlasını" diye çevirdiğimiz kelime "el-Afv" dır. Bu kelime burada, ihtiyaç fazlası mal demektir. Toplumun var olması için dirlik ve düzeni doğrudan ilgilendiren bazı özel durumlarda ihtiyaç fazlası malın, toplumun geleceği ve yararı için harcanması istenir ve mal biriktirilmesi yasaklanabilir. Diğer taraftan İslâm dini her bakımdan dengeli ve adaletli bir toplum ister (Bakara 2/143). Bu denge zengin fakir arasında bir uçurumun olmamasını gerektirir. Aksi takdirde toplumda sosyal patlamalar olur. Âyetin devamındaki "Düşünesiniz" ifadesi bu hususlara dikkat çekmektedir.

حَكِيمٌ {البقرة/220}

220.bu ajun içinde ol ajun içinde. ayturlar saŋa atasızlardın. aygıl edgü ḳılmaḳ anlarḳa yėgrek. eger ḳılışsa siler olarnıŋ birle ḳaḍaşıŋızlar. Taŋrı bilir artaḳlıḳ ḳılıġlı ėdgülük ḳılıġlıdın. eger tilese Taŋrı ėrünçüke tüşürge erdi silerni. bütünlükün Taŋrı küşüş bütün işlig.

220. Evet açıklıyor ki, dünya ve âhiret hayatı hakkında (yararınıza ve zararınıza olan şeyleri düşünün ve) ona göre davranın. Ayrıca sana yetim çocuklara nasıl davranılacağı, mallarının nasıl kullanılacağı hakkında soru soruyorlar. De ki: "Onların durumlarını iyileştirmek çok önemlidir. Eğer onları himayenize alır, onlarla birlikte yaşarsanız bilin ki, onlar sizin kardeşlerinizdir." Allah onlara kötü davrananı da durumlarını düzeltmeye çalışanı da bilir. Allah dileseydi bu konuda size güç gelecek sorumluluklar yüklerdi. Allah Azîz'dir; güçlüdür, istediği hükmü koymasına engel olacak bir güç yoktur, Hakîm'dir; insanlara güçlerinin yetebileceği şeyleri emretmesi O'nun hikmetinin gereğidir.

وَلاَ تَنكِحُواْ الْمُشْرِكَاتِ حَتَّى يُؤْمِنَّ وَلأَمَةٌ مُّؤْمِنَةٌ خَيْرٌ مِّن مُّشْرِكَةٍ وَلَوْ أَعْجَبَتْكُمْ وَلاَ تُنكِحُواْ الْمُشْرِكِينَ حَتَّى يُؤْمِنُواْ وَلَعَبْدٌ مُّؤْمِنٌ خَيْرٌ مِّن مُّشْرِكٍ وَلَوْ أَعْجَبَكُمْ أُوْلَئِكَ يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ وَاللّهُ يَدْعُو إِلَى الْجَنَّةِ وَالْمَغْفِرَةِ بِإِذْنِهِ وَيُبَيِّنُ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ {البقرة/221}

221. kişilig almaŋlar ortaḳ ḳatıġlı tişilerni kėrtgüngince tėgi. kėrtgünmiş küŋ yėgrek turur ortaḳ ḳatıġlı tişidin neçe yme ḫoş kelse silerke. yana kişiligke bėrmeŋ ortaḳ ḳatıġlı erenlerke anlar kėrtgüngince. kėrtgünmiş ḳul yėgrek turur ortaḳ ḳatıġlı āzād erdin neçe yme ḫoş kelse silerke. anlar ündeyürler ot tapa. Taŋrı ünder uştmaḫ tapa yarlıḳamaḳḳa destūr birle. belgürtür belgülerini kişilerke bolġay kim anlar pend tapġaylar.

221. Ey müminler! İman etmedikleri sürece müşrik kadınlarla evlenmeyin. İman etmiş bir cariye, hoşunuza giden müşrik hür bir kadından daha iyidir. Mümin hanımları da iman etmedikleri sürece müşrik erkeklerle evlendirmeyin. Bilin ki, mümin bir köle hoşunuza giden müşrik hür bir erkekten daha iyidir. Unutmayın ki, müşrikler sizi ateşe çağırır,[162] Allah ise lutfuyla sizi cennete ve bağışlanmaya çağırır ve düşünüp öğüt almaları için insanlara âyetlerini açıklar.

وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ قُلْ هُوَ أَذًى فَاعْتَزِلُواْ النِّسَاء فِي الْمَحِيضِ وَلاَ تَقْرَبُوهُنَّ حَتَّىَ يَطْهُرْنَ فَإِذَا تَطَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ أَمَرَكُمُ اللّهُ إِنَّ اللّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ {البقرة/222}

162 Müşriklerle aile kurmak sizi cehenneme götürecek yollara sevk eder.

222.ayturlar saŋa namāzsızlıḳ içinde. aygıl ol arıġsızlıḳ turur. sınardın turuŋlar ḳunçuylardın namāzsızlıḳ içinde yaḳın kelmeŋler anlarḳa anlar arıġınça. ḳaçan arısalar keliŋler anlarḳa andın kim fermānladı silerke. bütünlükün Taŋrı sewer yazuḳdın yıġanlarnı yme sewer arınġanlarnı.

222. Yine sana ay halinde iken kadınlarla ilişkinin hükmünü soruyorlar. De ki: "Ay hali zahmetli bir durumdur. Bu halde olan kadınlarla cinsel ilişkiye ara verin, özel halleri geçinceye/yıkanıp iyice temizleninceye[163] kadar da cinsel ilişkiye girmek için onlara yaklaşmayın. Ancak temizlendiklerinde onlara Allah'ın emrettiği yoldan (cinsel organından) yaklaşın. Allah (bu hususta daha önce yaptıkları yanlış davranışlardan) tevbe edenleri sevdiği gibi (hayızlı kadınla ya da Allah'ın yasakladığı ters ilişkiden sakınmak suretiyle) nezih davrananları da sever.

نِسَآؤُكُمْ حَرْثٌ لَّكُمْ فَأْتُواْ حَرْثَكُمْ أَنَّى شِئْتُمْ وَقَدِّمُواْ لأَنفُسِكُمْ وَاتَّقُواْ اللّهَ وَاعْلَمُواْ أَنَّكُم مُّلاَقُوهُ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ {البقرة/223}

223.ḫatunlarınız tarıġlaġ turur silerke. keliŋler tarıġlaġınızlarḳa ḳayudın kim tilese siler aşunduruŋlar özüŋüzlerni. ḳorḳuŋlar Taŋrıdın biliŋler siler ḳavuşdaçı siler anar sewünç bėrgil kėrtgüngenlerke.

223. Kadınlarınız sizin için ürün veren bir tarla gibidir.[164] Öyleyse tarlanıza dilediğiniz şekilde girin (eşlerinize meşrû yoldan istediğiniz şekilde yaklaşın). Meşru bir ilişkiyle kendiniz için güzel amaçlar hedefleyin.[165] Allah'ın yasakladığı ilişki biçimlerinden sakının ve unutmayın ki, bir gün O'na kavuşacak ve hesap vereceksiniz. Ey Peygamber! Sen (bu bilinçte olan) müminleri cennetle müjdele.

وَلاَ تَجْعَلُواْ اللّهَ عُرْضَةً لِّأَيْمَانِكُمْ أَن تَبَرُّواْ وَتَتَّقُواْ وَتُصْلِحُواْ بَيْنَ النَّاسِ وَاللّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ {البقرة/224}

224.ḳılmaŋlar Taŋrını tıltaġ andıŋızlarḳa ėḍgülük ḳılmaḳıŋızlarḳa ḳorḳmaḳıŋızlarḳa aşıtı ḳılmaḳıŋızlar kişiler ara. Taŋrı ėşitgen bilgen ol.

224. Allah'ın adını anarak yaptığınız yeminleri iyilik yapmaya, günahlardan sakınmaya ve insanları barıştırmanıza engel saymayın (Kefâretini vererek bu tür yeminlerinizi bozun ve o iyi şeyleri yapmaya devam edin). Allah Semî'dir; bütün sözlerinizi, yeminlerinizi işitir, Alîm'dir; niyetlerinizi ve yaptıklarınızı bilir.[166]

163 "Yethurne" kelimesini İbn Şu'be, Hamza, Kisâî ve Halef, "Yettahherne" şeklinde okumuşlardır. İkinci anlam bu sebeple verilmiştir.

164 Kadının tarlaya benzetilmesine doğu toplumlarında sıkça rastlanır. "Tarla" verimliliği ve bereketi temsil eder. Bu nitelikler kadında bulunduğu için âyette kadın tarlaya benzetilmiştir.

165 Bu amaçlar, haramdan sakınmak, helal yoldan nefsi sükûna erdirmek, hayırlı evlatlar istemek gibi şeylerdir.

166 Yemin kefareti için bkz. Mâide 5/89.

لاَّ يُؤَاخِذُكُمُ اللّهُ بِاللَّغْوِ فِيَ أَيْمَانِكُمْ وَلَكِن يُؤَاخِذُكُم بِمَا كَسَبَتْ قُلُوبُكُمْ وَاللّهُ غَفُورٌ حَلِيمٌ {البقرة/225}

225.tutmas silerni Taŋrı kėrtüsüzlük birle andıŋızlar içinde yoḳ kim tutar silerni anıŋ birle kim ḳazġandı köŋüllériŋiz Taŋrı yazuḳ örtgen keçürgen ol.

225. Allah, dil alışkanlığı sebebiyle veya doğru sanarak yanlış yere ettiğiniz yeminlerden dolayı sizi sorumlu tutmaz; ancak bile bile yalan yere ettiğiniz yeminlerden dolayı sorumlu tutar. Allah Gafûr'dur; dil alışkanlığı sebebiyle veya doğru sanarak yanlış yere ettiğiniz yeminden dolayı sizi bağışlar, Halîm'dir; bilerek yalan yere ettiğiniz yeminlerden dolayı sizi cezalandırmada acele etmez.

لِّلَّذِينَ يُؤْلُونَ مِن نِّسَآئِهِمْ تَرَبُّصُ أَرْبَعَةِ أَشْهُرٍ فَإِنْ فَآؤُوا فَإِنَّ اللّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ {البقرة/226}

226. anlarḳa kim ant içerler tişileridin ürük turmaḳ ol tört ay eger yansalar bütünlükün Taŋrı yazuḳ örtgen yarlıḳaġan ol.

226. Karılarına yaklaşmamaya yemin edenler[167] dört ay beklerler, eğer bu süreyi tamamlamadan vazgeçip dönerlerse bilsinler ki, Allah Gafûr'dur; onları yeminlerini bozmalarından dolayı bağışlar, Rahîm'dir; kullarına daima şefkatli ve merhametlidir.

وَإِنْ عَزَمُواْ الطَّلاَقَ فَإِنَّ اللّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ {البقرة/227}

227.eger uġrasalar ṭalāḳḳa bütünlükün Taŋrı ėşitgen bilgen ol.

227. (Böyle yemin edenler dört ay bekledikten sonra) eğer eşlerini boşamaya kesin olarak karar verirlerse boşasınlar. Bilin ki, Allah Semî'dir; onların boşamaya dair sözlerini işitir, Alîm'dir; niyetlerini çok iyi bilir.

167 Bu tür yemine "Îlâ" denir. Cahiliye devrinde îlâ, kadını bir tür boşama anlamına geliyordu. Fakat bu şekilde boşanan bir kadın başka biriyle evlenemezdi. Kur'an buna dört ay bekleme süresi koymuştur. Koca bu dört ay dolmadan karısı ile cinsel ilişkide bulunursa yeminini bozmuş olur ve yemin kefâreti gerekir.

وَالْمُطَلَّقَاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنفُسِهِنَّ ثَلاَثَةَ قُرُوَءٍ وَلاَ يَحِلُّ لَهُنَّ أَن يَكْتُمْنَ مَا خَلَقَ اللّهُ فِي أَرْحَامِهِنَّ إِن كُنَّ يُؤْمِنَّ بِاللّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ وَبُعُولَتُهُنَّ أَحَقُّ بِرَدِّهِنَّ فِي ذَلِكَ إِنْ أَرَادُواْ إِصْلاَحًا وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ وَاللّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ {البقرة/228}

228. boşanmış tişiler küḏgeyler özleri birle üç namāzsızlıḳ ḳatıġ arıġınça. ḥelāl bolmas anlarḳa kizlemekleri anı kim yarattı Taŋrı oġulçuḳları içinde eger kėrtgünmiş erseler Taŋrıḳa kėḏinki künke. anlarnıŋ bėgleri yaʿnī küyegüleri yaraşıraḳ anlarnı ewürmekke anıŋ içinde eger tileseler ėḏgü ḳılmaḳ. anlarḳa aŋar meŋzer kim anlar üze ol ėḏgülük ḳılmaḳ erenlerke. anlar üze bir üstün ḳur. Taŋrı küşüş turur bütün işlig.

228. Boşanmış kadınlar üç ay hali/üç temizlik süresi[168] iddet beklesinler. Bu kadınlar eğer Allah'a ve âhiret gününe inanıyorlarsa, Allah'ın rahimlerinde yarattığı şeyi (bekleme süresi içerisinde gördüğü hayız sayısını veya hamileliği) gizlemeleri onlara helâl olmaz. Bu bekleme esnasında kocaları barışmak isterse elbette onları geri alabilirler. Kocalarının karıları üzerinde belli hakları olduğu gibi kadınların da kocaları üzerinde belli hakları vardır. Yalnız erkekler için bir derece daha üstünlük söz konusudur.[169] Allah Azîz'dir; bu hükümlere uymayanları cezalandıracak güce sahiptir, Hakîm'dir; bütün bunları bir hikmete göre düzenlemiştir.

الطَّلاَقُ مَرَّتَانِ فَإِمْسَاكٌ بِمَعْرُوفٍ أَوْ تَسْرِيحٌ بِإِحْسَانٍ وَلاَ يَحِلُّ لَكُمْ أَن تَأْخُذُواْ مِمَّا آتَيْتُمُوهُنَّ شَيْئًا إِلاَّ أَن يَخَافَا أَلاَّ يُقِيمَا حُدُودَ اللّهِ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلاَّ يُقِيمَا حُدُودَ اللّهِ فَلاَ جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا افْتَدَتْ بِهِ تِلْكَ حُدُودُ اللّهِ فَلاَ تَعْتَدُوهَا وَمَن يَتَعَدَّ حُدُودَ اللّهِ فَأُوْلَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ {البقرة/229}

229.boş ḳılmaḳ ėkki yolı ol. tutmaḳ ėḏgülük birle yā taḳı ıḏmaḳ ėḏgülük birle. ḥelāl bolmas silerke kim almaḳınızlar anıŋdın kim bėrdiŋiz anlarḳa nerse meger ḳorḳsalar aḏaḳın ḳılumamaḳlar ėkkegü Taŋrınıŋ yıġıġlarını. eger bilse siler aḏaḳın ḳılumamaḳlarıŋa Taŋrı yıġıġlarını yazuḳ yoḳ anlar üze anıŋ içinde yulundı anıŋ birle. ol Taŋrı yıġıġları teŋdin keçmeŋler andın. kim teŋdin keçse Taŋrı yıġıġlarını anlar tururlar anlar küç ḳılıġlılar.

229. Erkeğin, (sonradan vazgeçebileceği) iki boşama hakkı vardır. Bir veya iki boşama sonunda koca eşini isterse iyilikle yanında alıkoyar, isterse güzellikle onu serbest bırakır. Eğer serbest bırakırsanız, onlara verdiğiniz mehri geri almanız sizin için helâl olmaz. Fakat karı kocanın, evlilik hukukuna dair Allah'ın koyduğu kurallara uyamayacaklarına dair bir endişeleri varsa o başka. Eğer böyle bir endişe taşıyorsanız kadının, mehrinden bir kısmını veya herhangi bir

168 Âyette geçen "Kurû'" kelimesi zıt anlamlıdır; kadının ay hali süresine de iki ay hali arasındaki temizlik süresine de delâlet eder.
169 Bu üstünlük, örfe göre erkeğin ailesinin nafakasını sağlama yükümlülüğünden kaynaklanmaktadır. Krş. Nisâ 4/34.

malı kocasına vererek boşanmasında iki taraf için de bir günah yoktur.[170] İşte bunlar Allah'ın koyduğu kurallardır, onları ihlâl etmeyin. Allah'ın kurallarını ihlâl edenler zâlimlerin ta kendileridir.

فَإِن طَلَّقَهَا فَلاَ تَحِلُّ لَهُ مِن بَعْدُ حَتَّىَ تَنكِحَ زَوْجًا غَيْرُهُ فَإِن طَلَّقَهَا فَلاَ جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَن يَتَرَاجَعَا إِن ظَنَّا أَن يُقِيمَا حُدُودَ اللّهِ وَتِلْكَ حُدُودُ اللّهِ يُبَيِّنُهَا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ {البقرة/230}

230.yana eger boşasa anı ḥelāl bolmas aŋar anda kėḍin nikāḥ bolmaġınça anda aḍınḳı erke. eger boşasa anı yazuḳ yoḳ anlar ėkki üze kim yanışsalar eger bilseler aḍaḳın ḳılmaḳları ėkkegü Taŋrı yıġıġlarını. ol turur Taŋrı yıġıġları belgürtür anı ol boḍunḳa kim bilirler.

230. Eğer koca, karısını (üçüncü kez) boşarsa, artık bundan sonra o kadın ona helâl olmaz. Ancak boşanan eş bir başka erkekle evlenir, o koca da kendisini boşarsa (veya ölürse, iddet süresi dolduktan sonra) önceki kocasıyla, Allah'ın emirlerine uyarak geçinebileceklerini ümit ediyorlarsa, tekrar evlenmelerinde bir sakınca yoktur. İşte bunlar Allah'ın açık açık ortaya koyduğu kurallardır, fakat bunu anlayacak olanlar bilgili toplumlardır.

وَإِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاء فَبَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَأَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ أَوْ سَرِّحُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ وَلاَ تُمْسِكُوهُنَّ ضِرَارًا لِّتَعْتَدُواْ وَمَن يَفْعَلْ ذَلِكَ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ وَلاَ تَتَّخِذُوَاْ آيَاتِ اللّهِ هُزُوًا وَاذْكُرُواْ نِعْمَتَ اللّهِ عَلَيْكُمْ وَمَا أَنزَلَ عَلَيْكُمْ مِّنَ الْكِتَابِ وَالْحِكْمَةِ يَعِظُكُم بِهِ وَاتَّقُواْ اللّهَ وَاعْلَمُواْ أَنَّ اللّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ {البقرة/231}

231.ḳaçan boşasa siler uraġutlarnı tegseler atalmış vaḳtlarıŋa tutuŋlar olarnı ėḍgülük birle azu ıḍıŋlar anlarnı ėḍgülük birle. tutmaŋlar olarnı ziyān üze teŋde keçse siler. kim ḳılsa anı küç ḳıldı oḳ özine. tutmaŋlar Taŋrı belgülerini ėlig füsūs. yāḍ ḳılıŋlar Taŋrı niʿmetini siler üze. ol kim indürdi siler üze bitigdin taḳı biligdin pend bėrür silerke. anıŋ birle ḳorḳuŋlar Taŋrıdın biliŋler bütünlükün kim Taŋrı tegme nerseni bilgen ol.

231. Kadınları (bir veya iki talâkla) boşadığınızda, iddet süreleri dolmak üzereyken onları isterseniz iyilikle yanınızda alıkoyun veya güzellikle serbest bırakın. Eziyet etmek amacıyla onları zorla tutmayın (boşamayı sürüncemede bırakmayın). Böyle yapan kimse (kadına değil) aslında kendisine zulmetmiş olur. Ey insanlar! Sakın Allah'ın âyetlerini hafife almayın, size lutfettiği nimetleri, öğüt vermek üzere indirdiği kitabı ve hikmetini hatırlayın. Allah'ın emir ve

170 Karı kocanın evlilik hukukuna dair yükümlülüklerini yerine getiremedikleri için geçimsizlik söz konusu olursa, kadın mehrinin bir kısmını veya tamamını kocasına vererek boşanma talebinde bulunabilir. Kocanın bu şartlarda boşanma karşılığı olarak mehri geri alması helâl olur. İslâm hukukunda buna "Muhâlaa" veya "Hul'"denir.

yasakları konusunda sorumlu, duyarlı, bilinçli davranın. Bilin ki, Allah niyetlerinizi ve bütün yapıp ettiklerinizi çok iyi bilir.

وَإِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاء فَبَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَلاَ تَعْضُلُوهُنَّ أَن يَنكِحْنَ أَزْوَاجَهُنَّ إِذَا تَرَاضَوْاْ بَيْنَهُم بِالْمَعْرُوفِ ذَلِكَ يُوعَظُ بِهِ مَن كَانَ مِنكُمْ يُؤْمِنُ بِاللّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ ذَلِكُمْ أَزْكَى لَكُمْ وَأَطْهَرُ وَاللّهُ يَعْلَمُ وَأَنتُمْ لاَ تَعْلَمُونَ {البقرة/232}

232.ḳaçan boşasa siler uraġutlarnı tėgseler atalmış vaḳtlarıŋa yıġmaŋlar olarnı nikāḥ ḳılsalar cüftlerini ḳaçan tileseler anlar ara ėḍgülük birle. ol pend bėrilür anıŋ birle kim bolsa sizlerdin kėrtüngen Taŋrıḳa hėm soŋ künke. ol ėḍgürek kerekligrek silerke arıġraḳ. Taŋrı bilir siler bilmes siler.

232. Ey velîler! (Bir veya iki talâkla) boşanan ve bekleme sürelerini tamamlayan kadınlar, iyi geçinebileceklerine dair aralarında bir uzlaşma sağlarlarsa, onların ilk kocalarıyla yeniden evlenmelerine engel olmayın. Allah bütün bu öğütleri, Allah'a ve âhiret gününe inananlara vermektedir. Temiz ve şâibeden uzak bir aile hayatı yaşamak için gerekli olan budur. Allah sizin yararınıza olan hükümleri iyi bilir, fakat siz bilemeyebilirsiniz.[171]

وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ أَوْلاَدَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ لِمَنْ أَرَادَ أَن يُتِمَّ الرَّضَاعَةَ وَعلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ لاَ تُكَلَّفُ نَفْسٌ إِلاَّ وُسْعَهَا لاَ تُضَآرَّ وَالِدَةٌ بِوَلَدِهَا وَلاَ مَوْلُودٌ لَّهُ بِوَلَدِهِ وَعَلَى الْوَارِثِ مِثْلُ ذَلِكَ فَإِنْ أَرَادَا فِصَالاً عَن تَرَاضٍ مِّنْهُمَا وَتَشَاوُرٍ فَلاَ جُنَاحَ عَلَيْهِمَا وَإِنْ أَرَدتُّمْ أَن تَسْتَرْضِعُواْ أَوْلاَدَكُمْ فَلاَ جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِذَا سَلَّمْتُم مَّآ آتَيْتُم بِالْمَعْرُوفِ وَاتَّقُواْ اللّهَ وَاعْلَمُواْ أَنَّ اللّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ {البقرة/233}

233.analar emüzsünler oġlanlarını ėkki yıl tükel kim tilese kim tükel ḳılmaḳ emüzmekni. tuġurmış üze aŋar rūzīleri keḍgüleri ėḍgülük birle. fermānlanmas bir etöz meger unmışınça. ziyān ḳılınmas ana oġlanı birle taḳı yme tuġrulmas aŋar oġlanı birle mīrāṣ alıġlı üze anıŋ meŋizlig. eger tileseler ėkkegü sütdin aḍırmaḳ tileşmekdin. olar ėkkidin kėŋeşmek yazuḳ yoḳ ol ėkki üze. eger tilese siler süt emüzmek tileseŋiz oġlanlarıŋızḳa yazuḳ yoḳ siler üze ḳaçan ısparlasa siler anı kim bėrdiŋizler ėḍgülük birle. ḳorḳuŋlar Taŋrıḳa biliŋler kim kim Taŋrı anı kim ḳılur siler körügli turur.

171 "Kadınları boşadığınızda…" ifadesindeki muhatap, kadınların kocaları değil, yargıdır. Nisâ 4/35 ve Talâk 65/2-3 âyetleri buna delâlet etmektedir. Günümüzde resmî kayda geçmeyen nikâhlar, kamu düzeni bakımından kadının hakları ve evlilikten doğan hak ve sorumlulukların yeterince yerine getirilemeyeceği gibi gerekçelerle geçersiz sayıldığı gibi, resmi mercilerce gerçekleştirilmeyen boşamanın da aynı ya da benzer gerekçelerle geçerli olmayacağı açıktır. Bkz. Talâk 65/2 ve ilgili not)

233. Baba, çocuğunun tam olarak emzirilmesini istiyorsa, çocuklarını tam iki yıl emzirirler.[172] Bu annelerin yiyeceği giyeceği örfe uygun olmak üzere babaya aittir; insan, gücü neye yetiyorsa onunla yükümlü olur. Çocuklarından dolayı anneye de, babaya da zarar verilmemelidir. (Babanın ölmesi durumunda) onun mirasçıları da bu görevi yerine getirmelidirler. Anne baba anlaşarak (iki yıl dolmadan) çocuğu sütten kesmek isterlerse, bunda bir sakınca yoktur. Eğer çocuklarınızı sütanneye vermek isterseniz, örfe uygun olarak ücretini ödemek ve çocuğun güvenliğini sağlamak şartıyla sizin için bunda da bir sakınca yoktur. Nasıl yaparsanız yapın, fakat Allah'ın emir ve yasakları konusunda sorumlu, duyarlı, bilinçli davranın. Bilin ki, Allah yapıp ettiklerinizi görüp bilmektedir.

وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا يَتَرَبَّصْنَ بِأَنفُسِهِنَّ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا فَإِذَا بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَلاَ جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا فَعَلْنَ فِي أَنفُسِهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَاللّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ {البقرة/234}

234.yana anlar cānların alnur silerdin takı ḳoḍarlar cüftlerni körsünler özleri birle tört ay on kün. ḳaçan tegseler vaḳtlarıŋa yazuḳ yoḳ silerniŋ üze anıŋ içinde ḳunçuylar ḳıldılar öz nefsleri içinde ėḍgülük birle. Taŋrı anı kim ḳılur siler biligli ol.

234. Kocaları ölüp de dul kalan kadınlar dört ay on gün iddet beklesinler. Bekleme süreleri bitince, onların örfe uygun olarak kendi işlerini istedikleri gibi yapmalarında, sizin (kocanın yakın akrabaları, yetkililer ve müslümanlar) için bir vebal yoktur.[173] Unutmayın ki, Allah sizin bu kurallara uyup uymadığınızdan haberdardır.

وَلاَ جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا عَرَّضْتُم بِهِ مِنْ خِطْبَةِ النِّسَاء أَوْ أَكْنَنتُمْ فِي أَنفُسِكُمْ عَلِمَ اللّهُ أَنَّكُمْ سَتَذْكُرُونَهُنَّ وَلَكِن لاَّ تُوَاعِدُوهُنَّ سِرًّا إِلاَّ أَن تَقُولُواْ قَوْلاً مَّعْرُوفًا وَلاَ تَعْزِمُواْ عُقْدَةَ النِّكَاحِ حَتَّى يَبْلُغَ الْكِتَابُ أَجَلَهُ وَاعْلَمُواْ أَنَّ اللّهَ يَعْلَمُ مَا فِي أَنفُسِكُمْ فَاحْذَرُوهُ وَاعْلَمُواْ أَنَّ اللّهَ غَفُورٌ حَلِيمٌ {البقرة/235}

235.yazuḳ yoḳ siler üze anıŋ içinde kim anıŋ birle uraġut ḳılmaḳdın azu kizlese siler özüŋüzler içinde. bildi Taŋrı siler yāḍ ḳılur siler anlarḳa yoḳ kim üḍ vaʿde ḳılmaŋ anlarḳa yaşru meger

172 Burada "Emzirirler" ifadesi emir değildir. Buna göre anneler, çocuklarını emzirme karşılığında kocalarından ücret isteyemezler. Annelerin çocuklarını emzirmesi hukukî değil, dinî-vicdanî görevleridir. Yani, anneler çocuklarını emzirmekten kaçınırlarsa, babalar yargıya başvurarak onları buna zorlayamazlar. Ric'î talakla boşanmış iddet bekleyen anneler, iddetleri bitinceye kadar emzirirler. Boşanmış ve iddeti bitmiş kadınlar çocuklarını emzirmek için ücret isteyebilirler.

173 Buradaki "Vebal" kavramı, âyetlerin indiği dönemde kadınla ilgili karar verme konumundaki kimselerin ağır sorumluluklarıyla ilgilidir.

kim aymaḳıŋızlar sözni kereklig. uġramaŋlar yme kişilig bekütiŋe teggiŋçe tėgi yaʿnī ʿiddet olmış vaḳt. biliŋler çün Taŋrı bilir ne kim özüŋüzler içindėki saḳlaŋlar aŋar. biliŋler kim Taŋrı yazuḳ örtgen keçürgen ol.

235. (İddet süreleri içinde) bu kadınlarla evlenmek istediğinizi üstü örtülü sözlerle belli etmenizde veya onlarla evlenmeyi içinizden geçirmenizde bir sakınca yoktur.[174] Allah sizin onlarla evlenme arzunuzun bulunduğunu bilmektedir. O halde onlarla gizli gizli buluşmayın, evlenme isteğinizi uygun ve meşru şekilde onlara bildirin. İddetleri dolmadan nikâh akdi yapmaya kalkışmayın. Bilin ki, Allah içinizden geçenleri bilir; öyleyse O'na karşı gelmekten sakının. Fakat şunu da bilin ki, Allah Gafûr'dur; bu hususta yaptığınız hatalardan tevbe ederseniz sizleri bağışlar, Halîm'dir; durumunuzu düzeltmeniz için size mühlet verir.

لاَّ جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِن طَلَّقْتُمُ النِّسَاء مَا لَمْ تَمَسُّوهُنُّ أَوْ تَفْرِضُواْ لَهُنَّ فَرِيضَةً وَمَتِّعُوهُنَّ عَلَى الْمُوسِعِ قَدَرُهُ وَعَلَى الْمُقْتِرِ قَدْرُهُ مَتَاعًا بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُحْسِنِينَ {البقرة/236}

236.tarlıḳ yoḳ siler üze eger boşasa siler uraġutlarnı elig tegürmesüg olarḳa azu belgülüg ḳılsa siler anlarḳa belgülüg ḳılmış teg. nėgü keḍgü kėtürüŋler anlarḳa bay kişi üze yā elgi kėŋ anıŋ teŋi. elgi tar çıġay kişi üze anıŋ teŋi nėgü keḍgü ėrinç bėrmek yaraşı ėḍgülük ḳılġan kişiler üze.

236. (Nikâh akdi yaptığınız halde) zifafa girmediğiniz ve mehir miktarlarını belirlemediğiniz kadınları boşarsanız, sizin herhangi bir mâlî sorumluluğunuz yoktur. Bununla birlikte onlara yararlanabilecekleri uygun bir şey verin. Zengin kendi durumuna göre, fakir de kendi durumuna göre uygun bir şey versin.[175] Bu, Allah'ın emirlerine uyan ve iyiliksever insanların üzerine düşen bir borçtur.

وَإِن طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِن قَبْلِ أَن تَمَسُّوهُنَّ وَقَدْ فَرَضْتُمْ لَهُنَّ فَرِيضَةً فَنِصْفُ مَا فَرَضْتُمْ إِلاَّ أَن يَعْفُونَ أَوْ يَعْفُوَ الَّذِي بِيَدِهِ عُقْدَةُ النِّكَاحِ وَأَن تَعْفُواْ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَى وَلاَ

174 Âyetten anlaşılmaktadır ki; evlenmek isteyen kadın ve erkek meşru ölçüler içerisinde bir arada oturup konuşabilir, birbirlerinden beklentilerini, nasıl bir aile anlayışları olduğunu açık ve dürüst bir şekilde ortaya koyabilirler.

175 Mehir: Evlenen hanımlara kocaları tarafından verilmesi gereken belli bir meblâğdır. Nikâh öncesi bu meblâğ tespit edilirse aynen verilir. Tespit edilmemişse mehr-i misil (emsaline göre) verilir. Türkçe'deki "Kalın", "Ağırlık" veya "Başlık" adıyla evlenen hanıma verilen şeyler de mehir yerine geçebilir. Başlık kelimesinin ise aslı bağışlıktır. Yani kızın velisi herhangi bir şey bağışlanmasını şart koşabilir. Ancak bu bağışlanan şey evlenen kızlara verilirse mehir yerine geçer. Ülkemizin bazı yörelerinde başlık adı altında alınan paralar evlenen kızlara verilmemekte ve babalar bu paraları sanki bir satış bedeliymiş gibi görmektedirler ki bunun dinle, hukukla, insanlıkla bağdaşır bir yanı yoktur.

تَنسَوُاْ الْفَضْلَ بَيْنَكُمْ إِنَّ اللّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ {البقرة/237}

237.eger boşasa siler elig tegürmesiŋizde öŋdün belgürtüp teŋlese siler anlarḳa belgürtülmiş ḥükābın anıŋ yarımı kim anı kim belgürtüŋüzler meger kim keçürseler. azu keçürse ol kim anıŋ elginde turur ḫatunluḳ tügüni bekütti. bunı keçürmeŋizler yaḳınraḳ turur saḳnuḳlarḳa. unıtmaŋlar artuḳluḳnı siler ara bütünlükün Taŋrı anı kim ḳılur siler körügli ol.

237. Mehir miktarlarını belirlemiş olduğunuz kadınları zifafa girmeden önce boşarsanız, onlara belirlemiş olduğunuz mehrin yarısını vermeniz gerekir. Ancak boşanan kadınlar mehir olarak alacakları bu miktarı almaz; bağışlarlarsa, ya da nikâh akdini elinde tutan koca, mehrin tamamını verdiği halde yarısını geri almaz, bağışlarsa bu onlara kalmış bir iştir. Tarafların haklarından feragat ederek birbirlerine bağışta bulunmaları takvâ sahibi; duyarlı ve bilinçli bir mümine daha çok yaraşır. Birbirinize karşı lutufkâr davranmanız gerektiğini de unutmayın. Şüphesiz Allah yapıp ettiklerinizi görüp bilmektedir.

حَافِظُواْ عَلَى الصَّلَوَاتِ والصَّلاَةِ الْوُسْطَى وَقُومُواْ لِلّهِ قَانِتِينَ {البقرة/238}

238. küḍeziŋler namāzlar üze yaʿnī kün orta namāzı ḳopuŋlar Taŋrıḳa yarlıġ turuġlılar.

238. Ey müminler! Namazlara, özellikle orta namaza[176] devam edin, namazı Allah için bütün benliğinizle huşu içinde kılın.

فَإِنْ خِفْتُمْ فَرِجَالاً أَوْ رُكْبَانًا فَإِذَا أَمِنتُمْ فَاذْكُرُواْ اللّهَ كَمَا عَلَّمَكُم مَّا لَمْ تَكُونُواْ تَعْلَمُونَ {البقرة239}

239.eger ḳorḳsa siler turup namāz ḳılıŋlar ya taḳı minişip ḳaçan ḳorḳunçsuz bolsa siler yāḍ ḳılıŋlar Taŋrını neteg kim bildürdi silerke anı kim bilmes erdiŋizler.

239. Eğer can güvenliğinizden endişe ederseniz namazı yürüyerek ya da binit üzerinde kılın. Güvenli bir ortama kavuştuğunuzda, Allah'ın size öğrettiği şekilde O'nu anın; namazı Allah'ın bildirdiği şekilde kılın ki, (O öğretmeden önce) siz namazın nasıl kılınacağını bilmiyordunuz.

وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا وَصِيَّةً لِّأَزْوَاجِهِم مَّتَاعًا إِلَى الْحَوْلِ غَيْرَ إِخْرَاجٍ فَإِنْ خَرَجْنَ فَلاَ جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِي مَا فَعَلْنَ فِيَ أَنفُسِهِنَّ مِن مَّعْرُوفٍ وَاللّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ {البقرة/240}

176 Her vaktin orta namaz olabileceğini söyleyenler bulunmakla birlikte, sabah veya ikindi namazı olduğunu söyleyenler çoğunluktadır.

240.anlar kim silerdin ḳoḍarlar cüftlerni. tutturmaḳı cüftleriŋe ėḍgülenmek bir yılḳa tėgi çıḳarmaḳsız. eger çıḳarsalar tarlıḳ yoḳ siler üze anıŋ içinde kim ḳıldılar özleri içinde ėḍgülükdin. Taŋrı küşüş turur bütün işlig.

240. Kocalar (ölüm gelip çatmadan önce) karıları için, kapı dışarı atılmamalarını, bir yıl evlerinde oturabilmelerini ve nafakalarının verilmesini vasiyet etsinler. Eğer dul kalan eşleri kendi arzularıyla evi terk ederse, onların örfe uygun olan şahsî davranışlarından dolayı size (ölenin yakınlarına, ilgililere ve müslümanlara) bir vebal yoktur. Allah Azîz'dir; emrine uymayanları cezalandırma gücüne sahiptir, Hakîm'dir; sağlam hükümler koyar, O'nun her emrinin bir hikmeti vardır.

وَلِلْمُطَلَّقَاتِ مَتَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ {البقرة/241}

241.boş ḳılınmış ḳunçuylarḳa yėm keḍimleri ėḍgülük birle yaraşı iş saḳnuḳluḳ üze.

241. Boşanmış kadınların da (iddetleri doluncaya kadar) örfe uygun olarak nafaka hakları vardır. Bu hakları yerine getirmek, Allah'ın emir ve yasakları konusunda sorumlu, duyarlı, bilinçli davrananların üzerine bir borçtur.

كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ {البقرة/242}

242.andaġoḳ belgürtür Taŋrı silerke anıŋ belgülerini bolġay kim siler uḳḳay siler.

242. İşte Allah, düşünüp anlamanız için hükümlerini[177] böylece açıklamaktadır.

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ خَرَجُواْ مِن دِيَارِهِمْ وَهُمْ أُلُوفٌ حَذَرَ الْمَوْتِ فَقَالَ لَهُمُ اللهُ مُوتُواْ ثُمَّ أَحْيَاهُمْ إِنَّ اللهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لاَ يَشْكُرُونَ {البقرة/243}

243.körmes mü sen anlar tapa çıḳtılar ėllerindin anlar miŋler ölümdin saḳlanu. aydı anlarḳa Taŋrı ölüŋler yana tirgürdi olarnı. bütünlükün Taŋrı artuḳluḳ iḍisi turur kişiler üze yoḳ kim kişilerde üküşreki sipās ötemesler.

243. Ey Peygamber! Ölüm korkusuyla yurtlarını terk eden binlerce insanın halini biliyorsun

177 Lafzen, "Âyetlerini."

değil mi? Allah onları zillet ve alçaklık içinde ölüme mahkûm etti.[178] Bir zaman sonra da (korkunun ecele faydası olmadığını anlayıp vatanlarına sahip çıktıklarında) Allah onlara onurlarıyla yaşama imkânı verdi.[179] Allah insanlara karşı lutuf ve kerem sahibidir. Fakat insanların çoğu şükretmez.

وَقَاتِلُواْ فِي سَبِيلِ اللّهِ وَاعْلَمُواْ أَنَّ اللّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ {البقرة/244}

244.toḳuşunlar Taŋrı yolı içinde biliŋler kim Taŋrı èşitgen bilgen.

244. O halde ey müminler! Allah yolunda savaşın ve bilin ki, Allah Semî'dir; savaş korkusuyla söylediğiniz sözleri işitir, Alîm'dir; savaşa gitmemek için uydurduğunuz bahaneleri de iyi bilir.

مَّن ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللّهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ لَهُ أَضْعَافًا كَثِيرَةً وَاللّهُ يَقْبِضُ وَيَبْسُطُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ {البقرة/245}

245.kim ol kim ötünç bèrse Taŋrıḳa körklüg ötünç bèrmek ḳat ḳat bèrür aŋar ḳat ḳat artuḳluḳ üküş. Taŋrı ḳavrar tarutur yaḍar kèŋütür. aŋar yandurulur siler.

245. Kim Allah yolunda can verir ya da malını o yolda harcarsa,[180] Allah onu verdiğinin kat kat fazlasıyla mükâfatlandırır. Allah (size yüklediği sorumluluklarla görünüşte) sizi sıkıntıya sokar, fakat sonunda (verdiğinizin karşılığını kat kat geri vererek) size bolluk ihsan eder. Unutmayın ki, sonunda hepiniz hesap vermek üzere O'nun huzuruna çıkarılacaksınız.

أَلَمْ تَرَ إِلَى الْمَلإِ مِن بَنِي إِسْرَائِيلَ مِن بَعْدِ مُوسَى إِذْ قَالُواْ لِنَبِيٍّ لَّهُمُ ابْعَثْ لَنَا مَلِكًا نُّقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللّهِ قَالَ هَلْ عَسَيْتُمْ إِن كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ أَلاَّ تُقَاتِلُواْ قَالُواْ وَمَا لَنَا أَلاَّ نُقَاتِلَ فِي سَبِيلِ اللّهِ وَقَدْ أُخْرِجْنَا مِن دِيَارِنَا وَأَبْنَآئِنَا فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ تَوَلَّوْاْ إِلاَّ قَلِيلاً مِّنْهُمْ وَاللّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ {البقرة/246}

246.körmes mü sen Taŋrı ḳulı oġlanıdın mūsā yalavaçda kèḍin ançada aydılar yalavaçlarıŋa ıḍġıl biziŋke bir melik toḳışalım Taŋrı yolı içinde. nek bolġay mu kim siler eger bitilse silerniŋ üze toḳış toḳışmasa siler. aydılar ne ol biziŋke toḳışmas miz Taŋrı yolı içinde çıḳarıldımız oḳ sarāylarımızdın oġlanlarımızdın. ḳaçan kim bitildi erse anlar üze toḳış ewrüldiler meger az anlardın Taŋrı biligli ol küç ḳılıġlılarnı.

178 Lafzen, "Ölün! dedi." Burada Allah'ın böyle bir söz söylemesi değil, bir gerçeğin tespiti söz konusudur. Arapça'da bu tür ifadeler yaygındır.

179 Bu âyet, bir gerçeği temsilî olarak ifade etmektedir. Ölüm korkusuyla kendilerini, inanç ve değerlerini savunamayan milletlerin yok olacaklarını anlatmaktadır. Tekrar diriltilmeleri ise, kaybettikleri maddî manevî varlıklarına, değerlerine sahip çıktıkları takdirde, yeniden saygınlık ve itibarlarına kavuşabileceklerini ifade etmektedir. Ayrıca bkz. Hezekiel, 37/1-14.

180 Lafzen, "Allah'a güzel bir ödünç verirse." Krş. Hadîd 57/11; Teğâbün 17/64.

246. Ey Peygamber! Musa'dan sonra İsrailoğullarından birtakım ileri gelenlerin yaptıklarını görmedin mi? Onlar peygamberlerine demişlerdi ki: "Allah yolunda savaşabilmemiz için başımıza bir kral tayin et." O da, "Ya savaş size farz kılınır, sonra da savaşmazsanız? O zaman ne olacak?" demişti. Demişlerdi ki: "Allah yolunda niçin savaşmayalım, biz yurdumuzdan sürülüp evlâtlarımızdan olduk." Nihayet savaş onlara farz kılınınca -pek azı hariç- savaşa yanaşmadılar. Allah, sözünde durmayan böyle zâlimleri çok iyi bilir.

وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ إِنَّ اللّهَ قَدْ بَعَثَ لَكُمْ طَالُوتَ مَلِكًا قَالُوَاْ أَنَّى يَكُونُ لَهُ الْمُلْكُ عَلَيْنَا وَنَحْنُ أَحَقُّ بِالْمُلْكِ مِنْهُ وَلَمْ يُؤْتَ سَعَةً مِّنَ الْمَالِ قَالَ إِنَّ اللّهَ اصْطَفَاهُ عَلَيْكُمْ وَزَادَهُ بَسْطَةً فِي الْعِلْمِ وَالْجِسْمِ وَاللّهُ يُؤْتِي مُلْكَهُ مَن يَشَاء وَاللّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ {البقرة/247}

247.aydı anlarḳa yalavaçları bütünlükün Taŋrı ıḍtı oḳ silerke ṭālūtnı ėlig erklig. aydılar ḳayudın bolur aŋar erkliglik bizin üze biz sezāvār miz oḳ erkliglikke andın bėrilmedi kėŋlik nek tawardın. aydı bütünlükün Taŋrı üḍürdi anı siler üze arturdı anı kėŋlikin bilig içinde ten içinde. Taŋrı bėrür erkliglikni anı kimke tilese. Taŋrı kėŋrü işlig bilgen ol.

247. Peygamberleri de onlara dedi ki: "Allah size Tâlût'u[181] hükümdar olarak gönderdi." Onlar, "Tâlût bize nasıl hükümdar olabilir? Oysa biz hükümdarlığa daha lâyığız, üstelik onun malı mülkü de yok!" diye itiraz ettiler.[182] Peygamberleri ise şöyle dedi: "Allah size hükümdar olarak onu seçti ve onu bilgili ve güçlü kıldı. Unutmayın ki, Allah hükümdarlığı dilediğine verir. Allah Vâsi'dir; lutfu ve kudreti sonsuzdur, Alîm'dir; ilmi sınırsızdır, kime ne vereceğini, kimi ne ile görevlendireceğini iyi bilir."

وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ إِنَّ آيَةَ مُلْكِهِ أَن يَأْتِيَكُمُ التَّابُوتُ فِيهِ سَكِينَةٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَبَقِيَّةٌ مِّمَّا تَرَكَ آلُ مُوسَى وَآلُ هَارُونَ تَحْمِلُهُ الْمَلآئِكَةُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَةً لَّكُمْ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ {البقرة/248}

248.aydı anlarḳa yalavaçları anıŋ erkliginiŋ nişānı kelmeki silerke ḳaburçaḳ anıŋ içinde köŋül amrulmaḳı iḍiŋizlerdin kėḍin ḳalmış anıŋdın kim mūsā boḍunı hārūn boḍunı yüḍer anı ferişteler. bütünlükün anıŋ içinde ol belgü silerke eger erse siler mü'minlerdin.

181 Tâlût ismi Kutsal Kitab'da Saul olarak geçmektedir. (1. Samuel, 1/9 vd.) Tâlut'un kral-komutan olarak tayinine karşı çıkışlarının sebebi şudur: İsrailoğullarında krallar Yahuda soyundan, peygamberler de Levililer'den gelmekteydi. Talut ise, Bünyamin soyundan idi.

182 Bkz. 1. Samuel, 10/27.

248. Peygamberleri sözlerine şöyle devam etti: "Allah'ın Tâlût'u hükümdar olarak seçmiş olmasının alâmeti, size meleklerin taşıdığı ve içinde Rabbiniz tarafından gönül ferahlığına vesile kılınmış,[183] Musa ve Harun ailesinden kalan birtakım eserler[184] bulunan sandığın gelmesidir. Eğer gerçekten inanmak istiyorsanız, bunda size açık bir delil ve işaret vardır."

فَلَمَّا فَصَلَ طَالُوتُ بِالْجُنُودِ قَالَ إِنَّ اللّهَ مُبْتَلِيكُم بِنَهَرٍ فَمَن شَرِبَ مِنْهُ فَلَيْسَ مِنِّي وَمَن لَّمْ يَطْعَمْهُ فَإِنَّهُ مِنِّي إِلاَّ مَنِ اغْتَرَفَ غُرْفَةً بِيَدِهِ فَشَرِبُواْ مِنْهُ إِلاَّ قَلِيلاً مِّنْهُمْ فَلَمَّا جَاوَزَهُ هُوَ وَالَّذِينَ آمَنُواْ مَعَهُ قَالُواْ لاَ طَاقَةَ لَنَا الْيَوْمَ بِجَالُوتَ وَجُنُودِهِ قَالَ الَّذِينَ يَظُنُّونَ أَنَّهُم مُّلاَقُوا اللّهِ كَم مِّن فِئَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً كَثِيرَةً بِإِذْنِ اللّهِ وَاللّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ {البقرة/249}

249.ḳaçan kim aḏrılıp çıḳtı erse ṭālūt çerig birle aydı bütünlükün Taŋrı sınaġuçı ol silerni bir arıḳ birle. kim içse andın ermes mėndin kim içmese anı ol ol mėndin. meger kim awurtlasa bir awurt elgi birle. içdiler andın meger az anlardın. ḳaçan keçti erse anı ol anlar kim kėrtgündiler anıŋ birle aydılar küç yoḳ biziŋke bu kün cālūt birle taḳı çerigi birle. aydı anlar kim sėziksiz bilürler kim anlar ḳawuşdaçı ol Taŋrıḳa neçe üküş ögürdin az. yeŋdi üküş ögürni Taŋrı destūrı birle. Taŋrı şabr ḳılġanlar birle.

249. Tâlût, askerleriyle sefere çıktığında dedi ki: "(Bana bağlılığınızı ölçmek için) Allah sizi bir nehirle sınayacak; bu nehirdeki sudan içenlerin bana bağlı olmadıkları, içmeyenlerin ise bana bağlı oldukları ortaya çıkacak, avuçlarıyla birazcık içenler de bana bağlı sayılacaktır."[185] İçlerinden pek azı hariç, büyük çoğunluk sudan içti. Derken Tâlût ve ona inananlar nehri geçtiler ve şöyle dediler: "Bizim, bugün Câlût[186] ve ordusuna karşı savaşacak bir gücümüz yok." (Savaşta ölmeyi göze alıp) Allah'a kavuşacaklarına kesin olarak inananlar ise dediler ki: "(Tarihte) sayıca az nice ordular vardır ki, Allah'ın izniyle kendilerinden çok fazla olan ordulara karşı zafer kazanmıştır. Unutmayın ki, Allah (savaşın zorluklarına) sabredenlerle beraberdir."[187]

وَلَمَّا بَرَزُواْ لِجَالُوتَ وَجُنُودِهِ قَالُواْ رَبَّنَا أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا وَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ {البقرة/250}

183 Lafzen, "Sekîne."

184 Bu eserlerin; Tevrat sahifeleri, Musa ve Harun'un asâsı, Harun'a ait bazı eşyalar olduğu rivayet edilir. Gelen sandığın üzerinde melek resimleri bulunduğu için melekler tarafından taşındığı şeklinde yorumlanmıştır. Râgıb el-Isfehânî bu sandığın mecâzî anlam taşıdığını söyleyenlerin bulunduğunu nakleder. Bu anlayışa göre sandık, kalbi; sekine de ilmi temsil eder. Çünkü ilmin ve hikmetin saklandığı yer insanın kalbidir.

185 Tâlut ordusunda disiplini sağlamak, emirlerine uyup uymayacaklarını anlamak, kendine bağlı olan ve olmayan askerleri tanımak için böyle bir yola başvurmuş olabilir. Olayın sonucu da bunu doğrulamaktadır.

186 Câlut, Filistinlilerin komutanı Golyat'tır.

187 Bu olayın anlatılışının sebebi, sayıca az olan müslümanları kalabalık düşman güçlerine karşı savaşa hazırlamak, onların maneviyatlarını yükseltmektir. Krş. Enfal 8/ 65.

250.ḳaçan çıḳtılar erse cālūtḳa anıŋ çeriginе aydılar iḍimizā! ḳuya bėrgil biziŋ üze sermekni bekürtü bėrgil aḍaḳlarımızını yārī bėrgil biziŋke tanıġlı boḍunlar üze.

250. Ve onlar Câlût'un ordusuyla karşılaştıklarında, "Rabbimiz! Zorluklara karşı bize sabır ve direnme gücü ver, kâfirler topluluğuna karşı bize zafer lutfeyle!" diye yalvardılar.

فَهَزَمُوهُم بِإِذْنِ اللّهِ وَقَتَلَ دَاوُدُ جَالُوتَ وَآتَاهُ اللّهُ الْمُلْكَ وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَهُ مِمَّا يَشَاء وَلَوْلاَ دَفْعُ اللّهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَّفَسَدَتِ الأَرْضُ وَلَكِنَّ اللّهَ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْعَالَمِينَ {البقرة/251}

251.sındurdılar olarnı Taŋrı destūrı birlе öldürdi dāvud cālūtnı. bėrdi aŋar Taŋrı erkliglikni iş yaraġın bilmekni ögretti ne kim tilese. eger yoḳ erse erdi. Taŋrınıŋ yıġmaḳı kişilerni amarılarını amarı birle artaġay erdi yer velīkin Taŋrı artuḳluḳ iḍisi ajunluġlar üze.

251. Sonunda Allah'ın izniyle onları bozguna uğrattılar. Bu savaşta Davud, Câlût'u öldürdü. Allah da Davud'a hükümdarlık ve peygamberlik verdi; ona dilediği (öğrenmesi gereken) şeyleri öğretti.[188] Allah birtakım güçlü insanların karşısına, onlara denk güçlü insanlar çıkarıp/haklıları savunup[189] dengeyi sağlamasaydı, yeryüzünde düzen bozulurdu. Fakat Allah bütün insanlara karşı çok lutufkârdır (Böyle bir denge kurması O'nun lutfunun eseridir).

تِلْكَ آيَاتُ اللّهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ وَإِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ {البقرة/252} (الجزء الثالث)

252.ol Taŋrı belgüleri oḳıyurmiz anı seniŋ üze könilik birle. sen ıḍılmış yalavaçlardın.

252. Ey Peygamber! İşte bütün bunlar gerçek (Tevrat'taki bilgilere uygun) olarak sana vahyettiğimiz Allah'ın âyetleridir. Çünkü sen de o gönderilen peygamberlerden birisin.

تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ مِّنْهُم مَّن كَلَّمَ اللّهُ وَرَفَعَ بَعْضَهُمْ دَرَجَاتٍ وَآتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ وَأَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ وَلَوْ شَاء اللّهُ مَا اقْتَتَلَ الَّذِينَ مِن بَعْدِهِم مِّن بَعْدِ مَا جَاءتْهُمُ الْبَيِّنَاتُ وَلَكِنِ اخْتَلَفُواْ فَمِنْهُم

188 Bunlar; yargıçlık, dünya işleri, diğer ülkelerin durumları hakkında bilgi sahibi olma ve zırh yapma sanatı gibi hususlardır. Bu hikmet Zebur da olabilir. "Davud'a da Zebur'u verdik" (Nisa, 4/163). Hz. Davud'a kadar saltanat ve peygamberlik ayrı kişilerde iken, Hz. Davud'da bu iki görev birleştirilmiştir. Hz. Davud hem peygamber hem de hükümdar olmuştur.

189 Krş. Hac 22/40. âyette yer alan "Ve lev lâ def'u'llahi'n-nâse" ifadesi Nâfi', Ebû Cafer ve Yakub'un kıraatine göre "Ve lev lâ difâu'llahi'n-nâse" şeklindedir. İkinci anlam buna göre verilmiştir.

مَّنْ آمَنَ وَمِنْهُم مَّن كَفَرَ وَلَوْ شَاء اللّهُ مَا اقْتَتَلُواْ وَلَكِنَّ اللّهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ {البقرة/253}

253.ol yalavaçlar artuḳluḳ urdumız amarılarını amarı üze. anlarda kimiŋe sözledi Taŋrı kötürdi amarılarıŋa ḳurlar. taḳı bėrdimiz ʿīsāḳa meryem oġlı belgülerini küçlendirdi anı arıġ cānlarnı. eger tilese Taŋrı toḳışmaġay erdi anlar olarda kėḍin kelmişde kėḍin anlarḳa belgüler yoḳ kim tartışıḳ boldılar kimi kėrtgündi kimi taḳı tandı. eger tilese erdi Taŋrı toḳışmaġaylar erdi velīkin Taŋrı ḳılur ne tilese.

253. Biz bu peygamberlerden bazılarına diğerlerinde olmayan üstün nitelikler verdik: Allah kimiyle bizzat konuştu, kimini de daha üst derecelere yükseltti. Meryemoğlu İsa'ya da açık mucizeler verdik ve onu Kutsal Ruh (Cebrail) ile destekledik. Eğer Allah dileseydi, bu peygamberlerin ümmetleri, kendilerine bu kadar açık belgeler geldiği halde birbirleriyle savaşmazlardı. Fakat (Allah hak ile bâtılın hep mücadele içinde olacağı bir düzen kurdu. Dolayısıyla) onlar bir takım anlaşmazlıklara düştüler; bir kısmı iman etti, bir kısmı da küfre düştü. Evet, Allah dileseydi onlar birbirleriyle savaşıp kan dökmezlerdi; fakat bilin ki, Allah dilediği düzeni kurma iradesine ve gücüne sahiptir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ أَنفِقُواْ مِمَّا رَزَقْنَاكُم مِّن قَبْلِ أَن يَأْتِيَ يَوْمٌ لاَّ بَيْعٌ فِيهِ وَلاَ خُلَّةٌ وَلاَ شَفَاعَةٌ وَالْكَافِرُونَ هُمُ الظَّالِمُونَ {البقرة/254}

254.ay anlar kim kėrtgündiler yėtürüŋler anıŋdın kim rūzī ḳıldımız silerke kelmişde öŋdün bir kün satıġ yoḳ anıŋ içinde dostluḳ yoḳ taḳı yme keçrütülmek yoḳ tanıġlılar anlar tururlar küç ḳılıġlılar.

254. Ey iman edenler! Hiçbir alışverişin, dostluğun ve şefaatin bulunmadığı gün gelmeden önce size verdiğimiz nimetlerin bir kısmını hayırlı işlerde harcayın. Mallarını hayırlı işlerde harcamayıp nankörlük edenler zâlim kimselerdir.

اللّهُ لاَ إِلَهَ إِلاَّ هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لاَ تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلاَ نَوْمٌ لَّهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الأَرْضِ مَن ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلاَّ بِإِذْنِهِ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلاَ يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِّنْ عِلْمِهِ إِلاَّ بِمَا شَاء وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضَ وَلاَ يَؤُودُهُ حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ {البقرة/255}

255.iḍi yoḳ iḍi meger ol tirig ölüm aŋar yaramas ḳullar işin aḍaḳın tutuġlı tutmas anı taḳı yoḳ aŋar uḍımaḳ aŋar ol ne kim kökler içinde ne kim yerler içinde. kim ol kim şefā'at ḳılur anıŋ üskinde meger anıŋ destūrı birle. bilir ne kim öŋdünlerdeki kėḍinlerdekini bilmesler nerse anıŋ biligidin meger anı kim tilese toldı keçti anıŋ ʿarşı köklerdin yerlerdin. aġruḳ bolmas aŋar ol ėkkini küḍezmek. ol turur yüksek uluġ.

255. Allah öyle bir Tanrıdır ki, O'ndan başka tapacak Tanrı yoktur. O Hayy'dır; her zaman diridir, Kayyûm'dur; O'nun varlığı başka bir varlığa bağlı değildir, her şeyi görüp gözeten ve koruyandır. Onu ne uyuklama tutar ne de uyku. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. İzni olmadan (ki, böyle bir izni de söz konusu değildir)[190] O'nun katında kimse şefaatçi olamaz. O insanların yaptıklarını da yapacaklarını da bilir. Fakat insanlar, Allah'ın ilminden sadece O'nun dilediği; lutfettiği kadarını kavrayabilirler. O'nun kürsüsü; kudret ve egemenliği, gökleri ve yeri kuşatmıştır, göklerin ve yerin düzenini korumak O'na hiç zor gelmez. O her şeyden yücedir ve ulular ulusudur.

لاَ إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَد تَّبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِن بِاللهِ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىَ لاَ انفِصَامَ لَهَا وَاللهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ {البقرة/256}

256.küçemek yoḳ müsülmānlıḳ içre. belgürdi ök könilik yolsuzluḳdın. kim tansa kėrtgünmese Taŋrıda aḍınḳı tapunġuḳa taḳı kėrtgünse Taŋrıḳa tutuşdı ök küçlügrek berkrek bir ṣaġuḳa üzülmek yoḳ aŋar. Taŋrı ėşitgen bilgen ol.

256. Bununla birlikte şunu da iyi bilin ki, dinde zorlama yoktur (dileyen mümin dileyen kâfir olur).[191] Çünkü doğru ile yanlış, hak ile bâtıl ayan beyan ortaya çıkmıştır. Kim Tâğût'u[192] tanımaz ve Allah'a inanırsa, hiçbir zaman kopmayacak sağlam bir kulpa tutunmuş olur. Allah Semî'dir; kullarının söylediklerini işitir, Alîm'dir; içlerinde taşıdıkları inançları iyi bilir.

اللهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُواْ يُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّوُرِ وَالَّذِينَ كَفَرُواْ أَوْلِيَآؤُهُمُ الطَّاغُوتُ يُخْرِجُونَهُم مِّنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ أُوْلَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ {البقرة/257}

257.Taŋrı dostı turur anlarnıŋ kim kėrtgündiler çıḳarur olarnı ḳaraŋḳuluḳlardın yaruḳluḳ tapa. anlar kim tandılar anlarnıŋ dost Taŋrıda aḍınḳı tapunġu çıḳarurlar olarnı yaruḳluḳdın

190 Şefaat, üstün konumda olan birinin daha aşağı konumda olan birine yardımcı olmak üzere eşlik etmesidir. Müşriklerin putları ya da melekleri şefaatçi edinmeleri Kur'an'da mutlak olarak reddedilmiştir. Fakat bu âyette olduğu gibi şefaatin Allah'ın iznine bağlanmasına dayanılarak, Allah'ın izin verdiği kimselerin şefaatçi olabileceği ileri sürülmüştür. Kanaatimizce buradaki istisna, ispat için değil nefy için (örnek için bkz. Â'râf 7/89), yani şefaat hakkının varlığını değil, şefaatçi olduğuna inanılan varlıkların böyle bir izninin bulunmadığını, Allah tarafından yetkilendirilmediklerini ifade etmek için getirilmiştir. Öte yandan Sebe' 34/23'de, verilecek izin şefaatçiye değil şefaat edilecek kimseye has kılınmış, bu kimse de Enbiyâ 21/28 ve Necm 53/26'da Allah'ın hoşnut olduğu kişi olarak belirtilmiştir. Konu, şefaat etme yetkisinin tamamıyla Allah'a ait olduğunu belirten Zümer 39/44. âyetle birlikte değerlendirildiğinde, bu ve benzeri âyetlerle, işledikleri zulümleri şefaatçileri vasıtasıyla affettirteceklerini zanneden başta müşrikler olmak üzere zâlim ve isyankâr kimselerin bu inançlarının reddedilmesinin amaçlandığı anlaşılmaktadır.

191 Krş. Kehf 18/29.

192 Tâğût; şeytanlar, kâhinler, azgınlar, putlar, sihirbazlar ve Allah'a iman ve ibadete engel olan şey gibi anlamlara gelmektedir.

ḳaranḳuluḳḳa. anlar tururlar ot iḍileri. anlar anıŋ içinde meŋgü ḳalıġlılar.

257. Allah kendisine iman edenlerin dostudur; yardımcısıdır, onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır. Küfürde direnenlerin dostları ise Tâğût'tur. Tâğut onları aydınlıktan karanlıklara sürükler. İşte onlar cehennemliktirler ve orada asırlarca kalacaklardır.

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِي حَآجَّ إِبْرَاهِيمَ فِي رَبِّهِ أَنْ آتَاهُ اللّهُ الْمُلْكَ إِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّيَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ قَالَ أَنَا أُحْيِي وَأُمِيتُ قَالَ إِبْرَاهِيمُ فَإِنَّ اللّهَ يَأْتِي بِالشَّمْسِ مِنَ الْمَشْرِقِ فَأْتِ بِهَا مِنَ الْمَغْرِبِ فَبُهِتَ الَّذِي كَفَرَ وَاللّهُ لاَ يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ {البقرة/258}

258.körmes mü sen olarnı kim nelüklüg savlaşdı ibrāhīm birle iḍisi içinde kim bėrdi aŋar Taŋrı erkliglikni. ançada aydı ibrāhīm menim iḍim! ol kim tirgürür öldürür. aydı men tirgürür men öldürür men. aydı ibrāhīm bütünlükün Taŋrı keldürür künni kün tuġuşıdın keltürgil anı kün batsıġdın başı tezginip ḳaldı ol kim tandı. Taŋrı köni yolḳa köndürmes küç ḳılıġlı boḍunlarnı.

258. Ey Peygamber! Allah'ın kendisine lutfettiği hükümranlığa güvenerek İbrahim'le Rabbi hakkında çekişip tartışan kişiyi (Nemrud'u) biliyorsun değil mi? Hani İbrahim ona, "Benim Rabbim hayat veren ve öldüren bir Rab'dır" demişti. O da, "Ben de hayat verir, ben de öldürürüm" dedi. Bunun üzerine İbrahim, "Allah güneşi doğudan doğduruyor, haydi sen de onu batıdan doğdur da görelim!" dedi. Bunun üzerine kâfirin dili tutulup kaldı. Bilin ki, Allah (zulüm yolunu tercih ettikleri sürece) zâlimleri aslâ hidâyete erdirmez.[193]

أَوْ كَالَّذِي مَرَّ عَلَى قَرْيَةٍ وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَى عُرُوشِهَا قَالَ أَنَّى يُحْيِي هَذِهِ اللّهُ بَعْدَ مَوْتِهَا فَأَمَاتَهُ اللّهُ مِئَةَ عَامٍ ثُمَّ بَعَثَهُ قَالَ كَمْ لَبِثْتَ قَالَ لَبِثْتُ يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ قَالَ بَل لَّبِثْتَ مِئَةَ عَامٍ فَانظُرْ إِلَى طَعَامِكَ وَشَرَابِكَ لَمْ يَتَسَنَّهْ وَانظُرْ إِلَى حِمَارِكَ وَلِنَجْعَلَكَ آيَةً لِّلنَّاسِ وَانظُرْ إِلَى العِظَامِ كَيْفَ نُنشِزُهَا ثُمَّ نَكْسُوهَا لَحْمًا فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ قَالَ أَعْلَمُ أَنَّ اللّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ {البقرة/259}

259.anıŋ teg kim keçti bir sala üze ol tozulmış ḳuruġ şiftāları üze. aydı neteg tirgürür munı Taŋrı ölmişde kėḍin. öldürdi anı Taŋrı yüz yıl yana ḳopardı. aydı neçe ürük ḳaldıŋ aydı ürük ḳaldım bir kün yā taḳı bir künnüŋ bir ançası. aydı yoḳ ürük ḳaldıŋ yüz yıl baḳġıl aşıŋ tapa şarābıŋ tapa artamadı. baḳġıl eşgekiŋke ḳılġay miz sėni belgü kişilerke baḳġıl süŋüklerke

193 Çünkü zulüm, insanın aklı ve gönlü ile Allah'ın varlık ve kudretine dair deliller arasında bir perde oluşturur. Onun gururu ve kibri varlık âlemindeki delilleri görüp değerlendirmesini engeller ve inanca dair tefekkür yollarını kapatır.

neteg ḳoparur miz yana keḏrür miz ol sünüklerke etni. ḳaçan belgürdi erse aŋar aydı bilir men kim Taŋrı ḳamuġ nerse üze uġan turur.

259. Yine sen, çatıları çökmüş, duvarları yıkılmış (halkından kimse kalmamış, terk edilmiş) bir beldeye uğrayan ve "Harap olup gitmiş şu beldeye Allah nasıl tekrar hayat verecek?" diyen adamı bilir misin? Allah o adamı öldürmüş, yüz yıl sonra da diriltmiş ve "Ölmüş halde ne kadar kaldın?" diye sormuştu. Adam, "Bir gün ya da birkaç saat kaldım" diye cevap verince Allah söyle buyurmuştu: "Hayır, yüz yıl kaldın, yiyeceğine içeceğine bir bak, hiç bozulmamış. Bir de eşeğine bak (ölmüş, çürümüş sadece kemikleri kalmış). İşte Biz, insanlara ibret olsun diye seni böyle yaptık. Eşeğin kemiklerine de bir bak, onları nasıl yerli yerine koyuyor/nasıl diriltiyor[194] ve onlara nasıl et giydiriyoruz." Adam bütün bunların gözünün önünde gerçekleştiğini görünce şöyle demişti: "Evet anladım ki, Allah her şeyi yapmaya kâdirdir."[195]

وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ أَرِنِي كَيْفَ تُحْيِي الْمَوْتَى قَالَ أَوَلَمْ تُؤْمِن قَالَ بَلَى وَلَكِن لِّيَطْمَئِنَّ قَلْبِي قَالَ فَخُذْ أَرْبَعَةً مِّنَ الطَّيْرِ فَصُرْهُنَّ إِلَيْكَ ثُمَّ اجْعَلْ عَلَى كُلِّ جَبَلٍ مِّنْهُنَّ جُزْءًا ثُمَّ ادْعُهُنَّ يَأْتِينَكَ سَعْيًا وَاعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ {البقرة/260}

260.ançada aydı ibrāhīm iḍimā! körkitgil maŋa neteg tirgürür sen ölüglerni. aydı kėrtgünmes mü sen. aydı yoḳ kėrtgünür men ançası bar amrulsun tėyü kөŋlüm. aydı alġıl tört ḳuşdın boġuzlaġıl anlarnı saŋa yana ḳılġıl tėgme taġ üze anlardın bir kesek yana ündegil anlarnı kelgeyler saŋa yögrü. bilgil kim Taŋrı küşüş turur bütün işlig.

260. Yine bir zamanlar İbrahim'in, "Rabbim! Ölüleri nasıl dirilttiğini bana göster!" demesi üzerine Allah ona, "Yoksa sen buna inanmıyor musun?" diye sormuş, İbrahim de, "İnanmaz olur muyum? Elbette inanıyorum, fakat kalbimin mutmain olmasını istiyorum" diye cevap vermişti. Bunun üzerine Allah şöyle buyurdu: "Öyleyse dört kuş yakala, onları birbirinden ayır/eğitip kendine alıştır.[196] Daha sonra da her birini bir dağa bırak, sonra onları çağır, sana uçarak geleceklerini göreceksin. Bil ki, Allah Azîz'dir; ölüleri diriltmeye muktedirdir, Hakîm'dir; verdiği misallerin her birinde bir hikmet vardır."

مَّثَلُ الَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلَ فِي كُلِّ

194 "Nünşizühâ" (Yerli yerine koyuyoruz) fiilini Nâfi, İbn Kesîr, Ebû Amr, Ebû Cafer ve Yakub "Nünşiruha" (diriltiyoruz) şeklinde okumuşlardır. İkinci anlam bu okuyuş farkını yansıtmaktadır.

195 Söz konusu harap şehre uğrayan kişinin kimliği konusunda farklı görüşler vardır. Bunun âhirete ve yeniden dirilmeye inanmayan Nemrud gibi bir kimse olduğu söylendiği gibi, Üzeyir veya Hazkıyal ya da Yeremya peygamberlerden biri olduğu da söylenmektedir. Kasabanın da Kudüs olduğu ileri sürülmektedir. Burada kıssanın mahiyetinden daha çok, insanların öldükten sonra diriltilmesi konusunda Allah'ın gücünün vurgulanması dikkate alınmalıdır.

196 "Fe surhünne" kelimesini Hamza, Ebû Cafer, Ruveys ve Halef "Fe sırhünne" şeklinde okumuşlardır. Bu kırâate göre, esas olan kuşların öldürülmesi değil, eğitilmesidir. Eğitimli kuşlar nasıl sahibine gelirse Allah'ın izniyle ruhlar da bedenlerine öylece dönerler.

سُنبُلَةٍ مِّئَةُ حَبَّةٍ وَاللّهُ يُضَاعِفُ لِمَن يَشَاء وَاللّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ {البقرة/261}

261.anlarnıŋ meŋzeki kim yėtürürler māllarını Taŋrı yolı içinde. bir ewün meŋzeki teg ündürdi yėti buġday başı tėgme buġday başı içinde tėgme buġday başı içinde yüzer ewün. Taŋrı arturur kimke tilese Taŋrı kėŋrü işlig bilgen ol.

261. Mallarını Allah yolunda harcayanların durumu, yedi başak veren ve her başakta yüz dâne bulunan bir tohum gibidir. İşte bunun gibi Allah dilediğine (malını Allah yolunda harcayanlara) kat kat fazlasıyla verir. Bilin ki, Allah Vâsi'dir; hazinesi geniştir, dilediğine dilediği kadar verir, Alîm'dir; kime ne kadar vereceğini, kimin nereye ve ne kadar harcadığını iyi bilir.

الَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللّهِ ثُمَّ لاَ يُتْبِعُونَ مَا أَنفَقُواْ مَنًّا وَلاَ أَذًى لَّهُمْ أَجْرُهُمْ عِندَ رَبِّهِمْ وَلاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ {البقرة/262}

262.anlar kim yėtürürler māllarını Taŋrı yolı içinde yana uḍu ıḍmaslar aŋar kim yėtürdiler minnet taḳı eẕā yaʿnī raḥmet anlarḳa yalları iḍileri üskinde. ḳorḳunçluḳ anlar üze taḳı anlar ḳaḍġurmaslar.

262. Mallarını Allah yolunda harcayan, sonra da yaptıkları bu iyiliği yoksulun başına kakmayan ve onu incitmeyen kimseler Allah katında mükâfatlarını mutlaka bulacaklardır. Onlar için korku söz konusu değildir ve onlar hiç üzülmeyeceklerdir.

قَوْلٌ مَّعْرُوفٌ وَمَغْفِرَةٌ خَيْرٌ مِّن صَدَقَةٍ يَتْبَعُهَآ أَذًى وَاللّهُ غَنِيٌّ حَلِيمٌ {البقرة/263}

263.ėḍgü söz örtmek yėgrek ṣadaḳa bėrmekdin uḍu ıḍsa aŋar emgek. Taŋrı muŋsuz turur keçürgen ol.

263. Unutmayın ki, gönül alıcı güzel bir söz ve bir kusuru bağışlama, sonradan başa kakılan iyilikten daha hayırlıdır. Allah Ganî'dir; yaptığınız iyiliklere muhtaç değildir, Halîm'dir; başa kakıp inciterek sadaka verenleri cezalandırmada acele etmez.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ لاَ تُبْطِلُواْ صَدَقَاتِكُم بِالْمَنِّ وَالأذَى كَالَّذِي يُنفِقُ مَالَهُ رِئَاء النَّاسِ وَلاَ يُؤْمِنُ بِاللّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ صَفْوَانٍ عَلَيْهِ تُرَابٌ فَأَصَابَهُ وَابِلٌ فَتَرَكَهُ صَلْدًا لاَّ يَقْدِرُونَ عَلَى شَيْءٍ مِّمَّا كَسَبُواْ وَاللّهُ لاَ يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ {البقرة/264}

264.ay anlar kim kėrtgündiler bāṭıl ḳılmaŋlar ṣadaḳa bėrmişiŋizlerni minnet birle taḳı eẕā birle anıŋ teg kim ḫarc ḳılur mālını kişilerke körkitü kėrtgünmes Taŋrıḳa kėḏinki künke. anıŋ meŋzeki taş meŋzeki teg anıŋ üze toprak tegse aŋar uluġ ḳatrelıġ yaġmur ḳoḏsa anı yalıŋ ḳuruġ. umaslar nerse üze aŋından kim ḳazġandılar. Taŋrı köndürmes tanıġlı boḏunlarını.

264. Ey iman edenler! Allah'a ve âhiret gününe inanmayan ve insanlara gösteriş olsun diye malını dağıtan kimse gibi, siz de başa kakıp inciterek vermek sûretiyle sakın sadakalarınızı boşa çıkarmayın. Gösteriş için yardım yapanın durumu, üzerinde azıcık toprak bulunan bir kaya gibidir. Bu kayaya şiddetli bir yağmur yağınca yağan yağmur kayanın toprağını alır gider, geriye sadece çıplak bir taş kalır. (Gösteriş için iyilik yapan) böyle kimseler yaptıklarından hiçbir sevap elde edemezler. Allah kâfirleri, umduklarına aslâ kavuşturmaz.[197]

وَمَثَلُ الَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمْوَالَهُمُ ابْتِغَاء مَرْضَاتِ اللّهِ وَتَثْبِيتًا مِّنْ أَنفُسِهِمْ كَمَثَلِ جَنَّةٍ بِرَبْوَةٍ أَصَابَهَا وَابِلٌ فَآتَتْ أُكُلَهَا ضِعْفَيْنِ فَإِن لَّمْ يُصِبْهَا وَابِلٌ فَطَلٌّ وَاللّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ {البقرة/265}

265.taḳı anlarnıŋ meŋzeki kim nafaḳa ḳılurlar māllarını tileyü Taŋrı ḫoşnūdluḳını bütün tutmaḳ özlerindin bir būstān meŋizlig bir beḏük tepe tüzü tegse aŋar uluġ ḳatrelıġ yaġmur bėrse yėmişni ėkki anıŋça. eger tegmese aŋar uluġ ḳatrelıġ yaġmur çiseŋ. Taŋrı anı kim ḳılur siler körügli ol.

265. Allah'ın rızasını kazanmak amacıyla servetlerini içlerinden gelerek hayır işlerinde harcayanların durumu ise, yüksek bir yerdeki (toprağı bereketli, havası güzel) bahçeye benzer, bu bahçeye bolca bir yağmur yağınca bahçe iki kat ürün verir, hatta bolca yağmur yağmasa bile bir çisenti onun ürün vermesine yeter. Unutmayın ki, Allah samimiyetle ya da gösteriş için ne yapmışsanız hepsini görür, bilir.

أَيَوَدُّ أَحَدُكُمْ أَن تَكُونَ لَهُ جَنَّةٌ مِّن نَّخِيلٍ وَأَعْنَابٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الأَنْهَارُ لَهُ فِيهَا مِن كُلِّ الثَّمَرَاتِ وَأَصَابَهُ الْكِبَرُ وَلَهُ ذُرِّيَّةٌ ضُعَفَاء فَأَصَابَهَا إِعْصَارٌ فِيهِ نَارٌ فَاحْتَرَقَتْ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللّهُ لَكُمُ الآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ {البقرة/266}

266.sewer mü biregüŋüz kim bolsa aŋar būstān ḫurmā yıġaçlarından üzümlerdin aḳar anıŋ altında arıḳlar. aŋar anıŋ içinde tėgme yėmişlerdin tėgse aŋar uluġluḳ. aŋar oġul ḳız uşaḳlar tėgse aŋar ḳasurġa anıŋ içinde ot örtense. andaġoḳ belgürtür Taŋrı silerke belgülerini bolġay kim siler saḳınġay siler.

197 Burada riya, gösteriş ve başa kakılarak yapılan sadakaların kâfirlere has bir nitelik olduğuna ve müminlerin bu tür davranışlardan sakınmaları gerektiğine dair bir îma söz konusudur. Gerçek iman, kişiye samimiyeti, yaptığı iyiliği başa kakarak insanları incitmeme hassasiyetini kazandırır. Âyette bu hassasiyeti kazanmayanlar, Allah'a ve âhirete inanmayan kâfirlerle birlikte zikredilmiştir.

266. Sizden birinizin, altından ırmaklar akan, içerisinde türlü türlü meyvelerin bulunduğu bir hurmalığı, bir bağı-bahçesi olduğunu düşünün. Fakat ihtiyarlık gelip çatmış, üstelik çoluk çocuğu da bakıma muhtaç. Şimdi böyle bir kişi, bahçesini yıldırımlar saçan bir kasırganın yakıp yok etmesini hiç ister mi? İşte Allah (amellerinizin boşa gitmemesi için) derinliğine düşünüp ibret alasınız diye âyetlerini böyle misallerle size açıklamaktadır.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ أَنفِقُواْ مِن طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّا أَخْرَجْنَا لَكُم مِّنَ الأَرْضِ وَلاَ تَيَمَّمُواْ الْخَبِيثَ مِنْهُ تُنفِقُونَ وَلَسْتُم بِآخِذِيهِ إِلاَّ أَن تُغْمِضُواْ فِيهِ وَاعْلَمُواْ أَنَّ اللّهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ {البقرة267}

267.ay anlar kim kėrtgündiler yėtürüŋler arıġlardın ol kim ḳazġandıŋızlar anıŋdın kim çıḳardımız silerke yerdin uġramaŋlar arıġsızlarḳa andın yėtürse siler ermes siler anı tutuġlı meger kim köz yumsa siler anıŋ içinde. biliŋler bütünlükün Taŋrı muŋsuz turur ögülmiş.

267. Ey iman edenler! Kazandığınız iyi ve helâl şeylerden, topraktan sizin için bitirdiğimiz ürünlerden hayırlı işlerde harcayın. Kendinize verildiğinde ancak küçümser bir bakışla kerhen kabul edebileceğiniz kötü, ve değersiz şeyleri, sakın sadaka olarak vermeye kalkışmayın. Bilin ki, Allah Ganî'dir; yapacağınız iyiliklere ihtiyacı yoktur, Hamîd'dir; her türlü övgüye lâyıktır, böyle Yüce bir Varlık için değersiz malları vererek şükretmiş olmazsınız.[198]

الشَّيْطَانُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ وَيَأْمُرُكُم بِالْفَحْشَاء وَاللّهُ يَعِدُكُم مَّغْفِرَةً مِّنْهُ وَفَضْلاً وَاللّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ {البقرة/268}

268.yek vaʿde bėrür silerke çıġaylıḳnı fermānlayur silerke yawuz işni. Taŋrı vaʿde bėrür silerke yarlıḳamaḳ andın artuḳluḳ. Taŋrı kėŋrü ʿaṭālıġ ol bilgen ol.

268. Şeytan sizi, sadaka vermekle fakirleşeceksiniz diye korkutur ve daima cimriliğe teşvik eder. Allah ise bağışlamayı ve (hayırlı işlerdeki harcamalarınızdan dolayı) rızkınızı artırmayı vâdeder. Allah Vâsi'dir; hazinesi geniştir, vâdettiklerini gerçekleştirecek güce sahiptir, Alîm'dir; yaptığınız samimi yardımları bilir ve mükâfatınızı verir.

198 Krş. Bakara 2/177; Âl-i İmrân 92/3; İnsan 76/8.

يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَن يَشَاء وَمَن يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلاَّ أُوْلُواْ الأَلْبَابِ {البقرة/269}

269.bėrür biligni kimke tilese kim bėrilse üzme bilig bėrildi ök. üküş ėḍgülük pend tutmas meger ḫıred iḍileri.

269. Allah hikmeti;[199] hakikati kavrama yeteneğini ve malını Allah yolunda samimiyetle harcama bilincini dilediğine (bu yolda çaba sarf edene) lutfeder. Kime hikmet verilmişse, ona çok iyi ve güzel bir servet verilmiş demektir. Allah'ın verdiği nimetler üzerinde düşünüp ibret alanlar sadece akl-ı selim, sağduyu sahipleridir.

وَمَا أَنفَقْتُم مِّن نَّفَقَةٍ أَوْ نَذَرْتُم مِّن نَّذْرٍ فَإِنَّ اللّهَ يَعْلَمُهُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنصَارٍ {البقرة/270}

270.nėgü yėtürse siler yėtürmekdin azu neẕr ḳılsa siler bir neẕrdin. bütünlükün Taŋrı bilir. yoḳ küç ḳılıġlılarḳa yārī bėriglilerdin.

270. Allah yolunda ne harcarsanız harcayın, ne adarsanız adayın, Allah onu mutlaka bilir. (Mallarını cimrilik edip hayırlı işlerde harcamayarak hem topluma hem de kendine) zulmedenlerin,[200] Allah'ın azabından koruyacak herhangi bir yardımcıları olmayacaktır.

إِن تُبْدُواْ الصَّدَقَاتِ فَنِعِمَّا هِيَ وَإِن تُخْفُوهَا وَتُؤْتُوهَا الْفُقَرَاء فَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَيُكَفِّرُ عَنكُم مِّن سَيِّئَاتِكُمْ وَاللّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ {البقرة/271}

271.eger belgürtse siler ṣadaḳa bėrmekni nėme eḍgü ol eger yaşursa siler bėrse siler anı çıġaylarḳa ol yėgrek silerke. örtgeymiz silerdin yawuzluḳlarıŋızdın. Taŋrı anı kim ḳılur siler biligli ol.

271. Sadakaları (zekât ve diğer sosyal yardımları) riya ve gösterişten uzak olarak açıktan

199 Hikmet, ilim ve akıl sayesinde doğruyu araştırmak, gerçeğe ulaşmaktır. Hikmet Allah'a nispet edilince, yani "Allah Hakîm'dir, hikmet sahibidir" denilince Allah'ın her şeyi bilmesi ve varlıkları son derecede sağlam ve düzenli bir şekilde yaratmasıdır. Koyduğu kanunlarla evreni düzenli bir şekilde yürütmesi, ona egemen olmasıdır. İnsana nispet edilince, yani hikmet sahibi, hakîm, bilge kişi denilince, varlıkları ve bunların mahiyetlerini tanıyıp bilmek, neyin iyilik, neyin kötülük olduğunu kavramaktır. Peygamberlere nispet edilince kendilerine verilen vahyi incelikleriyle kavramaları, peygamberlerin insanlara güzel bir üslupla anlatmaları ve öğretmeleridir. Aynı zamanda kendilerinin de sözlerinde ve davranışlarında akıllı, bilgili, anlayışlı ve isabetli kararlar vermeleridir.

200 Mallarını hayırlı işlerde harcamayanlar, zekâtlarını vermeyenler hem kendilerine hem de fakirlere ve topluma zulüm ve haksızlık etmektedirler. Cimrilik, gösteriş, fakirin başına kakıp incitme de zulümdür. Böyle davranan kimseler zâlimdirler.

vermeniz ne güzel! Eğer fakirlere gizlice yardım ederseniz bu sizin için daha da iyi olur. Bu sebeple Allah günahlarınızın bir kısmını bağışlar. Bilin ki, (gizli de verseniz açıktan da verseniz) Allah yaptıklarınızdan haberdardır.

لَّيْسَ عَلَيْكَ هُدَاهُمْ وَلَكِنَّ اللّهَ يَهْدِي مَن يَشَاء وَمَا تُنفِقُواْ مِنْ خَيْرٍ فَلأنفُسِكُمْ وَمَا تُنفِقُونَ إِلاَّ ابْتِغَاء وَجْهِ اللّهِ وَمَا تُنفِقُواْ مِنْ خَيْرٍ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنتُمْ لاَ تُظْلَمُونَ {البقرة/272}

272.yoḳ seniŋ üze anlarnı köndürmek ançası bar Taŋrı yolḳa köndürür kimni tilese. ne kim nafaḳa ḳılsa siler ėḍgülükdin öz özüŋüzlerke. nafaḳa ḳılmaġay siler meger tileyü Taŋrı ḫoşnūdluḳın. nėgü kim yėtürse siler ėḍgülükdin tükel bėrilgey silerke siler küç ḳılınmaġay siler.

272. Ey Peygamber! (Servetlerini hayırlı işlerde harcamayan, yaptıkları iyiliği başa kakan) böyle kimseleri güzel işler yapmaya zorla sevk edemezsin. Allah dilediğine (hayır yolunda samimi olan kimselere) razı olacağı hayırlar yapmayı nasip eder. Bilin ki, hayır olarak ne harcarsanız kendiniz için harcamış olursunuz. O halde iyilikleri yalnız Allah'ın rızasını kazanmak için yapın. Bu maksatla yapacağınız her hayırlı işin karşılığı size tam olarak verilecektir ve siz aslâ haksızlığa uğramayacaksınız.

لِلْفُقَرَاء الَّذِينَ أُحصِرُواْ فِي سَبِيلِ اللّهِ لاَ يَسْتَطِيعُونَ ضَرْبًا فِي الأَرْضِ يَحْسَبُهُمُ الْجَاهِلُ أَغْنِيَاء مِنَ التَّعَفُّفِ تَعْرِفُهُم بِسِيمَاهُمْ لاَ يَسْأَلُونَ النَّاسَ إِلْحَافًا وَمَا تُنفِقُواْ مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللّهَ بِهِ عَلِيمٌ {البقرة273}

273.ol dervīşlerke kim ḥabs ḳıldılar Taŋrı yolında yaraġları yėtmez yörimekke yerde. sėzer anlarḳa bilmegen baylar saḳınmaḳdın. bilür sen anlarnı anlarnıŋ nişānı birle. tilemesler kişilerdin ḳatıġlıḳ ḳılu. taḳı ne kim ḫarc ḳılsaŋız māldın ḥaḳīḳat üze Taŋrı anı key bilgen.

273. Sadaka ve yardımlar öncelikle kendilerini Allah yolunda cihada adayan yoksullar içindir. Bunların çeşitli yerlere gidip çalışma ve ticaret yapma imkânları yoktur. Onların gerçek halini bilmeyenler, istemekten çekindikleri için onları zengin zannederler. Oysa sen onları yüzlerinden tanırsın, onlar aslâ kimseye el açmazlar.[201] Hiç şüpheniz olmasın ki, Allah hayır olarak harcadığınız her şeyi iyi bilir; ona göre sizi ödüllendirir.

201 Âyet çok önemli insanî bir noktaya dikkat çekmektedir. Yukarıdaki âyetlerde yardımları başa kakarak boşa çıkarmamamız istenirken, bu âyette kişi ve kurumlara, gerçek ihtiyaç sahibinin gözetilmesi görevi verilmektedir. Ayrıca âyette "iffet" olarak adlandırılan, istemekten çekinme ve müstağnî görünme tavrı da almayı değil vermeyi hayat tarzı edinen müslüman şahsiyetine dair önemli bir nitelik olarak dikkati çekmektedir.

الَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمْوَالَهُم بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ سِرًّا وَعَلاَنِيَةً فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِندَ رَبِّهِمْ وَلاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ {البقرة/274}

274.anlar kim ḫarc ḳılurlar māllarını tünle taḳı kündüz örtüglüg taḳı āşkārā. anlarḳa şevābları anlar anıŋ iḍisi ḳatında. taḳı yoḳ ḳorḳuġ anlarnıŋ üze taḳı anlar ḳaḍġurmazlar.

274. Mallarını hayırlı işlerde gece gündüz, gizli veya açıkça harcayanları, Rableri katında büyük bir mükâfat beklemektedir. Onlara hiçbir korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir.

الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا لاَ يَقُومُونَ إِلاَّ كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُواْ إِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبَا وَأَحَلَّ اللّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا فَمَن جَاءهُ مَوْعِظَةٌ مِّن رَّبِّهِ فَانتَهَى فَلَهُ مَا سَلَفَ وَأَمْرُهُ إِلَى اللّهِ وَمَنْ عَادَ فَأُوْلَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ {البقرة/275}

275.anlar kim yėyürler ribānı ḳopmazlar meger neteg kim ḳopar ol kim yoḳatur anı iblīs dīvānelıḳdın. ol munuŋ birle kim anlar aydılar ḥaḳīḳat üze satıġ ribā meŋizlig. taḳı ḥelāl ḳıldı Taŋrı satıġnı taḳı ḥarām ḳıldı ribānı. kim kim kelse aŋa ögüt iḍisindin taḳı yıġılsa aŋa ol kim keçti taḳı anıŋ işi Taŋrı tapa. kim kim ḳaytsa anlar ot eyeleri. anlar anıŋ içinde meŋgüler.

275. Öte yandan (mallarını hayırlı işlerde harcamak yerine) ribâ yiyenler; tefecilik yapanlar, para hırsıyla şeytan çarpmış; delirmiş gibi hareket ederler. Bu davranışlarına gerekçe olarak da "Tefecilik (kazanç elde etme açısından) alım satımın bir benzeridir"[202] derler. Oysa Allah alım satımı helâl, tefeciliği haram kılmıştır. (Tefecilikten vazgeçmesine dair) kime Rabbinden bir öğüt gelmiş, bunun üzerine o da bundan vazgeçmişse, daha önce bu yolla kazanmış olduğu mal ondan geri alınmaz. Affolunup affolunmayacağı ise Allah'ın bileceği iştir. Fakat vazgeçmeyip tefeciliği helâl saymaya devam ederlerse, işte onlar cehennemliktirler ve orada asırlarca kalacaklardır.

يَمْحَقُ اللّهُ الْرِّبَا وَيُرْبِي الصَّدَقَاتِ وَاللّهُ لاَ يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ أَثِيمٍ {البقرة/276}

276.berekātnı kiterür Taŋrı ribānıŋ taḳı arturur ṣadaḳalarnı. taḳı Taŋrı sewmez tėgme kāfir yalġannı yazuḳluḳnı.

202 Lafzen, "Alım satım riba gibidir." Yani riba alım satıma benzetilmiştir. Oysa inkârcılar, "Nasıl yasak olabilir, ribanın alım satımdan ne farkı var?" diyerek ribayı alım satıma benzetmişlerdir. Fakat Allah, inkârcıların alım satımı ribaya kıyas ederek ribayı sanki ana kazanç yolu gördüklerini vurgulamak için böyle beliğ bir ifade kullanmıştır.

276. Allah tefecilikle elde edilen kazancın bereketini götürür (hatta sermayeyi bile yok eder), sadakası verilen malı ise artırır.[203] Ve Allah (tefeciliği helâl saymak suretiyle) küfre ve günaha batanları sevmez; onları mutlaka cezalandırır.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُواْ وَعَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ وَأَقَامُواْ الصَّلاَةَ وَآتَوُاْ الزَّكَاةَ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِندَ رَبِّهِمْ وَلاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ {البقرة/277}

277.ḥaḳīḳat üze anlar kim bittiler taḳı ḳıldılar eḍgü işlerini taḳı peyveste ḳıldılar namāznı taḳı bėrdiler zekātnı anlarḳa anlarnıŋ anlarnıŋ iḍisi. taḳı yoḳ ḳorḳuġ anlar üze taḳı anlar ḳaḍġurmazlar.

277. Allah'a iman eden, iyi ve yararlı işler yapan, namazı kılan, zekâtı veren kimseler ise, Allah katında büyük mükâfatlara ereceklerdir. Onlar için bir korku yoktur, onlar üzülmeyeceklerdir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ اتَّقُواْ اللّهَ وَذَرُواْ مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ {البقرة/278}

278.ay anlar kim bittiler ḳorḳuŋ Taŋrıdın taḳı ḳoḍuŋ anı kim ḳaldı ribādın eger erseŋiz bitgenler.

278. O halde ey iman edenler! Allah'ın azabından korkun ve tefecilikten kalan alacaklarınızdan vazgeçin, çünkü siz iman etmiş kimselersiniz.[204]

فَإِن لَّمْ تَفْعَلُواْ فَأْذَنُواْ بِحَرْبٍ مِّنَ اللّهِ وَرَسُولِهِ وَإِن تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُؤُوسُ أَمْوَالِكُمْ لاَ تَظْلِمُونَ وَلاَ تُظْلَمُونَ {البقرة/279}

279.eger ḳılmasaŋız biliŋ bildürüŋ toḳuşnı Taŋrıdın taḳı yalawaçındın. eger ḳaytsaŋız sizke māllarıŋızınıŋ başları. küç ḳılmas siz taḳı küç ḳılınmas siz.

279. Eğer böyle yapmaz, tefecilikten vazgeçmezseniz bunun, Allah'a ve Peygamberine karşı

203 Lafzen, "Allah ribâyı yok eder, eksiltir." Burada kastedilen tefecilikle elde edilen kazançtır. Mâlî ilişkilerde tefeciliğin üretim ekonomisi açısından ciddi bir sorun oluşturduğu, ekonomi uzmanlarının genel görüşüdür. Tefecilikle elde edilen kazanç, kısa vadede kârlı görünse bile topluma ve genel ekonomiye verdiği zarar sebebiyle orta ve uzun vadede gerçek değerini kaybeder ve hatta ana sermayeyi bile tüketir. Oysa malı infak etmek; hayırlı işlere harcamak, tam tersine sosyal adalet ve üretime yardımcı olması sebebiyle kişisel ve toplumsal refaha katkıda bulunur.

204 Buradaki "İn" edatı, "İz" anlamında olduğu için "Çünkü" mânasını verdik.

savaş açmak olduğunu bilin/tefecilere bildirin.[205] Eğer tevbe edip tefecilikten vazgeçerseniz anaparanız sizindir. Böylece ne başkasına haksızlık etmiş, ne de siz haksızlığa uğramış olursunuz.

وَإِن كَانَ ذُو عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ إِلَى مَيْسَرَةٍ وَأَن تَصَدَّقُواْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ {البقرة/280}

280.taḳı eger bolsa dervīşlig eyesi küymek bay bolġınça. taḳı kim ṣadaḳa ḳılsaŋız yaḫşıraḳ sizke eger bilür erseŋiz.

280. Şâyet borçlu sıkıntıda ise, eli genişleyinceye kadar ona zaman tanıyın; hatta eğer (sevabını, manevî ve toplumsal yararını) düşünürseniz, alacağınızı ona bağışlamanız sizin için çok daha hayırlıdır.

وَاتَّقُواْ يَوْمًا تُرْجَعُونَ فِيهِ إِلَى اللّهِ ثُمَّ تُوَفَّى كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ وَهُمْ لاَ يُظْلَمُونَ {البقرة/281}

281.taḳı ḳorḳuŋ kündin ḳaytarılur siz anıŋ içinde Taŋrı tapa. andın soŋ tükel bėrilür tėgme bir ten anı kim ḳazġandı. taḳı anlar küç ḳılınmazlar.

281. Hesap vermek üzere Allah'ın huzuruna çıkarılacağınız günden korkun. O gün herkese dünyada yaptığının karşılığı tam olarak verilecek ve hiç kimse aslâ haksızlığa uğramayacaktır.[206]

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ إِذَا تَدَايَنتُم بِدَيْنٍ إِلَى أَجَلٍ مُّسَمًّى فَاكْتُبُوهُ وَلْيَكْتُب بَّيْنَكُمْ كَاتِبٌ بِالْعَدْلِ وَلاَ يَأْبَ كَاتِبٌ أَنْ يَكْتُبَ كَمَا عَلَّمَهُ اللّهُ فَلْيَكْتُبْ وَلْيُمْلِلِ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ وَلْيَتَّقِ اللّهَ رَبَّهُ وَلاَ يَبْخَسْ مِنْهُ شَيْئًا فَإِن كَانَ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ سَفِيهًا أَوْ ضَعِيفًا أَوْ لاَ يَسْتَطِيعُ أَن يُمِلَّ هُوَ فَلْيُمْلِلْ وَلِيُّهُ بِالْعَدْلِ وَاسْتَشْهِدُواْ شَهِيدَيْنِ من رِّجَالِكُمْ فَإِن لَّمْ يَكُونَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ وَامْرَأَتَانِ مِمَّن تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَاء أَن تَضِلَّ إْحْدَاهُمَا فَتُذَكِّرَ إِحْدَاهُمَا الأُخْرَى وَلاَ يَأْبَ الشُّهَدَاء إِذَا مَا

205 Âyette geçen "Fe'zenû" kelimesini İbn Şube ve Hamza "Fe âzinû" şeklinde okumuşlardır. İkinci anlam bu sebeple verilmiştir.
206 Hz. Peygambere en son nazil olan âyetin bu âyet olduğu rivayet edilir. Bu âyetin gelişinden 81 gün sonra Hz. Peygamber vefat etmiştir.

دُعُواْ وَلاَ تَسْأَمُوْاْ أَن تَكْتُبُوْهُ صَغِيرًا أَو كَبِيرًا إِلَى أَجَلِهِ ذَلِكُمْ أَقْسَطُ عِندَ اللّهِ وَأَقْوَمُ لِلشَّهَادَةِ وَأَدْنَى أَلاَّ تَرْتَابُواْ إِلاَّ أَن تَكُونَ تِجَارَةً حَاضِرَةً تُدِيرُونَهَا بَيْنَكُمْ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَلاَّ تَكْتُبُوهَا وَأَشْهِدُوْاْ إِذَا تَبَايَعْتُمْ وَلاَ يُضَآرَّ كَاتِبٌ وَلاَ شَهِيدٌ وَإِن تَفْعَلُواْ فَإِنَّهُ فُسُوقٌ بِكُمْ وَاتَّقُواْ اللّهَ وَيُعَلِّمُكُمُ اللّهُ وَاللّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ {البقرة/282}

282.ay anlar kim bittiler ḳaçan borç alışsaŋız borç birle atanmış vaḳtḳa tėgi bitiŋ anı. taḳı bitisün araŋızda bitigen tüzlük birle. taḳı yıġlınmasun bitigen kim bitise neteg kim bildürdi aŋa Taŋrı taḳı bitisün. taḳı aytu bėrsün ol kim anıŋ üze ḥaḳ bar taḳı saḳınsun Taŋrıdın iḍisindin taḳı kesmesün andın nerseni. eger bolsa ol kim anıŋ üze ḥaḳ bar yüŋül usluġ yā taḳı ża'īf yā yaraġı yėtmez kim aytu bėrse ol aytu bėrsün erkligi tüzlük birle. taḳı tikmek tileŋ ėkki tanuḳ erenleriŋizdin. eger bolmasalar ėkki er bir er taḳı ėkki tişi ol kim ersedin kim rāżī bolur siz tanuḳlardın kim azsa ėkkide birisi taḳı aŋdursa ėkkide birisi taḳı birke. yıġlınmasun tanuḳlar ḳayu vaḳtın kim ündenilseler. taḳı yalḳmaŋ kim bitiseŋiz anı kiçigligi ḥālda yā uluġlıḳı ḥālda vaḳtıŋa tėgrü. ol könirek Taŋrı ḳatında taḳı ḳoparġanraḳ tanuḳluḳnı taḳı yaḳınraḳ kim şeklik bolmasaŋız meger kim bolsa anuḳ ticāret tezgindürür siz anı araŋızda yoḳ siziŋ üze yazuḳ kim bitimeseŋiz anı. taḳı tanuḳ tikiŋ ḳaçan satıġ ḳılışsaŋız taḳı ziyān tėgrülmesün bitigen taḳı tanuḳ. taḳı eger ḳılsaŋız ḥaḳīḳat üze ol buyruḳdın çıḳmaḳ siziŋ birle taḳı ḳorḳuŋ Taŋrıdın. taḳı ögretür sizke Taŋrı taḳı Taŋrı. tėgme bir nerseni bilgen turur.

282. Ey iman edenler! (Vadeli alışveriş yapıp) birbirinize borçlandığınızda borcunuzu yazın; içinizden yazmayı bilen birisi bunu doğru olarak yazsın ve yazma bilen hiç kimse de bundan kaçınmasın. Allah'ın kendisine öğrettiği şekilde (dürüst ve usûlüne uygun) olarak yazsın. Borçlu da borcunu yazdırsın, Rabbi olan Allah'ın azabından korksun ve borcunu eksik yazdırmasın. Borç altına giren kimse eğer aklen ve bedenen yetersiz veya kendisi yazdıracak durumda değilse (ehliyetsiz ise), velîsi doğru olarak yazdırsın. (Bu tür belgeleri düzenlerken) içinizden (nitelikli) iki erkek şâhit bulundurun; eğer iki erkek yoksa kabul edeceğiniz, güvendiğiniz bir erkek ve iki kadın şâhit bulundurun ki, kadınlardan birisi (şâhitlik ettiği hususu) unutursa diğeri ona hatırlatsın.[207] Şâhitler çağrıldıklarında gelmemezlik etmesinler. (Yapılan muamele) küçük olsun büyük olsun onu ayrıntılarıyla ve vâdesiyle birlikte yazmaktan üşenmeyin. Çünkü Allah'ın katında en âdil, şâhitlik yönünden en sağlam ve borca dair bir şüpheye düşmemeniz için de en uygun olan yol budur. Ancak alışverişinizi peşin yapıyorsanız yazmamanızda bir sakınca yoktur. Böyle bir alım satım yaptığınız zaman yine de bir şâhit bulundurun. Sözleşmeyi yazan kâtib de ona şâhitlik eden de taraflara zarar vermesin.[208] Eğer kâtib ve şâhit

207 Şâhitliğin amacı, sözleşmelerden doğan hakların teminat altına alınmasıdır. Bu sebeple şâhitlerin şâhit oldukları sözleşmelere konu olan hususlarda yeterli bilgiye sahip olmaları büyük önem taşır. Şâhitlik konusunda iki kadının bir erkek gibi kabul edilmesini değerlendirirken, o dönemde kadınların genellikle ticârî hayatın dışında olduklarını ve onların ticârî işlemlere yeteri kadar vâkıf olmadıklarını göz önünde bulundurmak gerekir. Nitekim "Biri unutursa diğeri hatırlatsın" ifadesi böyle bir yorumu haklı kılmaktadır. Buradaki "Unutma" kavramını, bazı uydurma rivayetlerdeki gibi "Kadının unutkanlığı" olarak değil, bilgi eksikliği olarak anlamak gerekir. Nitekim doğum yaptıran ebenin neseb konusunda tek başına yaptığı şâhitliğin kabul edilmesi bu anlayışı desteklemektedir. müslüman olmayanların müslümanlarla ilgili şahitliği için bkz. Mâide 5/106.

208 Âyetin bu bölümü, "Kâtib ve şâhit zarar görmesinler" şeklinde de tercüme edilebilir. Bu durumda, devamındaki emrin muhatabı sözleşmeye

olarak böyle bir şey yaparsanız bu sizin için büyük bir günah olur. Allah'ın bu hükümlerine uyma konusunda sorumlu, duyarlı, bilinçli hareket edin. Allah bunları size öğretmekte ve sizi eğitmektedir. Çünkü Allah her şeyi en iyi bilendir.[209]

وَإِن كُنتُمْ عَلَى سَفَرٍ وَلَمْ تَجِدُواْ كَاتِبًا فَرِهَانٌ مَّقْبُوضَةٌ فَإِنْ أَمِنَ بَعْضُكُم بَعْضًا فَلْيُؤَدِّ الَّذِي اؤْتُمِنَ أَمَانَتَهُ وَلْيَتَّقِ اللّهَ رَبَّهُ وَلاَ تَكْتُمُواْ الشَّهَادَةَ وَمَن يَكْتُمْهَا فَإِنَّهُ آثِمٌ قَلْبُهُ وَاللّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ {البقرة/283}

283.takı eger bolsaŋız sefer üze takı bulmasaŋız bitigçi alınmış tutuġlar. takı eger inansaŋız pāreŋiz pāreḳa ötesün ol kim emīn tutuldı emānetni takı ḳorḳsun Taŋrıdın iḍisindin. takı örtmeŋ tanuḳluḳnı. takı kim kim örtse anı ḥaḳiḳat üze yazuḳ ḳılġan turur. anıŋ köŋli takı Taŋrı anı kim ḳılur siz bilgen turur.

283. Eğer yolculukta olur da yazacak, belge düzenleyecek kimse bulamazsanız alacağınıza karşılık rehin olarak bir şey alın. Eğer birbirinize güveniyorsanız, güven duyulan kişi, bu güvenin gereği olarak emaneti yerine getirsin; borcunu ödesin,[210] Rabbi olan Allah'ın emir ve yasakları konusunda sorumlu, duyarlı, bilinçli hareket etsin. Ey müminler! Şâhitlik ederken bildiklerinizi sakın gizlemeyin. Kim bildiklerini gizlerse büyük bir günaha girmiş olur. Unutmayın ki, Allah bütün yaptıklarınızı bilir; şâhitlikte bildiklerinizi gizlerseniz sizi cezalandırır.

لِّلّهِ ما فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الأَرْضِ وَإِن تُبْدُواْ مَا فِي أَنفُسِكُمْ أَوْ تُخْفُوهُ يُحَاسِبْكُم بِهِ اللّهُ فَيَغْفِرُ لِمَن يَشَاء وَيُعَذِّبُ مَن يَشَاء وَاللّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ {البقرة/284}

284. Taŋrıḳa ol kim kökler içinde takı ol kim yer içinde. takı eger açsaŋız anı kim tenleriŋiz içinde. yā örtseŋiz anı ḥesāb ḳılġay sizni anıŋ birle Taŋrı. yarlıḳayur kimke kim tilese takı ḳınar kimni tilese. takı Taŋrı ḳamuġ nerse üze yaraġlıġ turur.

284. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. (O her şeyi bilir. Dolayısıyla şahitlik konusunda) açıkladıklarınızın da gizlediklerinizin de hesabını size soracaktır.[211] Bununla

taraf olan kimseler olur. Yani yapılan sözleşmeyi yazan veya buna şahitlik yapan kişinin sorumluluğu sadece dürüst davranmak ve şahitliğine başvurulduklarında doğru ifade vermektir. Sözleşmeyi yapan taraflardan birinin yükümlülüğünü yerine getirmemesinden veya sözleşmenin doğurduğu sonuçlardan bunu yazan ya da buna şahitlik edenler sorumlu tutularak zarara uğratılamazlar.

209 Bu âyet, günümüzde noterlerin yaptığı işleme benzer bir yöntem önermektedir. Zira söz uçar, yazı kalır. Borçların bir belge ile teminat altına alınması, unutkanlık ya da kötü niyetten kaynaklanan anlaşmazlıkların da önüne geçecektir.

210 Yani aldığı malın karşılığı olan borç o kişinin üzerinde bir emanettir. Kendisine duyulan güvenden dolayı yazma ya da rehin alma söz konusu olmamıştır. Bu kişi güveni kötüye kullanmamalı ve borcunu ödemelidir.

211 Biz bu âyeti önceki âyetlerle irtibatlandırarak tercüme etmeyi uygun bulduk. Bu durumda Allah, şâhitlikte, alım satımda, belge düzenlemede

birlikte Allah dilediğini (uygun gördüğünü) bağışlar, dilediğini (uygun görmediğini) de cezalandırır. Allah her şeye kâdirdir, O'nun her şeyi yapmaya gücü yeter.

آمَنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْهِ مِن رَّبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ آمَنَ بِاللّهِ وَمَلآئِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ لاَ نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِّن رُّسُلِهِ وَقَالُواْ سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ {البقرة/285}

285.bitti yalawaç ol nerse kim indürüldi anıŋ tapa iḍisindin taḳı bitgenler. ḳamuġ bittiler Taŋrıḳa taḳı feriştelerine taḳı kitāblarıŋa taḳı yalawaçlarıŋa. ayrıt kemişmez miz bir kim erse arasında yalawaçlardın taḳı aydılar èşittük taḳı boyun südük yarlıḳamaḳıŋ iḍimiz! taḳı seniŋ tapa oḳ ḳaytmaḳ.

285. Peygamber, Rabbinden kendisine ne indirildiyse hepsine inanmış iman etmiştir. Müminler de inanmış iman etmişlerdir. Her biri Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine inanıp iman etmişlerdir. Onlar şöyle derler: "Biz Allah'ın elçileri arasında herhangi bir ayrım yapmayız. Ey Rabbimiz! Emirlerini işittik ve itaat ettik. Bağışlamanı dileriz ve inanırız ki, sonunda varacağımız yer senin huzurundur."

لاَ يُكَلِّفُ اللّهُ نَفْسًا إِلاَّ وُسْعَهَا لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ رَبَّنَا لاَ تُؤَاخِذْنَا إِن نَّسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا رَبَّنَا وَلاَ تَحْمِلْ عَلَيْنَا إِصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِنَا رَبَّنَا وَلاَ تُحَمِّلْنَا مَا لاَ طَاقَةَ لَنَا بِهِ وَاعْفُ عَنَّا وَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَآ أَنتَ مَوْلاَنَا فَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ {البقرة/286}

286.teklīf ḳılmaz Taŋrı tenke meger yaraġını. aŋa ol kim ḳazġandı. taḳı anıŋ üze ol kim ḳazġandı. iḍimiz! tutmaġıl bizni eger unutsa miz yā ḫaṭā ḳılsa miz. iḍimiz! yüklemegil biziŋ üze aġır yükni neteg kim yükleḍiŋ anlar üze kim bizdin aşnu. iḍimiz! taḳı yüklemegil bizke anı kim yoḳ küç bizke anıŋ birle. taḳı keçürgil bizdin taḳı yarlıḳaġıl! bizke taḳı raḥmet ḳılġıl bizke. sen erkligimiz yārī bėrgil bizke kāfir erenler üze!

286. Allah hiç kimseye gücünün yetmeyeceği bir yük yüklemez. Herkesin yaptığı iyi iş kendi yararına, kötü iş de kendi zararınadır. Siz şöyle dua edin: "Ey Rabbimiz! Unutarak veya hata ederek yaptığımız yanlış işlerden bizi sorumlu tutma! Rabbimiz! Bizden önceki kullarına yüklediğin gibi bize de ağır yükler yükleme! Rabbimiz! Bize gücümüzün üstünde

insanların, bildiklerini gizlememelerine ve böylece başkasının haklarının zâyi edilmemesine vurgu yapmaktadır. Ayrıca bu âyet sadece borç, alım satım ve ticaret gibi işlerde değil insanın, Allah'ın bütün emir ve yasakları karşısındaki davranış ve tutumuyla da ilgilidir. Sonuçta Allah insanın bedenen ve kalben yaptığı bütün iş ve niyetlerini bilmekte ve görmektedir. Bazı müfessirler âyeti müstakil olarak anlamlandırarak, kişinin eylem haline getirmediği düşüncelerinden dolayı sorumlu tutulacağını, fakat bunun bu sûrenin 286. âyetiyle nesh edildiğini belirtmişlerdir.

yük taşıtma! Bizi affet, bizi bağışla! Bize daima merhamet et. Sen bizim mevlâmız, yârimiz, yardımcımızsın, kâfirlere karşı bize daima yardım et, zaferler lutfeyle!”

3 سُورَةُ اٰلِ عِمْرٰنَ

Medine dönemi'nde inmiştir. 200 âyettir. Adını 33. âyette geçen "Âl-i İmrân" kelimesinden almıştır, İmran ailesi demektir ve Hz. Meryem'in mensup olduğu aileyi ifade eder. 35. âyette Meryem'in anası, İmran'ın karısı olarak zikredilir. Diğer bir ifade ile İmrân, Hz. Meryem'in babasıdır. 33. ve 35. âyette geçen İmran'ın aynı kişi mi yoksa ayrı kişiler mi olduğu tartışmalıdır.

(3)

sūretü āl-i ʿimrān

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Taŋrınıŋ atı birle başlayur men üküş raḥmetlig raḥmeti tutuş.

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

الم {آل عمران/1}

1. innaʾllāhu aʿlam.

1. Elif Lâm Mîm[212]

اللّٰهُ لا إِلَهَ إِلاَّ هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ {آل عمران/2}

2.Taŋrı yoḳ Taŋrı meger ol tirig peyveste örelig.

2. Allah öyle bir Tanrıdır ki, O'ndan başka tapacak Tanrı yoktur. O Hayy'dır; her zaman diridir, Kayyûm'dur; O'nun varlığı başka bir varlığa bağlı değildir, her şeyi görüp gözeten ve koruyandır.

نَزَّلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقاً لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَأَنزَلَ التَّوْرَاةَ وَالإِنجِيلَ

212 Bkz. Bakara 2/1, ilgili not.

{آل عمران/3}

3.indürdi seniŋ üze kitābnı ḥaḳ birle rāstlaġan ol kim erse kim ileyinde turur taḳı indürdi tevrītni taḳı incīlni.

3-4. O, sana Kitabı bölüm bölüm, önceki kitapları tasdik etmek üzere, yüce bir amacı gerçekleştirmek için indirdi.[213] Daha önce insanlara doğru yolu göstermek için Tevrat'ı ve İncil'i indiren de O'dur. O daima hak ile bâtılı ayıran vahiyler indirmiştir. Gerçek şu ki, Allah'ın âyetlerini inkâr edenler için şiddetli bir azab vardır. Bilin ki, Allah Azîz'dir; güçlüdür, gönderdiği kitapları tanımayanları cezalandırma gücüne sahiptir.

مِن قَبْلُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَأَنزَلَ الْفُرْقَانَ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُواْ بِآيَاتِ اللّهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَاللّهُ عَزِيزٌ ذُو انتِقَامٍ {آل عمران/4}

4. aşnudın köndürügli kişilerni taḳı indürdi ayrıt kemişgenni. ḥaḳīḳat üze anlar kim tandılar Taŋrınıŋ açuḳ ḥüccetleriŋe anlarḳa ḳatıġ ḳın bar. taḳı Taŋrı iŋen öç iyesi turur.

3-4. O, sana Kitabı bölüm bölüm, önceki kitapları tasdik etmek üzere, yüce bir amacı gerçekleştirmek için indirdi.[214] Daha önce insanlara doğru yolu göstermek için Tevrat'ı ve İncil'i indiren de O'dur. O daima hak ile bâtılı ayıran vahiyler indirmiştir. Gerçek şu ki, Allah'ın âyetlerini inkâr edenler için şiddetli bir azab vardır. Bilin ki, Allah Azîz'dir; güçlüdür, gönderdiği kitapları tanımayanları cezalandırma gücüne sahiptir.[215]

إِنَّ اللّهَ لاَ يَخْفَى عَلَيْهِ شَيْءٌ فِي الأَرْضِ وَلاَ فِي السَّمَاء {آل عمران/5}

5.ḥaḳīḳat üze Taŋrı örtülmes anıŋ üze nerse yer içinde taḳı kök içinde.

5. Yerde ve gökte bulunan hiçbir şey Allah'a gizli saklı değildir.

هُوَ الَّذِي يُصَوِّرُكُمْ فِي الأَرْحَامِ كَيْفَ يَشَاء لاَ إِلَهَ إِلاَّ هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ {آل عمران/6}

213 Lafzen, "Hak olarak indirdi."
214 Lafzen, "Hak olarak indirdi."
215 Âyetteki "Zü'ntikâm" ifadesini "Öç alıcı" olarak çevirmeyi uygun görmedik. Çünkü "Öç alıcı" sıfatı Allah'a yakıştırılamaz ve Allah böyle bir sıfattan uzaktır. Allah'ın intikam alması, öç alıp kendini rahatlatmak değil, emir ve yasaklarının ihlâl edilmesine karşılık cezalandırmasıdır.

6.ol kim ṣūret ḳılur sizni raḥmlar içinde neteg kim tilese. yoḳ iḍi meger ol yiŋen ḥikmet birle iş ḳılġan.

6. Analarınızın rahimlerinde size dilediği şekli veren O'dur. O'ndan başka Tanrı yoktur. O Azîz'dir; en güzel şekilde yaratma gücüne sahiptir, Hakîm'dir; yaptığı her işi sağlam yapar ve her işinde bir hikmet vardır.

هُوَ الَّذِيَ أَنزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُّحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاء الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاء تَأْوِيلِهِ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلاَّ اللّهُ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِّنْ عِندِ رَبِّنَا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلاَّ أُوْلُواْ الأَلْبَابِ {آل عمران/7}

7.ol ol kim indürdi seniŋ üze kitābnı andın āyetler muḥkemāt berkitilmiş ol āyetler kitābnıŋ aṣlı. taḳı öŋinler oḫşaşġanlar. anlar kim köŋülleri içinde ḳışmaḳ bar uyarlar ol nerseke kim oḫşaştı andın fitne isteyü taḳı teʾvīlin isteyü. taḳı bilmez teʾvīlini meger Taŋrı taḳı tölengenler ʿilm içinde ayturlar iḍimiz! bittük aŋa ḳamuġ iḍimiz! ḳatındın. taḳı saḳınmaz meger ʿaḳllar iyeleri.

7. Sana bu Kur'ân'ı O indirmiştir. Bu kitabın âyetlerinin bir kısmının anlamı açıktır (muhkemdir) ki, bunlar Kitabın ana esaslarını teşkil eder. Diğer bir kısmının anlamı da kapalıdır (müteşabihtir). Kalpleri sapmaya meyilli olanlar, fitne çıkarmak ve yanlış yorumlar yapmak için özellikle müteşabih âyetlerle meşgul olurlar. Oysa onların yorumlarını, sadece Allah ve "Biz bu âyetlere inanıyoruz, hepsi Rabbimizden gelmiştir" diyen, ilimde ileri dereceye ulaşan âlimler bilir.[216] Gerçekten de bunları sadece aklıselim, sağduyu sahipleri düşünüp anlayabilir.

رَبَّنَا لاَ تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِن لَّدُنكَ رَحْمَةً إِنَّكَ أَنتَ الْوَهَّابُ {آل عمران/8}

8.ay iḍimiz! ḳışturmaġıl köŋüllerimizni andın soŋ kim köndürdüŋ bizni taḳı bağışlaġıl bizke ḳatıŋdın raḥmet sen ḥaḳīḳat üze sen baḫşīş ḳılġan.

8. Bu âlimler şöyle dua ederler: "Rabbimiz! Bizi doğru yola ulaştırdıktan sonra kalplerimizi hak ve hakikatten bir daha ayırma! Ve bize rahmetini lutfeyle! Şüphesiz Sen sonsuz lutuf sahibisin."

216 Bazı müfessirler "Müteşabih âyetlerin yorumunu yalnız Allah bilir" ifadesinde cümlenin tamamlandığını söylerler. Onlara göre "İlimde ileri dereceye ulaşan âlimler …" yeni bir cümlenin başlangıcıdır. Bu durumda anlam, "Müteşabih âyetlerin yorumunu yalnız Allah bilir. İleri derecede ilim sahibi olanlar ise, 'Bunların hepsi Allah katındandır, biz onların hepsine inanırız' derler" şeklinde olur.

رَبَّنَا إِنَّكَ جَامِعُ النَّاسِ لِيَوْمٍ لاَّ رَيْبَ فِيهِ إِنَّ اللّهَ لاَ يُخْلِفُ الْمِيعَادَ {آل عمران/9}

9.ay iḍimiz! sen kişilerniŋ yıġ(ġ)anı ol künke kim şek yoḳ anıŋ içinde. ḥaḳīḳatda Taŋrı ḫilāf ḳılmaz vaʿ deḳa.

9. “Ey Rabbimiz! Biz inanıyoruz ki, gerçekleşeceğinde aslâ şüphe bulunmayan kıyamet gününde Sen bütün insanları bir araya toplayacaksın. Biz hiç şüphe etmiyoruz ki, Allah sözünü mutlaka yerine getirir.”

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُواْ لَن تُغْنِيَ عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلاَ أَوْلاَدُهُم مِّنَ اللّهِ شَيْئًا وَأُولَئِكَ هُمْ وَقُودُ النَّارِ {آل عمران/10}

10.ḥaḳīḳat üze anlar kim tandılar kifāyet ḳılmaġay anlardın mālları taḳı oġlanları Taŋrıdın nerseni. taḳı anlar anlar otnuŋ tamduḳı.

10. Küfürde direnenler bilsinler ki, Allah’ın huzurunda evlâtları ve malları onlara hiçbir fayda vermeyecektir. Onlar cehennemin yakıtı olacaklardır.

كَدَأْبِ آلِ فِرْعَوْنَ وَالَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ كَذَّبُواْ بِآيَاتِنَا فَأَخَذَهُمُ اللّهُ بِذُنُوبِهِمْ وَاللّهُ شَدِيدُ الْعِقَابِ {آل عمران/11}

11.firʿavn ḳabīlesiniŋ ʿādeti meŋizlig taḳı anlarnıŋ kim olarnıŋ aşnusındın. yalġanḳa nisbet ḳıldılar nişānlarımızını. tuttı anlarnı Taŋrı yazuḳları birle. taḳı Taŋrı ḳını ḳatıġ turur.

11. Nitekim Firavun hanedanı ve onlardan öncekiler âyetlerimizi yalanlamışlar; Allah da onları günahları sebebiyle kıskıvrak yakalayıp cezalandırmıştı. Şüphesiz Allah’ın cezası çok şiddetlidir.

قُل لِّلَّذِينَ كَفَرُواْ سَتُغْلَبُونَ وَتُحْشَرُونَ إِلَى جَهَنَّمَ وَبِئْسَ الْمِهَادُ {آل عمران/12}

12.ayġıl anlarḳa kim küfr ketürdiler yeŋilgeysiz taḳı yandurulġaysiz tamuġ tapa. taḳı nème yawuz töşek turur!

12. Ey Peygamber! Küfürde direnenlere de ki: "Siz mutlaka yenilgiye uğrayacak ve toplanıp cehenneme sürüleceksiniz. Ne kötü bir konaklama yeridir orası!"

قَدْ كَانَ لَكُمْ آيَةٌ فِي فِئَتَيْنِ الْتَقَتَا فِئَةٌ تُقَاتِلُ فِي سَبِيلِ اللّهِ وَأُخْرَى كَافِرَةٌ يَرَوْنَهُم مِّثْلَيْهِمْ رَأْيَ الْعَيْنِ وَاللّهُ يُؤَيِّدُ بِنَصْرِهِ مَن يَشَاء إِنَّ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةً لِّأُوْلِي الأَبْصَارِ {آل عمران/13}

13.erdi sizke nişān ėkki ögür içinde kim satġaştılar. ögür öldürür süz Taŋrı yolı içinde taḳı bir ögür taŋġan körerler anlarnı ėkki anlarça köznin körmeki. taḳı Taŋrı ḳuvvetlendürür yārīsi birle kimni tilese. ḥaḳīḳat üze anıŋ içinde ʿibret bar közler iyelerine.

13. (Bedir'de) savaşmak için karşı karşıya gelen iki orduda sizin için bir ibret vardır: Bunlardan biri Allah yolunda savaşıyorken diğeri kâfirlerden oluşuyordu ki, o kâfirlerin gözüne Allah yolunda savaşan müminler kendilerinin iki katı görünüyordu. İşte Allah yardımıyla dilediğini böyle destekler. Bunda büyük bir ibret vardır, fakat bunu anlayacak olanlar, basiret sahibi kimselerdir.

زُيِّنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ مِنَ النِّسَاء وَالْبَنِينَ وَالْقَنَاطِيرِ الْمُقَنطَرَةِ مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَالْخَيْلِ الْمُسَوَّمَةِ وَالأَنْعَامِ وَالْحَرْثِ ذَلِكَ مَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَاللّهُ عِندَهُ حُسْنُ الْمَآبِ {آل عمران/14}

14.bezendi kişilerke ārzūlarnıŋ sewügi tişilerdin taḳı oġullardın taḳı cemʿ ḳılınmış köp māllardın altundın taḳı kümüşdin taḳı nişānlıġ ḳılınmış aṭlardın taḳı tėwe ve sıġır ve ḳoy ve keçigdin taḳı ėkindin. ol yaḳınraḳ tiriglikniŋ kālesi taḳı Taŋrı anıŋ ḳatında ḳaytġu yerniŋ körklüglüki bar.

14. Kadınlar, evlâtlar, yığın yığın biriktirilmiş altın ve gümüşler, damgalı soylu salma atlar,[217] koyun, keçi, sığır ve develer, ekinler, bağlar bahçeler insanlara[218] çok sevimli, şirin ve güzel görünür (İnsanların pek çoğu bunlara aldanarak küfre sapar). Hâlbuki bütün bunlar dünya hayatının geçici nimetleridir. Oysa sonunda, kalıcı nimetlerle dolu, varılacak asıl güzel yer Allah'ın katındadır.

217 "Salma atlar" olarak çevirdiğimiz "Müsevveme" kelimesi yılın altı aydan fazlasını kırlarda otlayarak geçiren ve sâime olarak adlandırılan hayvanlar için kullanılır. Türkçe'de, dışarıda otlaması için kıra gönderme işine "Salma" denir. "Bu kelime, cihat için hazırlanmış ve belli olması için nişan konmuş, damgalanmış atlar anlamına da gelir.

218 Arapça'da "Nâs" kelimesi, erkeklerle birlikte kadınları da ifade eder. Arapça'nın üslûbuna göre genellikle erkeklere hitap eden ifadeler kadınları da kapsar. Buna "Tağlîb" denir. Bu durumda âyette, erkeklerin kadınlara, kadınların erkeklere ve diğer sayılan mallara karşı aşırı derecede düşkün oldukları anlatılmaktadır.

قُلْ أَؤُنَبِّئُكُم بِخَيْرٍ مِّن ذَلِكُمْ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا عِندَ رَبِّهِمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَأَزْوَاجٌ مُّطَهَّرَةٌ وَرِضْوَانٌ مِّنَ اللَّهِ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ {آل عمران/15}

15.aygıl ḫaber bérür mi men sizke andın yaḫşıraḳ birle anlarḳa kim ḳorḳtılar anlarnıŋ iḍisi ḳatında büstānlar aḳar astındın arıḳlar meŋgüler anıŋ içinde taḳı cüftler arıġ ḳılınmış taḳı ḫoşnūdluḳ Taŋrıdın. taḳı Taŋrı körgen ḳullarnı.

15. Ey Peygamber! Onlara de ki: "Ben size bütün bunlardan daha iyisini haber vereyim mi? Allah'ın emir ve yasakları konusunda duyarlı ve bilinçli olanlar için altından ırmaklar akan cennetler vardır; onlar orada sürekli kalacaklardır. Ayrıca onlar için tertemiz eşler ve (özellikle) Allah'ın rızası vardır. Unutmayın ki Allah, (duyarlı ve bilinçli) kullarının bütün yapıp ettiklerini görür ve mükâfatlandırır."

الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا إِنَّنَا آمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ {آل عمران/16}

16.anlar kim ayturlar ay iḍimiz! ḥaḳīḳat üze biz bittimiz yarlıḳaġıl bizke yazuḳlarımızını taḳı saḳlaġıl bizni ot ḳınından.

16-17. İşte Allah'ın bu kulları, "Rabbimiz! Biz inandık iman ettik, günahlarımızı bağışla, bizi cehennem azabından koru" diye yalvarırlar, sıkıntılara sabrederler, doğru sözlüdürler, Allah'ın buyruklarına boyun eğerler, mallarını hayırlı işlerde harcarlar ve seher vakitlerinde Allah'tan bağışlanma dilerler.

الصَّابِرِينَ وَالصَّادِقِينَ وَالْقَانِتِينَ وَالْمُنفِقِينَ وَالْمُسْتَغْفِرِينَ بِالْأَسْحَارِ {آل عمران/17}

17. ṣabr ḳılġanlar taḳı rāst aygıanlar taḳı ṭāʿat ḳılġanlar taḳı nafaḳa ḳılġanlar taḳı yarlıḳayu tilegenler seḥerlerde.

16-17. İşte Allah'ın bu kulları, "Rabbimiz! Biz inandık iman ettik, günahlarımızı bağışla, bizi cehennem azabından koru" diye yalvarırlar, sıkıntılara sabrederler, doğru sözlüdürler, Allah'ın buyruklarına boyun eğerler, mallarını hayırlı işlerde harcarlar ve seher vakitlerinde Allah'tan bağışlanma dilerler.

شَهِدَ اللّهُ أَنَّهُ لاَ إِلَهَ إِلاَّ هُوَ وَالْمَلاَئِكَةُ وَأُوْلُواْ الْعِلْمِ قَآئِمَاً بِالْقِسْطِ لاَ إِلَهَ إِلاَّ هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ {آل عمران/18}

18.tanuḳluḳ bėrdi Taŋrı ḥaḳīḳat üze ol yoḳ iḍi meger ol taḳı feriśteler taḳı bilig iyeleri ḳopuġlı bolup ʿadl birle. yoḳ iḍi meger ol. yiŋen ḥikmet birle iş ḳılġan.

18. Allah, melekler ve adaletten ayrılmayan dürüst ilim sahipleri şâhittir ki, Allah'tan başka Tanrı yoktur. Evet O'ndan başka hiçbir Tanrı yoktur ve O Azîz'dir; evrende yegâne hâkimiyet sahibi O'dur, Hakîm'dir; O, yegâne hüküm ve hikmet sahibidir.

إِنَّ الدِّينَ عِندَ اللّهِ الإِسْلاَمُ وَمَا اخْتَلَفَ الَّذِينَ أُوْتُواْ الْكِتَابَ إِلاَّ مِن بَعْدِ مَا جَاءهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ وَمَن يَكْفُرْ بِآيَاتِ اللّهِ فَإِنَّ اللّهِ سَرِيعُ الْحِسَابِ {آل عمران/19}

19.ḥaḳīḳat üze dīn Taŋrı ḳatında boyun sümek. taḳı ḫilāf ḳılışmadı anlar kim bėrildiler kitābnı meger mundın soŋra keldi anlarḳa ʿilm ḥased üçün aralarında. taḳı kim kim küfr ketürse Taŋrı nişānlarıŋa ḥaḳīḳat üze Taŋrı saḳışı revān.

19. Şüphesiz Allah katında gerçek din, İslâm'dır. Ne var ki kendilerine kitab verilenler, (özü İslâm olan) Tevrat ve İncil[219] geldikten sonra, sadece aralarındaki hased, ihtiras ve çıkar sebebiyle (ilâhî metinleri tahrif ederek) anlaşmazlıklara düşmüşlerdir. Kim Allah'ın âyetlerini inkâr ederse bilsin ki, Allah onu yakın zamanda hesaba çekecektir.

فَإِنْ حَآجُّوكَ فَقُلْ أَسْلَمْتُ وَجْهِيَ لِلّهِ وَمَنِ اتَّبَعَنِ وَقُل لِّلَّذِينَ أُوْتُواْ الْكِتَابَ وَالأُمِّيِّينَ أَأَسْلَمْتُمْ فَإِنْ أَسْلَمُواْ فَقَدِ اهْتَدَواْ وَّإِن تَوَلَّوْاْ فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلاَغُ وَاللّهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ {آل عمران/20}

20.eger ḥüccet ḳılsalar seniŋ birle aygıl ḫāliş ḳıldım özümni Taŋrıḳa taḳı ol kim erse kim uydı maŋa. taḳı aygıl anlarġa kim bėrildiler kitābnı taḳı kitābsizlerke müsülmān bolduŋuz mu. eger müsülmān bolsalar könüldiler. taḳı eger yüz ėwürseler ḥaḳīḳatda seniŋ üze tėgürmek taḳı Taŋrı körgen ḳullar.

20. Ey Peygamber! Eğer inkârcılar (gerçek dinin ne olduğu konusunda) seninle tartışırlarsa

219 Lafzen, "İlim."

kendilerine de ki: "Ben (İbrahim'e gelen) İslâm üzereyim, bana uyanlar da öyledir."[220] Kendilerine kitab verilenlerle o cahil müşrik Araplara da şunu sor: "Siz de (İbrahim'e gelen) İslâm üzere misiniz?" Eğer İslâm üzere olduklarını söylerlerse doğru yolu bulmuşlardır. Fakat müslüman olmaya yanaşmazlarsa, sana düşen sadece gerçeği bildirmektir. Allah bütün kullarının yapıp ettiklerini görür, bilir.

إِنَّ الَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللهِ وَيَقْتُلُونَ النَّبِيِّينَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَيَقْتُلُونَ الَّذِينَ يَأْمُرُونَ بِالْقِسْطِ مِنَ النَّاسِ فَبَشِّرْهُم بِعَذَابٍ أَلِيمٍ {آل عمران/21}

21.ḥaḳīḳat üze anlar kim küfr ketürürler Taŋrınıŋ nişānlarıŋa taḳı öldürürler pėyġāmberlerni ḥaḳdın öŋin birle taḳı öldürürler anlarnı kim buyrurlar ʿadl birle kişilerdin. müjde bėrgil iglig ʿaẕāb birle.

21. Allah'ın âyetlerini inkâr edenleri, haksız olduklarını bile bile O'nun elçilerini alçakça öldürenleri, adaleti emreden insanları katledenleri/onlarla savaşanları[221] acı bir azab ile müjdele!

أُولَئِكَ الَّذِينَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ وَمَا لَهُم مِّن نَّاصِرِينَ {آل عمران/22}

22.anlar anlar kim bāṭıl boldı ʿamelleri dünyā içinde taḳı āḫiret içinde taḳı yoḳ anlarḳa yārī bėrgenlerdin.

22. İşte böyle insanların dünya ve âhirette yaptıkları işler boşa gitmiştir. Âhirette de onlara yardım edebilecek kimse yoktur.

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوْتُواْ نَصِيبًا مِّنَ الْكِتَابِ يُدْعَوْنَ إِلَى كِتَابِ اللهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ يَتَوَلَّى فَرِيقٌ مِّنْهُمْ وَهُم مُّعْرِضُونَ {آل عمران/23}

23.körmediŋ mü anlarnı kim bėrildiler ülüş kitābdın ündenürler Taŋrınıŋ kitābı tapa ḥükm ḳılsun anlarnıŋ arasında. andın soŋ iʿrāż ḳılur bir ögür anlardın taḳı anlar yüz ėwürgenler.

23. Kitaptan nasiplenmiş olanları (Tevrat hakkında biraz bilgisi olan Yahudi din adamlarının

220 Lafzen, "Ben özümü Allah'a teslim ettim." Âyetteki "Esleme" fiiline cümle içinde "Teslim olmak" anlamı vermek uygun gözükmekle beraber, bir önceki âyette Allah katındaki gerçek dinin İslâm olduğunun belirtilmesi, burada bu fiile sözlük anlamından daha çok terim anlamı vermenin uygun düşeceği kanaatini uyandırmaktadır.

221 Hamza "Ve yaktülûne'l-lezîne" ifadesini "Ve yukâtilûne'l-lezîne" şeklinde okumuştur. İkinci anlam bu sebeple verilmiştir.

yaptığını) gördün değil mi? Aralarında Peygamberin hüküm vermesi için Allah'ın kitabına uymak üzere çağrıldıklarında, onların bir kısmı yüz çevirmiş ve dönüp gitmiştir.[222]

ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُواْ لَن تَمَسَّنَا النَّارُ إِلاَّ أَيَّامًا مَّعْدُودَاتٍ وَغَرَّهُمْ فِي دِينِهِم مَّا كَانُواْ يَفْتَرُونَ {آل عمران24}

24.ol munuŋ birle kim aydılar yuḳamaġay bizke ot meger sanlıġ künler. taḳı arsıḳturdı anlarnı dīnleri içinde ol nerse kim çatarlar erdiler.

24. Onların bu dönekliklerinin sebebi, "Zaten ateş, sayılı günler dışında bize dokunmaz"[223] şeklindeki inançlarıdır. Uydurup yakıştırdıkları bu tür saçma inançlar, dinlerini anlamada onları aldatmış, yanıltmıştır.

فَكَيْفَ إِذَا جَمَعْنَاهُمْ لِيَوْمٍ لاَّ رَيْبَ فِيهِ وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ وَهُمْ لاَ يُظْلَمُونَ {آل عمران/25}

25. neteg ol vaḳtın kim cemʿ ḳılduḳ anlarnı ol künke kim yoḳ şek anıŋ içinde taḳı tükel bėrildi tėgme bir ten anı kim ḳazġandı taḳı anlar küç ḳılınmaslar.

25. Gerçekleşmesinde hiçbir şüphe bulunmayan kıyamet günü onları bir araya topladığımızda, bakalım halleri ne olacak! O gün herkese kazandığı tam olarak verilir ve kimse haksızlığa uğramaz.

قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَن تَشَاء وَتَنزِعُ الْمُلْكَ مِمَّن تَشَاء وَتُعِزُّ مَن تَشَاء وَتُذِلُّ مَن تَشَاء بِيَدِكَ الْخَيْرُ إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ {آل عمران/26}

26.ayġıl ay tapunmaḳḳa sezā Taŋrı mülkniŋ erkligi bėrür sen mülkni kimke tileseŋ taḳı tartar sen mülkni kimdin kim tileseŋ taḳı ʿazīz ḳılur sen kimni tileseŋ taḳı ẖor ḳılur sen kimni tileseŋ elgiŋde ẖayr sen ḳamuġ nerse üze yaraġlıġ.

26. Ey Peygamber! De ki: "Ey mülkün sahibi olan Allah'ım! Sen mülkü; hükümranlığı dilediğine verirsin, dilediğinin elinden de çeker alırsın. Sen dilediğini azîz edersin, dilediğini

222 Yahudilerden bir kısmı kendi aralarındaki bir anlaşmazlığı çözmesi için Hz. Peygamberi hakem yapmışlar, Hz. Peygamber de kendi kitaplarına göre hüküm vermeleri için Yahudi âlimlerini çağırmış, fakat onlar Tevrat'taki bazı âyetleri gizlemişlerdir.

223 Krş. Bakara 2/80.

de zelîl! İyilik yalnız Senin elindedir; hiç şüphe yok ki Sen her şeye kâdirsin."[224]

تُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَتُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَتُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَتُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَتَرْزُقُ مَن تَشَاء بِغَيْرِ حِسَابٍ {آل عمران/27}

27.kiwrür sen tünni kündüzke takı kiwrür sen kündüzni tünke. takı çıkarur sen tirigni ölügdin takı çıkarur sen ölügni tirigdin takı rūzī bėrür sen kimke tileseŋ sansız.

27. "Sen geceyi kısaltarak gündüze, gündüzü de kısaltarak geceye katarsın; ölüden diriyi, diriden de ölüyü çıkarırsın, dilediğine de hesapsız rızık ihsan edersin."

لاَّ يَتَّخِذِ الْمُؤْمِنُونَ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاء مِن دُوْنِ الْمُؤْمِنِينَ وَمَن يَفْعَلْ ذَلِكَ فَلَيْسَ مِنَ اللّهِ فِي شَيْءٍ إِلاَّ أَن تَتَّقُواْ مِنْهُمْ تُقَاةً وَيُحَذِّرُكُمُ اللّهُ نَفْسَهُ وَإِلَى اللّهِ الْمَصِيرُ {آل عمران/28}

28.tutmasun mü'minler kāfirlerni dostlar mü'minlerdin bėsre. takı kim kim ḳılsa anı ermez Taŋrıdın nerse içinde meger kim ḳorḳsaŋız anlardın ḳorḳġu nersedin takı ḳorḳutur sizni Taŋrı özindin. takı Taŋrı tapa ḳaytmaḳ.

28. Müminler, müminleri bırakıp kâfirleri dost edinmesinler, onlarla birlik olmasınlar. Böyle yapanların Allah katında bir değeri yoktur. Ancak onlardan (malınıza, canınıza ve ülkenize gelecek tehlikelerden) korunma durumunuz hâriç.[225] Allah Kendisine karşı dikkatli olmanız ve sadece O'ndan korkmanız konusunda sizi uyarmaktadır. Çünkü dönüş yalnız Allah'adır.

قُلْ إِن تُخْفُواْ مَا فِي صُدُورِكُمْ أَوْ تُبْدُوهُ يَعْلَمْهُ اللّهُ وَيَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الأَرْضِ وَاللّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ {آل عمران/29}

29.aygıl eger örtseŋiz ol nerseni kim köküzleriŋiz içinde turur yā açsaŋız anı bilür anı Taŋrı. takı bilür ol nerseni kim kökler içinde turur takı yer içinde turur. takı Taŋrı tėgme bir nerse üze yaraġlıġ turur.

29. Ey Peygamber! De ki: İçinizdekini (kiminle ne niyetle dostluk kurduğunuzu) açıklasanız

224 Âyetten mecâzi olarak Allah'ın, kötü insanlardan iyi nesiller, iyi insanlardan da kötü nesiller yaratacağı anlaşılabilir.

225 Âyet, müslümanların müslüman olmayan toplumlarla yaptıkları anlaşmaları değil, bazı müslümanların kendi toplumu aleyhine düşmanlarla işbirliği yapmasını yasaklamaktadır. Ancak ciddi bir tehlike söz konusu olduğunda müslüman olmayanlarla dostane ilişkiler kurmaya izin verilmiştir. Âyet, müslümanların müslüman olmayanlarla yaptığı ticârî anlaşmaları kapsamaz.

da gizleseniz de Allah bilir. Zaten Allah yerde ve göklerde ne varsa hepsini bilir. Allah'ın her şeye gücü yeter; kimse O'nun bilgisinin ve kudretinin dışında kalamaz.

يَوْمَ تَجِدُ كُلُّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ مِنْ خَيْرٍ مُّحْضَرًا وَمَا عَمِلَتْ مِن سُوءٍ تَوَدُّ لَوْ أَنَّ بَيْنَهَا وَبَيْنَهُ أَمَدًا بَعِيدًا وَيُحَذِّرُكُمُ اللّهُ نَفْسَهُ وَاللّهُ رَؤُوفٌ بِالْعِبَادِ {آل عمران/30}

30.ol kün kim bulur tėgme bir ten anı kim ḳıldı eḏgülükdin ḥāżır ḳılınmış. taḳı anı kim ḳıldı yawuzluḳdın ārzūlar kim eger bolsa anıŋ arasında taḳı anıŋ arasında yıraḳ oruḳ. taḳı ḳorḳutur sizni Taŋrı özindin. taḳı Taŋrı raḥmet ḳılġan ḳullarḳa.

30. Herkesin yaptığı iyilikleri ve kötülükleri önünde bulacağı günde, amel defteri kötü olan kişi, yaptığı kötülüklerle yüzleşmek istemez. Yine Allah sizi Kendisine karşı dikkatli olmanız ve sadece O'ndan korkmanız konusunda uyarmaktadır. Bununla birlikte bilin ki, Allah kullarını çok sever, çok esirger, onlara karşı çok şefkatlidir.

قُلْ إِن كُنتُمْ تُحِبُّونَ اللّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ {آل عمران/31}

31.ayġıl eger sewer ersenjiz Taŋrını uḏuŋ maŋa sewsün sizni Taŋrı taḳı yarlıḳasun sizke yazuḳlarıŋızını. Taŋrı yarlıḳaġan raḥmet ḳılġan.

31. Ey Peygamber! (Allah'ı sevdiklerini iddia edenlere) de ki: "Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah Gafûr'dur; Kendisini gerçek mânada seven ve elçisine uyanları bağışlar, Rahîm'dir; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir."

قُلْ أَطِيعُواْ اللّهَ وَالرَّسُولَ فإِن تَوَلَّوْاْ فَإِنَّ اللّهَ لاَ يُحِبُّ الْكَافِرِينَ {آل عمران/32}

32.ayġıl boyun süŋ Taŋrıḳa taḳı yalavaçḳa. eger yüz çewürseler ḥaḳīḳat üze Taŋrı sewmez kāfirlerni.

32. Yine de ki: "Allah'a ve elçisine itaat edin." Eğer itaat etmeyip yüz çevirirlerse bilsinler ki, Allah kâfirleri hiç sevmez.

إِنَّ اللّهَ اصْطَفَى آدَمَ وَنُوحًا وَآلَ إِبْرَاهِيمَ وَآلَ عِمْرَانَ عَلَى الْعَالَمِينَ

{آل عمران/33}

33.ḥaḳīḳat üze Taŋrı üḍürdi ādemni taḳı nūḥnı taḳı ibrāhīm ḳabīlesini taḳı ʿimrān ḳabīlesini ʿālemler üze.

33. Allah, Âdem'i ve Nuh'u, ayrıca İbrahim ve İmrân[226] ailelerini de (içlerinden peygamber göndermekle) diğer insanlardan üstün kılmıştır.

ذُرِّيَّةً بَعْضُهَا مِن بَعْضٍ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ {آل عمران/34}

34. oġlanlarnı pāresi pāresindin. taḳı Taŋrı ėşitgen bilgen.

34. Bunlar birbirlerinin soyundan gelmiş kimselerdir. Allah Semî'dir; İmrân'ın karısının duasını işitmiştir, Alîm'dir; niyetleri iyi bilir.

إِذْ قَالَتِ امْرَأَةُ عِمْرَانَ رَبِّ إِنِّي نَذَرْتُ لَكَ مَا فِي بَطْنِي مُحَرَّرًا فَتَقَبَّلْ مِنِّي إِنَّكَ أَنتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ {آل عمران/35}

35.ol vaḳtın kim aydı ʿimrānnıŋ tişisi iḍim! ḥaḳīḳat üze men neẕr ḳıldım saŋa anı kim ḳarnım içinde āzād ḳılınmış ḳabūl ḳılġıl mėndin. sen sen ėşitgen bilgen.

35. Nitekim bir zamanlar İmrân'ın karısı, "Rabbim! Karnımdaki çocuğu başkasına değil, yalnız Sana hizmet etmek üzere adadım, bu dileğimi kabul buyur. Çünkü Sen Semî'sin; bütün duaları işitirsin, Alîm'sin; insanların niyetlerini bilirsin" diye dua etmişti.

فَلَمَّا وَضَعَتْهَا قَالَتْ رَبِّ إِنِّي وَضَعْتُهَا أُنثَى وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا وَضَعَتْ وَلَيْسَ الذَّكَرُ كَالأُنثَى وَإِنِّي سَمَّيْتُهَا مَرْيَمَ وَإِنِّي أُعِيذُهَا بِكَ وَذُرِّيَّتَهَا مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ {آل عمران/36}

36.ol vaḳtın kim ḳoḍtı anı aydı iḍim! ḥaḳīḳat üze men ḳoḍtum anı tişi. taḳı Taŋrı bilgenrek ol nerseni kim ḳoḍtı. taḳı ermez erkek tişi meŋizlig. taḳı ḥaḳīḳat üze men atadım aŋa meryem taḳı ḥaḳīḳat üze men sıġındurur men anı saŋa taḳı anıŋ oġlanlarını iblīsdin taş birle atılmış.

226 Âyette geçen İmrân Hz. Musa'nın babasının adıdır. 35. âyette geçen İmrân ise Hz. Meryem'in babasıdır. Yahudi kaynaklarına göre Hıristiyanlar Hz. Meryem'in babasının İmrân olmadığını iddia etmişlerdir. Fakat bu iddia zayıftır.

36. Nihâyet İmrân'ın karısı çocuğunu doğurunca şöyle dedi: "Rabbim! Ben bir kız çocuğu dünyaya getirdim. Gerçi Sen benim ne doğurduğumu çok iyi bilirsin."[227] Evet, Allah onun dünyaya ne getirdiğini çok iyi biliyordu. "(Mabette hizmet için) erkek çocuğu kız çocuğu gibi değildir. Ona Meryem adını verdim. O'nu ve neslini, kovulmuş şeytanın şerrinden koruman için Sana emanet ediyorum."

فَتَقَبَّلَهَا رَبُّهَا بِقَبُولٍ حَسَنٍ وَأَنبَتَهَا نَبَاتًا حَسَنًا وَكَفَّلَهَا زَكَرِيَّا كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ وَجَدَ عِندَهَا رِزْقاً قَالَ يَا مَرْيَمُ أَنَّى لَكِ هَذَا قَالَتْ هُوَ مِنْ عِندِ اللهِ إِنَّ اللهَ يَرْزُقُ مَن يَشَاء بِغَيْرِ حِسَابٍ {آل عمران/37}

37.taḳı ḳabūl ḳıldı anı iḍisi körklüg ḳabūl birle taḳı ündürdi anı körklüg ünmek. taḳı yanadı anı zekeriyyāḳa. tegme bir kez kim kirdi anıŋ üze zekeriyyā miḥrābḳa buldı anıŋ ḳatında rūzī. aydı ay meryem nė yerdin saŋa bu aydı meryem ol Taŋrı ḳatındın. ḥaḳīḳat üze Taŋrı rūzī ḳılur kimke tilese sansız.

37. Rabbi de Meryem'i (mabet hizmetine) memnuniyetle kabul etti ve güzel bir çiçek gibi yetişmesini sağladı. Zekeriyya'yı da ona bakmakla görevlendirdi. Zekeriyya mabede her uğradığında onun yanında bir yiyecek buluyordu. "Ey Meryem! Bu yiyecekler sana nereden geliyor?" diye sorduğunda Meryem, "Bunlar bana Allah'ın lutfettiği nimetlerdir.[228] Zira Allah dilediğine sayısız rızık ihsan eder" demişti.

هُنَالِكَ دَعَا زَكَرِيَّا رَبَّهُ قَالَ رَبِّ هَبْ لِي مِن لَّدُنْكَ ذُرِّيَّةً طَيِّبَةً إِنَّكَ سَمِيعُ الدُّعَاء {آل عمران/38}

38.anda duʿā ḳıldı zekeriyyā iḍisiŋe. aydı iḍim! bėrgil maŋa seniŋ ḳatıŋdın oġlanlar arıġ. ḥaḳīḳat üze sen duʿānıŋ ėşitgeni.

38. Bunun üzerine Zekeriyya orada Rabbine şöyle dua etti: "Ey Rabbim! Bana lutuf hazinenden (böyle) temiz bir nesil ihsan et. Şüphesiz Sen duaları işiten, kabul edensin."[229]

227 Lafzen, "Allah ne doğurduğumu çok iyi bilir." Bu cümle, İbn Âmir, İbn Şube ve Yakub'un "Vedaat" fiilini "Veda'tü" şeklinde okuması sebebiyle metne yazılmıştır.

228 Bu yiyecekler, mabede gelenlerin getirdiği hediyelerdir. Hz. Meryem'in "Bu yiyecekler Allah katındandır" demesi, nimetin gerçek sahibinin Allah olduğunu anlatan bir hitap tarzıdır. Nitekim dilimizde de benzer ifadeler kullanılır.

229 Hz. Zekeriyya'nın duası için bkz. Meryem 9-3/19.

فَنَادَتْهُ الْمَلآئِكَةُ وَهُوَ قَائِمٌ يُصَلِّي فِي الْمِحْرَابِ أَنَّ اللّهَ يُبَشِّرُكَ بِيَحْيَى مُصَدِّقًا بِكَلِمَةٍ مِّنَ اللّهِ وَسَيِّدًا وَحَصُورًا وَنَبِيًّا مِّنَ الصَّالِحِينَ {آل عمران/39}

39.ḳıḳırdı anı ferişteler taḳı ol öre turġan namāz ḳılur miḥrābda kim Taŋrı müjde bėrür saŋa yaḥyā birle rāstlaġan kelimeni Taŋrıdın taḳı uluġ taḳı tişilerke yawumaġan taḳı peyġāmber eḍgülerdin.

39. O, mabette ayakta (böyle) dua ederken Cebrail[230] ona şöyle seslendi: "Allah sana, Kendi Kelimesini[231] (İsa'yı) doğrulayacak, ulu, çok iffetli ve diğer peygamberler gibi kendisine peygamberlik verilecek olan Yahya adında bir çocuk lutfedeceğini müjdeliyor."

قَالَ رَبِّ أَنَّى يَكُونُ لِي غُلاَمٌ وَقَدْ بَلَغَنِيَ الْكِبَرُ وَامْرَأَتِي عَاقِرٌ قَالَ كَذَلِكَ اللّهُ يَفْعَلُ مَا يَشَاء {آل عمران/40}

40.aydı iḍim! neteg bolur maŋa oġlan taḳı tegdi maŋa uluġluḳ taḳı ʿavratım ḳısır. aydı anıŋ teg Taŋrı ḳılur neni kim tilese.

40. Zekeriyya, "Rabbim! Bu yaşlı halimde benim nasıl çocuğum olabilir ki! Üstelik karım da kısır" dedi. Allah, "Pekâla olur, Allah dilediğini yapar" buyurdu.

قَالَ رَبِّ اجْعَل لِّيَ آيَةً قَالَ آيَتُكَ أَلاَّ تُكَلِّمَ النَّاسَ ثَلاَثَةَ أَيَّامٍ إِلاَّ رَمْزًا وَاذْكُر رَّبَّكَ كَثِيرًا وَسَبِّحْ بِالْعَشِيِّ وَالإِبْكَارِ {آل عمران/41}

41.aydı iḍim! ḳılġıl maŋa nişān. aydı seniŋ nişānıŋ kim sözlemeseŋ kişilerke üç kün meger işāret. taḳı yāḍ ḳılġıl iḍiŋni köp taḳı namāz ḳılġıl kėçede taḳı ėrtede.

41. Zekeriyya: "Rabbim! (Bu halime rağmen bir çocuğum olacaksa) bana bir alâmet göster" dedi. Allah, "Bunun alâmeti, insanlarla işaret dili hariç, üç gün konuşmamandır.[232] Bu süre içinde sen Rabbini bol bol an, sabah akşam O'nu tesbih et, O'nu yücelt" buyurdu.

230 Lafzen, "Melekler." Bu söz çoğul olmakla birlikte, tekil olan Cebrail için de kullanılmaktadır.

231 Hz. İsa'nın "Kelime" olarak nitelendirilmesi farklı şekillerde yorumlanmaktadır. Bir yoruma göre o babasız, yani Allah'ın "Ol" sözüyle yaratıldığı için bu ad verilmiştir. Elmalı'nın yorumuna göre ağızdan çıkan veya kitaba yazılan sözler birer kelime olduğu gibi insanın ruhunda derin duygular uyandıran tabiat olayları da birer kelimedir. Hz. İsa'nın doğumu da böyle olağanüstü bir olay olduğu için Allah'ın bir kelimesi olarak nitelendirilmiştir. Bir yoruma göre de Hz. İsa'nın "Kelime" olarak adlandırılması, onun İncil'de sözü edilen nitelikleriyle Kur'an üslûbuna yansımasıdır.

232 Hz. Zekeriyya'nın üç gün konuşmamasının karısının hamile olup olmadığının bilinmesiyle bir ilgisi yoktur. Anlatılmak istenen; Hz. Zekeriyya'nın Allah'a şükretmesi, O'nu tesbih etmesi, bol bol anması ve çocuğun nasıl olacağını Allah'a bırakmasıdır (Krş. Meryem 19/10, 26). Ayrıca burada sükût orucu tut anlamı da vardır. Bu âyette üç gün, Meryem 19/10'da ise üç gece konuşmaması, 26'da Hz. Meryem'e üç gün oruç tutması ve kimseyle konuşmaması bildirilmiştir. Âyetler birlikte ele alınınca Hz. Zekeriya'nın gece gündüz üç gün konuşmaması gerektiği anlaşılmaktadır. Konu Luka İncili'nde "İşte dilin tutulacak ve bu şeyler oluncaya kadar, söz söylemeyeceksin" şeklinde anlatılmaktadır (Luka, Bab 1/20).

وَإِذْ قَالَتِ الْمَلاَئِكَةُ يَا مَرْيَمُ إِنَّ اللّهَ اصْطَفَاكِ وَطَهَّرَكِ وَاصْطَفَاكِ عَلَى نِسَاء الْعَالَمِينَ {آل عمران/42}

42.taḳı ol uġurda kim aydı ferişteler ay meryem ḥaḳīḳat üze Taŋrı üḍürdi sėni taḳı arıġ ḳıldı sėni taḳı üḍürdi sėni ʿālemniŋ tişileri üze.

42. Yine bir zamanlar Cebrâil şöyle demişti: “Ey Meryem! Allah seni seçti, seni günahlardan uzak tuttu ve sana dünya kadınları arasında seçkin bir yer verdi.”

يَا مَرْيَمُ اقْنُتِي لِرَبِّكِ وَاسْجُدِي وَارْكَعِي مَعَ الرَّاكِعِينَ {آل عمران/43}

43. ay meryem ṭāʿat ḳılġıl iḍiŋke taḳı secde ḳılġıl taḳı rukūʿ ḳılġıl rukūʿ ḳılġanlar birle.

43. “Ey Meryem! Öyleyse sen Rabbine yürekten kulluk et, secdeye kapan ve O’nun huzurunda rükû edenlerle birlikte rükû et.”

ذَلِكَ مِنْ أَنبَاء الْغَيْبِ نُوحِيهِ إِلَيكَ وَمَا كُنتَ لَدَيْهِمْ إِذْ يُلْقُونَ أَقْلاَمَهُمْ أَيُّهُمْ يَكْفُلُ مَرْيَمَ وَمَا كُنتَ لَدَيْهِمْ إِذْ يَخْتَصِمُونَ {آل عمران/44}

44.ol ġaybnıŋ ḫaberlerindin vaḥy ḳılur biz anı seniŋ tapa. taḳı ermediŋ anlarnıŋ ḳatında ol uġurda kim kemişürler ḳalemlerin ḳımār oḳların anlarnıŋ ḳayusı uġḳa kirür meryemḳa taḳı ermediŋ anlarnıŋ ḳatında ol vaḳtın kim ḫuṣūmet ḳılurlar.

44. Ey Peygamber! Bunlar gayba ait bilgilerdir. Biz onları sana vahiy ile bildiriyoruz. Oysa Meryem’in bakımını kimin üstleneceği konusunda kura çektikleri ve aralarında tartıştıkları zaman sen onların yanlarında değildin.

إِذْ قَالَتِ الْمَلآئِكَةُ يَا مَرْيَمُ إِنَّ اللّهَ يُبَشِّرُكِ بِكَلِمَةٍ مِّنْهُ اسْمُهُ الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ وَجِيهًا فِي الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ وَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ {آل عمران/45}

45. ol vaḳtın kim aydı ferişteler ay meryem ḥaḳīḳat üze Taŋrı müjde bėrür saŋa kelime birle andın anıŋ atı mesīḥ meryem oġlı ʿīsā şerīf dünyāda taḳı ol cihānda yawuḳ ḳılınmışlardın.

45. Bir zamanlar Cebrail demişti ki: "Ey Meryem! Allah seni Kendi Kelimesiyle müjdeliyor. Onun adı Meryemoğlu İsa Mesih'tir. O, dünyada da âhirette de saygın ve Allah'a yakın kullar arasında yer alacaktır.

وَيُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ وَكَهْلاً وَمِنَ الصَّالِحِينَ {آل عمران/46}

46.taḳı sözleyür kişilerke bèşik içinde taḳı orta yaşda taḳı eḍgülerdin.

46. O (çocuk) beşikte iken bile yetişkin biri gibi insanlarla konuşacak ve peygamberlerden[233] biri olacaktır.

قَالَتْ رَبِّ أَنَّى يَكُونُ لِي وَلَدٌ وَلَمْ يَمْسَسْنِي بَشَرٌ قَالَ كَذَلِكِ اللهُ يَخْلُقُ مَا يَشَاء إِذَا قَضَى أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُن فَيَكُونُ {آل عمران/47}

47. aydı meryem iḍim! neteg bolur maŋa oġlan taḳı sıḳamadı mèni kişi. aydı anıŋ meŋizlig Taŋrı yaratur neni kim tilese. ḳaçan kim ḥükm ḳılsa işni ḥaḳīḳat üze aytur aŋa bolġıl bolur.

47. Meryem de dedi ki: "Rabbim! Elime erkek eli bile değmemişken benim nasıl çocuğum olacak?" Allah şöyle cevap verdi: "Pekâlâ olur ve Allah dilediğini (dilediği şekilde) yaratır. O bir şeyi yaratmaya karar verince ona "Ol" der ve o da oluverir.

وَيُعَلِّمُهُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَالتَّوْرَاةَ وَالإِنجِيلَ {آل عمران/48}

48.taḳı ögretür aŋa kitābnı taḳı şerīʿ atnı taḳı tevrītni taḳı incīlni.

48. "Allah ona kitabı,[234] hikmeti (ilmi, irfanı, bilgeliği), Tevrat ve İncil'i öğretecek."

وَرَسُولاً إِلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ أَنِّي قَدْ جِئْتُكُم بِآيَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ أَنِّي أَخْلُقُ لَكُم مِّنَ الطِّينِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ فَأَنفُخُ فِيهِ فَيَكُونُ طَيْرًا بِإِذْنِ اللهِ وَأُبْرِىءُ الأَكْمَهَ وَالأَبْرَصَ وَأُحْيِي الْمَوْتَى بِإِذْنِ اللهِ وَأُنَبِّئُكُم بِمَا تَأْكُلُونَ وَمَا تَدَّخِرُونَ فِي بُيُوتِكُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَةً لَّكُمْ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ {آل عمران/49}

233 Lafzen, "Sâlih kullardan."
234 "Kitab" ifadesi, okuma yazma veya Hz. İsa'dan önceki peygamberlere verilen kitaplar olarak açıklanmaktadır.

49.taḳı yalawaç yaʿḳūb oġlanları tapa ḥaḳīḳat üze men keldim sizke nişān birle iḍiŋizdin. ḥaḳīḳat üze men endāze ḳılur men sizke balçıḳdın ḳuş şūreti meŋizlig ürer men anıŋ içinde bolur ḳuş Taŋrı buyruḳı birle. taḳı oŋaltur men tuġa közsüzni taḳı ala tenligni taḳı tirgürür men ölüglerni Taŋrı buyruḳı birle taḳı ḫaber bėrür men sizke ol nerse birle kim yėyür siz taḳı ol nerse birle kim kizleyür siz ėwleriŋiz içinde. ḥaḳīḳat üze anıŋ içinde nişān bar sizke eger erdiŋiz erse bitgenler.

49. “Ve onu İsrailoğullarına peygamber yapacak, o da onlara şöyle seslenecek: Bakın ben size Rabbimden mucizeler getirdim. Ben size topraktan kuş şeklinde bir heykel yapar ve sonra ona üflerim, o da Allah’ın izniyle kuş oluverir. Ben anadan doğma körü ve alaca hastalığına yakalananı iyileştirir, Allah’ın izniyle ölüleri diriltirim. Evlerinizde yediklerinizi ve sakladıklarınızı size haber veririm. Eğer inanırsanız, bütün bunlar benim peygamber olduğumu size gösteren delillerdir.”[235]

وَمُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرَاةِ وَلِأُحِلَّ لَكُم بَعْضَ الَّذِي حُرِّمَ عَلَيْكُمْ وَجِئْتُكُم بِآيَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ فَاتَّقُواْ اللّهَ وَأَطِيعُونِ {آل عمران/50}

50. taḳı rāstlaġanlar ol nerseni kim aralarında turur tevrītdin. taḳı ḥelāl ḳılmaḳım üçün sizke ol nerseniŋ pāresini kim ḥarām ḳılındı siziŋ üze taḳı keldim sizke nişān birle iḍiŋizdin. ḳorḳuŋ Taŋrıdın taḳı boyun süŋ maŋa.

50. “Ben, benden önce gönderilmiş olan Tevrat’ı tasdik etmek, size haram kılınan bazı şeyleri[236] helâl kılmak için gönderildim ve (tekrar söylüyorum ki) Rabbimden size bir delil getirdim. O halde Allah’ın emirleri ve yasakları konusunda duyarlı ve bilinçli olun ve bana itaat edin.”

إِنَّ اللّهَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ هَذَا صِرَاطٌ مُّسْتَقِيمٌ {آل عمران/51}

51.ḥaḳīḳat üze Taŋrı menim iḍim! taḳı siziŋ iḍiŋiz ḳulluḳ ḳılıŋ aŋa. bu köni yol.

51. “Bilin ki, Allah benim de Rabbim, sizin de Rabbinizdir. Öyleyse O’nu gerektiği şekilde tanıyın ve yalnız O’na kulluk edin; işte doğru yol budur.”

235 Müfessirler genel olarak âyette anlatılan hususları Hz. İsa’nın mucizeleri olarak kabul ederler. Reşit Rıza, M. Muhammed Ali ve M. Esed gibi bazı müfessirler söz konusu âyetleri mecâzî mânada yorumlamışlardır. Onlara göre, İsa’nın ölüleri diriltmesi, körleri ve cüzamlıları iyileştirmesi manevî anlamdadır. Her peygamberin görevi ruhen ölmüş insanları diriltmek ve yüceltmektir. Kuş manevî açıdan yükselmiş olan insanı temsil eder. Peygamberler insanları manen çamur halinde bulur ve onları irşad ederek ruhaniyet ufuklarında uçan kuşlar gibi yapar.

236 Hz. Musa şeraitinde hayvanların iç yağını ve deve etini yeme, cumertesi günü çalışma yasağı gibi yasaklar vardı. Ayrıca Yahudi din adamlarının kendi kafalarına göre koydukları yasaklar da mevcuttu.

فَلَمَّا أَحَسَّ عِيسَى مِنْهُمُ الْكُفْرَ قَالَ مَنْ أَنصَارِي إِلَى اللهِ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ نَحْنُ أَنصَارُ اللهِ آمَنَّا بِاللهِ وَاشْهَدْ بِأَنَّا مُسْلِمُونَ {آل عمران/52}

52.ol vaḳtın kim buldı ʿīsā anlardın küfrni aydı kim turur yārīçilerim Taŋrı tapa. aydı üḍründüler biz Taŋrınıŋ yārī bėrgenleri. bittük Taŋrıḳa. taḳı tanuḳluḳ bėrgil kim biz boyun süngenler biz.

52. İsa onların inanmadıklarını görünce, "Allah yolunda bana yardım edecek yok mu?" diye sordu. Bunun üzerine Havariler,[237] "Bizler Allah'ın (dininin) yardımcılarıyız, biz Allah'a inandık iman ettik, sen de bizim Allah'a yürekten teslim olduğumuza şâhid ol" dediler.

رَبَّنَا آمَنَّا بِمَا أَنزَلْتَ وَاتَّبَعْنَا الرَّسُولَ فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ {آل عمران/53}

53.iḍimiz! bittük biz ol nerseni kim indürdüŋ taḳı uyduḳ yalawaçḳa sen bitigil bizni tanuḳluḳ bėrgenler birle.

53. (Ve şöyle dua ettiler:) "Ey Rabbimiz! Biz, indirdiğin kitaba inandık, iman ettik ve gönderdiğin peygambere uyduk. Bizim adımızı Senin birliğine şâhitlik edenlerle birlikte yaz."

وَمَكَرُواْ وَمَكَرَ اللهُ وَاللهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ {آل عمران/54}

54.taḳı ḫīle ḳıldılar taḳı ḫīle yanutı bėrdi Taŋrı. taḳı Taŋrı mekr ḳılġanlarnıŋ yaḫşıraḳı.

54. İsa'ya inanmayan Yahudiler (onu öldürmek için) tuzaklar kurdular, Allah da onların tuzaklarını boşa çıkardı. Zira tuzakları en iyi boşa çıkaracak olan Allah'tır.

إِذْ قَالَ اللهُ يَا عِيسَى إِنِّي مُتَوَفِّيكَ وَرَافِعُكَ إِلَيَّ وَمُطَهِّرُكَ مِنَ الَّذِينَ كَفَرُواْ وَجَاعِلُ الَّذِينَ اتَّبَعُوكَ فَوْقَ الَّذِينَ كَفَرُواْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ ثُمَّ إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَأَحْكُمُ بَيْنَكُمْ فِيمَا كُنتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ {آل عمران/55}

55. ol uġurḍa kim aydı Taŋrı ay ʿīsā men tükel alġanıŋ men taḳı kötürgeniŋ men meniŋ tapa taḳı arıġ ḳılġanıŋ men anlardın kim küfr ketürdiler taḳı anlarnıŋ ḳılġuçısı men kim uydılar saŋa anlarnıŋ üstüninde kim tandılar ḳıyāmet küniŋe tėgin. andın soŋra menim tapa ḳaytġu yeriŋiz taḳı ḥükm ḳılur men siziŋ araŋızda ol nerse içinde kim erdiŋiz anıŋ içinde ḫilāf ḳılışur siz.

237 Hz. Meryem, oğlu İsa'yı gençliğinde kumaş beyazlatıcılarının ve boyacıların yanına vermişti. Bu kimseler temiz ve beyaz elbise giyer ve kendilerine "Havâriler" denirdi. Bunlar Yahudi mezheplerinden Essenîlik mezhebine mensup kimselerdi ve ahlâkî güzellikleriyle tanınırlardı. Havâri kelimesi mecaz olarak manevî safiyeti ifade için kullanılmıştır.

55. O zaman Allah İsa'ya şöyle demişti: "Ey İsa! Senin canını alacak olan (onlar değil) Benim. Sana katımda yüksek bir değer veren,[238] seni kâfirlerin her türlü iftiralarından temize çıkaracak olan ve sana uyanları kıyamete kadar küfürde direnenlerin üstünde tutacak olan da Benim. Gün gelecek Bana döneceksiniz. İşte o zaman anlaşmazlığa düştüğünüz konularda aranızda Ben hüküm vereceğim."

فَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُواْ فَأُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا فِي الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ وَمَا لَهُم مِّن نَّاصِرِينَ {آل عمران/56}

56.anlar kim tandılar ḳınayur men anlarnı ḳatıġ ḳın dünyā içinde taḳı ol cihānda. taḳı yoḳ anlarḳa yārī bėrgenlerdin.

56. "Küfürde direnenlere gelince; onları dünyada ve âhirette şiddetli bir şekilde cezalandıracağım, onlara yardım edebilecek kimse de olmayacaktır."

وَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ فَيُوَفِّيهِمْ أُجُورَهُمْ وَاللّهُ لاَ يُحِبُّ الظَّالِمِينَ {آل عمران/57}

57.anlar kim bittiler taḳı ḳıldılar eḍgü ʿamellerdin tükel bėrür anlarḳa ṣevāblarını. taḳı Taŋrı sewmez küç ḳılġanlarnı.

57. Allah, iman edip iyi ve yararlı işler yapanların da mükâfatlarını tam olarak verecektir. Allah (inanmayarak kendilerine) zulmedenleri sevmez.

ذَلِكَ نَتْلُوهُ عَلَيْكَ مِنَ الآيَاتِ وَالذِّكْرِ الْحَكِيمِ {آل عمران/58}

58. ol oḳıyur miz anı seniŋ üze nişānlardın taḳı ḥikmetlıġ ẕikrdin yaʿnī ḳurʿāndın.

58. Ey Peygamber! İsa ile ilgili bu hususları sana, İsa'nın ve senin peygamberliğine delâlet eden âyetler ve hikmet dolu haberler olarak okuyor, anlatıyoruz.

238 Lafzen, "Seni kendi katıma yükselteceğim." "Refa'a" fiili peygamberler için kullanıldığında "Mânevî bir derece", "Üstün bir konum verme" ve "Onurlandırma" anlamına gelmektedir. Nitekim Meryem 19/57. âyette İdris peygamber için "Onu yüce bir konuma yükselttik" ifadesinde de aynı fiil kullanılmıştır. Dolayısıyla kanaatimize göre bu âyette Hz. İsa'nın Allah'ın huzuruna bedensel olarak yükseltilmesi değil, mânen yüceltilmesi kastedilmektedir. Ayrıca bkz. Nisâ 4/158 ve ilgili not.

إِنَّ مَثَلَ عِيسَى عِندَ اللَّهِ كَمَثَلِ آدَمَ خَلَقَهُ مِن تُرَابٍ ثُمَّ قَالَ لَهُ كُن فَيَكُونُ {آل عمران/59}

59.ḥaḳīḳat üze ʿīsānıŋ ṣıfatı Taŋrı ḳatında ādem ṣıfatı meŋizlig. yarattı anı toprakdın anda kėdin aydı aŋa bolġıl bolur.

59. Şüphe yok ki, Allah katında İsa'nın durumu (yaratılış ve nitelik itibarıyla) Âdem'in durumu gibidir.[239] Allah Âdem'i topraktan yarattı, sonra da ona "(insan) ol" dedi, o da (Allah'ın koyduğu yasalara uygun olarak belli bir süreçte insan)[240] oldu.

الْحَقُّ مِن رَّبِّكَ فَلاَ تَكُن مِّن الْمُمْتَرِينَ {آل عمران/60}

60.bu ḥaḳ iḍiŋdin bolmaġıl şek tutġanlardın.

60. Gerçek olan budur ve bu gerçek sana Rabbin tarafından bildirilmiştir. Dolayısıyla sen bu konuda şüpheye düşenlerden olma.

فَمَنْ حَآجَّكَ فِيهِ مِن بَعْدِ مَا جَاءكَ مِنَ الْعِلْمِ فَقُلْ تَعَالَوْاْ نَدْعُ أَبْنَاءنَا وَأَبْنَاءكُمْ وَنِسَاءنَا وَنِسَاءكُمْ وَأَنفُسَنَا وأَنفُسَكُمْ ثُمَّ نَبْتَهِلْ فَنَجْعَل لَّعْنَةَ اللّهِ عَلَى الْكَاذِبِينَ {آل عمران/61}

61.kim kim ḥüccetleşse seniŋ birle anıŋ içinde mundın soŋra kim keldi saŋa ʿilmdin aygıl keliŋ ündegeliŋ oġullarımızını takı oġullarıŋızını takı tişilerimizni takı tişileriŋizni takı tenlerimizni takı tenleriŋizni. andın soŋra laʿnet ḳılışalıŋ takı ḳılalıŋ Taŋrınıŋ laʿneti yalġançılar üze.

61. Sana bu bilgiler geldikten sonra (İsa hakkında hâlâ) seninle tartışanlara şöyle de: "Haydi var mısınız, çocuklarımızı ve çocuklarınızı, kadınlarımızı ve kadınlarınızı, siz de biz de bütün adamlarımızı çağıralım, sonra Allah'a yalvaralım ve 'Allah'ın lâneti yalancıların üzerine olsun' diyelim."[241]

239 Âyette, İsa'nın Tanrı ve Tanrı'nın oğlu olmadığı vurgulanmaktadır. Nitekim anasız ve babasız yaratılan Hz. Âdem'e Tanrı'nın oğlu denmemektedir.
240 Krş. İnsan 76/1.
241 Araplar bir konuda anlaşamadıkları zaman bir araya gelir, kim haksız ve yalancı ise Allah'ın lâneti ona olsun diye yemin ederek birbirlerine meydan okurlardı. Bu şekilde lânetleşmeye "Mubâhale" denilmektedir. Hicretin 10. yılında Necran Hıristiyanlarından bir heyet Medine'ye gelmiş ve Hz. Peygamberle de Hz. İsa'nın kimliği üzerinde tartışmışlardı. Hz. Peygamber İsa'nın Tanrı ve Tanrı'nın oğlu olmadığını anlatmış fakat onlar bunu kabul etmemişlerdi. Sonuç olarak Peygamber onları mubâhaleye davet etmiş, fakat onlar buna yanaşmamışlardı.

إِنَّ هَذَا لَهُوَ الْقَصَصُ الْحَقُّ وَمَا مِنْ إِلَهٍ إِلاَّ اللّهُ وَإِنَّ اللّهَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ {آل عمران/62}

62.ḥaḳīḳat üze bu ol ḥaḳ söz. taḳı yoḳ Taŋrıdın meger Taŋrı. taḳı ḥaḳīḳat üze Taŋrı ol yiŋen ḥikmet birle iş ḳılġan.

62. (İsa hakkında) Gerçek, bu anlattıklarımızdan ibarettir. O halde bilin ki, Allah'tan başka Tanrı yoktur. İşte O Allah Azîz'dir; dilediğini dilediği şekilde yaratmaya gücü yeter, Hakîm'dir, her işinde bir hikmet vardır, O'nun ulûhiyetine ve hikmetine kimse ortak değildir.

فَإِن تَوَلَّوْاْ فَإِنَّ اللّهَ عَلِيمٌ بِالْمُفْسِدِينَ {آل عمران/63}

63. eger çewrülseler ol Taŋrı bilgen yawuzlarnı.

63. Eğer onlar bu çağrıya[242] cevap vermeyip, dönüp giderlerse varsın gitsinler! Allah bâtılda ısrar ederek halkın inancını bozanları çok iyi bilir.

قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْاْ إِلَى كَلَمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَلاَّ نَعْبُدَ إِلاَّ اللّهَ وَلاَ نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا وَلاَ يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضاً أَرْبَابًا مِّن دُونِ اللّهِ فَإِن تَوَلَّوْاْ فَقُولُواْ اشْهَدُواْ بِأَنَّا مُسْلِمُونَ {آل عمران/64}

64.ayġıl ay kitāb iyeleri keliŋ bir kelimeke kim tüz turur biziŋ aramızda taḳı siziŋ araŋızda kim ḳulluḳ ḳılmasa miz meger Taŋrıḳa ortaḳ ḳoşmasa miz aŋa nerseni taḳı tutmasa pāremiz pāreni iḍiler Taŋrıdın öŋin. eger yüz ėwürseler aydıŋ tanuḳluḳ bėrgil munuŋ birle kim biz boyun süngenler.

64. Ey Peygamber! Onlara de ki: "Ey kendilerine kitab verilenler! Gelin aramızda ortak olan bir sözde; şu ilkelerde birleşelim: Allah'ı gerektiği gibi tanıyıp sadece O'na kulluk edelim, O'na hiçbir şeyi ortak koşmayalım ve Allah'ın yanı sıra birbirimizi de Tanrı edinmeyelim."[243] Ey Peygamber! Eğer onlar bunu da kabule yanaşmazlarsa artık size, "Şâhit olun ki, bizler müslümanız" demek düşer.

242 Bu çağrı, bu sûrenin 61. âyetindeki lânetleşme çağrısı, ya da bir sonraki âyetteki tevhid çağrısıdır.

243 Rivayete göre bu âyet inince, Hıristiyanlıktan müslümanlığa geçen Adiyy b. Hâtem Hz. Peygambere: "Ya Resûlallah! Biz birbirimizi rab edinmezdik ki!" deyince Hz. Peygamber şu soruyu sordu: "Onlar bir şeyi helâl, bir şeyi de haram kıldıklarında, onların bu hükümlerini aynen kabul etmiyor muydunuz?" Adiyy "Evet" cevabını verince, Hz. Peygamber: "İşte bu tutumunuz birbirinizi rab edinmektir" buyurdu.

يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تُحَآجُّونَ فِي إِبْرَاهِيمَ وَمَا أُنزِلَتِ التَّوْرَاةُ وَالإِنجِيلُ إِلاَّ مِن بَعْدِهِ أَفَلاَ تَعْقِلُونَ {آل عمران/65}

65.ay kitāb iyeleri nèşe ḫüccetleşür siz ibrāhīm içinde taḳı indürülmedi tevrīt incīl meger andın soŋ. bilmez mü siz?

65. Ey Kitab Ehli! (Her biriniz, onun kendi dininize mensup olduğunu iddia ederek) İbrahim hakkında niçin tartışıp duruyorsunuz? Hâlbuki Tevrat ve İncil ondan sonra indirildi, buna akıl erdiremiyor musunuz?

هَاأَنتُمْ هَؤُلاء حَاجَجْتُمْ فِيمَا لَكُم بِهِ عِلْمٌ فَلِمَ تُحَآجُّونَ فِيمَا لَيْسَ لَكُم بِهِ عِلْمٌ وَاللّهُ يَعْلَمُ وَأَنتُمْ لاَ تَعْلَمُونَ {آل عمران/66}

66.uş siz erenler uşbu erenler ḫüccet ḳılıştıŋız ol nerse içinde kim sizke anıŋ birle bilig nè üçün ḫüccet ḳılışur siz ol nerse içinde kim yoḳ sizke anıŋ birle bilig. taḳı Taŋrı bilür taḳı siz bilmez siz.

66. Siz ne tuhaf insanlarsınız! Haydi bildiğiniz bir konuda tartışıyorsunuz, peki bilmediğiniz bir konuda niçin tartışıyorsunuz? Gerçeği Allah biliyor, fakat siz bilmiyorsunuz.

مَا كَانَ إِبْرَاهِيمُ يَهُودِيًّا وَلاَ نَصْرَانِيًّا وَلَكِن كَانَ حَنِيفًا مُّسْلِمًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ {آل عمران/67}

67.ermez erdi ibrāhīm cuhūd taḳı ermez erdi tersā taḳı ançası bar erdi ḥaḳ dīnke ḳışġan boyun sügen taḳı ermez erdi ortaḳ ḳoşġanlardın.

67. Bilin ki, İbrahim ne Yahudi ne de Hıristiyandı. O hanîf (sapıklık ve putperestlikten uzak olup tek Allah'a teslim olan arı duru bir müslüman) idi, Allah'a ortak koşan (Arap)lardan da değildi.[244]

إِنَّ أَوْلَى النَّاسِ بِإِبْرَاهِيمَ لَلَّذِينَ اتَّبَعُوهُ وَهَذَا النَّبِيُّ وَالَّذِينَ آمَنُواْ وَاللّهُ وَلِيُّ الْمُؤْمِنِينَ {آل عمران/68}

244 Kur'an Hz. İbrahim'in hangi ırka mensup olduğunu belirtmemekte, sadece onun tevhid inancına sahip arı duru bir müslüman olduğunu vurgulamaktadır. Âyette, ataları İbrahim'in dininden olduklarını iddia etmekle beraber Yahudiliğin Tanrıyı millileştirmekle, Hıristiyanlığın da teslis inancıyla onun dininden uzaklaştıklarına işaret edilmekte, bir sonraki âyette de onun yolunda olanların Hz. Muhammed'e inananlar olduğu ifade edilmektedir.

68.ḥaḳīḳat üze ḫalḳlarnıŋ yawuḳraḳı ibrāhīmḳa anlar kim uydılar aŋa taḳı bu peyġāmber taḳı anlar kim bittiler. taḳı Taŋrı bitgenlerniŋ dostı.

68. Aslında İbrahim'e en yakın olanlar; ona uyanlar ve gördüğünüz bu Peygamber ile ona iman edenlerdir ki, Allah işte bu müminlerin dostudur.

وَدَّت طَّآئِفَةٌ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يُضِلُّونَكُمْ وَمَا يُضِلُّونَ إِلاَّ أَنفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ {آل عمران/69}

69.dost duttı bir pāre kitāb iyelerindin eger azdursalar sizni. taḳı azdurmaslar meger özlerini taḳı bilmesler.

69. Ey müminler! Kitab Ehlinden bir kısmı sizi inancınızdan saptırmak isterler, aslında onlar yalnız kendilerini saptırmaktadırlar, fakat bunun farkında değildirler.

يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللهِ وَأَنتُمْ تَشْهَدُونَ {آل عمران/70}

70.ay kitāb iyeleri ni üçün küfr ketürür siz Taŋrınıŋ nişānlarıŋa taḳı siz tanuḳluḳ bėrür siz.

70. Ey Kitab Ehli! Hak olduğunu bildiğiniz halde Allah'ın âyetlerini niçin inkâr ediyorsunuz?

يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَلْبِسُونَ الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَأَنتُمْ تَعْلَمُونَ {آل عمران/71}

71.ay kitāb iyeleri nė üçün ḳarışturur siz ḥaḳḳnı bāṭıl birle taḳı örter siz ḥaḳḳnı taḳı siz bilür siz.

71. Ey Kitab Ehli! Niçin hakkı bâtılla örtüyor ve bildiğiniz halde gerçeği gizliyorsunuz?

وَقَالَت طَّآئِفَةٌ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ آمِنُواْ بِالَّذِيَ أُنزِلَ عَلَى الَّذِينَ آمَنُواْ وَجْهَ النَّهَارِ وَاكْفُرُواْ آخِرَهُ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ {آل عمران/72}

72.taḳı aydı bir gürūh kitāb iyelerindin bitiŋ ol nerseke kim indürüldi anlar üze kim bittiler künnüŋ evvelinde taḳı küfr ketürdiler soŋında bolġay kim anlar ḳaytġaylar.

72. Kitab Ehlinden bazı Yahudiler (aralarında anlaşarak) şöyle dediler: "İnananlara indirilen âyetlere sabahleyin inanın, ama akşamüzeri inkâr edin; belki onlar da (size bakarak) dinlerinden dönerler;"

وَلاَ تُؤْمِنُواْ إِلاَّ لِمَن تَبِعَ دِينَكُمْ قُلْ إِنَّ الْهُدَى هُدَى اللّهِ أَن يُؤْتَى أَحَدٌ مِّثْلَ مَا أُوتِيتُمْ أَوْ يُحَآجُّوكُمْ عِندَ رَبِّكُمْ قُلْ إِنَّ الْفَضْلَ بِيَدِ اللّهِ يُؤْتِيهِ مَن يَشَاء وَاللّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ {آل عمران/73}

73.taḳı bitmeŋ meger ol kimerseke kim uydı dīniŋizke. aygıl ḥaḳīḳat üze köni yol Taŋrınıŋ köni yolı kim bėrilse bir kim erse siz bėrilgen nerseniŋ meŋzeşiki yā taḳı ḥüccetleşseler sizke iḍiŋiz ḳatında. aygıl ḥaḳīḳat üze artuḳluḳ Taŋrı elginde. bėrür anı kimke tilese. taḳı Taŋrı kėŋ bilgen.

73. "Siz, ancak kendi dininize uyan kimselere inanın, güvenin." Ey Peygamber! Sen onlara de ki: "Doğru yol Allah'ın gösterdiği yoldur. Size kitab verildiği gibi başka birine de verilmesini istemediğiniz için mi, ya da Rabbinizin huzurunda size karşı delil getirerek haksız olduğunuzu ispat ederler diye mi böyle davranıyorsunuz?"[245] Ey Peygamber! Yine onlara de ki: "Peygamberlik lutfetmek Allah'ın elindedir, onu dilediğine verir. Allah Vâsi'dir; O'nun lutfu ve keremi sonsuzdur, Alîm'dir; kime peygamberlik vereceğini çok iyi bilir."

يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ مَن يَشَاء وَاللّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ {آل عمران/74}

74.ḫāṣ ḳılur raḥmeti birle kimke tilese. taḳı Taŋrı uluġ faẓl iyesi.

74. "Ve O, peygamberliği[246] dilediğine özel olarak ihsan eder. Allah büyük lutuf sahibidir."

وَمِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مَنْ إِن تَأْمَنْهُ بِقِنطَارٍ يُؤَدِّهِ إِلَيْكَ وَمِنْهُم مَّنْ إِن تَأْمَنْهُ بِدِينَارٍ لاَّ يُؤَدِّهِ إِلَيْكَ إِلاَّ مَا دُمْتَ عَلَيْهِ قَآئِمًا ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُواْ لَيْسَ عَلَيْنَا فِي الأُمِّيِّينَ سَبِيلٌ وَيَقُولُونَ عَلَى اللّهِ الْكَذِبَ وَهُمْ يَعْلَمُونَ {آل عمران/75}

245 Razi'nin ve İzmirli'nin de işaret ettiği gibi bu âyetin anlaşılması zordur. Bu zorluk, Yahudilerin sözleriyle vahyin iç içe ifade edilmesinden kaynaklanmaktadır. İbn Kesir'in kırâatine göre "En yu'tâ" ifadesi "E en yu'tâ" şeklindedir. Biz tercümeyi bu istifham hemzesini dikkate alarak yaptık. Keşşâf ve Menâr'da da âyet bu şekilde açıklanmaktadır.

246 Lafzen, "Rahmetini."

75. taḳı kitāb iyelerindin kimerseni bar eger emīn tutsaŋ anı köp mālḳa ötegey anı seniŋ tapa. taḳı anlardın kim erseni bar kim eger emīn tutsaŋ anı bir altun birle ötemegey anı saŋa meger ulamtılıḳ ḳılsaŋ anıŋ üze turuḳup. ol munuŋ birle kim anlar aydılar yoḳ biziŋ üze ümmīler içinde yol taḳı ayturlar Taŋrı üze yalġannı taḳı anlar bilürler.

75. Kitab Ehlinden öyleleri vardır ki, kendisine bir hazine emanet etsen sana aynen iade eder. Fakat öyleleri de vardır ki, kendisine bir tek altın[247] emanet etsen, gidip tepesine dikilmedikçe onu sana geri vermez.[248] Bunun sebebi; onların, "(Hadi canım sen de! Şu cahil) ümmî Arapların bizim üzerimizde hakkı mı olurmuş!" şeklindeki saçma anlayışlarıdır.[249] Bu anlayışlarını Allah'a nisbet etmek suretiyle O'na bile bile iftira etmektedirler.

بَلَى مَنْ أَوْفَى بِعَهْدِهِ وَاتَّقَى فَإِنَّ اللّهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ {آل عمران/76}

76.yol bar kim vefā ḳılsa ʿahdiŋe taḳı ḳorḳsa ḥaḳīḳat üze Taŋrı sewer ḳorḳġanlarnı.

76. Hayır, gerçek öyle değil! Kim verdiği sözü yerine getirir ve emanete hıyanet etmekten sakınırsa bilsin ki, Allah böyle sorumlu, duyarlı ve bilinçli kimseleri sever.

إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللّهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلاً أُوْلَئِكَ لاَ خَلاَقَ لَهُمْ فِي الآخِرَةِ وَلاَ يُكَلِّمُهُمُ اللّهُ وَلاَ يَنظُرُ إِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلاَ يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ {آل عمران/77}

77. ḥaḳīḳat üze anlar kim bedel ḳılurlar Taŋrınıŋ ʿahdi birle taḳı antları birle az ʿivāżnı anlar yoḳ ülüş anlarḳa āḫiret içinde taḳı sözlemes anlarḳa Taŋrı taḳı baḳmaz anlarḳa ḳıyāmet kün taḳı arıġ ḳılmaz anlarnı taḳı anlarḳa iglig ḳın.

77. Allah'a verdikleri sözü ve yeminlerini basit bir dünya menfaatine değişenlerin âhirette hiçbir nasipleri yoktur. Kıyamet günü Allah onlarla konuşmaz, yüzlerine bile bakmaz, onları arındırmaz, onlar için sadece acı bir azab vardır.

247 Lafzen, "Tek bir dinar."

248 Kitab Ehlinden Abdullah b. Selâm'a bir Kureyşli 2200 ukiyye (yaklaşık 7 kg) altını emanet olarak bırakmış, istendiğinde de hemen onu geri vermiştir. Yine bir Kureyşli Yahudilerden Finhan b. Âzûra'ya bir dinar emanet olarak bırakmış, fakat Finhan onu inkâr etmiş ve geri vermemiştir. Dolayısıyla Kur'ân Kitab Ehlinin fertlerinin de aynı karakter ve ahlâkta olmadığını belirtir. Krş. Âl-i İmrân 3/113.

249 Yani, "Arapların ve Kitab Ehli olmayan diğer insanların malları bize helâldir" demeleridir.

وَإِنَّ مِنْهُمْ لَفَرِيقًا يَلْوُونَ أَلْسِنَتَهُم بِالْكِتَابِ لِتَحْسَبُوهُ مِنَ الْكِتَابِ وَمَا هُوَ مِنَ الْكِتَابِ وَيَقُولُونَ هُوَ مِنْ عِندِ اللّهِ وَمَا هُوَ مِنْ عِندِ اللّهِ وَيَقُولُونَ عَلَى اللّهِ الْكَذِبَ وَهُمْ يَعْلَمُونَ {آل عمران/78}

78.taḳı ḥaḳīḳat üze anlardın ögür bar kim büktürür tillerini kitāb birle saḳınmaḳınız üçün kitābdın taḳı ermez ol kitābdın. taḳı ayturlar ol Taŋrı ḳatından taḳı ermez ol Taŋrı ḳatından taḳı ayturlar Taŋrı üze yalġannı taḳı anlar bilürler.

78.Yine Kitab Ehlinden öyleleri vardır ki, söyledikleri ellerindeki kitapta bulunmadığı halde, onu kitapta var sanasınız diye kelime oyunları yaparak farklı farklı[250] okurlar ve "Bu Allah'ın katındandır" derler. Hâlbuki o, hiç de Allah katından değildir. Böylece onlar gerçeği bildikleri halde Allah'a iftira etmektedirler.

مَا كَانَ لِبَشَرٍ أَن يُؤْتِيَهُ اللّهُ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ ثُمَّ يَقُولَ لِلنَّاسِ كُونُواْ عِبَادًا لِّي مِن دُونِ اللّهِ وَلَكِن كُونُواْ رَبَّانِيِّينَ بِمَا كُنتُمْ تُعَلِّمُونَ الْكِتَابَ وَبِمَا كُنتُمْ تَدْرُسُونَ {آل عمران/79}

79.bolmadı yaratılmışḳa kim bèrse aŋa Taŋrı kitābnı taḳı ḥikmetni taḳı peyġāmberlıḳnı andın soŋ aytsa kişilerke boluŋ ḳullar maŋa Taŋrıdın bèsre taḳı ançası bar boluŋ iḍike nisbetligler munuŋ birle kim ögretür erdiŋiz kitābnı taḳı munuŋ birle kim oḳınur erdiŋiz.

79. Allah'ın kendisine kitab, hikmet ve peygamberlik verdiği bir kimsenin kalkıp insanlara, "Allah'ı bırakıp bana kul olun" demesi mümkün değildir. Onun dediği sadece şudur: "Bildiğiniz[251]/öğrettiğiniz kitabın ve okuttuklarınızın gereğini yerine getiren dindar kimseler olun."

وَلاَ يَأْمُرَكُمْ أَن تَتَّخِذُواْ الْمَلآئِكَةَ وَالنَّبِيِّيْنَ أَرْبَابًا أَيَأْمُرُكُم بِالْكُفْرِ بَعْدَ إِذْ أَنتُم مُّسْلِمُونَ {آل عمران/80}

80.taḳı buyurmas sizke kim tutsaŋız feriştelerni taḳı peyġāmberlerni iḍiler. buyrur mu sizke küfr birle ol vaḳtın soŋra kim siz boyun sügenler.

250 Lafzen, "Dillerini eğip bükerek."
251 Nâfi, İbn Kesîr, Ebû Amr, İbn Şube, Ebû Cafer ve Yakub "Tuallimûne" (Öğretiyorsunuz) fiilini "Ta'lemûne" (Biliyorsunuz) şeklinde okumuşlardır.

80. O size, "Melekleri, peygamberleri Tanrı edinin" diye de emretmez;[252] hiç o, müslüman olduktan sonra küfre girmenizi size emreder mi?

وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّيْنَ لَمَا آتَيْتُكُم مِّن كِتَابٍ وَحِكْمَةٍ ثُمَّ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مُّصَدِّقٌ لِّمَا مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهِ وَلَتَنصُرُنَّهُ قَالَ أَأَقْرَرْتُمْ وَأَخَذْتُمْ عَلَى ذَلِكُمْ إِصْرِي قَالُواْ أَقْرَرْنَا قَالَ فَاشْهَدُواْ وَأَنَاْ مَعَكُم مِّنَ الشَّاهِدِينَ {آل عمران/81}

81.taḳı ol uġurda kim aldı Taŋrı peyġāmberlerniŋ ʿahdin ol nerse kim bėrdük sizke kitābdın taḳı ḥikmetdin andın soŋ keldi sizke yalawaç rāstlaġan ol nerseni kim siziŋ birle bitgey ök siz aŋa taḳı yārī bėrgey ök sizke. aydı iḳrār ḳıldıŋız mu taḳı aldıŋız mu anıŋ üze ʿahdimni. aydılar iḳrār ḳılduḳ. aydı tanuḳluḳ bėriŋ taḳı mėn siziŋ birle tanuḳlardın.

81. Hani Allah, peygamberleri vasıtasıyla İsrailoğullarından, "Size kitab ve hikmet verdikten sonra, elinizdeki Tevrat'ı tasdik etmek üzere daha sonra gelecek olan bir peygambere kesin olarak inanacağınıza ve ona yardım edeceğinize" dair söz almıştı.[253] Sonra da onlara, "Size yüklediğim ağır görevi kabul edip üstlendiniz mi?" diye sormuş, onlar da, "Evet Rabbimiz, kabul ettik" diye cevap vermişlerdi. Bunun üzerine Allah, "Öyleyse buna şâhid olun, bizzat Ben de sizinle birlikte şâhidim" demişti.

فَمَن تَوَلَّى بَعْدَ ذَلِكَ فَأُوْلَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ {آل عمران/82}

82. kim yüz çewürse andın soŋ pes anlar anlar buyruḳdın çıḳġanlar.

82. Artık bundan sonra verdiği bu sözden dönenler bilsinler ki, onlar doğru yoldan çıkmış kimselerdir.

أَفَغَيْرَ دِينِ اللَّهِ يَبْغُونَ وَلَهُ أَسْلَمَ مَن فِي السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَإِلَيْهِ يُرْجَعُونَ {آل عمران/83}

252 Âyette geçen "Velâ ye'muraküm" sözü, İbn Âmir, Âsım, Yakub ve Halef kırâatine göre nasb (üstün) okunur ve önceki âyetteki "Sümme yekûle"" cümlesine atfedilmiş olur. Tercümemiz bu kırâate göredir. Ebû Amr hâriç diğer kıraat imamlarına göre ref (ötre) ile okunur ve buna göre özne Peygamber değil Allah olur.

253 Allah'ın peygamberlerden söz alması aynı zamanda o peygambere inanıp uyan toplumlardan da söz alması demektir. Allah insanı Allah'a, peygamberlere, kitaplara, âhirete ve meleklere inanacak ve yeryüzünde güzel işler yapacak nitelikte yaratmıştır. Bu özellik Allah tarafından insanoğlunun özüne, genlerine yerleştirilmiştir, doğasında vardır. Allah'ın insanlardan söz alması temsili olarak bunu ifade eder. Ayrıca bu âyetin ifadesine göre, her peygamber ve ümmeti kendinden sonra gelecek peygambere inanacak ve yardımcı olacaktır. Hz. Peygamberin "Eğer Musa ve İsa sağ olsalardı bana uyarlardı" buyurması da bunu ifade etmektedir.

83.Taŋrı dīnindin öŋinni mü isteyür siz. taḳı aŋa boyun südi ol kim erse kim kökler içinde taḳı yerde boyun süyü taḳı boyun sümeyü taḳı anıŋ tapa ḳaytarılurlar.

83. Göklerde ve yerde ne varsa hepsinin, isteyerek veya istemeyerek O'na teslim olduğu ve sonunda herkesin hesap vermek üzere O'nun huzuruna geleceği bir gerçek iken, onlar Allah'ın dininden başka teslim olacakları bir din mi arıyorlar?

قُلْ آمَنَّا بِاللهِ وَمَا أُنزِلَ عَلَيْنَا وَمَا أُنزِلَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَقَ وَيَعْقُوبَ وَالأَسْبَاطِ وَمَا أُوتِيَ مُوسَى وَعِيسَى وَالنَّبِيُّونَ مِن رَّبِّهِمْ لاَ نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِّنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ {آل عمران/84}

84.aygıl bittük Taŋrıḳa taḳı ol nerseke kim indürüldi bizin üze taḳı ol nerseke kim indürüldi ibrāhīm üze taḳı ismāʿīl üze taḳı isḥāḳ üze taḳı yaʿḳūb üze taḳı oġul oġlanları üze taḳı aŋa kim bėrildi mūsā taḳı ʿīsā taḳı peyġāmberler anlarnıŋ iḍisindin. ayrıt kemişmez miz anlarnıŋ birisi arasında taḳı biz aŋa boyun sügenler miz.

84. Ey Peygamber! De ki: "Biz Allah'a, bize indirilene, İbrahim, İsmail, İshak, Yakub ve onların (peygamberlik verilen) torunlarına indirilenlere, Musa ve İsa ile diğer peygamberlere Rablerinden verilen kitaplara inandık, iman ettik; biz bu peygamberler arasında herhangi bir ayrım yapmayız. Biz Allah'a teslim olan; müslüman kimseleriz."[254]

وَمَن يَبْتَغِ غَيْرَ الإِسْلاَمِ دِينًا فَلَن يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ {آل عمران/85}

85.taḳı kim istese islāmdın öŋin dīnni ḳabūl ḳılınmaġay andın taḳı ol ol cihān içinde yoḳalġanlardın.

85. Kim İslâm'dan başka bir din seçip benimserse bilsin ki, seçtiği din aslâ kabul edilmeyecektir. Ve o âhirette hüsrana uğrayanlardan olacaktır.

كَيْفَ يَهْدِي اللهُ قَوْمًا كَفَرُواْ بَعْدَ إِيمَانِهِمْ وَشَهِدُواْ أَنَّ الرَّسُولَ حَقٌّ وَجَاءهُمُ الْبَيِّنَاتُ وَاللهُ لاَ يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ {آل عمران/86}

254 Krş. Bakara 2/136.

86.neteg köndürür Taŋrı ol erenlerni küfr ve kāfir boldılar bitmişlerindin soŋra taḳı tanuḳluḳ bėrdiler kim ḥaḳīḳat üze yalawaç rāst taḳı keldi anlarḳa açuḳ ḥüccetler. taḳı Taŋrı köndürmez küç ḳılġan ḳavmlerni.

86. Peygamberin hak bir peygamber olduğuna tanıklık ettikleri ve kendilerine birçok delil geldiği halde, imandan dönüp küfre sapanlara Allah nasıl hidâyet eder?[255] Bilin ki, Allah böyle zâlim bir topluluğa (zulüm yolunu tercih ettikleri sürece) hidâyet etmez.

أُوْلَئِكَ جَزَآؤُهُمْ أَنَّ عَلَيْهِمْ لَعْنَةَ اللهِ وَالْمَلآئِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ {آل عمران/87}

87.anlar cezāları ḥaḳīḳatda anlarnıŋ üze Taŋrınıŋ laʿneti taḳı feriştelerniŋ taḳı kişilerniŋ ḳamuġnuŋ.

87. Onların cezası; Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lânetine uğramaktır.

خَالِدِينَ فِيهَا لاَ يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ وَلاَ هُمْ يُنظَرُونَ {آل عمران/88}

88.meŋgü anıŋ içinde yüŋül ḳılınmaz anlardın ḳın taḳı küyülmez.

88. Onlar asırlarca cehennemde kalacaklardır. Azapları hafifletilmeyecek, yüzlerine de bakılmayacaktır.

إِلاَّ الَّذِينَ تَابُواْ مِن بَعْدِ ذَلِكَ وَأَصْلَحُواْ فَإِنَّ اللهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ {آل عمران/89}

89.meger anlar kim tevbe ḳıldılar andın soŋra taḳı oŋardılar. ḥaḳīḳat üze Taŋrı yarlıḳaġan raḥmet ḳılġan.

89. Ancak daha sonra tevbe eder ve kendilerini düzeltirlerse o başka. Çünkü Allah Gafûr'dur; tevbe edenlerin günahlarını bağışlar, Rahîm'dir; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُواْ بَعْدَ إِيمَانِهِمْ ثُمَّ ازْدَادُواْ كُفْرًا لَّن تُقْبَلَ تَوْبَتُهُمْ وَأُوْلَئِكَ هُمُ الضَّآلُّونَ {آل عمران/90}

255 Bu kimselerin, Hâris b. Süveyd el-Ensârî, Ebû Âmir er-Râhib gibi müslüman olduktan sonra dinden dönen bazı kimseler olduğu nakledilir. İbn Abbas bu görüştedir. Bu kimselerin Kitab Ehlinden olduğu da rivayet edilir. Onlar Tevrat ve İncil'de Hz. Peygamberin geleceğini okudukları ve bildikleri halde Hz. Peygambere inanmamışlardır.

90.ḥaḳīḳat üze anlar kim kāfir boldılar bitmişlerindin soŋra andın soŋ boldılar küfr yanındın ḳabūl ḳılınmaġay tevbeleri. taḳı anlar anlar azġunlar.

90. İman ettikten sonra küfre dönen ve sonra küfürlerini bir kat daha artıranların tevbeleri ise, aslâ kabul edilmeyecektir. İşte onlar sapıkların ta kendileridir.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُواْ وَمَاتُواْ وَهُمْ كُفَّارٌ فَلَن يُقْبَلَ مِنْ أَحَدِهِم مِّلْءُ الأَرْضِ ذَهَبًا وَلَوِ افْتَدَى بِهِ أُوْلَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ وَمَا لَهُم مِّن نَّاصِرِينَ {آل عمران/91}

91.ḥaḳīḳat üze anlar kim kāfir boldılar taḳı öldiler taḳı anlar kāfirler ḳabūl ḳılınmaġay olarnıŋ birindin yerniŋ tolusı altun taḳı eger yulunsa anıŋ birle. anlar anlarḳa ḳın iglig taḳı yoḳ anlarḳa yārī bėrgenlerdin.

91. Küfürde direnip kâfir olarak ölenler, kendilerini (azaptan) kurtarmak için yeryüzü dolusu altını fidye olarak verseler bile, bu istekleri aslâ kabul edilmeyecektir.[256] Onlar için acı bir azab vardır, onların yardım edecek kimseleri de olmayacaktır.

لَن تَنَالُواْ الْبِرَّ حَتَّى تُنفِقُواْ مِمَّا تُحِبُّونَ وَمَا تُنفِقُواْ مِن شَيْءٍ فَإِنَّ اللّهَ بِهِ عَلِيمٌ {آل عمران/92} (الجزء الرابع)

92.bulmaġay siz eḍgülükni ḫarc ḳılıŋızçaġa tėgrü ol nersedin kim sewer siz. taḳı ne kim ḫarc ḳılsaŋız nersedin ḥaḳīḳat üze Taŋrı bilgen turur.

92. Ey müminler! İyi bilin ki, sevdiğiniz şeylerden; size göre çok değerli olan mallarınızdan hayırlı işlerde harcamadıkça Allah katında aslâ iyi bir mertebeye, cennete ulaşamazsınız.[257] Unutmayın ki, Allah hayırlı işlerde harcadıklarınızı en iyi şekilde bilir; onların karşılığını tam olarak verir.

كُلُّ الطَّعَامِ كَانَ حِلاًّ لِّبَنِي إِسْرَائِيلَ إِلاَّ مَا حَرَّمَ إِسْرَائِيلُ عَلَى نَفْسِهِ مِن قَبْلِ أَن تُنَزَّلَ التَّوْرَاةُ قُلْ فَأْتُواْ بِالتَّوْرَاةِ فَاتْلُوهَا إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ {آل عمران/93}

93.ṭaʿāmnuŋ ḳamuġı erdi ḥelāl yaʿḳūb oġlanıŋa meger nerse kim ḥarām ḳıldı yaʿḳūb özi üze mundın aşnu kim kim indürülse tevrīt. ayġıl keliŋ tevrīt birle oḳuŋ anı eger erseŋiz rāst ayġanlar.

256 Krş. Ra'd 13/18; Zümer 39/47; Meâric 70/11-14.

257 Bu âyet nâzil olunca sahabîler çok etkilenmişler, başta Hz. Ömer ve Ebû Talha olmak üzere bazı sahabîler çok sevdikleri mallarını Allah yolunda infak etmişlerdir.

93. Tevrat indirilmeden önce, Yakub'un kendisine haram kıldığı şeylerden başka yiyeceklerin hepsi İsrailoğullarına helâl idi.[258] Ey Peygamber! Onlara de ki: "Eğer doğru söylüyorsanız Tevrat'ı getirin ve okuyun (neler haram kılınmış görelim)."

فَمَنِ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ مِن بَعْدِ ذَٰلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ {آل عمران/94}

94.kim kim çatsa Taŋrı üze yalġannı andın soŋra anlar anlar küç ḳılġanlar.

94. Bundan sonra (Tevrat'ta bu husus açıkça belirtildiği halde) hâlâ birtakım yalanlar uydurarak bunları Allah'a isnad eden iftiracılar zâlimlerin ta kendileridir.

قُلْ صَدَقَ اللَّهُ فَاتَّبِعُوا مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ {آل عمران/95}

95.ayġıl rāst aydı Taŋrı uyuŋ ibrāhīm dīniŋe müsülmānlıḳ ḥālda. taḳı ermedi ortaḳ ḳoşġanlardın.

95. Ey Peygamber! De ki: "Allah gerçeği söylemiştir. Artık İbrahim'in şirkten uzak tertemiz dinine uyun. Bilin ki o, kesinlikle müşriklerden değildi."

إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى لِّلْعَالَمِينَ {آل عمران/96}

96.ḥaḳīḳat üze ḫalḳ üçün ḳurulġan ewnüŋ ilki ol kim mekkede turur bereketlig taḳı köni yol ʿālemlerḳa.

96. (Yahudilerin iddialarının aksine) yeryüzünde yapılan gerçek anlamda ilk mabed Mekke'deki Kâbe'dir; burası kutlu bir yerdir ve bütün insanlık için hidâyet vesilesidir.[259]

258 Yahudiler, Hz. Peygamberin, İbrahim ve ondan sonraki peygamberlerin dini üzerinde olduğunu söylediği halde onun yiyecekler konusunda kendilerine uymadığını iddia etmişlerdi. Âyet bunun üzerine inmiştir. Yahudilere helâl ve haram kılınan yiyecekler için bkz. Nisâ 4/160; En'am 6/146; K. Mukaddes Levililer, Bab 11.

259 Hz. İbrahim Kâbe civarına geldiğinde orada Curhumlular vardı. Hz. İbrahim ve İsmail'e 2/125. ve 22/26. âyetlerinde belirtildiği gibi evin temizlenmesinin emredilmesi, 22/29 da ise "Eski evi tavaf etsinler" buyurulması, Hz. İbrahim'den önce orada Kâbe'nin temellerinin bulunduğuna delâlet eder. Nitekim 2/127 de İbrahim'in İsmail ile birlikte "Evin temellerini yükselttikleri" bildirilmektedir. Kâbe'nin Hz. Âdem'e kadar ulaştığını ifade eden rivayetler vardır. Yahudilerin ilk mabet dediği Mescid-i Aksa Hz. İbrahim'den çok sonra Hz. Süleyman tarafından yaptırılmıştır.

فِيهِ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ مَّقَامُ إِبْرَاهِيمَ وَمَن دَخَلَهُ كَانَ آمِنًا وَلِلّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلاً وَمَن كَفَرَ فَإِنَّ اللّهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ {آل عمران/97}

97.anıŋ içinde nişānlar açuḳmanlar ibrāhīm ornı. taḳı kim kirse aŋa boldı ḳurtulġan. Taŋrıḳa kişiler üze ewnüŋ ḥacc ḳılmaḳı ol kimerse kim yaraġı yètse anıŋ tapa yolġa. taḳı kim kāfir bolsa ḥaḳīḳat üze Taŋrı muŋsuz ʿālemlerdin.

97. Orada İbrahim'in makamı gibi açık deliller, alâmetler vardır ve oraya giren güven içinde olur.[260] Gücü yeten kimselerin, Allah için Kâbe'yi ziyaret edip haccetmeleri bir görevdir. Kim (gücü yetiği halde haccetmeyerek) nankörlük ederse bilsin ki, Allah onların ibadetine muhtaç değildir.

قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللّهِ وَاللّهُ شَهِيدٌ عَلَى مَا تَعْمَلُونَ {آل عمران/98}

98aygıl ay kitāb iyeleri ni üçün kāfir bolur siz Taŋrınıŋ nişānlarıŋa. taḳı Taŋrı tanuḳ turur ol nerse üze kim ḳılur siz.

98. Ey Peygamber! De ki: "Ey Kitab Ehli! Bu gerçekleri anlatan Allah'ın âyetlerini niçin inkâr ediyorsunuz? Unutmayın ki Allah, bütün yapıp ettiklerinizi görmektedir; hepsinin cezasını verecektir."

قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ اللّهِ مَنْ آمَنَ تَبْغُونَهَا عِوَجًا وَأَنتُمْ شُهَدَاء وَمَا اللّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ {آل عمران/99}

99.aygıl ay kitāb iyeleri ni üçün yıġar siz Taŋrı yolındın ol kim erse kim bitti isteyür siz aŋa ėgrilikni taḳı siz tanuḳlar. taḳı ermez Taŋrı osaŋ ol nersedin kim ḳılur siz.

99. Yine onlara de ki: "Ey Kitab Ehli! Siz İslâm'ın gerçek din olduğunu bildiğiniz halde, doğruyu eğri göstermeye çalışarak Muhammed'e inananları niçin Allah yolundan alıkoymak istiyorsunuz? İyi bilin ki, Allah yaptıklarınızdan habersiz değildir."

260 Âyette belirtilen açık belgeler, Hz. İbrahim'in makamı, diğer bir ifade ile Kâbe'nin Hz. İbrahim tarafından yeniden yapılmasının belgesi; oraya girenlerin güven içinde olmaları ve müminlerin her zaman orayı ziyaretgâh ve kıble olarak kabul etmeleri gibi hususlardır.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوٓاْ إِن تُطِيعُواْ فَرِيقًا مِّنَ الَّذِينَ أُوتُواْ الْكِتَابَ يَرُدُّوكُم بَعْدَ إِيمَانِكُمْ كَافِرِينَ {آل عمران/100}

100.ay anlar kim bittiler eger boyun süseŋiz bir ögürke anlardın kim bėrildiler kitābnı ḳaytarġaylar sizni bitmişiŋizdin soŋra kāfirler.

100. Ey iman edenler! Eğer siz Kitab Ehlinden bazılarına uyacak olursanız, onlar sizi imanınızdan vazgeçirip tekrar küfre döndürürler.

وَكَيْفَ تَكْفُرُونَ وَأَنتُمْ تُتْلَى عَلَيْكُمْ آيَاتُ اللّهِ وَفِيكُمْ رَسُولُهُ وَمَن يَعْتَصِم بِاللّهِ فَقَدْ هُدِيَ إِلَى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ {آل عمران/101}

101.taḳı neteg kāfir bolur siz taḳı sizler oḳunur siziŋ üze Taŋrınıŋ āyātı taḳı içiŋizde yalawaçı. taḳı ol kim yapuşsa Taŋrıḳa ḥaḳīḳatda köndürüldi köni yol tapa.

101. Sizler, Allah'ın âyetleri okunup anlatılırken ve üstelik Allah'ın Elçisi aranızda iken küfrü nasıl benimseyebilirsiniz? Kim Allah'a yürekten bağlanırsa o gerçekten doğru yola iletilmiştir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ اتَّقُواْ اللّهَ حَقَّ تُقَاتِهِ وَلاَ تَمُوتُنَّ إِلاَّ وَأَنتُم مُّسْلِمُونَ {آل عمران/102}

102 .ay anlar kim bittiler ḳorḳuŋ Taŋrıdın anıŋ ḳorḳmaġınıŋ ḥaḳḳınça taḳı ölmeŋ meger taḳı siz boyun sügenler siz.

102. Ve siz ey iman edenler! Allah'ın emirleri ve yasakları konusunda nasıl sorumlu, duyarlı ve bilinçli olmak gerekiyorsa işte öyle olun ve ruhunuzu Allah'a müslüman olarak teslim edin.

وَاعْتَصِمُواْ بِحَبْلِ اللّهِ جَمِيعًا وَلاَ تَفَرَّقُواْ وَاذْكُرُواْ نِعْمَةَ اللّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنتُمْ أَعْدَاء فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُم بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا وَكُنتُمْ عَلَى شَفَا حُفْرَةٍ مِّنَ النَّارِ فَأَنقَذَكُم مِّنْهَا كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ {آل عمران/103}

103.taḳı yapuşuŋ Taŋrı urġanıŋa ḳamuġ taḳı tarılmaŋ taḳı yāḍ ḳılıŋ Taŋrınıŋ niʿmetini siziŋ üze ol uġurda kim erdiŋiz düşmenler taḳı yaraşıḳ kemişti köŋülleriŋiz arasında taḳı bulduŋuz niʿmeti birle uyalar. taḳı erdiŋiz çuḳur ḳırıġı üze otdın otdın taḳı ḳutġardı sizni andın anıŋ meŋizlig beyān ḳılur Taŋrı sizke āyetlerini bolġay kim siz köndürülgey siz.

103. Ve hep birlikte Allah'ın kitabına[261] sımsıkı sarılın, sakın ayrılığa düşmeyin. Allah'ın size verdiği nimetleri düşünün. Bir zamanlar siz birbirinize düşmandınız; Allah kalplerinizi birleştirdi ve böylece onun lutfuyla kardeş oldunuz. Siz ateş çukurunun tam kenarında idiniz, bu tehlikeden sizi O kurtardı. Allah size âyetlerini doğru yoldan şaşmayasınız diye işte böylece açıklamaktadır.

وَلْتَكُن مِّنكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ وَأُوْلَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ {آل عمران/104}

104.taḳı bolsun sizdin bir ögür ündeyürler yaḫşılıḳ tapa taḳı buyrurlar eḍgülük birle taḳı yıġarlar körksüz işdin. taḳı anlar anlar ḳurtulġanlar.

104. Siz iyiliğe çağıran, iyi ve güzel işleri emreden, kötü işlerden alıkoyan bir ümmet olun.[262] Kurtuluşa erecek olanlar, bu nitelikteki topluluklardır.

وَلاَ تَكُونُواْ كَالَّذِينَ تَفَرَّقُواْ وَاخْتَلَفُواْ مِن بَعْدِ مَا جَاءهُمُ الْبَيِّنَاتُ وَأُوْلَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ {آل عمران/105}

105. taḳı bolmaŋ anlar meŋizlig kim taḳıldılar taḳı ḫilāf ḳılıştılar mundın soŋra kim keldi anlarḳa açuḳ ḥüccetler. taḳı anlar anlarḳa ḳın uluġ.

105. Ve yine siz, sakın kendilerine açık deliller geldikten sonra ayrılıklara ve anlaşmazlıklara düşerek parçalanan toplumlar gibi olmayın. Böyle toplumları büyük (felâketler ve acı) bir azab beklemektedir.

يَوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوهٌ وَتَسْوَدُّ وُجُوهٌ فَأَمَّا الَّذِينَ اسْوَدَّتْ وُجُوهُهُمْ أَكَفَرْتُم بَعْدَ إِيمَانِكُمْ فَذُوقُواْ الْعَذَابَ بِمَا كُنتُمْ تَكْفُرُونَ {آل عمران/106}

261 Lafzen, "Allah'ın ipine."

262 Krş. bu sûrenin 110. âyeti. Âyette geçen "Minküm" sözündeki "Min" harfinin iki anlamı vardır: 1- Açıklama edatıdır. Tercümemiz buna göre yapılmıştır. 2- Ayırma ifade eder. Bu takdirde anlam: "İçinizden iyiliğe çağıran bir kısım kimseler bulunsun" şeklinde olur.

106.ol kün aḳarur yüzler taḳı ḳararur yüzler. anlar kim ḳarardı yüzleri küfr ketürdüŋüz mü bitmişiŋizdin soŋ taḳı tadıŋız ḳınnı munuŋ birle kim küfr ketürdüŋüz.

106. Kıyamet günü bir kısım insanların yüzleri sevinçten parlar, bir kısmının yüzleri de üzüntüden kapkara kesilir. Yüzleri kararanlara şöyle denilir: "Önce iman edip sonra da inkâr edenler sizlersiniz demek![263] Küfre dönmenizden dolayı haydi azabı tadın bakalım."

وَأَمَّا الَّذِينَ ابْيَضَّتْ وُجُوهُهُمْ فَفِي رَحْمَةِ اللهِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

{آل عمران/107}

107.taḳı anlar kim aḳardı yüzleri Taŋrı raḥmeti içinde. anlarnıŋ içinde meŋgüler.

107. Sevinçten yüzleri parlayanlara gelince; onlar Allah'ın rahmetine nail olacaklar; cennete girecekler ve orada sürekli kalacaklardır.

تِلْكَ آيَاتُ اللهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ وَمَا اللهُ يُرِيدُ ظُلْمًا لِّلْعَالَمِينَ

{آل عمران/108}

108.ol Taŋrınıŋ āyetleri oḳıyur miz anı seniŋ üze ḥaḳḳ birle. taḳı tilemes Taŋrı küçni ʿālemlerḳa.

108. İşte bütün bunlar Allah'ın âyetleridir. Biz onları sana bütün gerçekliğiyle okuyup anlatıyoruz (ki, yanlış yollara saparak kendinize zulmetmeyesiniz). Çünkü Allah insanlara aslâ zulmetmek istemez.

وَلِلهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الأَرْضِ وَإِلَى اللهِ تُرْجَعُ الأُمُورُ {آل عمران/109}

109.taḳı Taŋrıḳa ol nerse kim kökler içinde taḳı yer içinde. taḳı Taŋrıḳa ḳaytarılur işler.

109. Unutmayın ki, göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır, bütün işler Allah'a döner (O'nun ilâhî sünnetine göre cereyan eder).[264]

263 Sözü edilen kimseler, Tevrat'ta geleceği vâdedilen peygamberin sıfatlarını bilip bu sıfatları Hz. Peygamberde gördükten sonra onu inkâr eden Kitab Ehlidir. Bazı müfessirler bu kimselerin, ezeldeki misak gününde inanıp sonradan bu misaka uygun davranmayan bütün insanlar olduğu yorumunu yapmışlardır.

264 108 ile 109. âyetler arasındaki ilişki açıkça görülmeyebilir. Fakat 108. âyette Allah'ın insanlara zulmetmek istemediği, 109. âyette de her şeyin Allah'a ait olduğu bildirilmektedir ve Allah'ın yarattığı varlıklara, kendi kullarına boş yere azab etmeyeceğine bir işaret vardır.

كُنتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللّهِ وَلَوْ آمَنَ أَهْلُ الْكِتَابِ لَكَانَ خَيْرًا لَّهُم مِّنْهُمُ الْمُؤْمِنُونَ وَأَكْثَرُهُمُ الْفَاسِقُونَ
{آل عمران/110}

110.erdiŋiz ümmetniŋ yaḫşısı çıḳarıldı kişilerke buyrur siz eḍgülük birle taḳı yıġar siz körksüz işdin taḳı biter siz Taŋrıḳa. eger bitse erdi kitāb iyeleri erdi yaḫşıraḳ anlarḳa. anlardın bitgenler taḳı üküşrekleri buyruḳdın çıḳġanlar.

110. Ey müminler! Siz, insanlar için (örnek bir toplum olmak üzere tarih sahnesine) çıkarılmış hayırlı bir ümmetsiniz; iyiliği emreder, kötülükten alıkoyarsınız, Allah'a bütün kalbinizle inanıp güvenirsiniz.[265] Eğer Kitab Ehli de bu şekilde inansaydı (ve güzel işler yapsaydı) kendileri için çok daha iyi olurdu. Her ne kadar bazıları iman etmiş olsa da onların çoğu yoldan çıkmış kimselerdir.

لَن يَضُرُّوكُمْ إِلاَّ أَذًى وَإِن يُقَاتِلُوكُمْ يُوَلُّوكُمُ الأَدْبَارَ ثُمَّ لاَ يُنصَرُونَ
{آل عمران/111}

111.ziyān ḳılmaġaylar sizke meger āzār. taḳı eger toḳuşsalar siziŋ birle ewürgeyler soŋlarını andın soŋ yārī bėrilmezler.

111. Korkmayın! Yoldan çıkmış bu kimseler size dilleriyle eziyet etmekten başka bir zarar veremezler. Eğer onlar sizinle savaşmaya kalkışacak olurlarsa, dönüp kaçmaya mahkûmdurlar. Onlar herhangi bir yardım da görmezler.

ضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذِّلَّةُ أَيْنَ مَا ثُقِفُواْ إِلاَّ بِحَبْلٍ مِّنْ اللّهِ وَحَبْلٍ مِّنَ النَّاسِ وَبَآؤُوا بِغَضَبٍ مِّنَ اللّهِ وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الْمَسْكَنَةُ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَانُواْ يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللّهِ وَيَقْتُلُونَ الأَنبِيَاء بِغَيْرِ حَقٍّ ذَلِكَ بِمَا عَصَوا وَّكَانُواْ يَعْتَدُونَ
{آل عمران/112}

112.uruldı anlar üze ḫorluḳ ni yerde kim bulunsalar meger ʿahd birle Taŋrıdın taḳı ʿahd birle kişilerdin taḳı sezā boldılar öfkeke Taŋrıdın. taḳı uruldı anlar üze dervīşlik. ol munuŋ birle kim

265 Kur'an her türlü aşırılıktan uzak, dengeli ve adaletli bir toplum öngörür ve bu toplum insanlığa örnek bir toplum olacaktır (Bakara 2/143). Bunun için çalışma, bilgi ve ahlâk gerekir. Elmalılı merhum bu âyet ile ilgili özetle şu yorumu yapmıştır: Burada Muhammed ümmetinin bâriz özelliği, tevhid inancına sahip olmaları, iyiliği emretmeleri ve kötülükten alıkoymalarıdır. Bu özellikleriyle insanlar için en hayırlı ümmettir. Ayrıca bu görevin, yalnız yetkili kişilerle sınırlı olmadığı, bütün müminlerin doğrudan veya dolaylı olarak böyle bir sorumluluk taşıdığı, bu sorumluluğu yerine getirdikleri sürece hiçbir düşmanın kendilerine zarar veremeyeceği, aksi takdirde bu sorumlulukları yerine getirmeyen Kitab Ehli gibi zillete mahkûm olacakları dikkatten uzak tutulmamalıdır.

erdiler küfr ketrürler Taŋrınıŋ āyātlarıŋa taḳı öldürürler peyġāmberlerni ḥaḳḳdın öŋin birle. ol munuŋ birle kim yazdılar taḳı erdiler ḥaddın keçgenler.

112. O Yahudiler, -Allah'a ve müslümanlara verdikleri sözlere bağlı kalanlar hâriç- nerede olurlarsa olsunlar zillet içinde yaşamaya mahkûm edilmişlerdir. Ayrıca Allah'ın gazabına uğramışlar ve alınlarına aşağılanma damgası vurulmuştur. Çünkü onlar, Allah'ın âyetlerini inkârda direniyor, haksız olduklarını bile bile peygamberleri öldürüyorlardı. Üstelik isyan ediyor, hadlerini aşarak ilâhî kuralları çiğniyorlardı.[266]

لَيْسُواْ سَوَاء مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ أُمَّةٌ قَآئِمَةٌ يَتْلُونَ آيَاتِ اللّهِ آنَاء اللَّيْلِ وَهُمْ يَسْجُدُونَ {آل عمران/113}

113. ermezler berāber. kitāb iyelerindin köni ümmet oḳıyurlar Taŋrınıŋ āyātını tünnüŋ sā' atlarında taḳı anlar secde ḳılurlar.

113. Fakat şunu da bilin ki, onların hepsi bir değildir. Kitab Ehlinden özü sözü doğru ve adaletli öyle bir topluluk vardır ki, onlar gecenin geç vakitlerinde secdeye kapanarak Allah'ın âyetlerini okurlar.[267]

يُؤْمِنُونَ بِاللّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ وَيُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَأُوْلَئِكَ مِنَ الصَّالِحِينَ {آل عمران/114}

114.biterler Taŋrıḳa taḳı ḳıyāmet künike. taḳı buyrurlar eḍgülük birle taḳı yıġarlar körksüz işdin taḳı ėwerler yaḫşı işler içinde. anlar eḍgülerdin.

114. Onlar Allah'a ve âhiret gününe yürekten inanır, iyiliği emreder, kötülükten alıkoyarlar, iyi ve hayırlı işlere koşarlar. İşte onlar iyi kimselerdir.

وَمَا يَفْعَلُواْ مِنْ خَيْرٍ فَلَن يُكْفَرُوْهُ وَاللّهُ عَلِيمٌ بِالْمُتَّقِينَ {آل عمران/115}

115.taḳı ne kim ḳılsaŋız ḫayrdın küfr ketürmegey siz aŋa. taḳı Taŋrı bilir ök ḳorḳġanlar.

115. Onların yaptıkları iyi ve hayırlı işler karşılıksız bırakılmayacaktır. Allah, emir ve yasakları konusunda duyarlı ve bilinçli olanları iyi bilir.

266 Krş. Bakara 2/61.
267 Krş. Âl-i İmrân 3/75.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُواْ لَن تُغْنِيَ عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلاَ أَوْلاَدُهُم مِّنَ اللّهِ شَيْئًا وَأُوْلَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ {آل عمران/116}

116.ḥaḳīḳat üze anlar kim küfr ketürdi muŋsuz ḳılmadı anlardın mālları taḳı oġlanları Taŋrıdın nerseni. taḳı anlar ot iyeleri. anlar anıŋ içinde meŋgüler.

116. Küfürde direnenler bilsinler ki, evlâtları ve malları Allah'ın huzurunda kendilerine hiçbir fayda vermeyecektir; onlar cehennemliktirler ve orada asırlarca kalacaklardır.[268]

مَثَلُ مَا يُنفِقُونَ فِي هِذِهِ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا كَمَثَلِ رِيحٍ فِيهَا صِرٌّ أَصَابَتْ حَرْثَ قَوْمٍ ظَلَمُواْ أَنفُسَهُمْ فَأَهْلَكَتْهُ وَمَا ظَلَمَهُمُ اللّهُ وَلَكِنْ أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ {آل عمران/117}

117. ol nerseniŋ ṣıfatı kim ḫarc ḳılurlar bu yaḳınraḳ tiriglik içinde. yėl ṣıfatı meŋizlig anıŋ içinde sowuḳluḳ ḳar tėgdi anlarnıŋ ekiniŋe kim küç ḳıldılar özleriŋe helāk ḳıldı anı. taḳı küç ḳılmadı anlarḳa. Taŋrı taḳı ançası bar özleriŋe küç ḳılurlar.

117. Onların bu dünya hayatında iyilik adına harcadıkları malların durumu şuna benzer: Nankör ve isyankâr bir toplum düşünün. Olgunlaşmış ekinleri var. Kavurucu bir rüzgâr hepsini mahvetmiş (ve çaresiz kalakalmışlardır).[269] Bilin ki, onlara Allah zulmetmemiştir; fakat onlar kendilerine zulmetmişlerdir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ لاَ تَتَّخِذُواْ بِطَانَةً مِّن دُونِكُمْ لاَ يَأْلُونَكُمْ خَبَالاً وَدُّواْ مَا عَنِتُّمْ قَدْ بَدَتِ الْبَغْضَاء مِنْ أَفْوَاهِهِمْ وَمَا تُخْفِي صُدُورُهُمْ أَكْبَرُ قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الآيَاتِ إِن كُنتُمْ تَعْقِلُونَ {آل عمران/118}

118.ay anlar kim bittiler tutunmaŋ iç dost sizdin bisre. taḳṣīr ḳılmazlar sizke fesād yanından. sewdiler munı kim irkendiŋiz siz. belgürdi yigrençilik aġızlarından taḳı ol nerse kim örter köküzleri uluġraḳ. beyān ḳılduḳ sizke āyetler eger bilür erseŋiz.

268 Krş. Âl-i İmrân 3/10.

269 İnkârcıların gerek kendi şöhretleri uğruna, gerekse İslâm dininin başarıya ulaşmaması için harcadıkları mal mülk, kavurucu sıcak ya da soğuk bir rüzgârın yok ettiği ekine benzetilmiştir. Arapça'da bu tür benzetmelere "Mürekkeb teşbih" denir.

118. Ey iman edenler! Sizden olmayanları sırdaş edinmeyin; çünkü onlar fırsat buldukça size kötülük etmekten çekinmezler ve sizin sıkıntıya düşmenizi isterler. (Görmüyor musunuz?) Düşmanlıkları sebebiyle ağızlarından kin kusmaktadırlar. İçlerinde gizledikleri nefret ise daha büyüktür. Biz kiminle dost kiminle düşman olunacağını bildiren ilkeleri[270] size açıkça belirttik; eğer düşünürseniz bu ilkelerin hikmetini kavrar, onları dost ve sırdaş edinmezsiniz.

هَاأَنتُمْ أُوْلاء تُحِبُّونَهُمْ وَلاَ يُحِبُّونَكُمْ وَتُؤْمِنُونَ بِالْكِتَابِ كُلِّهِ وَإِذَا لَقُوكُمْ قَالُواْ آمَنَّا وَإِذَا خَلَوْاْ عَضُّواْ عَلَيْكُمُ الأَنَامِلَ مِنَ الْغَيْظِ قُلْ مُوتُواْ بِغَيْظِكُمْ إِنَّ اللّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ {آل عمران/119}

119. uş siz erenler bu erenler sewer siz anlarnı taḳı sewmezler sizni taḳı biter siz kitābġa ḳamuġıŋa. taḳı ol vaḳtın kim satġaştılar sizke aydılar bittük. taḳı ol vaḳtın kim ḫālī boldılar ısırdılar siziŋ üze barmaḳ uçların öfkedin. ayġıl ölüŋ öfkeŋiz birle. ḥaḳīḳat üze Taŋrı bilgen köküzler iyesini.

119. Fakat siz öyle iyi niyetli kimselersiniz ki; onlar sizi sevmediği halde siz onları seversiniz. Siz bütün ilâhî kitaplara inanırsınız. Onlar ise sizinle karşılaştıkları zaman, "Biz de inandık" derler. Fakat birbirleriyle baş başa kaldıklarında, size olan öfkelerinden dolayı parmaklarını ısırırlar. Sen onlara, "Öfkenizden çatlayın!" de. Şüphesiz Allah kalplerde gizlenen düşünce ve niyetleri çok iyi bilir.

إِن تَمْسَسْكُمْ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْ وَإِن تُصِبْكُمْ سَيِّئَةٌ يَفْرَحُواْ بِهَا وَإِن تَصْبِرُواْ وَتَتَّقُواْ لاَ يَضُرُّكُمْ كَيْدُهُمْ شَيْئًا إِنَّ اللّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ {آل عمران/120}

120.eger tėgse sizlerke eḍgülük ḳaḍġurtur anlarnı. eger tėgse sizlerke yawuzluḳ sewnürler anıŋ birle. taḳı eger ṣabr ḳılsaŋız taḳı ḳorḳsaŋız ziyān tėgürmes sizke anlarnıŋ keydleri nerse ḥaḳīḳatde Taŋrı anı kim ḳılurlar ḳapsaġan.

120. Siz iyi bir imkâna kavuşacak olsanız, bu onları üzüntüye boğar; eğer başınıza bir felâket gelecek olsa sevinirler. Siz, onların düşmanca tavır ve davranışlarına sabreder, onlardan gelebilecek tehlikelere karşı uyanık ve tedbirli davranırsanız, kurdukları tuzaklar size hiçbir şekilde zarar veremez. Çünkü Allah onların yaptıklarını ilmiyle kuşatmıştır (Allah onların size zarar vermelerini engeller).

270 Lafzen, "Âyetleri."

وَإِذْ غَدَوْتَ مِنْ أَهْلِكَ تُبَوِّىءُ الْمُؤْمِنِينَ مَقَاعِدَ لِلْقِتَالِ وَاللّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ {آل عمران/121}

121.takı ol uġurda kim ėrte birle keldiŋ ehliŋdin indürür sen bitgenlerni orunlarda toḳuşmaḳ üçün. takı Taŋrı ėşitgen bilgen.

121. Hani bir gün sen Medine'den erkenden ayrılmış,[271] (Uhud'da) müminleri savaş için uygun yerlere konuşlandırıyordun. Bilin ki, Allah Semî'dir; bu savaşla ilgili bütün konuştuklarınızı işitmiştir, Alîm'dir; niyet ve düşüncelerinizi iyi bilir.[272]

إِذْ هَمَّت طَّآئِفَتَانِ مِنكُمْ أَن تَفْشَلاَ وَاللّهُ وَلِيُّهُمَا وَعَلَى اللّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ {آل عمران/122}

122.ol vaḳtın kim uġradı ėkki ögür sizdin kim yüreksiz bolsalar takı Taŋrı yārī bėrgüçi ol ėkkisiniŋ. takı Taŋrı üze tevekkül ḳılsun mü'minler.

122. Hani (o savaşta) sizden iki bölük yenilme korkusuna kapılarak kaçmak istemişti, oysa onların yardımcısı Allah idi. Müminler her zaman yalnız Allah'a güvenmeli, yalnız O'na dayanmalıdırlar.

وَلَقَدْ نَصَرَكُمُ اللّهُ بِبَدْرٍ وَأَنتُمْ أَذِلَّةٌ فَاتَّقُواْ اللّهَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ {آل عمران/123}

123. takı yārī bėrdi Taŋrı bedrde takı siz ża'īfler. ḳorḳuŋ Taŋrıdın bolġay kim siz şükr ḳılġay siz.

123. Nitekim Bedir savaşında siz çok zayıf iken Allah size yardım etmişti. Öyleyse (savaşta sabır ve sebat göstererek) Allah'a karşı görevinizi tam olarak yerine getirin ki, O'nun lutfedeceği zafere nâil olasınız.[273]

إِذْ تَقُولُ لِلْمُؤْمِنِينَ أَلَن يَكْفِيكُمْ أَن يُمِدَّكُمْ رَبُّكُم بِثَلاَثَةِ آلاَفٍ مِّنَ الْمَلآئِكَةِ مُنزَلِينَ {آل عمران/124}

124.ol vaḳtın kim aytur sen bitgenlerḳa tap kelmegey mü sizke kim meded ḳılsa sizke iḏiŋiz üç miŋ feriştelerdin indürülmişler.

271 Lafzen, "Ailenden ayrılmış."

272 Burada Allah'ın "işitiyor" ve "biliyor" olması Uhud savaşıyla ilgili olarak Hz. Peygamberin sahabîlerle yaptığı istişareyi, önerilerde bulunanların niyetlerini, samimi olup olmadıklarını ve buna bağlı davranışlarını kapsamaktadır.

273 Lafzen, "Şükretmiş olasınız." Şükür, nimetin sebebi olduğu için burada nimet yerine zikredilmiştir.

124. Ey Peygamber! Hani o zaman sen müminlere şöyle diyordun: "Rabbinizin üç bin melek göndererek size yardım etmesi yetmez mi?"

بَلَى إِن تَصْبِرُواْ وَتَتَّقُواْ وَيَأْتُوكُم مِّن فَوْرِهِمْ هَذَا يُمْدِدْكُمْ رَبُّكُم بِخَمْسَةِ آلافٍ مِّنَ الْمَلآئِكَةِ مُسَوِّمِينَ {آل عمران/125}

125.kim tap kelür eger ṣabr ḳılsaŋız taḳı ḳorḳsaŋız taḳı kelseler sizke ėwmeklerindin bu meded bėrgey sizke iḍiŋiz bėş miŋ feriştelerdin nişān ḳılġanlar.

125. Evet yeter. Hatta savaşın zorluklarına sabreder, emre itaatsizlikten sakınırsanız düşmanlarınız âniden size saldırsa bile Rabbiniz, akın akın gelen, (değil üç bin) görevli beş bin melekle size yardım edecektir.

وَمَا جَعَلَهُ اللّهُ إِلاَّ بُشْرَى لَكُمْ وَلِتَطْمَئِنَّ قُلُوبُكُم بِهِ وَمَا النَّصْرُ إِلاَّ مِنْ عِندِ اللّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ {آل عمران/126}

126.taḳı ḳılmadı anı Taŋrı meger müjde sizke taḳı ḳarār ḳılmaḳ üçün köŋüllériŋiz anıŋ birle. taḳı ermez yārī bėrmek meger Taŋrı ḳatındın yiŋen ḥikmet birle iş ḳılġan.

126. Allah bu yardımı, sırf size bir müjde olması ve kalplerinizin rahatlaması (kendinize olan güvenin artması) için yapmıştır. Unutmayın ki, zafer ancak her şeye gücü yeten ve her işi hikmetle yapan Allah'tandır.[274]

لِيَقْطَعَ طَرَفًا مِّنَ الَّذِينَ كَفَرُواْ أَوْ يَكْبِتَهُمْ فَيَنقَلِبُواْ خَآئِبِينَ {آل عمران/127}

127.kesmek üçün bir ögürni anlardın kim küfr ketürdiler yā ḫor ḳılsa anlarnı taḳı ewrülseler nevmīḍler.

127. Ayrıca Allah bu yardımını, kâfirlerin bir kısmını imha etmek, bir kısmını da perişan edip alçaltmak için yapmıştır ki, böylece kâfirler ümitsizliğe düşsünler ve geri çekilerek kaçsınlar.

274 Bedir ve Uhud savaşlarında bin, üç bin ve beş bin melekten söz edilmektedir. Ancak bu meleklerin fiilen savaşa katıldıkları konusunda Kur'an'da açık bir ifade yoktur. Âyetler dikkatlice incelendiğinde, meleklerin gönderilişinden maksadın, Allah'ın müslümanların maneviyatlarını yükselterek düşman karşısında cesaretlerini artırmak olduğu söylenebilir.

لَيْسَ لَكَ مِنَ الأَمْرِ شَيْءٌ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ أَوْ يُعَذِّبَهُمْ فَإِنَّهُمْ ظَالِمُونَ {آل عمران/128}

128.yoḳ saŋa işdin nerse yā ḳayıtsa anlarnıŋ üze yā ḳınasa anlarnı haḳīḳat üze anlar küç ḳılġanlar.

128. Ey Peygamber! Şunu da bil ki, sen onlar hakkında hüküm verme yetkisine sahip değilsin. Allah dilerse (tevbe fırsatı tanıyıp) onları bağışlar, dilerse zâlim olmaları sebebiyle onlara azab eder.

وَلِلّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الأَرْضِ يَغْفِرُ لِمَن يَشَاء وَيُعَذِّبُ مَن يَشَاء وَاللّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ {آل عمران/129}

129.taḳı Taŋrıḳa ne kim kökler içinde turur taḳı ne kim yer içinde turur. yarlıḳayur kimke kim tilese taḳı ḳınayur kimni tilese. taḳı Taŋrı yarlıḳaġan raḥmet ḳılġan.

129. Çünkü göklerdeki ve yeryüzündeki her şey Allah'ındır; O, dilediğini bağışlar, dilediğine de azab eder. Allah Gafûr'dur; affa lâyık gördüğü kullarını bağışlar, Rahîm'dir; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir.[275]

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ لاَ تَأْكُلُواْ الرِّبَا أَضْعَافًا مُّضَاعَفَةً وَاتَّقُواْ اللّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ {آل عمران/130}

130.ay anlar kim bittiler yėmeŋ ribānı ḳat ḳat ḳat ḳılınmış. taḳı ḳorḳuŋ Taŋrıdın bolġay kim siz ḳurtulġay siz.

130. Ey iman edenler! (Daha güçlü ordular kurmaya kaynak hazırlamak gibi ulvî bir amaç için olsa bile)[276] vadesinde ödenmeyen borç için kat kat faiz alarak tefecilik yapmaya kalkışmayın. Allah'ın koyduğu tefecilik yasağından sakının ki kurtuluşa eresiniz.

275 Bu ve bir önceki âyet, Uhud'da Hz. Peygamberin müşriklerin ileri gelenlerine beddua etmek istemesi üzerine inmiş ve Hz. Peygamber uyarılmıştır. (Bkz. Buhârî, Tefsir 3)

276 Kaffâl'e göre, müşrikler tefecilikten elde ettikleri büyük kazançlarla güçlü bir ordu kurmuşlardı. Buna özenen müslümanlar da aynı yöntemle güçlü bir ordu kurabileceklerini düşünmüşlerdi. Âyet, bu düşüncenin yanlış olduğunu vurgulamaktadır.

وَاتَّقُواْ النَّارَ الَّتِي أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ {آل عمران/131}

131.taḳı ḳorḳuŋ ol otdın kim anuḳ ḳılındı kāfirlerke.

131. Ve kâfirler için hazırlanmış olan cehennemden korkun.

وَأَطِيعُواْ اللّهَ وَالرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ {آل عمران/132}

132. taḳı boyun süŋ Taŋrıḳa taḳı yalawaçḳa bolġay kim siz raḥmet ḳılınġay siz.

132. Allah'a ve Peygambere itaat edin ki, rahmet ve şefkate nâil olasınız.

وَسَارِعُواْ إِلَى مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمَاوَاتُ وَالأَرْضُ أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ {آل عمران/133}

133.taḳı ėwüŋ yarlıḳamaḳ tapa iḍiŋizdin taḳı uçmaḫḳa anıŋ ėni kökler taḳı yer anuḳ ḳılındı ḳorḳġanlarḳa.

133. Ey müminler! Rabbinizin bağışlamasına nâil olmak ve cennete girebilmek için koşuşun, yarışın ki o cennet, gökler ile yer arası kadar geniştir ve Allah'ın emir ve yasakları konusunda dikkatli, duyarlı ve bilinçli olanlar için hazırlanmıştır.

الَّذِينَ يُنفِقُونَ فِي السَّرَّاء وَالضَّرَّاء وَالْكَاظِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ {آل عمران/134}

134.anlar kim ḫarc ḳılurlar kėŋlikde taḳı tarlıḳda taḳı yutġanlarḳa öfkeni taḳı ʿafv ḳılġanlarḳa kişilerdin. taḳı Taŋrı sewer eḍgülük ḳılġanlarnı.

134. Cennetin kendileri için hazırlanmış olduğu bu kimseler, varlıkta ve darlıkta mallarını hayırlı işlerde harcarlar, öfkelerini yenerler, insanları affedip bağışlarlar. Unutmayın ki, Allah böyle güzel sıfatlara sahip olanları sever.

وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُواْ فَاحِشَةً أَوْ ظَلَمُواْ أَنفُسَهُمْ ذَكَرُواْ اللّهَ فَاسْتَغْفَرُواْ لِذُنُوبِهِمْ وَمَن يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلاَّ اللّهُ وَلَمْ يُصِرُّواْ عَلَى مَا فَعَلُواْ وَهُمْ يَعْلَمُونَ {آل عمران/135}

135. taḳı anlar kim ol vaḳtın kim ḳıldılar körksüz işni yā küç ḳıldılar özleriŋe aŋdılar Taŋrını taḳı yarlıḳayu tilediler yazuḳlarını. taḳı kim yarlıḳayur yazuḳlarnı meger Taŋrı. taḳı peyvestelik ḳılmadılar anıŋ üze kim ḳıldılar taḳı anlar bilürler.

135. Yine onlar, büyük veya küçük günah işleyerek kendilerine zulmettiklerinde Allah'ı hatırlarlar ve hemen günahlarının bağışlanmasını dilerler. Zaten günahları Allah'tan başka kim bağışlayabilir ki? Ayrıca onlar işledikleri günahta bile bile ısrar etmezler.

أُوْلَئِكَ جَزَآؤُهُم مَّغْفِرَةٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَجَنَّاتٌ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ {آل عمران/136}

136.anlar anlarnıŋ yanutı yarlıḳamaḳ iḍilerindin taḳı būstānlar aḳar astındın arıḳlar cāviḍāneler anıŋ içinde. taḳı nėme körklük ʿamel ḳılġanlarnıŋ yanutı?

136. İşte bu kimselerin mükâfatları, Rableri tarafından bağışlanmaktır ve onlar altından ırmaklar akan cennetlerde sürekli kalacaklardır. İyi ve yararlı işler yapanlar için ne güzel bir mükâfattır bu!

قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِكُمْ سُنَنٌ فَسِيرُواْ فِي الأَرْضِ فَانْظُرُواْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ {آل عمران/137}

137.ḥaḳīḳatde keçti sizdin aşnu sünnetler. yörüŋ yer içinde yaʿnī yer üze taḳı baḳıŋ neteg erdi yalġanḳa nisbet ḳılġanlarnıŋ soŋı ėşitiŋ.

137. Sizden önce bu dünyada neler oldu neler, kimler geldi kimler geçti! Hele yeryüzünde şöyle bir gezip dolaşın, bakın, araştırın; peygamberleri yalanlayanların sonu ne olmuş bir görün!

هَذَا بَيَانٌ لِّلنَّاسِ وَهُدًى وَمَوْعِظَةٌ لِّلْمُتَّقِينَ {آل عمران/138}

138. bu açmaḳ kişilerke taḳı köni yol taḳı ögüt ḳorḳġanlarḳa.

138. İşte tarihte cereyan eden bütün bu olaylar[277] insanlar için bir uyarı, bir hidâyet rehberi ve bir öğüttür. Fakat bunu anlayacak olanlar, Allah'ın emir ve yasakları konusunda dikkatli, duyarlı, bilinçli kimselerdir.

وَلاَ تَهِنُوا وَلاَ تَحْزَنُوا وَأَنتُمُ الأَعْلَوْنَ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ {آل عمران/139}

139.taḳı süst bolmaŋ taḳı ḳaḍġurmaŋ. taḳı sizler yüksekrekler eger erdiŋiz erse bitgenler.

139. Öyleyse ey müminler! (Uhud'da yenildik diye) gevşemeyin; cesaretinizi yitirmeyin ve aslâ üzülmeyin; üstün olan sizsiniz, çünkü siz inanmış insanlarsınız.

إِن يَمْسَسْكُمْ قَرْحٌ فَقَدْ مَسَّ الْقَوْمَ قَرْحٌ مِّثْلُهُ وَتِلْكَ الأَيَّامُ نُدَاوِلُهَا بَيْنَ النَّاسِ وَلِيَعْلَمَ اللّهُ الَّذِينَ آمَنُواْ وَيَتَّخِذَ مِنكُمْ شُهَدَاء وَاللّهُ لاَ يُحِبُّ الظَّالِمِينَ {آل عمران/140}

140.eger tegse sizke baş bütünlükün tegdi mü erenlerke baş anıŋ meŋizlig. taḳı ol künler tezgindürür miz anı kişiler arasında taḳı Taŋrı bilsün üçün anlarnı kim bittiler taḳı tutsun üçün sizdin tanuḳlar. taḳı Taŋrı sewmez küç ḳılġanlarnı.

140. Eğer siz (Uhud'da yenilmekle) bir felâkete uğradıysanız, unutmayın ki karşınızda olanlar da (Bedir'de) hezimete uğramışlardı. (Dünya hâli işte böyledir) Biz iyi ve kötü günleri; zaferi ve yenilgiyi insanlar arasında döndürür dolaştırırız.[278] Allah bunu, imanlarında sebat edenleri belirlemek ve sizden şehitler, gelecek nesillere örnek kişiler[279] çıkarmak için yapmıştır. Allah, inandığı halde savaşta görevlerini yerine getirmeyenleri[280] sevmez.

وَلِيُمَحِّصَ اللّهُ الَّذِينَ آمَنُواْ وَيَمْحَقَ الْكَافِرِينَ {آل عمران/141}

141.taḳı arıtmaḳ üçün Taŋrı anlarnı kim bittiler taḳı yoḳatmaḳ üçün küfr ḳetürgenlerni.

277 Âyetteki "Hâzâ" ifadesini müfessirlerin bir kısmı Kur'an olarak yorumlamışlardır. Fakat Zemahşerî ve Elmalılı gibi bazı müfessirler, bunu tarihte yaşanmış olaylar olarak açıklamışlardır. Konunun akışı bu anlama daha uygun gözükmektedir.

278 Bu âyet Uhud savaşından sonra gelmiştir. Müminleri uğradıkları yenilgi dolayısıyla teselli etmekte, inandıkları ve savaşın kurallarına uydukları takdirde Bedir'de olduğu gibi zaferler kazanacaklarını ifade etmektedir ve yine müminlere geçmişe takılıp kalmamalarını, geçmişten ders alarak geleceğe yönelmelerini hatırlatmaktadır.

279 Âyette geçen "Şühedâ" kelimesi iki anlama gelmektedir: Biri, Allah yolunda şehid olanlar, diğeri de savaşta yaptıkları kahramanlıklarla insanlara örnek olanlardır.

280 Lafzen, "Zalimleri."

141. Allah'ın böyle yapmasının bir amacı da, iman edenleri günahlarından arındırmak ve kâfirlerin de kökünü kazımaktır.[281]

أَمْ حَسِبْتُمْ أَن تَدْخُلُواْ الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَعْلَمِ اللّهُ الَّذِينَ جَاهَدُواْ مِنكُمْ وَيَعْلَمَ الصَّابِرِينَ {آل عمران/142}

142.saḳındınız mu kim kirseŋiz uçmaḫḳa taḳı bilmedi mü Taŋrı anlarnı kim toḳuş ḳıldılar sizdin şabr ḳılġanlarnı?

142. Yoksa siz, Allah içinizden cihad edenleri ve o yolda sabredenleri ortaya çıkarmadan (sizi böyle bir imtihana tâbi tutmadan) cennete gireceğinizi mi sanıyorsunuz?

وَلَقَدْ كُنتُمْ تَمَنَّوْنَ الْمَوْتَ مِن قَبْلِ أَن تَلْقَوْهُ فَقَدْ رَأَيْتُمُوهُ وَأَنتُمْ تَنظُرُونَ {آل عمران/143}

143.taḳı bütünlükün ārzūlayur erdiŋiz ölümni mundın aşnu kim satġaşsanız aŋa. kördüŋüz anı taḳı siz baḳar siz.

143. Siz savaşla karşılaşmadan önce ısrarla savaşmak, şehid olmak istiyordunuz. İşte savaş başladı, şehid olma fırsatı çıktı. Ama siz bakınıp duruyorsunuz.

وَمَا مُحَمَّدٌ إِلاَّ رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِهِ الرُّسُلُ أَفَإِن مَّاتَ أَوْ قُتِلَ انقَلَبْتُمْ عَلَى أَعْقَابِكُمْ وَمَن يَنقَلِبْ عَلَى عَقِبَيْهِ فَلَن يَضُرَّ اللّهَ شَيْئًا وَسَيَجْزِي اللّهُ الشَّاكِرِينَ {آل عمران/144}

144.taḳı ermez muḥammed meger yalawaç keçti aşnusından yalawaç. eger öldi erse mü yā öldürdi erse mü ewrüldiŋiz ökçeleriŋiz üze. taḳı kim ewrülse ėkki ökçesi üze ziyān ḳılmaġay Taŋrıḳa nerse. taḳı yanut bėrgey Taŋrı şükr ḳılġanlarḳa.

144. (Savaşta Muhammed'in öldüğü haberi yayılınca niye bocaladınız ki!) Muhammed sadece (ölümlü) bir elçidir. Ondan önce de peygamberler gelip geçmiştir. O ölse ya da öldürülse, gerisin geriye eski inançlarınıza mı döneceksiniz? Kim eski inançlarına geri dönerse bilsin ki, Allah'a aslâ zarar veremez. Allah (cihadın zorluklarına sabrederek İslâm nimetine) şükredenleri mükâfatlandıracaktır.

281 Uhud yenilgisi, Müslümanların uyanışına ve kendilerine gelmelerine sebep olmuş, sonuçta kâfirlerin kökü kazınmıştır.

وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ أَنْ تَمُوتَ إِلاَّ بِإِذْنِ اللهِ كِتَابًا مُّؤَجَّلاً وَمَن يُرِدْ ثَوَابَ الدُّنْيَا نُؤْتِهِ مِنْهَا وَمَن يُرِدْ ثَوَابَ الآخِرَةِ نُؤْتِهِ مِنْهَا وَسَنَجْزِي الشَّاكِرِينَ

{آل عمران/145}

145. taḳı bolmadı tenke kim ölse meger Taŋrı buyruḳı birle vaḳtı belgülüg bolmış kitāb. taḳı kim tilese dünyānıŋ yanutını bėrgey miz aŋa andın. taḳı kim tilese ol cihānnıŋ yanutını bėrgey miz aŋa andın. taḳı yanut bėrgeymiz şükr ḳılġanlarḳa.

145. Şunu unutmayın ki, hiç kimse kendisi için belirlenmiş bir ecelin gerçekleşmesine dair Allah'ın koyduğu sebepler oluşmadıkça ölmez.[282] Kim dünya menfaatini isterse ona dünya menfaatinden, kim âhiret nimetini isterse ona da âhiret nimetinden veririz. Biz, (cihaddan geri kalmamak suretiyle) Allah'ın lutfettiği İslâm nimetine şükredenleri mükâfatlandıracağız.

وَكَأَيِّن مِّن نَّبِيٍّ قَاتَلَ مَعَهُ رِبِّيُّونَ كَثِيرٌ فَمَا وَهَنُواْ لِمَا أَصَابَهُمْ فِي سَبِيلِ اللهِ وَمَا ضَعُفُواْ وَمَا اسْتَكَانُواْ وَاللّهُ يُحِبُّ الصَّابِرِينَ {آل عمران/146}

146.taḳı neçe köp peyġāmberdin öldürüşti idike nisbetligler köp süstlük ḳılmadılar ol nerseke kim tėgdi anlarḳa Taŋrı yolı içinde taḳı süst bolmadılar taḳı ḫor bolmadılar. taḳı Taŋrı sewer ṣabr ḳılġanlarnı.

146. Geçmişte nice peygamber, kendilerini Allah yoluna adamış olan birçok kimseyle birlikte savaşmış/öldürülmüştür.[283] Buna rağmen onlar, Allah yolunda başlarına gelen felâketlerden dolayı gevşeklik göstermemişler, düşmana boyun eğmemişlerdir. Allah (cihadın sıkıntı ve zorluklarına) sabredenleri sever.

282 Lafzen, "Allah'ın izni olmadıkça ölmez." Ecelin gelmesi Allah'ın koyduğu kurallar (sünnetullah) çerçevesinde gerçekleşir. Bütün olaylar sebep sonuç ilişkisine bağlıdır. Allah insana, süresini kesin olarak bilemediğimiz bir yaşama imkân ve kabiliyeti bahşetmiştir. Ancak bahşedilen bu süre insanın biyolojik yapısı gereği sınırlıdır ve bu sınırın ötesinde yaşaması mümkün değildir. Fakat sınırlı olan ömrün; beslenme, çevre şartları, yaşanan rûhî gerilimler, savaşlar vb. elde olan ya da olamayan etkenlerle kısalması her zaman mümkündür. Söz konusu etkenlerin oluşması, insanın kendisi ya da kendi dışındaki diğer insanlarla doğrudan ilgilidir. Fakat bu etkenlerin doğurduğu sonuçlar, bu sistemi kuran güç olması sebebiyle Allah'a aittir. Bu sebeple ecelin gelmesi, sistemin çalışmasındaki etkisinden dolayı insan unsuruyla ilgili olup, sonuçtaki ecel olgusu Allah'ın hükmüdür. Âyetteki, "Allah'ın izni olmadan ölmeme" ifadesi bu anlayış içinde değerlendirilmelidir. Yani, "Ölüm şartları oluşmadan ölüm meydana gelmez" demektir.

283 Nâfi' İbn Kesîr, Ebû Amr ve Yakub, "Kâtele" (savaştı) kelimesini "Kutile" (öldürülmüştür) şeklinde okumuşlardır. Bu durumda söz konusu peygamberler, İşâya, Zekeriyya, Yahya vb. peygamberlerdir.

وَمَا كَانَ قَوْلَهُمْ إِلاَّ أَن قَالُواْ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَإِسْرَافَنَا فِي أَمْرِنَا وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا وانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ {آل عمران/147}

147.bolmadı anlarnıŋ sözi meger kim aydılar iḍimiz! yarlıḳagıl bizke yazuḳlarımızını taḳı ḥaddın kėçmekimizni işimiz içinde taḳı tölendirgül ayaḳlarımızını. taḳı yārī bėrgil bizke küfr ketürgen erenler üze.

147. Bu kimseler (peygamberlerinin ölmesi üzerine korkup geri dönmek yerine) şöyle dua etmişlerdir: "Rabbimiz! İşlediğimiz günahlarımızı ve (peygamberimizin ölümüne sebep olan) savaştaki kusurlarımızı bağışla, bize (savaşta) direnme gücü ver. Ve kâfirler güruhuna karşı bize zafer ihsan eyle!"

فَآتَاهُمُ اللّهُ ثَوَابَ الدُّنْيَا وَحُسْنَ ثَوَابِ الآخِرَةِ وَاللّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ {آل عمران/148}

148.taḳı bėrdi anlarḳa Taŋrı dünyā yanutın taḳı āḫiretniŋ ṣevābınıŋ eḍgürekini. taḳı Taŋrı sewer eḍgülük ḳılġanlarnı.

148. Allah da onlara (zafer, ganimet ve şerefle anılmak gibi) hem dünya nimetini hem de âhiretin güzel nimetlerini lutfetti. Çünkü Allah Kendi yolunda cihad edenleri sever.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ إِن تُطِيعُواْ الَّذِينَ كَفَرُواْ يَرُدُّوكُمْ عَلَى أَعْقَابِكُمْ فَتَنقَلِبُواْ خَاسِرِينَ {آل عمران/149}

149.ay anlar kim bittiler eger boyun süseŋiz anlarḳa kim küfr ketürdiler ḳaytarġay sizni ökçeleriŋiz üze. taḳı ewrülgey siz ziyān ḳılġanlar.

149. Ey iman edenler! Eğer siz küfürde direnenlere uyup boyun eğerseniz, onlar sizi gerisin geriye (eski inançlarınıza) döndürürler ve böylece siz de hüsrana uğramış olursunuz.

بَلِ اللّهُ مَوْلاَكُمْ وَهُوَ خَيْرُ النَّاصِرِينَ {آل عمران/150}

150. Taŋrı yārīçiŋiz. taḳı ol yārī bėrgenleriniŋ yaḫşıraḳı.

150. Hayır! Onlar sizin dostunuz olamaz. Sizin dostunuz sadece Allah'tır ve O, yardım edecek yegâne varlıktır. (O halde itaat edilecek ve yardım istenecek tek varlık O'dur).

سَنُلْقِي فِي قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُواْ الرُّعْبَ بِمَا أَشْرَكُواْ بِاللّهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ سُلْطَانًا وَمَأْوَاهُمُ النَّارُ وَبِئْسَ مَثْوَى الظَّالِمِينَ {آل عمران/151}

151.kemişgey miz anlarnıŋ köŋli içinde kim küfr ketürdiler ḳorḳuġnı anıŋ birle kim ortaḳ ḳoştılar Taŋrıḳa ol nerseni kim indürmedi anıŋ birle ḥüccet. taḳı anlarnıŋ ḳaytġu yeri ot. taḳı nėme yawuz ẓulm ḳılġanlarnıŋ turġu yeri?

151. Biz, küfürde direnenlerin kalplerine, Tanrı olduklarına dair Allah'ın hiçbir delil indirmediği ve bu hususta yetki vermediği şeyleri O'na ortak koştuklarından dolayı bir korku salacağız. Onların varacakları yer cehennemdir. Allah'a ortak koşanların varacakları bu yer, ne kötü bir yerdir!

وَلَقَدْ صَدَقَكُمُ اللّهُ وَعْدَهُ إِذْ تَحُسُّونَهُم بِإِذْنِهِ حَتَّى إِذَا فَشِلْتُمْ وَتَنَازَعْتُمْ فِي الأَمْرِ وَعَصَيْتُم مِّن بَعْدِ مَا أَرَاكُم مَّا تُحِبُّونَ مِنكُم مَّن يُرِيدُ الدُّنْيَا وَمِنكُم مَّن يُرِيدُ الآخِرَةَ ثُمَّ صَرَفَكُمْ عَنْهُمْ لِيَبْتَلِيَكُمْ وَلَقَدْ عَفَا عَنكُمْ وَاللّهُ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ {آل عمران/152}

152.taḳı rāst aydı saŋa Taŋrı vaʿdesini ol vaḳtın kim öldürürsüz anlarnı buyruḳ birle ançaḳa tėgrü kim ol vaḳtın kim yüreksiz bolduŋuz taḳı tartıştıŋız iş içinde. taḳı yazdıŋız mundın soŋra kim körgüzdi sizke anı kim sewer siz. sizdin kim erseni tileyür dünyānı taḳı sizdin kim erseni tileyür ol cihānnı. andın soŋra ewürdi sizni anlardın sınamaḳ üçün sizni. taḳı keçürdi sizdin. taḳı Taŋrı faẓl iyesi bitgenler üze.

152. Hiç şüphesiz Allah size verdiği sözü (Uhud'da) tutmuştur; O'nun lutfuyla[284] siz müşrikleri yenip yok etmek üzereydiniz. Fakat Allah size arzu ettiğiniz zafer ve ganimetin işaretini gösterdikten sonra gevşeyiverdiniz, Peygamberin (cephedeki yerinizi terk etmemenize dair) emri konusunda tartıştınız ve onun sözünü dinlemediniz. Bir kısmınız dünya malı peşinde koşuyor bir kısmınız da âhireti düşünerek canla başla savaşıyordu. Sonra Allah size bir ders olması için müşrikler karşısında mağlubiyeti tattırdı. Bununla birlikte Allah yine de bu itaatsizliğinizi bağışladı. Çünkü Allah müminlere karşı lutuf ve kerem sahibidir.[285]

284 Lafzen, "İzniyle."

285 Bu âyet müslümanların Uhud savaşı sırasındaki tutumlarını anlatmaktadır. Bilindiği gibi Hz. Peygamber Uhud savaşında elli kadar okçuyu stratejik bir yere konuşlandırmış ve "Benden emir almadıkça yerinizi terk etmeyeceksiniz" diye tembihlemişti. Ancak müslüman ordusunun savaşı kazanmak üzere olduğunu gören okçulardan on tanesi hariç hepsi ganimet elde etmek için görev yerlerini terk etmişler ve yenilgiye sebep olmuşlardı. Âyette "Dünya malını isteyenler" ifadesiyle, savaş sırasında ganimet için yerlerini terk edenler, "Âhiret nimetini isteyenler" ifadesiyle de

إِذْ تُصْعِدُونَ وَلاَ تَلْوُونَ عَلَى أَحَدٍ وَالرَّسُولُ يَدْعُوكُمْ فِي أُخْرَاكُمْ فَأَثَابَكُمْ غُمَّاً بِغَمٍّ لِّكَيْلاَ تَحْزَنُواْ عَلَى مَا فَاتَكُمْ وَلاَ مَا أَصَابَكُمْ وَاللّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ {آل عمران/153}

153.ol vaḳtın kim barur siz taḳı küymez siz bir kim erse üze taḳı yalawaç ündeyür sizni soŋ ögürüŋüz içinde. yanut bėrdi sizke ḳaḍġunı ḳaḍġu birle munuŋ üçün kim ḳaḍġurmasaŋız ol nerse üze kim fevt boldı sizdin taḳı ol nerse kim tėgdi sizke. taḳı Taŋrı bilgen ol nerseni kim ḳılur siz.

153. Hani siz (yenilmiş, perişan bir halde) tepelere doğru kaçıyor ve hiç kimseye dönüp bakmıyordunuz. Hâlbuki Peygamber arkanızdan sizi ("Bana doğru gelin, bana doğru gelin" diye) çağırıp duruyordu. (Peygamberi dinlemeyip yerinizi terk ettiğiniz için) sonunda Allah size üzüntü üstüne üzüntü yaşattı[286] ve ne kaybettiğiniz zafer ve ganimetlere ne de başınıza gelen musibete üzülecek haliniz kaldı. Bilin ki, Allah bütün yaptıklarınızdan (ve bu yaptıklarınızla neleri amaçladığınızdan) haberdardır.

ثُمَّ أَنزَلَ عَلَيْكُم مِّن بَعْدِ الْغَمِّ أَمَنَةً نُّعَاسًا يَغْشَى طَآئِفَةً مِّنكُمْ وَطَآئِفَةٌ قَدْ أَهَمَّتْهُمْ أَنفُسُهُمْ يَظُنُّونَ بِاللّهِ غَيْرَ الْحَقِّ ظَنَّ الْجَاهِلِيَّةِ يَقُولُونَ هَل لَّنَا مِنَ الأَمْرِ مِن شَيْءٍ قُلْ إِنَّ الأَمْرَ كُلَّهُ لِلَّهِ يُخْفُونَ فِي أَنفُسِهِم مَّا لاَ يُبْدُونَ لَكَ يَقُولُونَ لَوْ كَانَ لَنَا مِنَ الأَمْرِ شَيْءٌ مَّا قُتِلْنَا هَاهُنَا قُل لَّوْ كُنتُمْ فِي بُيُوتِكُمْ لَبَرَزَ الَّذِينَ كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقَتْلُ إِلَى مَضَاجِعِهِمْ وَلِيَبْتَلِيَ اللّهُ مَا فِي صُدُورِكُمْ وَلِيُمَحَّصَ مَا فِي قُلُوبِكُمْ وَاللّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ {آل عمران/154}

154.andın soŋra indürdi sizin üze ḳaḍġudın soŋra emnni ımızġanmaḳnı kelür bir ögürke sizdin taḳı bir ögür ḳaḍġurttı anlarnı özleri sėzerler Taŋrıḳa ḥaḳḳdın öŋinni cāhiliyyet sėzikin. ayturlar bar mu bizke işdin nersedin. ayġıl ḥaḳīḳat üze iş ḳamuġı Taŋrıḳa. örterler özleri içinde ol nerseni belgürtmezler saŋa. ayturlar eger bolsa erdi bizke işdin nerse öldürmegey erdük munda. ayġıl eger bolsa erdiŋiz ėwleriŋiz içinde çı(ḳ)ġay erdi anlar kim bitildi anlarnıŋ üze öldürmek yatġan yerleriŋe. taḳı sınamaḳ üçün Taŋrı ol nerse kim köküzleriŋiz içinde taḳı munuŋ üçün kim arıtsa ol nerse kim köŋülleriŋiz içinde. taḳı Taŋrı bilgen köküzler iyesini.

şehit oluncaya kadar yerlerini terk etmeyenler kastedilmektedir.

286 Âyette geçen "Üzüntü üstüne üzüntü yaşattı" ifadesindeki birinci üzüntü, ganimetin elden kaçırılması ve savaşın kaybedilmesinden kaynaklanan üzüntüdür. İkinci üzüntü ise, Hz. Peygamberin, dişinin kırılması ve yaralanması gibi hayatî tehlikelere maruz kalmasıdır.

154. Sonra O size, bu üzüntü ve kederin ardından bir güven ve sükûnet hali lutfetti ve bu hal içinizdeki gerçek müminleri sarıverdi. Bir kısım münafıklar ise can derdine düştü ve Allah hakkında cahiliye devri düşüncesine benzer boş ve yersiz düşüncelere kapıldı. Onlar şöyle diyorlardı: "Bu savaş kararının alınmasında bizim bir yetkimiz, dahlimiz mi oldu ki?!" Sen onlara şunu söyle: "Zafer de hezimet de bütünüyle Allah'ın takdiri ile olur." Onlar sana açıklamadıkları bazı fikirlerini içlerinde saklıyorlar ve diyorlar ki: "Savaş kararı alınmasında bizim bir yetkimiz, dahlimiz olsaydı, burada (boşu boşuna) öldürülmezdik." Onlara de ki: "Siz evlerinizde bile olsanız, öldürülmeleri kaderlerinde yazılı olanlar, yine de evlerinden çıkarak ölecekleri yere kadar giderler ve orada öldürülürlerdi." Bilin ki, Allah bunu, samimi olup olmadığınızı sınamak ve kalplerinizi her türlü şüphe ve vesveseden arındırmak[287] için yapmıştır. Allah kalplerde gizlenen düşünce ve niyetleri çok iyi bilir.

إِنَّ الَّذِينَ تَوَلَّوْاْ مِنكُمْ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ إِنَّمَا اسْتَزَلَّهُمُ الشَّيْطَانُ بِبَعْضِ مَا كَسَبُواْ وَلَقَدْ عَفَا اللّهُ عَنْهُمْ إِنَّ اللّهَ غَفُورٌ حَلِيمٌ {آل عمران/155}

155.ḥaḳīḳat üze anlar kim iʿrāż ḳıldılar sizdin ėkki cemʿ satġaştuḳı küninde tayanmaḳ tiledi anlardın iblīs ol nersenin̹ pāresi birle kimi ḳazġandılar. taḳı keçürdi Taŋrı anlardın. ḥaḳīḳat üze Taŋrı yarlıḳaġan ḳınamaḳġa ėwmegen.

155. (Uhud'da) iki ordu karşılaştığı gün, içinizden savaş meydanından kaçanlara gelince; şeytan, verdiği vesveselerle[288] bazı yanlış işler yaptırmak suretiyle onların ayaklarını kaydırmıştır. Allah yine de onları bağışlamıştır. Çünkü Allah Gafûr'dur; günahları daima bağışlar, Halîm'dir; düşünüp tevbe etmeleri için kullarına zaman tanır.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ لاَ تَكُونُواْ كَالَّذِينَ كَفَرُواْ وَقَالُواْ لإِخْوَانِهِمْ إِذَا ضَرَبُواْ فِي الأَرْضِ أَوْ كَانُواْ غُزًّى لَّوْ كَانُواْ عِندَنَا مَا مَاتُواْ وَمَا قُتِلُواْ لِيَجْعَلَ اللّهُ ذَلِكَ حَسْرَةً فِي قُلُوبِهِمْ وَاللّهُ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَاللّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ {آل عمران/156}

156.ay anlar kim bittiler bolmaŋ ol kim erseler meŋizlig tandılar taḳı aydılar ḳarındaşlarınḳa ḳaçan kim yörüdiler yerde yā erdiler ġazāt ḳılġanlar eger bolsa erdi biziŋ ḳatımızda ölmegey erdiler taḳı öldürmegey erdiler. munuŋ üçün kim ḳılsa Taŋrı anı ökünç köŋülleri içinde. taḳı Taŋrı tirgüzür taḳı öldürür. taḳı Taŋrı ol nerseni kim ḳılur siz körgen.

287 Müminlerin kalplerindeki şüphe ve vesvese, Uhud savaşı sonrasında geri çekilen müşrik ordusunun Medine'ye baskın yapmalarına veya geri dönüp savaşı tekrar başlatmalarına dair endişeleridir.

288 "Şeytanın verdiği vesvese" konusunda, münafıkların, "Muhammed haklı olsaydı, yenilmezdik" sözü karşısında bazı imanı zayıf müslümanların tereddütleri, can korkusu ya da Hz. Peygamberin görevlendirdiği okçuların ganimet elde etme hırsı gibi farklı yorumlar yapılmıştır.

156. Ey iman edenler! Siz; sefere çıkan ya da savaşa katılan kardeşleri (yakınları) hakkında, "Onlar yanımızda olsalardı ölmez veya öldürülmezlerdi" diyen inkârcılar gibi olmayın. Allah bu düşünceleri, onların yüreklerine dert yapmıştır. Hâlbuki yaşatan da öldüren de Allah'tır. Allah yaptıklarınızı görmekte ve niyetlerinizi bilmektedir.

وَلَئِن قُتِلْتُمْ فِي سَبِيلِ اللهِ أَوْ مُتُّمْ لَمَغْفِرَةٌ مِّنَ اللهِ وَرَحْمَةٌ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ {آل عمران/157}

157.taḳı eger öldürülseŋiz Taŋrı yolı içinde yā ölseŋiz yarlıḳamaḳ Taŋrıdın taḳı raḥmet yaḫşıraḳ ol nersedin kim cemʿ ḳılurlar.

157. Allah yolunda öldürülmeniz veya ölmeniz, O'nun katında mağfiret ve rahmete nâil olmanız demektir ve bu, elde edeceğiniz ganimetlerden[289]/savaşa katılmayan münafıkların dünyada biriktirdiklerinden çok daha hayırlıdır.

وَلَئِن مُّتُّمْ أَوْ قُتِلْتُمْ لإِلَى اللهِ تُحْشَرُونَ {آل عمران/158}

158.taḳı eger ölseŋiz yā öldürülseŋiz Taŋrı tapa yıġılmış bolur siz.

158. Fakat iyi bilin ki, ölseniz de öldürülseniz de mutlaka Allah'ın huzurunda toplanacak; O'na hesap vereceksiniz.

فَبِمَا رَحْمَةٍ مِّنَ اللهِ لِنتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لاَنفَضُّواْ مِنْ حَوْلِكَ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي الأَمْرِ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللهِ إِنَّ اللهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ {آل عمران/159}

159.raḥmet birle Taŋrıdın yumşadıŋ anlarḳa. taḳı eger bolsa erdiŋ irig ḳatıġ köŋülli ne ḳılġaylar erdi tėgreŋdin. kėçürgil anlardın taḳı yarlıḳatu tilegil anlarnıŋ üçün taḳı keŋeşgil anlar birle iş içinde. ḳayu vaḳtın kim uġrasaŋ tevekkül ḳılġıl Taŋrı tapa. ḥaḳīḳat üze Taŋrı sewer tevekkül ḳılġanlarnı.

159. Ey Peygamber! Sen, Uhud'da yenilgiye sebep olanlara karşı, Allah'ın sana lutfettiği sevgi ve merhamet sayesinde yumuşak ve merhametli davrandın; eğer onlara karşı sert ve kırıcı davransaydın, seni bırakır giderler, senden koparlardı. Öyleyse sen, bu kusurlarından dolayı onları affet ve onlar için Allah'tan bağışlanma dile. (Toplum ve yönetimle ilgili) işlerde

289 Âyetteki "Yecmeûne" fiilini Asım dışındaki kıraat imamları "Tecmeûne" şeklinde okumuşlardır. Birinci anlam bu sebeple verilmiştir.

onlara danışmaya devam et ve bir işi yapmaya karar verince de Allah'a güven, O'na dayan. Çünkü Allah kendisine güvenip dayananları sever.

إِن يَنصُرْكُمُ اللّهُ فَلاَ غَالِبَ لَكُمْ وَإِن يَخْذُلْكُمْ فَمَن ذَا الَّذِي يَنصُرُكُم مِّن بَعْدِهِ وَعَلَى اللّهِ فَلْيَتَوَكِّلِ الْمُؤْمِنُونَ {آل عمران/160}

160.eger yārī bèrse sizke Taŋrı yoḳ yiŋen sizke. taḳı eger ḳoysa sizni kim turur ol kim yārī bèrür sizke andın soŋ. taḳı Taŋrı üze tevekkül ḳılsun bitgenler.

160. Eğer Allah size yardım ederse, sizi yenebilecek kimse çıkmaz. Eğer O sizi terk ederse, artık size kim yardım edebilir ki?! O halde müminler yalnız Allah'a güvenmeli, yalnız O'na dayanmalıdır.

وَمَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَن يَغُلَّ وَمَن يَغْلُلْ يَأْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ثُمَّ تُوَفَّى كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ وَهُمْ لاَ يُظْلَمُونَ {آل عمران/161}

161.taḳı bolmadı peyġāmberḳa kim ḫıyānet ḳılsa. taḳı kim ḫıyānet ḳılsa kelgey ol nerse birle kim ḫıyānet ḳıldı ḳıyāmet kün. andın soŋra tükel tègrür tègme bir ten ol nerseni kim ḳazġandı taḳı anlar küç ḳılınmaslar.

161. Bir Peygamberin ganimet malına hıyanet etmesi aslâ düşünülemez.[290] Kim böyle yaparsa kıyamet günü hıyanet ettiği emanetle gelir, onun hesabını verir. O gün, herkese yaptığının karşılığı tam olarak verilir ve aslâ kimseye haksızlık edilmez.

أَفَمَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَ اللّهِ كَمَن بَاء بِسَخْطٍ مِّنَ اللّهِ وَمَأْوَاهُ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ {آل عمران/162}

162.ol kim erse mü kim uydı Taŋrınıŋ ḫoşnūdluḳıŋa ol kim erse meŋizlig kim sezā boldı öfkeke Taŋrıdın taḳı anıŋ sıġıŋġu yeri tamuġ taḳı nème yawuz yaŋġu yer!

162. (Öyleyse söyleyin bakalım, hak ve hukuka riâyet ederek) Allah'ın hoşnutluğuna erişen kimse ile (emanete hıyanet ederek) O'nun gazabına uğrayan kimse bir olur mu? Allah'ın gazabına uğrayanın yeri cehennemdir. Ne kötü bir yerdir o cehennem!

290 Rivayete göre, Uhud savaşı sırasında Hz. Peygamberin görevlendirdiği okçu süvariler savaşın müslümanların lehine geliştiğini görünce, Rasulullah, "Herkesin ele geçirdiği ganimet kendisinin olacaktır" der endişesi ile yerlerini terk edip ganimete koşmuşlar, sonuçta savaşın kaybedilmesine yol açmışlardır. Hz. Peygamber onlara, "Benim ganimetten sizlere pay vermeyeceğimi mi sandınız?" diye sitem etmiştir. Başka bir rivayete göre, ganimet mallarından kırmızı bir kadife kumaş kaybolmuş, bazı cahiller onu Hz. Peygamberin aldığı dedikodusunu yapmışlardır. Âyet bunun üzerine inmiştir.

هُمْ دَرَجَاتٌ عِندَ اللّهِ واللّهُ بَصِيرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ {آل عمران/163}

163.anlarḳa mertebeler Taŋrı ḳatında. taḳı Taŋrı körgen ol nerse kim ḳılurlar.

163. Allah'ın hoşnutluğuna erişenlerle O'nun gazabına uğrayanların Allah katındaki yerleri, dereceleri farklıdır. Allah onların yaptıklarını bilir ve ona göre karşılığını verir.

لَقَدْ مَنَّ اللّهُ عَلَى الْمُؤمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولاً مِّنْ أَنفُسِهِمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِن كَانُواْ مِن قَبْلُ لَفِي ضَلالٍ مُّبِينٍ {آل عمران/164}

164.minnet ḳıldı Taŋrı mü'minler üze ol vaḳtın kim ıḍtı anlar içinde yalawaç özlerindin oḳıyurlar anlar üze āyātların taḳı arıtur anlarnı taḳı ögretür anlarḳa kitābnı taḳı ḥikmetni. taḳı ḥaḳīḳat üze erdiler mundın aşnu azġunluḳ içinde açuḳ.

164. Allah müminlere, kendilerinden bir peygamber göndermekle büyük bir lutufta bulunmuştur. O Peygamber onlara Allah'ın âyetlerini okur, kendilerini yanlış inanç ve günahlardan arındırır, onlara kitabı ve hikmeti öğretir.[291] Oysa onlar daha önce apaçık bir sapıklık içindeydiler.

أَوَلَمَّا أَصَابَتْكُم مُّصِيبَةٌ قَدْ أَصَبْتُم مِّثْلَيْهَا قُلْتُمْ أَنَّى هَذَا قُلْ هُوَ مِنْ عِندِ أَنْفُسِكُمْ إِنَّ اللّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ {آل عمران/165}

165.ol vaḳtın mu kim tėgdi sizke teggen tegdiŋiz siz ėkki ançaġa. aydıŋ neteg bu. bu ayġıl ol özleriŋiz ḳatındın. ḥaḳīḳat üze Taŋrı ḳamuġ nerse üze yaraġlıġ.

165. (Bedir'de) müşriklere iki misli zayiat verdirdiğiniz halde, (Uhud'da) başınıza gelen bir musibet için, "Bu neden böyle oldu? (Biz, Allah için savaştığımız halde niye yenildik?)" diye soruyorsunuz. Ey Peygamber! De ki: "Bu yenilgi, sizin yaptığınız yanlış işlerin sonucudur. Bilin ki, Allah'ın her şeye gücü yeter."[292]

291 Krş. Bakara 2/129, 151.

292 Allah sizi Uhud'da da gâlip getirebilirdi. Ancak her şeyin bir kuralı vardır. Sizler savaşın şartlarına uymadığınız için yenildiniz. Allah, koyduğu kurallara uygun davrananları başarıya ulaştırmaya, aykırı hareket edenleri de cezalandırmaya muktedirdir.

وَمَا أَصَابَكُمْ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ فَبِإِذْنِ اللهِ وَلِيَعْلَمَ الْمُؤْمِنِينَ {آل عمران/166}

166.taḳı ol nerse kim tėgdi sizke ėkki cemʿ satġaşmış kün Taŋrı destūrı birle taḳı bilmek üçün müʾminlerni.

166. (Uhud'da) iki ordu karşılaştığında başınıza gelen felâket O'nun koyduğu yasalar çerçevesinde[293] gerçekleşmiştir. Böylelikle Allah gerçek müminleri ortaya çıkarmıştır.

وَلْيَعْلَمَ الَّذِينَ نَافَقُواْ وَقِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْاْ قَاتِلُواْ فِي سَبِيلِ اللهِ أَوِ ادْفَعُواْ قَالُواْ لَوْ نَعْلَمُ قِتَالاً لاَّتَّبَعْنَاكُمْ هُمْ لِلْكُفْرِ يَوْمَئِذٍ أَقْرَبُ مِنْهُمْ لِلإِيمَانِ يَقُولُونَ بِأَفْوَاهِهِم مَّا لَيْسَ فِي قُلُوبِهِمْ وَاللهُ أَعْلَمُ بِمَا يَكْتُمُونَ {آل عمران/167}

167.taḳı bilmek üçün anlarnı kim nifāḳ ḳıldılar. taḳı aytıldı anlarḳa keliŋ uruşuŋ Taŋrı yolı içinde yā defʿ ḳılıŋ. aydılar eger bilse erdük toḳuşnı uyġay erdük sizke. anlar kāfirlıḳḳa ol kün yaḳınraḳ anlardın bitmekke. ayturlar aġızları birle ol nerse kim yoḳ köŋülleri içinde taḳı Taŋrı bilgenrek ol nerseni kim örterler.

167. Münafıkları da açığa çıkarmıştır. Onlara, "Gelin, Allah yolunda savaşın yahut geride kalıp yurdunuzu savunun" denildiğinde, "Eğer biz savaşmasını bilseydik size katılırdık" diye alay ettiler. O gün onlar, imandan daha çok küfre yakın idiler. Onlar ağızlarıyla böyle konuşuyorlar, fakat içlerindekini söylemiyorlardı. Hâlbuki Allah onların kalplerinde gizlediklerini çok iyi biliyordu.

الَّذِينَ قَالُواْ لإِخْوَانِهِمْ وَقَعَدُواْ لَوْ أَطَاعُونَا مَا قُتِلُوا قُلْ فَادْرَؤُوا عَنْ أَنفُسِكُمُ الْمَوْتَ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ {آل عمران/168}

168.anlar kim aydılar ḳarındaşlarıŋa taḳı oturdılar eger boyun bėrseler erdi bizke öldürmegeyler erdi. ayġıl defʿ ḳılıŋız özleriŋizdin ölümni eger erdiŋiz erse rāst ayġanlar.

168. Savaşa katılmayıp evlerinde kalanlar, savaşa katılan yakınları[294] hakkında, "Eğer bizim sözümüzü dinleselerdi şimdi yaşıyor olacaklardı" dediler. Ey Peygamber! Sen onlara de ki: "Eğer doğru söylüyorsanız, gerçekleşmesi mutlak olan tabiî ölümü haydi başınızdan savın da görelim!"

293 Lafzen, "Allah'ın izniyle."
294 Lafzen, "Kardeşleri."

وَلاَ تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُواْ فِي سَبِيلِ اللّهِ أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاء عِندَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ {آل عمران/169}

169.taḳı sėzmegil anlarnı kim öldürüldiler Taŋrı yolı içinde ölügler. tirigler anlarnıŋ iḍisi ḳatında rūzī bėrilür.

169. Sen Allah yolunda öldürülenleri sakın ölü sanma. Bilakis onlar, Allah katında diridirler, O'nun nimetlerine nail olmaktadırlar.[295]

فَرِحِينَ بِمَا آتَاهُمُ اللّهُ مِن فَضْلِهِ وَيَسْتَبْشِرُونَ بِالَّذِينَ لَمْ يَلْحَقُواْ بِهِم مِّنْ خَلْفِهِمْ أَلاَّ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ {آل عمران/170}

170.sewüngenler ol nerse birle kim bėrdi Taŋrı anlarḳa artuḳsı eḍgülükdin. taḳı sewünürler anlar birle kim yėtmediler anlarḳa soŋlarındın kim yoḳ ḳorḳunç anlar üze taḳı ḳaḍġurmazlar.

170. Onlar, Allah'ın kendilerine lutfettiği nimetlerden dolayı sevinç içindedirler ve geride kalan silah arkadaşlarına da, kendileri için bir korku bulunmadığını ve üzülmeyeceklerini müjdelemek için can atarlar.

يَسْتَبْشِرُونَ بِنِعْمَةٍ مِّنَ اللّهِ وَفَضْلٍ وَأَنَّ اللّهَ لاَ يُضِيعُ أَجْرَ الْمُؤْمِنِينَ {آل عمران/171}

171.sewünürler niʿmet birle Taŋrıdın taḳı artuḳluḳ taḳı ḥaḳīḳat üze Taŋrı żāyiʿ ḳılmaz bitgenleriniŋ şevābını.

171. Yine onlar, Allah'ın nimet ve lutfunu, müminlerin işlediklerinin karşılığını Allah'ın zâyi etmeyeceği gerçeğini müjdeleme arzusu içindedirler.

الَّذِينَ اسْتَجَابُواْ لِلّهِ وَالرَّسُولِ مِن بَعْدِ مَآ أَصَابَهُمُ الْقَرْحُ لِلَّذِينَ أَحْسَنُواْ مِنْهُمْ وَاتَّقَواْ أَجْرٌ عَظِيمٌ {آل عمران/172}

172.anlar kim icābet ḳıldılar Taŋrıḳa taḳı yalawaçḳa mundın soŋ kim tėgdi anlarḳa baş. anlarḳa kim eḍgülük ḳıldılar anlardın taḳı ḳorḳtılar uluġ şevāb.

295 Krş. Bakara 2/154.

172. O müminler öyle (sadık) kimselerdir ki, (Uhud'da) başlarına büyük bir felâket geldikten sonra da Allah ve Resûlüne uymaya devam ettiler. Unutmayın ki, o kimselerden her durumda Allah'a ve Resûlüne uymaya devam eden ve bu konuda sorumlu, duyarlı, bilinçli davrananlar için büyük bir ödül vardır.

الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُواْ لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ إِيمَاناً وَقَالُواْ حَسْبُنَا اللّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ {آل عمران/173}

173. anlar kim aydı anlarḳa kişiler ḥaḳīḳat üze kişiler yıġıldılar sizke ḳorḳuŋ anlardın arturdı anlarḳa īmānnı taḳı aydılar tap bizke Taŋrı taḳı nème yaḫşı vekīl ḳılınmış yaʿnī sawçı!

173. Nitekim daha sonra birileri onlara, "Düşmanlarınız size karşı asker topladılar; onlardan korkun" dedikleri zaman, onların imanı daha da güçlendi ve "Allah bize yeter ve O ne güzel vekildir" dediler.[296]

فَانقَلَبُواْ بِنِعْمَةٍ مِّنَ اللّهِ وَفَضْلٍ لَّمْ يَمْسَسْهُمْ سُوءٌ وَاتَّبَعُواْ رِضْوَانَ اللّهِ وَاللّهُ ذُو فَضْلٍ عَظِيمٍ {آل عمران/174}

174.ewrüldiler niʿmet birle Taŋrıdın taḳı artuḳ eḍgülük birle sıḳamadı anlarnı yawuzluḳ taḳı uydılar Taŋrınıŋ ḫoşnūdluḳıŋa. taḳı Taŋrı uluġ faẓl iyesi.

174. Nihâyet onlar, Allah'ın lutfuyla ticârî kazanç sağlayarak ve kendilerine hiçbir zarar gelmeden döndüler. Çünkü Allah'ın rızasından başka bir şey istemiyorlardı. Bilin ki, Allah büyük lutuf sahibidir.

إِنَّمَا ذَلِكُمُ الشَّيْطَانُ يُخَوِّفُ أَوْلِيَاءهُ فَلاَ تَخَافُوهُمْ وَخَافُونِ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ {آل عمران/175}

175.ḥaḳīḳat üze ol iblīs ḳorḳutur dostlarını. ḳorḳmaŋ anlardın taḳı ḳorḳuŋ mėndin eger erdiŋiz erse bitgenler.

296 Uhud'da arzu ettiği sonucu tam olarak elde edemeyen Ebû Süfyân Hz. Peygambere, "Seninle önümüzdeki yıl Bedir'de tekrar karşılaşacağız" diye tehdit savurmuştu. Ertesi yıl Ebû Süfyân'ın böyle bir hazırlık içinde olduğu haberi Medine'ye ulaşınca Hz. Peygamber ve ona bağlı gerçek müminler 70 kişilik bir süvari birliğiyle onları karşılamaya çıkmış, fakat Ebû Süfyân ve yanındakiler geri dönmüştü. Âyet, böyle bir haber karşısında müminlerin azim ve kararlılıkla savaşma iradelerini anlatmaktadır. Bir sonraki âyette de müminlerin bu azim ve kararlılıklarından kazançlı çıktıkları ifade edilmektedir.

175. O haberi getiren şeytan ruhlu kişi[297] (sizin değil) olsa olsa kendi yandaşlarının yüreğine korku salabilir. Siz onlardan korkmayın, Bana karşı gelmekten korkun, çünkü siz iman etmiş kimselersiniz.

وَلاَ يَحْزُنكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِ إِنَّهُمْ لَن يَضُرُّواْ اللّهَ شَيْئاً يُرِيدُ اللّهُ أَلاَّ يَجْعَلَ لَهُمْ حَظًّا فِي الآخِرَةِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ {آل عمران/176}

176.taḳı ḳaygurtmasun sėni anlar kim ėwerler küfr içinde. anlar ziyān ketürmegeyler Taŋrıḳa nerse. tileyür Taŋrı kim ḳılmasa anlarḳa ülüş ol cihān içinde taḳı anlarḳa ḳın uluġ.

176. Ey Peygamber! Küfürde yarışanlar sakın sana üzüntü vermesin; onlar(ın bu faaliyetleri) Allah'ın dinine hiçbir şekilde zarar veremez. Allah onları âhirette nasipsiz bırakmayı murad etmiştir. Onlar için büyük bir azab vardır.

إِنَّ الَّذِينَ اشْتَرَوُاْ الْكُفْرَ بِالإِيمَانِ لَن يَضُرُّواْ اللّهَ شَيْئًا وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ {آل عمران/177}

177.ḥaḳīḳat üze anlar kim satġın aldılar küfrni īmān birle ziyān tėgürmegeyler Taŋrıḳa nerse. taḳı anlarḳa ḳın iglig.

177. İmana karşı küfrü tercih edenler de Allah'ın dinine hiçbir şekilde zarar veremezler. Onlar için de acı bir azab vardır.

وَلاَ يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُواْ أَنَّمَا نُمْلِي لَهُمْ خَيْرٌ لِّأَنفُسِهِمْ إِنَّمَا نُمْلِي لَهُمْ لِيَزْدَادُواْ إِثْمًا وَلَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ {آل عمران/178}

178.taḳı saḳınmasun anlar kim küfr ketürdiler ḥaḳīḳat üze kim ḳoyu bėrür miz anlarnı yaḫşı özleriŋe. haḳīḳat üze ḳoyu bėrür miz anlarḳa artsunlar üçün yazuḳ. taḳı anlarḳa ḳın ḫor ḳılġan.

178. Küfürde direnenler, hemen cezalandırmayarak kendilerine mühlet vermiş olmamızı sakın haklarında hayırlı bir şey sanmasınlar. Evet, Biz onlara mühlet veriyoruz, fakat onlar bunu, günahlarını daha da artırmak için kullanıyorlar.[298] Bilsinler ki, onları rezil rüsvâ edecek bir azab beklemektedir.

297 Lafzen, "Şeytan." Buradaki "Şeytan" ifadesi ile Ebû Süfyân'ın propagandacısı Nuaym b. Mesud el-Eşcaî kastedilmektedir.
298 Buradaki "Li yezdâdû" kelimesinin başındaki "Lâm" harfi âkıbet içindir. Yani "Mühlet verdik, sonuçta onlar günahlarını artırdılar."

مَّا كَانَ اللّهُ لِيَذَرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى مَآ أَنتُمْ عَلَيْهِ حَتَّىَ يَمِيزَ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ وَمَا كَانَ اللّهُ لِيُطْلِعَكُمْ عَلَى الْغَيْبِ وَلَكِنَّ اللّهَ يَجْتَبِي مِن رُّسُلِهِ مَن يَشَاء فَآمِنُواْ بِاللّهِ وَرُسُلِهِ وَإِن تُؤْمِنُواْ وَتَتَّقُواْ فَلَكُمْ أَجْرٌ عَظِيمٌ {آل عمران/179}

179.ermedi Taŋrı kim ḳoḍsa mü'minlerni ol nerse üze kim siler anıŋ üze ançaḳa tėgi seçse arıġsızını arıġdın. ermes Taŋrı bildürü bėrse silerke örtüglüg üze velīkin Taŋrı aḍrar yalavaçlarından kimni tilese. kėrtgünüŋler Taŋrıḳa taḳı yalavaçlarıŋa. eger kėrtgüse siler saḳlansa siler silerke bir muyan uluġ.

179. Allah müminleri münafıklarla karışık bir halde[299] hep böyle bırakmayacaktır. O, münafık ve kâfir olanla gerçek mümini birbirinden ayıracaktır.[300] Ayrıca, Allah size gaybı bilme gücü de vermemiştir (kimin gerçek mümin kimin münafık olduğunu sizler bilemezsiniz).[301] Fakat Allah, peygamberlerinden dilediklerini seçer (ve onlara vahiy yoluyla gaybla ilgili bir kısım bilgiler verir).[302] Öyleyse siz Allah'a ve peygamberlerine inanıp iman etmeye bakın. Eğer inanır, Allah'ın emir ve yasakları konusunda duyarlı ve bilinçli olursanız sizin için büyük bir mükâfat vardır.

وَلاَ يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخَلُونَ بِمَا آتَاهُمُ اللّهُ مِن فَضْلِهِ هُوَ خَيْرًا لَّهُمْ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَّهُمْ سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخِلُواْ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلِلّهِ مِيرَاثُ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ وَاللّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ {آل عمران/180}

180.sėzinmesün ök anlar kim baḫīllıḳ ḳılurlar anıŋ birle kim bėrdi anlarḳa Taŋrı artuḳ eḍgülükindin ol yėgrek turur anlarḳa. yoḳ kim ol yawuz turur anlarḳa. herāyna boḫsuḳlanġay ol kim baḫīllıḳ ḳıldılar anıŋ birle ḳıyāmet kün. Taŋrınıŋ turur köklerniŋ yerleriŋ kėḍin ḳalmış. Taŋrı anı kim ḳılur siler biligli turur.

180. Allah'ın kendilerine verdiği nimetlerden (Allah yolunda harcamayarak) cimrilik edenler sakın bu yaptıklarının kendilerine hayır getireceğini zannetmesinler. Bilakis bu onlar için çok kötüdür. Bilsinler ki, cimrilik edip Allah yolunda harcamadıkları mallar, kıyamet günü boyunlarına azab olarak dolanacaktır. Oysa (harcasanız da harcamasanız da) göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'a kalacaktır. Unutmayın ki, Allah bütün yapıp ettiklerinizden haberdardır.

299 Lafzen, "Şu anda içinde bulunduğunuz şartlarda."

300 Lafzen, "Pis olanla temiz olanı."

301 Âyetteki "Gayb" ile, kimlerin muzaffer olacağı, kimlerin peygamber olarak gönderileceği ve onlara vahiy yoluyla nelerin bildirileceği Allah'ın yetkisinde olduğu kastedilmektedir. Âyetten anlaşılan bir mâna da şudur: İnsanların içindekini yalnız Allah bilir. Kimlerin samimi mümin kimlerin münafık olduğunu, insanların niyet ve düşüncelerini yalnız Allah bilir. Bu sebeple kimse hakkında "Bu münafıktır, bu kâfirdir" gibi bilmeden hüküm verilmemelidir.

302 Parantez içindeki cümle için Krş. Cin 72/26-27.

لَّقَدْ سَمِعَ اللّهُ قَوْلَ الَّذِينَ قَالُواْ إِنَّ اللّهَ فَقِيرٌ وَنَحْنُ أَغْنِيَاء سَنَكْتُبُ مَا قَالُواْ وَقَتْلَهُمُ الأَنبِيَاء بِغَيْرِ حَقٍّ وَنَقُولُ ذُوقُواْ عَذَابَ الْحَرِيقِ {آل عمران/181}

181.eşitti ök yana Taŋrı anlarnıŋ sözini kim aydılar çın Taŋrı çığay turur biz baylar miz tėp. bitir küḍezür miz anı kim aydılar öldürdüklerini yalavaçlarnı yaraġsızlıḳın ayur miz tatıŋlar küydürgen ḳınnı.

181. Allah, (Allah'a borç vermekle ilgili âyeti[303] kastederek alaylı bir üslûpla) "Meğer Allah fakirmiş, biz ise zengin" diye alay eden Yahudilerin sözünü elbette işitmiştir. Biz, onların bu söylediklerini ve haksız olduklarını bile bile peygamberleri öldürmelerini (amel defterlerine) bir bir yazacağız ve onlara zamanı gelince diyeceğiz ki: "Şimdi yakıcı cehennem azabını tadın bakalım!"

ذَلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيكُمْ وَأَنَّ اللّهَ لَيْسَ بِظَلاَّمٍ لِّلْعَبِيدِ {آل عمران/182}

182.ol anın kim aşundurdı eligleriŋiz bütünlükün Taŋrı ermes küç ḳılıġlı ḳullarḳa.

182. "İşte bu azab sizin kendi yaptıklarınızdan dolayıdır; yoksa Allah kullarına aslâ zulmetmez."

الَّذِينَ قَالُواْ إِنَّ اللّهَ عَهِدَ إِلَيْنَا أَلاَّ نُؤْمِنَ لِرَسُولٍ حَتَّىَ يَأْتِيَنَا بِقُرْبَانٍ تَأْكُلُهُ النَّارُ قُلْ قَدْ جَاءكُمْ رُسُلٌ مِّن قَبْلِي بِالْبَيِّنَاتِ وَبِالَّذِي قُلْتُمْ فَلِمَ قَتَلْتُمُوهُمْ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ {آل عمران/183}

183.anlar kim aydılar bütünlükün Taŋrı baçıġ ḳıldı biziŋ tapa kėrtgünmek birle bir yalavaçḳa ançaḳa tėgi keldürginçe biziŋke bir ḳurbān yėse anı ot. ayġıl keldi ök silerke yalavaçlar mında burun belgüler birle yme anı kim aydıŋızlar nelük öldürdüŋüzler anlarnı eger erse siler çın sözlügler.

183. Ey Peygamber! "Allah bize, gökten gelen ateşin yaktığı bir kurban mucizesi[304] göstermedikçe hiçbir peygambere inanmamamızı emretti" diyen Yahudilere sen şunu söyle:

303 Bkz. Bakara 2/245.

304 Yahudilikte kurban yakma merasimi önemli bir yer tutar. Esasen kurbanı yakma âdeti Yahudiliğe diğer kültürlerden geçmiştir. Anlatıldığına göre Tanrı yeryüzüne inip kurban etinden yemez, onun dumanından hoşlanırdı. Konuyla ilgili olarak bkz. Kitâb-ı Mukaddes, Levililer, 1/17. Kudüs'teki ikinci mabedin yıkılmasından sonra bu merasim uygulanamaz hale gelmişti. Yahudiler, kendilerine vâdedilen Mesih'in Musevî âyinlerini eski bütünlüğü içinde yeniden hayata geçireceğine kânidiler ve bu yüzden Musevî âyinlerini yerine getirmeyen birini peygamber olarak kabul etmeyi reddettiler ve bu sebeple Hz. Peygamberden böyle bir kurban merasimi yapmasını istediler.

"Eğer doğru söylüyorsanız söyleyin bakalım, benden önce size pek çok delil getiren ve sizin söylediğinizi yapan peygamberleri niçin öldürdünüz?"

فَإِن كَذَّبُوكَ فَقَدْ كُذِّبَ رُسُلٌ مِّن قَبْلِكَ جَآءُوا بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ وَالْكِتَابِ الْمُنِيرِ {آل عمران/184}

184.eger yalġanḳa tutsalar sėni yalġanḳa tutuldı oḳ yalavaçlar sėnde öŋdün. keldürdiler belgülerni bitilmiş yaruḳ bitig.

184. Ey Peygamber! Eğer onlar senin Allah'ın elçisi olduğunu kabul etmezlerse üzülme! Bil ki, senden önce de mucizeler, sahifeler ve aydınlatıcı kitaplar getiren birçok peygamber yalancılıkla itham edilmiştir.

كُلُّ نَفْسٍ ذَآئِقَةُ الْمَوْتِ وَإِنَّمَا تُوَفَّوْنَ أُجُورَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَمَن زُحْزِحَ عَنِ النَّارِ وَأُدْخِلَ الْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَ وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلاَّ مَتَاعُ الْغُرُورِ {آل عمران/185}

185.tėgme bir öz tatḳusı ol ölümni. bütünlükün kim yanut bėrlür siler taparlarıŋızını ḳıyāmet kün. kim yıraḳ ḳılsa otdın kigrülse uçmaḳḳa ḳurtuldı oḳ. ermes bu ajun tirigliki meger arġuç ėrinç.

185. Unutmayın ki, her canlı ölümü tadacaktır. Yaptıklarınızın karşılığı size kıyamet günü tam olarak verilecektir. Kim o gün cehennemden uzak tutulur ve cennete konursa, o gerçekten kurtuluşa ermiş olacaktır. Bilin ki, dünya hayatı sadece aldatıcı bir meta'dan, geçici bir zevkten ibarettir.

لَتُبْلَوُنَّ فِي أَمْوَالِكُمْ وَأَنفُسِكُمْ وَلَتَسْمَعُنَّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُواْ الْكِتَابَ مِن قَبْلِكُمْ وَمِنَ الَّذِينَ أَشْرَكُواْ أَذًى كَثِيرًا وَإِن تَصْبِرُواْ وَتَتَّقُواْ فَإِنَّ ذَلِكَ مِنْ عَزْمِ الأُمُورِ {آل عمران/186}

186.sınalur oḳ siler tawarlarıŋız içinde taḳı özleriŋiz içinde yme ėşitgey ök siler anlardın kim bėrdiler bitig silerdin aşnu yme anlardın kim ortaḳ ḳattılar emgek üküş. eger serinse siler saḳnuḳluḳ ḳılsa siler bütünlükün ol işler serilgidin.

186. Ey müminler! Hiç şüpheniz olmasın ki, mallarınız ve canlarınız konusunda mutlaka

imtihan olunacaksınız.[305] Sizden önce kendilerine kitab verilenlerden ve müşriklerden, sizi incitip üzen çok kötü sözler duyacaksınız. Eğer bunlara sabrederseniz (tedbirlerinizi alarak gerekli direnci gösterirseniz), ayrıca Allah'ın emir ve yasakları konusunda sorumlu, duyarlı, bilinçli davranırsanız bilin ki, (başarıya ulaşmak için) dinin emrettiği azim ve kararlılık işte budur.

وَإِذَ أَخَذَ اللّهُ مِيثَاقَ الَّذِينَ أُوتُواْ الْكِتَابَ لَتُبَيِّنُنَّهُ لِلنَّاسِ وَلاَ تَكْتُمُونَهُ فَنَبَذُوهُ وَرَاء ظُهُورِهِمْ وَاشْتَرَوْاْ بِهِ ثَمَناً قَلِيلاً فَبِئْسَ مَا يَشْتَرُونَ {آل عمران/187}

187.ançada kim aldı Taŋrı anlarnıŋ bütünlüklerini kim bėrildiler bitigni belgürtgeyler ök anı kişilerke kizlemegeyler anı. attılar anı arḳaları kėdin satġın aldılar anıŋ birle az bahānı. nėme yawuz ol kim satġın alurlar!

187. Allah, kendilerine kitab verilenlerden, o kitabın içindekilerini insanlara açıklayacaklarına ve gizlemeyeceklerine dair söz almıştı.[306] Fakat onlar bu sözlerinde durmadılar, onu kulak ardı ettiler ve basit dünya menfaatlerini ona tercih ettiler. Ne kötü bir değiş tokuştur bu!

لاَ تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَفْرَحُونَ بِمَا أَتَواْ وَّيُحِبُّونَ أَن يُحْمَدُواْ بِمَا لَمْ يَفْعَلُواْ فَلاَ تَحْسَبَنَّهُمْ بِمَفَازَةٍ مِّنَ الْعَذَابِ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ {آل عمران/188}

188.sėzinmegil ök anlarnı kim sewnürler anıŋ birle kim keldiler sewerler kim ögdülmeklerni anıŋ birle kim ḳılmadılar sėzinmegil ök anlarnı ḳurtulmaḳ ʿaẕābdın. anlarḳa ḳın turur aġrıtıġlı.

188. Ey Peygamber! Yaptıkları kötülüklerle övünen; yapmadıkları iyi işlerle (onları sanki yapmış gibi) övülmek isteyenlerin azaptan kurtulacaklarını zannetme/Onlar da zannetmesinler.[307] Bilin ki, onları acı bir azab beklemektedir.

وَلِلّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ وَاللّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ {آل عمران/189}

189.Taŋrınıŋ turur kökler erkligi taḳı yerniŋ Taŋrı tėgme nerse üze uġan turur.

189. (Evet, Allah onları cezalandırmaya muktedirdir, çünkü) göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır ve Allah'ın gücü her şeye yeter.

305 Krş. Bakara 2/155.
306 Allah'ın Kitab Ehlinden aldığı söz ile ilgili bkz. Âl-i İmran 3/81.
307 Nâfi', İbn Kesir, Ebû Amr, İbn Âmir, Ebû Cafer âyetteki "Lâ tahsebenne" ifadesini "Lâ yehsebenne" şeklinde okumuşlardır. İkinci anlam bu sebeple verilmiştir.

إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ وَاخْتِلاَفِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لآيَاتٍ لِّأُوْلِي الأَلْبَابِ {آل عمران/190}

190.bütünlükün köklerni yerlerni yaratmaḳ içinde. tün kün barmaḳı kelmeki içinde belgüler bar ḫıred iḍilerińe.

190. Göklerin ve yerin yaratılışında, gece ve gündüzün birbiri ardınca gelişinde ve uzayıp kısalmasında, Allah'ın kudretini ve azametini gösteren deliller vardır;[308] fakat bunu anlayacak olanlar akıl sahipleridir.

الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَى جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذا بَاطِلاً سُبْحَانَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ {آل عمران/191}

191.anlar kim yāḍ ḳılurlar Taŋrını aḍaḳın erken olturur erken yanları üze saḳınurlar köklerni yerlerni yaratmaḳ içinde. iḍimizā! törütmediŋ munı teg yoḳun. nā şāyeste ṣıfatlardın arıġ sėn küḍezgil bizni ot ḳınından.

191. Bu akıl sahipleri, ayakta iken, otururken ve yanları üzere yatıp uzanırken (her zaman) Allah'ı anarlar, göklerin ve yerin yaratılışı hakkında derinliğine düşünürler ve şöyle dua ederler: "Rabbimiz! Sen şu evreni elbette boşuna yaratmadın, Sen yücelerden yücesin. Sen bizi cehennem azabından koru!"

رَبَّنَا إِنَّكَ مَن تُدْخِلِ النَّارَ فَقَدْ أَخْزَيْتَهُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنصَارٍ {آل عمران/192}

192.iḍimizā! kim sen kimni kigürse sen otḳa rüsvā ḳılıp yawuzlar teg anı. yoḳ küç ḳılıġlılarḳa hīç yārī bėrdeçidin.

192. "Ey Rabbimiz! Sen kimi cehennem ateşine atarsan onu hor ve hakir edersin. Orada zâlimlere yardım edecek hiç kimse yoktur."

308 Hz. Peygamber bazı geceler gökyüzüne bakarak bu âyetleri okurdu. O, "Bu âyetleri okuyup da üzerinde düşünmeyen kimseye yazıklar olsun" buyurmuştur. (Buhârî, Teheccüd 6).

رَبَّنَا إِنَّنَا سَمِعْنَا مُنَادِيًا يُنَادِي لِلإِيمَانِ أَنْ آمِنُواْ بِرَبِّكُمْ فَآمَنَّا رَبَّنَا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَكَفِّرْ عَنَّا سَيِّئَاتِنَا وَتَوَفَّنَا مَعَ الأبْرَارِ {آل عمران/193}

193.iḍimizā! biz èşittimiz bir ündeglini kim ündeyür kèrtgünmekke kim kèrtgünüŋler iḍiŋizlerke kèrtgündimiz. iḍimizā! örtgil biziŋ yazuḳlarımızını töke bèrgil bizdin yazuḳlarımızını cānımızını alġıl eḍgüler birle.

193. “Ey Rabbimiz! ‘Rabbinize inanın’ diye bizi imana çağıran Peygamberi işittik ve hemen iman ettik. Ey Rabbimiz! Günahlarımızı bağışla, kötülüklerimizi ört, canımızı iyi kimselerle birlikte, onların canını aldığın gibi al (ve bizi âhirette onlarla beraber eyle!).”

رَبَّنَا وَآتِنَا مَا وَعَدتَّنَا عَلَى رُسُلِكَ وَلاَ تُخْزِنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّكَ لاَ تُخْلِفُ الْمِيعَادَ {آل عمران/194}

194.iḍimizā! bèrgil biziŋke anı kim vaʿde ḳıldıŋ biziŋke yalavaçlarıŋ üze. rüsvā ḳılmaġıl bizni ḳıyāmet kün içinde. sen ḳıymas sen üḍ urmışḳa.

194. “Ey Rabbimiz! Peygamberlerin vasıtasıyla bize vâdettiklerini ihsan et ve kıyamet günü bizi rezil rüsvâ etme! İnanıyoruz ki Sen aslâ vaadinden dönmezsin.”

فَاسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ أَنِّي لاَ أُضِيعُ عَمَلَ عَامِلٍ مِّنكُم مِّن ذَكَرٍ أَوْ أُنثَى بَعْضُكُم مِّن بَعْضٍ فَالَّذِينَ هَاجَرُواْ وَأُخْرِجُواْ مِن دِيَارِهِمْ وَأُوذُواْ فِي سَبِيلِي وَقَاتَلُواْ وَقُتِلُواْ لأُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَلأُدْخِلَنَّهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الأَنْهَارُ ثَوَابًا مِّن عِندِ اللّهِ وَاللّهُ عِندَهُ حُسْنُ الثَّوَابِ {آل عمران/195}

195. yanut bèrdi anlarḳa iḍileri men ẓāyiʿ ḳılmaz men iş ḳılıġlınıŋ işini silerdin erkekdin azu tişidin amarıŋızlar amarıdın. anlar kim ew barḳdın aḍrıldılar çıḳarıldılar kentlerindin emgetildiler meniŋ yolum içinde toḳıştılar öldürüldiler töke bèrgey ök miz anlardın èsizliklerini. kigürgey miz olarnı būstānlarḳa aḳar anıŋ altında arıḳlar. yanut Taŋrı üskindin. Taŋrı anıŋ üskinde turur yanut körklügi.

195. Rableri onların dualarını kabul buyurdu ve onlara şu karşılığı verdi: “Ben, kadın olsun erkek olsun sizden iyi işler yapan hiç kimsenin emeğini boşa çıkarmayacağım. Çünkü siz hepiniz,

kadın erkek birsiniz, eşitsiniz.[309] Benim yolumda hicret eden, yurtlarından sürülüp çıkarılan, Benim yolumda işkence ve zulüm gören, kâfirlerle savaşan ve savaşta öldürülen kimselerin günahlarını bağışlayacağım ve onları, altından ırmaklar akan cennetlere yerleştireceğim. Bu, Allah katından bir ödüldür, ödüllerin en güzeli de Allah katından olandır.

لاَ يَغُرَّنَّكَ تَقَلُّبُ الَّذِينَ كَفَرُواْ فِي الْبِلاَدِ {آل عمران/196}

196.armasun oḳ sėni anlarnıŋ ewrüldüki tewrüldüki tandılar kentler içinde.

196. Ey Peygamber! Küfürde direnenlerin yeryüzünde refah içinde dolaşıp durmaları seni aldatmasın (dolayısıyla müminler onların yaşadıkları hayata imrenmesinler).

مَتَاعٌ قَلِيلٌ ثُمَّ مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمِهَادُ {آل عمران/197}

197.az metāʿ yana yanış yerleri tamuġ ol. nėme yawuz yaḍım ol!

197. Onların yaşadıkları bu hayat, basit ve geçici bir dünya zevkinden ibarettir. Sonunda varacakları yer cehennemdir. Ne kötü bir yerdir orası!

لَكِنِ الَّذِينَ اتَّقَوْاْ رَبَّهُمْ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا نُزُلاً مِّنْ عِندِ اللّهِ وَمَا عِندَ اللّهِ خَيْرٌ لِّلأَبْرَارِ {آل عمران/198}

198.yoḳ kim anlar kim ḳorḳtı iḍilerindin anlarḳa būstānlar aḳar anıŋ altında arıḳlar meŋgü ḳalıġlılar anıŋ içinde turġı ėrüri Taŋrı üskindin. ol kim Taŋrı üskindin yėgrek turur eḍgülerke.

198. Fakat Rablerinin emir ve yasakları konusunda dikkatli, duyarlı, bilinçli olanlar için, Allah katından bir ikram olarak altından ırmaklar akan cennetler vardır. Orada sürekli kalacaklardır. Allah'ın ihsan edeceği bu nimetler, iyi kimseler için (geçici dünya zevklerinden) daha hayırlıdır.

وَإِنَّ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَمَن يُؤْمِنُ بِاللّهِ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْكُمْ وَمَآ أُنزِلَ إِلَيْهِمْ خَاشِعِينَ لِلّهِ لاَ يَشْتَرُونَ بِآيَاتِ اللّهِ ثَمَنًا قَلِيلاً أُوْلَئِكَ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِندَ رَبِّهِمْ إِنَّ اللّهَ سَرِيعُ

309 Âyetten anlaşıldığı üzere haklar, değerler ve sorumluluklar bakımından kadın ve erkek eşittirler. Yeryüzünde adalet ve barışı tesis etmek isteyen bir dinin cinsiyete ya da etnik kimliğe dayalı bir ayırıma izin vermesi düşünülemez. Kur'an'a bütünsel bakıldığında, üstünlüğe yalnızca iyi işler yapmakla sahip olunabileceği, yani sadece kazanılan erdemlerle Allah katında üstünlük elde edilebileceği anlaşılmaktadır.

الْحِسَابِ {آل عمران/199}

199.çın bitig iḍilerindin kim bar kėrtgünür Taŋrıḳa yme aŋar kim indürüldi silerke aŋar kim indürdi anlarḳa. ḳorḳtaçılar Taŋrıḳa satġın almaslar Taŋrı belgüleri birle az bahānı. anlar anlarḳa yanutlarını iḍileri üskindin. bütünlükün Taŋrı terk saḳışlıġ ol.

199. Şu da bir gerçektir ki, Kitab Ehli içinde, büyük bir saygı ile Allah'a, size ve kendilerine indirilen kitaplara inananlar vardır. Onlar Allah'ın âyetlerini basit dünya menfaatleriyle değişmezler. Onların, Rableri katında da mükâfatları vardır. Unutmayın ki, Allah sizi yakın zamanda hesaba çekecektir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ اصْبِرُواْ وَصَابِرُواْ وَرَابِطُواْ وَاتَّقُواْ اللّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ {آل عمران/200}

200. ay anlar kim kėrtgündiler seriŋler serişiŋler at kişende tutuŋlar ḳorḳuŋlar Taŋrıḳa bolgay kim siler ḳurtulġaylar siler.

200. Ey iman edenler! Allah yolunda zorluklara ve sıkıntılara sabredin, düşmanla ve birbirinizle sabır konusunda yarışın ve düşmana karşı gerekli hazırlığı yapın. Allah'ın emir ve yasakları konusunda duyarlı ve bilinçli olun ki, kurtuluşa eresiniz.

4 سُورَةُ النِّسَاءِ

Medine döneminde inmiştir ve 176 âyettir. Nisâ kelimesi "Kadınlar" demektir. Sûre, kadınlardan ve kadınlarla ilgili hükümlerden söz ettiği için bu adı almıştır.

(4)

sūretü ʾn-nisā

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ol iḍi atı birle rūzī bėrigli yarlıḳaġlı.

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُواْ رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُم مِّن نَّفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالاً كَثِيرًا وَنِسَاء وَاتَّقُواْ اللهَ الَّذِي تَسَاءلُونَ بِهِ وَالأَرْحَامَ إِنَّ اللهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا {النساء/1}

1. ay kişiler ḳorḳuŋlar iḍiŋizlerke ol kim yarattı silerni bir etözdin törütti andın cüftini yaḍtı ol ėkkidin erenler üküş tişiler. ḳorḳuŋlar ol iḍidin kim ḳılur siler ḥācetleri anıŋ birle yaḳ yawuḳlar ḥaḳḳı küḍeziŋler. bütünlükün Taŋrı erür siler üze küḍezçi.

1. Ey insanlar! Sizi tek nefisten; aynı cevherden, aynı özden yaratan ve aynı cevher ve özden eşinizi de yaratan, erkekleri ve kadınları; insan neslini onlardan üretip yayan Allah'ın, insanoğlunun hak ve hukukuyla ilgili koyduğu hükümleri konusunda sorumluluk sahibi, duyarlı ve bilinçli olun. ("Allah ve akrabalık hakkı için" gibi ifadelerle) adına and verip dilekte bulunduğunuz Allah'ın koyduğu hükümleri gözetin, akrabalık haklarını çiğnemekten sakının ve bilin ki, Allah sizi her zaman görüp gözetlemektedir.

وَآتُواْ الْيَتَامَى أَمْوَالَهُمْ وَلاَ تَتَبَدَّلُواْ الْخَبِيثَ بِالطَّيِّبِ وَلاَ تَأْكُلُواْ أَمْوَالَهُمْ إِلَى أَمْوَالِكُمْ إِنَّهُ كَانَ حُوبًا كَبِيرًا {النساء/2}

2.bėriŋler atasız anasız uşaḳlarḳa tawarlarını tegşürmeŋler arıġsız mālnı arıġ māl birle. yėmeŋler olarnıŋ tawarlarını silerniŋ tawarlarıŋız birle. ol erür yazuḳ uluġ.

2. Ey müminler! Himayenizde bulunan yetimlerin mallarını (rüşde erdiklerinde) kendilerine verin, yetimlerin iyi mallarıyla kendi kötü mallarınızı değiştirmeyin. Onların mallarını kendi mallarınıza katarak yemeyin; çünkü bu büyük bir günahtır.

وَإِنْ خِفْتُمْ أَلاَّ تُقْسِطُواْ فِي الْيَتَامَى فَانكِحُواْ مَا طَابَ لَكُم مِّنَ النِّسَاء مَثْنَى وَثُلاَثَ وَرُبَاعَ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلاَّ تَعْدِلُواْ فَوَاحِدَةً أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ ذَلِكَ أَدْنَى أَلاَّ تَعُولُواْ {النساء/3}

3.eger ḳorḳsa siler dād bėrümemekiŋizlerke atasızlar içinde kis alıŋlar ol kim yaratsa silerke kisilerdin ėkki ya taḳı üç ya tört. eger ḳorḳsa siler dād ḳılumamaḳıŋızlarḳa birök erklig boldı anlar üze elgiŋizler. ol yaḳınraḳ küç ḳılmamaḳıŋızlarḳa.

3. Şayet himayenizde bulunan yetim kızlarla evlendiğiniz takdirde, onlara (malları konusunda) haksızlık yapmaktan endişe duyarsanız (onlarla evlenmek yerine) uygun olan başka kadınlarla ikişer, üçer, dörder… evlenin. Eğer yapacağınız bu evliliklerin (geçim masraflarını onların mallarına yüklemekle) yetimlere yine zarar vereceğinden korkarsanız sadece bir kadınla evlenin, ya da elinizdeki câriyelerle yetinin. Böylesi, haktan ve adaletten ayrılmamanız için daha uygundur.[310]

وَآتُواْ النَّسَاء صَدُقَاتِهِنَّ نِحْلَةً فَإِن طِبْنَ لَكُمْ عَن شَيْءٍ مِّنْهُ نَفْسًا فَكُلُوهُ هَنِيئًا مَّرِيئًا {النساء/4}

4.bėriŋler ḳunçuylarḳa ḳalıŋlarını olup. eger köŋül bėrseler silerke nersedin andın özün yėŋler siŋgen tatlıġ.

4. Evlendiğiniz kadınlara mehirlerini gönül hoşluğuyla, geri almamak üzere verin. Eğer onlar mehirlerinin bir kısmını gönüllü olarak size bırakırlarsa, onu da afiyetle yiyin.

وَلاَ تُؤْتُواْ السُّفَهَاء أَمْوَالَكُمُ الَّتِي جَعَلَ اللّهُ لَكُمْ قِيَاماً وَارْزُقُوهُمْ فِيهَا وَاكْسُوهُمْ وَقُولُواْ لَهُمْ قَوْلاً مَّعْرُوفًا {النساء/5}

310 Bazı veliler, himayeleri altındaki yetim kızlarla sırf mallarına konmak için evleniyorlar ve mehirlerini de vermiyorlardı. Allah bunu yasaklamış ve "Yetimlerin mallarını yemek için onlarla evliliği bahane etmeyin, evlenilecek pek çok başka kadın var, hem de istediğiniz kadar…" demek istemiştir. İkrime şöyle der: "O dönemde bazıları, himayelerinde olan yetimlerin mallarını kullanarak çok sayıda evlilik yapıyor ve geçimlerini bu mallarla sağlamak suretiyle yetimlere haksızlık ediyorlardı. Allah bu uygulamaya son verilmesini istemiştir." Buna göre "Zarar verme endişesi" eşler arasında haksızlık yapmakla ilgili değil, birden fazla kadınla evlenmenin getirdiği geçim masraflarının yetimlerin malına zarar vermesi ile ilgilidir. İbn Âşûr'un da ifade ettiği gibi burada, evlilikle ilgili bir hüküm söz konusu değildir. Konu tamamen yetimlerin mallarının korunmasıyla alâkalıdır.

5.bėrmeŋler uḳuşsuzlarḳa tawarlarıŋızını ol kim ḳıldı Taŋrı silerke aḍaḳın yėm içim yėr anıŋ içinde yana keḍrüŋler anlarḳa aytıŋlar anlarḳa eḍgü söz.

5. Allah'ın, çalıştırıp koruyasınız diye size emanet ettiği yetim mallarını, kârını zararını bilmeyecek durumda iseler kendilerine teslim etmeyin; fakat onların yiyip içmelerini, giyim kuşamlarını o mallarla sağlayın; onlara güzel sözler söyleyin, iyi davranın.

وَابْتَلُواْ الْيَتَامَى حَتَّىَ إِذَا بَلَغُواْ النِّكَاحَ فَإِنْ آنَسْتُم مِّنْهُمْ رُشْدًا فَادْفَعُواْ إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ وَلاَ تَأْكُلُوهَا إِسْرَافًا وَبِدَارًا أَن يَكْبَرُواْ وَمَن كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْتَعْفِفْ وَمَن كَانَ فَقِيرًا فَلْيَأْكُلْ بِالْمَعْرُوفِ فَإِذَا دَفَعْتُمْ إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ فَأَشْهِدُواْ عَلَيْهِمْ وَكَفَى بِاللّهِ حَسِيبًا {النساء/6}

6.sınaŋlar atasızlarnı ançaḳa tėgi ḳaçan tegseler meger kisiligke. eger körse siler anlardın köni yolluġluḳ bėriŋler anlarḳa tawarlarını. yėmeŋler anı artayu ėweklikin kim ulġarġaylar tėp. kim bolsa muŋsuz yavaşlıḳ ḳılıp özin yıġsun. kim bolsa muŋluġ yėsün tėgi yaraşınça. ḳaçan bėrse siler anlarḳa nek tawarlarını tanuḳ uruŋlar anlar üze. tap ol Taŋrı tanuḳ.

6. Ayrıca yetimleri ergenlik çağına gelinceye kadar deneyin, eğer onların mallarını yönetebilecek hale geldiklerini görürseniz kendilerine mallarını teslim edin. Büyüyünce nasıl olsa geri alacaklar diye o malları savurganlık ederek hemen yiyip bitirmeyin. Eğer velî zengin ise, yetimin malından hiçbir şey almasın; fakir ise örfe uygun ve makul ölçüler içinde yararlansın. Yetimlerin mallarını kendilerine teslim ettiğinizde şâhit bulundurun. Unutmayın ki, alıp verdikleriniz konusunda hesaba çekmek için Allah yeter.

لِّلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالأَقْرَبُونَ وَلِلنِّسَاء نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالأَقْرَبُونَ مِمَّا قَلَّ مِنْهُ أَوْ كَثُرَ نَصِيبًا مَّفْرُوضًا {النساء/7}

7.erenke ülüş ol anıŋdın ḳoḍtılar ata ana yaḳınraḳ ḳadaşlar tişilerke ülüş ol anıŋdın ḳoḍtılar ata ana yaḳın ḳaḍaşlar anıŋdın az bolsa. andın azu üküş bolsa ülüş ol kese biçe belgürtülmiş.

7. Ana babanın ve yakın akrabanın miras olarak bıraktıkları mallardan erkeklere bir pay vardır. Aynı şekilde ana babanın ve yakın akrabanın miras olarak bıraktıkları mallardan kadınlar için de bir pay vardır. Evet, miras bırakılan mal ister az ister çok olsun, o malda kadın ve erkek için belirlenmiş paylar vardır.

وَإِذَا حَضَرَ الْقِسْمَةَ أُوْلُواْ الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينُ فَارْزُقُوهُم مِّنْهُ وَقُولُواْ لَهُمْ قَوْلاً مَّعْرُوفًا {النساء/8}

8.ḳaçan kelse üleşigde yawuḳluḳ iḍileri atasız anasızlar taḳı çıġaylar yėm içim bėriŋ anlarḳa andın aytınlar anlarḳa yumşaḳ söz.

8. Miras bölüşülürken (mirasçı olmayan) akrabalar, yetimler ve yoksullar oraya gelirlerse, onlara da bu mirastan bir şeyler verin; onlara güzel sözler söyleyerek gönüllerini hoşnut edin ("Niye geldiniz" diyerek azarlamayın).

وَلْيَخْشَ الَّذِينَ لَوْ تَرَكُواْ مِنْ خَلْفِهِمْ ذُرِّيَّةً ضِعَافًا خَافُواْ عَلَيْهِمْ فَلْيَتَّقُوا اللّهَ وَلْيَقُولُواْ قَوْلاً سَدِيدًا {النساء/9}

9.ḳorḳsun anlar kim eger ḳoḍsalar kėḍinlerindin oġul ḳız uşaḳlar ḳorḳarlar anlar üze. ḳorḳsun Taŋrıda aysunlar köni söz.

9. Velîler ya da vasîler, kendileri öldükten sonra geride bıraktıkları yardıma muhtaç evlâtları hakkında nasıl endişe duyarlarsa, himayeleri altındaki yetimler için de aynı şekilde endişe duysunlar ve bu konuda Allah'tan korksunlar, onların haklarını korumada daima doğruyu söylesinler.

إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَى ظُلْمًا إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا وَسَيَصْلَوْنَ سَعِيرًا {النساء/10}

10.bütünlükün anlar kim yėyürler atasız anasızlar tawarını küçeyü ol kim yėyürler ḳarınları içinde ot ol. kiŋrülgeyler ürülgen otḳa.

10. Şunu da bilin ki, yetimlerin mallarını haksız yere yiyenler, karınlarını ateşle doldurmuş olurlar. Bu yüzden onlar alevler püsküren korkunç ateşe atılacaklardır.

يُوصِيكُمُ اللهُ فِي أَوْلاَدِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الأُنثَيَيْنِ فَإِن كُنَّ نِسَاء فَوْقَ اثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ وَإِن كَانَتْ وَاحِدَةً فَلَهَا النِّصْفُ وَلأَبَوَيْهِ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ إِن كَانَ لَهُ وَلَدٌ فَإِن لَّمْ يَكُن لَّهُ وَلَدٌ وَوَرِثَهُ أَبَوَاهُ فَلأُمِّهِ الثُّلُثُ فَإِن كَانَ لَهُ إِخْوَةٌ فَلأُمِّهِ السُّدُسُ مِن بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِي بِهَا أَوْ دَيْنٍ آبَآؤُكُمْ وَأَبناؤُكُمْ لاَ تَدْرُونَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ لَكُمْ نَفْعاً فَرِيضَةً مِّنَ اللهِ إِنَّ اللهَ كَانَ عَلِيما حَكِيمًا {النساء/11}

11.tutsurur silerke Taŋrı oġul ḳızlarınız içinde erkekke ėkki tişi ülüşi teg. eger bolsa ḳunçuylar ėkkide üstün anlarḳa üçde ėkki ülüş nėgü kim ḳoḍtı eger bolsa bir aŋar yarım. atasıŋa anasıŋa tėgme birisiŋe olar ėkkide altıda bir negü kim ḳoḍtı eger bolsa aŋa oġul ḳız. eger bolmasa aŋa oġul ḳız mīrāṣ alġay atası anası anasıŋa üçde bir. eger bolsa aŋa erkek ḳadaşları anasıŋa altıda bir tutsuġda kėḍin tutsuldı anıŋ birle azu bėrim. ataŋız oġlanlarıŋız bilmes sizler ḳayuları yaḳın silerke asıġ ḳılmaḳın belgürtüp kesilmiş ülüş Taŋrıdın. bütünlükün Taŋrı erür bilgen ol bütün işlig.

11. Allah, çocuklarınızın alacakları miras konusunda, erkek evlâda kıza verilenin iki katı verilmesini tavsiye etmektedir.[311] Eğer ölenin çocukları sadece kız olup ikiden fazla iseler, bırakılan malın üçte ikisi onlarındır. Şâyet mirasçı olarak sadece tek kız evlâdı var ise, mirasın yarısı onundur. Eğer ölenin (kız ya da erkek) bir çocuğu var ise (hayatta olan) ana babasından her birine terekenin altıda biri verilir. Ölenin hiç çocuğu olmaz ve ana babası hayatta olursa, terekenin üçte biri anaya verilir (kalanı da babasınındır). Ölenin erkek ve kız kardeşleri var ise (ve çocuğu da yoksa), ananın payı altıda birdir (kalan babanındır). Bu taksim, ölenin vasiyeti yerine getirildikten ve borcu ödendikten sonra kalan malına uygulanır. Babalarınızdan, çocuklarınızdan fayda bakımından size hangisinin daha yakın olduğunu siz bilemezsiniz. Bunlar, Allah'ın mirasla ilgili belirttiği paylardır. Şüphe yok ki, O Alîm'dir; sizin işlerinizi ve yararınıza olan şeyleri iyi bilir, Hakîm'dir; sağlam hükümler koyar, emir ve tavsiyelerinde daima bir hikmet vardır.

وَلَكُمْ نِصْفُ مَا تَرَكَ أَزْوَاجُكُمْ إِن لَّمْ يَكُن لَّهُنَّ وَلَدٌ فَإِن كَانَ لَهُنَّ وَلَدٌ فَلَكُمُ الرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْنَ مِن بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِينَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ وَلَهُنَّ الرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْتُمْ إِن لَّمْ يَكُن لَّكُمْ وَلَدٌ فَإِن كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ الثُّمُنُ مِمَّا تَرَكْتُم مِّن بَعْدِ وَصِيَّةٍ تُوصُونَ

311 İslâm öncesi Arapların örf hukukuna göre kadınlara ve savaşa katılamayacak yaştaki çocuklara mirastan hiç pay verilmemekteydi. O dönemde Araplardan Âmir b. Cüşem b. Habib ilk defa kadınlara mirastan bir pay ayırmış ve erkeğe iki, kıza bir oranında hisse vermiştir. Dolayısıyla Kur'an'daki bu hükmün böyle bir tarihî altyapısı olduğu anlaşılmaktadır. Diğer taraftan erkeğe iki, kadına bir hisse verilmesi ile ilgili hükmü düşünürken; o günkü şartlarda, erkeğin ailenin bütün yükünü üstlenmiş olması, buna karşılık kadının hiçbir malî yükümlülüğünün bulunmaması, üstelik mehir gibi ayrıcalıklı bir malî hakka sahip olması da göz ardı edilmemelidir. Hukukî işlemlerde nimet külfet dengesinin gözetilmesinin önemli bir kural olduğu düşünülürse, Allah'ın bu konudaki muradı tespit edilerek, bu hususun değişen şartlara göre yeniden değerlendirilmesini tabiî görmek gerekir.

بِهَا أَوْ دَيْنٍ وَإِن كَانَ رَجُلٌ يُورَثُ كَلاَلَةً أَوِ امْرَأَةٌ وَلَهُ أَخٌ أَوْ أُخْتٌ فَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ فَإِن كَانُواْ أَكْثَرَ مِن ذَلِكَ فَهُمْ شُرَكَاء فِي الثُّلُثِ مِن بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصَى بِهَآ أَوْ دَيْنٍ غَيْرَ مُضَآرٍّ وَصِيَّةً مِّنَ اللّهِ وَاللّهُ عَلِيمٌ حَلِيمٌ {النساء/12}

12.silerke ol yarım anıŋdın kim ḳoḍtı cüftleriŋiz eger bolsa anlarḳa oġul ḳız. eger bolsa anlarḳa oġul ḳız silerke törtde bir ne kim ḳoḍtılar tutsuġda kėḍin tutsurlar anıŋ birle azu bėrim. anlarḳa törtde bir nėgü kim ḳoḍtuŋuz eger bolsa silerniŋ oġul ḳız. eger bolsa silerke oġul ḳız anlarḳa sekkizde bir nėgü kim ḳoḍtuŋuz tutsuġda kėḍin tutsuru siler anıŋ birle azu bėrim. eger bolsa bir er mīrāṣ alnur atada oġulda aḍın azu tişi anıŋ ar ḳaḍaşı bar azu ḳız ḳarındaşı tėgme biriŋe olar ėkkidin altıda bir. eger bolsalar andın üküşrek anlar ortaḳ tururlar üçde bir içinde tutsuġda kėḍin tutsulur anıŋ birle azu bėrim ziyān ḳılmadaçı tutturmaḳ Taŋrıdın. Taŋrı bilgen keçürgen ol.

12. Ölen karılarınızın çocukları yoksa bıraktıkları malların (terekenin) yarısı siz kocalara kalır. Eğer çocukları varsa dörtte biri siz kocalarındır. Bu hüküm, onların vasiyetleri yerine getirilip borçları ödendikten sonra kalan mallarında uygulanır. Siz kocalar öldüğünüzde çocuklarınız yoksa mallarınızın (terekenizin) dörtte biri karılarınızındır; fakat çocuğunuz varsa karılarınızın, bıraktığınız maldaki miras hakkı sekizde birdir. Bu hüküm de, vasiyetleriniz yerine getirilip borçlarınız ödendikten sonra kalan mallarınızda uygulanır.[312] Ölen bir erkek veya kadının, anadan bir erkek veya bir kız kardeşi varsa[313] bunların her birinin miras hakkı altıda birdir. Anadan kardeşler eğer birden fazla iseler, mirasın üçte birini aralarında eşit olarak paylaşırlar. Yine bu hüküm, vasiyetleri yerine getirilip borçları ödendikten sonra kalan malları üzerinde uygulanır. Bu uygulamalarda kimseye zarar verilmemelidir. Bunlar Allah'ın emirleridir. Allah Alîm'dir; miras konusunda hak sahiplerini zarara uğratanları da adaletli davrananları da iyi bilir. Halîm'dir, kötü niyetle hareket edenleri cezalandırmada acele etmez.

تِلْكَ حُدُودُ اللّهِ وَمَن يُطِعِ اللّهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ {النساء/13}

13.ol Taŋrı yıġıġları. kim boyun süp yarlıġ tutsa Taŋrınıŋ yalavaçınıŋ kigrür anı būstānlarḳa aḳar anıŋ astında arıḳlar meŋgü ḳalıġlılar anıŋ içinde. ol turur uluġ ḳutulmaḳ.

13. Bunlar Allah'ın size bildirdiği hükümlerdir. Kim Allah'a ve Peygamberine itaat ederse Allah onu, altından ırmaklar akan cennetlere koyar, onlar orada sürekli kalırlar. İşte büyük başarı ve kurtuluş budur.

312 Bu ve bundan önceki âyette her ne kadar vasiyet borçtan önce zikredilmişse de, uygulamada önce ölenin malından borcu ödenir, sonra vasiyeti yerine getirilir, daha sonra da mirasçılara payları verilir.

313 Buna "Kelâle" denir. Açıklama için bkz. bu sûrenin 176. âyeti ve ilgili not.

وَمَن يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَتَعَدَّ حُدُودَهُ يُدْخِلْهُ نَارًا خَالِدًا فِيهَا وَلَهُ عَذَابٌ مُّهِينٌ {النساء/14}

14.takı kim yarlıġ tutmasa Taŋrınıŋ takı yalavaçınıŋ keçse anıŋ yıġıġlarından kigrür anı otka meŋgü ḳalıġlı anıŋ içinde. aŋar ḳın turur ḫorlaġlı.

14. Kim de Allah'a ve Peygamberine karşı gelir ve O'nun bildirdiği bu hükümlerin dışına çıkarsa, Allah onu cehenneme koyar. Orada asırlarca kalır ve onun için alçaltıcı bir azab vardır.

وَاللاَّتِي يَأْتِينَ الْفَاحِشَةَ مِن نِّسَآئِكُمْ فَاسْتَشْهِدُواْ عَلَيْهِنَّ أَرْبَعةً مِّنكُمْ فَإِن شَهِدُواْ فَأَمْسِكُوهُنَّ فِي الْبُيُوتِ حَتَّىَ يَتَوَفَّاهُنَّ الْمَوْتُ أَوْ يَجْعَلَ اللّهُ لَهُنَّ سَبِيلاً {النساء/15}

15.ol ḳunçuylar keldürür çalpaḳ işni ḳunçuylarıŋızdın tanuḳ ḳoluŋ anlar üze tört tanuḳ silerdin. eger tanuḳluḳ bėrseler bilgenler olarnı ėwler içinde ançaḳa tėgi ölginçe azu ḳılġınça Taŋrı anlarḳa yol.

15. Ahlâksızlık[314] isnad ettiğiniz kadınların suçlarını ispat için aranızdan dört şâhit getirin. Eğer bu şâhitler olay hakkında tanıklık ederlerse o kadınları, ölünceye ya da Allah onlar için bir evlilik fırsatı verinceye kadar[315] evlerde alıkoyun.

وَاللَّذَانَ يَأْتِيَانِهَا مِنكُمْ فَآذُوهُمَا فَإِن تَابَا وَأَصْلَحَا فَأَعْرِضُواْ عَنْهُمَا إِنَّ اللّهَ كَانَ تَوَّابًا رَّحِيمًا {النساء/16}

16.anlar ėkki keldürürler silerdin emgetiŋler anı eger yansalar yüz ewrüŋler anlar ėkkidin. çınoḳ Taŋrı erür tevbe bezerlegen yarlıḳaġan.

16. Bu çirkin işi yapanlar erkekse, her ikisine (kınayıp azarlayarak) eziyet edin. Eğer tevbe edip hallerini düzeltirlerse üzerlerine gitmeyin. Bilin ki, Allah Tevvâb'tır; tevbeleri daima kabul eder, Rahîm'dir; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir.

314 "Ahlâksızlık" olarak çevirdiğimiz âyetteki "Fâhişe" kelimesini Ebû Müslim, sevicilik; 16. âyette kastedilen çirkin işi de erkekler arasındaki eşcinsellik olarak yorumlamıştır.

315 Lafzen, "Bir yol gösterinceye kadar." Pek çok müfessir bu ifadeyi, "Allah bir hüküm bildirinceye kadar" şeklinde anlamış, bu hükmün de daha sonra gelen Nûr 24/2. âyette açıklandığını belirtmişlerdir. Başta Zemahşerî olmak üzere bir kısım müfessirler ise bu ifadeyle böyle kadınları zinadan engelleyecek evliliğin kastedildiği görüşündedir. Biz bu görüşü tercih ettik.

إِنَّمَا التَّوْبَةُ عَلَى اللهِ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السُّوءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ يَتُوبُونَ مِن قَرِيبٍ فَأُوْلَئِكَ يَتُوبُ اللهُ عَلَيْهِمْ وَكَانَ اللهُ عَلِيماً حَكِيماً {النساء/17}

17. bütünlükün tevbe bezerlemek Taŋrı üze anlarḳa ḳılurlar ėsizlikni biligsizlik birle yana öknür yanarlar yaḳındın. anlar tevbe bėrür Taŋrı anlar üze. erür Taŋrı bilgen bütün işlig.

17. Şunu da iyi bilin ki, Allah'ın kabul etmeyi vâdettiği tevbe, iradesine hâkim olamayarak bir kötülük yapan ve daha sonra da hemen ondan vazgeçenlerin tevbesidir. Allah'ın tövbelerini kabul ettiği kimseler böyle kişilerdir. Allah Alîmdir; samimiyetle tevbe edenleri bilir, Hakîm'dir; yapılan tevbeleri kabul etmek onun hikmetine uygundur.

وَلَيْسَتِ التَّوْبَةُ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ حَتَّى إِذَا حَضَرَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ إِنِّي تُبْتُ الآنَ وَلاَ الَّذِينَ يَمُوتُونَ وَهُمْ كُفَّارٌ أُوْلَئِكَ أَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا {النساء/18}

18. ermes tevbe bezerlemek anlarḳa kim ḳılurlar ėsizliklerni ançaḳa tegi ḳaçan kelse anlarda biriŋe ölüm aydı men yandım ėmdi. ap yme anlar ölerler anlar kėrtgünmeçiler anlar. anlarḳa ḳınnı aġrıtıġlı.

18. Durmadan kötülük işleyip de ölmek üzere iken, "Ben şimdi tevbe ettim" diyenlerin ve kâfir olarak ölenlerin tevbeleri, Allah katında makbul bir tevbe değildir. Biz öyleleri için acı bir azab hazırladık.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ لاَ يَحِلُّ لَكُمْ أَن تَرِثُواْ النِّسَاء كَرْهًا وَلاَ تَعْضُلُوهُنَّ لِتَذْهَبُواْ بِبَعْضِ مَا آتَيْتُمُوهُنَّ إِلاَّ أَن يَأْتِينَ بِفَاحِشَةٍ مُّبَيِّنَةٍ وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ فَإِن كَرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسَى أَن تَكْرَهُواْ شَيْئًا وَيَجْعَلَ اللهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا {النساء/19}

19.ay anlar kim kėrtgündiler yaramaz silerke mīrāṯ yėse siler ḳunçuylar küçenü. yıġmaŋlar olarnı ėletse siler amarı ol bėrdiŋizler olarḳa meger kim keldürseler bir çalpaḳ işni belgülüg. tiriglik keçrüŋler olarnıŋ birle ėḍgülük birle. eger taplamasa siler olarnı bolġay taplamamaḳınız nerseni yana ḳılġay Taŋrı anıŋ içinde üküş ėḍgülük.

19. Ey iman edenler! (Kocası ölen) kadınlara zorla vâris olmanız size helâl olmaz.[316] Zina

316 Cahiliye döneminde bir adam öldüğü zaman onun velisi, oğlu, kardeşi vb. onun karısını terekeden sayar ve onu mehir vermeksizin zorla kendisine nikâhlardı. Bazen başkasıyla zorla evlendirir, mehrini kendisi alır, kadına bir şey vermezdi. Bazen de onun başkasıyla evlenmesine engel olurdu. Kur'an bu kötü âdeti yasaklamıştır.

yaptıklarına dair elinizde açık bir delil olmadıkça, eşlerinize verdiğiniz mehrin bir kısmını geri alabilmek için onlara baskı yapmayın, onlara iyi davranın, onlarla iyi geçinin. Onlardan hoşlanmayabilirsiniz; fakat şunu bilin ki, sizin hoşlanmadığınız bazı şeylerde Allah birçok hayır takdir etmiş olabilir.

وَإِنْ أَرَدتُّمُ اسْتِبْدَالَ زَوْجٍ مَّكَانَ زَوْجٍ وَآتَيْتُمْ إِحْدَاهُنَّ قِنطَارًا فَلاَ تَأْخُذُواْ مِنْهُ شَيْئًا أَتَأْخُذُونَهُ بُهْتَاناً وَإِثْماً مُّبِيناً {النساء/20}

20.eger tilese siler tegşürmek tişi ornına tişi bèrse siler anlarda birine bir öküz köni tolu altun almanlar andın nerse. alur mu siler anı kuruġ yala yazuķ belgülüg?

20. Bir eşi boşayıp yerine başka bir hanım almak istediğinizde, önceki karınıza verdiğiniz mehir ne kadar çok olursa olsun o mehirden hiçbir şeyi geri almayın. Ona iftirada bulunup, günah olduğunu bile bile verdiğiniz mehri geri mi alacaksınız?[317]

وَكَيْفَ تَأْخُذُونَهُ وَقَدْ أَفْضَى بَعْضُكُمْ إِلَى بَعْضٍ وَأَخَذْنَ مِنكُم مِّيثَاقًا غَلِيظًا {النساء/21}

21.neteg alur siler anı çınoķ tegmiş bolsa amarınızlar amarıke aldılar silerdin aġırlıġ bütünlük.

21. Verdiğiniz bu mehri nasıl geri alabilirsiniz ki? Siz içli dışlı olmuştunuz ve birbirinize pek çok hakkınız geçmişti. Ayrıca onlar sizden, nikâhtan doğan haklarını koruyacağınıza dair sağlam söz almışlardı.[318]

وَلاَ تَنكِحُواْ مَا نَكَحَ آبَاؤُكُم مِّنَ النِّسَاء إِلاَّ مَا قَدْ سَلَفَ إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَمَقْتًا وَسَاء سَبِيلاً {النساء/22}

22.tişi almanlar anı kim tişilendi atanız tişilerdin meger ol kim öndün keçti bütünlükün ol erür çalpaķ iş sewügsüzlüg. yawuz yol.

317 Cahiliye döneminde, eşlerinden boşanıp başka birisiyle evlenmek isteyen kimseler kadının bir suçu olmazsa verdikleri mehri geri alamazlar, geri alabilmek için ona bir suç (zina vb.) isnad ederlerdi. Kur'an bunu da yasaklamaktadır.

318 Eşlerin evlenirken kocalarından aldıkları sağlam; ağır söz ("Mîsâkan ğalîzan") kocanın karısına iyi davranmak, geçimini sağlamak, iyi ve kötü günde ona destek olmak, karşılıklı sevgi ve güven ortamını yaratmak gibi görevleridir. Bir kadın evlenirken, ana-baba ve kardeşleri gibi en yakınlarını bırakıp koca evine giderken bu ümitleri taşır ve gittiği yerde daha mutlu olacağına inanır. Kocası, kadını boşarken onun bütün bu ümitleri ve hayalleri yıkılır gider. Bunun yanında bir de kocanın verdiği mehri kadından geri istemesi, Allah'ın rızasıyla ve vefa duygusuyla bağdaşmaz. Bkz. Rûm 30/21; Bakara 2/229.

22. Geçmişte olup bitenler bir yana, üvey annelerinizle[319] sakın evlenmeyin. Şüphesiz bu, çok çirkin ve günah bir iştir, çok kötü bir âdettir.[320]

حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهَاتُكُمْ وَبَنَاتُكُمْ وَأَخَوَاتُكُمْ وَعَمَّاتُكُمْ وَخَالاَتُكُمْ وَبَنَاتُ الأَخِ وَبَنَاتُ الأُخْتِ وَأُمَّهَاتُكُمُ اللاَّتِي أَرْضَعْنَكُمْ وَأَخَوَاتُكُم مِّنَ الرَّضَاعَةِ وَأُمَّهَاتُ نِسَآئِكُمْ وَرَبَائِبُكُمُ اللاَّتِي فِي حُجُورِكُم مِّن نِّسَآئِكُمُ اللاَّتِي دَخَلْتُم بِهِنَّ فَإِن لَّمْ تَكُونُواْ دَخَلْتُم بِهِنَّ فَلاَ جُنَاحَ عَلَيْكُمْ وَحَلاَئِلُ أَبْنَائِكُمُ الَّذِينَ مِنْ أَصْلاَبِكُمْ وَأَن تَجْمَعُواْ بَيْنَ الأُخْتَيْنِ إَلاَّ مَا قَدْ سَلَفَ إِنَّ اللّهَ كَانَ غَفُورًا رَّحِيمًا {النساء/23} (الجزء الخامس)

23.ḥarām ḳılındı siler üze anaŋızlar ḳızlarıŋız bir tuġmış ḳız ḳarındaşıŋız ataŋızның tuġma ḳız ḳarındaşı anaŋız birle tuġma ḳız ḳarındaşlarıŋız birle tuġmış erkek ḳarındaş ḳızları birle tuġmış tişi ḳarındaş ḳızları anaŋızlar anlar kim emüzdiler silerni tişi ḳarındaşlarıŋız süt emmekdin tişileriŋiz anaları ögey yėgidme ḳızlarıŋız anlar kim ḳoyunlarıŋız içinde ḳunçuylarıŋızdın anlar kim kirmiş bolsa siler anlarḳa eger kirmiş bolmasa siler anlarḳa ėrinçü yoḳ siler üze oġullarıŋız cüftleri anlar kim oŋurḳaŋızlardın tururlar biriktürmeŋizler ėkki birle tuġmış ḳarındaşlarnı meger ol kim öŋdün keçti bütünlükün Taŋrı erür yazuḳ örtgen yarlıḳaġan ol.

23. Size; analarınız, kızlarınız, kız kardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, erkek ve kız kardeşlerinizin kızları, sizi emziren süt analarınız, süt kız kardeşleriniz, karılarınızın anaları, kendileriyle zifafa girdiğiniz eşlerinizin yanınızdaki kızları (üvey kızlarınız)[321] ile evlenmeniz haram kılındı. Ancak nikâhlanıp zifafa girmeden ayrıldığınız eşlerinizin kızları ile evlenmenizde bir sakınca yoktur. Öz oğullarınızın eşleriyle (gelinlerinizle) evlenmeniz, iki kız kardeşi aynı anda nikâhınız altında bulundurmanız da haram kılınmıştır. Ancak geçmişte bu tür evlilikler olmuşsa, artık bunlar olmuş geçmiştir. Çünkü Allah Gafûr'dur; geçmişte işlediğiniz bu tür fiillerden dolayı sizi sorumlu tutmaz, Rahîm'dir; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir.

وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ النِّسَاء إِلاَّ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ كِتَابَ اللّهِ عَلَيْكُمْ وَأُحِلَّ لَكُم مَّا وَرَاء ذَلِكُمْ أَن تَبْتَغُواْ بِأَمْوَالِكُم مُّحْصِنِينَ غَيْرَ مُسَافِحِينَ فَمَا اسْتَمْتَعْتُم بِهِ

319 Lafzen, "Babalarınızın nikahladıkları kadınlarla."

320 Âyette geçen ve "Çok çirkin ve günah bir iş" diye çevirdiğimiz "Makt" kelimesi sözlükte kin ve buğz demektir. Araplar, bir kimsenin üvey annesiyle olan evliliğinden doğan çocuğa "Maktî", yani "Gazaba uğramış" diyorlardı. Cahiliye döneminde bu tür evliliğe "Nikâh-ı makt" denilirdi. Allah, böyle bir nikâhın çirkin ve gazab sebebi olduğunu belirtmiştir.

321 "Eşlerinizin yanınızdaki kızları" ifadesi bağlayıcı bir kayıt değildir. Yani eşlerinizin kızları (üvey kızlarınız), yanınızda olmasalar bile onlarla evlenmeniz yasaklanmıştır.

مِنْهُنَّ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ فَرِيضَةً وَلاَ جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا تَرَاضَيْتُم بِهِ مِن بَعْدِ الْفَرِيضَةِ إِنَّ اللّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا {النساء/24}

24.arıġ boş āzād uraġutlar tişilerdin meger negü kim erklig bolsa oŋ elgiŋizler. Taŋrı bitigi siler üze ḥelāl ḳıldı silerke anda aḍınḳılarıŋız kim tilemekiŋizler tawarlarıŋız birle tişilig erenler zinā ḳılmaġlılar. negü kim menfaʿat alsa siler anıŋ birle anlardın bėriŋler anlarḳa terlerini teŋlep kesilmiş. yazuḳ yoḳ siler üze taplaşsa siler anıŋ birle teŋlep kesilmişde kėḍin. bütünlükün Taŋrı erür bilgen bütün işlig.

24. Evli kadınlarla da evlenmeniz haram kılınmıştır.[322] Ancak (savaşta esir alınmış) cariyeleriniz bunun dışındadır. Bunlar Allah'ın size bildirdiği hükümlerdir. Bu bildirilenlerin dışındaki kadınlarla, zinadan kaçınıp iffetli bir aile hayatı yaşamak ve mehirlerini vermek kaydıyla evlenmeniz size helâl kılınmıştır. Kadınlarla evlenip zifafa girdikten sonra[323] belirlenmiş olan mehirlerini tam olarak verin. Mehrin miktarını belirledikten sonra (mehrin miktarı ve ödenmesi konusunda) karşılıklı uzlaşmanızda bir sakınca yoktur.[324] Allah Alîm'dir; içinde bulunduğunuz şartları çok iyi bilir, Hakîm'dir; kullarının durumlarına uygun hükümler koyar.

وَمَن لَّمْ يَسْتَطِعْ مِنكُمْ طَوْلاً أَن يَنكِحَ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ فَمِن مِّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُم مِّن فَتَيَاتِكُمُ الْمُؤْمِنَاتِ وَاللّهُ أَعْلَمُ بِإِيمَانِكُمْ بَعْضُكُم مِّن بَعْضٍ فَانكِحُوهُنَّ بِإِذْنِ أَهْلِهِنَّ وَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ مُحْصَنَاتٍ غَيْرَ مُسَافِحَاتٍ وَلاَ مُتَّخِذَاتِ أَخْدَانٍ فَإِذَا أُحْصِنَّ فَإِنْ أَتَيْنَ بِفَاحِشَةٍ فَعَلَيْهِنَّ نِصْفُ مَا عَلَى الْمُحْصَنَاتِ مِنَ الْعَذَابِ ذَلِكَ لِمَنْ خَشِيَ الْعَنَتَ مِنْكُمْ وَأَن تَصْبِرُواْ خَيْرٌ لَّكُمْ وَاللّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ {النساء/25}

25.yana kim umasa silerdin artuḳluḳ tişilenmek boş uraġutlarnı kėrtgünmişler anıŋdın kim erklig boldı oŋ eligleriŋiz yinçge ḳızlarıŋızdın kėrtgünügliler. Taŋrı bilgen turur kėrtgünmekiŋizlerni. amarıŋızlar amarıdın. tişilig alıŋlar olarnı boḍunları erk bėrmeki birle bėriŋler anlarḳa terlerini körklüglük birle özlerin küḍezigliler zinā ḳılmaġlılar ap yme oynaş tutuġlı. ḳaçan beglig bolsalar eger keltürseler bir çalpaḳ iş anlar üze anıŋ yarımı āzād beglig arıġ ḳunçuylar üze ḳındın. ol aŋar kim ḳorḳsa ėrünçüke silerdin. kim sėzinmekiŋizler yėgrek turur silerke. Taŋrı yazuḳ yarlıḳaġan ol.

322 Âyette hür kadınla evlenme imkânı olmayanların mümin cariyelerle evlenmelerine izin verildiği halde; "…sabrederseniz daha hayırlıdır" ifadesiyle cariyelerle evlenmenin, toplumun cariyelere bakışı açısından zorluklarına işaret edilmektedir. Çünkü o devirde cariyelerin hayatları hiç de iç açıcı değildi, içlerinde sahipleri tarafından fuhşa teşvik edilenler bile vardı. Cariye ile evlenen kişi ve ondan doğacak çocuk halk nazarında küçümseniyordu.

323 Lafzen, "Kadınlardan yararlandıktan sonra."

324 Âyetin bu kısmının, İslâm dininin ilk dönemlerinde meşrû kabul edilen, fakat daha sonra kaldırılan mut'a nikâhı ile ilgili olduğunu söyleyen Şiîler de vardır. Buna göre mana şöyle olur: "Mut'a nikâhı yaptığınız kadınlara belirlediğiniz ücreti ödeyin. (Belli bir süre birlikte olmak üzere) anlaştığınız ücret konusunda daha sonra (süreyi uzatmak istemeniz halinde) karşılıklı olarak uzlaşmanızda bir günah yoktur."

25. Sizden mehir vererek hür, iffetli mümin kadınlarla evlenmeye gücü yetmeyenler, sahip olduğunuz mümin cariyeleriniz ile evlenebilirler. İman konusunda kimin üstün olduğunu Allah daha iyi bilir (Siz, evlenmede sosyal konumu önemsemek yerine imanlı olmayı esas alın). Kaldı ki, hepiniz insanlık ailesinin üyelerisiniz. Onlarla iffetli olmaları, zina etmemeleri ve gizli dost tutmamaları şartıyla sahiplerinden izin alarak evlenin, mehirlerini örfe uygun olarak güzelce verin. Evlenmiş olan cariyeler zina ederlerse onlara, hür kadınlara verilen cezanın yarısı kadar ceza verilir.[325] Mümin bir cariye ile evlenme izni, sizin sıkıntılara düşmemeniz; zinadan korunmanız içindir. Eğer hür bir kadınla evlenme imkânı buluncaya kadar sabrederseniz bu sizin için daha hayırlı olur. Bununla beraber Allah Gafûr'dur; sabredemeyip de cariyelerle evlenenleri hoş görür, Rahîm'dir; kullarına daima şefkatli ve merhametlidir, bundan dolayı cariyelerle nikâhlanmaya izin vermiştir.

يُرِيدُ اللَّهُ لِيُبَيِّنَ لَكُمْ وَيَهْدِيَكُمْ سُنَنَ الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ وَيَتُوبَ عَلَيْكُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ {النساء/26}

26.tileyür Taŋrı belgürtse silerke köndürse silerni anlarnıŋ yoluŋa iziŋe silerde öŋdün erdiler tevbe bėrü siler üze. Taŋrı bilgen ol bütün işlig.

26. Allah, indirdiği bu âyetlerle size dininizin hükümlerini açıklamayı, sizi önceki peygamberlerin güzel yollarına yöneltmeyi ve (daha önce nikâh konusunda yaptığınız) hatalarınızı da bağışlamayı murad etmiştir. Allah Alîm'dir; sizin için hangi hükümlerin yararlı olacağını çok iyi bilir, Hakîm'dir; koyduğu her hükümde bir hikmet vardır.

وَاللَّهُ يُرِيدُ أَن يَتُوبَ عَلَيْكُمْ وَيُرِيدُ الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الشَّهَوَاتِ أَن تَمِيلُواْ مَيْلاً عَظِيمًا {النساء/27}

27.yana Taŋrı tileyür kim tevbe bėrmek siler üze. tiler anlar kim uḍu barırlar şehvetleriŋe kim emitmek emitmek uluġ.

27. Evet, Allah sizin günahlarınızı bağışlamayı murad ederken, şehvetlerine uyanlar; nikâhsız yaşamayı savunanlar da, sizi büsbütün doğru yoldan saptırmak; günah yoluna sokmak istiyorlar.

325 Âyetteki bu ifade, Zina cezasının Nur 24/2. âyette belirtilen "yüz değnek vurma" olduğunu teyid etmektedir. Çünkü iddia edildiği gibi recm cezası söz konusu olursa, taşlanarak öldürmeyi ifade eden recmin yarısını düşünmek mümkün olmayacaktır.

يُرِيدُ اللّهُ أَن يُخَفِّفَ عَنكُمْ وَخُلِقَ الإِنسَانُ ضَعِيفًا {النساء/28}

28.tileyür Taŋrı kim yüŋül ḳılmaḳ silerdin yaratıldı kişiler kewrek.

28. Allah (cariyelerle evlenmenize izin vermek suretiyle) sizin yükünüzü hafifletmek istemiştir. Çünkü insan (cinsel arzularına sabretme konusunda) zayıf olarak yaratılmıştır.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ لاَ تَأْكُلُواْ أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ إِلاَّ أَن تَكُونَ تِجَارَةً عَن تَرَاضٍ مِّنكُمْ وَلاَ تَقْتُلُواْ أَنفُسَكُمْ إِنَّ اللّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا {النساء/29}

29.ay anlar kim kėrtgündiler yėmeŋler tawarlarıŋızını siler ara bāṭıllıḳ birle meger kim bolsa satıġçılıḳ ḫoşnūdluḳdın silerdin. öldürmeŋler etözüŋüzlerni. bütünlükün Taŋrı erür siler birle yarlıḳaġlı.

29. Ey iman edenler! Aranızda mallarınızı haksız yollarla yemeyin. Bu konuda izleyeceğiniz tek yol, karşılıklı rıza ile yapacağınız ticarettir. (Tefecilik, rüşvet, kumar ve hile ile başkalarının hakkını yiyerek) kendinizi mahvetmeyin. Şüphesiz ki Allah size karşı daima şefkatli ve merhametlidir; O, merhameti gereği sizi felakete götüren yollar konusunda uyarmaktadır.

وَمَن يَفْعَلْ ذَلِكَ عُدْوَانًا وَظُلْمًا فَسَوْفَ نُصْلِيهِ نَارًا وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللّهِ يَسِيرًا {النساء/30}

30.kim ḳılsa anı teŋdin keçrü küç ḳılu herāyna kigürgey miz anı otḳa. erür ol Taŋrı üze āsān.

30. Kim zulüm ve düşmanlık ederek başkalarının haklarına tecavüz edip bu yasakları çiğnerse, Biz onu ateşe sokarız. Bu da Allah için kolay bir şeydir; O'nu engelleyecek bir güç yoktur.

إِن تَجْتَنِبُواْ كَبَآئِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ عَنكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَنُدْخِلْكُم مُّدْخَلاً كَرِيمًا {النساء/31}

31.eger bir sınardın tursa siler ol uluġ yazuḳlardın kim yıġar siler andın örtgey miz silerdin ėsizlikleriŋizni kigürgey miz silerni aġırlıġ kigürmek.

31. Eğer yasaklanan büyük günahlardan kaçınırsanız, Biz diğer günahlarınızı bağışlar ve sizi güzel, şerefli bir yere; bolca nimetleri olan cennete koyarız.

وَلاَ تَتَمَنَّوْاْ مَا فَضَّلَ اللّهُ بِهِ بَعْضَكُمْ عَلَى بَعْضٍ لِّلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا اكْتَسَبُواْ وَلِلنِّسَاء نَصِيبٌ مِّمَّا اكْتَسَبْنَ وَاسْأَلُواْ اللّهَ مِن فَضْلِهِ إِنَّ اللّهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا {النساء/32}

32.küsemeŋler anı kim artuḳluḳ urdı Taŋrı anıŋ birle amarınızlarnı amarı üze. erenlerke ülüş turur anıŋdın kim ḳazġandılar tişilerke ülüş turur anıŋdın kim ḳazġandılar. tileŋler Taŋrıda artuḳluḳından. bütünlükün Taŋrı erür tėgme nerseni biligli.

32. Ey müminler! Allah'ın bir kısmınıza verip diğerine vermediği farklı lutuf ve nimetlerin kendinize de verilmesini temenni etmeyin. Erkeklerin yapıp ettiklerinin bir karşılığı, kadınların da yapıp ettiklerinin bir karşılığı vardır.[326] Siz, Allah'ın lutuf ve kereminden bol bol istemeye bakın. Allah her şeyi, kime neyi ne kadar vereceğini en iyi şekilde bilir.

وَلِكُلٍّ جَعَلْنَا مَوَالِيَ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالأَقْرَبُونَ وَالَّذِينَ عَقَدَتْ أَيْمَانُكُمْ فَآتُوهُمْ نَصِيبَهُمْ إِنَّ اللّهَ كَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدًا {النساء/33}

33.tėgme birni ḳıldımız mīrāṣ alıġlılar ne kim ḳoḍtı ata ana yaḳ yawuḳlar. anlar kim tügdi oŋ eligleriŋiz bėriŋler anlarḳa ülüşlerini. bütünlükün Taŋrı erür tėgme nerse üze tanuḳ.

33. Biz, ana babanın, yakın akrabaların bıraktıkları mallara, mirasçılar belirledik. Kendileriyle (mirasla ilgili) sözleşme yaptığınız kimselere[327] de paylarını verin. Unutmayın ki, Allah yaptığınız her şeye şâhittir.

الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاء بِمَا فَضَّلَ اللّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنفَقُواْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ لِّلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللّهُ وَاللاَّتِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ وَاضْرِبُوهُنَّ فَإِنْ أَطَعْنَكُمْ فَلاَ تَبْغُواْ عَلَيْهِنَّ سَبِيلاً إِنَّ اللّهَ كَانَ عَلِيًّا كَبِيرًا {النساء/34}

326 Âyetin nüzûl sebebi hakkında farklı rivayetler vardır. Bir rivayete göre, kadınlara, erkeklere verilen mirasın yarısının verileceğini bildiren âyet gelince erkekler, "Bizim sevaplarımız kadınların alacağı sevaptan iki kat daha fazla olacak" derken kadınlar da, "O zaman bizim yaptığımız günahlar da erkeklerin göreceği cezanın yarısı olur" demişlerdi. Bir başka rivayete göre, Hz. Peygamberin eşi Ümmü Seleme'nin, "Ey Allah'ın elçisi! Erkekler savaşıyor, biz savaşamıyoruz, biz mirasta onların aldığının yarısını alıyoruz" diyerek açıklama istemesi ve Hz. Peygambere, kadınlara dair bazı faziletlerin Kur'an'da zikredilmemesinin sebebinin sorulması üzerine inmiştir.

327 Cahiliye döneminde akrabalar dışındaki bazı kimseler ve azat edilmiş kölelerle kan dâvalarında tazminat ödemeye katılma amaçlı mirasçılık anlaşması yapılırdı. Âyet bu anlaşmalardan doğan haklara riâyet edilmesine dikkat çekmektedir.

34.erenler aḍaḳın turuġlılar ḳunçuylar üze anıŋ birle kim artuḳluḳ urdı Taŋrı amarılarke amarılar üze yme anıŋ birle kim nafaḳa ḳıldılar tawarlarından. ėḍgü ḳunçuylar yarlıġ tutuġlılar küḍezigliler örtüglügni anıŋ birle kim küḍezdi Taŋrı. yme ol ḳunçuylar bilir siler yazuḳlarını pend bėriŋler anlarḳa kesiŋler olarnı yatġu yerler içinde uruŋlar olarnı. eger boyun bėrseler silerke tilemeŋler anlar üze yol. bütünlükün Taŋrı erür yüksek uluġ.

34. Allah'ın kendilerine bir kısım farklı özellikler vermesi ve ailenin geçimini sağlamaları sebebiyle erkekler kadınların koruyucusu ve yöneticisidirler. İyi kadınlar, kocalarına içtenlikle saygı duyarlar ve itaatkârdırlar. Onlar Allah'ın korunmasını emrettiği iffet ve namuslarını kocaları yanlarında olmasa bile korurlar. Bu sayılan niteliklerden uzak olan ve yuvayı yıkacağından endişe ettiğiniz geçimsiz, iffetsiz ve söz dinlemeyen kadınlara önce öğüt verin, onlarla güzelce konuşun. Bunun bir faydası olmazsa yataklarında yalnız bırakın. Bu da fayda vermezse, onları (hafifçe) dövebilirsiniz.[328] Eğer sonunda söz dinleyip itaat ederlerse, artık onlar aleyhine bir yol, bir bahane aramayın. Bilin ki, Allah Aliyy'dir; çok yücedir, hanımlarınıza haksızlık yaparsanız sizi cezalandırır, Kebîr'dir; O en büyük varlık olarak sizi nasıl bağışlıyorsa siz de eşlerinizi bağışlayın.

وَإِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا فَابْعَثُواْ حَكَمًا مِّنْ أَهْلِهِ وَحَكَمًا مِّنْ أَهْلِهَا إِن يُرِيدَا إِصْلاَحًا يُوَفِّقِ اللّهُ بَيْنَهُمَا إِنَّ اللّهَ كَانَ عَلِيمًا خَبِيرًا {النساء/35}

35.eger bilse siler yarmaḳ olar ėkki ara ıḍıŋlar bir aḍrıġlı seçigli kişilerindin bir aḍrıġlı seçigli kişilerindin. eger tileseler yaraşturmaḳ tüzleştürgey Taŋrı olar ėkki ara. bütünlükün Taŋrı erür bilgen uḳḳan.

35. Eğer karı koca anlaşmazlığının boşanmaya varacağından endişe ederseniz; her iki tarafın ailelerinden birer hakem seçip gönderin. Hakemler onların aralarını bulmak için samimiyetle çalışırlarsa Allah da onları, karı kocanın arasındaki geçimsizliği giderme konusunda başarılı kılar. Bilin ki, Allah Alîm'dir; karı koca arasındaki geçimsizliğin nasıl giderileceğini iyi bilir, Habîr'dir; gizli açık bütün durumlarınızdan haberdardır.

328 Âyette geçen "Nüşûz" kelimesi; kendisinden hemen önce zikredilen "Sâlihât, kânitât ve hâfizât lil gayb" ifadelerinin zıddıdır. Sözlükte hırçınlık, iffetsizlik ve geçimsizlik anlamına gelen bu ifade, kadının kocasını küçümseyerek onun makul sözlerini dinlememesi, onun sevmediği kişilerle görüşmesi, hatta onları kocasının gıyabında evine alıp iffet konusunda duyarlı davranmaması gibi manaları ifade etmektedir. Dayak, eski devirlerden beri bir eğitim ve uslandırma aracı olarak başvurulan bir yoldur. Hz. Peygamber devrinde de bu yola başvuranlar çoktu. Hz. Peygamber vedâ hutbesinde, evlerine yabancı bir erkeği almaları durumunda, yaralayıcı, bereleyici olmamak şartıyla kadınlara hafifçe vurulabileceğini söylemekle birlikte, "Gündüz dövüp geceleyin onunla nasıl birlikte olacaksınız?" diyerek kadınlarını dövenleri kınamıştır. Hz. Peygamberin hanımlarından hiçbirine karşı sert bir harekette bulunmadığı, Hz. Aişe'ye meşhur ifk (iftira) hadisesinde (Bkz. Nûr 24/11-16) "Sadece tevbe etmesini" tavsiye ettiği bilinmektedir. Bu âyette geçimsiz ve iffetsiz kadına önce öğüt verilmesi yani onunla güzelce konuşma, ikinci olarak onun yatakta yalnız bırakılması -ki bu yöntem, o günkü çok evlilik ve cariyelik şartlarıyla yakından ilgilidir- ön görülmüş ve son çare olarak hafifçe dövülebileceğine işaret edilmiştir. Âyetteki "Dövünüz" ifadesine bakarak Kur'ân'ın kadınları dövmeyi emrettiği söylenemez. Buradaki emir kipi vücub ifade etmez, bu bir çeşit ruhsattır ve her zaman her toplumda geçerli değildir. Aslında bu âyet, kadın dövmenin yaygın olduğu Arap toplumunda, aile geçimsizliğinin giderilmesine dair başka yöntemler önermiş ve böylece dayağın kaldırılması yönünde ciddi bir adım atmıştır.

وَاعْبُدُواْ اللّهَ وَلاَ تُشْرِكُواْ بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَى وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنبِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ إِنَّ اللّهَ لاَ يُحِبُّ مَن كَانَ مُخْتَالاً فَخُورًا {النساء/36}

36.tapınlar Taŋrıḳa ortaḳ ḳatmaŋlar aŋar nerseni ataḳa anaḳa ėḍgülük ḳılmaḳ yawuḳluḳ iḍisiŋe atasızlarḳa çıġaylarḳa ḳoŋşıḳa yawuḳluḳ iḍisi yat koŋşıḳa yanındaḳı ėşiŋe yol oġlanıŋa negü kim erklig boldı oŋ eligleriŋiz. bütünlükün Taŋrı sewmes kim bolsa sėwnü yalnu turuġlını küwezni.

36. Ey müminler! Allah'ı gerektiği gibi tanıyın ve yalnız O'na ibadet edin, O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın. Anaya, babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yakın arkadaşa, yolda kalmışlara, sahip olduğunuz köle ve cariyelere iyilik edin. Allah, kibirlenerek bütün bunlara burun kıvıran, onlarla ilgilenmeyen ve kendisiyle öğünüp onlara üstünlük taslayan kimseleri sevmez.

الَّذِينَ يَبْخَلُونَ وَيَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبُخْلِ وَيَكْتُمُونَ مَا آتَاهُمُ اللّهُ مِن فَضْلِهِ وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُّهِينًا {النساء/37}

37.anlar kim saranlıḳ ḳılurlar fermānlar kişilerke saranlıḳnı. kizlerler anı kim bėrdi anlarḳa Taŋrı artuḳluḳdın. anuttımız tanıġlılarḳa uçuzlaġlı ḳınnı.

37. Böyle kimseler, kendileri cimrilik ettiği gibi başkalarını da cimriliğe teşvik ederler, Allah'ın kendilerine verdiği nimetlerden, başkalarını yararlandırmazlar. Biz, verdiğimiz nimetlere şükretmeyen böyle nankörlere aşağılayıcı bir azab hazırladık.

وَالَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ رِئَاء النَّاسِ وَلاَ يُؤْمِنُونَ بِاللّهِ وَلاَ بِالْيَوْمِ الآخِرِ وَمَن يَكُنِ الشَّيْطَانُ لَهُ قَرِينًا فَسَاء قَرِينًا {النساء/38}

38.anlar kim nafaḳa ḳılurlar tawarlarını kişilerke kėrtgünmesler Taŋrıḳa ap yme kėḍinki künke. kim bolsa yek aŋa ḳoldaş yawuz boldı ḳoldaş!

38. Yine onlar mallarını gösteriş olsun diye harcarlar, Allah'a ve âhiret gününe inanmazlar. (Onlar şeytanın arkadaşlarıdır.) Evet, şeytan kime arkadaş olmuşsa, o kişi çok kötü bir arkadaş edinmiştir.[329]

329 Krş. İsrâ 17/27.

وَمَاذَا عَلَيْهِمْ لَوْ آمَنُواْ بِاللّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ وَأَنفَقُواْ مِمَّا رَزَقَهُمُ اللّهُ وَكَانَ اللّهُ بِهِم عَلِيمًا {النساء/39}

39.nėgü erdi anlar üze eger kėrtgünseler Taŋrıḳa kėḏinki künke nafaḳa ḳılsalar anıŋdın kim rūzī ḳıldı anlarḳa Taŋrı. erür Taŋrı anlarnı biligli.

39. Onlar, Allah'a ve âhiret gününe inanıp, Allah'ın kendilerine verdiği nimetlerden Allah rızası için hayırlı işlerde harcasalardı ne zararları olurdu sanki! Allah onların mallarını ne niyetle harcadıklarını çok iyi bilmektedir.

إِنَّ اللّهَ لاَ يَظْلِمُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ وَإِن تَكُ حَسَنَةً يُضَاعِفْهَا وَيُؤْتِ مِن لَّدُنْهُ أَجْرًا عَظِيمًا {النساء/40}

40.bütünlükün Taŋrı küç ḳılmas bir kür ẕerresi aġrınça. eger bolsa ėḏgülük birni biri üze arturur bėrür anıŋ üskindin uluġ şevāb.

40. Bilin ki, Allah kimseye zerre kadar haksızlık etmez, herkese hak ettiği cezayı verir. Fakat zerre kadar bir iyilik yapılmış olsa ona kat kat sevap verir ve ayrıca Kendi katından ona büyük bir mükâfat lutfeder.

فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِن كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلَى هَؤُلاء شَهِيدًا {النساء/41}

41.neteg bolġay ḳaçan keltürse miz tėgme bir gürūhdın tanuḳ keltürgey miz bular üze tanuḳ.

41. Ey Peygamber! Biz kıyamet günü her ümmet için dünyadaki inanç ve yaşayışlarına tanıklık edecek bir şâhit getirdiğimizde ve seni de onlara şâhit kıldığımızda günahkârların halleri nice olur?!

يَوْمَئِذٍ يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُواْ وَعَصَوُاْ الرَّسُولَ لَوْ تُسَوَّى بِهِمُ الأَرْضُ وَلاَ يَكْتُمُونَ اللّهَ حَدِيثًا {النساء/42}

42.ol kün sewer anlar kim tandılar boyun kerdi yalavaçḳa eger tüz ḳılsa anlar birle. kizlemes Taŋrıdın bir söz.

42. Küfürde direnip Peygambere karşı gelenler o gün, "Ne olaydı yer yarılsaydı da içine girseydik!" derler ve Allah'a karşı işledikleri hiçbir günahı[330] gizleyemezler.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ لاَ تَقْرَبُواْ الصَّلاَةَ وَأَنتُمْ سُكَارَى حَتَّىَ تَعْلَمُواْ مَا تَقُولُونَ وَلاَ جُنُبًا إِلاَّ عَابِرِي سَبِيلٍ حَتَّىَ تَغْتَسِلُواْ وَإِن كُنتُم مَّرْضَى أَوْ عَلَى سَفَرٍ أَوْ جَاء أَحَدٌ مِّنكُم مِّن الْغَآئِطِ أَوْ لاَمَسْتُمُ النِّسَاء فَلَمْ تَجِدُواْ مَاء فَتَيَمَّمُواْ صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُواْ بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ إِنَّ اللّهَ كَانَ عَفُوًّا غَفُورًا {النساء/43}

43.ay anlar kim kėrtgündiler yawumaŋlar namāzķa siler esrük erken bilginçeke tėgi siler nėgü aytur siler ap yunġuda erken meger yolda keçigliler başlıġın yunġınça siler eger bolsa siler biliglig azu yol yörimek üze azu kelse biregü silerdin uyat yerdin azu elig tegürse siler ķunçuylarķa bulmasa siler suwnı uġraŋlar arıġ süçig toprakġa türtüŋler yüzleriŋizke eligleriŋizķa. bütünlükün Taŋrı erür keçürgen yazuķ örtgen.

43. Ey iman edenler! Ne söylediğinizi (namazda ne okuduğunuzu) bilmeyecek derecede sarhoş iken namaza yaklaşmayın.[331] Cünüp iken de boy abdesti almadıkça namaz kılmayın. Ancak yolcu olur da boy abdesti alma imkânınız olmazsa o başka. Eğer hasta veya yolcu iseniz ya da küçük veya büyük abdest bozmuşsanız veya kadınlarla cinsel ilişkide bulunmuş/onlara dokunmuş[332] ve bütün bu durumlarda su (ya da mevcut suyu kullanma imkânı) bulamamış iseniz temiz bir toprak arayın; teyemmüm edin. Ellerinizi, kollarınızı ve yüzünüzü toprakla meshedin. Bilin ki, Allah Afuvv'dur; sizin için kolaylık diler, zor şartlardan kaynaklanan kusurlarınızı affeder, Gafûr'dur; O daima affedici ve bağışlayıcıdır.

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُواْ نَصِيبًا مِّنَ الْكِتَابِ يَشْتَرُونَ الضَّلاَلَةَ وَيُرِيدُونَ أَن تَضِلُّواْ السَّبِيلَ {النساء/44}

44.körmes mü sen anlarnı kim bėrildiler ülüş bitigdin satġın alurlar yolsuzluķnı tilerler azsalar yolnı.

44. Ey Peygamber! Kendilerine kitab lutfedilmiş olan Yahudilerin yaptıklarını görüyorsun işte! Onlar kendileri sapıklığı tercih ediyorlar ve sizi de yoldan çıkarmak istiyorlar.

330 Lafzen, "Hiçbir sözü."

331 Alkol bağımlılığı, tek seferde konulan yasakla önlenebilecek kadar basit değildir. Bu sebeple Yüce Allah yasağı uzun bir süreye yaymıştır. Bu âyet, sarhoşluk veren içkilerin yasaklanması sürecinde Bakara 219/2. âyetten sonra gelen ikinci âyettir. İçki, Mâide 90/5. âyetle kesin olarak yasaklanmıştır.

332 Krş. Mâide 5/6. İkinci anlam, âyetteki, "Lâmestüm" kelimesini Hamza, Kisâî ve Halef'in "Lemestüm" şeklinde okumaları sebebiyle verilmiştir. "Kadınlara dokunmuşsanız" ifadesi müçtehidlerce farklı yorumlanmıştır. Hanefî ve Mâlikîlere göre bundan maksat cinsel ilişkide bulunmaktır. Şâfiîlere göre eşine ve kendisine nikâhı düşen kadınlara sadece elle veya bedenen dokunmaktır. Diğer bir kısım müçtehidlere göre ise, cinsel ilişki olmasa bile sevişmektir.

وَاللّهُ أَعْلَمُ بِأَعْدَائِكُمْ وَكَفَى بِاللّهِ وَلِيًّا وَكَفَى بِاللّهِ نَصِيرًا {النساء/45}

45.Taŋrı bilgenrek turur yaġılarıŋız tap Taŋrı iş erkligi tap ol Taŋrı yārī bėrigli.

45. (Çünkü onlar sizin düşmanlarınızdır) Allah sizin düşmanlarınızı çok iyi bilmekte, sizi uyarmaktadır. Dost ve yardımcı olarak size O yeter.

مِّنَ الَّذِينَ هَادُواْ يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَن مَّوَاضِعِهِ وَيَقُولُونَ سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا وَاسْمَعْ غَيْرَ مُسْمَعٍ وَرَاعِنَا لَيًّا بِأَلْسِنَتِهِمْ وَطَعْنًا فِي الدِّينِ وَلَوْ أَنَّهُمْ قَالُواْ سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَاسْمَعْ وَانظُرْنَا لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ وَأَقْوَمَ وَلَكِن لَّعَنَهُمُ اللّهُ بِكُفْرِهِمْ فَلاَ يُؤْمِنُونَ إِلاَّ قَلِيلاً {النساء/46}

46.anlardın kim cuhūd boldılar tegşürürler sözlerini orunlarından taķı ayturlar ėşittimiz yarlıġ tutmadımız ėşitgil eşittürülmedük ķulaķ tutġıl biziŋke. yumşaķlıķın tilleri birle ileŋä islām dīni içre. eger olar aysalar ėşittimiz boyun bėrdimiz ėşitgil baķġıl biziŋke yėgrek bolġay erdi anlarķa tüzrek könirek yoķ kim sürdi olarnı Taŋrı kafīrlıķları birle kėrtgünmesler meger az.

46. Yahudilerden öyleleri var ki, dine saldırmak amacıyla dillerini eğip bükerek bir kısım kelimelerin yerlerini değiştirip anlamlarını çarpıtırlar. Şöyle ki: ("İşittik ve itaat ettik" cümlesini) "İşittik ve karşı geldik" şekline;[333] ("Dinle! Allah sana kötü söz işittirmesin" sözünü de) "İşitmez olasıca! Dinle!" şekline çevirerek söylerler. Ayrıca ("Sözü anlayabilmemiz için bizi gözet" anlamındaki) "Râinâ" sözünü ("Ahmak" anlamına gelen) "Raînâ" şeklinde telaffuz ederler. Eğer onlar (eğip bükmeden) "İşittik ve itaat ettik", "Dinle" ve "Bize bak", deselerdi kendileri için daha hayırlı ve daha doğru olurdu.[334] Fakat inkârları sebebiyle Allah onlara lânet etmiştir. Onlar aslâ iman etmezler.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ أُوتُواْ الْكِتَابَ آمِنُواْ بِمَا نَزَّلْنَا مُصَدِّقًا لِّمَا مَعَكُم مِّن قَبْلِ أَن نَّطْمِسَ وُجُوهًا فَنَرُدَّهَا عَلَى أَدْبَارِهَا أَوْ نَلْعَنَهُمْ كَمَا لَعَنَّا أَصْحَابَ السَّبْتِ وَكَانَ أَمْرُ اللّهِ مَفْعُولاً {النساء/47}

47.ay anlar kim bėrildiler bitig kėrtgünüŋler aŋar kim indürdümiz könike tutuġlı anı kim silerniŋ birle anda öŋdün. yüzlerni ewürse miz olarnı kėḍinleri azu neteg kim şenbe ādemīlerini. erür Taŋrınıŋ işi ķılınġuluķ.

333 "Eta'nâ" sözünün ilk harfini "ayn", ikinci harfini "sâd", üçüncü harfini de "yâ" harfine çevirerek "Asaynâ" şekline dönüştürürler, böylece "İtaat ettik" sözünü, harf ve vurgu oyunuyla "Karşı geldik" anlamında kullanırlardı.

334 Krş. Bakara 2/104.

47. Ey kendilerine kitab verilenler! Rezil-rüsvâ olarak ülkenizden sürüp kökünüzü kazımadan[335] ya da cumartesi yasağına uymayanlara lânet ettiğimiz gibi size de lânet etmeden önce, gelin elinizdeki kitabı tasdik etmek üzere indirdiğimiz bu Kur'ân'a inanın. Bilin ki, Allah bir hüküm verirse[336] o mutlaka yerine gelir.[337]

إِنَّ اللّهَ لاَ يَغْفِرُ أَن يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَن يَشَاء وَمَن يُشْرِكْ بِاللّهِ فَقَدِ افْتَرَى إِثْمًا عَظِيمًا {النساء/48}

48.bütünlükün Tanrı yarlıkamas kim ortaḳ ḳatsa anar yarlıḳar ḳuḍıraḳ turur kimni tilese kim ortaḳ ḳatsa Tanrıḳa özündin yırattı uluġ yazuḳnı.

48. Allah kendisine ortak koşulmasını affetmez, dilediği kimselerin bunun dışındaki günahlarını bağışlar. Kim Allah'a ortak koşarsa bilsin ki, O'na iftira etmek suretiyle büyük bir günah işlemiş olur.[338]

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يُزَكُّونَ أَنفُسَهُمْ بَلِ اللّهُ يُزَكِّي مَن يَشَاء وَلاَ يُظْلَمُونَ فَتِيلاً {النساء/49}

49.baḳmas mu sen anlarḳa arıġ körkitürler tenlerini. yoḳ kim Tanrı arıtur kimni tilese küç tėgrülmes ayada uḳmış kirçe.

49. Ey Peygamber! (Allah'ın seçkin kulları olduklarını iddia edip cennete gireceklerini ileri sürerek) kendilerini temize çıkaran şu Yahudileri görüyorsun değil mi? Hâlbuki Allah'ın temize çıkarıp cennete koyacağı kimseler, Kendi dilediği (hidâyet yolunu tercih eden) kimselerdir ki, onlara kıl kadar bile haksızlık yapılmaz.

انظُرْ كَيفَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللّهِ الكَذِبَ وَكَفَى بِهِ إِثْمًا مُّبِينًا {النساء/50}

50.baḳġıl neteg ḳoşarlar Tanrı üze yalġannı. tap ol anar belgülüg yazuḳ.

335 Lafzen, "Yüzünüzü mahvederek ensenize döndürmeden." Zemahşerî başta olmak üzere pek çok müfessir, bu ifade ile Nadîroğullarının sürgün edilmesinin kastedildiği görüşündedirler.
336 Lafzen, "Allah'ın Emri."
337 Krş. Bakara 2/65-66.
338 Krş. Zümer 39/53; Tevbe 9/31.

50. Şunlara bak! Uydurdukları yalanları Allah'a isnad ederek O'na nasıl da iftira ediyorlar! Bu apaçık günah onlara yeter.

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُواْ نَصِيبًا مِّنَ الْكِتَابِ يُؤْمِنُونَ بِالْجِبْتِ وَالطَّاغُوتِ وَيَقُولُونَ لِلَّذِينَ كَفَرُواْ هَؤُلاء أَهْدَى مِنَ الَّذِينَ آمَنُواْ سَبِيلاً {النساء/51}

51.körmes mü sen anlarḳa bėrildiler ülüşni bitigdin kėrtgünürler ḥay bin aḥṭabḳa kā'b bin eşrefḳa ayturlar anlarḳa tandılar bular köni yolluġraḳ anlardın kim kėrtgündiler yolun.

51. Ey Peygamber! Kendilerine kitab lutfedilmiş olan Yahudilerin yaptıklarını görüyorsun işte. Ne hallere düştüler! Kâhinlere ve şeytan tabiatlı kimselere[339] inanıyor ve müşriklerin müslümanlardan daha doğru yolda olduklarını söylüyorlar.

أُوْلَئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللّهُ وَمَن يَلْعَنِ اللّهُ فَلَن تَجِدَ لَهُ نَصِيرًا {النساء/52}

52.anlar tururlar anlar sürdi anlarnı Taŋrı. kimni sürse Taŋrı bolmaġay sen aŋar yārīçi.

52. Bunlar, Allah'ın lânet ettiği kimselerdir. Şunu iyi bil ki, Allah'ın lânet ettiği kimseye yardım edecek birini aslâ bulamayacaksın.

أَمْ لَهُمْ نَصِيبٌ مِّنَ الْمُلْكِ فَإِذًا لاَّ يُؤْتُونَ النَّاسَ نَقِيرًا {النساء/53}

53.azu bar mu anlarḳa ülüş ėlligdin andaġ erse bėrmeseler kişilerke ḫurmā uruġınıŋ yufḳa ḳabınça.

53. Yahudiler Allah'ın mülkünde bir ortaklıkları olduğunu mu sanıyorlar? Eğer öyle olsaydı o zaman onlar insanlara, hurma çekirdeğinin yivindeki zar kadar bir şey bile vermezlerdi.[340]

أَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَى مَا آتَاهُمُ اللّهُ مِن فَضْلِهِ فَقَدْ آتَيْنَآ آلَ إِبْرَاهِيمَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَآتَيْنَاهُم مُّلْكًا عَظِيمًا {النساء/54}

54.azu yatarlar mu kişilerni anıŋ üze kim bėrdi anlarḳa Taŋrı anıŋ artuḳluḳından bėrdimiz ök ibrāhīm boḍunıŋa bitigni könilik bütünlükni bėrdimiz anlarḳa uluġ mülk.

339 Krş. Bakara 2/256. Âyette geçen "Cibt" kelimesi sözlükte büyü, büyücü ve şeytan anlamlarına da gelmektedir. "Tâğût" kelimesi ise, azmak, azgınlık etmek, isyan etmek gibi anlamlara gelen "Tuğyan" kökünden türetilmiştir. Buradaki anlamı, "İnsanları doğru yoldan saptıran kimse, şeytan ve şeytan tabiatlı kimse" demektir.

340 Dilimizde bu husus, "Bitini bile vermez" şeklinde ifade edilir.

54. Yoksa onlar, Allah'ın Peygambere ve müminlere[341] lutuf ve keremiyle verdiği (peygamberlik, zafer, yardım gibi) nimetleri mi kıskanıyorlar? Oysa Biz İbrahim'in soyuna da kitab ve peygamberlik[342] vermiş ve onlara büyük bir saltanat bahşetmiştik.

فَمِنْهُم مَّنْ آمَنَ بِهِ وَمِنْهُم مَّن صَدَّ عَنْهُ وَكَفَى بِجَهَنَّمَ سَعِيرًا {النساء/55}

55.anlarda kim kėrtgündi aŋar anlarda kim yüz ewürdi andın. tap tamuġ tamdurulmış.

55. Bununla beraber Yahudilerin bir kısmı İbrahim soyuna verilen vahye inanmış, bir kısmı da ondan yüz çevirmiştir. Onlara cehennemin alevler püskürten korkunç ateşi yeter.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُواْ بِآيَاتِنَا سَوْفَ نُصْلِيهِمْ نَارًا كُلَّمَا نَضِجَتْ جُلُودُهُمْ بَدَّلْنَاهُمْ جُلُودًا غَيْرَهَا لِيَذُوقُواْ الْعَذَابَ إِنَّ اللّهَ كَانَ عَزِيزًا حَكِيمًا {النساء/56}

56.bütünlükün anlar tandılar belgülerimizke herāyna kigürgeymiz anlarnı otķa. tėgme yolı bişip küyse terileri tegşürgey miz anlarķa aḍın terileri tatġuları üçün ķınnı. bütünlükün Taŋrı erür küşüş bütün işlig.

56. Âyetlerimizi inkârda direnen böyle kimseleri öyle bir ateşe sokacağız ki, her yanıp piştiklerinde derilerini, azabı tekrar tekrar tatsınlar diye yeni derilerle değiştireceğiz.[343] Allah Azîz'dir; vereceği cezayı kimse engelleyemez, Hakîm'dir; kâfirleri cezalandırması hikmetine uygundur.

وَالَّذِينَ آمَنُواْ وَعَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ سَنُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا لَّهُمْ فِيهَا أَزْوَاجٌ مُّطَهَّرَةٌ وَنُدْخِلُهُمْ ظِلاًّ ظَلِيلاً {النساء/57}

57.anlar kim kėrtgündiler ķıldılar ėḍgülükler herāyna kigürgey miz anlarnı būstānlarķa aķar anıŋ astınındın arıķlar meŋgü ķalıġlılar anıŋ içinde ulaşu. anlarķa anıŋ içinde cüftler arıġ. kigürgeymiz anlarnı köligelik köligelikke.

57. İman edip iyi ve yararlı işler yapanları ise, altından ırmaklar akan ve sürekli kalacakları cennetlere yerleştireceğiz. Onlar için orada tertemiz eşler olacaktır.[344] Onları cennetteki koyu

341 Lafzen, "İnsanlara."
342 Lafzen, "Hikmet." Hz. İbrahim'in soyundan gelip peygamberlik ve saltanat verilenler, Davud ve Süleyman gibi peygamberlerdir.
343 Cehennemdekilerin derilerinin yandıktan sonra yenilenmesi, bazı müfessirlere göre, azabın çok uzun müddet süreceğinden kinayedir. Bu, temsilî bir üslûptur.
344 Krş. Bakara 2/25.

gölgelikler altında mutluluk içinde yaşatacağız.

إِنَّ اللهَ يَأْمُرُكُمْ أَن تُؤدُّواْ الأَمَانَاتِ إِلَى أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُم بَيْنَ النَّاسِ أَن تَحْكُمُواْ بِالْعَدْلِ إِنَّ اللهَ نِعِمَّا يَعِظُكُم بِهِ إِنَّ اللهَ كَانَ سَمِيعًا بَصِيرًا {النساء/58}

58.bütünlükün Taŋrı fermānlayur silerke ötemekiŋizler emānetlerni iḍileriŋe. ḳaçan aḍırsa seçseler kişiler ara aḍırmaḳıŋızlar seçmekiŋizler könilik birle. bütünlükün Taŋrı nėme körklüg pend bėrür silerke anıŋ birle. Taŋrı erür ėşitgen körgen.

58. Allah emanetleri; görev ve sorumlulukları ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletli davranmanızı emreder.[345] Bakın Allah size ne güzel öğüt veriyor! Unutmayın ki, Allah Semî'dir; sizin hak ve hukuka dair bütün konuştuklarınızı işitir, Basîr'dir; yaptıklarınızı görür, emanetlere riâyet edip etmediğinizi bilir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ أَطِيعُواْ اللهَ وَأَطِيعُواْ الرَّسُولَ وَأُوْلِي الأَمْرِ مِنكُمْ فَإِن تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللهِ وَالرَّسُولِ إِن كُنتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ ذَلِكَ خَيرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلاً {النساء/59}

59.ay anlar kim kėrtgündiler boyun sünler Taŋrıḳa yme boyun sünler yalavaçḳa iş iḍileriŋe silerdin eger uruşsa siler nerse içinde yanduruŋlar anı Taŋrıḳa yalavaçḳa eger kėrtgünür erse siler Taŋrıḳa kėḍinki künke. ol yėgrek körklügrek söz yanışın.

59. Ey iman edenler! Allah'a, Peygambere ve sizden olan yöneticilerinize itaat edin. Herhangi bir meselede ihtilâfa düştüğünüzde konuyu Allah'a ve Peygambere götürün.[346] Çünkü siz, Allah'a ve âhiret gününe inanan insanlarsınız. Bilin ki, bu sizin için daha hayırlıdır ve neticesi en güzel olan da budur.

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ آمَنُواْ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنزِلَ مِن قَبْلِكَ يُرِيدُونَ أَن يَتَحَاكَمُواْ إِلَى الطَّاغُوتِ وَقَدْ أُمِرُواْ أَن يَكْفُرُواْ بِهِ وَيُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَن يُضِلَّهُمْ ضَلاَلاً بَعِيدًا {النساء/60}

345 Bu âyet, devlet işlerinin ehil, devlet idaresini iyi bilen, yetenekli kişilere verilmesinin ve onların da halkı yönetirken adaletten kesinlikle ayrılmamalarının gereğini vurgulamaktadır. Emanet kavramı oldukça geniş bir anlam taşır. Bakara 2/283'te bir kişinin diğerine emanet olarak bıraktığı eşyadır. Ahzab 33/72'de insana yüklenen görev ve sorumluluklardır. Ayrıca bkz. Enfal 8/27. Kulun Rabbine karşı emaneti onun emirlerini yerine getirmesi, yasaklarından sakınması, kendini Allah'a yakınlaştıracak işler yapmasıdır.

346 Yani "Kur'an ve Sünnete başvurarak, kıyas yaparak anlaşmazlığı çözün."

60.baḳmas mu sen anlarḳa kim ayurlar kim anlar kėrtgündiler aŋar kim indürüldi saŋa yme aŋar kim indürüldi sėndin öŋdün. tilerler aḍırmaḳ kesmek yarmaḳları boynaġuḳa fermānladılar kim tanmaḳları aŋar. tiler yek kim yolsuz ḳılmaḳ olarnı ıraḳ yolsuz bolmaḳ.

60. Ey Peygamber! Sana indirilen Kitaba ve senden önce indirilen kitaplara iman ettiklerini ileri sürenlerin, yargılanmak üzere Tâğûta (şeytanî duygularla hareket eden kimseye) başvurmak istediklerini görüyorsun değil mi? Oysa onlar ona uymamakla emrolunmuşlardı. Şeytanî duygularla hareket eden o kişi ise, onları tam manasıyla bir sapıklığa sürüklemek istemektedir.[347]

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْاْ إِلَى مَا أَنزَلَ اللّهُ وَإِلَى الرَّسُولِ رَأَيْتَ الْمُنَافِقِينَ يَصُدُّونَ عَنكَ صُدُودًا {النساء/61}

61.ḳaçan aytılsa anlarḳa kelińler tėp anıŋ tapa kim indürdi Taŋrı taḳı yalavaçlar tapa körersen ėkki yüzlüglerni yüz ewrürler sėndin yüz ewürmek.

61. O münafıklara, “Allah’ın indirdiği Kitaba ve Peygambere gelin; onun hükümlerine uyun” denildiğinde, onların senden büsbütün uzaklaştıklarını görürsün.

فَكَيْفَ إِذَا أَصَابَتْهُم مُّصِيبَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ ثُمَّ جَآؤُوكَ يَحْلِفُونَ بِاللّهِ إِنْ أَرَدْنَا إِلاَّ إِحْسَانًا وَتَوْفِيقًا {النساء/62}

62.neteg ḳılurlar ḳaçan tegse anlarḳa bir tegigli ḳadġu anıŋ birle kim aşundurdı eligleri yana kelürler saŋa ant içerler. Taŋrı tapa tilemedimiz meger eḍgülük ḳılmaḳ yavaşurmaḳ.

62. Seni bırakıp yargılanmak üzere başkalarına gitmeleri sebebiyle başlarına bir felâket geldiğinde halleri nice olur?! Bir de, sana gelip Allah adına yemin ederek, “Bizim amacımız sadece iyilik ve uzlaşma idi” diye özür dilemeye kalkıyorlar.

أُولَئِكَ الَّذِينَ يَعْلَمُ اللّهُ مَا فِي قُلُوبِهِمْ فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ وَعِظْهُمْ وَقُل لَّهُمْ فِي أَنفُسِهِمْ قَوْلاً بَلِيغًا {النساء/63}

63.anlar tururlar anlar bilir Taŋrı anı kim köŋülleri içinde yüz ewürgil anlardın pend bėrgil anlarḳa aẏġıl anlarḳa özleri içinde yorıḳ söz.

347 Krş. Bakara 2/256; Nisâ 4/51. Âyetteki “Tâğût” kelimesi ile Ka’b b. Eşref kastedilmektedir. O, azgınlığı ve Hz. Peygambere düşmanlığı sebebiyle şeytana benzetilmiştir.

63. Ey Peygamber! Allah onların kalplerindekini iyi bilir. Sen onların özür dilemelerine itibar etme. Onlara yaptıklarının çok kötü bir şey olduğunu anlat. Kendileriyle öyle bir konuş ki, içlerine otursun, yürekleri korkuyla dolsun.

وَمَا أَرْسَلْنَا مِن رَّسُولٍ إِلاَّ لِيُطَاعَ بِإِذْنِ اللّهِ وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذ ظَّلَمُواْ أَنفُسَهُمْ جَآؤُوكَ فَاسْتَغْفَرُواْ اللّهَ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُواْ اللّهَ تَوَّابًا رَّحِيمًا {النساء/64}

64.ıḍmadımız bir yalavaçdın meger belgü üçün Taŋrı yarlıḳıŋa eger anlar ançada küç ḳıldılar özleriŋe kelseler saŋa yarlıḳayu ḳolsalar Taŋrıda yarlıḳayu ḳolsa anlarnı yalavaç bulġaylar oḳ Taŋrını tevbe bezerlegen yarlıḳaġan.

64. Biz, koyduğumuz kural gereği, gönderdiğimiz her peygamberi kendisine uyulması için gönderdik. Eğer onlar (o şeytan tabiatlı kişinin hakemliğine başvurmakla) kendilerine zulmettiklerinde, pişmanlık duyarak hemen sana gelip Allah'ın bağışlamasını dileselerdi ve sen de peygamber olarak onların bağışlanmasını isteseydin, Allah'ın tevbeleri daima kabul ettiğini ve O'nun ne kadar merhametli olduğunu görürlerdi.

فَلاَ وَرَبِّكَ لاَ يُؤْمِنُونَ حَتَّىَ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لاَ يَجِدُواْ فِي أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُواْ تَسْلِيمًا {النساء/65}

65.yoḳ kim iḍiŋ tapa kėrtgünmesler ançaḳa tėgi sėni aḍrıġlı seçigli yaraġınça anıŋ içinde ulġaydı anlar ara yana bulmaslar özleri içinde ḫarāc anıŋdın kim kestiŋ seçtiŋ boyun bėrürler boyun bėrmek.

65. Hayır! Rabbine andolsun ki, onlar anlaşmazlığa düştükleri konularda seni hakem olarak kabul etmedikçe ve verdiğin hükümden dolayı içlerinde bir sıkıntı, bir burukluk duymaksızın sana yürekten teslim olmadıkça iman etmiş sayılmazlar.

وَلَوْ أَنَّا كَتَبْنَا عَلَيْهِمْ أَنِ اقْتُلُواْ أَنفُسَكُمْ أَوِ اخْرُجُواْ مِن دِيَارِكُم مَّا فَعَلُوهُ إِلاَّ قَلِيلٌ مِّنْهُمْ وَلَوْ أَنَّهُمْ فَعَلُواْ مَا يُوعَظُونَ بِهِ لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ وَأَشَدَّ تَثْبِيتًا {النساء/66}

66.eger biz bitise erdimiz anlar üze kim öldürüŋler tėp özüŋüzlerni azu çıḳıŋlar ėwleriŋizdin ḳılmaġaylar anı meger az anlardın eger anlar ḳılsalar erdi anı kim pend bėrlürler anıŋ birle bolġay erdi yėgrekrek anlarḳa ḳatıġraḳ bekütmek.

66. (İçlerinde, "Allah bizden, kendimizi öldürmemizi ya da ülkemizi terk etmemizi istese biz o emri yerine getirirdik" diyen Yahudiler var. Oysa vaktiyle atalarına dediğimiz gibi) Biz onlara, "Birbirinizi öldürün"[348] ya da "Yurtlarınızı terk edin" diye emretseydik, birkaç kişi hariç bu emri yerine getiren olmazdı. Eğer onlar, verilen öğütleri yerine getirip Peygamberi dinleselerdi, bu hem kendileri için daha hayırlı olur, hem de gerçek imana kavuşmalarına vesile olurdu.

وَإِذاً لَّآتَيْنَاهُم مِّن لَّدُنَّا أَجْراً عَظِيمًا {النساء/67}

67.andaġ erse bėrgey erdimiz anlarḳa bizdin yaru bir uluġ ṣevāb.

67. İşte o zaman Biz kendilerine katımızdan büyük bir mükâfat verirdik.

وَلَهَدَيْنَاهُمْ صِرَاطًا مُّسْتَقِيمًا {النساء/68}

68. köndürgey erdimiz anlarnı köni yolḳa.

68. Ve onları doğru yola iletmiş olurduk.

وَمَن يُطِعِ اللّهَ وَالرَّسُولَ فَأُوْلَئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللّهُ عَلَيْهِم مِّنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاء وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَئِكَ رَفِيقًا {النساء/69}

69.kim yarlıġ tutsa Taŋrınıŋ yalavaçnıŋ anlar anlarnıŋ birle kim ėrinç bėrdi Taŋrı anlar üze yalavaçlardın çın sözlüglerdin şehīdlerdin ėḍgülerdin. körklüg erür anlar saŋa yol ėşi.

69. Allah'a ve Peygambere itaat edenler bilsinler ki, onlar (âhirette) Allah'ın kendilerine nimet verdiği peygamberler, sıddîkler, şehidler[349] ve iyi kimselerle beraber olacaklardır. Ne güzel arkadaştır onlar!

ذَلِكَ الْفَضْلُ مِنَ اللّهِ وَكَفَى بِاللّهِ عَلِيمًا {النساء/70}

348 Krş. Bakara 2/54.

349 Sıddîkler, Allah'a ve O'nun elçisine en önce inanmakla Allah katında özel bir konuma sahip kimselerdir. Şehidler ise, amellerini Allah'ın her zaman kendilerini gördüğü bilinciyle yapan ya da inandığı yüce değerler uğruna canını veren kimselerdir. Her iki ifade de Allah katında önemli bir konumu olanlarla ilgili özel iki kavramdır. Ayrıca krş. Hadîd 57/19.

70.ol artuḳluḳ ėḍgülük Taŋrıdın. tap turur Taŋrı bilgen.

70. İşte bu, Allah'ın onlara bir lutfudur. Allah kime lutuflarda bulanacağını çok iyi bilir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ خُذُواْ حِذْرَكُمْ فَانفِرُواْ ثُبَاتٍ أَوِ انفِرُواْ جَمِيعًا {النساء/71}

71.ay anlar kim kėrtgündiler alınlar alumuŋızlarnı çıḳınlar ögür ögür azu çıḳınlar yumḳı.

71. Ey iman edenler! Düşmana karşı savunma önlemlerinizi alın, silahlanın; bölük bölük veya toptan savaşa gidin.

وَإِنَّ مِنكُمْ لَمَن لَّيُبَطِّئَنَّ فَإِنْ أَصَابَتْكُم مُّصِيبَةٌ قَالَ قَدْ أَنْعَمَ اللّهُ عَلَيَّ إِذْ لَمْ أَكُن مَّعَهُمْ شَهِيدًا {النساء/72}

72.silerde kim bar keçrürek mü ḳalır eger tėgse silerke bir tėgigli ḳaḍġu aydı ėrinç bėrdi Taŋrı meniŋ üze ançada kim ermedim anlar birle anuḳ.

72. Fakat gerçek şu ki, savaşa gitme konusunda sizden bazıları ağırdan almaktadır. Eğer savaşta yenilirseniz,[350] o münafıklardan her biri şöyle der: "Allah bana lutfetmiş, iyi ki savaşa gitmemişim, gitmiş olsaydım ben de onlarla birlikte olacaktım ve bu felaket benim de başıma gelecekti."

وَلَئِنْ أَصَابَكُمْ فَضْلٌ مِّنَ اللّهِ لَيَقُولَنَّ كَأَن لَّمْ تَكُن بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُ مَوَدَّةٌ يَا لَيْتَنِي كُنتُ مَعَهُمْ فَأَفُوزَ فَوْزًا عَظِيمًا {النساء/73}

73.eger tegse silerke artuḳluḳ Taŋrıdın ayġaylar oḳ andaġ ḳalı ermedük teg silerli ara anılı ara sewüglüg ay kāşki men erse erdim anlar birle elig üstep ḳurtulġay erdim uluġ ḳurtulmaḳ.

73. Eğer siz, (savaşın sonunda zafer ve ganimet elde ederek) Allah'ın lutfuna erişirseniz -sanki sizinle kendisi arasında hiçbir tanışıklık yokmuş, sanki yabancıymış gibi- o zaman da şöyle der: "Keşke ben de onlarla beraber olsaydım da, ben de bu nimetlerden çokça pay alsaydım."

350 Lafzen, "Başınıza bir felâket gelirse."

فَلْيُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللهِ الَّذِينَ يَشْرُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا بِالآخِرَةِ وَمَن يُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللهِ فَيُقْتَلْ أَو يَغْلِبْ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا {النساء/74}

74.toḳuşsun Taŋrı yolı içinde anlar kim satarlar yaḳın tiriglikni kėḍinki ajunḳa. kim toḳuşsa Taŋrı yolı içinde öldürülse azu yėŋse herāyna bėrgey ök miz aŋar uluġ bir şevāb.

74. O halde, dünya hayatına karşı âhireti tercih edenler Allah yolunda savaşsınlar. Şunu iyi bilin ki, Allah yolunda savaşanlar şehid de olsa gazi de olsa[351] Biz onlara büyük bir mükâfat vereceğiz.

وَمَا لَكُمْ لاَ تُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللهِ وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاء وَالْوِلْدَانِ الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْ هَذِهِ الْقَرْيَةِ الظَّالِمِ أَهْلُهَا وَاجْعَل لَّنَا مِن لَّدُنكَ وَلِيًّا وَاجْعَل لَّنَا مِن لَّدُنكَ نَصِيرًا {النساء/75}

75.nėgü ol silerke toḳışmas siler Taŋrı yolı içinde kewrek tutulmışlar erenlerdin tişilerdin oġlanlardın anlar kim ayurlar iḍimizā! çıḳarġıl bizni bu ėldin küç ḳılıġlı boḍunı. ḳılġıl biziŋke sėndin yaru èş dost yana ḳılġıl bizke sėndin yaru yārīçi.

75. Ey müminler! Size ne oluyor da erkek, kadın ve çocuklardan ezilen ve çaresiz kalan birtakım insanları[352] kurtarmak için Allah yolunda savaşmıyorsunuz? Öyle ki, bu insanlar, "Ey Rabbimiz! Bizi bu ülkedeki zâlim halkın elinden kurtar, Kendi katından bize sahip çıkacak, haklarımızı koruyacak ve bize yardım edecek birini gönder!" diye yakarıp duruyorlar.

الَّذِينَ آمَنُواْ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللهِ وَالَّذِينَ كَفَرُواْ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ الطَّاغُوتِ فَقَاتِلُواْ أَوْلِيَاء الشَّيْطَانِ إِنَّ كَيْدَ الشَّيْطَانِ كَانَ ضَعِيفًا {النساء/76}

76.anlar kim kėrtgündiler toḳuşurlar Taŋrı yolı içinde. anlar kim tandılar toḳuşurlar iblīs yolı içinde. toḳuşuŋlar iblīs dostları birle. bütünlükün iblīsniŋ alı keydi erür küfr ol.

76. Bilin ki, inanan kimselere Allah yolunda savaşmak yaraşır. Küfürde direnenlerin işi ise, Tağût (şeytani güçler) yolunda savaşmaktır. Ey inananlar! Siz de şeytanın dostlarına, yandaşlarına karşı savaşın. Aslına bakılırsa şeytanın tuzağı (uğrunda savaştığınız Allah'ın gücü karşısında) çok zayıftır.

351 Lafzen, "Ölse de gâlip gelse de."

352 Âyette sözü edilen ezilenler; çaresiz kimseler, müşrikler tarafından Medine'ye göç etmeleri engellenen ve orada zulüm gören müslümanlardır. Âyet onlardan bahsetmekle birlikte, her devirde bu tür insanlara yardım edilmesi gerektiğini hatırlatır.

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ قِيلَ لَهُمْ كُفُّواْ أَيْدِيَكُمْ وَأَقِيمُواْ الصَّلاَةَ وَآتُواْ الزَّكَاةَ فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ إِذَا فَرِيقٌ مِّنْهُمْ يَخْشَوْنَ النَّاسَ كَخَشْيَةِ اللّهِ أَوْ أَشَدَّ خَشْيَةً وَقَالُواْ رَبَّنَا لِمَ كَتَبْتَ عَلَيْنَا الْقِتَالَ لَوْلا أَخَّرْتَنَا إِلَى أَجَلٍ قَرِيبٍ قُلْ مَتَاعُ الدَّنْيَا قَلِيلٌ وَالآخِرَةُ خَيْرٌ لِّمَنِ اتَّقَى وَلاَ تُظْلَمُونَ فَتِيلاً {النساء/77}

77.körmes mü sen anlarķa aytıldı anlarķa yıġınlar elleriŋizni aḍaķın tutuŋlar namāznı bėriŋler zekātnı. ķaçan kim bitilse anlar üze toķışmaķ ançada bir ögür anlardın ķorķarlar kişilerdin Taŋrı ķorķınçı teg azu ķatıġraķ ķorķınç. ayurlar iḍimizā! nelük bitidiŋ biziŋ üze toķışnı nelük kėŋümediŋ bizni atalmış yaķın vaķtķa tėgi. ayġıl dünyānıŋ az turur kėḍinki ajun yėgrekrek turur aŋar kim ķorķsa küç ķılınmaġay siler ayada uķmış kirçe.

77. Ey Peygamber! Vaktiyle kendilerine, “Şimdi savaşı düşünmeyin, namazınızı kılmaya, zekâtınızı vermeye bakın” denilenleri görüyorsun değil mi? Şimdi onlara düşmanla savaş farz kılınınca bir kısmı Allah’tan korkar gibi -hatta ondan da fazla- düşmandan korkuyor ve “Ey Rabbimiz! Niçin bize savaşı farz kıldın? Bunu bizim için biraz daha geciktirseydin olmaz mıydı?” diye yalvarırcasına bakıyor.[353] Sen onlara de ki: “Dünyanın geçici zevkleri (âhirete nazaran) çok az bir şeydir. Âhiret ise, Allah’ın cihad emrine karşı sorumlu ve duyarlı davrananlar için daha hayırlıdır. O gün siz, kıl kadar bile haksızlığa uğramayacaksınız.”

أَيْنَمَا تَكُونُواْ يُدْرِككُّمُ الْمَوْتُ وَلَوْ كُنتُمْ فِي بُرُوجٍ مُّشَيَّدَةٍ وَإِن تُصِبْهُمْ حَسَنَةٌ يَقُولُواْ هَذِهِ مِنْ عِندِ اللّهِ وَإِن تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ يَقُولُواْ هَذِهِ مِنْ عِندِكَ قُلْ كُلٌّ مِّنْ عِندِ اللّهِ فَمَا لِهَؤُلاء الْقَوْمِ لاَ يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ حَدِيثًا {النساء/78}

78.ķayda kim bolsa siler tėggey silerni ölüm eger bolsa siler eḍiz yüksek köşkler içre. eger tegse bir ėḍgülük ayurlar bu Taŋrınıŋ üskindin eger tėgse anlarķa bir ėsizlik ayturlar bu biziŋdin. ayġıl ķamuġ Taŋrı üskindin turur. ne ol bu boḍunķa uķa yazmaslar sözni?

78. Unutmayın ki, nerede olursanız olun ölüm sizi mutlaka yakalar, hatta siz, sağlam kalelerde, burçlarda olsanız bile. Ölümden korkan böyle kimseler bir iyiliğe ve güzelliğe kavuştuklarında, “Bu Allah’tandır” derler. Fakat başlarına bir kötülük gelirse, “Bu senin yüzünden” derler. Sen onlara de ki: “Başınıza gelen her şey Allah’tandır; O’nun koyduğu kurallar gereğidir.” O halde bu insanlara ne oluyor da sözü anlamaya, hakikati görmeye yanaşmıyorlar.

353 Lafzen, “Yalvarıyorlar.” Beyzâvî, söz konusu kimselerin bu ifadeleri içlerinden geçirmiş olmaları ihtimalini zikretmiştir. Konunun akışı bu ihtimale uygun olduğu için âyeti, “Yalvarırcasına bakıyorlardı” şeklinde tercüme etmeyi uygun gördük.

مَّا أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللّهِ وَمَا أَصَابَكَ مِن سَيِّئَةٍ فَمِن نَّفْسِكَ وَأَرْسَلْنَاكَ لِلنَّاسِ رَسُولاً وَكَفَى بِاللّهِ شَهِيدًا {النساء/79}

79.yana ne kim tegse saŋa bir ėḍgülükdin Taŋrıdın turur. yana nė kim tėgse saŋa bir ėsizlikdin özüŋdin turur. ıḍtımız sėni kişilerke yalavaç tap ol Taŋrı tanuḳ.

79. Hâlâ diyorlar ki: “Başına bir iyilik gelirse bu Allah’tandır, herhangi bir kötülük gelirse bu da sendendir.”[354] Oysa Biz seni insanlara elçi olarak gönderdik. (Onların başına gelenlerle senin ne ilgin olabilir ki? Onlar inanmasalar da) senin peygamberliğine tanık olarak Allah yeter.

مَّنْ يُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللّهَ وَمَن تَوَلَّى فَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا {النساء/80}

80. kim boyun süse yalavaçḳa boyun südi oḳ Taŋrıḳa. kim arḳa bėrip ewrülse ıḍmaz miz sėni anlar üze küḍezçi.

80. Kim Peygambere itaat ederse Allah’a itaat etmiş olur. Kim de itaat etmez ve yüz çevirirse bilesin ki, Biz seni onlara bekçi olarak göndermedik.[355]

وَيَقُولُونَ طَاعَةٌ فَإِذَا بَرَزُواْ مِنْ عِندِكَ بَيَّتَ طَآئِفَةٌ مِّنْهُمْ غَيْرَ الَّذِي تَقُولُ وَاللّهُ يَكْتُبُ مَا يُبَيِّتُونَ فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللّهِ وَكَفَى بِاللّهِ وَكِيلاً {النساء/81}

81.ayurlar boyun bėrmek ḳaçan çıḳtılar erse seniŋ üsküŋdin tünle endāze ḳıldı bir gürūh anlardın anda aḍın kim ayur sen. Taŋrı bitir anı kim tüneyürler. yüz ewürgil anlardın köŋül urġıl Taŋrıḳa tap Taŋrı küḍezçi.

81. Ey Peygamber! Münafıklar senin yanında iken, “Ne dersen kabulümüzdür” derler. Fakat senin yanından çıkıp gittiklerinde, onlardan bir grup geceleyin toplanır, senin söylediğinin aksine düşünceler üretirler. Allah onların geceleyin kurdukları tuzakları kaydeder. Bu yüzden sen onlara aldırma, yalnız Allah’a güven, O’na dayan. Dayanıp güvenilecek tek vekil Allah’tır.

354 Bazı müfessirler bu âyetin önceki âyetle ilgili olduğunu ve başında gizli bir “Diyorlar ki” fiilinin bulunduğunu ifade etmişlerdir ki, konunun akışı açısından biz bu anlamı daha uygun bulduk. Âyete müstakil bir anlam vermek de mümkündür. Bu takdirde şöyle bir yorum yapılabilir: İyiliği de kötülüğü de tercih eden insandır, bunların her ikisini yaratan da Allah’tır. Yüce Allah yarattıklarını insanın yararını ve iyiliğini gözeterek düzenlemiştir. Ancak insan, davranışlarıyla bu iyilik üzere kurulmuş düzeni bozup kötülüğün oluşmasına sebep olduğu için kötülük, insana isnad edilmiştir.

355 Sen onları günahlardan korumakla yükümlü değilsin. Sen sadece bildirmekle yükümlüsün. Onları zorla itaat ettirecek de değilsin. Onların hesabını görmek Bize aittir.

أَفَلاَ يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِندِ غَيْرِ اللهِ لَوَجَدُواْ فِيهِ اخْتِلاَفًا كَثِيرًا {النساء/82}

82.ewre tewre baḳmaslar mu ḳur'ānḳa. eger erse Taŋrıda aḍınḳıdın bulġaylar erdi anıŋ içinde üküş iḫtilāflar.

82. Onlar bu Kur'an üzerinde hiç mi düşünmüyorlar? Eğer o, Allah'tan başka biri tarafından gönderilmiş olsaydı onda birçok çelişki bulurlardı.

وَإِذَا جَاءهُمْ أَمْرٌ مِّنَ الأَمْنِ أَوِ الْخَوْفِ أَذَاعُواْ بِهِ وَلَوْ رَدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَإِلَى أُوْلِي الأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنبِطُونَهُ مِنْهُمْ وَلَوْلاَ فَضْلُ اللهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لاَتَّبَعْتُمُ الشَّيْطَانَ إِلاَّ قَلِيلاً {النساء/83}

83.ḳaçan kelse anlarḳa bir iş ḳorḳınçsızlıḳdın azu ḳorḳınçdın yaḍarlar anı. eger ḳoḍsalar anı yalavaçḳa iş iḍileri kelmekiŋe anlardın bilir anı anlar kim yāḍundılar anı anlardın. eger Taŋrı faẓlı bolmasa erdi siler üze anıŋ yarlıḳamaḳı uḍu barġay erdiŋizler yekke meger az.

83. Bazı imanı zayıf kimseler, müslümanların güvenliğine dair olumlu veya olumsuz bir haber aldıklarında onu etrafa yayarlar. Oysa edindikleri bilgileri Peygambere ve yetkililere ulaştırmış olsalardı, onlar haberin kaynağına inerek işin aslını öğrenir, gerçeği ortaya çıkarırlardı.[356] Eğer Allah'ın keremi, lutfu ve rahmeti olmasaydı çoğunuz (bu tür düşüncesiz davranışlarınızla) şeytana uyup gitmiştiniz.

فَقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللهِ لاَ تُكَلَّفُ إِلاَّ نَفْسَكَ وَحَرِّضِ الْمُؤْمِنِينَ عَسَى اللهُ أَن يَكُفَّ بَأْسَ الَّذِينَ كَفَرُواْ وَاللهُ أَشَدُّ بَأْسًا وَأَشَدُّ تَنكِيلاً {النساء/84}

84.toḳuşġıl Taŋrı yolı içinde. fermānlanmas sen meger özüŋ birle. ḥarīżlıḳ ḳılġıl kėrtgünüglilerni. bolġay kim Taŋrı yıġmaḳı anlarnıŋ ḳatıġların kim tandılar. Taŋrı ḳavīraḳ küçün ḳavīraḳ ḳızġut ḳılmaḳḳa.

84. Ey Peygamber! (Eğer müminler savaşmakta gevşeklik gösteriyorlarsa sen çık, tek başına)

356 Milletlerin hayatında, özellikle savaş sırasında istihbarat çok önemlidir. İstihbaratta elde edilen bir bilgiyi değerlendirmek ve yorumlamak bir tecrübe ve uzmanlık işidir, herkesin yapabileceği bir şey değildir. Dolayısıyla böyle bir bilgiyi yetkili kişiye ulaştırmak gerekir. Halk arasında yaymak fayda yerine zarar getirir.

Allah yolunda savaş. Çünkü savaşmakla öncelikle sen yükümlüsün. Müminleri de savaşa teşvik et. Allah kâfirlerin gücünü mutlaka kıracaktır. Çünkü Allah'ın darbesi çok şiddetli, cezası çok ağırdır.

مَّن يَشْفَعْ شَفَاعَةً حَسَنَةً يَكُن لَّهُ نَصِيبٌ مِّنْهَا وَمَن يَشْفَعْ شَفَاعَةً سَيِّئَةً يَكُن لَّهُ كِفْلٌ مِّنْهَا وَكَانَ اللّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ مُّقِيتًا {النساء/85}

85.kim yazuḳ keçrü bağışlayu ḳolsa edgü bağışlayu ḳolmaḳ bolġay aŋa ülüş andın. kim yazuḳ keçrü bağışlayu ḳolsa yawuz bağışlayu ḳolmaḳ bolġay aŋar ülüş andın. erür Taŋrı tėgme bir nerse üze uġan.

85. Kim güzel ve hayırlı bir iş için kılavuzluk ederse (Peygamberle birlikte savaşa öncülük ederse) ondan bir sevap kazanır.[357] Kim de kötü bir iş için aracılık ederse (Peygamberle birlikte savaşa katılmaz ve başkalarını da engellerse) o da bundan dolayı bir günah kazanır. Allah herkese, iyi ya da kötü yaptığı her şeyin karşılığını vermeye muktedirdir.

وَإِذَا حُيِّيتُم بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّواْ بِأَحْسَنَ مِنْهَا أَوْ رُدُّوهَا إِنَّ اللّهَ كَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ حَسِيبًا {النساء/86}

86.ḳaçan selām bėrilse siler selām birle selām bėriŋler andın körklügrek birle azu yanduruŋlar. bütünlükün Taŋrı erür tėgme bir nerse üze saḳış tutuġlı.

86. Bununla birlikte size barış teklif edilirse, siz o tekliften daha güzel ya da ona denk bir teklifle karşılık verin. Unutmayın ki, Allah tek tek her şeyin hesabını tutmaktadır.[358]

اللّهُ لا إِلَهَ إِلاَّ هُوَ لَيَجْمَعَنَّكُمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ لاَ رَيْبَ فِيهِ وَمَنْ أَصْدَقُ مِنَ اللّهِ حَدِيثًا {النساء/87}

87. Taŋrı yoḳ iḍi meger. ol tėrgey ök silerni ḳıyāmet künike şekk yoḳ anıŋ içinde. kim ol könirek Taŋrıdın sözlüg?

87. Allah, öyle bir Tanrıdır ki, O'ndan başka hiçbir Tanrı yoktur ve O, geleceği konusunda hiç şüphe bulunmayan kıyamet günü hepinizi, hesaba çekmek üzere bir araya toplayacaktır.

357 Âyette geçen "Şefaat" kelimesi "katılmak, aracı ve yardımcı olmak" gibi anlamlara da gelmektedir. Bir önceki âyette Hz. Peygamberin tek başına da olsa savaşmasının emredildiği ve bu âyetin de savaşla ilgili olduğu göz önüne alındığında bizim parantez içinde verdiğimiz ikinci mânanın da uygun olduğu anlaşılmaktadır. Zemahşeri, âyeti birinci anlamında, M. Reşit Rıza ise ikinci anlamında yorumlamıştır.

358 Pek çok müfessir bu âyeti, günlük dilde kullandığımız selâmlaşma ile ilgili olarak anlamlandırmıştır. Fakat Râzî'nin de ilk yorum olarak belirttiği gibi âyet, savaştaki barış teklifiyle ilgilidir. Krş. Enfâl 6/61.

Söyleyin, (vaadini gerçekleştirme konusunda) Allah'tan daha doğru sözlü kim olabilir?

فَمَا لَكُمْ فِي الْمُنَافِقِينَ فِئَتَيْنِ وَاللّهُ أَرْكَسَهُم بِمَا كَسَبُواْ أَتُرِيدُونَ أَن تَهْدُواْ مَنْ أَضَلَّ اللّهُ وَمَن يُضْلِلِ اللّهُ فَلَن تَجِدَ لَهُ سَبِيلاً {النساء/88}

88.nėgü ol silerke ėkki yüzlügler içinde ėkki gürūh Taŋrı bütün kemişti anlarnı anı birle kim ḳazġandılar. tiler mü siler kim köndürse siler anı kim yolsuz ḳıldı Taŋrı. kimni yolsuz ḳılsa Taŋrı bulmaġay sen aŋar bir yol.

88. Ey müminler! Size ne oluyor ki, münafıkların kâfir olup olmadıkları konusunda ikiye ayrılıyorsunuz. İşledikleri günahlar, kurdukları tuzaklar yüzünden Allah onları baş aşağı etmiş; kâfirlere dâhil ederek cehenneme yuvarlamıştır. Allah'ın saptırdığı insanları siz mi doğru yola getireceksiniz? Ey Peygamber! Allah bir kimseyi (sapıklığı tercih etmesi sebebiyle) saptırırsa sen artık onun için bir kurtuluş yolu bulamazsın.

وَدُّواْ لَوْ تَكْفُرُونَ كَمَا كَفَرُواْ فَتَكُونُونَ سَوَاء فَلاَ تَتَّخِذُواْ مِنْهُمْ أَوْلِيَاء حَتَّىَ يُهَاجِرُواْ فِي سَبِيلِ اللّهِ فَإِن تَوَلَّوْاْ فَخُذُوهُمْ وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ وَجَدتَّمُوهُمْ وَلاَ تَتَّخِذُواْ مِنْهُمْ وَلِيًّا وَلاَ نَصِيرًا {النساء/89}

89.sewer eger kāfir bolsa siler neteg kim kāfir boldılar bolsalar siler tüp tüz. tutmaŋlar anlardın dostlar ewlerindin keslip çıḳmaġınça Taŋrı yolı içinde. eger ewrülseler tutuŋlar olarnı öldürüŋler olarnı ḳayda bulsa siler olarnı. tutmaŋlar anlardın èş dost ap yme yārīçi.

89. Kâfirler, sizin de kendileri gibi kâfir olup aynı inançta olmanızı isterler. İman ederek Allah yolunda hicret etmedikleri sürece onlardan hiçbirini dost edinmeyin. Eğer iman etmezler ve düşmanlığa devam ederlerse, onları yakalayın ve bulduğunuz yerde (diğer müşriklere yaptığınız gibi) öldürün.[359] Onlardan hiçbirini dost edinmeyin, hiçbiriyle işbirliği yapmayın.

إِلاَّ الَّذِينَ يَصِلُونَ إِلَىَ قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُم مِّيثَاقٌ أَوْ جَآؤُوكُمْ حَصِرَتْ صُدُورُهُمْ أَن يُقَاتِلُوكُمْ أَوْ يُقَاتِلُواْ قَوْمَهُمْ وَلَوْ شَاء اللّهُ لَسَلَّطَهُمْ عَلَيْكُمْ فَلَقَاتَلُوكُمْ فَإِنِ اعْتَزَلُوكُمْ فَلَمْ يُقَاتِلُوكُمْ وَأَلْقَوْاْ إِلَيْكُمُ السَّلَمَ فَمَا جَعَلَ اللّهُ لَكُمْ عَلَيْهِمْ سَبِيلاً {النساء/90}

359 Hz. Peygamber hiçbir münafığı sebepsiz ve suçsuz yere öldürmemiştir. Âyetteki: "Bulduğunuz yerde öldürün" emri, müslümanlarla savaş halinde olan Mekkeli müşriklerle işbirliği yapan ve onlara yardım edip müslümanlara hıyanet eden münafıklar içindir. Anlaşılmaktadır ki, bu durum savaş haliyle ilgilidir. Nitekim müşrikler de müslümanlardan yakaladıklarını öldürüyorlardı. Bir sonraki âyet bu hususa açıklık getirmektedir.

90.meger kim anlar ularlar bir gürūhḳa siler ara olar ara bütünlük baçıġ azu kelseler silerke tarup köküzleri toḳışmaḳları üçün silerniŋ birle azu toḳışmaḳları boḍunları birle. eger tilese Taŋrı musallaṭ ḳılġay erdi anlarnı siler üze toḳışmaġay erdi silerniŋ birle. eger sınardın tursalar silerdin toḳuşmasalar sizlerniŋ birle. tegişseler silerke ėlleşmek. ḳılmadı Taŋrı silerke anlar üze yol.

90. Ancak, savaşmamak üzere anlaşma yaptığınız bir kabileye sığınanlara[360] yahut sizinle veya kendi kabileleriyle savaşmaktan bıkarak size gelip savaşmayacaklarını bildirenlere dokunmayın. Eğer Allah dileseydi onları size saldırtır ve onlar sizinle savaşırlardı. Onlar sizden uzak durup sizinle savaşmazlar ve size barış teklif ederlerse, bu durumda Allah, onların aleyhine herhangi bir şey yapmanıza izin vermez.

سَتَجِدُونَ آخَرِينَ يُرِيدُونَ أَن يَأْمَنُوكُمْ وَ يَأْمَنُواْ قَوْمَهُمْ كُلَّ مَا رُدُّوَاْ إِلَى الْفِتْنِةِ أُرْكِسُواْ فِيهَا فَإِن لَّمْ يَعْتَزِلُوكُمْ وَيُلْقُواْ إِلَيْكُمُ السَّلَمَ وَيَكُفُّوَاْ أَيْدِيَهُمْ فَخُذُوهُمْ وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ ثِقِفْتُمُوهُمْ وَأُوْلَئِكُمْ جَعَلْنَا لَكُمْ عَلَيْهِمْ سُلْطَانًا مُّبِينًا {النساء/91}

91. bulġay siler aḍınlarını kim tilerler kim ḳorḳınç bolmaḳları silerdin yme ḳorḳınçsız bolsalar boḍunlarından tėgme yolı yandurulsa bulġaḳḳa töben kemşülürler anıŋ içinde. eger sınardın turmasa silerdin kemişseler silerke ėlleşmekni yıġsalar eliglerini tutuŋlar olarnı öldürüŋler olarnı ḳayda bolsalar. olar ol ḳıldımız silerke anlar üze bir ḥüccet belgülüg.

91. Bir kısım münafıkların, hem sizinle hem de kendi kabileleriyle barış ve güven içinde yaşamak istediklerini göreceksiniz.[361] Bunlar her ne zaman size karşı savaşa çağrılsa, bu çağrıya gözü kapalı uyarlar. Eğer onlar sizden uzak durmaz, barış teklif etmez ve size karşı savaşı terk etmezlerse onları takip edin ve yakaladığınız yerde öldürün. İşte onlar, kendilerine karşı savaşmanız için size açıkça yetki verdiğimiz kimselerdir.

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ أَن يَقْتُلَ مُؤْمِنًا إِلاَّ خَطَئًا وَمَن قَتَلَ مُؤْمِنًا خَطَئًا فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُّؤْمِنَةٍ وَدِيَةٌ مُّسَلَّمَةٌ إِلَى أَهْلِهِ إِلاَّ أَن يَصَّدَّقُواْ فَإِن كَانَ مِن قَوْمٍ عَدُوٍّ لَّكُمْ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُّؤْمِنَةٍ وَإِن كَانَ مِن قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِّيثَاقٌ فَدِيَةٌ مُّسَلَّمَةٌ إِلَى أَهْلِهِ وَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُّؤْمِنَةً فَمَن لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ تَوْبَةً مِّنَ اللّهِ وَكَانَ اللّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا {النساء/92}

92.bolmas kerekmez kėrtgünüglike öldürmek mü'minni meger yaŋluḳun kim öldürse

360 Bu kabile Eslemî kabilesidir. Hz. Peygamber onlarla fetihten önce anlaşma yapmıştı.
361 Bunlar Esed ve Katafan kabilelerine mensup kişilerdir.

kėrtgünüglini yaŋluḳun āzād ḳılmaḳ bir baş ḳara başnı kėrtgünmiş. ḳan ısparlanmış kişilerine meger muyanlıḳ bağışlasa siler. eger bolsa bir boḍundın düşmen silerke ol kėrtgünmiş bolsa āzād ḳılmaḳ bir baş ḳarabaşı. kėrtgünmiş eger bolsa bir boḍundın siler ara bular ara bütünlük ḳan sanışı ısparlamış kişisiŋe āzād ḳılmaḳ bir boyunnı kėrtgünmiş kim bulmasa rūze tutmaḳ ėkki aynı tutaşı tutmaḳnı bezerlemek Taŋrıdın turur. erür Taŋrı bilgen bütün işlig.

92. Bir müminin diğer bir mümini öldürmeye aslâ hakkı yoktur. Meğerki yanlışlıkla ola! Eğer bir mümin diğer bir mümini yanlışlıkla öldürecek olursa, mümin bir köle azad etmek ve ölenin mirasçılarına diyet (kan bedeli) vermek zorundadır. Eğer ölenin yakınları diyet almayıp kâtili bağışlarlarsa öldüren diyet ödemez. Yanlışlıkla öldürülen mümin (savaş halinde olduğunuz) düşman bir kabileden ise bunun cezası, onu öldüren kişinin mümin bir köleyi azad etmesi; hürriyetine kavuşturmasıdır. Öldürülen kişi, eğer aranızda anlaşma bulunan bir kabileden ise; öldüren kişi bu durumda, ölenin ailesine diyet ödemenin yanında mümin bir köleyi de azad etmek zorundadır. Öldüren kişi, azad edilecek köle bulamazsa (ya da maddi gücü buna elverişli değilse), Allah tarafından tevbesinin kabulü için ardı ardına iki ay oruç tutar. Allah Alîm'dir; öldüren kimsenin hâlini ve sizi ıslah edecek kuralları en iyi O bilir, Hakîm'dir; sağlam kurallar koyar, koyduğu bu kurallarda daima hikmetler vardır.[362]

وَمَن يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُّتَعَمِّدًا فَجَزَآؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا وَغَضِبَ اللّهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُ وَأَعَدَّ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا {النساء/93}

93.kim öldürse bir mü'minni uġrayu anıŋ yanutı tamuġ ol meŋgü ḳalıġlı anıŋ içinde nā ḫoşnūd bolur Taŋrı anıŋ üze sürer anı anuttı aŋar uluġ ḳınnı.

93. Bir kimse bir mümini kasten öldürürse, âhiretteki cezası asırlarca cehennemde kalmaktır.[363] Allah ona gazap etmiş, onu lânetlemiş ve onun için büyük bir azab hazırlamıştır.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ إِذَا ضَرَبْتُمْ فِي سَبِيلِ اللّهِ فَتَبَيَّنُواْ وَلاَ تَقُولُواْ لِمَنْ أَلْقَى إِلَيْكُمُ السَّلاَمَ لَسْتَ مُؤْمِنًا تَبْتَغُونَ عَرَضَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا فَعِندَ اللّهِ مَغَانِمُ كَثِيرَةٌ كَذَلِكَ كُنتُم مِّن قَبْلُ فَمَنَّ اللّهُ عَلَيْكُمْ فَتَبَيَّنُواْ إِنَّ اللّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا {النساء/94}

94.ay anlar kim kėrtgündiler ḳaçan tėrgense siler Taŋrı yolı içinde belgülüg tileŋler aymaŋlar

362 Uluslararası hukuku ilgilendiren bu tür dâvalar günümüzde devletler hukuku esaslarına ve devletler arasındaki suçluların iadesi ve cezalandırılması ile ilgili ikili anlaşmalara göre çözümlenmektedir.

363 Dünyevî cezası için bkz. Mâide 45/5. Krş. Bakara 2/178 ve ilgili not. Hukuken meşru bir sebep olmadan kasten insan öldürmek, İslâm dininde büyük günahlardandır ve Allah bu suçu işleyene küfrün cezasına denk bir ceza vereceği tehdidinde bulunmuştur. "İnsan Allah'ın yapısı, evidir. Bu evi yıkana Allah lânet etmiştir." (İbnu'l-Esir, en-Nihaye, V/251). Krş. Maide 5/32.

aŋar kim kemişse silerke élleşmekni ermes sen kėrtgünügli. tiler siler bu ajun tiriglikini Taŋrı üskinde ġārīlıḳ ġanīmetleri üküş. andaġoḳ erdiŋizler munda öŋdün sipās erdi Taŋrı siler üze belgülüg ḳılıŋlar. bütünlükün Taŋrı erür anı kim ḳılur siler anı bilgen.

94. Ey iman edenler! Allah yolunda savaşmak üzere yola çıktığınızda, karşılaştığınız kişilerin durumlarını iyice araştırıp öğrenin/kesinleştirin.[364] Size müslümanca selâm verene/barış teklif edene,[365] "Sen mümin/eman verilmiş biri[366] değilsin" demeyin, dünya malına tamah ederek onu öldürmeyin. Allah katında sizin için pek çok nimet[367] vardır. Daha önce siz de öyleydiniz (imanınızı gizliyor, açığa vuramıyordunuz). Allah size lutfederek doğruları öğretti. O halde savaşta karşılaştığınız kişilerin durumlarını iyice araştırıp öğrenin. Unutmayın ki, Allah yapıp ettiklerinizden daima haberdardır.

لاَّ يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ غَيْرُ أُوْلِي الضَّرَرِ وَالْمُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ فَضَّلَ اللّهُ الْمُجَاهِدِينَ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ عَلَى الْقَاعِدِينَ دَرَجَةً وَكُلاًّ وَعَدَ اللّهُ الْحُسْنَى وَفَضَّلَ اللّهُ الْمُجَاهِدِينَ عَلَى الْقَاعِدِينَ أَجْرًا عَظِيمًا {النساء/95}

95.tüz bolmas olduruġlılar kėrtgünüglilerdin yas iḍilerinde aḍın ḳatıġlanıġlılar Taŋrı yolı içinde öz mālları birle öz tenleri birle artuḳluḳ urdı Taŋrı ḳatıġlanıġlılar olturuġlılarḳa bir ṣevāb yumḳı üḍ urdı Taŋrı eḍgülükni artuḳluḳ urdı Taŋrı ḳatıġlanıġlılarḳa olturuġlılar üze uluġ bir muyan.

95. Müminlerden bir mazereti olmaksızın[368] savaşa katılmayıp evlerinde oturanlar, Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla savaşanlarla aslâ eşit değildirler. Allah mallarıyla, canlarıyla savaşa katılanları, katılmayanlardan bir derece daha üstün tutmuştur. Her ne kadar Allah bütün müminlere cenneti vâdetmişse de O, savaşanları (mazeretleri olsun olmasın) savaşmayanlardan daha üstün kılmıştır.

دَرَجَاتٍ مِّنْهُ وَمَغْفِرَةً وَرَحْمَةً وَكَانَ اللّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا {النساء/96}

96.ṣevāblar andın yazuḳ örtmek yarlıḳamaḳ. erür Taŋrı yazuḳ örtgen yarlıḳaġan.

364 Hamza, Kisâî ve Halef "Fe tebeyyenû" (Açığa çıkarın) fiilini "Fe tesebbetû" (Kesinleştirin) şeklinde okumuşlardır.

365 Âyette geçen "Selâm" kelimesini, Nâfi', İbn Âmir, Hamza, Ebû Cafer ve Halef, "Silm" şeklinde okumaktadırlar, bu da barış demektir.

366 "Mü'minen" kelimesini İbn Verdân, "Mü'menen" şeklinde okumuştur. Bu takdirde "Eman verilen kişi" anlamına gelmektedir. Âyetin iniş sebebi şöyle bir olaya dayanmaktadır: Hz. Peygamberin Fedek üzerine gönderdiği bir müfrezede bulunan Üsame b. Zeyd, Mirdas b. Nüheyk adlı kişiyi, müslüman olduğunu söyleyip şehadet getirmesine ve selâm vermesine rağmen öldürmüştür. Durum Hz. Peygambere haber verilince çok üzülmüş ve "müslümanım" diyen birini nasıl öldürürsünüz?" diye Üsame'yi azarlamıştır.

367 Lafzen, "Ganimet."

368 Âyette sözü edilen mazeretler; kötürümlük, körlük, topallık ve hastalık gibi hallerdir.

96. Onlara kendi katından yüksek manevî dereceler, günahlardan bağışlanma ve rahmet lutfedecektir. Allah Gafûr'dur; cihad edenlerin günahlarını bağışlar, Rahîm'dir; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir.

إِنَّ الَّذِينَ تَوَفَّاهُمُ الْمَلآئِكَةُ ظَالِمِي أَنْفُسِهِمْ قَالُواْ فِيمَ كُنتُمْ قَالُواْ كُنَّا مُسْتَضْعَفِينَ فِي الأَرْضِ قَالْوَاْ أَلَمْ تَكُنْ أَرْضُ اللّهِ وَاسِعَةً فَتُهَاجِرُواْ فِيهَا فَأُوْلَئِكَ مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَسَاءتْ مَصِيرًا {النساء/97}

97.bütünlükün anlar kim öldürür ferişteler küç ḳılıġlılar özleriŋe ayurlar nė içinde erdiŋizler. ayurlar erdimiz kewrek tutulmışlar yer içinde. ayurlar ermedi mü Taŋrınıŋ yeri kėŋ keslip tursa siler anıŋ içinde. anlarıŋ yatġu yerleri tamuġ ol. iŋen yawuz yanış yer.

97. (Hicret zamanı mazeretleri olmadığı halde hicret etmeyip Mekke'de kalarak) kendilerine kötülük eden kimselere gelince; melekler onların canlarını alacakları zaman, "Siz inancınız için ne yaptınız?" diye soracaklar. Onlar, "Biz Mekke'de zayıf, ezilmiş kimselerdik (ne yapabilirdik ki!)" diye cevap vereceklerdir. Melekler, "Allah'ın yeryüzü geniş değil miydi? Hicret etseydiniz ya!" diyecekler. İşte onların yeri cehennemdir, orası varılacak ne kötü bir yerdir![369]

إِلاَّ الْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاء وَالْوِلْدَانِ لاَ يَسْتَطِيعُونَ حِيلَةً وَلاَ يَهْتَدُونَ سَبِيلاً {النساء/98}

98.meger kewrek tutulmışlar erenlerdin tişilerdin oġlanlardın umaslar al ḳılu könmesler bir yolḳa.

98. Ancak, gerçekten zayıf ve ezilmiş olup hicret etme imkân ve fırsatını bulamayan erkek, kadın ve çocuklar bunun dışındadır.

فَأُوْلَئِكَ عَسَى اللّهُ أَن يَعْفُوَ عَنْهُمْ وَكَانَ اللّهُ عَفُوًّا غَفُورًا {النساء/99}

99.anlar bolġay kim Taŋrı keçürgey anlardın. erür Taŋrı yazuḳ örtgen keçürgen.

369 Âyette cehennemlik oldukları bildirilen kimseler hakkında farklı rivayetler vardır. Öyle anlaşılıyor ki, bunlar hicret etmeye güçleri yettiği halde Mekke'de kalmışlar ve müşriklerle birlikte müslümanlara karşı hareket etmişlerdir. Hatta bunlardan bazılarının Bedir'de müşrikler safında yer aldıkları ve müslümanlar tarafından öldürüldükleri nakledilmektedir.

99. Onlar, Allah'ın kendilerini affedeceği kimselerdir. Çünkü Allah Afüvv'dür; imkânsızlıklar içinde olanları hoş görür, Gafûr'dur; affedici ve bağışlayıcıdır.

وَمَن يُهَاجِرْ فِي سَبِيلِ اللّهِ يَجِدْ فِي الأَرْضِ مُرَاغَمًا كَثِيرًا وَسَعَةً وَمَن يَخْرُجْ مِن بَيْتِهِ مُهَاجِرًا إِلَى اللّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ يُدْرِكْهُ الْمَوْتُ فَقَدْ وَقَعَ أَجْرُهُ عَلى اللّهِ وَكَانَ اللّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا {النساء/100}

100. kim ėwdin barḳdın keslinip çıḳsa Taŋrı yolı içinde bulġay yer içinde kezgü üküş kėŋlik. kim çıḳsa ėwindin keslü Taŋrı tapa taḳı yalavaçı tapa yana yetse aŋa ölüm tüşti ök anıŋ yanutı Taŋrı üze. erür Taŋrı yazuḳ örtgen yarlıḳaġan.

100. Allah yolunda hicret eden kimse, mutlaka güven ve bolluk içinde özgürce yaşayabileceği bir yer bulur. Kim Allah yolunda hicret etmek üzere evinden çıkar, sonra da yolda ölürse,[370] onun mükâfatını vermek Allah'a aittir. Allah Gafûr'dur; Bu durumdaki kimseleri affeder, Rahîm'dir; insanlara karşı daima şefkatli ve merhametlidir.

وَإِذَا ضَرَبْتُمْ فِي الأَرْضِ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَن تَقْصُرُواْ مِنَ الصَّلاَةِ إِنْ خِفْتُمْ أَن يَفْتِنَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُواْ إِنَّ الْكَافِرِينَ كَانُواْ لَكُمْ عَدُوًّا مُّبِينًا {النساء/101}

101.ḳaçan barsa siler toḳış içinde yer yoḳ siler üze yazuḳ kim ḳısḳa tutsalar namāzdın eger ḳorḳsalar yalġan ḳılmaḳlarındın silerke anlar kim tandılar. çın kėrtgünmegliler erürler silerke belgülüg düşmen.

101. Savaş için sefere çıktığınızda kâfirlerin (ânî bir baskınla) size zararlarının dokunacağından korkarsanız, namazı kısaltarak kılmanızda herhangi bir sakınca yoktur. Çünkü kâfirler sizin apaçık düşmanınızdır.[371]

وَإِذَا كُنتَ فِيهِمْ فَأَقَمْتَ لَهُمُ الصَّلاَةَ فَلْتَقُمْ طَآئِفَةٌ مِّنْهُم مَّعَكَ وَلْيَأْخُذُواْ أَسْلِحَتَهُمْ فَإِذَا سَجَدُواْ فَلْيَكُونُواْ مِن وَرَآئِكُمْ وَلْتَأْتِ طَآئِفَةٌ أُخْرَى لَمْ يُصَلُّواْ فَلْيُصَلُّواْ مَعَكَ وَلْيَأْخُذُواْ حِذْرَهُمْ وَأَسْلِحَتَهُمْ وَدَّ الَّذِينَ كَفَرُواْ لَوْ تَغْفُلُونَ عَنْ أَسْلِحَتِكُمْ وَأَمْتِعَتِكُمْ فَيَمِيلُونَ عَلَيْكُم مَّيْلَةً وَاحِدَةً وَلاَ جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِن كَانَ

370 Âyette kastedilen kişi, hicret esnasında Ten'im denilen yerde vefât eden Cündeb b. Damre'dir.

371 Normal yolculukta namazların kısaltılması bu âyete dayandırılmıştır. Hanefiler yolculuk esnasında dört rekâtlı farz namazların iki rekât olarak kılınmasını azimet (bağlayıcı bir emir) olarak görürler. Şâfiîlere göre, buradaki hüküm azimet değil, ruhsattır; yani yolculukta dileyen iki, dileyen dört rekât kılabilir. Zâhirîler ise namazın kısaltılmasının yalnızca savaş halinde, korku ve güvensizlik durumunda caiz olacağını savunurlar.

بِكُمْ أَذًى مِّن مَّطَرٍ أَوْ كُنتُم مَّرْضَى أَن تَضَعُواْ أَسْلِحَتَكُمْ وَخُذُواْ حِذْرَكُمْ إِنَّ اللّهَ أَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُّهِينًا {النساء/102}

102.ḳaçan bolsa sen anlar içinde aḍaḳın tutsa anlarḳa namāznı aḍaḳın tutsu bir gürūh anlardın seniŋ birle alsunlar tulumlarını ḳaçan secde ḳılsalar bolsunlar kėḍinkiŋizlerdin. kelsün taḳı bir gürūh aḍın namāz ḳılmadılar namāz ḳılsunlar seniŋ birle alsunlar yışıḳlarını tulumlarını. sewdi anlar kim tandılar eger osansa siler tulumlarıŋızdın orun töşekleriŋizdin emitseler siler üze bir emitmek yazuḳ yoḳ siler üze. eger bolsa silerke emgek yaġmurdın azu bolsa siler igligler ḳoḍmaḳ tiler tulumlarıŋızını. alıŋlar saḳnuḳlarıŋızını. bütünlükün Taŋrı anuttı tanıġlılarḳa uçuzlaġlı ḳınnı.

102. Ey Peygamber! Cephede müminlere namaz kıldıracak olursan, bir bölük silahlarını yanlarına alarak senin arkana dursun, (diğer bir bölük nöbet tutsun). Bunlar secde ettikten sonra geri çekilsinler, namaz kılmayan diğer bölük, gerekli önlemi ve silahlarını almış olarak arkana gelip namaza dursun, namazı seninle kılsınlar.[372] Kâfirler, ansızın size saldırıp yenmek için sizin namaza dalıp silah ve eşyalarınızdan uzaklaşmanızı gözlerler. Eğer yağmur sebebiyle rahatsız olursanız ya da hastalanırsanız (namaz kılarken) silahlarınızı yere bırakmanızda bir sakınca yoktur. Fakat yine de tedbirinizi alın, uyanık olun. Çünkü Allah kâfirlere (sizin elinizle) alçaltıcı bir azab, bir hezimet hazırlamıştır.

فَإِذَا قَضَيْتُمُ الصَّلاَةَ فَاذْكُرُواْ اللّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَى جُنُوبِكُمْ فَإِذَا اطْمَأْنَنتُمْ فَأَقِيمُواْ الصَّلاَةَ إِنَّ الصَّلاَةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَّوْقُوتًا {النساء/103}

103.ḳaçan ötese siler namāznı yāḍ ḳılıŋ Taŋrını aḍaḳın tururda oltururda yanlarıŋız üze. ḳaçan ewrülse siler aḍaḳın tutuŋlar namāznı kim namāz erür mü'minler üze bitilmiş vaḳt urulmış.

103. Namazı kıldıktan sonra ayakta iken, otururken ve yanlarınız üzere yatıp uzanırken Allah'ı anın.[373] Savaş bitip korkudan emin olunca namazı her zamanki şekliyle kılın. Çünkü namaz müminlere belli vakitlerde farz kılınmıştır.

وَلاَ تَهِنُواْ فِي ابْتِغَاء الْقَوْمِ إِن تَكُونُواْ تَأْلَمُونَ فَإِنَّهُمْ يَأْلَمُونَ كَمَا تَأْلَمونَ وَتَرْجُونَ مِنَ اللّهِ مَا لاَ يَرْجُونَ وَكَانَ اللّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا {النساء/104}

372 Bu namaza korku namazı (Salat-ı havf) denilmektedir. Bu âyetler, cephede iken en zor şartlar altında bile namaz ibadetinin yerine getirilmesi gerektiğini göstermektedir.

373 Yani namazdan sonra yapacağınız dualar için herhangi bir şekil söz konusu değildir. İstediğiniz şekilde ayakta, otururak, yatarak dua edebilirsiniz. Ayrıca bu âyetten, yolcuyken ya da yolculuk dışındaki hallerde namazı ayakta kılamayacak durumda olanların otururak kılabilecekleri, buna da gücü yetmeyenlerin yatarak imâ ile kılabilecekleri hükmü çıkarılmaktadır.

104.unmaslıḳ ḳılmaŋlar boḍunnı tilemek içinde. eger aġrıyur erse siler anlar aġrıyurlar neteg kim siler aġrıyur siler. umnur siler Taŋrıdın anı kim ummas siler. erür Taŋrı bilgen bütün işlig.

104. Düşmanı takipte korkak ve gevşek davranmayın. Eğer siz (yorgun ve yaralı olduğunuz için) acı çekiyorsanız, bilin ki düşman da sizin gibi acı çekmektedir. Üstelik siz Allah'tan onların beklemediği mükâfatları bekliyorsunuz. Allah Alîm'dir; durumunuzu çok iyi bilmektedir, Hakîm'dir; emirlerinde mutlaka bir hikmet vardır.

إِنَّا أَنزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِتَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ بِمَا أَرَاكَ اللهُ وَلاَ تَكُن لِّلْخَآئِنِينَ خَصِيمًا {النساء/105}

105. biz indürdimiz saŋa ol bitigni könilik birle aḍırsa seçsen kişiler ara anıŋ birle körkitti saŋa Taŋrı. bolmaġıl egri ḳılıġlılarḳa üstärigli.

105. Ey Peygamber! Biz sana hak ve hakikatlerle dolu olan bu Kitabı, insanlar arasında Allah'ın gösterdiği şekilde hükmedesin diye gönderdik. Öyleyse (sana verilen yanlış bilgilere kanarak) hainlerden yana olma![374]

وَاسْتَغْفِرِ اللهَ إِنَّ اللهَ كَانَ غَفُورًا رَّحِيمًا {النساء/106}

106.yarlıḳayu ḳolġıl Taŋrıda bütünlükün Taŋrı erür yazuḳ örtgen yarlıḳaġan.

106. Ve bundan dolayı Allah'tan bağışlanma dile. Çünkü Allah Gafûr'dur; hataları, günahları bağışlar, Rahîm'dir; sana ve kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir.

وَلاَ تُجَادِلْ عَنِ الَّذِينَ يَخْتَانُونَ أَنفُسَهُمْ إِنَّ اللهَ لاَ يُحِبُّ مَن كَانَ خَوَّانًا أَثِيمًا {النساء/107}

107.üsterişmegil anlardın kim egri saḳnurlar özleriŋe bütünlükün Taŋrı sewmes kim bolsa egri saḳnıġlı yazuḳluġnı.

374 Âyet Hz. Peygamber ve onun şahsında yargıç durumunda olan herkese yöneliktir. Âyetin iniş sebebi şöyle anlatılır: Tu'me b. Ubeyrık adında birisi Katâde'nin zırhını çalmış ve suçu bir Yahudinin üzerine atmıştı. Onunla Yahudi arasında dava iyice kızışınca, münafık Tu'me'nin yakınları Hz. Peygambere gelerek dâva hususunda kendilerine yardım etmesini ve bu hırsızlık işini Yahudinin yaptığına hükmetmesini istediler. Hz. Peygamber onların sözüne güvenerek Tu'me'nin lehine hükmetmek isteyince bu âyet nâzil oldu. Bu âyeti takip eden diğer âyetler (106-114) de bu konu ile ilgilidir.

107. Günah işleyerek kendilerine hıyanet eden kimseler adına mücadele etme; onları savunma. Allah, hâinlik edip duran günahkârları sevmez.

يَسْتَخْفُونَ مِنَ النَّاسِ وَلاَ يَسْتَخْفُونَ مِنَ اللّهِ وَهُوَ مَعَهُمْ إِذْ يُبَيِّتُونَ مَا لاَ يَرْضَى مِنَ الْقَوْلِ وَكَانَ اللّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطًا {النساء/108}

108.yaşrurlar kişilerdin taḳı yaşurmaslar Taŋrıdın. ol anlar birle tünle tıġrurlar anı kim tilemes sözdin. erür Taŋrı anı kim ḳılur siler ḳapsayu biligli.

108. Onlar hıyanetlerini halktan gizlerler; fakat Allah'tan gizleyemezler. Oysa geceleyin bir araya gelip Allah'ın hoşnut olmayacağı (hırsızlık suçunu başkasının üzerine atmaya dair) konuşmalar yaparlarken Allah yanlarındaydı. Allah, onların yapıp ettiklerini bilgisiyle kuşatmıştı.

هَاأَنتُمْ هَؤُلاء جَادَلْتُمْ عَنْهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا فَمَن يُجَادِلُ اللّهَ عَنْهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَم مَّن يَكُونُ عَلَيْهِمْ وَكِيلاً {النساء/109}

109.hā siler olar siler üsteriştiŋizler anlardın yaḳınraḳ tiriglik içinde kim üsterişse Taŋrı birle anlardın ḳıyāmet kün azu al mu bolur anlar üze küḍezçi?

109. Hadi siz dünya hayatında hıyanet edenleri savundunuz. Peki, kıyamet günü Allah'a karşı onları kim savunacak, kim koruyacak?[375]

وَمَن يَعْمَلْ سُوءًا أَوْ يَظْلِمْ نَفْسَهُ ثُمَّ يَسْتَغْفِرِ اللّهَ يَجِدِ اللّهَ غَفُورًا رَّحِيمًا {النساء/110}

110.kim ḳazġansa ḳılsa ėsizlikni azu küç ḳılsa özine yana yarlıḳatu ḳolsa Taŋrıda bulur Taŋrını yazuḳ örtgen yarlıḳaġan.

110. Bununla birlikte kim başkasına kötülük yapar ya da günah işleyerek kendine zulmeder, sonra da Allah'tan bağışlanma dilerse o, Allah'ın, günahları daima bağışlayıcı ve esirgeyici olduğunu görecektir.

375 Âyetin muhatabı, 105. âyetle ilgili notta belirtilen Tu'me b. Ubeyrık'ın yakınlarıdır.

وَمَن يَكْسِبْ إِثْمًا فَإِنَّمَا يَكْسِبُهُ عَلَى نَفْسِهِ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا {النساء/111}

111.kim ḳazġansa yazuḳnı bütünlükün ḳazġanur anı özi üze. erür Taŋrı bilgen bütün işlig.

111. Her kim bir günah işlerse, onu kendi aleyhine işlemiş olur. Allah Alîm'dir; insanların yaptıklarını çok iyi bilir, Hakîm'dir; herkesin kendi günahından sorumlu olması, hikmetinin gereğidir.

وَمَن يَكْسِبْ خَطِيئَةً أَوْ إِثْمًا ثُمَّ يَرْمِ بِهِ بَرِيئًا فَقَدِ احْتَمَلَ بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُّبِينًا {النساء/112}

112.kim ḳazġansa yaŋluḳnı azu yazuḳnı yana atar anı yazuḳsuzḳa ketürdi ök ḳuruġ yala belgülüg yazuḳ.

112. Ve yine her kim küçük ya da büyük bir günah işler ve onu suçsuz birinin üzerine atarsa, iftira etmiş ve apaçık bir günaha girmiş olur.[376]

وَلَوْلاَ فَضْلُ اللّهِ عَلَيْكَ وَرَحْمَتُهُ لَهَمَّت طَّآئِفَةٌ مِّنْهُمْ أَن يُضِلُّوكَ وَمَا يُضِلُّونَ إِلاَّ أَنفُسَهُمْ وَمَا يَضُرُّونَكَ مِن شَيْءٍ وَأَنزَلَ اللّهُ عَلَيْكَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَكَ مَا لَمْ تَكُنْ تَعْلَمُ وَكَانَ فَضْلُ اللّهِ عَلَيْكَ عَظِيمًا {النساء/113}

113.eger yoḳ erse erdi Taŋrınıŋ eḍgü artuḳluḳı seniŋ üzä taḳı anıŋ yarlıḳamaḳı uġraġay erdi bir gürūh anlardın yolsuz ḳılmaḳlarıŋa sėni. yolsuz ḳılmaslar meger özlerini ziyān tėgürmesler saŋa nersedin. indürdi Taŋrı seniŋ üze kitābnı iş bütrü bilmekni ögretti saŋa anı kim bilmes erdiŋ. erür Taŋrınıŋ artuḳ eḍgülüki seniŋ üze uluġ.

113. Ey Peygamber! Eğer Allah'ın sana lutfu, inâyet ve rahmeti olmasaydı; o münafıklardan kimileri seni şaşırtıp sana yanlış hüküm verdirebilirlerdi. Oysa onlar yalnızca kendilerini saptırırlar ve sana hiçbir şekilde zarar veremezler. Çünkü Allah sana Kitabı ve doğruyu yanlışı ayırt etme yeteneğini[377] vermiş ve bilmediğini sana öğretmiştir. Bil ki, Allah'ın sana olan lutfu çok büyüktür.

376 Böylece günah üstüne günah işlemiş olur.
377 Lafzen, "Hikmeti."

لاَّ خَيرَ فِي كَثِيرٍ مِّن نَّجْوَاهُمْ إِلاَّ مَنْ أَمَرَ بِصَدَقَةٍ أَوْ مَعْرُوفٍ أَوْ إِصْلاَحٍ بَيْنَ النَّاسِ وَمَن يَفْعَلْ ذَلِكَ ابْتِغَاء مَرْضَاتِ اللّهِ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا {النساء/114}

114.yoḳ ėḍgülük üküş içinde olar çuwşaşmaḳlarından meger ol kim fermānladı ṣadaḳa birle azu ėḍgülük birle azu yaraşturmaḳ birle kişiler ara. kim ḳılsa anı tileyü Taŋrı ḫoşnūdluḳını herāyna bėrgey miz aŋar uluġ bir muyan.

114. Kendilerini aldatan o hainlerin toplanıp aralarında gizli gizli konuşmalarının çoğunda hayır yoktur. Gizli gizli konuşmak, ancak zekât ve sadaka vermek, yardımlaşmak, güzel ve faydalı işler yapmak, insanlar arasında barışı sağlamak gibi konularda olursa bir hayır ve güzellik ifade eder. Kim Allah'ın rızasını kazanmak için böyle güzel ve hayırlı işler yaparsa, Biz ona büyük bir mükâfat vereceğiz.

وَمَن يُشَاقِقِ الرَّسُولَ مِن بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدَى وَيَتَّبِعْ غَيرَ سَبِيلِ الْمُؤْمِنِينَ نُوَلِّهِ مَا تَوَلَّى وَنُصْلِهِ جَهَنَّمَ وَسَاءتْ مَصِيرًا {النساء/115}

115. kim ḫilāf ḳılsa yalavaçḳa belgürmişde kėḍin aŋar köni yol uḍu barsa mü'minler yolıda aḍınḳıḳa ewürgey miz aŋar kim ewrüldi kigürgey miz tamuġḳa. nėme yawuz ėsiz yanış yer.

115. Kim de, kendisine doğru yol gösterildikten sonra Peygambere karşı gelir ve müminlerin yolundan başka bir yol tutarsa, onu bu dünyada (tercih ettiği sapıklık içinde) kendi haline bırakır, âhirette de cehenneme sokarız. Varılacak ne kötü bir yerdir orası!

إِنَّ اللّهَ لاَ يَغْفِرُ أَن يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَن يَشَاء وَمَن يُشْرِكْ بِاللّهِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلاَلاً بَعِيدًا {النساء/116}

116. bütünlükün Taŋrı örtmes ortaḳ ḳatılmaḳını aŋar taḳı örter anda ḳuḍıraḳ erse kimni tilese. kim ortaḳ ḳatsa Taŋrıḳa yoldın azdı oḳ ırak azmaḳ.

116. Hiç şüphesiz Allah, kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz. Bunun dışında dilediği kimselerin günahlarını bağışlar. Kim Allah'a ortak koşarsa bilsin ki, doğru yoldan tamamen sapmış ve uzaklaşmıştır.[378]

378 Krş. Nisâ 4/48; Zümer 39/53.

إِن يَدْعُونَ مِن دُونِهِ إِلاَّ إِنَاثًا وَإِن يَدْعُونَ إِلاَّ شَيْطَانًا مَّرِيدًا {النساء/117}

117.oḳımaslar yā duʿā ḳılmaslar andın aḍın meger tişilerke. oḳımaslar duʿā ḳılmaslar meger yekke buġrağu.

117. Müşrikler Allah'ı bırakıp (Lât, Menât, Uzzâ gibi) dişi olarak niteledikleri putlara tapıyorlar.[379] Aslında onlar sadece isyankâr şeytana tapmış oluyorlar.

لَّعَنَهُ اللهُ وَقَالَ لَأَتَّخِذَنَّ مِنْ عِبَادِكَ نَصِيبًا مَّفْرُوضًا {النساء/118}

118.sürdi anı Taŋrı. aydı alġay oḳ men seniŋ ḳullarıŋdın ülüş teŋlelmiş kesilmiş.

118. Hâlbuki Allah şeytanı lanetlemiş, bunun üzerine o da şöyle demişti: "O halde andolsun ki, ben de kullarından bir kısmını kendi tarafıma çekeceğim."

وَلأُضِلَّنَّهُمْ وَلأُمَنِّيَنَّهُمْ وَلآمُرَنَّهُمْ فَلَيُبَتِّكُنَّ آذَانَ الأَنْعَامِ وَلآمُرَنَّهُمْ فَلَيُغَيِّرُنَّ خَلْقَ اللهِ وَمَن يَتَّخِذِ الشَّيْطَانَ وَلِيًّا مِّن دُونِ اللهِ فَقَدْ خَسِرَ خُسْرَانًا مُّبِينًا {النساء/119}

119.azıtġay oḳ men anlarnı küsetgey ök men anlarḳa fermānlaġay oḳ men anlarḳa tilgeyler yarġaylar kesgeyler ök yılḳılar ḳulaḳlarını fermānlaġay oḳ men anlarḳa aḍınatġaylar oḳ Taŋrı yaratıġını kim tutsa iblīsni èş dost Taŋrıda aḍın ḳor yas ḳıldı oḳ belgülüg yas ḳor ḳılmaḳ.

119. "Ve onları saptıracağım, kuruntularının peşinden sürükleyeceğim, onlara emirler verip deve, koyun, keçi ve sığır gibi hayvanların kulaklarını yardıracağım.[380] Ben onlara öyle telkinlerde bulunacağım ki, Allah'ın yarattıklarına verdiği şekli değiştirip bozacaklar."[381] Bilin ki, Allah'ı bırakıp şeytanı dost edinen kimse apaçık ziyana uğramıştır.

يَعِدُهُمْ وَيُمَنِّيهِمْ وَمَا يَعِدُهُمُ الشَّيْطَانُ إِلاَّ غُرُورًا {النساء/120}

379 Krş. Tur, 52/39; Necm 53/19-22. Âyetteki "İnâsen" (dişiler, Tanrı'nın kızları) kelimesi Hz. Aişe'nin mushafında "Evsânen" (putlar) şeklindedir.

380 Müşrikler, putlara adadıkları hayvanların belli olması için kulaklarını keserek ikiye ayırırlardı. Âyette, şeytanın insanları kandırmak suretiyle putlara kurban kesmelerini sağlamasının şeytanca bir iş olduğu vurgulanmaktadır.

381 Allah'ın yarattığı şekli bozma, maddi ve manevî olmak üzere ikiye ayrılır: 1. Maddî olanlar, putlar adına çocukların başında biraz saç bırakmak, gereksiz yere insanları ve hayvanları iğdiş etmek, normal yolun dışında cinsel ilişkide bulunmak gibi işlerdir. 2. Manevî olanlar ise, Allah'ın insanı yaratma amacına uygun olarak yönelttiği tevhid inancının dışına çıkmak, bir takım kişileri ve nesneleri kutsallaştırıp Tanrı edinmek; kısaca insanın yaratılış amacının dışında bir takım işler yapmaktır. Saçı sakalı tıraş ettirmek, bıyıkları kesmek, sağlık ve güvenlik gibi bazı zorunlu sebeplerle yapılan estetik ameliyatlar, âyetin kapsamına girmez.

120.vaʿde bėrür anlarķa küsetür anlarķa. vaʿde bėrmes anlarķa iblīs meger aldamaķ.

120. Şeytan onlara çeşitli vaatlerde bulunur, onların kuruntuya kapılmalarına sebep olur. Unutmayın ki, şeytanın vaatleri bir aldatmacadan ibarettir.

أُوْلَئِكَ مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَلاَ يَجِدُونَ عَنْهَا مَحِيصًا {النساء/121}

121.anlarnıŋ yanġu yerleri tamuġ ol. bulmaslar andın ķurtulġu.

121. Şeytana uyanların âhirette barınacakları yer cehennemdir ve onlar, oradan kaçacak bir delik, kurtulacak bir yol bulamazlar.

وَالَّذِينَ آمَنُواْ وَعَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ سَنُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا وَعْدَ اللّهِ حَقًّا وَمَنْ أَصْدَقُ مِنَ اللّهِ قِيلاً {النساء/122}

122. anlar kim kėrtgündiler ķıldılar ėdgülükler herāyna kigürgey miz anlarnı būstānlarķa aķar anıŋ astınındın arıķlar meŋgü ķalıġlılar anıŋ içinde tutaşı. Taŋrınıŋ vaʿde ķılmaķı köni turur. kim ol könirek Taŋrıdın ayıķın.

122. İman edip iyi ve yararlı işler yapanlara gelince; Biz onları altından ırmaklar akan cennetlere yerleştireceğiz ve onlar orada sürekli kalacaklardır. Bu, Allah'ın gerçek bir vaadidir. Vaadini gerçekleştirme konusunda Allah'tan daha doğru sözlü kim olabilir?[382]

لَّيْسَ بِأَمَانِيِّكُمْ وَلا أَمَانِيِّ أَهْلِ الْكِتَابِ مَن يَعْمَلْ سُوءًا يُجْزَ بِهِ وَلاَ يَجِدْ لَهُ مِن دُونِ اللّهِ وَلِيًّا وَلاَ نَصِيرًا {النساء/123}

123.ermez silerniŋ ārzūlamaķıŋız birle ap bitig iḍileri ārzūlamaķı birle. kim ķılsa ėsizlik yanut bėrilgey anıŋ birle bulmaġay aŋar Taŋrıda aḍın ėş dost ap yme yārīçi.

123. Allah'ın (insanları cennete koyması konusundaki) bu vaadi, ne sizin ne de Kitab Ehlinin kuruntularına göre gerçekleşecektir. Kim bir kötülük yaparsa cezasını görür ve kendisine Allah'tan başka bir dost ve yardımcı bulamaz.[383]

382 Allah'ın vaadi, şeytanınki gibi aldatmaca değil, mutlaka gerçekleşecek bir vaattir.

383 Bu âyet, cennete girmeyi kendi inanç ve kanaatlerine göre değerlendiren kesimlere hitap etmektedir. Bunlar, cenneti kendi tekelinde gören Yahudiler, putların şefaatçi olacağına inanan müşrik Araplar ve sırf sözle iman etmiş olmakla cennete gireceklerini zanneden bazı müslümanlardır. Âyet, cennete girmeyi belli esaslara bağlamış, bu esasları yerine getirmeyip kötü işler yapan kimselerin cezalandırılacağını belirtmiştir. Bir sonraki âyette de bu esasları yerine getiren kim olursa olsun iman ettiği takdirde onun cennete gireceği vâdedilmiştir.

وَمَن يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتَ مِن ذَكَرٍ أَوْ أُنثَى وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُوْلَئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلاَ يُظْلَمُونَ نَقِيرًا {النساء/124}

124.kim ḳılsa ėḍgülükdin erendin azu tişidin ol kėrtgünmiş erse anlar kigürgeyler uçmaḳḳa küç tegrülmegeyler ḫurmā uruġınıŋ yufḳa ḳabınça.

124. Erkek olsun, kadın olsun mümin olarak iyi ve yararlı işler yapanlar cennete gireceklerdir ve hurma çekirdeğinin yivindeki zar kadar bir haksızlığa uğramayacaklardır.[384]

وَمَنْ أَحْسَنُ دِينًا مِّمَّنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ للهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ واتَّبَعَ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَاتَّخَذَ اللّهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلاً {النساء/125}

125. kim körklügrek dīnin anıŋdın kim ewürse yüzin Taŋrıḳa ol ėḍgülük ḳılıġlı bolsa uḍu barsa ibrāhīm dīnike köni. tuttı Taŋrı ibrāhīmni dost.

125. Kimin dini; bütün benliğiyle Allah'a teslim olup iyi ve güzel işler yapan, Allah'ın kendisini dost edindiği İbrahim'in şirkten arınmış, tertemiz dinine uyan kimsenin dininden daha güzel olabilir?

وَللهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الأَرْضِ وَكَانَ اللّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ مُّحِيطًا {النساء/126}

126.Taŋrıḳa ol ne kim kökler içinde nė kim yerler içinde. erür Taŋrı tėgme nerseni ḳapsayu biligli.

126. Esasen göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'a aittir. Allah ilim ve kudretiyle her şeyi kuşatmaktadır;[385] kimlerin cennetlik, kimlerin cehennemlik olduğunu en iyi O bilir.

وَيَسْتَفْتُونَكَ فِي النِّسَاء قُلِ اللّهُ يُفْتِيكُمْ فِيهِنَّ وَمَا يُتْلَى عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ فِي يَتَامَى النِّسَاء اللَّاتِي لاَ تُؤْتُونَهُنَّ مَا كُتِبَ لَهُنَّ وَتَرْغَبُونَ أَن تَنكِحُوهُنَّ

384 Krş. Nahl 16/97.
385 Krş. Bakara 2/255.

وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الْوِلْدَانِ وَأَن تَقُومُواْ لِلْيَتَامَى بِالْقِسْطِ وَمَا تَفْعَلُواْ مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللّهَ كَانَ بِهِ عَلِيمًا {النساء/127}

127.söz yanutı açar ḳolurlar sėndin tişiler içinde. ayġıl Tanrı söz yanutı bėrür silerke ol kim oḳıyur siler üze bitig içinde atasız ḳunçuylar içinde anlar kim bėrmes siler anlarḳa anı kim bitildi anlarḳa tiler siler kim tişilenmekiŋizler olarnı yana kewrek tutulmışlar oġlanlardın aḍaḳın turmaḳınız birle. atasızlarḳa könilik dādlıḳ birle. negü kim ḳılsa siler ėḍgülükdin çınoḳ Tanrı erür anı biligli.

127. Ey Peygamber! Kadınlarla ilgili meseleler hakkında senden bilgi istiyorlar. De ki: “Allah size onlar hakkında istediğiniz bilgiyi vermiştir. (Mehir ve miras gibi) haklarını vermeden evlenmek istediğiniz yetim, zayıf, kimsesiz çocuklara ve öksüzlere adaletle davranmanız gerektiği konusunda bu kitapta size okunup anlatılan âyetler, Allah’ın hükmünü açıklamaktadır.[386] Allah, (kadınlar ve kimsesiz çocuklar hakkında) iyilik olarak ne yaparsanız onu bilmektedir.

وَإِنِ امْرَأَةٌ خَافَتْ مِن بَعْلِهَا نُشُوزًا أَوْ إِعْرَاضًا فَلاَ جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَن يُصْلِحَا بَيْنَهُمَا صُلْحًا وَالصُّلْحُ خَيْرٌ وَأُحْضِرَتِ الأَنفُسُ الشُّحَّ وَإِن تُحْسِنُواْ وَتَتَّقُواْ فَإِنَّ اللّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا {النساء/128}

128.eger bir tişi kişi ḳorḳsa begindin köŋül ḳalmaḳ azu yüz ewürmek tarlıḳ yoḳ anlar ėkki üze yaraşturmaḳları ḳalı birle olar ėkki ara aştı ḳılmaḳ. aştı ḳılmaḳ yėgrek. anutuldı etözler baḫīllıḳḳa. eger ėḍgülük ḳılsa siler saḳnuḳluḳ ḳılsalar bütünlükün Tanrı erür. anı kim ḳılur siler uġan ol.

128. Bir kadın, kocasının hırçın ve geçimsiz davranışları veya kendisine karşı ilgisizliği sebebiyle aile ocağının söneceğinden endişe ederse, karı kocanın aralarında (maddî bir) anlaşma yapmalarında bir sakınca yoktur.[387] Çünkü anlaşmak (ayrılıktan) daha hayırlıdır. Fakat insanlar cimri ve bencildir; maddî ve mânevî fedakârlık yapmaktan hoşlanmaz. Eğer birbirinize karşı iyi ve anlayışlı davranır, geçimsizlikten ve aile hukukunu çiğnemekten sakınırsanız bilin ki, Allah bütün yaptıklarınızdan haberdardır.

386 Söz konusu bilgiler, bu sûrenin 2, 3, 11 ve 12. âyetlerinde verilmektedir.

387 Kadının, kocasını kendisine bağlamak için hakkı olan mehrinin tamamından veya bir kısmından, ayrıca bazı ihtiyaçlarından vazgeçmesi ve erkeğin bunu kabul etmesinde bir günah yoktur. Yani bu rüşvet gibi bir günah değildir.

وَلَن تَسْتَطِيعُواْ أَن تَعْدِلُواْ بَيْنَ النِّسَاء وَلَوْ حَرَصْتُمْ فَلاَ تَمِيلُواْ كُلَّ الْمَيْلِ فَتَذَرُوهَا كَالْمُعَلَّقَةِ وَإِن تُصْلِحُواْ وَتَتَّقُواْ فَإِنَّ اللّهَ كَانَ غَفُورًا رَّحِيمًا {النساء/129}

129.umaġay siler kim dād ḳılmaḳıŋızlarḳa ḳunçuylar ara neçe üşikseler emitmeŋler ḳamuġ emitmekke ḳoḍar siler anı asılmış teg. eger aştı ḳılsa siler saḳnuḳluḳ ḳılsa siler bütünlükün Taŋrı erür yazuḳ örtgen yarlıḳaġan.

129. Ey kocalar! Ne kadar uğraşırsanız uğraşın eşler arasında adaleti aslâ sağlayamazsınız. Öyleyse tamamıyla birine meyledip diğerini evli olup olmadığı bile belli olmayan bir kadın gibi ortada bırakmayın. Eğer onlara karşı iyi, yapıcı ve uyumlu davranır, haksızlık etmekten sakınırsanız bilin ki, Allah Gafûr'dur; eşler arasında işlenen ufak tefek kusurları bağışlar, Rahîm'dir; aile yuvasını yıkmamak için gayret edenlere daima şefkat ve merhamet gösterir.

وَإِن يَتَفَرَّقَا يُغْنِ اللّهُ كُلاًّ مِّن سَعَتِهِ وَكَانَ اللّهُ وَاسِعًا حَكِيمًا {النساء/130}

130.eger aḍrılsalar muŋsuz ḳılġay Taŋrı tėgme birni öz muŋsuzluḳındın. erür Taŋrı kėŋrü işlig bütün işlig.

130. Karı koca her şeye rağmen ayrılmak zorunda kalırlarsa, Allah onları geniş lutfuyla kimseye muhtaç etmez, onlara daha hayırlı eşler nasip eder. Çünkü Allah Vâsi'dir; lutfu ve ihsanı boldur, Hakîm'dir; insanların yararlarına uygun hükümler koyar.

وَللّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الأَرْضِ وَلَقَدْ وَصَّيْنَا الَّذِينَ أُوتُواْ الْكِتَابَ مِن قَبْلِكُمْ وَإِيَّاكُمْ أَنِ اتَّقُواْ اللّهَ وَإِن تَكْفُرُواْ فَإِنَّ لِلّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الأَرْضِ وَكَانَ اللّهُ غَنِيًّا حَمِيدًا {النساء/131}

131.Taŋrıḳa ne kim kökler içindeki nė kim yer içinde. tutturdımız oḳ anı anlarḳa kim bėrildiler bitigni silerde öŋdün silerke saḳnuḳ ḳılsa siler Taŋrıḳa. eger kėrtgünmese siler çınoḳ Taŋrıḳa turur ne kim kökler içindeki taḳı yer içindeki. erür Taŋrı muŋsuz ögdülmiş.

131. Zaten göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. Andolsun ki, sizden önce kitab verilenlere ve size, Allah'ın emir ve yasakları konusunda duyarlı ve bilinçli olmayı emrettik. Eğer (Allah'ın nimetlerine karşı) nankörlük ederseniz bilin ki, göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. (Sizin inkâr ve isyanınız O'na bir zarar vermez). Allah Ganiy'dir; hiçbir şeye ve dolayısıyla sizin şükrünüze muhtaç değildir, Hamîd'dir; her türlü övgü ve şükre lâyıktır.

وَلِلّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الأَرْضِ وَكَفَى بِاللّهِ وَكِيلاً {النساء/132}

132.Taŋrıḳa ne kim kökler içindeki taḳı yerler içindeki. tap turur Taŋrı küḍezçi.

132. Evet, iyi bilin ki, göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. Vekil olarak Allah yeter; bütün varlıkların işlerini yönetip yürüten O'dur.

إِن يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ أَيُّهَا النَّاسُ وَيَأْتِ بِآخَرِينَ وَكَانَ اللّهُ عَلَى ذَلِكَ قَدِيرًا {النساء/133}

133.apaŋ tilese ėletgey silerni ay kişiler keltürgey aḍınlar. erür Taŋrı anıŋ üze uġan.

133. Ey insanlar! Allah dilerse sizi yok eder ve yerinize başkalarını getirir. Allah'ın gücü bunları yapmaya elbette yeter.[388]

مَّن كَانَ يُرِيدُ ثَوَابَ الدُّنْيَا فَعِندَ اللّهِ ثَوَابُ الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ وَكَانَ اللّهُ سَمِيعًا بَصِيرًا {النساء/134}

134.kim tiler erse bu ajun yanutını Taŋrı üskinde turur bu ajun yanutı. yme ol ajun yanutı erür Taŋrı ėşitgen körgen.

134. Dünya nimetlerini isteyen kimse bilsin ki, dünya nimeti de âhiret nimeti de Allah'ın katındadır. Unutmayın ki, Allah Semî'dir; bütün istek ve arzularınızı işitir, Basîr'dir; yaptığınız bütün işleri görmekte ve bilmektedir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ كُونُواْ قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ شُهَدَاء لِلّهِ وَلَوْ عَلَى أَنفُسِكُمْ أَوِ الْوَالِدَيْنِ وَالأَقْرَبِينَ إِن يَكُنْ غَنِيًّا أَوْ فَقِيرًا فَاللّهُ أَوْلَى بِهِمَا فَلاَ تَتَّبِعُواْ الْهَوَى أَن تَعْدِلُواْ وَإِن تَلْوُواْ أَوْ تُعْرِضُواْ فَإِنَّ اللّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا {النساء/135}

135.ay anlar kim kėrtgündiler boluŋlar aḍaḳın turuġlılar dādlıḳ birle. tanuḳlar Taŋrılıḳ neçe

388 Zaten göklerin ve yerin yegâne sahibi O'dur, günahlarınızdan dolayı size mühlet vermesi, O'nun aczinden değil, sizi sınamak içindir. Krş. Tevbe 9/39; İbrahim 14/19; Fâtır 35/16; Muhammed 47/38.

yme özüŋizler üze erse azu ata ana yaḳ yawuḳlar eger bolsa muŋsuz azu çıġay Taŋrı yaraşıraḳ ol ėkki birle uḍu barmaŋlar köŋül tilekiŋe ḳışmaŋızlar. apaŋ ḳaya baḳsa siler azu yüz ewürse siler bütünlükün Taŋrı erür anı kim ḳılur siler uġan turur.

135. Ey iman edenler! Son derecede adaletli olun, kendinizin, ana babanızın, akrabalarınızın aleyhine de olsa Allah için doğru şâhitlik edin! Hakkında şâhitlik yaptığınız kimse ister zengin ister fakir olsun, adaletten ayrılmayın. Çünkü Allah'ın hakkını korumak (adaletten ayrılmamak), zengin ve fakirin, ana baba ve akrabaların hakkını korumaktan daha önemlidir, onların haklarını Allah daha iyi gözetir. Boş arzu ve hevesinize uyarak adaletten ayrılmayın. Gerçeği çarpıtır ya da şâhitlik etmekten kaçınırsanız[389] bilin ki, Allah yaptıklarınızdan haberdardır.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ آمِنُواْ بِاللّهِ وَرَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي نَزَّلَ عَلَى رَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِيَ أَنزَلَ مِن قَبْلُ وَمَن يَكْفُرْ بِاللّهِ وَمَلآئِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلاَلاً بَعِيدًا {النساء/136}

136. ay anlar kim kėrtgündiler kėrtgünüŋler Taŋrıḳa taḳı yalavaçḳa ol bitig kim indürdi yalavaçıŋa ol bitigke kim indürdi munda öŋdün. kim tansa Taŋrıḳa ferişteleriŋe kitāblarıŋa yalavaçlarıŋa kėḍinki künke yoldın azdı oḳ ıraḳ azmaḳlıḳ.

136. Ey iman edenler! Allah'a, Peygamberine, ona indirdiği kitaba ve bundan önce indirdiği kitaplara inanın.[390] Kim Allah'a, meleklerine, kitaplarına ve peygamberlerine ve âhiret gününe inanmazsa, o büsbütün sapıtmış olur.[391]

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُواْ ثُمَّ كَفَرُواْ ثُمَّ آمَنُواْ ثُمَّ كَفَرُواْ ثُمَّ ازْدَادُواْ كُفْرًا لَّمْ يَكُنِ اللّهُ لِيَغْفِرَ لَهُمْ وَلاَ لِيَهْدِيَهُمْ سَبِيلاً {النساء/137}

137. bütünlükün anlar kim kėrtgündiler yana tandılar yana kėrtgündiler yana tandılar yana arturdılar tanmaḳlıḳnı bolmaġay Taŋrı yarlıḳasa anlarnı ap yme köndürse olarnı yolḳa.

137. İman edip sonra küfre dönenler, sonra yine iman edip yine küfre dönenler, sonra da ısrarla küfürde ayak direyenler var ya! İşte Allah onları aslâ bağışlamayacak ve doğru yola

389 Lafzen, "Dilinizi eğip bükerseniz."

390 Âyette "Kitab" kelimesi tekil gelmekle birlikte, önce indirilmiş kitapları da içine almaktadır.

391 Âyetteki, "Ey iman edenler" ifadesinin muhataplarının kimler olduğu konusunda farklı görüşler vardır. 1- Müslümanlardır; buna göre anlam, "İmanınızda sebatlı olun, inancınızdan ayrılmayın" demektir. 2- Kitab Ehlidir; bu takdirde mana; "Sadece kendinize verilen kitaplara değil, diğer peygamberlere ve onlara indirilen kitapların hepsine ve Kur'an'a inanın" demek olur. 3- Münafıklardır; bu durumda anlam, "İkiyüzlülüğü bırakın, yürekten inanın" demektir. Krş. Bakara 2/208. 4- Bütün inananlardır; buna göre anlam, "Âyette inanılması bildirilen esaslara, akıl yürüterek, bilimsel bir şekilde delillere vâkıf olarak, araştırarak inanın, imanda taklitçi olmayın" demek olur.

iletmeyecektir.[392]

بَشِّرِ الْمُنَافِقِينَ بِأَنَّ لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا {النساء/138}

138.sewünç bėrgil ėkki yüzlüglerke kim anlarḳa turur aġrıtġan ḳın.

138. Münafıklara da acı bir azab olduğunu müjdele!

الَّذِينَ يَتَّخِذُونَ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاء مِن دُونِ الْمُؤْمِنِينَ أَيَبْتَغُونَ عِندَهُمُ الْعِزَّةَ فَإِنَّ العِزَّةَ لِلّهِ جَمِيعًا {النساء/139}

139.anlar kim tutarlar tanıġlılarnı dostlar mü'minlerde aḍın. tilerler mü anlar yaʿnī kāfirler üskinde ʿazīzlik çın ʿazīzlik Taŋrıḳa turur ḳamuġı.

139. Öyle ki, bu münafıklar müminleri bırakıp kâfirleri dost edinirler, onlarla birlik olurlar. Onların yanında yer almakla bir şeref bulacaklarını mı umuyorlar? Bilin ki, bütün şeref Allah'ındır.[393]

وَقَدْ نَزَّلَ عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ أَنْ إِذَا سَمِعْتُمْ آيَاتِ اللّهِ يُكَفَرُ بِهَا وَيُسْتَهْزَأُ بِهَا فَلاَ تَقْعُدُواْ مَعَهُمْ حَتَّى يَخُوضُواْ فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ إِنَّكُمْ إِذًا مِّثْلُهُمْ إِنَّ اللّهَ جَامِعُ الْمُنَافِقِينَ وَالْكَافِرِينَ فِي جَهَنَّمَ جَمِيعًا {النساء/140}

140.indürdi ök siler üze bitig içinde ḳaçan èşitse Taŋrı belgülerini tanılur anıŋ birle füsūs tutlur anıŋ birle olturmaŋlar anlarnıŋ birle kirginçe anlar anda aḍınḳı sözke siler andaġ erse meŋzer siler. bütünlükün Taŋrı tèrigli ėkki yüzlüglerni tanıġlılarnı tamuġ içinde yumḳı.

140. Allah bu kitapta size şöyle bildirmiştir: "(Münafıkların ve kâfirlerin meclislerinde) Allah'ın âyetlerinin inkâr edildiğini veya alaya alındığını duyduğunuz zaman, başka bir konuya geçmedikleri sürece onlarla oturmayın."[394] Aksi takdirde siz de onlar gibi olursunuz. Unutmayın ki, Allah münafıkların ve kâfirlerin hepsini cehennemde toplayacaktır.

392 Bu âyet Yahudiler hakkında inmiştir. Onlar Hz. Musa'ya önce iman etmişler, sonra buzağıya taparak küfre girmişlerdir. Bir süre sonra tekrar Musa'ya inanmışlar, fakat bu kez de Hz. İsa'ya inanmamakla yine küfre girmişlerdir. Daha sonra da Hz. Muhammed'e inanmamışlar ve küfürde direnmişlerdir. Bir rivâyete göre de bu âyet, münafıklar hakkındadır. Çünkü onlar hem inandıklarını söylemişler, hem de müşriklerle birlikte Hz. Peygambere karşı gelmişlerdir.

393 Bu âyet, buraya kadar zikredilen özel hükümleri kapsayacak genel hükmü ifade etmektedir.

394 Krş. En'âm 6/68.

الَّذِينَ يَتَرَبَّصُونَ بِكُمْ فَإِن كَانَ لَكُمْ فَتْحٌ مِّنَ اللهِ قَالُواْ أَلَمْ نَكُن مَّعَكُمْ وَإِن كَانَ لِلْكَافِرِينَ نَصِيبٌ قَالُواْ أَلَمْ نَسْتَحْوِذْ عَلَيْكُمْ وَنَمْنَعْكُم مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ فَاللهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَن يَجْعَلَ اللهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلاً {النساء/141}

141.anlar kim küḍerler küḍmezler silerke. apaŋ bolsa silerke açmaḳlıḳ Taŋrıdın ayurlar ermedimiz mü silerniŋ birle eger bolsa tanıġlılarḳa ülüş ayurlar ḳışmadımuz mu siler üze yıġadımız mu silerni kėrtgünüglilerdin Taŋrı aḍrar siler ara ḳıyāmet kün. ḳılmaduḳ turur Taŋrı tanıġlılarḳa kėrtgünügliler üze yol.

141. O münafıklar sizi gözetler dururlar. Allah size bir zafer, bir ganimet lutfetse, “Biz de sizinle beraber değil miydik?” derler. Kâfirler bir zafer elde ederlerse onlara da, “Biz sizi destekleyip yardımcı olmadık mı ve sizi müminlere karşı korumadık mı?” derler. Unutmayın ki, Allah kıyamet günü aranızda hükmedecektir. O, kâfirlerin müminlere bu dünyada zarar vermelerine de aslâ fırsat vermeyecektir.

إِنَّ الْمُنَافِقِينَ يُخَادِعُونَ اللهَ وَهُوَ خَادِعُهُمْ وَإِذَا قَامُواْ إِلَى الصَّلاَةِ قَامُواْ كُسَالَى يُرَآؤُونَ النَّاسَ وَلاَ يَذْكُرُونَ اللهَ إِلاَّ قَلِيلاً {النساء/142}

142. çın ėkki yüzlügler aldaşurlar Taŋrı dostları birle ol aldamaḳ yanutı bėrür anlarḳa. ḳaçan ḳopsalar namāzḳa ḳoparlar kehālin körkitürler kişilerke yāḍ ḳılmaslar Taŋrını meger az.

142. Bu münafıklar Allah’ı aldattıklarını sanıyorlar. Oysa asıl aldanan kendileridir.[395] Onlar namaz kılacakları zaman da ağırdan alırlar. Zaten kıldıkları namaz da insanlara gösteriş yapmaktan ibarettir, onlar aslında hiç namaz kılmış sayılmazlar.

مُّذَبْذَبِينَ بَيْنَ ذَلِكَ لاَ إِلَى هَؤُلاء وَلاَ إِلَى هَؤُلاء وَمَن يُضْلِلِ اللهُ فَلَن تَجِدَ لَهُ سَبِيلاً {النساء/143}

143.başları tutuḳ anıŋ ara ap olar birle ap olar birle. kimni yoldın azıtsa Taŋrı bulmaġay sen aŋar yol.

143. Münafıklar imanla küfür arasında bocalayıp dururlar, ne yürekten inanırlar ne de açıkça inkâr ederler. Ey Peygamber! Allah’ın şaşırttığı böyle kimseleri sen doğru yola iletemezsin.

395 Lafzen, “Allah onları aldatmıştır.” Burada, Allah’ı aldattıklarını zanneden münafıkların âhirette Allah tarafından cezalandırılması kastedilmektedir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ لاَ تَتَّخِذُواْ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاء مِن دُونِ الْمُؤْمِنِينَ أَتُرِيدُونَ أَن تَجْعَلُواْ لِلّهِ عَلَيْكُمْ سُلْطَانًا مُّبِينًا {النساء/144}

144.ay anlar kim kėrtgündiler tutmaŋlar tanıġlılarnı dostlar kėrtgünüglilerde aḍın. kim tilese siler Taŋrıḳa kim ḳılsa siler Taŋrıḳa siler üze bir ḥüccet belgülüg.

144. Ey iman edenler! Müminleri bırakıp sakın kâfirleri dost edinmeyin, onlarla birlik olmayın. Yoksa siz Allah'a, O'nun size azab etmesi için kendi aleyhinize açık bir delil mi sunmak istiyorsunuz?[396]

إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرْكِ الأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ وَلَن تَجِدَ لَهُمْ نَصِيرًا {النساء/145}

145.çın ėkki yüzlügler astın ḳol içinde otdın. bulmaġay sen anlarḳa yārī.

145. Münafıklar cehennemin en alt tabakasında yanacaklardır. Sen orada onlara yardım edebilecek birini göremeyeceksin.

إِلاَّ الَّذِينَ تَابُواْ وَأَصْلَحُواْ وَاعْتَصَمُواْ بِاللّهِ وَأَخْلَصُواْ دِينَهُمْ لِلّهِ فَأُوْلَئِكَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ وَسَوْفَ يُؤْتِ اللّهُ الْمُؤْمِنِينَ أَجْرًا عَظِيمًا {النساء/146}

146.meger anlar kim öknüp yandılar ėḍgülük ḳıldılar yapşundılar Taŋrı dīnike ḳatıġsız ḳıldılar dīnlerini Taŋrılıḳ anlar kėrtgünügliler birle. herāyna bėrür Taŋrı mü'minlerke uluġ ṣevāb.

146. Ancak tevbe edenler, durumlarını düzeltip iyileştirenler, Allah'ın dinine sımsıkı sarılanlar ve inançlarını şirk ve nifaktan arındırarak sadece O'na bağlananlar müminlerle beraberdirler. Allah da müminlere âhirette büyük bir mükâfat verecektir.

مَّا يَفْعَلُ اللّهُ بِعَذَابِكُمْ إِن شَكَرْتُمْ وَآمَنتُمْ وَكَانَ اللّهُ شَاكِرًا عَلِيمًا {النساء/147}

(الجزء السادس)

147.ḳılmas Taŋrı silerniŋ ḳınınıŋız birle eger sipās öteseler kėrtgünseler. erür Taŋrı sipās bezerlegli bilgen.

396 Bu âyet, müslümanlarla gayri müslimler arasında devlet düzeyinde karşılıklılık esasına göre yapılacak anlaşmaları kapsamaz. Bireylerin, müslümanlara düşman olanlarla birlik olup, kendi devlet ve dindaşlarına karşı ihanet etmeleriyle ilgilidir.

147. Eğer siz şükreder; verilen nimetlerin kadrini bilir ve iman ederseniz Allah size niye azab etsin ki? Unutmayın ki, Allah Şâkir'dir; şükredenlere karşılığını tam olarak verir, Alîm'dir; imanınızı da şükrünüzü de bilir.

لاَّ يُحِبُّ اللّهُ الْجَهْرَ بِالسُّوَءِ مِنَ الْقَوْلِ إِلاَّ مَن ظُلِمَ وَكَانَ اللّهُ سَمِيعًا عَلِيمًا {النساء/148}

148.sewmes Taŋrı ün kötürmekni ėsizlik birle sözdin meger ol kim küç tegrülse. erür Taŋrı ėşitgen bilgen.

148. Allah kötü sözlerin açıkça söylenmesini sevmez.[397] Ancak kişi böyle sözleri, uğradığı zulüm ve haksızlık karşısında söylemişse o başka. Allah Semî'dir; iyi kötü, açık gizli bütün konuşulanları işitir, Alîm'dir; bu sözlerin hangi şartlarda ve ne amaçla söylendiğini çok iyi bilir.

إِن تُبْدُواْ خَيرًا أَوْ تُخْفُوهُ أَوْ تَعْفُواْ عَن سُوَءٍ فَإِنَّ اللّهَ كَانَ عَفُوًّا قَدِيرًا {النساء/149}

149.apaŋ belgürtse siler ėdgülükni azu yaşursa siler anı azu keçürse siler ėsizlikdin bütünlükün Taŋrı erür keçürgen uġan.

149. Yaptığınız iyiliği açıklarsanız yahut gizlerseniz ya da size yapılan bir kötülüğü bağışlarsanız bilin ki, Allah Afuvv'dur; kendisine yapılan kötülüğü affedeni bağışlar, Kadîr'dir; günahkârları cezalandırma gücüne sahip olmakla beraber daima bağışlayıcıdır (o halde siz de öyle olun).

إِنَّ الَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِاللّهِ وَرُسُلِهِ وَيُرِيدُونَ أَن يُفَرِّقُواْ بَيْنَ اللّهِ وَرُسُلِهِ وَيَقُولُونَ نُؤْمِنُ بِبَعْضٍ وَنَكْفُرُ بِبَعْضٍ وَيُرِيدُونَ أَن يَتَّخِذُواْ بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلاً {النساء/150}

150. bütünlükün anlar tanarlar Taŋrıka yalavaçları ara tiler kim aḍırmaḳları Taŋrı ara yalavaçları ara ayur miz kėrtgünür miz amarıḳa tanar miz amarıḳa. tilerler kim tutmaḳları ol ėkki ara yol.

150. Allah'ı ve elçilerini inkâr edenler, Allah ile elçilerini birbirinden ayırmak isteyip,

397 Bu ifadeden kötü bir fiil gizlice işlendiği ve söylenmediği zaman Allah onu sever anlamı çıkarılamaz. Âyetin amacı bir kimsenin duyulmasından hoşlanmayacağı gizli hallerinin ulu orta söylenmemesidir. Bu tür durumlar teşhir edildiği zaman insanlar arasındaki sevgi-saygı azalır ve nefrete yol açar. Ayrıca kötülüklere karşı toplumun tepkisini ve duyarlılığını zayıflatır.

"Bazılarına inanır, bazılarını inkâr ederiz (Allah'a inanırız, fakat peygamberlere inanmayız)" diyenler ve imanla küfür arasında bir yol tutmak isteyenler var ya!

أُوْلَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ حَقًّا وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُّهِينًا {النساء/151}

151.anlar tururlar anlar tanıġlılar kėrtü. anuttımız tanıġlılarḳa uçuzlaġan ḳınnı.

151. İşte onlar gerçekten kâfirdirler. Biz de kâfirlere alçaltıcı bir azab hazırladık.

وَالَّذِينَ آمَنُواْ بِاللّهِ وَرُسُلِهِ وَلَمْ يُفَرِّقُواْ بَيْنَ أَحَدٍ مِّنْهُمْ أُوْلَئِكَ سَوْفَ يُؤْتِيهِمْ أُجُورَهُمْ وَكَانَ اللّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا {النساء/152}

152. anlar kim kėrtgündiler Taŋrıḳa yalavaçlarıŋa aḍırtlamadılar biri ara anlardın anlar herāyna bėrgey miz anlarḳa terlerini. erür Taŋrı yazuḳ örtgen yarlıḳaġan.

152. Allah'a ve elçilerine inanan ve bunlar arasında hiçbir ayrım yapmayanlara gelince, Biz onların mükâfatlarını vereceğiz.[398] Bilin ki, Allah Gafûr'dur; böyle kimselerin günahlarını bağışlar, Rahîm'dir; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir.

يَسْأَلُكَ أَهْلُ الْكِتَابِ أَن تُنَزِّلَ عَلَيْهِمْ كِتَابًا مِّنَ السَّمَاء فَقَدْ سَأَلُواْ مُوسَى أَكْبَرَ مِن ذَلِكَ فَقَالُواْ أَرِنَا اللّهِ جَهْرَةً فَأَخَذَتْهُمُ الصَّاعِقَةُ بِظُلْمِهِمْ ثُمَّ اتَّخَذُواْ الْعِجْلَ مِن بَعْدِ مَا جَاءتْهُمُ الْبَيِّنَاتُ فَعَفَوْنَا عَن ذَلِكَ وَآتَيْنَا مُوسَى سُلْطَانًا مُّبِينًا {النساء/153}

153.tilerler saŋa bitig iḍileri indürmekiŋ anlar üze bir bitig kökdin ḳoldılar oḳ mūsāda anda uluġraḳ aydılar körkitgil biziŋe Taŋrını açuḳluġ. tuttı anlarnı kök otı küç ḳılmaḳları birle. yana tuttılar buzaġunı sewüglügke kelmişde kėḍin anlarḳa belgüler keçürdimiz andın taḳı bėrdimiz mūsāḳa ḥüccet belgülüg.

153. Ey Peygamber! Kendilerine kitab verilen Yahudiler, senin onlara gökten elle tutulur, gözle görünür bir kitab indirmeni isterler. (Bunu çok görme!) Onlar, Musa'dan bundan daha büyük bir şey istemişler ve "Allah'ı açıkça bize göster" deme cüretini göstermişlerdi. Bu tür aşırı ve

398 Hafs dışındaki kırâat imamları "Sevfe yü'tîhim" (Verecek) ifadesini "Sevfe nü'tîhim" (Vereceğiz) şeklinde okumuşlardır ve anlam da ona göre verilmiştir.

haksız istekleri sebebiyle onları yıldırım çarpmıştı.[399] Kendilerine o kadar mucize geldikten sonra bile, tuttular buzağıya taptılar. Biz yine de onları affettik ve Musa'ya da, onlar üzerinde hâkimiyeti sağlayacak açık bir güç lutfettik.

وَرَفَعْنَا فَوْقَهُمُ الطُّورَ بِمِيثَاقِهِمْ وَقُلْنَا لَهُمُ ادْخُلُواْ الْبَابَ سُجَّدًا وَقُلْنَا لَهُمْ لاَ تَعْدُواْ فِي السَّبْتِ وَأَخَذْنَا مِنْهُم مِّيثَاقًا غَلِيظًا {النساء/154}

154.kötürdimiz anlar üstünlerinde taġnı bütün baçıġları birle taḳı aydımız anlarḳa kiriŋler ḳapuġḳa yüknü taḳı aydımız anlarḳa teŋde keçmeŋler şenbe kün içinde aldımız anlardın berk bütün baçıġları birle irig.

154. Daha önce verdikleri sözde durmadıklarından dolayı Tur'u onların üzerlerine düşüverecekmiş gibi[400] yükseltmiştik. Vaktiyle onlara, "(gidip bol nimetlere kavuşacağınız şehrin) kapısından girerken görevlilere saygı gösterin" demiştik. Ayrıca onlara cumartesi günü avlanma yasağını çiğnemeyin" diye de emretmiştik. Onlardan bütün bu emirlerimize uymaları konusunda sağlam bir söz almıştık.[401]

فَبِمَا نَقْضِهِم مِّيثَاقَهُمْ وَكُفْرِهِم بِآيَاتِ اللّهِ وَقَتْلِهِمُ الأَنْبِيَاء بِغَيْرِ حَقٍّ وَقَوْلِهِمْ قُلُوبُنَا غُلْفٌ بَلْ طَبَعَ اللّهُ عَلَيْهَا بِكُفْرِهِمْ فَلاَ يُؤْمِنُونَ إِلاَّ قَلِيلاً {النساء/155}

155. sımaḳları üçün bütün baçıġlarını tanmaḳları birle Taŋrı belgüleriŋe öldürmekleri yalavaçlarnı ḥaḳḳsızın aymaḳları köŋüllerimiz örtüglüg ḳaplıġ. yoḳ kim Taŋrı anıŋ üze tanmaḳları birle kėrtgünmesler meger az.

155. Verdikleri sözde durmadıkları, Allah'ın âyetlerini inkâr ettikleri, haksız olduklarını bile bile peygamberleri öldürdükleri ve "Kalplerimiz boş laflara kapalıdır (yeterli bilgiye sahibiz, bizim başka söze ihtiyacımız yok)" dedikleri için Biz onlara lânet ettik. Evet, Allah onların kalplerini, inkârları ve bu tür nankörlükleri sebebiyle mühürlemiştir. Bundan dolayı onlar aslâ iman etmezler.

وَبِكُفْرِهِمْ وَقَوْلِهِمْ عَلَى مَرْيَمَ بُهْتَانًا عَظِيمًا {النساء/156}

156.tanmaḳları aymaḳları üçün meryem üzele yoḳ söz uluġ.

399 Krş, Bakara 2/55.
400 Bkz. Â'râf 7/171.
401 Krş. Bakara 2/58, 93.

156. Onlara lânet etmemizin bir sebebi de, küfürde direnmeleri ve Meryem'e ağır bir iftirada bulunmalarıdır.

وَقَوْلِهِمْ إِنَّا قَتَلْنَا الْمَسِيحَ عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ رَسُولَ اللَّهِ وَمَا قَتَلُوهُ وَمَا صَلَبُوهُ وَلَكِن شُبِّهَ لَهُمْ وَإِنَّ الَّذِينَ اخْتَلَفُواْ فِيهِ لَفِي شَكٍّ مِّنْهُ مَا لَهُم بِهِ مِنْ عِلْمٍ إِلاَّ اتِّبَاعَ الظَّنِّ وَمَا قَتَلُوهُ يَقِينًا {النساء/157}

157.aymaḳları üçün biz öldürdimiz mesīḥni meryem oġlı ʿīsā Taŋrı yalavaçı. öldürmediler anı asmadılar anı yoḳ oḫşanıldı anlarḳa. çın anlar taraşıḳ boldılar anıŋ içinde sėzik içinde anlardın. meger sėzikke uḍmaḳ. öldürmediler anı sėziksiz.

157. Diğer bir sebebi de, "Allah'ın elçisi Meryemoğlu İsa Mesih'i öldürdük" demeleridir. Hâlbuki onlar İsa'yı ne öldürdüler ne de çarmıha gerdiler. Fakat onlar öyle zannediyorlar. Aslında onlar İsa konusunda birtakım şüpheler içindedirler. Onların bu konuda hiçbir sağlam bilgileri yoktur. Sadece hayal mahsulü temelsiz bilgilerin peşindedirler. İsa'yı da kesin olarak öldürmüş değillerdir.

بَل رَّفَعَهُ اللَّهُ إِلَيْهِ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا {النساء/158}

158. yoḳ kim kötürdi anı Taŋrı anıŋ tapa. erür Taŋrı küsüş bütün işlig.

158. Aksine Allah (eceli geldiğinde vefat ettirmek üzere)[402] onu kâfirlerin elinden kurtarmış ve ona kendi katında yüksek bir değer vermiştir.[403] Allah Azîz'dir; koruduğu kimseyi düşmanlarına mağlup ettirmez, Hakîmdir; O'nun işi daima sağlamdır.

وَإِن مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ إِلاَّ لَيُؤْمِنَنَّ بِهِ قَبْلَ مَوْتِهِ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكُونُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا {النساء/159}

159. bitig iḍilerindin meger kėrtgündiler ök aŋar ölmezinde öŋdün. ḳıyāmet kün bolur anlar üze tanuḳ.

402 Parantez içindeki anlam için bkz. Âl-i İmrân 3/55.

403 İbn Cüreyc bu âyeti, "Allah onu kâfirlerin elinden kurtarmış ve ona mânevî, yüksek bir mertebe vermiştir" şeklinde açıklar. Kur'ân, Allah yolunda öldürülenlerin, şehidlerin Allah katında ölmediklerini, yaşadıklarını, hatta yiyip içtiklerini belirtir. Krş. Bakara 2/154; Âl-i İmrân 3/169. Bu, onların bedenen ölmediklerini değil, manevî olarak Allah katında çok yüksek derecelere ulaştıklarını ifade eder. Aynı şekilde İsa'nın öldürülmemesi, onun bedenen öldürülmediği anlamına değil, getirdiği ilahi mesajın yaşadığı ve yok olmadığı anlamına da gelebilir. Yani, "Siz onu aslâ öldürmüş değilsiniz, öldürdüğünüzü sanıyorsunuz, oysa onun getirdiği ilâhî buyruklar yaşamaktadır" demektir. Krş. Âl-i İmran, 3/55 ve ilgili not.

159. Nitekim İsa Kitab Ehlinden bir kısmının, ölmeden önce kendisine inanacağını (ve Allah'ın hükümranlığının gerçekleştiğini göreceğini) söylemiştir.[404] İsa kıyamet günü de (hakkındaki gerçek dışı iddialarda bulunanların) aleyhlerinde şâhitlik edecektir.

فَبِظُلْمٍ مِّنَ الَّذِينَ هَادُواْ حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ طَيِّبَاتٍ أُحِلَّتْ لَهُمْ وَبِصَدِّهِمْ عَن سَبِيلِ اللّهِ كَثِيرًا {النساء/160}

160.küç ḳılmaḳ birle anlardın kim cuhūd boldılar ḥarām ḳıldımız anlar üze arıġlarnı kim ḥelāl ḳılındı anlarḳa yıġmaḳları birle Taŋrı yolından üküş.

160. Biz, Yahudi olanlara, nankörlükleri, isyankârlıkları ve birçok insanı Allah yolundan alıkoymaları sebebiyle, daha önce kendilerine helâl kılınmış olan bir kısım güzel yiyecekleri haram kıldık.

وَأَخْذِهِمُ الرِّبَا وَقَدْ نُهُواْ عَنْهُ وَأَكْلِهِمْ أَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ مِنْهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا {النساء/161}

161. almaḳları birle yaramas artuḳluḳnı yıġıldılar oḳ andın yėmekleri birle kişiler tawarlarını bāṭıllıḳ birle. anuttımız tanıġlılarḳa anlardın aġrıtıġlı ḳınnı.

161. Onlara bu cezayı vermemizin bir sebebi de, yasaklanmış olmasına rağmen tefecilik yapmaları ve haksız yere insanların mallarını yemeleridir. Âhirette de bu nankörler için acı bir azab hazırladık.

لَّكِنِ الرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ مِنْهُمْ وَالْمُؤْمِنُونَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنزِلَ مِن قَبْلِكَ وَالْمُقِيمِينَ الصَّلاَةَ وَالْمُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَالْمُؤْمِنُونَ بِاللّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ أُوْلَئِكَ سَنُؤْتِيهِمْ أَجْرًا عَظِيمًا {النساء/162}

162.yoḳ kim taylanmışlar bilig içinde anlardın kėrtgünügliler kėrtgünürler aŋar kim indürüldi saŋa mında öŋdün aḍaḳın tutuġlılar namāznı bėriŋler zekātnı kėrtgünügliler Taŋrıḳa kėḍinki künke. anlar herāyna bėrgey miz anlarḳa uluġ ter ṣevāb.

162. Fakat Yahudilerden ilimde derinleşmiş olanlar ve müminler, sana indirilen Kitaba ve senden önce indirilen kitaplara inanırlar. Onlar namazı kılar, zekâtı verir, Allah'a ve âhiret

404 Bu âyet Hıristiyanlar arasındaki yaygın olan bir inanca da işaret etmektedir. Bkz. Matta, 16/28; Markos, 9/1.

gününe de inanırlar. Biz, işte onlara büyük bir mükâfat vereceğiz.

إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَى نُوحٍ وَالنَّبِيِّينَ مِن بَعْدِهِ وَأَوْحَيْنَا إِلَى إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَقَ وَيَعْقُوبَ وَالأَسْبَاطِ وَعِيسَى وَأَيُّوبَ وَيُونُسَ وَهَارُونَ وَسُلَيْمَانَ وَآتَيْنَا دَاوُودَ زَبُورًا {النساء/163}

163.biz yarlıġ ıḍtımız saŋa neteg kim yarlıġ ıḍtımız nūḥ peyġāmberḳa taḳı yalavaçlarḳa anda kėḍin taḳı yarlıġ ıḍtımız ibrāhīm peyġāmberḳa taḳı ismāʿīl peyġāmberḳa taḳı isḥāḳ peyġāmberḳa taḳı yaʿḳūb peyġāmberḳa taḳı esbāṭḳa taḳı ʿīsā peyġāmberḳa taḳı eyyūb peyġāmberḳa taḳı yūnus peyġāmberḳa taḳı hārūnḳa taḳı süleymān peyġāmberḳa bėrdimiz dāvudḳa zebūrnı.

163. Ey Peygamber! Biz, tıpkı Nuh'a ve ondan sonra gelen peygamberlere vahyettiğimiz gibi sana da (bu Kur'an'ı) vahyediyoruz. Nitekim İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yâkub'a ve evlâtlarına, İsa'ya, Eyyüb'e, Yunus'a, Harun'a, Süleyman'a da vahyetmiş, Davud'a ise Zebur'u vermiştik.

وَرُسُلاً قَدْ قَصَصْنَاهُمْ عَلَيْكَ مِن قَبْلُ وَرُسُلاً لَّمْ نَقْصُصْهُمْ عَلَيْكَ وَكَلَّمَ اللّهُ مُوسَى تَكْلِيمًا {النساء/164}

164. yana yalavaçlar ol sawların tüzdimiz anlarnıŋ seniŋ üze. munda öŋdün yana yalavaçlar ol sawların tüzmedimiz anlarnıŋ seniŋ üze sözledi Taŋrı mūsāḳa sözlemek.

164. Ve daha nice peygamberler gönderdik ki, bunların bazılarının kıssalarını daha önce sana anlattık. Bir kısmının kıssalarını ise hiç anlatmadık.[405] Ayrıca Allah, Musa'ya da bizzat onunla konuşarak vahyetmişti.[406]

رُّسُلاً مُّبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ لِئَلاَّ يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ وَكَانَ اللّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا {النساء/165}

165.yalavaçlar müjde bėrigliler taḳı ḳorḳutuġlılar bolmasun tėyü kişilerke Taŋrı üze nelüklüg yalavaçlarda kėḍin. erür Taŋrı küsüş bütün işlig.

405 İsrâ 17/15 ve Fâtır 35/24. âyetlerde Allah'ın her topluma uyarıcı peygamber gönderdiği, peygamber gönderilmeyen toplumların sorumlu tutulmayacağı bildirilmektedir. Dolayısıyla Kur'an'da adı ve hayat hikâyesi zikredilmeyen pek çok peygamber vardır.

406 Vahyin çeşitleriyle ilgili bilgi için bkz. Şûra 51/42. Allah'ın Hz. Musa ile konuşması doğrudan doğruya, yüz yüze konuşma değil, Şûra 51/42. âyette anlatılan vahyin ikinci türü olan "perde arkasından kelâm" olarak iletilmesi yoluyladır. "Bizzat" diye tercüme etmemizin sebebi, Allah'ın arada Cebrâil olmadan ona emirlerini ulaştırmasıdır. Krş. Â'râf 7/143.

165. Biz, bütün bu peygamberleri müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdik ki, bu peygamberleri dinledikten sonra insanların Allah'a karşı bir mazeretleri kalmasın (Eğer bize peygamber gelseydi iman eder, böyle kötü işler yapmazdık demesinler). Allah Azîz'dir; yücedir, kimse O'na karşı gerçek dışı bir mazeret beyan edemez, Hakîm'dir; peygamber gönderip insanları uyarması O'nun hikmetinin eseridir.

لَّكِنِ اللّهُ يَشْهَدُ بِمَا أَنزَلَ إِلَيْكَ أَنزَلَهُ بِعِلْمِهِ وَالْمَلآئِكَةُ يَشْهَدُونَ وَكَفَى بِاللّهِ شَهِيدًا {النساء/166}

166.yoḳ kim Taŋrı tanuḳluḳ bėrür aŋar kim indürüldi saŋa indürdi anı biligi birle. yana ferişteler tanuḳluḳ bėrürler. tap ol Taŋrı tanuḳ.

166. Ey Peygamber! Allah'ın bizzat kendisi şâhittir ki, sana indirdiği kitabı Kendi ilmiyle, Kendi iradesiyle indirmiştir. Buna melekler de şâhittir. Fakat asıl şâhit olarak Allah yeter.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُواْ وَصَدُّواْ عَن سَبِيلِ اللّهِ قَدْ ضَلُّواْ ضَلاَلاً بَعِيدًا {النساء/167}

167.bütünlükün anlar kim tandılar yıġdılar Taŋrı yolından çın yol yėtürdiler ıraḳ yol yėtürmek.

167. Buna rağmen küfürde direnenler ve insanları Allah yolundan alıkoyanlar, şüphesiz doğru yoldan tamamen sapmış ve uzaklaşmışlardır.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُواْ وَظَلَمُواْ لَمْ يَكُنِ اللّهُ لِيَغْفِرَ لَهُمْ وَلاَ لِيَهْدِيَهُمْ طَرِيقاً {النساء/168}

168.bütünlükün anlar kim tandılar taḳı küç ḳıldılar bolmaġay Taŋrı yarlıḳasa anlarnı ap yolḳa köndürse olarnı yolḳa.

168. Küfürde direnip (kendilerine ve doğru yoldan alıkoymak suretiyle başkalarına) zulmedenleri, Allah ne bağışlayacak, ne de doğru yola iletecektir.

إِلاَّ طَرِيقَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللّهِ يَسِيرًا {النساء/169}

169. meger tamuġ yolı meŋgü ḳalıġlılar anıŋ içinde tutaşı. erür ol Taŋrı üze āsān.

169. Böyle kimselere Allah'ın göstereceği yol, cehennemin yoludur. Onlar orada asırlarca kalacaklardır. Bunu yapmak Allah için çok kolaydır.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمُ الرَّسُولُ بِالْحَقِّ مِن رَّبِّكُمْ فَآمِنُواْ خَيرًا لَّكُمْ وَإِن تَكْفُرُواْ فَإِنَّ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ وَكَانَ اللّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا {النساء/170}

170. ay kişiler keldi ök silerke yalavaç tüzlük birle iḍiŋizlerdin kėrtgünüŋler yėgrek silerke. apaŋ tansalar Taŋrıḳa turur Taŋrıḳa ne kim kökler içindeki ve yerler içindeki. erür Taŋrı bilgen bütün işlig.

170. Ey insanlar! Peygamber size Rabbinizden, hak ve hakikatlerle dolu Kur'an'ı getirmiştir. Öyleyse ona inanın, bu sizin için hayırlı olur. Eğer inkâr ederseniz bilin ki, yerdekilerin ve göktekilerin hepsi Allah'ındır (Allah'ın sizin imanınıza ihtiyacı yoktur, inkâr etmeniz ona bir zarar vermez). Allah Alîm'dir; bütün düşüncelerinizi, niyetlerinizi bilir, Hakîm'dir; küfrünüz sebebiyle sizi cezalandırması hikmetine uygundur.

يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لاَ تَغْلُواْ فِي دِينِكُمْ وَلاَ تَقُولُواْ عَلَى اللّهِ إِلاَّ الْحَقَّ إِنَّمَا الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ رَسُولُ اللّهِ وَكَلِمَتُهُ أَلْقَاهَا إِلَى مَرْيَمَ وَرُوحٌ مِّنْهُ فَآمِنُواْ بِاللّهِ وَرُسُلِهِ وَلاَ تَقُولُواْ ثَلاَثَةٌ انتَهُواْ خَيرًا لَّكُمْ إِنَّمَا اللّهُ إِلَهٌ وَاحِدٌ سُبْحَانَهُ أَن يَكُونَ لَهُ وَلَدٌ لَّهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الأَرْضِ وَكَفَى بِاللّهِ وَكِيلاً {النساء/171}

171.ay bitig iḍileri ḥaddın keçmeŋler dīniŋizler içinde taḳı aymaŋlar Taŋrı üze meger yaraşı. çınoḳ mesāḥat ḳılıġlı ʿīsā meryem oġlı Taŋrı yalavaçı anıŋ sözi. kemişti anı meryemke rūḥ andın. kėrtgünüŋler Taŋrıḳa yalavaçlarıŋa taḳı aymaŋlar üç tėp. yıġlıŋlar yėgrek silerke. bütünlükün Taŋrı bir iḍi turur. arıġ ol bolmaḳdın aŋar oġul ḳız. aŋar ne kim kökler içindeki ne kim yerler içindeki. tap ol Taŋrı küḍezçi.

171. Ey Hıristiyanlar! Dininizde aşırı gitmeyin; Allah hakkında sadece gerçeği söyleyin, O'na gerçek dışı şeyler isnad etmeyin. Meryemoğlu İsa Mesih (Allah'ın oğlu değil) sadece Allah'ın elçisi, Meryem'in rahmine koyup orada oluşturduğu Kelimesi ve Kendinden (üflenmiş)[407] bir ruhtur.[408] O halde siz, Allah ve peygamberlerine inanmaya bakın. "Tanrı üçtür" demeyin, bu

407 Bkz. Enbiyâ 21/91.

408 Kur'an-ı Kerim'e göre Hz. İsa'nın ana rahmine düşmesi, Allah'ın "Ol" emriyle ve Hz. Meryem'e Kendi ruhundan üflemesiyle gerçekleşmiştir. Ruhundan üflemesi iki anlama gelir: 1- Bakara 2/253 ve Meryem 19/17. âyetlerde işaret edildiği gibi "Ruhu'l-Kuds" (Cebrâil) ile desteklenmiş olmasıdır. Bkz. Âl-i İmrân 3/45. 2- Enbiya 21/91. âyette belirtildiği gibi, Allah'ın Meryem'e ruhundan üflemesi, Allah'ın emriyle Cebrail'in Meryem'e üflemesi demektir. Bu âyetlerde anlatılmak istenen husus, Hz. İsa'nın tıpkı Hz. Âdem gibi Allah'ın ruhundan üflenerek yaratıldığı, yani ulûhiyet

yanlış inancı bırakın ki, sizin için hayırlı olan budur. Şüphesiz ki Allah tek ilâhtır. O, çocuk sahibi olmaktan münezzehtir. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur (çocuk edinmeye ihtiyacı yoktur). Vekil olarak Allah yeter; Allah'ın yaratma ile ilgili kanunlarını bilenler için başka bir güce inanmaya ve güvenmeye ihtiyaç yoktur.

لَّن يَسْتَنكِفَ الْمَسِيحُ أَن يَكُونَ عَبْداً لِّلّهِ وَلاَ الْمَلآئِكَةُ الْمُقَرَّبُونَ وَمَن يَسْتَنكِفْ عَنْ عِبَادَتِهِ وَيَسْتَكْبِرْ فَسَيَحْشُرُهُمْ إِلَيهِ جَمِيعًا {النساء/172}

172.hergiz küwezlenmes ʿīsā bolmaḳdın ḳul Taŋrıḳa ap ferişteler yaḳın ḳılınmışlar. kim küwezlense anıŋ ḳulluḳından uluġsıġlıḳ ḳılsa herāyna tėrgey olarnı anıŋ tapa ḳamuġını.

172. İsa Mesih de Allah'a çok yakın olan melekler de Allah'a kulluk etmekten kaçınmazlar.[409] Kim Allah'a kulluk etmekten kaçınır ve böbürlenirse bilsin ki, Allah onların hepsini hesaba çekmek üzere kıyamet günü huzurunda toplayacaktır.

فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُواْ وَعَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ فَيُوَفِّيهِمْ أُجُورَهُمْ وَيَزِيدُهُم مِّن فَضْلِهِ وَأَمَّا الَّذِينَ اسْتَنكَفُواْ وَاسْتَكْبَرُواْ فَيُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا وَلاَ يَجِدُونَ لَهُم مِّن دُونِ اللّهِ وَلِيًّا وَلاَ نَصِيرًا {النساء/173}

173. yana anlar kėrtgündiler ḳıldılar ėḍgülüklerni tükel bėrgey olarḳa terlerini artuḳluḳ bėrgey olarḳa artuḳluḳından yme anlar küwezlik ḳıldılar uluġsıġlıḳ ḳıldılar ḳınaġay anlarnı aġrıtġan ḳın birle. bulmaslar anlarḳa Taŋrıḍa aḍın dost ap yārī bėrigli.

173. İnanıp iyi ve yararlı işler yapanların ödüllerini ise tam olarak verecek, hatta onlara fazlasıyla ihsanda bulunacaktır. O'na kulluk etmekten kaçınan ve böbürlenenleri de acı bir azab ile cezalandıracaktır. Onlar kendilerine Allah'tan başka bir dost ve yardımcı da bulamayacaklardır.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءكُم بُرْهَانٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَأَنزَلْنَا إِلَيْكُمْ نُورًا مُّبِينًا {النساء/174}

174.ay kişiler keldi ök silerke bir ḥüccet iḍiŋizlerdin indürdimiz silerke yaruḳluḳ belgülüg.

174. Ey insanlar! Size Rabbinizden bir Peygamber[410] geldi ve Biz (onun vasıtasıyla) size apaçık bir nur olan Kur'an'ı indirdik.

yönünün bulunmadığı ve bir beşer olduğudur. Ayrıca Bkz. Âli İmrân 3/59; Mâide 5/72-75.
409 Bu ifade, Hz. İsa'ya Tanrılık nisbet edenlere cevap niteliğindedir.
410 Lafzen, "Delil."

فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُواْ بِاللّهِ وَاعْتَصَمُواْ بِهِ فَسَيُدْخِلُهُمْ فِي رَحْمَةٍ مِّنْهُ وَفَضْلٍ وَيَهْدِيهِمْ إِلَيْهِ صِرَاطًا مُّسْتَقِيمًا {النساء/175}

175.yana anlar kim kėrtgündiler Taŋrıḳa yapşundılar aŋar herāyna kigürgey anlarnı yarlıḳamaḳı içinde andın artuḳluḳ ėḍgülük köndürgey olarnı anıŋ tapa köni yolḳa.

175. Allah'a inanıp Kitabına sımsıkı sarılanları O, rahmetine ve lutfuna gark edecek ve onları, Kendisine giden doğru yola ulaştıracaktır.[411]

يَسْتَفْتُونَكَ قُلِ اللّهُ يُفْتِيكُمْ فِي الْكَلاَلَةِ إِنِ امْرُؤٌ هَلَكَ لَيْسَ لَهُ وَلَدٌ وَلَهُ أُخْتٌ فَلَهَا نِصْفُ مَا تَرَكَ وَهُوَ يَرِثُهَآ إِن لَّمْ يَكُن لَّهَا وَلَدٌ فَإِن كَانَتَا اثْنَتَيْنِ فَلَهُمَا الثُّلُثَانِ مِمَّا تَرَكَ وَإِن كَانُواْ إِخْوَةً رِّجَالاً وَنِسَاء فَلِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الأُنثَيَيْنِ يُبَيِّنُ اللّهُ لَكُمْ أَن تَضِلُّواْ وَاللّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ {النساء/176}

176. söz yanutı tileyür sėndin. aygıl Taŋrı söz yanutı bėrür siler ėsizlik üstünsizlik içinde. eger bir er yoḳ yoḍun bolsa bolmasa aŋa oġul ḳız aŋar bir tişi ḳarındaş aŋar yarım anıŋdın kim ḳoḍtı ol mīrāṣ alur anıŋdın eger bolmasa aŋar oġul ḳız. eger bolsalar ėkki anlar ėkkegüke üçde ėkki kelür anıŋdın kim ḳoḍtı. eger bolsalar ḳaḍaşlar erenler taḳı ḳunçuylar erkekke ėkki tişi ülüşi meŋizlig. belgürtür Taŋrı silerke eger arıtsa siler. Taŋrı tėgme nerseni bilgen ol.

176. Ey Peygamber! Miras hakkında senden bilgi istiyorlar. De ki: "İşte Allah ikinci dereceden mirasçılar (Kelâle)[412] hakkında sizi bilgilendiriyor: Bir erkek, çocuksuz olarak ölür ve bir tek kız kardeşi mirasçı olursa, terekenin yarısı onundur.[413] Eğer bir kadın, çocuksuz olarak ölürse ve bir tek erkek kardeşi mirasçı olursa, terekenin tamamı onundur. Çocuksuz ölen bir erkeğin iki kız kardeşi varsa; o iki kız kardeş terekenin üçte ikisini alırlar. Eğer bu kardeşler erkek ve kız iseler, kalan miras ikili birli, yani erkeğe iki, kadına bir pay verilmek suretiyle paylaştırılır. Belki şaşırırsınız diye Allah bunları size açıklamaktadır. Allah her şeyi en iyi bilendir.

411 Bu yol, inananları dünya ve ahiret mutluluğuna; yani dünyada yücelik, olguluk, saygınlık ve egemenliğe, ahirette ise cennete ve Allah'ın hoşnutluğuna ulaştırır.

412 Bu âyette geçen "Kelâle" sözü ana baba bir erkek ve kız kardeşi ifade etmektedir. Bu surenin 12. âyetinde geçen "Kelâle" sözü ise, ana bir kız ve ana bir erkek kardeş anlamına gelmektedir.

413 Diğer yarısı, varsa derece itibarıyla diğer mirasçılara verilir. Başka mirasçı yoksa hepsini bu kız kardeş alır.

5 سُورَةُ الْمَائِدَةِ

Medine döneminde inmiştir. 120 âyettir. Mâide sofra demektir. Sûrenin 114. âyetinde Hz. İsa'nın Allah'tan bir sofra indirmesini dilediğini bildiren âyetten dolayı bu adı almıştır. Hicretin 10. yılında, yani veda haccının yapıldığı yılda, Mekke ile Medine arasında ve bir defada indiği rivâyet edilmektedir.

(5)

sūretü ʾl-māʾide

māʾide sūresi mekkede inmiş turur yüz taḳı yėgirmi üç āyet turur.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ol iḍi atı birle kim rūzī bėrdeçi yarlıḳadaçı.

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ أَوْفُواْ بِالْعُقُودِ أُحِلَّتْ لَكُم بَهِيمَةُ الأَنْعَامِ إِلاَّ مَا يُتْلَى عَلَيْكُمْ غَيْرَ مُحِلِّي الصَّيْدِ وَأَنتُمْ حُرُمٌ إِنَّ اللهَ يَحْكُمُ مَا يُرِيدُ {المائدة/1}

1. ay anlar kim kėrtgündiler tükel ḳılınlar baçıġlarnı. ḥelāl ḳılındı silerke silerke tilsiz yılḳılar meger ol kim uḳılur siler üze ḥelāl ḳılmaġalı awnı siler iḥrām tutmış erken. bütünlükün Taŋrı ḥükm ḳılur ne tilese.

1. Ey iman edenler! Yaptığınız akitlere; Allah'a ve insanlara verdiğiniz sözlere sadık kalın (Allah'ın koyduğu hükümlere uyun).[414] Haram olduğu bildirilenler[415] dışındaki (deve, sığır, koyun, keçi, ceylan ve geyik gibi) hayvanlar, size helâl kılınmıştır. Fakat şunu da bilin ki, ihramlı iken avlanmak da yasaklanmıştır.[416] Allah, hikmetine uygun olarak dilediğini helâl, dilediğini haram kılar.

414 İman etmiş olmak, O'nun emirlerini yerine getirmeye dair zımnen Allah ile sözleşme yapmak anlamına gelir. Âyetin devamından, bunun Allah'a verilen söz olduğu anlaşılsa da bu emir, insanlar arasındaki her türlü sözleşme için de geçerlidir. "Akitler" ifadesine, "Hükümler" anlamı da verildiği için parantez içinde böyle bir açıklamayı uygun gördük. Çünkü âyetin devamında Allah'ın koyduğu hükümlerden söz edilmektedir.

415 Bkz. bu sûrenin 3, 4 ve 5. âyetleri.

416 Bkz. bu sûrenin 94, 95 ve 96. âyetleri ve ilgili not.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ لاَ تُحِلُّواْ شَعَآئِرَ اللّهِ وَلاَ الشَّهْرَ الْحَرَامَ وَلاَ الْهَدْيَ وَلاَ الْقَلآئِدَ وَلا آمِّينَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ يَبْتَغُونَ فَضْلاً مِّن رَّبِّهِمْ وَرِضْوَانًا وَإِذَا حَلَلْتُمْ فَاصْطَادُواْ وَلاَ يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَآنُ قَوْمٍ أَن صَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ أَن تَعْتَدُواْ وَتَعَاوَنُواْ عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى وَلاَ تَعَاوَنُواْ عَلَى الإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَاتَّقُواْ اللّهَ إِنَّ اللّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ {المائدة/2}

2.ay anlar kim kėrtgündiler ḥelāl tutmaŋızlar Taŋrınıŋ belgü ḳılmışlarını ap aġırlıġ aynı ap boġuzlaġu boġzıŋa nişān asılmış ap uġraġlılar aġırlıġ ėwke tilerler artuḳlıḳnı iḍilerindin ḫoşnūdluḳnı. ḳaçan ḥelālḳa çıḳsa siler ötrü awlaŋlar. keldürmesün ök silerke bir boḍun sewügsüzlügi kim yıġdı silerni aġırlıġ mezgitdin ḥaddın keçmekiŋizlerke. yārī bėrişiŋler ėḍgülük üze saḳnuḳluḳ üze. yārī bėrişmeŋler yazuḳ üze teŋde keçmek üze ḳorḳuŋlar Taŋrıdın. bütünlükün Taŋrı ḳatıġ ḳınlıġ ol.

2. Ey iman edenler! Allah'ın hac ibadeti için belirlediği işaretlere, haram aylara, Kâbe'ye hediye olarak gönderilen kurbanlık hayvanlara, özellikle boyunlarına gerdanlık takılmış olan kurbanlıklara ve onların sahiplerine, ticaret yapmak[417] ve Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak için Kâbe'ye gelenlere saygısızlık etmeyin. İhramdan çıktığınızda (harem bölgesi dışında) avlanabilirsiniz. Vaktiyle haccetmenize engel olmak için size kötü davrananlara olan öfkeniz, onlara karşı aşırı gitmenize sebep olmasın. Siz yalnız iyilikte, güzellikte ve takva konusunda birbirinizle yardımlaşın, fakat günah işlemede ve düşmanlıkta yardımlaşmayın. Allah'ın emirleri ve yasakları konusunda sorumlu, duyarlı, bilinçli hareket edin. Bilin ki, emirlerine uymayanlara karşı Allah'ın azabı çok şiddetlidir.

حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ وَالْدَّمُ وَلَحْمُ الْخِنْزِيرِ وَمَا أُهِلَّ لِغَيْرِ اللّهِ بِهِ وَالْمُنْخَنِقَةُ وَالْمَوْقُوذَةُ وَالْمُتَرَدِّيَةُ وَالنَّطِيحَةُ وَمَا أَكَلَ السَّبُعُ إِلاَّ مَا ذَكَّيْتُمْ وَمَا ذُبِحَ عَلَى النُّصُبِ وَأَن تَسْتَقْسِمُواْ بِالأَزْلاَمِ ذَلِكُمْ فِسْقٌ الْيَوْمَ يَئِسَ الَّذِينَ كَفَرُواْ مِن دِينِكُمْ فَلاَ تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِ الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الإِسْلاَمَ دِينًا فَمَنِ اضْطُرَّ فِي مَخْمَصَةٍ غَيْرَ مُتَجَانِفٍ لِّإِثْمٍ فَإِنَّ اللّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ {المائدة/3}

3.ḥarām ḳılındı siler üze özi ölmiş ḳan toŋuz eti ol kim uḳıldı Taŋrıda aḍınḳıḳa anıŋ birle süsüşüp boġulmış yançılmış yuwlunup uşalmış süsüşüp ölmiş ol kim yėse azıġlıġ meger boġuzlasalar ol kim boġuzlansa burḫanlar üze üleşmekiŋizler oḳ birle. ol silerke yarlıġdın çıḳmaḳ ol. bu kün umınçsız boldı anlar kim tandılar dīniŋizlerdin ḳorḳmaŋlar olarḳa ḳorḳuŋlar

417 Lafzen, "Rablerinin lutfunu aramak."

maŋa. bu kün tükel ḳıldım silerke dīniŋizlerni tükel ḳıldım siler üze niʿ metimni taḳı tapladım silerke müsülmānlıḳ dīnini. kim muŋaḍsa açlıḳ içinde uġramadaçı yazuḳḳa bütünlükün Taŋrı yazuḳ örtgen yarlıḳaġan.

3. Murdar olarak ölen hayvan, (akmış)[418] kan, domuz eti, Allah'tan başkasının (putların) adı anılarak kesilen, boğularak veya (taş-sopa ile) vurularak yahut yüksek bir yerden yuvarlanarak ölen, ya da başka bir hayvan tarafından süsülerek öldürülen hayvanlarla, yırtıcı hayvanlar tarafından parçalanarak öldürülen hayvanların etlerini yemek size haram kılınmıştır. Ancak ölmeden önce yetişip boğazladığınız hayvanlar helâldir.[419] Putlar adına kesilen kurbanların etleri de haram kılınmıştır. Yapacağınız işi fal okları ile belirlemek de size yasaklanmıştır.[420] İşte bu yasakları çiğnemek doğru yoldan sapmaktır. Bugün kâfirler, dininizin yayılmasının önüne geçmekten artık ümitlerini kesmişlerdir. O halde ey inananlar! Siz onlardan değil, asıl Benden; sözü edilen emir ve yasaklarıma karşı gelmekten korkun. Ve bilin ki, artık dininizin hükümlerini kemâle erdirdim ve (Mekke'nin fethini lutfetmek, cahiliye âdet ve hükümlerini kaldırmakla) size olan nimetimi tamamladım. Sizden isteğim, bu hükümlere mutlak bir itaatle teslim olmanızdır.[421] Ancak bir kimse zorda kalır, yiyecek başka bir şey de bulamazsa, günah işleme kasdı olmaksızın (yukarıda yasaklananlardan, ölmeyecek kadar) yiyebilir. Allah Gafûr'dur; hayatî tehlike karşısında haram yemek zorunda kalanları bağışlar, Rahîm'dir; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir.

يَسْأَلُونَكَ مَاذَا أُحِلَّ لَهُمْ قُلْ أُحِلَّ لَكُمُ الطَّيِّبَاتُ وَمَا عَلَّمْتُم مِّنَ الْجَوَارِحِ مُكَلِّبِينَ تُعَلِّمُونَهُنَّ مِمَّا عَلَّمَكُمُ اللَّهُ فَكُلُواْ مِمَّا أَمْسَكْنَ عَلَيْكُمْ وَاذْكُرُواْ اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهِ وَاتَّقُواْ اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ {المائدة/4}

4. ayturlar saŋa negü ḥelāl ḳılındı anlarḳa. ayġıl ḥelāl ḳılındı silerke arıġlar ol kim ögretse siler awlaġlılardın ėterçiler ögretü siler anlarḳa anıŋdın kim ögretti silerke Taŋrı yėŋler anıŋdın kim yėmedip yıġıp tuttılar siler üze yāḍ ḳılıŋlar Taŋrı atını anıŋ üze. ḳorḳuŋlar Taŋrıda bütünlükün Taŋrı terk saḳışlıġ ol.

4. Ey Peygamber! Sana, kendilerine nelerin helâl kılındığını soruyorlar. Onlara de ki: "İyi ve temiz olan yiyecekler ve Allah'ın size verdiği bilgi ile eğittiğiniz yırtıcı av hayvanlarının yakaladıkları size helâl kılınmıştır. Bu hayvanların sizin için yakaladıklarını yiyiniz. Ancak bu eğitilmiş hayvanlarınızı avın üstüne salarken, onun sağ olarak yakaladığı avı keserken ve eğer ölü olarak yakaladıysa onu yerken Allah'ın adını anın. Allah'ın bu hükümlerini yerine getirme

418 Bkz. En'âm 6/145.

419 Krş. Bakara 2/173; En'âm 6/145; Nahl 16/115.

420 Cahiliye döneminde Araplar bir işi yapmaya niyet ettikleri zaman üç tane ok alırlardı. Bu oklardan birinin üzerinde "Rabbim emretti", diğerinin üzerinde "Rabbim yasakladı" diye bir yazı bulunurdu. Üçüncü okta ise yazı bulunmazdı. Kişi bu okları bir torbaya koyar, karıştırır, sonra da birini çeker ve üzerindeki yazıya göre hareket ederdi. Eğer boş (yazısız) ok çıkarsa işlemi tekrar ederdi.

421 Lafzen, "Din olarak size İslâm'ı seçtim." Böyle bir anlam, âyetin öncesi ve sonrası ile irtibatlı görünmemektedir. Bu sebeple pek çok yorumcu, bu cümleyi konudan bağımsız müstakil bir cümle kabul etmiştir. Ancak Mâverdî'nin yaptığı yorum, âyetin bütünlüğü ile ilgili irtibatı sağladığı için biz o yorumu mealimize yansıttık.

konusunda duyarlı ve bilinçli olun. Unutmayın ki, Allah yakın zamanda sizi hesaba çekecektir.

الْيَوْمَ أُحِلَّ لَكُمُ الطَّيِّبَاتُ وَطَعَامُ الَّذِينَ أُوتُواْ الْكِتَابَ حِلٌّ لَّكُمْ وَطَعَامُكُمْ حِلٌّ لَّهُمْ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الَّذِينَ أُوتُواْ الْكِتَابَ مِن قَبْلِكُمْ إِذَا آتَيْتُمُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسَافِحِينَ وَلاَ مُتَّخِذِي أَخْدَانٍ وَمَن يَكْفُرْ بِالإِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ وَهُوَ فِي الآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ {المائدة/5}

5.bu kün ḥelāl ḳılındı silerke arıġlar. anlarnıŋ aşı kim bėrildiler bitigni ḥelāl turur silerke silerniŋ aşıŋızlar ḥelāl turur anlarḳa. yana arıġ bolmışlar kėrtgünügli ḳunçuylardın yana arıġlar yavaşlar anlardın kim bėrildiler bitigni silerde öŋdün ḳaçan bėrse siler olarḳa terlerini özlerini küḍezigliler artaḳ iş ḳılmaġlılar ap yme oynaş tutuġlılar. kim tansa īmānḳa yoḳ yoḍun boldı oḳ anıŋ işi. ol kėḍinki içinde ziyānlıġlardın.

5. Bugün size iyi ve temiz olan bütün yiyecekler helâl kılınmıştır. Kendilerine kitab verilenlerin yiyecekleri size, sizin yiyecekleriniz de onlara helâldir. Ayrıca iffetli olmanız, zina etmemeniz, gizli dost edinmemeniz ve mehirlerini vermeniz şartıyla iffetli hür mümin kadınlarla ve sizden önce kendilerine kitab verilenlerin iffetli hür kadınlarıyla evlenmeniz de size helâl kılınmıştır. Kim Allah'a inanmaz ve bu hükümleri reddederse, yaptığı bütün iyi işler boşa gitmiş olur. Ve o kimse âhirette de hüsrana uğrayanlar arasında yer alacaktır.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلاَةِ فاغْسِلُواْ وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُواْ بِرُؤُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَينِ وَإِن كُنتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُواْ وَإِن كُنتُم مَّرْضَى أَوْ عَلَى سَفَرٍ أَوْ جَاء أَحَدٌ مِّنكُم مِّنَ الْغَائِطِ أَوْ لاَمَسْتُمُ النِّسَاء فَلَمْ تَجِدُواْ مَاء فَتَيَمَّمُواْ صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُواْ بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُم مِّنْهُ مَا يُرِيدُ اللّهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُم مِّنْ حَرَجٍ وَلَكِن يُرِيدُ لِيُطَهَّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ {المائدة/6}

6.ay anlar kim kėrtgündiler ḳaçan ḳopsaŋızlar namāzḳa yuŋuzlar yüzleriŋizni eligleriŋizni çigneklerіŋizke tėgi suw türtüŋler başlarıŋızḳa aḍaḳlarıŋızḳa ėkki topuḳlarġa tėgi. eger erse siler yunġu ḥāl üze arınıŋlar. eger bolsa siler igligler azu yol yörimek üze azu kelse biregü silerdin uyat yerdin azu ḳatılsa siler ḳunçuylarḳa bulmasa siler suwnı utru uġraŋlar arıġ toprаḳḳa türtüŋler yüzleriŋizke eligleriŋizke andın tilemes Taŋrı ḳılsa siler üze terslik yoḳ kim tiler sizlerni arıtsa tükel ḳılsa niʿmetini siler üze bolġay kim siler şükr ü sipās ötegey siler.

6. Ey iman edenler! Namaz kılacağınız zaman yüzünüzü ve dirseklere kadar ellerinizi, kollarınızı yıkayın. Başınızı meshedin, ayaklarınızı da aşık kemiklerine[422] kadar yıkayın/meshedin.[423] Eğer cünüp iseniz iyice temizlenin; boy abdesti alın. Şâyet hasta veya yolcuysanız ya da küçük veya büyük abdest bozmuşsanız veya kadınlarla cinsel ilişkide bulunmuş/onlara dokunmuş[424] ve bütün bu durumlarda su (ya da mevcut suyu kullanma imkânı) bulamamış iseniz temiz bir toprak arayın; teyemmüm edin. Onunla ellerinizi, kollarınızı ve yüzünüzü meshedin. Bilin ki, Allah size zorluk dilemez, fakat sizi (maddî ve manevî pisliklerden) temizlemek ve size olan nimetini (böyle kolaylıklarla) tamamlamak ister. O halde (bu kolaylıklardan dolayı) O'na şükretmelisiniz.

وَاذْكُرُواْ نِعْمَةَ اللّهِ عَلَيْكُمْ وَمِيثَاقَهُ الَّذِي وَاثَقَكُم بِهِ إِذْ قُلْتُمْ سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَاتَّقُواْ اللّهَ إِنَّ اللّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ {المائدة/7}

7.yāḍ ḳılınlar Taŋrınıŋ niʿmetini siler üze anıŋ teg söz baçığı ol kim bütünlük ḳıldı sizlerniŋ üze birle anı ançada aydıŋızlar èşittimiz yarlıġ tuttımız. ḳorḳuŋlar Taŋrıḳa. bütünlükün Taŋrı bilgen ol köŋüller iḍisi.

7. Allah'ın size verdiği nimetleri ve O'nun (Peygamberi aracılığıyla) sizden aldığı sözü daima hatırlayın.[425] Hani siz o zaman, "İşittik ve itaat ettik" demiştiniz. O halde Allah'a verdiğiniz söz konusunda duyarlı ve bilinçli olun. Şüphesiz Allah kalplerde gizlenen düşünce ve niyetleri çok iyi bilir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ كُونُواْ قَوَّامِينَ لِلّهِ شُهَدَاء بِالْقِسْطِ وَلاَ يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَآنُ قَوْمٍ عَلَى أَلاَّ تَعْدِلُواْ اعْدِلُواْ هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَى وَاتَّقُواْ اللّهَ إِنَّ اللّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ {المائدة/8}

8.ay anlar kim kèrtgündiler boluŋlar aḍaḳın ḳalıġlılar Taŋrıḳa tanuḳluḳnı könilik birle keltürmesün ol silerke bir boḍunnuŋ sewügsüzlügi ḳışmamaḳınızlar üze. ḳışınlar ol yaḳınraḳ turur saḳnuḳluḳḳa. ḳorḳuŋlar Taŋrıḳa. bütünlükün Taŋrı bilgen turur anı kim ḳılur siler.

8. Ey iman edenler! Allah hakkı için dosdoğru, adaletli şâhitler olun. Sakın bir topluluğa

422 Meallerde genellikle bizim aşık kemikleri diye tercüme ettiğimiz "Ka'beyn" kelimesi eski Türkçemizde topuk kemikleri olarak ifade edilmektedir. Günümüz Türkçesinde topuk kelimesi farklı bir anlam kazanmış ve ayağın ökçesi için kullanılır hale gelmiştir.

423 Âyette "ve ercüleküm" kelimesini Nâfi', İbn Âmir, Hafs, Kisâî ve Yakub "ve ercüleküm" şeklinde okumuşlardır. Bu durumda bu kelime "fağsilû" (yıkayınız) kelimesine bağlanır ve "Ayaklarınızı da yıkayın" şeklinde anlaşılır. Bunu destekleyen rivâyetler de vardır. İbn Kesîr, Ebû Amr, İbn Şu'be, Hamza, Ebû Cafer ve Halef "ve ercüliküm" şeklinde okumuşlardır. Bu durumda kelime, "ve'msehû" (başınızı meshediniz) cümlesine bağlanır ve "Ayaklarınızı da meshedin" anlamı çıkar. Burada söz konusu olan çıplak ayaklardır. Biz âyete, mütevâtir ve meşhur olarak kabul edilen kırâat imamlarının her iki okuyuşuna göre de anlam verdik.

424 İkinci anlam, âyetteki, "Lâmestüm" kelimesini Hamza, Kisâî ve Halefü'l-Âşir'in "Lemestüm" şeklinde okumaları sebebiyle verilmiştir. Krş. Nisâ 4/43.

425 Müfessirlerin büyük çoğunluğu bu sözle Hz. Peygamberin Akabe veya Hudeybiye'de müminlerden aldığı bey'atın kastedildiğini söylerler. Mücahid, bu söz ile Â'râf 7/172'de ifade edilen ezeldeki mîsakın kastedildiğini belirtmiştir.

olan öfkeniz sizin haksızlık yapmanıza yol açmasın. Evet, daima adaletli olun. Böyle olmanız, Allah'ın emir ve yasakları konusunda sorumluluk sahibi, duyarlı ve bilinçli olmanız bakımından en uygun olandır. Öyleyse bu bilinçte olun, Allah'ın azabından sakının. Çünkü Allah sizin yapıp ettiklerinizden daima haberdardır.[426]

وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُواْ وَعَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ لَهُم مَّغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ عَظِيمٌ {المائدة/9}

9.üḍ urur Taŋrı anlarḳa kėrtgündiler taḳı ḳıldılar ėḍgülükler anlarḳa turur örtmek uluġ ter muyan.

9. Bilin ki, Allah inanıp iyi ve yararlı işler yapanlara bağışlanma ve büyük bir mükâfat vâdetmiştir.

وَالَّذِينَ كَفَرُواْ وَكَذَّبُواْ بِآيَاتِنَا أُوْلَئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ {المائدة/10}

10.anlar kim tandılar taḳı yalġanḳa tuttılar biziŋ belgülerimizni anlar tururlar tamuġ iḍileri.

10. Küfürde direnen ve âyetlerimizi yalanlayanlara gelince, işte onlar cehennemlik kimselerdir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ اذْكُرُواْ نِعْمَتَ اللّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ هَمَّ قَوْمٌ أَن يَبْسُطُواْ إِلَيْكُمْ أَيْدِيَهُمْ فَكَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنكُمْ وَاتَّقُواْ اللّهَ وَعَلَى اللّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ {المائدة/11}

11.ay anlar kim kėrtgündiler yāḍ ḳılıŋlar Taŋrınıŋ niʿmetlerini siler üze ançada uġradı bir boḍun kim yaḍmaḳları silerke eliglerini yıġdı eliglerini silerdin. ḳorḳuŋlar Taŋrıḳa. Taŋrı üze köŋül ursun kėrtgünügliler.

11. Ey iman edenler! Allah'ın size lutfettiği şu nimeti de hatırlayın. Hani bir topluluk sizi yok etmek istemiş, Allah da sizi onlardan korumuştu.[427] Öyleyse siz Allah'ın lutfettiği nimetlere şükretme konusunda bilinçli ve duyarlı olun. Müminler (başlarına gelecek belâyı def etme ve bir hayır elde etme konusunda) daima Allah'a güvenmeli, yalnız O'na dayanmalıdırlar.

426 Krş: Nisâ 4/135.

427 Âyette hangi olayın kastedildiği açık değildir. Bir rivayete göre Yahudiler Hz. Peygambere suikastta bulunmak istemişler, Allah da onu kurtarmıştır. Diğer bir rivayete göre, vaktiyle müşriklerin müslümanları yok etmek üzere yaptıkları baskılardan Allah'ın onları kurtarması kastedilmiştir. İbn Âşur, bu âyetle Ahzab 33/9. âyet arasında bir ilişki kurar ve Allah'ın Hendek savaşında müslümanları korumasının kastedildiğini belirtir.

وَلَقَدْ أَخَذَ اللّهُ مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَآئِيلَ وَبَعَثْنَا مِنهُمُ اثْنَيْ عَشَرَ نَقِيبًا وَقَالَ اللّهُ إِنِّي مَعَكُمْ لَئِنْ أَقَمْتُمُ الصَّلاَةَ وَآتَيْتُمُ الزَّكَاةَ وَآمَنتُم بِرُسُلِي وَعَزَّرْتُمُوهُمْ وَأَقْرَضْتُمُ اللّهَ قَرْضًا حَسَنًا لَّأُكَفِّرَنَّ عَنكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَلأُدْخِلَنَّكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الأَنْهَارُ فَمَن كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ مِنكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاء السَّبِيلِ {المائدة/12}

12.aldı oḳ Taŋrı Taŋrı ḳulı oġlanınıŋ bütünlüklerini. ıdtımız anlardın on ėkki üḍründi. aydı Taŋrı men silerniŋ birle men. eger aḍaḳın ḳılsa siler namāznı bėrseler zekātnı. kėrtgünse siler yalavaçlarımḳa yārī basut bėrse siler olarḳa ötünç bėrse siler Taŋrıḳa ötünç bėrmek ėḍgü yanut bėrgey ök men silerdin ėsizlikleriŋizni kigürgey ök men silerni būstānlarḳa aḳar anıŋ altından arıḳlar. kim tansa anda kėḍin silerdin yol azdı oḳ köni yoldın.

12. Allah vaktiyle İsrailoğullarından kesin söz almıştı. Biz onlardan (her birinin verdiği söze uymasını sağlamak üzere) on iki temsilci görevlendirmiştik. Allah onlara şöyle demişti: “Ben sizinle beraberim; eğer namazı kılar, zekâtı verir, gönderdiğim elçilere inanır ve onlara yardım eder, malınızı Allah yolunda güzelce harcarsanız sizin günahlarınızı bağışlar ve sizi altından ırmaklar akan cennetlere yerleştiririm. Bundan sonra sizden kim verdiği sözden dönüp küfre düşerse bilsin ki, doğru yoldan tamamen sapmış olur.”

فَبِمَا نَقْضِهِم مِّيثَاقَهُمْ لَعنَّاهُمْ وَجَعَلْنَا قُلُوبَهُمْ قَاسِيَةً يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَن مَّوَاضِعِهِ وَنَسُواْ حَظًّا مِّمَّا ذُكِّرُواْ بِهِ وَلاَ تَزَالُ تَطَّلِعُ عَلَى خَآئِنَةٍ مِّنْهُمْ إِلاَّ قَلِيلاً مِّنْهُمْ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاصْفَحْ إِنَّ اللّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ {المائدة/13}

13.sımaḳları üçün bütünlüklerini ḳıldımız köŋüllerini ḳatıġ. ḳıştururlar sözini orunlarından unuttılar ülüşni anıŋdın kim pend bėrildiler anıŋ birle. tutaşı köz kemşür sen ḫıyānet ḳılıġlı üze anlardın meger az anlardın keçürgil anlardın keçürgil. bütünlükün Taŋrı sewer ėḍgülük ḳılıġlılarnı.

13. Biz, verdikleri bu sözden döndükleri için onlara lânet ettik, kalplerini katılaştırdık; dinî duyarlılıkları yok oldu. Bu sebeple onlar Tevrat’taki kelimelerin yerlerini değiştirdiler; anlamlarını bozup durdular. Tevrat’ın uyarılarını da görmezlikten geldiler. Ey Peygamber! Sen onlardan pek azı hariç, çoğunun hainlik ettiğini görmektesin. Sen onları affet, onlara aldırma. Şüphesiz Allah, yapılan haksızlıkları bağışlayarak güzel davranışlar sergileyenleri sever.

وَمِنَ الَّذِينَ قَالُواْ إِنَّا نَصَارَى أَخَذْنَا مِيثَاقَهُمْ فَنَسُواْ حَظًّا مِّمَّا ذُكِّرُواْ بِهِ فَأَغْرَيْنَا

بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاء إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَسَوْفَ يُنَبِّئُهُمُ اللّهُ بِمَا كَانُواْ يَصْنَعُونَ {المائدة/14}

14.anlardın kim aydılar biz tersākler miz. aldımız bütünlüklerini unıttılar bir ülüş anıŋdın kim pend bėrildiler anıŋ birle. ḳınurdımız olar ara yaġılıḳnı sewmemeklikni ḳıyāmet künke tėgi. herāyna uḳturġay anlarḳa Taŋrı anı kim ḳılur erdiler.

14. Biz, "Biz Hıristiyanız" diyenlerden de söz almıştık.[428] Onlar da (tıpkı Yahudiler'in Tevrat'ı görmezlikten geldikleri gibi) İncil'in uyarılarını görmezlikten geldiler. Bu yüzden Biz de onların arasına kıyamete kadar düşmanlık ve kin saldık.[429] Allah âhirette onlara yanlışlarını gösterecek, yaptıklarının cezasını verecektir.

يَا أَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَاءكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ كَثِيرًا مِّمَّا كُنتُمْ تُخْفُونَ مِنَ الْكِتَابِ وَيَعْفُو عَن كَثِيرٍ قَدْ جَاءكُم مِّنَ اللّهِ نُورٌ وَكِتَابٌ مُّبِينٌ {المائدة/15}

15. ay bitig iḍileri keldi ök silerke yalavaçımız belgürtür silerke üküşi anıŋdın kim kizler erdiler bitigdin keçrür üküşdin. keldi ök silerke Taŋrıdın yaruḳluḳ bitig belgülüg.

15. Ey Kitab Ehli! İşte şimdi size Elçimiz (Muhammed) geldi ve o size Tevrat'ta ve İncil'de bulunduğu halde gizlediğiniz birçok bilgiyi açıklamakta, bir kısmının da üzerinde durmamaktadır. Şunu iyi bilin ki, artık Allah'tan size yolunuzu aydınlatacak bir ışık ve apaçık bir Kitab gelmiştir.

يَهْدِي بِهِ اللّهُ مَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَهُ سُبُلَ السَّلاَمِ وَيُخْرِجُهُم مِّنِ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِهِ وَيَهْدِيهِمْ إِلَى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ {المائدة/16}

16.köndürür anıŋ birle Taŋrı kim uḍu barsa anıŋ ḫoşnūdluḳıŋa esenlik yolları. çıḳarur olarnı ḳaraŋḳuluḳdın yaruḳluḳḳa anıŋ yarlıḳı birle köndürür anlarnı köni yolḳa.

16. Allah bu kitapla, hoşnutluğunu kazanmak isteyenlere esenlik ve barış yollarını gösterir. Onları ilim ve iradesiyle karanlıklardan aydınlıklara çıkarır ve doğru bir yola iletir.

428 Hıristiyanlar Allah'ın dinine yardımcı olacaklarına dair Allah'a söz vermişlerdi. Bundan dolayı kendilerini "Nasârâ" şeklinde adlandırmışlardır. Bkz. Saff 61/14. Allah'ın peygamberleri vasıtasıyla söz alması ile ilgili olarak bkz. Âl-i İmrân 3/81.

429 Allah'ın Hıristiyanlar arasına düşmanlık ve kin salması, onların ilâhî kânunlara aykırı hareket etmelerinin sonucudur. Yoksa Allah, kullarını saptırmak istemez. Krş. Zümer 7/39.

لَّقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُواْ إِنَّ اللّهَ هُوَ الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ قُلْ فَمَن يَمْلِكُ مِنَ اللّهِ شَيْئًا إِنْ أَرَادَ أَن يُهْلِكَ الْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ وَأُمَّهُ وَمَن فِي الأَرْضِ جَمِيعًا وَلِلّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا يَخْلُقُ مَا يَشَاء وَاللّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ {المائدة/17}

17.tandı oḳ anlar aydılar bütünlükün Taŋrı ol mesīḥni meryem oġlı. ayġıl kim erklig bolur Taŋrıdın nerse eger tilese yoḳ yoḍun ḳılmaḳ mesīḥni meryem oġlı anıŋ anası ne kim yer içindekini ḳamuġ yumḳını. Taŋrınıŋ kökler yerler erkligliki ne kim ol ėkki ara erse. yaratur negü tilese. Taŋrı tėgme nerse üze uġan turur.

17. Andolsun ki, “Allah, Meryem’in oğlu Mesih’in ta kendisidir” diyenler küfre batmışlardır. Sen onlara de ki: “Allah, Meryemoğlu Mesih ile anasını ve yeryüzündeki insanların hepsini yok etmek isteseydi, O’na kim engel olabilirdi? Çünkü göklerin, yerin ve bu ikisi arasındaki her şeyin hükümranlığı yalnız Allah’a aittir. O dilediğini, dilediği şekilde yaratır.[430] O’nun her şeye gücü yeter.”

وَقَالَتِ الْيَهُودُ وَالنَّصَارَى نَحْنُ أَبْنَاء اللّهِ وَأَحِبَّاؤُهُ قُلْ فَلِمَ يُعَذِّبُكُم بِذُنُوبِكُم بَلْ أَنتُم بَشَرٌ مِّمَّنْ خَلَقَ يَغْفِرُ لِمَن يَشَاء وَيُعَذِّبُ مَن يَشَاء وَلِلّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ {المائدة/18}

18.aydı cuhūdlar tėrsāklar biz Taŋrınıŋ oġlanları biz anıŋ sewügleri miz. ayġıl nelük ḳınayur silerni yazuḳlarıŋız birle. yoḳ kim siler yaŋluḳ siler anıŋdın kim yarattı. yarlıḳar kimni tilese taḳı ḳınar kimni tilese. Taŋrıḳa turur kökler yerler erkligliki. ne kim ol ėkki ara erse anıŋ tapa ol yanış.

18. Yahudiler ve Hıristiyanlar, “Biz Allah’ın çocukları ve sevgili kullarıyız”[431] diyorlar. Ey Peygamber! Sen onlara de ki: “Peki, o zaman Allah günahlarınızdan dolayı niçin size azab ediyor? Bu iddianız aslâ doğru değil. Siz de O’nun yarattığı diğer insanlar gibisiniz. O, kullarından dilediğinin günahlarını bağışlar, dilediğine azab eder. Esasen göklerin ve yerin ve bu ikisi arasındakilerin hükümranlığı yalnız Allah’a aittir ve dönüş de O’nadır.”

430 Bkz. Mâide 5/72-73 ve ilgili not.

431 Yahudiler ve Hıristiyanlar Hz. Âdem’e de Allah’ın oğlu demişlerdi (Bkz. Luka, 3/38). Yakub, Davud, Efraim ve Îsâ gibi bazı peygamberlere de Allah’ın oğulları tabirini kullanmışlardır. (Bkz. Yeremya, 31/9; Matta, 5/9) Îsâ’nın dışındaki kimselere Allah’ın oğlu denmesinin mecâzî bir ifâde olduğu açıktır. Nitekim Yeşû peygamber kötü işler yapan insanlara, “Eğer sizin babanız Allah olsaydı beni severdiniz, sizin babanız İblis’tir” demiştir.

يَا أَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَاءكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ عَلَى فَتْرَةٍ مِّنَ الرُّسُلِ أَن تَقُولُواْ مَا جَاءنَا مِن بَشِيرٍ وَلاَ نَذِيرٍ فَقَدْ جَاءكُم بَشِيرٌ وَنَذِيرٌ وَاللّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ {المائدة/19}

19.ay bitig iḍileri keldi ök silerke yalavaçımız belgürtür silerke üzüklük kesüklük üze yalavaçlardın kim aymaḳınızlar kelmedi biziŋke sewinç bėrdeçidin ap ḳorḳuttaçıdın. keldi ök silerke sewinç bėrdeçi ḳorḳuttaçı. Taŋrı tėgme nerse üze uġan turur.

19. Ey Kitab Ehli! Peygambersiz geçen bir dönemden sonra, “Bize müjdeci ve uyarıcı bir peygamber gelmedi” demeyesiniz diye size dini açıkça anlatan Elçimiz gelmiştir. Evet, işte size müjdeci ve uyarıcı bir peygamber gelmiş bulunmaktadır. Çünkü Allah dilediği zaman ve dilediği yere elçi göndermeye muktedirdir.

وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ اذْكُرُواْ نِعْمَةَ اللّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ جَعَلَ فِيكُمْ أَنبِيَاء وَجَعَلَكُم مُّلُوكًا وَآتَاكُم مَّا لَمْ يُؤْتِ أَحَدًا مِّن الْعَالَمِينَ {المائدة/20}

20.ançada kim aydı mūsā yalavaç öz boḍunıŋa yāḍ ḳılınlar Taŋrınıŋ niʿmetini siler üze ançada kim ḳıldı siler içinde yalavaçlar ḳıldı silerni ėligler bėrdi silerke anı kim bėrmedi bir kim erseke ajunluġlardın.

20. Musa bir zamanlar kavmine şöyle demişti: “Ey kavmim! Allah’ın size verdiği nimetleri hatırlayın. Hani O, içinizden peygamberler göndermiş, hükümdarlar çıkarmıştı ve size dünyada kimseye nasib etmediği birçok şey vermişti.”

يَا قَوْمِ ادْخُلُوا الأَرْضَ المُقَدَّسَةَ الَّتِي كَتَبَ اللّهُ لَكُمْ وَلاَ تَرْتَدُّوا عَلَى أَدْبَارِكُمْ فَتَنقَلِبُوا خَاسِرِينَ {المائدة/21}

21.ay meniŋ boḍunum kiriŋler ol arıtılmış yerke kim bitidi Taŋrı silerke. ḳaḍranmaŋlar arḳalarınız üze yaŋġay siler ḳorḳuġlılar.

21. “Ey kavmim! Allah’ın size yazıp takdir ettiği kutsal topraklara girin, yerleşin, (düşmandan korkarak) geri dönüp kaçmayın. Aksi takdirde her şeyinizi kaybedersiniz.”

قَالُوا يَا مُوسَى إِنَّ فِيهَا قَوْمًا جَبَّارِينَ وَإِنَّا لَن نَّدْخُلَهَا حَتَّىَ يَخْرُجُواْ مِنْهَا فَإِن يَخْرُجُواْ مِنْهَا فَإِنَّا دَاخِلُونَ {المائدة/22}

22.aydılar ay mūsā çın anıŋ içinde boḍunlar bar üz öwkesi üçün iş ḳılġan biz kirmegey ök miz aŋar anlar çıḳġınçaḳa tėgi andın. apaŋ çıḳsalar andın biz kirigliler miz.

22. Onlar, “Ey Musa! Biliyorsun ki, o topraklarda zâlim ve zorba bir halk var, onlar oradan çıkmadıkça aslâ o topraklara giremeyiz. Eğer onlar oraları terk ederlerse ancak o zaman gireriz” dediler.[432]

قَالَ رَجُلاَنِ مِنَ الَّذِينَ يَخَافُونَ أَنْعَمَ اللّهُ عَلَيْهِمَا ادْخُلُواْ عَلَيْهِمُ الْبَابَ فَإِذَا دَخَلْتُمُوهُ فَإِنَّكُمْ غَالِبُونَ وَعَلَى اللّهِ فَتَوَكَّلُواْ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ {المائدة/23}

23.aydı ėkki eren anlardın ḳorḳarlar ėrinç bėrdi Taŋrı ol ėkki üze kiriŋler anlar üze ḳapuġḳa. ḳaçan kirse siler aŋar siler uttaçı siler. Taŋrı üze köŋül uruŋlar eger erse siler kėrtgünügliler.

23. Bu sırada o korkak kavmin içinden Allah’ın kendilerine cesaret lutfettiği iki yiğit kişi çıktı ve dedi ki: “Onların üzerine ön cepheden saldırıp şehrin ana kapısından girin. Siz şehre bu şekilde girince onları mutlaka yeneceksiniz. (Korkmanıza hiç gerek yok) Siz yalnız Allah’a güvenmeli, yalnız O’na dayanmalısınız, çünkü siz iman etmiş kimselersiniz”[433]

قَالُواْ يَا مُوسَى إِنَّا لَن نَّدْخُلَهَا أَبَدًا مَّا دَامُواْ فِيهَا فَاذْهَبْ أَنتَ وَرَبُّكَ فَقَاتِلا إِنَّا هَاهُنَا قَاعِدُونَ {المائدة/24}

24.aydılar ay mūsā biz kirmegey ök miz aŋar tutaşı neçe kim olar bar ergiçe anıŋ içinde barġıl sen seniŋ uluġuŋ yaʿnī hārūn toḳışıŋlar. biz munda olturuġlılar miz.

24. Yahudiler ise şöyle cevap verdiler: “Ey Musa! O zâlim ve zorba halk orada olduğu sürece biz aslâ oraya girmeyeceğiz, (eğer mutlaka gitmek ve onlarla savaşmak istiyorsan) sen Rabbinle birlikte git, onlarla savaş. Biz buradan bir adım ileriye gitmiyoruz.”

قَالَ رَبِّ إِنِّي لا أَمْلِكُ إِلاَّ نَفْسِي وَأَخِي فَافْرُقْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ

432 Krş. Kitâb-ı Mukaddes, Sayılar, 13/25 vd.
433 Bu iki kişinin Yuşâ b. Nûn ile Kaleb b. Yafûne olduğu zikredilmektedir.

{المائدة/25}

25.aydı iḍimā! men erklig bolmas men meger özümke meniŋ ḳadaşım üze. aḍırġıl bizli ara yarlıḳdın çıḳıġlı boḍunlar ara.

25. Musa (çaresizce Allah'a yönelerek:) "Rabbim! Benim sözüm sadece kendime ve kardeşime geçiyor, o halde bu yoldan çıkmış halkla bizim yollarımızı ayır" diye dua etti.

قَالَ فَإِنَّهَا مُحَرَّمَةٌ عَلَيْهِمْ أَرْبَعِينَ سَنَةً يَتِيهُونَ فِي الأَرْضِ فَلاَ تَأْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ {المائدة/26}

26.aydı ol ḥarām ḳılınmış turur anlar üze ḳırḳ yıl. tezginü yöriyürler yer içinde. ḳaḍġurmaġıl yarlıḳdın çıḳıġlı boḍunlar üze.

26. Allah Musa'ya, "Öyleyse onlar o topraklardan kırk yıl mahrum kalacaklar ve çölde[434] şaşkın şaşkın dolaşıp duracaklardır. Ey Musa! Sen yoldan çıkmış bu halk için üzülme" dedi.

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ ابْنَيْ آدَمَ بِالْحَقِّ إِذْ قَرَّبَا قُرْبَانًا فَتُقُبِّلَ مِن أَحَدِهِمَا وَلَمْ يُتَقَبَّلْ مِنَ الآخَرِ قَالَ لَأَقْتُلَنَّكَ قَالَ إِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللّهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ {المائدة/27}

27. oḳıġıl anlar üze ādem yalavaçnıŋ ėkki oġlanı sawı kėrtülüg birle ançada tafnaġu tapuġ ḳıldılar tafnaġu tapuġ bezerlendi olarda birisindin bezerlenmedi taḳı birindin. aydı öldürgey ök men sėni. aydı bėzerleyür Taŋrı saḳnuḳlardın.

27. Ey Peygamber! Kitab Ehline Âdem'in iki oğlunun şu hikâyesini, hakikatlerle dolu bir ibret vesilesi olarak anlat:[435] Hani onlar Allah'a birer kurban sunmuşlar; birininki kabul edilmiş, diğerininki kabul edilmemişti. Kurbanı kabul edilmeyen, diğerine, "Yeminle söylüyorum ki, seni öldüreceğim" demiş, kardeşi de şu cevabı vermişti: "Allah ancak, emirlerini yerine getirmede samimi olanların kurbanını kabul eder."

لَئِن بَسَطتَ إِلَيَّ يَدَكَ لِتَقْتُلَنِي مَا أَنَاْ بِبَاسِطٍ يَدِيَ إِلَيْكَ لَأَقْتُلَكَ إِنِّيَ أَخَافُ اللّهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ {المائدة/28}

434 Lafzen, "Yeryüzünde."

435 Bu kıssanın anlatılma amacı, Hz. Peygamberi kıskanan Yahudi ve Hıristiyanlara Hz. Adem'in iki oğlunun kıskançlığa dayanan hikayelerini hatırlatmaktır. Bu iki kişinin Hz. Adem'in oğlu Hâbil ile Kâbil olduğu rivayet edilmiştir (Kitab-ı Mukaddes, Tekvin 4/16). Bunların İsrailoğullarından iki kişi olduğu da nakledilmektedir. Çünkü bütün insanlar için "Ademoğlu" tabiri kullanılır.

28. eger yaḍsa sen maŋa elgiŋni öldürgüŋ üçün mėni ermes men yaḍıġlı elgim saŋa öldürgüm üçün sėni. men ḳorḳar men Taŋrıda ajunluġlar iḍisini.

28."Eğer sen öldürmek için bana elini uzatsan bile ben seni öldürmek için elimi kaldırmayacağım. Çünkü ben âlemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım."

إِنِّي أُرِيدُ أَن تَبُوءَ بِإِثْمِي وَإِثْمِكَ فَتَكُونَ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ وَذَٰلِكَ جَزَاءُ الظَّالِمِينَ {المائدة/29}

29.men tiler men kim yüḍse men meniŋ yazuḳumnı seniŋ yazuḳuŋnı bolsa sen ot iḍilerindin. ol turur küç ḳılıġlılarnıŋ yanutı.

29. "(Eğer beni öldürürsen) dilerim ki, kendi günahınla birlikte benim günahımı da yüklenip cehenneme gidenlerden biri olursun. Zaten zâlimlerin cezası da budur."

فَطَوَّعَتْ لَهُ نَفْسُهُ قَتْلَ أَخِيهِ فَقَتَلَهُ فَأَصْبَحَ مِنَ الْخَاسِرِينَ {المائدة/30}

30. boyun bėrdi aŋa etözi ḳaḍaşını öldürmekke. öldürdi anı boldı ziyānlıġlardın.

30. (Kâbil) en sonunda kardeşini (Hâbil'i) öldürme konusunda nefsine uydu ve onu öldürdü. Bu yüzden kendine yazık etti.

فَبَعَثَ اللَّهُ غُرَابًا يَبْحَثُ فِي الْأَرْضِ لِيُرِيَهُ كَيْفَ يُوَارِي سَوْءَةَ أَخِيهِ قَالَ يَا وَيْلَتَىٰ أَعَجَزْتُ أَنْ أَكُونَ مِثْلَ هَٰذَا الْغُرَابِ فَأُوَارِيَ سَوْءَةَ أَخِي فَأَصْبَحَ مِنَ النَّادِمِينَ {المائدة/31}

31.ıḍtı Taŋrı bir ḳarġa üşeyür yer içinde kömgü üçün ölügni neteg kömer ḳaḍaşınıŋ uwutnı. aydı ay ḳatıġlıḳḳa umas mu boldum bolmaḳımdım bu ḳarġa meŋizlig kömse men ḳaḍaşım uwutnı bolsa men ökünçlüglerdin.

31. (Kâbil kardeşi Hâbil'in cesedini ne yapacağını bilmiyordu.) Bunun üzerine Allah ona, kardeşinin cesedini nasıl gömeceğini göstermek için yeri eşeleyen bir karga[436] gönderdi. (Kâbil bunu görünce,) "Eyvah! Yazıklar olsun bana! Kardeşimin cesedini gömmek için şu karga kadar bile olamadım" diye hayıflandı. Yaptığına çok pişman olmuştu.

436 Karga motifi pek çok kültürde yer almaktadır. Mitolojide keşifleriyle dünyayı değiştiren bir kahramandır. Tevrat'ta çölde saklanan peygamber İlya'ya kargaların yiyecek taşıdığından söz edilir (I. Krallar 17/4-6). Karganın zeki bir kuş olduğunu günümüz bilimi ispatlamıştır. Âyette sözü edilen karga ilâhi sevkle Kâbil'e yol göstermiştir.

مِنْ أَجْلِ ذَلِكَ كَتَبْنَا عَلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ أَنَّهُ مَن قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِي الأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعًا وَمَنْ أَحْيَاهَا فَكَأَنَّمَا أَحْيَا النَّاسَ جَمِيعًا وَلَقَدْ جَاءتْهُمْ رُسُلُنَا بِالبَيِّنَاتِ ثُمَّ إِنَّ كَثِيرًا مِّنْهُم بَعْدَ ذَلِكَ فِي الأَرْضِ لَمُسْرِفُونَ {المائدة/32}

32.anıŋ üçün bitidimiz Taŋrı ḳulı oġlanı üze ol kim öldürse bir etözni bir etözsüz azu arḳaḳsız yer içinde andaġ ḳalı öldürdi kişilerni yumḳı. kim tirgüzse anı andaġ ḳalı tirgüzdi kişilerni yumḳı. çınoḳ keldürdi anlarḳa yalavaçlarımız belgüler birle. yana çın üküşi anlardın anda kėḍin yer içinde teŋde keçigliler ol.

32. Bir insanın diğer bir insanı öldürmesinin çok kötü bir iş olmasından dolayı Biz İsrailoğullarına şöyle emrettik: "Kim bir insanı, öldürülen bir kimseye karşılık olmaksızın ya da yeryüzünde bir bozgunculuğu önlemek maksadı dışında öldürürse, bütün insanları öldürmüş gibi olur. Kim de bir insanın hayatını korur ve kurtarırsa bütün insanlara hayat vermiş gibi olur." Elçilerimiz onlara (zulmün, isyan etmenin ve insan öldürmenin kötülüğü hakkında) pek çok delil getirdiler. Fakat onların çoğu bundan sonra da yeryüzünde taşkınlık etmeye, insan öldürmeye devam etmiştir.

إِنَّمَا جَزَاء الَّذِينَ يُحَارِبُونَ اللّهَ وَرَسُولَهُ وَيَسْعَوْنَ فِي الأَرْضِ فَسَادًا أَن يُقَتَّلُواْ أَوْ يُصَلَّبُواْ أَوْ تُقَطَّعَ أَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُم مِّنْ خِلافٍ أَوْ يُنفَوْاْ مِنَ الأَرْضِ ذَلِكَ لَهُمْ خِزْيٌ فِي الدُّنْيَا وَلَهُمْ فِي الآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ {المائدة/33}

33.anlar meger yanutı kim toḳuş ḳılurlar Taŋrı birle yalavaçı birle tawranurlar yer içinde artaḳlıġın kim öldürmekleri azu asılmaḳları azu kesilgey eligleri aḍaḳları şaşru. azu sürülgeyler yerdin. ol anlarḳa turur rüsvālıḳ dünyā içinde anlarḳa āḫiret içinde ḳın turur uluġ.

33. İyi bilin ki, Allah ve Elçisine karşı savaşanların ve yeryüzünde (yol kesip eşkıyalık yaparak) bozgunculuk yapanların cezası; öldürülmeleri veya idam edilmeleri ya da ellerinin ve ayaklarının çapraz olarak kesilmesi yahut sürgüne gönderilmeleridir.[437] Bu, onlar için dünyada bir zillettir, âhirette de onlar için büyük bir azab vardır.

437 Bu cezalar, yalnız Kur'an'ın öngördüğü cezalar olmayıp, İslâm öncesi çeşitli toplumlarda uygulanan cezalardır. İslâm insana, insanın canının, malının ve ırzının korunmasına büyük önem verir. Âyette öngörülen cezâlar bu amacı sağlamaya yöneliktir. İslâm müçtehidleri bu amacın gerçekleşmesi için söz konusu cezâlardan farklı cezâlar önerebilirler. Âyette sözü edilen cezâlar o günün sosyal şartları, kültürleri, örf ve âdetleriyle yakından ilgilidir. Sosyal ve kültürel şartların değişmesiyle hapis cezâları ön plana çıkmakta, işkence ve ölümle sonuçlanacak cezâlar terk edilmektedir. Ancak suçların artması ve masum insanların zarar görmesinin yaygınlaşması durumunda ağır cezaların gündeme gelmesi kaçınılmazdır. M. Esed, zikredilen cezâların "İlâhî kanun koyucuya" yakışmayacağı gerekçesiyle âyetteki kelimeler üzerinde birtakım yorumlar yapmıştır. Ancak bunlar, dil kurallarını zorlayan yorumlardır.

إِلاَّ الَّذِينَ تَابُواْ مِن قَبْلِ أَن تَقْدِرُواْ عَلَيْهِمْ فَاعْلَمُواْ أَنَّ اللّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ {المائدة/34}

34.meger anlar kim yandılar elig bolmamışŋızda aşnu anlar üze. biliŋler kim Taŋrı yazuķ örtgen yarlıķaġan.

34. Ancak siz onları yakalamadan (cana ve mala zarar vermeden) önce pişmanlık duyup tevbe ederlerse bilin ki, Allah Gafûr'dur; giriştiği suçtan vazgeçen kullarının tevbelerini kabul eder, Rahîm'dir; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ اتَّقُواْ اللّهَ وَابْتَغُواْ إِلَيهِ الْوَسِيلَةَ وَجَاهِدُواْ فِي سَبِيلِهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ {المائدة/35}

35.ay anlar kim kėrtgündiler ķorķuŋ Taŋrıķa tileŋler aŋar ulaşıķlıķnı. ķatıġlanıŋlar anıŋ yolı içinde bolġay kim ķurtulġay siler.

35. Ey iman edenler! Allah'ın emir ve yasakları konusunda duyarlı ve bilinçli olun. Ve O'nun hoşnutluğunu kazanmak, O'na daha yakın olmak için gereken yollara başvurun. O'nun yolunda cihad edin ki, kurtuluşa eresiniz.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُواْ لَوْ أَنَّ لَهُم مَّا فِي الأَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ لِيَفْتَدُواْ بِهِ مِنْ عَذَابِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ مَا تُقُبِّلَ مِنْهُمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ {المائدة/36}

36.bütünlükün anlar tandılar eger bolsa anlarķa yer içindeki yumķı yana anıŋ meŋizlig anıŋ birle bolsa yuluġ bėrseler anıŋ birle ķopmaķ küni ķınından bezerlenmegey anlardın. anlarķa ķın turur aġrıtıġlı.

36. Küfürde direnenler; yeryüzünün bütün serveti ve hatta bir o kadarı daha onların olsa ve bunları kıyamet gününün azabından kurtulmak için fidye olarak verseler bile onların bu fidyeleri kabul edilmeyecektir. Onlar için acı bir azab vardır. [438]

438 Krş. Âl-i İmrân 4/91.

يُرِيدُونَ أَن يَخْرُجُواْ مِنَ النَّارِ وَمَا هُم بِخَارِجِينَ مِنْهَا وَلَهُمْ عَذَابٌ مُّقِيمٌ {المائدة/37}

37.tilerler kim çıḳmaḳları otdın ermesler çıḳıġlılar andın. anlarḳa ḳın turur tutaşı.

37. Onlar cehennemden çıkıp kurtulmak için uğraşıp duracaklar, fakat aslâ çıkıp kurtulamayacaklardır. Onlar için asırlarca sürecek bir azab vardır.

وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُواْ أَيْدِيَهُمَا جَزَاء بِمَا كَسَبَا نَكَالاً مِّنَ اللّهِ وَاللّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ {المائدة/38}

38.oġrı er oġrı tişi kesiŋler ol ėkkisi eliglerini anıŋ birle kim ḳazġandılar ḳızġut ḳılu Taŋrıdın. Taŋrı küsüş turur bütün işlig.

38. Kadın olsun erkek olsun hırsızlık yapanın sağ elini, yaptıkları bu suça karşılık Allah'tan ibretlik bir ceza olmak üzere kesin.[439] Allah Azîz'dir; hırsızlığı engellemeye dair hükümler koyar ve suç işleyenleri cezalandırmaya da muktedirdir, Hakîm'dir; koyduğu hükümlerde pek çok hikmet vardır.

فَمَن تَابَ مِن بَعْدِ ظُلْمِهِ وَأَصْلَحَ فَإِنَّ اللّهَ يَتُوبُ عَلَيْهِ إِنَّ اللّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ {المائدة/39}

39. kim ḳaytsa küç ḳılmışda kėdin ėdgülük ḳılsa bütünlükün Taŋrı tevbe bėrür anıŋ üze. çın Taŋrı yazuḳ örtgen turur yarlıḳaġan.

39. Kim yaptığı hırsızlıktan sonra tevbe edip kendisini düzeltirse, Allah da onun tevbesini kabul eder. Çünkü Allah Gafûr'dur; yaptığı hatadan vazgeçip tevbe edenleri bağışlar, Rahîm'dir; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir.

439 Yol kesme cezasında olduğu gibi, hırsızlık suçlarında da el kesme cezası Araplar arasında uygulanmakta idi. İbn Habib, el-Muhabber adlı eserinde bu konuda örnekler vermiştir. Benzer cezalandırma yöntemlerine eski Hint hukukunda da rastlanmaktadır (Manu, IX/276; Yaj. II/274). Allah'ın bu cezayı koymaktaki amacı, toplumda hırsızlığın en aza indirilmesidir ve Allah bu amaç için o günkü toplumda uygulanan bir yöntemi önermiştir. Suçu engelleyici yaptırımlar; toplumun yapısı, kültürü ve anlayış biçimi ile yakından ilgilidir. Bütün bunlar da farklı zaman, farklı ülke ve farklı toplumlara göre değişkenlik arz edeceğine göre bu yaptırımların da aynı şekilde değişmesini tabiî görmek gerekir. Yoksa hapishane gibi kurumların oluşmadığı çöl şartlarında, eli kesilmiş olmanın o kimseye karşı dikkatli olmaya dair bir simge olduğu gerçeği göz ardı edilip, bu uygulmanın İslâm dininin evrensel hukuk anlayışı olarak görülmesi, Kur'an'ın genel anlayışı ve hayatın gerçekleriyle örtüşmez. Nitekim Osmanlı kanunnamelerinde hırsızlık suçu işleyenler için el kesme yerine para cezası öngörüldüğü bilinmektedir.

أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللّهَ لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ يُعَذِّبُ مَن يَشَاء وَيَغْفِرُ لِمَن يَشَاء وَاللّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ {المائدة/40}

40.bilmes mü sen kim Taŋrı anıŋ kökler yerler erkligliki. ḳınar kimni tilese yarlıḳar kimni tilese. Taŋrı tėgme nerse üze uġan turur.

40. Ey Peygamber! Bilirsin ki, göklerin ve yerin yegâne hâkimi Allah'tır. Elbette O dilediğini cezalandırır, dilediğini de bağışlar. Allah her şeye kâdirdir; dilediğini cezalandırıp dilediğini bağışlamaya gücü yeter.

يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ لاَ يَحْزُنكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِ مِنَ الَّذِينَ قَالُواْ آمَنَّا بِأَفْوَاهِهِمْ وَلَمْ تُؤْمِن قُلُوبُهُمْ وَمِنَ الَّذِينَ هِادُواْ سَمَّاعُونَ لِلْكَذِبِ سَمَّاعُونَ لِقَوْمٍ آخَرِينَ لَمْ يَأْتُوكَ يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ مِن بَعْدِ مَوَاضِعِهِ يَقُولُونَ إِنْ أُوتِيتُمْ هَذَا فَخُذُوهُ وَإِن لَّمْ تُؤْتَوْهُ فَاحْذَرُواْ وَمَن يُرِدِ اللّهُ فِتْنَتَهُ فَلَن تَمْلِكَ لَهُ مِنَ اللّهِ شَيْئًا أُوْلَئِكَ الَّذِينَ لَمْ يُرِدِ اللّهُ أَن يُطَهِّرَ قُلُوبَهُمْ لَهُمْ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَلَهُمْ فِي الآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ {المائدة/41}

41.ay yalavaç ḳaḍġurtmasun sėni anlar kim ėwerler tanmaḳ içinde anlardın kim aydılar kėrtgündimiz aġızları birle kėrtgünmedi köŋülleri. anlardın kim cuhūd boldılar keḍ üküş èşitigliler yalġan üçün keḍ ḳulaḳ tutuġlılar aḍın ḳavmḳa kim kelmediler saŋa. ḳışrur sözlerni orunlarında kėḍin. ayurlar eger bėrilse siler munı tutuŋlar eger bėrilmese siler anı saḳlaŋlar. kimke tilese Taŋrı sınmaḳnı erklig bolmas aŋar Taŋrıdın nerse. anlar anlar tururlar tilemedi Taŋrı arıtmaḳ köŋüllerini. anlarḳa dünyā içinde rüsvālıḳ anlarḳa āḫiret içinde ḳın turur uluġ.

41. Ey Peygamber! Yürekten inanmadıkları halde ağızlarıyla, "İnandık" diyen münafıklardan ve Yahudilerden küfürde yarışıp duranların yaptıklarına üzülme. Onlar seni, senin ağzından yalan uydurmak amacıyla dinlerler, seni dinlemelerinin bir amacı da senin huzuruna gelmeyen başka bir topluluk adına casusluk yapmaktır. Yahudiler Tevrat'taki bazı kelimelerin yerlerini değiştirip anlamlarını bozan kimselerdir. Sana gönderdikleri kişilere, "(Muhammed) bizim söylediğimiz şekilde bir hüküm bildirirse kabul edin, bizim söylediğimizden farklı bir şey söylerse reddedin" diyorlar.[440] Bil ki, Allah (yaptığı çirkin işler sebebiyle) birinin sapıklık içinde kalmasını dilerse sen, Allah'ın onun hakkında takdir ettiğine karşı bir şey yapamazsın. İşte onlar, Allah'ın kalplerini temizlemek istemediği kimselerdir. Onlar bu dünyada rezil rüsvâ olacaklar, âhirette de büyük bir azaba çarptırılacaklardır.

440 Yahudiler, kendileri arasında meydana gelen bir zina hadisesi sebebiyle Tevrat'taki recm cezasına uymamışlar, çıkan anlaşmazlık üzerine bu konuda Hz. Peygamberi hakem yapmak istemişler; fakat gönderdikleri kişilere, "Muhammed recme karar verirse almayın, bizim anlayışımıza uygun bir hüküm verirse alın" diyerek Tevrat'a aykırı bir karar verilmesini istemişlerdi. Âyet buna işaret etmektedir.

سَمَّاعُونَ لِلْكَذِبِ أَكَّالُونَ لِلسُّحْتِ فَإِن جَآؤُوكَ فَاحْكُم بَيْنَهُم أَوْ أَعْرِضْ عَنْهُمْ وَإِن تُعْرِضْ عَنْهُمْ فَلَن يَضُرُّوكَ شَيْئًا وَإِنْ حَكَمْتَ فَاحْكُم بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ إِنَّ اللهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ {المائدة/42}

42.keḍ üküş ḳulaḳ tutuġlu yalġanḳa üküş yėgliler ḥarāmnı. eger kelseler saŋa üzgil kesgil anlar ara azu yüz ewürgil anlardın. eger yüz ewürse sen anlardın ziyān ḳılumaġaylar saŋa nerse. eger üzse kesse üzgil kesgil anlar ara köni dād birle. bütünlükün Taŋrı sewer dād bėriglilerni.

42. Onların işleri güçleri yalan sözlere kulak vermek ve haram yemektir. Ey Peygamber! Onlar sana bir dava için başvurduklarında, ister aralarında hüküm ver, istersen onlardan yüz çevir, dâvalarına bakma. Eğer onların dâvalarına bakmak istemezsen sana aslâ zarar veremezler. Şayet aralarında hüküm verecek olursan adaletle hükmet. Bil ki, Allah adaletle hüküm verenleri sever.

وَكَيْفَ يُحَكِّمُونَكَ وَعِندَهُمُ التَّوْرَاةُ فِيهَا حُكْمُ اللهِ ثُمَّ يَتَوَلَّوْنَ مِن بَعْدِ ذَلِكَ وَمَا أُوْلَئِكَ بِالْمُؤْمِنِينَ {المائدة/43}

43.neteg aḍırġuçı seçgüçi ḳılurlar sėni anlar üskinde turur tevrīt. anıŋ içinde Taŋrı aḍırmışı seçmişi yana ewrülürler anda kėḍin. ermesler anlar kėrtgünügliler.

43. Onlar, ellerinde Allah'ın hükümlerini içeren Tevrat bulunduğu halde nasıl oluyor da hüküm vermen için sana başvuruyorlar, sonra da (verdiğin hükme razı olmayarak) dönüp gidiyorlar! Ey Peygamber! Aslında onlar (kendi kitaplarına da) inanmış değillerdir.

إِنَّا أَنزَلْنَا التَّوْرَاةَ فِيهَا هُدًى وَنُورٌ يَحْكُمُ بِهَا النَّبِيُّونَ الَّذِينَ أَسْلَمُواْ لِلَّذِينَ هَادُواْ وَالرَّبَّانِيُّونَ وَالأَحْبَارُ بِمَا اسْتُحْفِظُواْ مِن كِتَابِ اللهِ وَكَانُواْ عَلَيْهِ شُهَدَاء فَلاَ تَخْشَوُاْ النَّاسَ وَاخْشَوْنِ وَلاَ تَشْتَرُواْ بِآيَاتِي ثَمَنًا قَلِيلاً وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَا أَنزَلَ اللهُ فَأُوْلَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ {المائدة/44}

44. biz indürdimiz tevrītni anıŋ içinde köni yol yaruḳluḳ. aḳrar seçer anıŋ birle yalavaçlar anlarḳa kim boyun bėrdiler anlarḳa kim cuhūd boldılar Taŋrılıḳ erenler bilgeler anıŋ küḍezü

tileyürler Taŋrı bitigidin erdiler anın üze tanuḳlar. ḳorḳmaŋlar kişilerdin ḳorḳuŋlar maŋa. satġın almaŋlar meniŋ belgülerimke az bahānı. kim ḥükm ḳılmasa anıŋ birle kim indürdi Taŋrı anlar tururlar anlar tanıġlılar.

44. Şüphesiz içinde hidâyet ve nur bulunan Tevrat'ı Biz indirdik. Kendilerini Allah'a teslim etmiş peygamberler, Yahudiler arasında meydana gelen olaylar hakkında ona bakarak hüküm verirler, dindarları ve din bilginleri de ona dayanarak hükmederlerdi. Çünkü onlar Allah'ın kitabını muhafaza etmekle görevliydiler ve onun hak kitab olduğuna şâhit idiler. Ey Yahudiler! Gerçekleri söyleme hususunda insanlardan; dindaşlarınızdan korkmayın, yalnız Benden korkun. Basit dünya menfaatlerini âyetlerime tercih etmeyin. Bilin ki, (hoşlarına gitmediği için) Allah'ın indirdikleri ile hükmetmeyenler kâfirlerdir.[441]

وَكَتَبْنَا عَلَيْهِمْ فِيهَا أَنَّ النَّفْسَ بِالنَّفْسِ وَالْعَيْنَ بِالْعَيْنِ وَالأَنفَ بِالأَنفِ وَالأُذُنَ بِالأُذُنِ وَالسِّنَّ بِالسِّنِّ وَالْجُرُوحَ قِصَاصٌ فَمَن تَصَدَّقَ بِهِ فَهُوَ كَفَّارَةٌ لَّهُ وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَا أَنزَلَ اللّهُ فَأُوْلَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ {المائدة/45}

45.bitidimiz anlar üze anıŋ içinde kim etöz etöz birle köz köz birle burun burun birle ḳulaḳ ḳulaḳ birle tiş tiş birle ḳart başḳa teŋeşmek. yana kim muyanlıḳ ḳılsa anıŋ birle ol yazuḳ yüŋülmeki ol aŋar. kim aḍırmasa seçmese anıŋ birle kim indürdi Taŋrı anlar tururlar anlar küç ḳılıġlılar.

45. Biz Tevrat'ta onlara (kısasla ilgili olarak) şu hükmü koymuştuk: Cana karşılık can, göze karşılık göz, buruna karşılık burun, kulağa karşılık kulak, dişe karşılık diş. Bütün yaralamalar için aynı şekilde kısas vardır. Ancak bir kimse kısas istemez, suçluyu bağışlarsa, bu onun günahlarına kefaret olur. Bilin ki, (bu hükümleri adaletle uygulamayıp) Allah'ın indirdikleri ile hükmetmeyenler zâlim kimselerdir.[442]

وَقَفَّيْنَا عَلَى آثَارِهِم بِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ التَّوْرَاةِ وَآتَيْنَاهُ الإِنجِيلَ فِيهِ هُدًى وَنُورٌ وَمُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ التَّوْرَاةِ وَهُدًى وَمَوْعِظَةً لِّلْمُتَّقِينَ {المائدة/46}

46.uḍu keldürdimiz anlarnıŋ izleri üze ʿīsā meryem oġlı könike tutuġlı anı kim anıŋ yüzi utru tevrītdin bėrdimiz aŋar incīlni anıŋ içinde köni yol yaruḳluḳ könike tutuġlı anı kim anıŋ yüzi utru tevrītdin köni yol pend saḳnuḳluḳlarḳa.

441 İbn Abbas'tan gelen bir rivâyete göre bu âyetteki "Kâfirlerdir" kelimesi, sözlük anlamında küfrü, yani nankörlük etme ve gerçeği görmezlikten gelmeyi ifade eder. Yoksa dinden çıkma anlamındaki küfrü ifade etmez. Ayrıca Zemahşerî, "Allah'ın indirdikleriyle hükmetmeyenler" ifadesini, "Allah'ın indirdiklerine inanmayanlar" diye yorumlar.

442 Krş. Bakara 2/178.

46.Biz, o peygamberlerin ardından Meryemoğlu İsa'yı, kendisinden önce gelen Tevrat'ı tasdik etmek üzere gönderdik. Ona, içinde hidâyet ve nur bulunan, Tevrat'ı tasdik eden, insanlara doğru yolu gösteren ve bir öğüt kaynağı olan İncil'i verdik. Fakat onu anlayacak olanlar Allah'ın emir ve yasakları konusunda duyarlı ve bilinçli kimselerdir.

وَلْيَحْكُمْ أَهْلُ الإِنجِيلِ بِمَا أَنزَلَ اللّهُ فِيهِ وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَا أَنزَلَ اللّهُ فَأُوْلَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ {المائدة/47}

47.aḍırsun seçsün incīl iḍileri anın kim indürdi Taŋrı anıŋ içinde. kim aḍırmasa seçmese anıŋ birle kim indürdi Taŋrı anlar tururlar anlar yarlıġdın çıḳıġlılar.

47. Kendilerine İncil verilenler de Allah'ın indirdikleri ile hükmetsinler. Bilin ki, (menfaatlerine uygun düşmediği için) Allah'ın indirdiği ile hükmetmeyenler fâsık kimselerdir.[443]

وَأَنزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ وَمُهَيْمِنًا عَلَيْهِ فَاحْكُم بَيْنَهُم بِمَا أَنزَلَ اللّهُ وَلاَ تَتَّبِعْ أَهْوَاءهُمْ عَمَّا جَاءكَ مِنَ الْحَقِّ لِكُلٍّ جَعَلْنَا مِنكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا وَلَوْ شَاء اللّهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَكِن لِّيَبْلُوَكُمْ فِي مَآ آتَاكُم فَاسْتَبِقُوا الخَيْرَاتِ إِلَى اللهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ {المائدة/48}

48.indürdimiz saŋa bitigni kėrtü yaraşı birle çındġarıġlı anı kim utrusında bitigdin tutuḳ anıŋ üze aḍırġıl seçgil anlar ara anıŋ birle kim indürdi Taŋrı uḍu barmaġıl anlarnıŋ tileklerine anıŋdın kim keldi saŋa yarlıġdın. tėgmekke ḳıldımız silerde yaruḳ yol yoruḳ. eger tilese Taŋrı ḳılġay erdi silerni bir gürūh yoḳ kim sınaġu üçün silerni anıŋ içinde kim bėrdi silerke aşnuŋlar ėḍgülüklerke. Taŋrıḳa yanışınızlar yumḳı. silerke anı kim siler anıŋ içinde erdiŋizler tartışıḳ bolur.

48. Ey Peygamber! Biz sana da hak ve hakikatlerle dolu olan bu Kur'an'ı indirdik. Bu kitab, önceki ilâhî kitapları tasdik eder ve onlardaki doğruları (tahrife uğrayan ve uğramayan hususları) belirler ve onların üstünde bir konuma sahiptir. Öyle ise sen, kendilerine kitab verilenler (sana bir dava getirdiklerinde, onların) arasında Allah'ın indirdikleri ile hükmet. Sana hakikatleri bildiren Kitabın hükümlerini bırakarak onların arzu ve heveslerine uyma. Ey

443 Bu sûredeki 44, 45 ve 47. âyetlerdeki "Kâfirûn", "Zâlimûn" ve "Fâsikûn" kelimeleri şirk anlamındaki küfrü, zulmü ve fıskı ifade etmez. Yani bunlar dinden çıkma değil günah işleme anlamındadır.

insanlar! Bilin ki Biz, sizden her bir toplum için ayrı bir şeriat; hukuk düzeni ve bir yol yöntem belirledik. Eğer Allah dileseydi sizi tek (hukuk düzenine sahip) bir ümmet yapardı. Fakat O, gönderdiği farklı şeriatlarla; farklı hukuk düzenleriyle[444] sizin gelişmenizi[445] istedi. Öyle ise siz (gelişmenizi sağlamak için) hayırlı işlerde yarışmaya bakın. Hepinizin hesap vermek üzere döneceği yer Allah'ın huzurudur. O size dünyada iken anlaşmazlığa düştüğünüz şeylerin doğrusunu orada tek tek bildirecektir.

وَأَنِ احْكُم بَيْنَهُم بِمَآ أَنزَلَ اللّهُ وَلاَ تَتَّبِعْ أَهْوَاءهُمْ وَاحْذَرْهُمْ أَن يَفْتِنُوكَ عَن بَعْضِ مَا أَنزَلَ اللّهُ إِلَيْكَ فَإِن تَوَلَّوْاْ فَاعْلَمْ أَنَّمَا يُرِيدُ اللّهُ أَن يُصِيبَهُم بِبَعْضِ ذُنُوبِهِمْ وَإِنَّ كَثِيرًا مِّنَ النَّاسِ لَفَاسِقُونَ {المائدة/49}

49. aḍırġıl seçgil anlar ara anıŋ birle kim indürdi Taŋrı uḍu barmaġıl anlarnıŋ tileklerinẹ saḳlanġıl anlardın bulġaḳ kemişmeklerindin saŋa anıŋ amarısından kim indürdi Taŋrı saŋa. eger ewrülse bilgil kim tiler Taŋrı tėgürse anlarḳa amarı yazuḳları birle. üküşi kişilerdin yarlıġdın çıḳıġlılar ol.

49. Evet, kendilerine kitab verilenler (sana bir dâva getirdiklerinde, onların) arasında Allah'ın indirdiği ile hükmet, onların arzu ve heveslerine uyma. Sakın ha! Onlar seni bazı Kur'an hükümlerini uygulamaktan alıkoymasınlar. Eğer onlar (senin verdiğin karardan) yüz çevirirlerse bil ki, Allah onları günahlarından dolayı cezalandırmak istemiştir. Gerçek şu ki, bunların çoğu doğru yoldan çıkmış kimselerdir.

أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللّهِ حُكْمًا لِّقَوْمٍ يُوقِنُونَ {المائدة/50}

50.belgüsüz ḥükmin mü tilerler. kim ol körklügrek Taŋrıdın ḥükmün ol boḍunḳa kim kėrtgürler.

50. Onlar hâlâ câhiliye dönemi kurallarına göre mi yönetilmek istiyorlar? Hâlbuki kim Allah'tan daha güzel kural koyabilir? Fakat bunu anlayacak olanlar, yürekten inanan kimselerdir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ لاَ تَتَّخِذُواْ الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى أَوْلِيَاء بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاء بَعْضٍ

444 Şeriat, Allah'ın insanlara peygamberleri vasıtasıyla bildirdiği hükümleri, dini ifade eder. Din kurallarının muamelât; borçlar ve ticaret hukuku ile ilgili kısımları her peygamberin dininde bazı farklılıklar, değişiklikler gösterir. Bu konularda İslam dininde de zamanın ihtiyaç ve şartlarına (maslahata) göre ictihad yoluyla birtakım değişiklikler olabilir. "Zamanın değişmesiyle hükümlerin değişeceği" (Mecelle m. 39) kuralı da bu hususu ifade eder.

445 Ulaşabildiğimiz kaynakların hemen hepsi bu kelimeye "Sizi sınamak için" anlamını vermişlerdir. Fakat "İbtilâ" kelimesi sınamak anlamına geldiği gibi, halden hale geçiş anlamını da içerir (Bkz. İnsan 76/1). Allah, her dönemde farklı hukuk sistemi olmasını ilâhî kanun olarak belirtmektedir. Böylece bir sonraki hukuk düzeni bir öncekine göre daha gelişmiş olmaktadır. Âyetin devamındaki "Hayırlı işlerde yarışın" ifadesi de bu anlamı desteklemektedir.

وَمَن يَتَوَلَّهُم مِّنكُمْ فَإِنَّهُ مِنْهُمْ إِنَّ اللّهَ لاَ يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ {المائدة/51}

51.ay anlar kim kėrtgündiler tutmaŋlar cuhūdlarnı tersāklarnı dostlar amarıları amarı dostları turur. kim dost tutsa olarnı silerdin ol olardın turur. bütünlükün Taŋrı köndürmes küç ḳılıġlı boḍunlarnı.

51. Ey iman edenler! Yahudileri ve Hıristiyanları dost; sırdaş edinmeyin, onlarla birlik olmayın; esasen onlar birbirlerinin dostudurlar. Sizden birisi onları dost; sırdaş edinirse artık o onlardan biri olmuş olur. Allah düşmanla işbirliği yapan zâlim kimseleri amacına ulaştırmaz.[446]

فَتَرَى الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ يُسَارِعُونَ فِيهِمْ يَقُولُونَ نَخْشَى أَن تُصِيبَنَا دَآئِرَةٌ فَعَسَى اللّهُ أَن يَأْتِيَ بِالْفَتْحِ أَوْ أَمْرٍ مِّنْ عِندِهِ فَيُصْبِحُواْ عَلَى مَا أَسَرُّواْ فِي أَنْفُسِهِمْ نَادِمِينَ {المائدة/52}

52.körgey sen anlarnı kŋülleri içinde ig ol ėwerler anlar içinde ayurlar ḳorḳar miz tegmekinde biziŋke tezginigli. bolġay kim Taŋrı keldürmeki açmaḳnı azu iş anıŋ üskindin bolġaylar anıŋ üze kim kizleyü tutarlar özleri içinde öknügliler.

52. Ey Peygamber! Kalplerinde nifak hastalığı bulunan kimselerin, “Başımıza bir felâket gelmesinden endişe ediyoruz” diyerek düşmanla işbirliği yapmak için koşuşturduklarını görüyorsun. Allah çok geçmeden müslümanlara mutlaka bir zafer verecek ya da O’nun katından gelecek bir vesileyle münafıkların içyüzlerini ortaya çıkaracaktır. İşte o zaman onlar, içlerinde gizledikleri şüphe ve nifaktan dolayı pişman olacaklardır.

وَيَقُولُ الَّذِينَ آمَنُواْ أَهَؤُلاء الَّذِينَ أَقْسَمُواْ بِاللّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ إِنَّهُمْ لَمَعَكُمْ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فَأَصْبَحُواْ خَاسِرِينَ {المائدة/53}

53.ayur anlar kim kėrtgündiler bular mu ol anlar kim ant içtiler Taŋrı tuta iḍileri içinde ḳatıġlanu umışça anlar silerniŋ birle ol. yoḳ yoḍun boldı işleri boldılar ziyānlıġlar.

53. O zaman iman edenler birbirlerine (şaşkınlık ve üzüntüyle), “Hayret! Bize gelip, ‘Sizinle beraberiz’ diye Allah adına yemin üstüne yemin edenler bu kimseler değil miydi?” derler. Ne yazık ki, onların bütün yaptıkları boşa gitmiş, kendileri de hüsrana uğramışlardır.

446 Kur’ân, müslümanın inancı, ibadeti, ahlâkı ve beşeri münasebetleri ile kâmil bir insan olmasını ister. Gayrimüslimlerle kuracağı dostluk müslümanın bu özelliklerinin zayıflamasına ve ahlâki kimliğinin yozlaşmasına yol açabilir. 57 ve 58. âyette işaret edildiği gibi onların İslâm diniyle alay etmeleri müslümanların duyarlılığının zayıflamasına sebep olabilir. Dolayısıyla bu tür münasebetlerde dikkatli olunması gerekir. Krş. Nisa 4/144 ve ilgili not.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ مَن يَرْتَدَّ مِنكُمْ عَن دِينِهِ فَسَوْفَ يَأْتِي اللّهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ أَذِلَّةٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٍ عَلَى الْكَافِرِينَ يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللّهِ وَلاَ يَخَافُونَ لَوْمَةَ لآئِمٍ ذَلِكَ فَضْلُ اللّهِ يُؤْتِيهِ مَن يَشَاء وَاللّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ {المائدة/54}

54.ay anlar kim kėrtgündiler kim ewre yansa silerdin dīnindin herāyna keltürgey Taŋrı bir boḍunnı sewer olarnı olar yme sewerler anı yumşaḳlar kėrtgünügliler üze ḳavīler tanıġlılar üze. ḳatıġlanurlar Taŋrı yolı içinde ḳorḳmazlar taşra toḳıġlınıŋ taşra toḳımaḳına. ol turur Taŋrınıŋ artuḳluḳı bėrür anı kimke tilese. Taŋrı kėŋ ʿaṭālıġ.

54. Ey iman edenler! Aranızda dininden dönmek isteyenler varsa bilsinler ki, Allah onların yerine başka bir millet getirecektir. Allah onları sever, onlar da Allah'ı severler; onlar müminlere karşı alçak gönüllü ve merhametli, düşmanlara karşı ise başları dik ve güçlüdürler. Onlar Allah yolunda savaşırlar, kendilerini kınayanların kınamalarına aldırmazlar. Bu Allah'ın bir lutfudur, onu dilediğine verir. Bilin ki, Allah Vâsi'dir; nimet ve ihsanı boldur, Alîm'dir; nimetini kime ihsan edeceğini iyi bilir.

إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُواْ الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلاَةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ {المائدة/55}

55.bütünlükün kim dostuŋızlar Taŋrı anıŋ yalavaçı anlar kim kėrtgündiler anlar kim aḍaḳın tutarlar namāznı bėrürler zekātnı anlar ėkki ḳat bolup turuġlılar.

55. Sizin dostunuz, sadece Allah, O'nun elçisi ve O'na tam anlamıyla boyun eğerek namaz kılan ve zekât veren müminlerdir.

وَمَن يَتَوَلَّ اللّهَ وَرَسُولَهُ وَالَّذِينَ آمَنُواْ فَإِنَّ حِزْبَ اللّهِ هُمُ الْغَالِبُونَ {المائدة/56}

56.kim dost tutsa Taŋrını taḳı yalavaçını anlar kim kėrtgündiler Taŋrınıŋ gürūhı anlar utuġlılar.

56. Kim Allah'ı, Elçisini ve inananları dost edinirse bilin ki, onlar Allah'ın tarafını tutan kimselerdir ve mutlaka galip gelecek olanlar, işte onlardır.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ لاَ تَتَّخِذُواْ الَّذِينَ اتَّخَذُواْ دِينَكُمْ هُزُوًا وَلَعِبًا مِّنَ الَّذِينَ أُوتُواْ الْكِتَابَ مِن قَبْلِكُمْ وَالْكُفَّارَ أَوْلِيَاء وَاتَّقُواْ اللّهَ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ {المائدة/57}

57.ay anlar kim kėrtgündiler anlarnı kim tuttılar dīniŋizlerni ėlük oyun anlardın kim bėrildiler bitigni silerde öŋdün kėrtgünmegliler dostlar. ḳorḳuŋ Taŋrıḳa eger erse siler kėrtgünügliler.

57. Ey iman edenler! Sizden önce Kitab verilenlerden dininizi alay ve eğlence konusu edinenleri ve diğer kâfirleri/dininizle alay eden kâfirleri dost edinmeyin[447], onlarla birlik olmayın. Böyle kimselerle dost olma konusunda Allah'ın azabından sakının, çünkü siz iman etmiş kimselersiniz.

وَإِذَا نَادَيْتُمْ إِلَى الصَّلاَةِ اتَّخَذُوهَا هُزُوًا وَلَعِبًا ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لاَّ يَعْقِلُونَ {المائدة/58}

58.ḳaçan ündese siler namāzḳa tuttılar anı ėlük füsūs ol anıŋ üçün anlar boḍun tururlar uḳmaslar.

58. Siz, birbirinizi namaza çağırdığınız zaman, onlar namazı alay ve eğlence konusu yaparlar. Çünkü onlar aklını kullanmayan bir gürûhtur.

قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ هَلْ تَنقِمُونَ مِنَّا إِلاَّ أَنْ آمَنَّا بِاللّهِ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْنَا وَمَا أُنزِلَ مِن قَبْلُ وَأَنَّ أَكْثَرَكُمْ فَاسِقُونَ {المائدة/59}

59.ayġıl ay bitig iḍileri nek öç alır mu siler bizdin meger kėrtgünmekiŋiz üçün Taŋrıḳa yme aŋar kim indürüldi biziŋke aŋar kim indürüldi munda öŋdün çın üküşrekiŋizler yarlıġdın çıḳıġlılar.

59. Ey Peygamber! De ki: "Ey Kitab Ehli! Siz; sırf biz Allah'a, bize gönderilen Kitaba, bizden önce indirilen kitaplara inandığımız için ve bir de sizin çoğunuzun (bizim iman ettiklerimize iman etmemekle) yoldan çıkması sebebiyle bizden nefret ediyorsunuz."

447 Ebû Amr, Kisâî ve Yakub'ub ve'l-Küfâra" kelimesini "ve'l-Küffâri" şeklinde okumuşlardır. İkinci anlam bu sebeple verilmiştir.

قُلْ هَلْ أُنَبِّئُكُم بِشَرٍّ مِّن ذَلِكَ مَثُوبَةً عِندَ اللّهِ مَن لَّعَنَهُ اللّهُ وَغَضِبَ عَلَيْهِ وَجَعَلَ مِنْهُمُ الْقِرَدَةَ وَالْخَنَازِيرَ وَعَبَدَ الطَّاغُوتَ أُوْلَئِكَ شَرٌّ مَّكَاناً وَأَضَلُّ عَن سَوَاء السَّبِيلِ {المائدة/60}

60.aygıl nek ukturayın mu silerke anda yawuzraḳ bayaşın Tañrı üskinde ol kişini sürdi Tañrı öfke ḳıldı anıŋ üze ḳıldı anlardın bèçinlerni toŋuzlarnı tapundı butḳa. anlar tururlar yawuzraḳ azgunraḳ köni yoldın.

60. De ki: "Ey müminler! Allah katında cezayı hak etme açısından, bun(lar)dan daha kötü durumda olanları haber vereyim mi? Bunlar, vaktiyle Allah'ın lânet ettiği, gazaba uğrattığı, hatta içlerinden bir kısmını maymun ve domuza çevirdiği,[448] tâğuta (buzağıya) tapınan/onun kulu olan[449] kimselerdir. Onların durumları çok daha kötüdür ve onlar doğru yoldan çok uzaktırlar (O halde üzülmeyin, bunların ataları da böyleydi, hatta daha beterdi).

وَإِذَا جَآؤُوكُمْ قَالُوَاْ آمَنَّا وَقَد دَّخَلُواْ بِالْكُفْرِ وَهُمْ قَدْ خَرَجُواْ بِهِ وَاللّهُ أَعْلَمُ بِمَا كَانُواْ يَكْتُمُونَ {المائدة/61}

61. ḳaçan kelseler silerke ayurlar kèrtgündimiz kirdiler ök tanmaḳ birle anlar çıḳtılar oḳ anıŋ birle. Tañrı bilgenrek turur anı kim kizler erdiler.

61. Ey Peygamber! Münafıklar ve bazı Yahudiler senin huzuruna geldiklerinde, "İnandık, iman ettik" derler. Hâlbuki onlar senin huzuruna girerken de çıkarken de küfür içindedirler. Allah onların içlerinde gizledikleri kin ve düşmanlığı çok iyi bilmektedir.

وَتَرَى كَثِيرًا مِّنْهُمْ يُسَارِعُونَ فِي الإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَأَكْلِهِمُ السُّحْتَ لَبِئْسَ مَا كَانُواْ يَعْمَلُونَ {المائدة/62}

62.körgey sen üküş anlardın èwerler yazuḳ içinde teŋde keçmek içinde yèmekleri ḥarām aḍırtçı nème yawuz ḳılur erdiler!

62. Ey Peygamber! Sen de görüyorsun ki, onların çoğu günah işlemek, iftira etmek, haksızlık ve zulüm yapmak, bol bol haram yemek konusunda âdetâ yarışıyor. Bütün bu yaptıkları şeyler ne kadar da kötü!

448 Bk. Bakara 2/65 ve ilgili not.
449 Hamza "Abede't-tâğûte" (Tağuta tapıyorlar) cümlesini "Abude't-tâğûti" (Tağûtun kulları) şeklinde okumuştur.

لَوْلاَ يَنْهَاهُمُ الرَّبَّانِيُّونَ وَالأَحْبَارُ عَن قَوْلِهِمُ الإِثْمَ وَأَكْلِهِمُ السُّحْتَ لَبِئْسَ مَا كَانُواْ يَصْنَعُونَ {المائدة/63}

63. nelük yıġmas olarnı Taŋrılıḳ erenler bilgeler aymaḳlarındın yazuḳnı yėmeklerindin ḥarāmnı. nėme yawuz ol kim ḳılur erdiler!

63. Keşke dindarları ve din bilginleri,[450] onların çirkin sözler söylemelerine, haram yemelerine engel olmaya çalışsalardı! Bunu yapmamaları ne kötü bir şey!

وَقَالَتِ الْيَهُودُ يَدُ اللّهِ مَغْلُولَةٌ غُلَّتْ أَيْدِيهِمْ وَلُعِنُواْ بِمَا قَالُواْ بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ يُنفِقُ كَيْفَ يَشَاء وَلَيَزِيدَنَّ كَثِيرًا مِّنْهُم مَّا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ طُغْيَانًا وَكُفْرًا وَأَلْقَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاء إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ كُلَّمَا أَوْقَدُواْ نَارًا لِّلْحَرْبِ أَطْفَأَهَا اللّهُ وَيَسْعَوْنَ فِي الأَرْضِ فَسَادًا وَاللّهُ لاَ يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ {المائدة/64}

64.aydı cuhūdlar Taŋrınıŋ elgi baġlanmış turur. baġlandı eligleri sürüldiler aymaḳları birle yoḳ niʿmetleri yaḍıġlıġ turur. ribāmlar neteg tilese. arturġay oḳ üküşni anlardın. ne kim indürüldi saŋa iḍiŋdin boynaġuluḳın kėrtgünmemekin kemiştimiz anlar ara yaġılıḳnı sewügsizlikni ḳıyāmet künke tėgi. tėgme yolı yandursalar otnı toḳuşḳa uḍıtur anı Taŋrı. tawraturlar yer içinde artaḳlıḳın. Taŋrı sewmes artaḳ iş ḳılıġlılarnı.

64. (Nitekim maddî sıkıntı çeken bazı) Yahudiler, “Allah çok cimrileşti” diye (çirkin sözler) söylüyorlar. Elleri darlıktan kurtulmasın onların, bu sözleri yüzünden lânet olsun onlara! Aksine Allah’ın cömertliği sınırsızdır. Fakat O nasıl dilerse öyle verir (dilediğine az, dilediğine çok verir).[451] Sana Rabbinden indirilen âyetler, onların çoğunun küfür ve azgınlıklarını artıracaktır. Biz onların aralarına kıyamete kadar sürecek kin ve düşmanlık soktuk. Onlar savaş ateşini her yaktıklarında Allah onu söndürmüştür. Buna rağmen onlar yeryüzünde fesad çıkarmak için uğraşır dururlar. Allah ise fesad çıkaranları hiç sevmez.

وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْكِتَابِ آمَنُواْ وَاتَّقَوْاْ لَكَفَّرْنَا عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَلأَدْخَلْنَاهُمْ جَنَّاتِ النَّعِيمِ {المائدة/65}

65.eger kim bitig iḍileri kėrtgünseler erdi ḳorḳsalar erdi töker erdimiz anlardın ėsizlikni kigürgemiz anlarnı ėrinç būstānlarıŋa.

450 Âyette geçen “Rabbâniyyûn” (Âlim ve dindarlar) kelimesi Hıristiyan din adamları, ruhani liderler, “Ahbâr” (din bilginleri) kelimesi de Yahudi din bilginleri anlamına gelmektedir. Ancak âyette her iki tabir de Yahudiler hakkında kullanılmıştır.

451 Krş. Ra’d 13/26.

65.Eğer Kitab Ehli, inansalar ve Allah'ın emir ve yasakları konusunda sorumlu, duyarlı, bilinçli davransalardı, Biz günahlarını bağışlar ve onları nimetleri bol cennetlere yerleştirirdik.

وَلَوْ أَنَّهُمْ أَقَامُواْ التَّوْرَاةَ وَالإِنجِيلَ وَمَا أُنزِلَ إِلَيهِم مِّن رَّبِّهِمْ لأَكَلُواْ مِن فَوْقِهِمْ وَمِن تَحْتِ أَرْجُلِهِم مِّنْهُمْ أُمَّةٌ مُّقْتَصِدَةٌ وَكَثِيرٌ مِّنْهُمْ سَاء مَا يَعْمَلُونَ {المائدة/66}

66. eger anlar aḍaḳın tutsalar tevrītni taḳı incīlni anı kim indürüldi anlarḳa iḍilerindin yėgeyler erdi üstünlerindin aḍaḳları altınındın. anlardın bir gürūh. üküşi anlardın nėme yawuz anı kim iş ḳılurlar.

66. Ve yine onlar, Tevrat ve İncil'in ve Rableri tarafından kendilerine indirilen Kur'an'ın hükümlerine uysalardı, dört bir yandan nimetlere boğulurlardı. Gerçi onlardan orta yolda olan, aşırılıklardan ve günahlardan uzak duran bir topluluk da vardır. Fakat çoğunun yaptığı şeyler pek çirkindir.

يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ وَإِن لَّمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ وَاللّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ إِنَّ اللّهَ لاَ يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ {المائدة/67}

67.ay yalavaç tegürgil anı kim indürüldi saŋa iḍiŋdin. eger ḳılmasa sen tėgürmediŋ anıŋ yumuşlarını. Taŋrı küḍezür sėni kişilerdin bütünlükün Taŋrı köndürmes köni yolḳa tanıġlı boḍunlarnı.

67. Ey Peygamber! Rabbinden sana indirilen âyetleri tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan Allah'ın sana verdiği elçilik görevini yerine getirmemiş olursun. (Görevini yaparken kimseden korkma) Allah seni insanların kötülüklerinden korur. Allah, sana zarar vermek isteyen kâfirler topluluğunu amaçlarına ulaştırmayacaktır.

قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَسْتُمْ عَلَى شَيْءٍ حَتَّىَ تُقِيمُواْ التَّوْرَاةَ وَالإِنجِيلَ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْكُم مِّن رَّبِّكُمْ وَلَيَزِيدَنَّ كَثِيرًا مِّنْهُم مَّا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ طُغْيَانًا وَكُفْرًا فَلاَ تَأْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ {المائدة/68}

68.ayġıl ay bitig iḍileri ermes siler nerse üze aḍaḳın tutmaġınça. siler tevrītni incīlni. anı kim indürüldi silerke iḍiŋizlerdin. arturġay oḳ üküşi anlardın negü kim indürüldi saŋa iḍiŋdin

boynaġuluḳ kėrtgünmemek. ḳaḍġurmaġıl tanıġlı boḍunlar üze.

68. Ey Peygamber! Sen onlara de ki: "Ey Kitab Ehli! Siz Tevrat'ın, İncil'in ve Rabbinizden size indirilen Kur'an'ın hükümlerini yerine getirmedikçe sağlam bir din temeli üzerinde olamazsınız, hiçbir değeriniz olmaz." Bil ki, sana Rabbinden indirilen âyetler, onların çoğunun küfür ve azgınlıklarını artıracaktır. Fakat sen kâfirlerin bu tür davranışlarından dolayı hiç üzülme.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُواْ وَالَّذِينَ هَادُواْ وَالصَّابِؤُونَ وَالنَّصَارَى مَنْ آمَنَ بِاللّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ وعَمِلَ صَالِحًا فَلاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ {المائدة/69}

69.bütünlükün anlar kėrtgündiler yana anlar cuhūd boldılar künke tapunġanlar tersālar kim kėrtgündi erse Taŋrıḳa kėḍinki künke ḳıldı ėḍgü ḳorḳunç yoḳ anlar üze ap yme anlar ḳaḍġurmazlar.

69. İman ettiklerini söyleyen münafıklar, Yahudi olanlar, Sâbiîler ve Hıristiyanlar, Allah'a ve âhiret gününe yürekten inanır, iyi ve yararlı işler yaparlarsa, onlara bir korku yoktur ve onlar aslâ üzülmeyeceklerdir.[452]

لَقَدْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ وَأَرْسَلْنَا إِلَيْهِمْ رُسُلاً كُلَّمَا جَاءهُمْ رَسُولٌ بِمَا لاَ تَهْوَى أَنْفُسُهُمْ فَرِيقًا كَذَّبُواْ وَفَرِيقًا يَقْتُلُونَ {المائدة/70}

70.aldımız oḳ Taŋrı ḳulı oġlı bütünlüklerini ıḍtımız anlarḳa yalavaçlarnı. tėgme yolı kelse anlarḳa yalavaç tilemesleri birle etözleri bir gürūhnı yalġanḳa tuttılar taḳı bir gürūhnı öldürürler.

70. Şu da bir gerçektir ki, Biz İsrailoğullarından emirlerimize uymaları konusunda söz almıştık[453] ve onlara peygamberler göndermiştik. Fakat onlara ne zaman bir peygamber gelmiş, arzu ve heveslerine uymayan bir hüküm getirmişse, onlar bu peygamberlerin bir kısmını yalanlamışlar, hatta bir kısmını da öldürmüşlerdir.[454]

وَحَسِبُواْ أَلاَّ تَكُونَ فِتْنَةٌ فَعَمُواْ وَصَمُّواْ ثُمَّ تَابَ اللّهُ عَلَيْهِمْ ثُمَّ عَمُواْ وَصَمُّواْ كَثِيرٌ مِّنْهُمْ وَاللّهُ بَصِيرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ {المائدة/71}

452 Krş. Bakara 2/62 ve ilgili not.
453 Bkz. Âl-i İmrân 3/81.
454 Bkz. Bakara 2/61; Âl-i İmrân 3/112.

71.sėznürler bolmaġay tėp bulġaḳ ḳaraġu boldılar suḳaḳ boldılar yana tevbe bėrdi Taŋrı anlar üze yana ḳaraġu boldılar suḳaḳ boldılar üküşi anlardın. Taŋrı körügli turur anı kim ḳılurlar.

71. Onlar, bu yaptıklarından dolayı başlarına bir felâket gelmeyeceği zannıyla gerçeklere gözlerini kapadılar, kulaklarını tıkadılar. Sonra (tevbe ettiler) Allah onların tevbelerini kabul etti. Daha sonra onların çoğu aynı şekilde gerçeklere yine gözlerini kapadılar, kulaklarını tıkadılar. Allah onların yaptıklarını (bugün de Peygambere kurdukları tuzağı, boş arzu ve heveslerine uymaya devam ettiklerini) görüp bilmektedir.[455]

لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُواْ إِنَّ اللّهَ هُوَ الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ وَقَالَ الْمَسِيحُ يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اعْبُدُواْ اللّهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ إِنَّهُ مَن يُشْرِكْ بِاللّهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللّهُ عَلَيهِ الْجَنَّةَ وَمَأْوَاهُ النَّارُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنصَارٍ {المائدة/72}

72.kėrtgünmedi ök anlar kim aydılar bütünlükün Taŋrı ol turur mesīḥ meryem oġlı. aydı mesīḥ ay Taŋrı ḳulı oġlanı tapnuŋlar Taŋrıḳa meniŋ iḍim! silerniŋ iḍileriŋiz. ol kim kim ortaḳ ḳatsa Taŋrıḳa ḥarām ḳıldı oḳ Taŋrı anıŋ üze uştmaḥnı anıŋ yanışı ot yoḳ küç ḳılıġlılarḳa küç basut bėrigliler.

72. "Allah, Meryem'in oğlu Mesih'tir" diyenler küfre batmışlardır. Hâlbuki Mesih, vaktiyle şöyle demişti: "Ey İsrailoğulları! Hem benim Rabbim hem de sizin Rabbiniz olan Allah'ı gerektiği gibi tanıyın ve yalnız O'na kulluk edin. Kim Allah'ı bırakıp başka bir varlığı Tanrı edinir, O'na şirk koşarsa, Allah ona cenneti haram kılar ve onun yeri artık cehennemdir. Allah'a şirk koşanların hiçbir yardımcısı da olmayacaktır."

لَّقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُواْ إِنَّ اللّهَ ثَالِثُ ثَلاَثَةٍ وَمَا مِنْ إِلَهٍ إِلاَّ إِلَهٌ وَاحِدٌ وَإِن لَّمْ يَنتَهُواْ عَمَّا يَقُولُونَ لَيَمَسَّنَّ الَّذِينَ كَفَرُواْ مِنْهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ {المائدة/73}

73.tandı oḳ kėrtgünmedi ök anlar kim aydı Taŋrı üç turur üçünç ol tėp. ermes Taŋrı meger bir iḍi bir turur. eger yıġılmasalar anıŋ kim ayurlar sıḳaġay anlarḳa oḳ kim tandılar anlardın ḳın aġrıtıġlı.

73. "Allah üçün üçüncüsüdür, üçten biridir" diyenler de tamamen küfre batmışlardır.[456] Oysa

455 Âyet, bozgunculuk çıkaran ve zulüm yapan Yahudilerin tarihte uğradıkları iki büyük felâkete işaret etmektedir. Bunlardan birincisi Bâbil esaretidir (M.Ö. 599-587), ikincisi de Roma istilasına uğramalarıdır (M.Ö. 195-63). İsrâ 17/4-6. âyetlerde bu husus anlatılmaktadır.

456 71 ve 72. âyetlerde Hz. İsa hakkında farklı inançlara sahip Hıristiyan fırkaların görüşlerine işaret edilmektedir. Bu fırkalardan "Meryemoğlu Mesih (İsa) Allah'tır" diyenler olduğu gibi, "Mesih Allah'ın oğludur, Allah değildir" diyenler de vardır. Bazıları da "Allah üçün üçüncüsüdür" diyerek Allah ile birlikte İsa ve Ruhu'l-Kuds'ün de ilâh olduğunu kabul etmektedirler. Bu inanca teslis (üçleme) denir. Bir kısım Hıristiyanlar da Allah'ın üç unsur (uknum)dan meydana gelen bir cevher olduğunu söylemişlerdir. Onlara göre bu üç unsur Baba, Oğul ve Meryem'dir; bazıları Meryem'in

tek Tanrı'dan başka hiçbir Tanrı yoktur, sadece tek bir Tanrı vardır. Eğer bu inançlarından vazgeçmezlerse, küfürde direnen bu kimseler acı bir azaba uğrayacaklardır.

أَفَلاَ يَتُوبُونَ إِلَى اللّهِ وَيَسْتَغْفِرُونَهُ وَاللّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ {المائدة/74}

74.azu yanmaslar mu Taŋrıḳa yarlıḳatu tilemesler mü andın. Taŋrı yazuḳ örtgen yarlıḳaġan.

74. Onlar hâlâ Allah'a tevbe edip O'ndan bağışlanma dilemeyecekler mi? Bilsinler ki, Allah Gafûr'dur; tevbe eden kullarının günahlarını bağışlar, Rahîm'dir; onlara karşı daima şefkatli ve merhametlidir.

مَّا الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ إِلاَّ رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِهِ الرُّسُلُ وَأُمُّهُ صِدِّيقَةٌ كَانَا يَأْكُلاَنِ الطَّعَامَ انظُرْ كَيْفَ نُبَيِّنُ لَهُمُ الآيَاتِ ثُمَّ انظُرْ أَنَّى يُؤْفَكُونَ {المائدة/75}

75.ermes mesīḥ meryem oġlı meger yalavaç turur. keçti ök andın öŋdün yalavaçlar. anıŋ anası köni sözlüg könike tutuġlı. yėyür erdiler aşnı. baḳġıl neteg belgürtürmiz anlarḳa belgülerni yana baḳġıl ḳayudın yalġan ḳoşarlar.

75. İyi bilin ki, Meryemoğlu Mesih sadece bir peygamberdir. Ondan önce de nice peygamberler gelip geçmiştir. Onun anası iffetli bir kadındır. Onlar da diğer insanlar gibi yiyip içerlerdi. Bakın! Biz onlara bu gerçekleri anlatan âyetlerimizi nasıl açıklıyoruz! Fakat gelin görün ki, onlar bu hakikatlerden yine de yüz çeviriyorlar.

قُلْ أَتَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللّهِ مَا لاَ يَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلاَ نَفْعًا وَاللّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ {المائدة/76}

76.ayġıl tapnur mu siler Taŋrıdın aḍın aŋar kim yaraġı yėtmes silerḳa ziyān kitermekke ap yme asıġ tėgürmek. Taŋrı ol turur ėşitgen bilgen.

76. Ey Peygamber! Sen onlara de ki: (Bütün bu açıklamalardan sonra) şimdi siz, Allah'ı bırakıp ne size gelecek bir zararı engelleyebilen ne de bir fayda sağlayabilen şeye mi (ölmüş gitmiş İsa'ya mı) tapacaksınız? Oysa bilin ki, Allah Semî'dir; konuştuğunuz bütün bâtıl sözlerinizi duymaktadır, Alîm'dir; yanlış inanç ve düşüncelerinizi, yaptıklarınızı görüp bilmektedir.

yerine Ruhu'l-Kuds'ü koymaktadırlar. Bkz. Nisa 4/171; Mâide 5/17, ilgili not. Bu âyette temas edilen husus, söz konusu inançtır. Bu inanca göre ise, üçten birisi Tanrıdır.

قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لاَ تَغْلُواْ فِي دِينِكُمْ غَيْرَ الْحَقِّ وَلاَ تَتَّبِعُواْ أَهْوَاء قَوْمٍ قَدْ ضَلُّواْ مِن قَبْلُ وَأَضَلُّواْ كَثِيرًا وَضَلُّواْ عَن سَوَاء السَّبِيلِ {المائدة/77}

77.aygıl ay bitig idileri ḥaddın keçmenler dīniŋizler içinde ḥaḳsız udu barmanlar bir boḍunnuŋ tilekine yolsuz boldılar oḳ mundın öŋdün yolsuz ḳıldılar oḳ üküşini yoldın azdılar oḳ yolnuŋ könisindin.

77. Ey Peygamber! Yine de ki: "Ey Kitab Ehli! (Peygamberinize insanüstü nitelikler vermek suretiyle) gerçeği çarpıtarak dininizde aşırıya gitmeyin. Bundan önce sapmış olan ve birçok insanı da saptıran ve şimdi de doğru yoldan uzaklaşmış olan bir topluluğun boş arzu ve heveslerine, asılsız görüşlerine uymayın."[457]

لُعِنَ الَّذِينَ كَفَرُواْ مِن بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَى لِسَانِ دَاوُودَ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ذَلِكَ بِمَا عَصَوا وَّكَانُواْ يَعْتَدُونَ {المائدة/78}

78.laʿnet ḳılındı anlar kim tandılar Taŋrı oğlanıdın dāvud yalavaç tili üze taḳı meryem oğlı ʿīsā tili üze. ol anın kim yarlıġ tutmadılar ḥaddın keçer erdiler.

78. İsrailoğullarından küfürde direnenler, Davud'un ve Meryemoğlu İsa'nın diliyle lânetlenmişlerdir. Çünkü onlar Allah'a isyan etmişler ve aşırı gitmişlerdi.[458]

كَانُواْ لاَ يَتَنَاهَوْنَ عَن مُّنكَرٍ فَعَلُوهُ لَبِئْسَ مَا كَانُواْ يَفْعَلُونَ {المائدة/79}

79. yıġılmaslar erdi münker işdin ḳıldılar anı. nėme yawuz ḳılur erdiler!

79. Ayrıca onlar birbirlerinin yaptığı kötülüklere de engel olmuyorlardı. Yaptıkları işler, gerçekten çirkindi.

تَرَى كَثِيرًا مِّنْهُمْ يَتَوَلَّوْنَ الَّذِينَ كَفَرُواْ لَبِئْسَ مَا قَدَّمَتْ لَهُمْ أَنفُسُهُمْ أَن سَخِطَ اللّهُ عَلَيْهِمْ وَفِي الْعَذَابِ هُمْ خَالِدُونَ {المائدة/80}

457 Âyetin muhatabı hem Yahudiler hem Hıristiyanlardır. Yahudiler Hz. İsa'nın babasız olması sebebiyle onun gayrı meşru bir çocuk olduğunu öne sürmüşler ve peygamberliğini kabul etmemişler, ayrıca Hz. Üzeyir'e de "Allah'ın oğlu" diyerek dinlerinde aşırıya gitmişlerdir. Hıristiyanlar ise Hz. İsa'yı Tanrılık mertebesine çıkarmışlar, teslis inancını benimseyerek küfre girmişlerdir.

458 İsrailoğullarının lânet edilmeyi hak edecek işler yapmalarıyla ilgili bkz. Mezmurlar, 53; Matta, 23/33-35.

80.körgey sen üküşni anlardın ewrülürler anlar kim kėrtgünmediler nėme yawuz aşundırdı anlarķa etözleri Taŋrı nā ḫoşnūd bolmaķı anlar üze ķın içinde anlar meŋgü ķalığlılar.

80. Ey Peygamber! Kitab Ehlinden çoğunun müşriklerle dostluk ve işbirliği içinde olduğunu görmektesin. Nefisleri onlara ne kötü işler yaptırmıştır. İşte bu yüzden onlar Allah'ın gazabına uğramışlardır ve asırlarca azab içinde kalacaklardır.

وَلَوْ كَانُوا يُؤْمِنُونَ بِاللهِ وَالنَّبِيِّ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْهِ مَا اتَّخَذُوهُمْ أَوْلِيَاء وَلَكِنَّ كَثِيرًا مِّنْهُمْ فَاسِقُونَ {المائدة/81} (الجزء السابع)

81.eger kėrtgünseler erdi Taŋrıķa yalavaçķa aŋar kim indürüldi aŋar tutmaġay erdiler anı dostlar yoķ kim üküşi anlardın yarlıġdın çıķıġlılar.

81. Eğer onlar Allah'a, Peygambere ve ona indirilen Kur'an'a yürekten inanmış olsalardı, müşrikleri dost edinmez, onlarla iş birliği yapmazlardı. Fakat onların çoğu yoldan çıkmış kimselerdir.

لَتَجِدَنَّ أَشَدَّ النَّاسِ عَدَاوَةً لِّلَّذِينَ آمَنُواْ الْيَهُودَ وَالَّذِينَ أَشْرَكُواْ وَلَتَجِدَنَّ أَقْرَبَهُم مَّوَدَّةً لِّلَّذِينَ آمَنُواْ الَّذِينَ قَالُوَاْ إِنَّا نَصَارَى ذَلِكَ بِأَنَّ مِنْهُمْ قِسِّيسِينَ وَرُهْبَانًا وَأَنَّهُمْ لاَ يَسْتَكْبِرُونَ {المائدة/82}

82.bulġay oķ sen kişide ķatıġraķı düşmenraķ anlarķa kim kėrtgündiler cuhūdnı anlarnı kim ortaķ ķattılar. bulġay oķ sen anlarda yaķınraķ sewüglügi anlarķa kim kėrtgündiler anlar kim aydılar biz tersāklar miz ol sewüglüg anın kim anlardın bilgeler turur tapınġu yerke saķnığlılar anlar uluġsığlıķ ķılmaslar.

82. Ey Peygamber! Dikkat edersen, insanlardan müminlere en çok düşmanlık edenlerin Yahudiler ve müşrikler olduğunu göreceksin. "Biz Hıristiyanız" diyenleri de sevgi bakımından müminlere daha yakın bulacaksın. Çünkü onların arasında bir kısım keşişler[459] ve rahipler vardır ki, onlar hakikati kabullenir, kibir ve gurura kapılmazlar.

459 Âyette keşiş diye çevirdiğimiz "Kıssîs" kelimesi, Selman el-Fârisî'nin rivayetine göre, "Sıddîkîn" (Dininde samimi olanlar) şeklindedir. Bu ve bundan sonraki âyette işaret edilen Hıristiyanlar, Habeşistan'a göç eden müslümanlara yakın ilgi gösteren Necâşî ve onun çevresindeki keşiş ve rahiplerle ilgilidir. Habeşistan imparatoru Necaşi ve çevresindekilerin samimi ve mütavazı birer Hıristiyan olmaları, müşriklerin müslüman muhacirleri iade taleplerini reddetmeleri, Hz. Peygamberin davet mektuplarını ılımlı ve nazik karşılamaları âyetlerin iniş sebebi olarak gösterilmektedir.

وَإِذَا سَمِعُواْ مَا أُنزِلَ إِلَى الرَّسُولِ تَرَى أَعْيُنَهُمْ تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ مِمَّا عَرَفُواْ مِنَ الْحَقِّ يَقُولُونَ رَبَّنَا آمَنَّا فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ {المائدة/83}

83.ḳaçan eşittiler erse anı kim indürüldi yalavaçıḳa körgey sen közlerini ḳılur yaşdın andın kim bildiler ḥaḳdın. ayurlar iḍimizā! kėrtgündimiz bitigil biziŋke tanuḳluḳ bėrigliler birle.

83. O keşiş ve rahiplerin, Allah'ın Elçisine indirilen Kur'an âyetlerini işitip onun hak bir kitab olduğunu öğrenmeleri üzerine gözlerinden yaşlar aktığını görürsün.[460] Onlar hep şöyle dua ederler: "Ey Rabbimiz! Biz inandık iman ettik, bizi hak ve hakikate tanıklık edenlerle beraber eyle!"

وَمَا لَنَا لاَ نُؤْمِنُ بِاللّهِ وَمَا جَاءنَا مِنَ الْحَقِّ وَنَطْمَعُ أَن يُدْخِلَنَا رَبُّنَا مَعَ الْقَوْمِ الصَّالِحِينَ {المائدة/84}

84.ne ol biziŋke kim kėrtgünmes miz Taŋrıḳa ol kim keldi biziŋke yaraġlıġdın. umnur miz kim kigürge bizni iḍimizā! ėḍgü boḍunlar birle.

84. "Hem sonra biz, Rabbimizin bizi iyi insanlarla birlikte cennete koymasını arzulayıp dururken, niçin Allah'a ve bize gelen hak kitaba inanmayalım ki?!"

فَأَثَابَهُمُ اللّهُ بِمَا قَالُواْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَذَلِكَ جَزَاء الْمُحْسِنِينَ {المائدة/85}

85.yanut bėrdeçi anlarḳa Taŋrı anın kim aydılar būstānlar aḳar anıŋ altınında arıḳlar meŋgü ḳalıġlılar anıŋ içinde. ol turur ėdgülük ḳılıġlılarnıŋ yanutı.

85. Allah da onları, imanlarına karşılık olarak altından ırmaklar akan cennetlerle ödüllendirecek ve onlar orada sürekli kalacaklardır. İman edip iyi ve güzel işler yapanların mükâfatı işte budur.

وَالَّذِينَ كَفَرُواْ وَكَذَّبُواْ بِآيَاتِنَا أُوْلَئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ {المائدة/86}

86.anlar kim tandılar yalġanḳa tuttılar biziŋ belgülerimizke anlar tururlar tamuġ iḍileri.

460 Necâşi, ülkesine göç etmiş müslümanlardan dinlerini anlatmalarını istemişti. Hz. Cafer b. Ebî Tâlib de ona Meryem sûresinden Hz. İsa ile ilgili âyetler okumuş, bunun üzerine kendi inançlarıyla örtüştüğü için Necâşi ve yanındakiler duygulanmışlardı.

86. Küfürde direnip âyetlerimizi yalanlayanlar ise cehennemliktirler.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ لاَ تُحَرِّمُواْ طَيِّبَاتِ مَا أَحَلَّ اللّهُ لَكُمْ وَلاَ تَعْتَدُواْ إِنَّ اللّهَ لاَ يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ {المائدة/87}

87.ay anlar kim kėrtgündiler ḥarām ḳılmaŋlar arıġlarnı ol kim ḥelāl ḳıldı Taŋrı silerke. teŋdin keçmeŋler. bütünlükün Taŋrı sewmes teŋde keçiglilerni.

87. Ey iman edenler! Allah'ın helâl kıldığı temiz yiyecekleri kendi kendinize haram kılmayın ve bu konuda (helâli haram, haram şeyleri de helâl kılarak) haddinizi aşmayın; çünkü Allah haddini aşanları sevmez.

وَكُلُواْ مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّهُ حَلاَلاً طَيِّبًا وَاتَّقُواْ اللّهَ الَّذِيَ أَنتُم بِهِ مُؤْمِنُونَ {المائدة/88}

88.yėŋler anıŋdın kim rūzī ḳıldı silerke ḥelāl arıġlardın. ḳorḳuŋ Taŋrıḳa ol kim siler aŋar kėrtgünügli siler.

88. Öyleyse Allah'ın size verdiği helâl ve güzel yiyecekleri yiyin için. Fakat inanmış olduğunuz Allah'ın emir ve yasakları konusunda sorumlu, duyarlı, bilinçli hareket edin.

لاَ يُؤَاخِذُكُمُ اللّهُ بِاللَّغْوِ فِي أَيْمَانِكُمْ وَلَكِن يُؤَاخِذُكُم بِمَا عَقَّدتُّمُ الأَيْمَانَ فَكَفَّارَتُهُ إِطْعَامُ عَشَرَةِ مَسَاكِينَ مِنْ أَوْسَطِ مَا تُطْعِمُونَ أَهْلِيكُمْ أَوْ كِسْوَتُهُمْ أَوْ تَحْرِيرُ رَقَبَةٍ فَمَن لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلاَثَةِ أَيَّامٍ ذَلِكَ كَفَّارَةُ أَيْمَانِكُمْ إِذَا حَلَفْتُمْ وَاحْفَظُواْ أَيْمَانَكُمْ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ {المائدة/89}

89.tutmas silerni Taŋrı uġrasız anlar birle antlarıŋız içinde yoḳ kim tutar silerni anıŋ birle kim tügdüŋüzler antlarıŋızını. anıŋ keffāreti yėtürmek on çıġaylarḳa ortaraḳdın ol kim yėtrür siler öz kisleriŋiz azu keḍimleri azu āzād ḳılmaḳ bir boyunnı. kim bulmasa rūze tutmaḳ üç kün. ol turur antlarıŋızınıŋ keffāreti ḳaçan andıḳsa siler. küḍeziŋler antlarıŋızını. mundaġoḳ belgürtür Taŋrı silerke belgülerini bolġay kim siler sipās ötegey siler.

89. Ey müminler! Allah, dil alışkanlığı sebebiyle veya doğru sanarak yanlış yere ettiğiniz yeminlerden dolayı sizi sorumlu tutmaz.[461] Fakat verdiğiniz sözleri, yapacağınız işleri

461 Krş. Bakara 2/225.

pekiştirmek için bilerek ettiğiniz yeminlerden dolayı sorumlu tutar. (Böyle bir yemini bozduğunuz zaman) bunun kefâreti, ailenize yedirdiğiniz yemeklerin ortalamasını göz önüne alarak, on yoksulu doyurmak veya onları giydirmek ya da bir köle azad etmektir. Bunlara gücü yetmeyen kimsenin (art arda)[462] üç gün oruç tutması gerekir. Bozduğunuz yeminlerin kefâreti işte budur. Aslında yeminlerinizi hiç bozmamalısınız.[463] İşte Allah hükümlerini böylece açıklamaktadır. O halde (yeminleriniz konusunda size çıkış yolları gösterdiği için) O'na şükretmelisiniz.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالأَنصَابُ وَالأَزْلاَمُ رِجْسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ {المائدة/90}

90.ay anlar kim kėrtgündiler kim bor atġu oyun Taŋrıda aḍınḳı tapunġular oyunlar arıġsız turur yek işindin. sınardın turuŋlar andın bolġay kim siler ḳurtulġay siler.

90. Ey iman edenler! Sarhoşluk veren içkiler,[464] kumar, putlar ve fal okları şeytan işi pisliklerdir. Bunlardan sakınıp uzak durun ki, kurtuluşa eresiniz.

إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَن يُوقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاء فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَن ذِكْرِ اللّهِ وَعَنِ الصَّلاَةِ فَهَلْ أَنتُم مُّنتَهُونَ {المائدة/91}

91.kim tiler yek kim kemişmek siler araŋızda yaġılıḳnı sewügsüzlügni bor içinde oynaġu oyunlar içinde yıġar silerni Taŋrı yāḍından namāzdın.

91. Şeytan, sarhoşluk veren içkiler ve kumar ile aranıza yalnızca düşmanlık ve kin sokmak, sizi Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister. Siz hâlâ bunlardan vazgeçmeyecek misiniz?

وَأَطِيعُواْ اللّهَ وَأَطِيعُواْ الرَّسُولَ وَاحْذَرُواْ فَإِن تَوَلَّيْتُمْ فَاعْلَمُواْ أَنَّمَا عَلَى رَسُولِنَا الْبَلاَغُ الْمُبِينُ {المائدة/92}

92.yarlıġ tutuŋlar Taŋrınıŋ yme yarlıġ tutuŋlar yalavaçnıŋ saḳlaŋlar. eger ewrülse siler biliŋler kim biziŋ yalavaçımız üze tėgürmek belgülüg.

462 Bu üç günlük yemin kefâreti orucunun art arda tutulmasının gerekli oluşu, Übey bin Ka'b ve İbn Mesud'un okuyuşlarına göredir. Onların okuyuşu, "Selâseti eyyâmin mütetâbiâtin" şeklindedir. Mücahid ve Ebû Hanife de bu görüştedir.

463 Ancak kötü ve dinen uygun olmayan bir işi yapmak veya iyi hayırlı bir işi yapmamak için edilen yemini bozmak ve kefâretini vermek daha iyidir.

464 Lafzen, "Şarap."

92. Allah'a ve Peygambere itaat edin, böyle kötü işler yapmaktan sakının. Eğer Allah ve Elçisinin buyruklarını dinlemezseniz bilin ki, Elçimizin görevi, açıkça tebliğden ibarettir.

لَيْسَ عَلَى الَّذِينَ آمَنُواْ وَعَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ جُنَاحٌ فِيمَا طَعِمُواْ إِذَا مَا اتَّقَواْ وَّآمَنُواْ وَعَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ ثُمَّ اتَّقَواْ وَّآمَنُواْ ثُمَّ اتَّقَواْ وَّأَحْسَنُواْ وَاللّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ {المائدة/93}

93.yoḳ anlar üze kim kėrtgündiler ḳıldılar ėḍgülüklerini ėrinçü anıŋ içinde yėdiler ḳaçan ḳorḳsalar kėrtgünseler ḳıldılar ėḍgülükler yana ḳorḳsalar kėrtgünseler yana ḳorḳsalar ėḍgülük ḳılsalar. Taŋrı sewer ėḍgülük ḳılıġlılarnı.

93. İman edip iyi ve yararlı işler yapanlar için; Allah'ın emir ve yasakları konusunda sorumlu, duyarlı, bilinçli davrandıkları, imanlarında sebat edip iyi ve yararlı işler yapmaya devam ettikleri ve daha sonra haram kılınan şeylerden kaçınarak bunların haram olduğuna inandıkları, daha sonra da haram kılınan şeylerden aynı şekilde kaçınarak iyi ve yararlı işler yapmaya devam ettikleri sürece, (haram kılınmadan önce) yiyip içtikleri şeylerden dolayı onlara bir sorumluluk yoktur. Bilin ki, Allah bu güzel niteliklere sahip olanları sever.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ لَيَبْلُوَنَّكُمُ اللّهُ بِشَيْءٍ مِّنَ الصَّيْدِ تَنَالُهُ أَيْدِيكُمْ وَرِمَاحُكُمْ لِيَعْلَمَ اللّهُ مَن يَخَافُهُ بِالْغَيْبِ فَمَنِ اعْتَدَى بَعْدَ ذَلِكَ فَلَهُ عَذَابٌ أَلِيمٌ {المائدة/94}

94.ay anlar kim kėrtgündiler sınaġay oḳ silerni Taŋrı nerse birle awdın tėgse aŋar eligleriŋiz sünüleriŋiz belgürtür aḍrar Taŋrı kim ḳorḳar örtüglüg birle. kim teŋde keçse anda kėḍin aŋar ol aġrıtıġlı ḳın.

94. Ey iman edenler! Allah, (hac esnasında ihramlı iken) kimsenin görmediği halde dahi Kendisinden kimin korktuğunu belirlemek için neredeyse elinizle tutabileceğiniz ve oklarınızla rahatlıkla vurabileceğiniz (kadar bol ve yakınınızda olan) av ile ilgili bazı şeylerle sizi sınayacaktır. Kim bundan sonra aşırı gider ve bu kurallara uymazsa bilsin ki onun için acı bir azab vardır.[465]

465 Bu âyet Hudeybiye yılında inmiştir. Müfessirlerin verdiği bilgiye göre av hayvanları o derecede çoğalmıştır ki, insanlar neredeyse elleriyle bile onları yakalayabilecek duruma gelmişlerdir. İhramlı iken avlanmalarının yasak olmasına rağmen bazı kimseler, Allah'ın azabını bir an unutup söz konusu yasağı çiğneyebilirlerdi. Bu yasağı kimin çiğneyip kimin çiğnemeyeceğini belirlemek için Allah onları imtihan etmiştir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ لاَ تَقْتُلُواْ الصَّيْدَ وَأَنتُمْ حُرُمٌ وَمَن قَتَلَهُ مِنكُم مُّتَعَمِّدًا فَجَزَاء
مِّثْلُ مَا قَتَلَ مِنَ النَّعَمِ يَحْكُمُ بِهِ ذَوَا عَدْلٍ مِّنكُمْ هَدْيًا بَالِغَ الْكَعْبَةِ أَوْ كَفَّارَةٌ
طَعَامُ مَسَاكِينَ أَو عَدْلُ ذَلِكَ صِيَامًا لِّيَذُوقَ وَبَالَ أَمْرِهِ عَفَا اللّهُ عَمَّا سَلَف
وَمَنْ عَادَ فَيَنتَقِمُ اللّهُ مِنْهُ وَاللّهُ عَزِيزٌ ذُو انْتِقَامٍ {المائدة/95}

95.ay anlar kim kėrtgündiler öldürmeŋler awnı siler iḥrām tutar erken. kim öldürse anı silerdin uġrayu anıŋ yanutı öldürmiş meŋizlig yılḳılardın ḥükm ḳılsun anıŋ birle ėkki könilik iḍisi silerdin ertüt boġazlaġu Taŋrı ėwiŋe tėgrü azu anıŋ keffāreti aş yėtürmek çıġaylarḳa azu anıŋ teŋi rūze tutmaḳ tatsun tėyü işiniŋ yazuḳını. keçürdi Taŋrı anıŋdın kim keçti. kim yansa öç tartar Taŋrı andın. Taŋrı küsüş turur öç almaḳ iḍisi.

95. Ey iman edenler! İhramlı iken av hayvanlarını öldürmeyin. Bir kimse ihramlı iken av hayvanlarını öldürürse onun cezası, öldürdüğü hayvanın dengi olduğuna iki âdil kişinin karar verdiği ehlî bir hayvanı kurban edilmek üzere Kâbe'ye göndermesidir. Yahut bu kefâret, yoksulları doyurmak suretiyle yerine getirilir. Ya da kişi, buna denk gelecek şekilde oruç tutar ki, işlemiş olduğu suçun cezasını böylece çeksin.[466] (Bu hükümler konulmadan) önce işlenmiş olan suçları Allah bağışlamıştır. Fakat kim bu suçları tekrar işlerse Allah onları cezalandıracaktır. Allah Azîz'dir; çok güçlüdür, kendisine karşı gelenleri şiddetle cezalandırır.

أُحِلَّ لَكُمْ صَيْدُ الْبَحْرِ وَطَعَامُهُ مَتَاعًا لَّكُمْ وَلِلسَّيَّارَةِ وَحُرِّمَ عَلَيْكُمْ صَيْدُ الْبَرِّ مَا
دُمْتُمْ حُرُمًا وَاتَّقُواْ اللّهَ الَّذِيَ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ {المائدة/96}

96.ḥelāl ḳılındı silerke teŋiz awı anıŋ aşı ėrinç ol silerke yoruġlılarḳa. ḥarām ḳılındı silerke yazı awı tutaşı siler iḥrām tutar erken. ḳorḳuŋlar ök Taŋrıdın anıŋ tapa tėrlür siler.

96. Denizde, göl ve nehir gibi sularda yaşayan hayvanların avlanması ve avlanan deniz ürünlerinin yenmesi ise, yararlanmanız için size ve diğer yolculara (ihramlı olsanız da olmasanız da) helâldir; fakat ihramlı iken karada yaşayan hayvanları avlamak haram kılınmıştır. O halde ey müminler! Huzurunda toplanıp hesap vereceğiniz Allah'ın yasakları konusunda duyarlı ve bilinçli olun, onlardan sakının.

466 Âyette, ihramlı iken av hayvanını öldüren kişiye üç çeşit ceza öngörülmektedir: 1- Öldürülen av hayvanına denk olan bir ehlî hayvanı kurban olarak kesmek. 2- Buna gücü yetmeyen kimsenin fakirleri doyurması. Burada yoksulların sayısı belirtilmemiştir. Ancak yoksullar "el-mesakîn" çoğul olarak ifade edilmiştir. Arapçada çoğul olan bir kelime en az üçe delalet ettiğinden en az üç fakiri doyurması gerekir. 3- En az üç yoksulu doyuramayacak durumda olan kimse buna denk gelecek şekilde oruç tutar, bu da üç gün eder. Yani tutulamayan her oruç için bir fidye verilmesi ölçü olarak alınır. Üç gün oruç, üç fidyeye tekabül etmektedir.

جَعَلَ اللّهُ الْكَعْبَةَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ قِيَامًا لِّلنَّاسِ وَالشَّهْرَ الْحَرَامَ وَالْهَدْيَ وَالْقَلآئِدَ ذَلِكَ لِتَعْلَمُواْ أَنَّ اللّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الأَرْضِ وَأَنَّ اللّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ {المائدة/97}

97.kıldı oḳ Taŋrı kaʿbeni aġırlıġ ėwni aḍaḳın turġu kişilerke aġırlıġ aynı boġuzlaġu ertüt boġuzda asıŋġular. ol bilse sizler bütünlükün Taŋrı bilür. ne kim kökler içindeki taḳı nė kim yer içindeki. bütünlükün Taŋrı tėgme nerseni üze bilgen ol.

97. Allah, Kâbe'yi; çevresi güvenli olan o kutsal evi, haram ayları, hacda kesilen kurbanları, (bu kurbanlara takılan) gerdanlıkları, insanlığı ayakta tutan dînî ve ticarî değerler yapmış, insanlık için faydalı birer nişâne kılmıştır.[467] Söz konusu değerlere bakıp düşünerek anlamalısınız ki, göklerde ve yerde ne varsa hepsini (dolayısıyla insanlığın yararına olan hükümleri) Allah çok iyi bilir. Evet, hiç şüphesiz Allah her şeyi en iyi bilendir.

اعْلَمُواْ أَنَّ اللّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ وَأَنَّ اللّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ {المائدة/98}

98. biliŋler kim Taŋrı ḳatıġ ḳınlıġ ol kim Taŋrı yazuḳ örtgen yarlıḳaġan ol.

98. Ve şunu da iyi bilin ki, (bu değerleri çiğneyenler için) Allah'ın cezası şiddetlidir; fakat O aynı zamanda Gafûr'dur; bu değerleri koruyanların hatalarını bağışlar, Rahîm'dir; onlara karşı daima şefkatli ve merhametlidir.

مَّا عَلَى الرَّسُولِ إِلاَّ الْبَلاَغُ وَاللّهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ {المائدة/99}

99.yoḳ yalavaç üze meger tegürmek. Taŋrı bilir anı kim belgürtür siler kizler siler.

99. Peygamberin görevi sadece tebliğden ibarettir (gerisi size kalmıştır). Unutmayın ki, Allah açıktan söyleyip yaptıklarınızı da içinizde gizlediklerinizi de bilir.

قُل لاَّ يَسْتَوِي الْخَبِيثُ وَالطَّيِّبُ وَلَوْ أَعْجَبَكَ كَثْرَةُ الْخَبِيثِ فَاتَّقُواْ اللّهَ يَا أُوْلِي الأَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ {المائدة/100}

467 "Kıyâmen li'n-nâs" (insanlık için faydalı birer nişâne) şu demektir: Ka'be insanlık için maddî ve manevî bir merkez, çevresi bütün canlılar için güvenli bir bölge, haram aylar savaşın ve acıların yaşanmadığı bir hayat, kurbanlar paylaşma ve yardımlaşma nişanesi, gerdanlıklar ise kutsal değerlerin dokunulmazlığına dair bir simgedir. Bütün bunlar, refahın ve mutluluğun vazgeçilmez değerleridir.

100. ayġıl tüz bolmas arıġsız arıġ birle neçeme ʿaceb kelse saŋa arıġsızınŋ üküşlüki ḳorḳunlar Taŋrıḳa ay ḫıred iḍileri bolgay kim ḳutulġay siler.

100. Ey Peygamber! De ki: "Ey insanoğlu! Haram olan şeylerin çoğu senin hoşuna gitse de bil ki, haram ile helâl aslâ bir değildir." O halde ey akıl ve anlayış sahipleri! Allah'ın emir ve yasakları konusunda sorumlu, duyarlı, bilinçli davranınız ki, kurtuluşa eresiniz.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ لاَ تَسْأَلُواْ عَنْ أَشْيَاء إِن تُبْدَ لَكُمْ تَسُؤْكُمْ وَإِن تَسْأَلُواْ عَنْهَا حِينَ يُنَزَّلُ الْقُرْآنُ تُبْدَ لَكُمْ عَفَا اللّهُ عَنْهَا وَاللّهُ غَفُورٌ حَلِيمٌ {المائدة/101}

101.ay anlar kim kėrtgündiler sormaŋlar nerselerdin eger belgürtülse silerke ḳaḍġurtur silerni. eger sorsa siler andın ol uġurda indürülür oḳıġu belgürtülür silerke. keçürdi Taŋrı andın. Taŋrı yazuḳ örtgen yarlıḳaġan.

101. Ey iman edenler! (Kesin hukukî kurallar şeklinde) açıklandığı zaman size üzüntü verecek şeyler hakkında (Peygambere yerli yersiz) sorular sormayın. Çünkü Kur'an âyetleri inmeye devam ederken sorduğunuz sorular cevaplanır (ve zor durumda kalabilirsiniz). Oysa Allah açıklanmayan hususları zaten bağışlamıştır. Allah Gafûr'dur; yerli yersiz sorularınızdan dolayı yine de sizi bağışlar, Halîm'dir; günahlarınızdan tevbe etmeniz için size mühlet tanır, cezalandırmada acele etmez.[468]

قَدْ سَأَلَهَا قَوْمٌ مِّن قَبْلِكُمْ ثُمَّ أَصْبَحُواْ بِهَا كَافِرِينَ {المائدة/102}

102. sordılar oḳ anı bir gürūh silerde öŋdün yana boldılar aŋar tanıġlılar.

102. Nitekim sizden önce bir kısım insanlar peygamberlerine bu tür sorular sormuşlar, sonra da (gelen hükümleri yerine getirememişler ve inkâr edip) küfre girmişlerdir.

مَا جَعَلَ اللّهُ مِن بَحِيرَةٍ وَلاَ سَآئِبَةٍ وَلاَ وَصِيلَةٍ وَلاَ حَامٍ وَلَكِنَّ الَّذِينَ كَفَرُواْ يَفْتَرُونَ عَلَى اللّهِ الْكَذِبَ وَأَكْثَرُهُمْ لاَ يَعْقِلُونَ {المائدة/103}

103.ḳılmadı Taŋrı bir ḳulaḳı telinmişdin ap yme ıḍuḳ ıḍmışlardın ap yme ulaşıḳlıḳ ap yme arḳası sınmış. yoḳ kim anlar tandılar ḳoşarlar Taŋrı üze yalġannı. üküşrekleri ögüt uḳmaslar.

103. Bahîra, Sâibe, Vasîle ve Hâmî adı verilen hayvanları (putlara adamak üzere) bâtıl

468 Hükmü açıklanmayan hususlarda insanların hareket alanı daha geniştir. Çok soru sormak, çok hükmün gelmesine, çok hüküm de insanın hareket alanının daha da daralmasına ve dolayısıyla insanların sıkıntıya düşmesine yol açar.

inançlarla işaretlemek ve kullanımdan alıkoymak, Allah'ın emri değildir.[469] Fakat küfürde direnen müşrikler, uydurdukları yalanları Allah'a isnad ediyorlar. Ve onların çoğu bunun bir iftira olduğunu da düşünemiyor (bunlarla Allah'a yaklaştıklarını sanıyorlar).

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْاْ إِلَى مَا أَنزَلَ اللّهُ وَإِلَى الرَّسُولِ قَالُواْ حَسْبُنَا مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءنَا أَوَلَوْ كَانَ آبَاؤُهُمْ لاَ يَعْلَمُونَ شَيْئًا وَلاَ يَهْتَدُونَ {المائدة/104}

104.ḳaçan aytılsa anlarḳa kelinler tėp aŋar kim indürdi Taŋrı yalavaçḳa. ayurlar tap ol biziŋke ol kim buldımız anıŋ üze atalarımızını. neçe yme bolsa ataları bilmesler nerseni ap yme köni yolḳa könmesler.

104. Bu insanlara, "Gelin, Allah'ın indirdiği kitaba ve Peygambere uyun" denildiği zaman, "Atalarımızdan gördüklerimiz bize yeter, biz onlara uyarız" derler. Peki, ya ataları hiçbir şey bilmiyorsa ve doğru yolu bulamamış iseler?!

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ عَلَيْكُمْ أَنفُسَكُمْ لاَ يَضُرُّكُم مَّن ضَلَّ إِذَا اهْتَدَيْتُمْ إِلَى اللّهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ {المائدة/105}

105. ay anlar kim kėrtgündiler siler üze bolsun özüŋüzlerni küḍezmek ziyānlamaġay silerke kim yolsuz bolsa ḳaçan köni yolḳa könseler. Taŋrı tapa yanışıŋızlar ḳamuġ uḳturur silerke anı kim ḳılur erdiŋizler.

105. Ey iman edenler! Siz kendinizi düzeltmeye bakın, doğru yolda olduğunuz sürece sapkınların size hiçbir zararı dokunmaz. Bilin ki, hepinizin döneceği yer, Allah'ın huzurudur. O, hesap günü bütün yaptıklarınızı size tek tek haber verecektir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ شَهَادَةُ بَيْنِكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ حِينَ الْوَصِيَّةِ اثْنَانِ ذَوَا عَدْلٍ مِّنكُمْ أَوْ آخَرَانِ مِنْ غَيْرِكُمْ إِنْ أَنتُمْ ضَرَبْتُمْ فِي الأَرْضِ فَأَصَابَتْكُم مُّصِيبَةُ الْمَوْتِ تَحْبِسُونَهُمَا مِن بَعْدِ الصَّلاَةِ فَيُقْسِمَانِ بِاللّهِ إِنِ ارْتَبْتُمْ لاَ نَشْتَرِي بِهِ ثَمَنًا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَى وَلاَ نَكْتُمُ شَهَادَةَ اللّهِ إِنَّا إِذًا لَّمِنَ الآثِمِينَ {المائدة/106}

469 Bunlar, İslâm öncesi Arapların putlara adamak üzere işaretledikleri ve çöle saldıkları çeşitli nitelikleri bulunan deve ve koyunlardır. Bunlara binilmez, yük taşıtılmaz, etleri yenmez, sütleri de içilmezdi.

106.ay anlar kim kėrtgündiler silerniŋ araŋızda tanuḳluḳ bėrmek ḳaçan kelse silerde biriŋizlerke ölüm tutsurmaḳ uġurında ėkkegü könilik iḍileri silerdin azu ėkki aḍnaġular silerde öŋdin eger sėfėr ḳılsa siler yer içinde. tėgse silerke ölüm tegnigli. yıġar siler ol ėkkegüni namāzda kėḍin andıḳarlar Taŋrı tuta eger sėzinse siler satġın almaġa miz ol bahā birle neçe yme bolsa yawuḳluḳ iḍisi. kizlemes miz Taŋrı tanuḳluḳını biz andaġ erse yazuḳluġlardın miz.

106. Ey iman edenler! Ölüm döşeğine düşüp vasiyet edeceğiniz zaman (yapacağınız vasiyet için) içinizden iki âdil şâhit bulundurun. Şâyet yolculukta olup öleceğinizi hissetmişseniz ve vasiyetinizi bildireceğiniz iki mümin şâhit de bulamamışsanız, sizden olmayan (gayrimüslimlerden) iki kişiyi şâhit yapabilirsiniz. Ey müminler! Eğer siz, ölenin vasiyetine şâhit olduklarını söyleyenlerin doğru söyleyip söylemediklerinden şüphe ederseniz, onları ikindi namazından sonra tutup halkın huzuruna çıkarın ve şöyle yemin ettirin: “Allah’a andolsun ki, akrabamızın menfaati söz konusu olsa bile dünyalık bir çıkar karşılığında yalan söylemeyiz ve Allah için bildiğimizi gizlemeyiz. Eğer doğru şâhitlik yapmazsak açıkça günah işlemiş oluruz.”

فَإِنْ عُثِرَ عَلَى أَنَّهُمَا اسْتَحَقَّا إِثْمًا فَآخَرَانِ يَقُومَانُ مَقَامَهُمَا مِنَ الَّذِينَ اسْتَحَقَّ عَلَيْهِمُ الْأَوْلَيَانِ فَيُقْسِمَانِ بِاللَّهِ لَشَهَادَتُنَا أَحَقُّ مِن شَهَادَتِهِمَا وَمَا اعْتَدَيْنَا إِنَّا إِذًا لَّمِنَ الظَّالِمِينَ {المائدة/107}

107. eger belgürse körünse anlar ėkki üze yazuḳ yaraşı boldılar ayru aḍın ėkki ėkkegü aḍaḳın tururlar olar ėkki ornında anlardın kim yaraşı boldı anlar üze öŋdünki yaraşıraḳlar ant içerler ėkkegü Taŋrı tuta kim biziŋ tanuḳluḳımız yaraşıraḳ anlar ėkki tanuḳluḳ bėrmekindin teŋdin keçmedimiz biz andaġ erse küç ḳılıġlılar miz.

107. Bunlar yemin ettikten sonra yalan söyledikleri anlaşılırsa, onların yeminine karşı, adına vasiyet yapılan hak sahiplerinden iki kişiye, “Allah’a andolsun ki, bizim şâhitliğimiz onların şâhitliğinden doğrudur. Yeminimizle hak ve hakikatin dışına çıkmayız, eğer çıkarsak haksızlık etmiş oluruz” diye yemin ettirilir.[470]

470 Krş. Bakara 2/283. Bu iki âyetin nüzul sebebi şöyledir: Amr b. As’ın azadlısı Büdeyl b. Meryem ticaret için Şam’a gitmişti. Yanında o sırada henüz Hıristiyan olan Adiy b. Zeyd ile Temim b. ed-Dârî vardı. Büdeyl hastalanmış, yanındaki malların bir listesini yazarak eşyasının arasına koymuş ve onları ailesine teslim etmek üzere Adiy ile Temim’e vasiyet etmişti. Büdeyl’in ölümünden sonra adı geçenler, Büdeyl’in eşyası arasında bulunan altın kaplamalı, çok değerli gümüş bir kabı almışlar ve diğer eşyayı ailesine teslim etmişlerdi. Büdeyl’in ailesi liste ile eşyayı karşılaştırınca kabın eksik olduğunu görmüş ve Adiy ile Temim’den istemiş, onlar da bu konuda bir bilgileri olmadığını söylemişlerdi. Bunun üzerine Büdeyl’in ailesi Hz. Peygambere gelerek şikâyette bulunmuş, Hz. Peygamber onlara ikindi namazından sonra bu hususta yemin ettirmiş, onlar da emanete hıyanet etmediklerinde ısrar etmişlerdi. Daha sonra Büdeyl’in ailesi bu gümüş kabı birisinin elinde görmüş ve adamın onu Adiy ile Temim’den satın aldığını öğrenmiştir. Tekrar Adiy ile Temim’e başvurduklarında onlar “biz bu kabı Büdeyl’den satın almıştık” demişlerdi. Oysa bu ikisi daha önce kendilerine sorulduğunda “Büdeyl’den herhangi bir şey satın almadıklarını” söylemişlerdi. Böylece çelişkiye düşmüşlerdir. Büdeyl’in ailesi tekrar Hz. Peygambere başvurmuş ve durumu anlatmıştır. Hz. Peygamber Büdeyl’in ailesinden iki kişiye Adiy ve Temim’in yalan söylediklerine dair yemin ettirmiş ve sonuçta gümüş kabın sahiplerine iadesine karar vermiştir. İkindi namazından sonra yemin ettirilmesi, o vaktin Hicazlılarca toplanma ve mahkeme işlerinin görülme zamanı olmasından dolayıdır.

ذَلِكَ أَدْنَى أَن يَأْتُواْ بِالشَّهَادَةِ عَلَى وَجْهِهَا أَوْ يَخَافُواْ أَن تُرَدَّ أَيْمَانٌ بَعْدَ أَيْمَانِهِمْ وَاتَّقُوا اللّهَ وَاسْمَعُواْ وَاللّهُ لاَ يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ {المائدة/108}

108.ol yaḳınraḳ keldürmekleri tanuḳluḳnı anıŋ yöni yüzi üze azu ḳorḳarlar mu yandurulmaḳdın antlar antlarında kėḍin. ḳorḳuŋlar Taŋrıḳa ėşitiŋler. Taŋrı köni yolḳa köndürmes yarlıġdın çıḳıġlı boḍunlarnı.

108. Bu uygulama; insanların, şâhitliği gerektiği gibi yapmalarını veya yeminlerinden sonra karşı bir yeminle reddedilmekten korkup doğru söylemelerini sağlar. Sizler (şâhitlikle veya emanetle ilgili) Allah'ın emir ve yasakları konusunda dikkatli, duyarlı, bilinçli olun, O'nun hükümlerine kulak verip uyun. (Böyle yapmazsanız yoldan çıkmış olursunuz) Allah da fâsıklara (fâsıklık yolunu tercih ettikleri sürece) doğru yolu göstermez.

يَوْمَ يَجْمَعُ اللّهُ الرُّسُلَ فَيَقُولُ مَاذَا أُجِبْتُمْ قَالُواْ لاَ عِلْمَ لَنَا إِنَّكَ أَنتَ عَلاَّمُ الْغُيُوبِ {المائدة/109}

109.ol kün tėrer Taŋrı yalavaçlarnı ayur nėgü yanut bėrildiŋizler. aydılar bilig yoḳ biziŋke. sen sen ök sen örtüglüglerni biligli.

109. Allah kıyamet günü peygamberleri huzurunda toplayacak ve onlara, "Ümmetiniz tebliğ ettiğiniz dine karşı sizden sonra nasıl bir tutum takındı?" diye soracak; onlar da, "Rabbimiz! Bizim bir bilgimiz yok, gaybı; gizli olan her şeyi en iyi bilen Sensin" diyecekler.

إِذْ قَالَ اللّهُ يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ اذْكُرْ نِعْمَتِي عَلَيْكَ وَعَلَى وَالِدَتِكَ إِذْ أَيَّدتُّكَ بِرُوحِ الْقُدُسِ تُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ وَكَهْلاً وَإِذْ عَلَّمْتُكَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَالتَّوْرَاةَ وَالإِنجِيلَ وَإِذْ تَخْلُقُ مِنَ الطِّينِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ بِإِذْنِي فَتَنفُخُ فِيهَا فَتَكُونُ طَيْرًا بِإِذْنِي وَتُبْرِىءُ الأَكْمَهَ وَالأَبْرَصَ بِإِذْنِي وَإِذْ تُخْرِجُ الْمَوتَى بِإِذْنِي وَإِذْ كَفَفْتُ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَنكَ إِذْ جِئْتَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُواْ مِنْهُمْ إِنْ هَذَا إِلاَّ سِحْرٌ مُّبِينٌ {المائدة/110}

110.ançada aydı Taŋrı ay ʿīsā meryem oġlı yāḍ ḳılġıl meniŋ niʿmetimni seniŋ üze ataŋ üzele ançada küçlendürdüm sėni arıġ cān birle sözleşti kişilerke bėşik içinde ḳırġıl erken. ançada

ögrettimiz saŋa bitigni. könilik bütünlükni tevrītni incīlni. ançada törüttimiz balçıḳdın ḳuş èŋi teg meniŋ destūrum birle ürdümiz anıŋ içinde boldı ḳuş meniŋ destūrum birle oŋalturur erdiŋ tuġa közsüzni tuġa alanı meniŋ destūrum birle. ançada çıḳardıŋ ölüglerni meniŋ destūrum birle. ançada yıġdım Taŋrı ḳulı oġlanını sèndin ançada keltürdüŋ anlarḳa belgülerni aydı anlar kim tandılar anlardın ermes bu meger yèlwiçi turur belgülüg.

110. İşte o gün Allah İsa'ya da şöyle diyecektir: "Ey Meryemoğlu İsa! Sana ve annene verdiğim nimeti hatırla. Hani seni Kutsal Ruh (Cebrail) ile desteklemiştik, sen de beşikte iken yetişkin biri gibi konuşmuştun. (Onlara annenin iffetli bir kadın olduğunu ve sana peygamberlik verileceğini söyledin).[471] Sana okuma yazmayı ve hikmeti (bilgeliği, ilmi, irfanı), Tevrat ve İncil'i öğrettim. Sen bir parça çamuru alıp iznimle kuş şekline sokmuş, sonra ona üflemiştin, o da yine iznimle kuş oluvermişti. Anadan doğma körleri ve alaca hastalarını iznimle iyileştirmiş ve ölüleri yine iznimle diriltmiştin.[472] İsrailoğullarına apaçık mucizeler getirdiğin zaman, küfürde direnenlerin, "Bu apaçık büyüden başka bir şey değil/Sen sihirbazın tekisin[473]" diyerek sana zarar vermelerine Ben engel olmuştum."

وَإِذْ أَوْحَيْتُ إِلَى الْحَوَارِيِّينَ أَنْ آمِنُواْ بِي وَبِرَسُولِي قَالُوَاْ آمَنَّا وَاشْهَدْ بِأَنَّنَا مُسْلِمُونَ {المائدة/111}

111.ançada yarlıġ ıḍtım arıġ tonluġlarḳa kim kèrtgününler maŋa meniŋ yalavaçımḳa aydılar kèrtgündümiz tanuḳ bolġıl biz boyun bèrigliler miz.

111. Havârilere de, "Bana ve elçime inanın" diye bildirmiştim. Onlar da, "İnandık iman ettik, Sen şâhit ol, biz Sana teslim olan, müslüman kimseleriz" demişlerdi.[474]

إِذْ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ هَلْ يَسْتَطِيعُ رَبُّكَ أَن يُنَزِّلَ عَلَيْنَا مَآئِدَةً مِّنَ السَّمَاء قَالَ اتَّقُواْ اللّهَ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ {المائدة/112}

112.ançada aydı ürüŋ tonluġlar ay ʿīsā meryem oġlı nek uġay mu iḍiŋ kim indürse biziŋ üze bir tèrgi aş kökdin. aydı ḳorḳuŋlar Taŋrıḳa eger erse siler kèrtgünügliler.

471 Parantez içindeki anlam için bkz. Meryem 19/30-33.

472 Krş. Âl-i İmrân 3/48-49. Kur'an-ı Kerîm, İncillerde anlatılan ve Hz. İsa'ya atfedilen söz konusu mucizelerden bahsederken onlara, "Benim iznimle" ifadesini ilave etmiştir. Bu, buna benzer mucizelerin Allah'ın kudreti dâhilinde olduğunu, Hz. İsa'nın insan olarak böyle bir güce sahip olmadığını gösterir. Bir kısım müfessirlerimiz, bu mucizelerin aynen gerçekleştiğini kabul ederlerken, bir kısmı da bunların mecâzî ifadeler olduğunu, Hz. İsâ'nın İsrailoğullarını toplumsal ve manevî bir dirilişe çağırmak anlamına geldiğini ileri sürmektedirler. Bazı batılı yazarlara göre, Pavlos, Kudüs Kilisesi'yle ilgisini tamamen kesip misyon faaliyetlerini putperestler üzerinde yoğunlaştırmaya başlayınca tarihî İsa'yı, putperestlerin zihninden sökülüp atılamayan kurtarıcı Tanrı Mitraların, Attislerin, Adonislerin, Ozirislerin yerine oturtmaya muvaffak oldu. İsa artık bu kurtarıcı Tanrılar gibi yarı ilâhî, yarı beşerî bir tabiata sahip olmuş, onlar gibi mucizevî bir şekilde doğmuş, onlar gibi düşmanları tarafından öldürülmüş, yine onlar gibi üç gün sonra dirilerek göklere çıkmıştır (Ayrıntılı bilgi için Bkz. Mehmet Çelik, Süryani Kilisesi Tarihi, s. 54-55, İstanbul 1987).

473 Hamza, Kisâî ve Halef, "Sihrun" (Sihir) kelimesini "Sâhirun" (Sihirbaz) şeklinde okumuşlardır.

474 Bu âyette Hıristiyanlığın ve bütün semavî dinlerin özünün Allah'a teslim (müslüman) olmak olduğu belirtilmektedir.

112. Hani Havariler, "Ey Meryemoğlu İsa! Rabbin bize gökten bir sofra indirebilir mi?/ Rabbinden bize gökten bir sofra indirmesini isteyebilir misin?"[475] demişlerdi. İsa da demişti ki: "Allah'tan korkun, O'ndan böyle bir şey istemeyin, çünkü siz iman etmiş kimselersiniz."

قَالُواْ نُرِيدُ أَن نَّأْكُلَ مِنْهَا وَتَطْمَئِنَّ قُلُوبُنَا وَنَعْلَمَ أَن قَدْ صَدَقْتَنَا وَنَكُونَ عَلَيْهَا مِنَ الشَّاهِدِينَ {المائدة/113}

113.aydılar tiler miz kim yèse miz andın amrulsa tınsa köŋüllerimiz bilse miz çın aydıŋ biziŋke bolsa miz anıŋ üze tanuķluķ bèriglilerdin.

113. Havâriler de şöyle demişlerdi: "Biz istiyoruz ki, bu yemeklerden yiyelim, kalplerimiz mutmain olsun ve senin bize doğru söylediğini anlayalım ve buna tanık olalım."

قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا أَنزِلْ عَلَيْنَا مَآئِدَةً مِّنَ السَّمَاء تَكُونُ لَنَا عِيداً لِّأَوَّلِنَا وَآخِرِنَا وَآيَةً مِّنكَ وَارْزُقْنَا وَأَنتَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ {المائدة/114}

114. aydı ʿīsā meryem oğlı ay iḍimā! yègidteçi miz indürgil biziŋ üze bir tèrgi aş kökdin bolsun biziŋke bayram öŋdünkilermizke kèḍinkilerimizke bir belgüsindin. rūzī ķılğıl biziŋke sen rūzī bèriglilerde yègreki sen.

114. Bunun üzerine Meryemoğlu İsa şöyle dua etmişti: "Allah'ım! Ey Rabbimiz! Bize gökten bir sofra indir, bu sofra bizden öncekilere de sonrakilere de bir bayram, bir sevinç kaynağı ve Senin kudretine delâlet eden bir işaret olsun. Bizi o sofradan rızıklandır, çünkü rızık veren yegâne varlık Sensin."

قَالَ اللّهُ إِنِّي مُنَزِّلُهَا عَلَيْكُمْ فَمَن يَكْفُرْ بَعْدُ مِنكُمْ فَإِنِّي أُعَذِّبُهُ عَذَابًا لاَّ أُعَذِّبُهُ أَحَدًا مِّنَ الْعَالَمِينَ {المائدة/115}

115.aydı Taŋrı men indürdeçi men anı silerniŋ üze kim tansa anda kèḍin silerdin men ķınağay men anı bir ķın birle ķınamadım anı bir kün ajunluğlardın.

115. Allah da şöyle buyurmuştu: "Ben bu sofrayı size indirmesine indiririm, fakat bundan

475 İkinci anlam Kisaî'nin, "Hel testetîu rabbeke" şeklindeki okuyuşundan kaynaklanmaktadır.

sonra inkâr eden olursa bilsin ki, Ben dünyada hiç kimseye vermediğim bir azab ile onu cezalandırırım."[476]

وَإِذْ قَالَ اللّهُ يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ أَأَنتَ قُلتَ لِلنَّاسِ اتَّخِذُونِي وَأُمِّيَ إِلَهَيْنِ مِن دُونِ اللّهِ قَالَ سُبْحَانَكَ مَا يَكُونُ لِي أَنْ أَقُولَ مَا لَيْسَ لِي بِحَقٍّ إِن كُنتُ قُلْتُهُ فَقَدْ عَلِمْتَهُ تَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِي وَلاَ أَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِكَ إِنَّكَ أَنتَ عَلاَّمُ الْغُيُوبِ {المائدة/116}

116.ançada aydı Taŋrı ay ʿīsā meryem oġlı sen mü aydıŋ kişilerke tutuŋlar mėni meniŋ anamnı ėkki iḍi Taŋrıda aḍın. aydı arıġ sen neteg bolur maŋa kim aymaḳım anı kim yoḳ maŋa sezā. eger aydım erse anı bildiŋ ök anı. bilir sen anı kim özüm içinde bilmes sen anı kim özüŋ içinde. sen sen ök sen örtüglüglerni bilgen.

116. Allah (peygamberleri Kendi huzurunda topladığı gün), "Ey Meryemoğlu İsa! İnsanlara, 'Allah'ı bırakıp beni ve annemi ilâh edinin' diye sen mi söyledin?" diye soracak, İsa da şu cevabı verecektir: "Rabbim! Hâşâ! Seni tenzih ederim, Sen yücelerden yücesin. Ben hakkım olmayan bir şeyi nasıl söyleyebilirim? Şâyet böyle bir şey söylemiş olsaydım Sen bilirdin. Sen benim içimi dışımı bilirsin. Fakat ben Senin ilmine tam olarak vakıf olamam. Gaybları; benim bilgim dışında kalan şeyleri muhakkak en iyi bilen Sensin."

مَا قُلْتُ لَهُمْ إِلاَّ مَا أَمَرْتَنِي بِهِ أَنِ اعْبُدُواْ اللّهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ وَكُنتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا مَّا دُمْتُ فِيهِمْ فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِي كُنتَ أَنتَ الرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ وَأَنتَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ {المائدة/117}

117.aytmadım anlarḳa meger anı kim fermānladıŋ maŋa anı tapnuŋlar Taŋrıḳa meniŋ iḍim! silerniŋ iḍiŋiz. erdim anlar üze tanuḳ olar içinde bar ergińçe men. ḳaçan cānım aldıŋ erse erdiŋ sen küḍezçi anlar üze. sen tėgme nerse üze tanuḳ.

117. "Ben onlara, sadece Senin bana emrettiğin gibi, 'benim de Rabbim sizin de Rabbiniz olan Allah'ı gerektiği gibi tanıyın ve yalnız Ona kulluk edin' dedim. Ben aralarında olduğum sürece onların durumlarını görüyor ve biliyordum. Fakat ey Rabbim! Sen benim canımı aldıktan sonra artık onları gören, gözetleyen Sendin. Ve Sen olup biten her şeyi görür ve bilirsin."[477]

476 Kur'an'da sözü edilen sofranın fiilen indirildiği âyette anlatılmamaktadır. Bu sebeple bazı müfessirler, böyle bir sofranın inmediğini ve bir sofra indirildiği takdirde yine de inkâr eden çıkarsa büyük bir azaba uğrayacağı belirtilince, Havarilerin sofra istemekten vazgeçtiklerini nakletmektedirler.

477 116 ve 117. âyetler Hz. İsa'nın öldüğünü açıkça ifade etmektedir. İlgili diğer âyetler bu âyetlerin ışığında değerlendirilmelidir.

إِن تُعَذِّبْهُمْ فَإِنَّهُمْ عِبَادُكَ وَإِن تَغْفِرْ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ {المائدة/118}

118.eger ḳınasa sen olarnı anlar seniŋ ḳullarıŋ. eger yarlıḳasa sen olarnı sen sen ök sen küsüş bütün işlig.

118. Eğer Sen onlara azab edersen, onlar Senin âciz kullarındır. Eğer onları bağışlarsan şüphesiz Sen Azîzsin; bağışlamaya da cezalandırmaya da gücün yeter; Hakîm'sin, cezalandırman da bağışlaman da adalet ve hikmetine uygundur.

قَالَ اللّهُ هَذَا يَوْمُ يَنفَعُ الصَّادِقِينَ صِدْقُهُمْ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا رَّضِيَ اللّهُ عَنْهُمْ وَرَضُواْ عَنْهُ ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ {المائدة/119}

119.aydı Taŋrı bu kün turur asıġ ḳılur çın sözleglilerke çınlıḳları. anlarḳa turur būstānlar aḳar anıŋ altınından arıḳlar meŋgü ḳalıġlılar anıŋ içinde tutaşı. ḫoşnūd boldı Taŋrı anlardın yme ḫoşnūd boldılar andın. ol ḳurtulmaḳlıḳ ol uluġ.

119. O gün Allah şöyle buyuracaktır: "Doğru, sâdık kişilere, doğru inanç ve davranışlarının fayda vereceği gün işte bu gündür. Onlar için, altından ırmaklar akan cennetler vardır ve onlar orada sürekli kalacaklar, Allah onlardan, onlar da Allah'tan razı olacaklardır. İşte büyük zafer ve kurtuluş budur."

لِلّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ وَمَا فِيهِنَّ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ {المائدة/120}

120.Taŋrıḳa ol kökler yerler erkligliki ne kim anlar içinde erse. ol tėgme nerse üze uġan turur.

120. Bilin ki göklerin, yerin ve buralarda ne varsa hepsinin hükümranlığı Allah'a aittir. O'nun her şeye gücü yeter (dilediği şekilde hükmeder; bağışlar veya cezalandırır).

6 سُورَةُ الْأَنْعَامِ

Mekke döneminde nâzil olmuştur. 165 âyettir. Adını 136, 138, 139 ve 142. âyetlerde geçen "En'am" kelimesinden almıştır. Bu kelime, genellikle deve, sığır, koyun, keçi gibi hayvanlar için kullanılır. Geyik, ceylan, at ve eşek gibi hayvanlar için de bu kelime kullanılmaktadır.

(6)

sūretü ʾl-enʿām

enʿām sūresi mekkede inmiş turur yüz takı altmış altı āyet turur.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ol iḍi atı birle kim yėgidgen rūzī bėrgen soyurḳap ʿayb örtgen.

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

الْحَمْدُ لِلّهِ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضَ وَجَعَلَ الظُّلُمَاتِ وَالنُّورَ ثُمَّ الَّذِينَ كَفَرُواْ بِرَبِّهِم يَعْدِلُونَ {الأنعام/1}

1. Taŋrı sipās Taŋrıḳa ol kim yarattı köklerni yerni ḳıldı ḳaraŋḳuluḳlarnı yaruḳluḳnı. yana anlar kim tandılar iḍilariŋe teŋ tuş ayurlar.

1.Hamd; bütün övgüler ve şükürler, gökleri ve yeri yaratan, karanlıkları ve aydınlığı var eden Allah'a özgüdür.[478] Buna rağmen küfürde direnenler, kalkmışlar putları Rablerine denk tutuyorlar!

هُوَ الَّذِي خَلَقَكُم مِّن طِينٍ ثُمَّ قَضَى أَجَلاً وَأَجَلٌ مُّسمًّى عِندَهُ ثُمَّ أَنتُمْ تَمْتَرُونَ {الأنعام/2}

478 Kur'an'da "Nûr" kelimesi daima tekil olarak, zulmet ise "Zulümât" şeklinde çoğul olarak gelmiştir. Bunun sebebi nûrun kaynağının tek, karanlığın sebeplerinin ise çok olmasıdır. Bu iki kavramın içeriği maddî olabileceği gibi mânevî de olabilir. Maddî nûr, güneş ve benzeri kaynaklardan meydana gelir, mânevî nûr ise ilâhîdir, hidâyettir, imandır, tevhiddir, Kur'an'dır. Karanlığa gelince, ışık kaynağının önüne cisimler engel olduğu zaman maddî karanlık meydana gelir. Allah'tan, tevhidden uzaklaşıp şirke ve küfre düşme gibi durumlar da manevî karanlığı ifade eder.

2.ol ol iḍi turur yarattı silerni balçıḳdın yana urdı bir üḍ. atalmış üḍleg anıŋ üskinde yana siler tiriglik aytur siler.

2. Sizi balçıktan yaratıp sonra size bir ecel; belli bir ömür tayin eden O'dur. Ayrıca O'nun katında belirlenmiş olan bir ecel daha vardır.[479] Yine de hâlâ şüphe edip duruyorsunuz.

وَهُوَ اللَّهُ فِي السَّمَاوَاتِ وَفِي الْأَرْضِ يَعْلَمُ سِرَّكُمْ وَجَهْرَكُمْ وَيَعْلَمُ مَا تَكْسِبُونَ {الأنعام/3}

3.ol Taŋrı kökler içinde yerler içinde. bilür sırrıŋızını yme āşkārāŋızını taḳı bilür anı kim ḳazġanurlar.

3.O Allah, göklerde ve yerde ibadete lâyık olan tek Tanrı'dır. O, içinizdeki düşünce ve niyetlerinizi de açığa vurduklarınızı da bilir. O iyi veya kötü ne yapacağınızı da bilir.

وَمَا تَأْتِيهِم مِّنْ آيَةٍ مِّنْ آيَاتِ رَبِّهِمْ إِلاَّ كَانُواْ عَنْهَا مُعْرِضِينَ {الأنعام/4}

4.kelmes anlarḳa belgüdin iḍileri belgülerindin meger erdiler andın yüz ewrügliler.

4. Buna rağmen onlara, Rablerinin âyetlerinden ne zaman bir âyet gelse, inanmayıp yüz çevirirler.

فَقَدْ كَذَّبُواْ بِالْحَقِّ لَمَّا جَاءهُمْ فَسَوْفَ يَأْتِيهِمْ أَنبَاء مَا كَانُواْ بِهِ يَسْتَهْزِؤُونَ {الأنعام/5}

5.yalġan tuttılar oḳ yaraġlıġlarnı ḳaçan kim keldi erse anlarḳa. herāyna munu kelgey anlarḳa sawlar ol kim anı eligler erdiler.

5. Şimdi de kendilerine hak ve hakikatlerle dolu Kitab gelmiştir. Bu kez de onu yalanlamakta, alaya almaktadırlar. Fakat onlar alaya aldıkları Kur'an haberlerinin gerçek olduğunu ileride göreceklerdir.

479 Ecel, belli bir süre, müddet demektir. Âyette sözü edilen birinci ecel, insanın hayatı ile ölümü arasındaki süreyi ifade eder; yani insanın ömrüdür. İkinci ecel ile de kıyamet günü, dünyanın ömrünün sona ermesi gibi anlamların kastedildiği belirtilmiştir.

أَلَمْ يَرَوْاْ كَمْ أَهْلَكْنَا مِن قَبْلِهِم مِّن قَرْنٍ مَّكَّنَّاهُمْ فِي الأَرْضِ مَا لَمْ نُمَكِّن لَّكُمْ وَأَرْسَلْنَا السَّمَاء عَلَيْهِم مِّدْرَارًا وَجَعَلْنَا الأَنْهَارَ تَجْرِي مِن تَحْتِهِمْ فَأَهْلَكْنَاهُم بِذُنُوبِهِمْ وَأَنْشَأْنَا مِن بَعْدِهِمْ قَرْنًا آخَرِينَ {الأنعام/6}

6.körmediler mü neçe yoḳ yoḍun ḳıldımız anlarda öŋdün gürūhlardın ornattımız olarnı yer içinde anı kim orun ḳıldımız silerke ıḍtımız yaġmurnı anlar üze uḍu uḍu ḳuyġan yaġmur ḳıldımız arıḳlarnı aḳar anlarıŋ altından. yoḳattımız anlarnı yazuḳları birle ḳopardımız anlarda kėḍin aḍın gürūhlarnı.

6. Onlar, kendilerinden önce nice milletleri yok ettiğimizi bilmiyorlar mı? Size vermediğimiz imkânları onlara vermiş, onlara gökten bol, bereketli yağmurlar indirmiş, bulundukları yerlerde ırmaklar akıtmıştık. Fakat işledikleri günahlar yüzünden onları yok ettik. Onlardan sonra yerlerine başka nesiller, başka medeniyetler getirdik.[480]

وَلَوْ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ كِتَابًا فِي قِرْطَاسٍ فَلَمَسُوهُ بِأَيْدِيهِمْ لَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُواْ إِنْ هَذَا إِلاَّ سِحْرٌ مُّبِينٌ {الأنعام/7}

7.eger ıḍsa erdimiz saŋa bir bitig kāġıd içre yuḳasalar aŋar eligleri birle ayġaylar erdi anlar kim tandılar ermes bu meger yėlwiçilig belgülüg.

7. Ey Peygamber! Biz sana vahyimizi yazılmış bir kitab halinde gönderseydik ve küfürde direnen o kimseler ona elleriyle dokunsalardı yine de, “Bu apaçık bir sihirden başka bir şey değil” derlerdi.

وَقَالُواْ لَوْلا أُنزِلَ عَلَيْهِ مَلَكٌ وَلَوْ أَنزَلْنَا مَلَكًا لَّقُضِيَ الأَمْرُ ثُمَّ لاَ يُنظَرُونَ {الأنعام/8}

8.aydılar eger indürülmese anıŋ üze bir ferişte. eger ıḍsa erdimiz bir ferişteni ötelgey erdi iş yana naẓar ḳılınmaġay.

8. Ayrıca onlar, “Muhammed’e (onu desteklemek üzere) bir melek gönderilse (biz de görsek) olmaz mıydı?” derler. Eğer istedikleri gibi bir melek gönderseydik (ona da inanmazlardı ve) haklarında helâk hükmü verilir, kendilerine tevbe etme fırsatı da tanınmazdı.

480 Krş. Mü’minûn 23/31.

وَلَوْ جَعَلْنَاهُ مَلَكًا لَّجَعَلْنَاهُ رَجُلاً وَلَلَبَسْنَا عَلَيْهِم مَّا يَلْبِسُونَ {الأنعام/9}

9.eger ḳılsa erdimiz anı bir ferişte ḳılġay erdimiz anı bir er örtgey erdimiz anlar üze anı kim örterler.

9.Eğer Biz peygamber olarak bir melek gönderecek olsaydık, zaten onu da insan şeklinde gönderirdik ve onları şimdiki şüphelerine yine düşürürdük.[481]

وَلَقَدِ اسْتُهْزِىءَ بِرُسُلٍ مِّن قَبْلِكَ فَحَاقَ بِالَّذِينَ سَخِرُواْ مِنْهُم مَّا كَانُواْ بِهِ يَسْتَهْزِؤُونَ {الأنعام/10}

10.eliglendiler ök yalavaçlar sėnde öŋdün indi anlarḳa kim ėliglediler anlardın ol kim anıŋ birle ėligler erdiler.

10. Ey Peygamber! Bil ki, senden önce gönderilen peygamberlerle de alay edilmiş, fakat alay edenlerin hepsi cezalarını çekmişler, yok olup gitmişlerdir.

قُلْ سِيرُواْ فِي الأَرْضِ ثُمَّ انظُرُواْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ {الأنعام/11}

11.ayġıl yörüŋler yer içinde yana baḳıŋlar neteg erdim yalġanḳa tutuġlılarnıŋ soŋı.

11. Ey Peygamber! De ki: “Yeryüzünü gezip dolaşın, peygamberleri yalanlayanların âkıbetlerinin ne olduğunu bir görün.”

قُل لِّمَن مَّا فِي السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ قُل لِلّهِ كَتَبَ عَلَى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ لَيَجْمَعَنَّكُمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ لاَ رَيْبَ فِيهِ الَّذِينَ خَسِرُواْ أَنفُسَهُمْ فَهُمْ لاَ يُؤْمِنُونَ {الأنعام/12}

12.ayġıl kimnüŋ turur ol kim kökler içindeki yer içindeki. ayġıl Taŋrınıŋ turur bitidi özi üze yarlıḳamaḳnı. tėrgey ök silerni ḳopmaḳ künike sėzik yoḳ anıŋ içinde. anlar kim ziyān ḳıldılar özleriŋe anlar kėrtgünmes.

12. Ey Peygamber! “Göklerde ve yerde olanlar kimindir”? diye inkârcılara sor ve onlara de ki: “Hepsi Allah’ındır. O Allah, yarattıklarını sevmeyi, onlara karşı şefkatli ve merhametli olmayı

481 “Bu da bir insandır, melek değildir” derler, yine inanmazlardı.

Kendine bir sıfat, bir ilke edinmiştir.[482] Andolsun ki O, geleceğinde hiç şüphe bulunmayan kıyamet günü, hesap sormak üzere sizi bir araya toplayacaktır. Fakat küfre batarak kendilerini zarar ve ziyana uğratanlar var ya, işte onlar aslâ inanmazlar.[483]

وَلَهُ مَا سَكَنَ فِي اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ {الأنعام/13}

13.anıŋ ol negü kim amrulup tururlar tün içre kündüz içinde. ol turur ėşitgen bilgen.

13. Oysa gecenin karanlığında, gündüzün aydınlığında yaşayanlar ve evrende olup biten her şey O'na aittir. Bilin ki, O Semî'dir; gizli açık söylenen her sözü işitir, Alîm'dir; gece ve gündüz olup biten her şey O'nun bilgisi dâhilindedir.[484]

قُلْ أَغَيْرَ اللهِ أَتَّخِذُ وَلِيًّا فَاطِرِ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ وَهُوَ يُطْعِمُ وَلاَ يُطْعَمُ قُلْ إِنِّيَ أُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ أَوَّلَ مَنْ أَسْلَمَ وَلاَ تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ {الأنعام/14}

14.ayġıl Taŋrıda aḍın mu tutnur men iş erkligi yaratıġlı köklerni taḳı yerlerni ol yėtrür taḳı yėtrülmes. ayġıl men buyurdum bolmaḳım ol kişiniŋ ilkisi boyun bėrdi. bolmaġıl oḳ ortaḳ ḳatıġlılardın.

14. Ey Peygamber! De ki: "Gökleri ve yeri yaratıp birbirinden ayıran, herkesi yedirip içiren, fakat Kendisinin yeme-içmeye ihtiyacı olmayan Allah'ı bırakıp başka bir varlığı mı Tanrı edineyim?" De ki: "Ben Allah'a teslim olanların; müslümanların öncüsü olmakla emrolundum, O'na ortak koşan biri olmakla değil."

قُلْ إِنِّيَ أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ {الأنعام/15}

15.ayġıl men ḳorḳar men eger ḳoḍsa men sısa men iḍim! yarlıġını uluġ kün ḳınındın.

15.Yine de ki: "Eğer ben Rabbime ortak koşarak isyan edecek olursam, o büyük günün azabına uğramaktan korkarım."

482 Kur'ân'da Fâtiha sûresi başta olmak üzere Allah'ın bu sıfatına "Rahmân ve Rahîm" kelimeleri ile sık sık değinilmektedir. Krş. En'âm 6/54.

483 İnsan, yaratılışına uygun olmayan ahlâk ve hayat tarzını benimsemekle kendini zarar ve ziyana uğratmıştır. Bu durumdaki insan, fıtratında bulunan inanma yeteneğini de kaybetmiştir. Çünkü inanç fıtratın gereğidir. Dünya hırsı ve inatçılıkla hata ve isyanda ısrar etmek, kişiyi Allah'ın nimetlerinden mahrum bırakır ve zarara uğratır. Böylece insanın fıtratındaki inanma yeteneği körleşir. Nitekim birkaç âyet sonra bu durumdaki kimselerin kalplerinin perdeli, kulaklarının sağır olduğu ifade edilmiştir.

484 Krş. Furkân 25/47.

مَّن يُصْرَفْ عَنْهُ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمَهُ وَذَلِكَ الْفَوْزُ الْمُبِينُ {الأنعام/16}

16.kimdin yandursa ewürse andın ol kün yarlıḳadı oḳ. ol turur belgülüg ḳurtulmaḳlıḳ.

16. O büyük günün azabından kim uzak tutulursa/korunursa[485] Allah ona rahmet ve şefkatini göstermiştir. Bu da apaçık bir kurtuluştur.

وَإِن يَمْسَسْكَ اللّهُ بِضُرٍّ فَلاَ كَاشِفَ لَهُ إِلاَّ هُوَ وَإِن يَمْسَسْكَ بِخَيْرٍ فَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدُيرٌ {الأنعام/17}

17.eger tegürse saŋa Taŋrı ziyān açıġlı yoḳ anı meger ol. eger tegürse saŋa bir ėḍgülük ol tėgme nerse üze uġan turur.

17. Eğer Allah sana bir sıkıntı verirse bunu yine O'ndan başka kimse gideremez; eğer O sana bir iyilik verirse (ona da kimse engel olamaz) bilin ki, Allah'ın gücü her şeye yeter.[486]

وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ {الأنعام/18}

18.ol erk birle küçegli ḳulları üze. ol turur bütün sözlegli uġan ol.

18.Kulları üzerinde yegâne söz ve hüküm sahibi O'dur. Çünkü O Hakîm'dir; her işinde bir hikmet vardır, Habîr'dir; kullarının yaptığı her şeyden haberdardır.

قُلْ أَيُّ شَيْءٍ أَكْبَرُ شَهَادةً قُلِ اللّهِ شَهِيدٌ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَأُوحِيَ إِلَيَّ هَذَا الْقُرْآنُ لأُنذِرَكُم بِهِ وَمَن بَلَغَ أَئِنَّكُمْ لَتَشْهَدُونَ أَنَّ مَعَ اللّهِ آلِهَةً أُخْرَى قُل لاَّ أَشْهَدُ قُلْ إِنَّمَا هُوَ إِلَهٌ وَاحِدٌ وَإِنَّنِي بَرِيءٌ مِّمَّا تُشْرِكُونَ {الأنعام/19}

19.aygıl ḳayu nerse uluġraḳ ol tanuḳluḳ bėrmeki. aygıl Taŋrı yoḳ mėnli ara siler ara yarlıġ ıḍıldı maŋa bu oḳıġu ḳorḳutsa men silerni anıŋ birle kimke tėgse. siler mü tanuḳluḳ bėrür siler Taŋrı birle iḍiler tėp. aygıl tanuḳluḳ bėrmes men. aygıl bütünlükün ol bir Taŋrı turur men bīzār turur men anıŋdın kim ortaḳ ḳatar siler.

19. Ey Peygamber! (Peygamberliğine şâhit isteyenlere) de ki: "Söyleyin en büyük, en güvenilir

485 İkinci mâna, "men yusraf" kelimesini, İbn Şube, Hamza, Kisâî, Yakub ve Halef'in "men yasrif" şeklinde okumalarından kaynaklanmaktadır.
486 Krş. Yunus 10/107.

şâhit kimdir?" De ki: "Aramızda en büyük şahit Allah'tır. İyi bilin ki, bu Kur'an bana, sizi ve sizden sonra ulaşacağı kimseleri uyarmam için vahyedildi. Siz, Allah'la birlikte başka Tanrıların bulunduğuna şâhitlik eder, kesin olarak böyle bir şey söyleyebilir misiniz?" De ki: "Ben böyle bir tanıklıkta bulunamam, böyle bir şey aslâ söyleyemem." De ki: "Gerçek Tanrı yalnızca O'dur ve ben, sizin O'na ortak koştuğunuz putlardan uzağım."

الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ أَبْنَاءهُمُ الَّذِينَ خَسِرُواْ أَنفُسَهُمْ فَهُمْ لاَ يُؤْمِنُونَ {الأنعام/20}

20.anlar kim bėrdimiz anlarķa bitigni bilürler neteg kim bilürler oġlanlarını. anlar kim ziyān ķıldılar özlerine anlar kėrtgünmesler.

20. Kendilerine kitab verdiğimiz kimseler, Kur'an'ın hak bir kitab olduğunu, kendi çocuklarını bildikleri gibi bilirler. Fakat (küfre batmak suretiyle) kendilerini ziyana uğratanlar var ya, işte onlar buna aslâ inanmazlar.

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِآيَاتِهِ إِنَّهُ لاَ يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ {الأنعام/21}

21.kim ol küç ķılıġlıraķ anıŋdın kim iftirā ķıldı Taŋrı üze yalġan azu yalġanķa tutsa anıŋ belgülerine ol ķurtulmas küç ķılıġlılar.

21. (Söyler misiniz?) Uydurduğu yalanları Allah'a isnad eden iftiracıdan veya O'nun âyetlerini yalanlayandan daha zâlim kimse olabilir mi? Bilin ki, böyle zâlimler aslâ emellerine ulaşamayacaklardır.

وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذِينَ أَشْرَكُواْ أَيْنَ شُرَكَآؤُكُمُ الَّذِينَ كُنتُمْ تَزْعُمُونَ {الأنعام/22}

22.ol kün tėrer miz anlarnı yumķını yana ayur miz anlarķa kim ortaķ ķattılar ķanda ol ortaķlarıŋız anlar kim yalġan sözler erdiŋizler?

22. Biz mahşer günü onların hepsini bir araya toplayacağız ve müşriklere, "Söyleyin bakalım. Allah'a ortak olduğunu iddia ettiğiniz o putlarınız şimdi nerede?" diye soracağız.

ثُمَّ لَمْ تَكُن فِتْنَتُهُمْ إِلاَّ أَن قَالُواْ وَاللّهِ رَبِّنَا مَا كُنَّا مُشْرِكِينَ {الأنعام/23}

23.yana bolmas bulġaḳları meger kim aymaḳları Taŋrı tapa iḍimizā! ermes erdimiz ortaḳ ḳatıġlılar.

23. Onlar (çaresizlik içinde), "Rabbimiz! Andolsun ki, biz gerçekten müşrik değildik"[487] demekten başka bir mazeret[488] bulamayacaklar.

انظُرْ كَيْفَ كَذَبُواْ عَلَى أَنفُسِهِمْ وَضَلَّ عَنْهُم مَّا كَانُواْ يَفْتَرُونَ {الأنعام/24}

24.baḳġıl neteg yalġan sözlediler özleri üze azdı anlardın ol kim yalġan ḳoşar erdiler.

24. Ey Peygamber! Bak, "Biz müşrik değildik" diye nasıl da bile bile yalan söylediler! O zaman Tanrılık yakıştırdıkları putları da onları terk edip gidecek.

وَمِنْهُم مَّن يَسْتَمِعُ إِلَيْكَ وَجَعَلْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَن يَفْقَهُوهُ وَفِي آذَانِهِمْ وَقْرًا وَإِن يَرَوْاْ كُلَّ آيَةٍ لاَّ يُؤْمِنُواْ بِهَا حَتَّى إِذَا جَآؤُوكَ يُجَادِلُونَكَ يَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُواْ إِنْ هَذَآ إِلاَّ أَسَاطِيرُ الأَوَّلِينَ {الأنعام/25}

25.anlardın kim ḳulaḳ tutar saŋa ḳıldımız köŋülleri üze örtügler kim uḳmaḳlarından ḳulaḳları içinde aġırlıḳnı. eger körseler tėgme belgüni kėrtgünmesler aŋar ḳaçan kelseler saŋa üstersünler seniŋ birle ayur anlar kim tandılar ermes bu meger ozaḳılar bitimiş sörçekler.

25. Ey Peygamber! O müşriklerin bazıları Kur'an okurken seni dinlerler. Oysa Biz, (hakikati inkâra şartlanmaları sebebiyle) okuduğun âyetleri anlamamaları için onların kalplerine perdeler gerdik, kulaklarına ağırlıklar koyduk.[489] Artık onlar, her türlü mucizeyi görseler, yine de inanmazlar. Küfürde direnen bu insanlar sana geldiklerinde, daha da ileri giderler ve "Bunlar, eskilerin masallarından başka bir şey değil" diyerek seninle tartışmaya kalkışırlar.

وَهُمْ يَنْهَوْنَ عَنْهُ وَيَنْأَوْنَ عَنْهُ وَإِن يُهْلِكُونَ إِلاَّ أَنفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ {الأنعام/26}

487 Âyetteki, "Vallahi Rabbina" (Rabbimiz Allah'a andolsun ki) ifadesi Hamza, Kisâî ve Halef'in okuyuşlarına göre, "Vallahi Rabbena" (Ey Rabbimiz! Andolsun ki,) tarzındadır ki biz bu mânayı tercih ettik. Âyette müşriklerin, aslında Allah'a ortak koşmadıklarını, fakat Allah'a yaklaşmak için bir aracı (şefaatçi) olarak putlara tapındıklarını söyleyerek kendilerini savundukları anlatılmaktadır. Bkz. Zümer 39/3.

488 Lafzen, "Fitne." Bu kelimenin "Mazeret" anlamında kullanılması, müşriklerin yalan söylediklerini belirtmek içindir.

489 Krş. Kehf 18/57. Bu sûredeki 45 ve 46. âyetlerden ilk bakışta "Âhirete inanmayanların Kur'an'ı anlamalarına bizzat Allah engel olmaktadır" gibi bir düşünce akla gelmektedir. Oysa bu âyetlerde Fussilet 41/5. âyette anlatıldığı gibi inkârcıların kendi tutumlarına işaret edilmektedir.

26.anlar yıġarlar andın yana tarḳarlar andın. yoḳ yoḍun ḳılmaslar meger özlerini uḳmaslar.

26. Onlar, hem Kur'an'ı başkalarının dinlemesine engel olurlar, hem de kendileri ondan uzak dururlar. Böyle yapmakla sadece kendilerini cehenneme sürüklüyorlar, ama bunun farkında da değiller.

وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ وُقِفُواْ عَلَى النَّارِ فَقَالُواْ يَا لَيْتَنَا نُرَدُّ وَلاَ نُكَذِّبَ بِآيَاتِ رَبِّنَا وَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ {الأنعام/27}

27.eger körse sen ançada tizilseler ot üze aydılar yā ayġaylar ay kāşki biz yandurulsa miz yalġanḳa tutmas miz. iḍimiz! belgülerini bolsa miz kėrtgünmişlerdin.

27. Ey Peygamber! Sen onların, cehennemin önüne getirilip orada bekletildikleri sırada, "Keşke dünyaya geri döndürülsek de Rabbimizin âyetlerini yalanlamasak, biz de inananlardan olsak" deyişlerini bir görsen!

بَلْ بَدَا لَهُم مَّا كَانُواْ يُخْفُونَ مِن قَبْلُ وَلَوْ رُدُّواْ لَعَادُواْ لِمَا نُهُواْ عَنْهُ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ {الأنعام/28}

28.yoḳ kim belgürdi anlarḳa ol kim yaşrurlar erdi mundın öŋdün. eger yandurulsalar yanġaylar erdi aŋar kim yıġıldılar andın. anlar yalġanḳa tutuġlılar.

28. Hayır! Böyle dediklerine bakmayın! Onlar, dünyada iken kabul etmedikleri hakikatler şimdi karşılarına çıktığı için öyle söylüyorlar. Oysa onlar dünyaya geri gönderilseler, yasaklanan şeyleri yine yaparlardı. Çünkü onlar yalancıların ta kendileridir.

وَقَالُواْ إِنْ هِيَ إِلاَّ حَيَاتُنَا الدُّنْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ {الأنعام/29}

29.taḳı aydılar erdi ermes ol meger yaḳın tiriglikimiz. ermes miz ewre ḳopruldaçılar.

29. Önceki hayatlarında olduğu gibi yine, "Hayat, bu dünya hayatından ibarettir, öldükten sonra tekrar diriltilecek değiliz" derlerdi.

وَلَوْ تَرَى إِذْ وُقِفُواْ عَلَى رَبِّهِمْ قَالَ أَلَيْسَ هَذَا بِالْحَقِّ قَالُواْ بَلَى وَرَبِّنَا قَالَ فَذُوقُواْ الْعَذَابَ بِمَا كُنتُمْ تَكْفُرُونَ {الأنعام/30}

30.eger körse sen ançada tayansalar iḍileri yarlıḳı üze. ayġay ermes mü bu yaraġlıġ ayġaylar ermes dağ erür iḍimiz! tapa and. ayġay tatınlar ḳınnı anın kim yalġanḳa tutar erdiŋizler.

30. Ey Peygamber! Sen onları Rablerinin huzuruna getirildikleri zaman ah bir görsen! Allah onlara, “Söyleyin bakalım, öldükten sonra diriliş gerçek miymiş, değil miymiş?” diye sorar. Onlar, “Evet, Rabbimize andolsun ki, gerçekmiş” derler. Allah da, “O halde küfürde direnmenizin cezasını çekin” der.

قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ كَذَّبُواْ بِلِقَاء اللّهِ حَتَّى إِذَا جَاءتْهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً قَالُواْ يَا حَسْرَتَنَا عَلَى مَا فَرَّطْنَا فِيهَا وَهُمْ يَحْمِلُونَ أَوْزَارَهُمْ عَلَى ظُهُورِهِمْ أَلاَ سَاء مَا يَزِرُونَ {الأنعام/31}

31.ḳorḳuldılar oḳ anlar kim yalġanḳa tuttılar Taŋrıḳa tuşmaḳnı. ḳaçan keldi erse anlar ḳıyāmet tawur ayġaylar ay ökünç bizke anlar üze kim ḳoḍtımız anıŋ içinde. anlar kötrürler yüḍerler yazuḳlarını arḳaları üze. bilgil ėsiz yawuz ol kim yüḍerler.

31. Hesap vermek üzere bir gün Allah’ın huzuruna çıkarılacakları gerçeğini inkâr edenler, kesinlikle hüsrana uğramışlardır. Onlar, kıyamet ansızın gelip çatınca, “Âhireti inkâr ettiğimiz ve ona dünyada iken gerektiği şekilde hazırlık yapmadığımız için bize eyvahlar olsun” diye feryad ederler. Günahlarını sırtlarında ağır bir yük olarak taşırlar. Ne kötü bir yük taşıyorlar değil mi?

وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلاَّ لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَلَلدَّارُ الآخِرَةُ خَيْرٌ لِّلَّذِينَ يَتَّقُونَ أَفَلاَ تَعْقِلُونَ {الأنعام/32}

32.ermes yaḳınraḳ tiriglik meger oyun satu. kėḍinki sarāy yėgrek ol anlarḳa kim ḳorḳarlar. ögüt uḳmas mu siler?

32. Dünya hayatı sadece oyun ve eğlenceden, geçici zevklerden ibarettir. Asıl hayat âhiret hayatıdır. Bunu anlayacak olanlar, Allah’ın emir ve yasakları konusunda duyarlı ve bilinçli olan kimselerdir. Siz hiç düşünmüyor musunuz?

قَدْ نَعْلَمُ إِنَّهُ لَيَحْزُنُكَ الَّذِي يَقُولُونَ فَإِنَّهُمْ لاَ يُكَذِّبُونَكَ وَلَكِنَّ الظَّالِمِينَ بِآيَاتِ اللّهِ يَجْحَدُونَ {الأنعام/33}

33.bildimiz ök ol ḳaḍġurtur sėni ol kim ayturlar anlar yalġanḳa tutmaslar sėni yoḳ kim küç ḳılıġlılar iḍi belgüleriŋe tanarlar.

33. Ey Peygamber! Biliyoruz ki, inkârcıların söyledikleri sözler seni üzmektedir. Hiç üzülme! Çünkü onların yalanladıkları sen değilsin. Onlar Allah'ın âyetlerini yalanlayıp inkâr ediyorlar.

وَلَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِّن قَبْلِكَ فَصَبَرُواْ عَلَى مَا كُذِّبُواْ وَأُوذُواْ حَتَّى أَتَاهُمْ نَصْرُنَا وَلاَ مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِ اللّهِ وَلَقَدْ جَاءكَ مِن نَّبَإِ الْمُرْسَلِينَ {الأنعام/34}

34.yalġanḳa tutuldılar oḳ yalavaçlar mėndin öŋdün serindiler yalġanḳa tutulmışları üze emgetildiler ançaḳ keldi anlarḳa biziŋ yārī bėrmekimiz. tegşürügli yoḳ Taŋrınıŋ sözlerini. keldi ök saŋa ıḍılmış yalavaçlar sawındın.

34. Gerçek şu ki, senden önce de nice peygamberler yalancılıkla suçlanmıştır. Fakat onlar bizim yardımımız gelene kadar bu suçlamalara, uğradıkları eziyet ve sıkıntılara sabretmişlerdir. Allah'ın peygamberlerini destekleme vaadini değiştirecek kimse yoktur. Ayrıca sana, önceki peygamberlerle ilgili bazı bilgiler de ulaşmıştır (sen onların nasıl sabırlı davrandıklarını ve Allah'ın onlara nasıl yardım ettiğini bilmektesin).

وَإِن كَانَ كَبُرَ عَلَيْكَ إِعْرَاضُهُمْ فَإِنِ اسْتَطَعْتَ أَن تَبْتَغِيَ نَفَقًا فِي الأَرْضِ أَوْ سُلَّمًا فِي السَّمَاء فَتَأْتِيَهُم بِآيَةٍ وَلَوْ شَاء اللّهُ لَجَمَعَهُمْ عَلَى الْهُدَى فَلاَ تَكُونَنَّ مِنَ الْجَاهِلِينَ {الأنعام/35}

35.neçe yme uluġ kelse seniŋ üze anlarnıŋ yüz ewürmekleri eger usa sen kim tilese sen yıraḳ yer içinde azu üzeŋü kök içinde keltürse sen anlarḳa belgü. eger tilese Taŋrı tėrgey erdi anlarnı köni yol üze bolmaġıl oḳ biligsizlerdin.

35. Ey Peygamber! Müşriklerin Kur'ân'a inanmayıp, ondan yüz çevirmeleri eğer ağırına gidiyorsa bilesin ki, yerin derinliklerine doğru bir tünel kazmaya veya göğe bir merdiven dayamaya gücün yetse ve böylece onlara bambaşka bir mucize getirsen, onlar yine inanmayacaklardır. Allah dileseydi onların hepsini (zorla) hidayete erdirirdi. O halde sakın (bu hakikati bilmeyen) cahiller gibi davranma![490]

490 Krş. İsrâ 17/90-93. Bir kısım müşrikler Kur'an ile yetinmeyip Hz. Peygamberden başka mucizeler göstermesini istemişler ve Hz. Peygamberi terk

إِنَّمَا يَسْتَجِيبُ الَّذِينَ يَسْمَعُونَ وَالْمَوْتَى يَبْعَثُهُمُ اللهُ ثُمَّ إِلَيْهِ يُرْجَعُونَ {الأنعام/36}

36.bütünlükün yanut bėrmek tileyür anlar kim ėşitürler. ölügler ḳoparur anlarnı Taŋrı yana anıŋ tapa yandurulurlar.

36. Şunu unutma ki, senin davetini, ona yürekten kulak verenler kabul eder. Allah o müşrikleri öldükten sonra bir gün diriltecek, sonra da onlar hesap vermek üzere O'nun huzuruna çıkarılacaklardır.

وَقَالُواْ لَوْلاَ نُزِّلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِّن رَّبِّهِ قُلْ إِنَّ اللهَ قَادِرٌ عَلَى أَن يُنَزِّلَ آيَةً وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لاَ يَعْلَمُونَ {الأنعام/37}

37.aydılar nelük indürülmes anıŋ üze bir belgü iḍisindin. ayġıl bütünlükün Taŋrı uġan turur indürmek üze bir belgü yoḳ kim üküşrekleri bilmesler.

37. Müşrikler, "Muhammed'e Tanrısından, açıkça görebileceğimiz bir mucize indirilseydi ya!" demektedirler.[491] Sen onlara de ki: "Allah'ın gücü mucize indirmeye yeter." Fakat onların çoğu (Allah'ın buna gücünün yettiğini ve böyle bir mucize gönderdiği zaman inanmadıkları takdirde helâk olacaklarını) bilmezler.

وَمَا مِن دَآبَّةٍ فِي الأَرْضِ وَلاَ طَائِرٍ يَطِيرُ بِجَنَاحَيْهِ إِلاَّ أُمَمٌ أَمْثَالُكُم مَّا فَرَّطْنَا فِي الكِتَابِ مِن شَيْءٍ ثُمَّ إِلَى رَبِّهِمْ يُحْشَرُونَ {الأنعام/38}

38. yoḳ hīç tepreniġli tınlıġ yer içinde ap bir uçuġlu uçar ėkki ḳanatı birle meger gürūhlar silerke meŋzer. teŋde keçrüp ḳoḍmadımız bitig içinde nersedin yana iḍileri tapa tėrlürler.

38. (Ne mucizesi istiyorsunuz ki! Baksanıza) yeryüzünde yürüyen hayvanlar ve kanatlarıyla uçan kuşlar da, (var olma ve yaşama kanunları bakımından) tıpkı sizin gibi topluluklardır. Biz ezeli ilmimizde ve koyduğumuz yasalarda[492] hiçbir şeyi eksik bırakmadık (ki, her birine bir ecel de belirledik).[493] Nihâyet bunların hepsi Rablerinin huzurunda toplanacaklardır.

edip gitmişlerdi. Bu da Hz. Peygamberi çok üzmüştü. Bunun üzerine bu âyet inmiş ve Hz. Peygamberin üzülmemesi gerektiğini, onların istedikleri mucizeleri göstereceğim diye çabalamamasını, böyle yapması halinde onun ilâhî kanunları bilmeyen cahil kimselerin durumuna düşeceğini hatırlatmaktadır. Allah dileseydi bütün insanları zorla da olsa hidayete erdirirdi. Ancak bu durumda kişinin iradesi, herhangi bir şeyi seçme ve yapma hürriyeti elinden alınmış olurdu ki, bu takdirde imtihanın anlamı kalmazdı.

491 Krş. Ankebût 29/50.

492 Lafzen, "Kitapta." Allah'ın "Biz, ezeli ilmimizde ve koyduğumuz yasalarda hiçbir şeyi eksik bırakmadık" ifadesi, yaratılan her varlığın sünnetullaha; Allah'ın koyduğu maddî ve manevî kanunlara uygun olarak yaratılıp hareket ettiklerini anlatır.

493 Mâverdî'nin yorumuna göre.

وَالَّذِينَ كَذَّبُواْ بِآيَاتِنَا صُمٌّ وَبُكْمٌ فِي الظُّلُمَاتِ مَن يَشَإِ اللّهُ يُضْلِلْهُ وَمَن يَشَأْ يَجْعَلْهُ عَلَى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ {الأنعام/39}

39.anlar kim yalġanḳa tuttılar biziŋ belgülerimizni ḳulaḳı aġırlar aġınlar ḳaraŋḳuluḳlar içinde. kimni tilese Taŋrı yolsuz ḳılur anı. kimni tilese ḳılur anı köni yol üze.

39. Buna rağmen kudretimizi gösteren bütün bu delilleri yalanlayanlar, karanlıklara[494] gömülmüş sağır ve dilsiz kimselerdir. Allah dilediğini (dalâlette kalmak isteyeni) dalâlette bırakır. Dilediğini (hidayet yolunu tercih edeni) de doğru yola ulaştırır.

قُلْ أَرَأَيْتُكُم إِنْ أَتَاكُمْ عَذَابُ اللّهِ أَوْ أَتَتْكُمُ السَّاعَةُ أَغَيْرَ اللّهِ تَدْعُونَ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ {الأنعام/40}

40.aygıl negü körer siler eger kelse silerke Taŋrınıŋ ḳını azu kelse silerke ḳıyāmet Taŋrıda aḍın mu oḳır siler eger erse siler çın sözlegliler?

40. Ey Peygamber! De ki: “Peki, eğer doğru düşünüyorsanız, haklıysanız söyleyin bakalım, bu dünyada size Allah’ın azabı geliverse veya kıyamet âniden kopuverse, siz Allah’tan başka birine mi yalvarıp yakaracaksınız?”

بَلْ إِيَّاهُ تَدْعُونَ فَيَكْشِفُ مَا تَدْعُونَ إِلَيْهِ إِنْ شَاء وَتَنسَوْنَ مَا تُشْرِكُونَ {الأنعام/41}

41.yoḳ kim anı oḳır siler açar ol oḳır siler aŋar eger tilese unıtur siler anı kim ortaḳ ḳatar siler.

41. “Hayır! Yalnız Allah’a yalvaracaksınız. O, dilediği takdirde başınıza gelen felaketten sizi kurtarır ve o anda, O’na ortak koştuğunuz putlar aklınıza bile gelmez.”

وَلَقَدْ أَرْسَلنَآ إِلَى أُمَمٍ مِّن قَبْلِكَ فَأَخَذْنَاهُمْ بِالْبَأْسَاء وَالضَّرَّاء لَعَلَّهُمْ يَتَضَرَّعُونَ {الأنعام/42}

42. ıḍtımız oḳ gürūhlarḳa sėndin öŋdün tuttımız anlarnı ḳatıġlıḳ birle ziyānlıḳ birle bolġay kim anlar yalwarġaylar.

494 Âyette işaret edilen “Karanlıklar”, cehaleti ve cehaletin doğurduğu inadı, taklidi, küfrü ifade eder.

42.Şu bir gerçektir ki, Biz senden önceki milletlere de peygamberler gönderdik. (Onlar da peygamberlerine karşı geldiler) Biz de onları, (akıllarını başlarına alıp) Allah'a boyun eğmeleri için çok zor ve sıkıntılı hallere düşürdük.

فَلَوْلَا إِذْ جَاءَهُمْ بَأْسُنَا تَضَرَّعُواْ وَلَكِن قَسَتْ قُلُوبُهُمْ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ مَا كَانُواْ يَعْمَلُونَ {الأنعام/43}

43.azu nelük ançada keldi anlarķa ķatıġlıķımız yalwardılar yoķ kim ķattı ķarardı köŋülleri bezedi anlarķa yek ol kim ķılur erdiler.

43. Fakat onlar, başlarına gelen felaketten sonra bile Bize yalvarıp yakarmadılar. Ne yazık ki, onların kalpleri kaskatı kesilmiş, şeytan da yaptıkları işleri kendilerine güzel göstermişti.

فَلَمَّا نَسُواْ مَا ذُكِّرُواْ بِهِ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ أَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ حَتَّى إِذَا فَرِحُواْ بِمَا أُوتُواْ أَخَذْنَاهُم بَغْتَةً فَإِذَا هُم مُّبْلِسُونَ {الأنعام/44}

44.ķaçan unıtsalar aŋıldılar anıŋ birle açtımız anlar üze tėgme nerseniŋ ķapuġları ķaçan kim sewündiler erse anıŋ birle kim bėrildiler tuttımız anlarnı tawuşsuzun ançada anlar umunçsız bolurlar.

44. Onlar, kendilerine verilen öğütleri, yapılan uyarıları unutunca, onlara (denemek için) her türlü nimeti bol bol verdik. Sonunda kendilerine verilen bu nimetlerle şımardılar. Biz de onları beklemedikleri bir anda öyle bir yakaladık ki, bütün hayalleri, ümitleri boşa çıktı.

فَقُطِعَ دَابِرُ الْقَوْمِ الَّذِينَ ظَلَمُواْ وَالْحَمْدُ لِلّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ {الأنعام/45}

45.kesildi ol boḍunlarnıŋ soŋı küç ķıldılar. şükr ü sipās Taŋrıķa ajunluġlar iḍisi.

45. Ve sonunda bu zâlimler (tarih sahnesinden) silinip gittiler. (Böyle zâlimlerin kökünü kurutan) âlemlerin Rabbi Allah'a hamd olsun.

قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَخَذَ اللهُ سَمْعَكُمْ وَأَبْصَارَكُمْ وَخَتَمَ عَلَى قُلُوبِكُم مَّنْ إِلَهٌ غَيْرُ اللهِ يَأْتِيكُم بِهِ انظُرْ كَيْفَ نُصَرِّفُ الآيَاتِ ثُمَّ هُمْ يَصْدِفُونَ {الأنعام/46}

46.aygıl negü körse siler eger tutsa Taŋrı ḳulaḳınızını közleriŋizni yana tamġalasa köŋülleriŋiz üze kim ol iḍi Taŋrıda aḍın keltürse silerke anı. baḳġıl neteg ewrer miz belgülerni yana anlar yüz ewrerler.

46. Ey Peygamber! De ki: “Söyleyin bakalım, Allah sizin kulaklarınızı sağır, gözlerinizi kör etse ve kalplerinizi de mühürlese (duygusuz ve bilinçsiz bir hale getirse), onları size Allah’tan başka hangi Tanrı geri verebilir? Biz kudretimizi gösteren delilleri çeşitli şekillerde bakın nasıl açıklıyoruz. Buna rağmen onlar yine de yüz çeviriyorlar?

قُلْ أَرَأَيْتَكُمْ إِنْ أَتَاكُمْ عَذَابُ اللهِ بَغْتَةً أَوْ جَهْرَةً هَلْ يُهْلَكُ إِلاَّ الْقَوْمُ الظَّالِمُونَ {الأنعام/47}

47.aygıl negü körer siler eger kelse silerke Taŋrınıŋ ḳını tawuşsuzun azu āşkārā yoḳ yoḍun bolmas meger küç ḳılıġlı boḍunlar.

47. Yine de ki: “Söyleyin bakalım, Allah’ın azabı size ansızın veya göz göre göre gelse, zâlimler gürûhundan başkası mı helâk olacak sanıyorsunuz?[495]

وَمَا نُرْسِلُ الْمُرْسَلِينَ إِلاَّ مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ فَمَنْ آمَنَ وَأَصْلَحَ فَلاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ {الأنعام/48}

48.ıḍmas miz ıḍılmış yalavaçnı meger sewünç bėrigliler ḳorḳıtıġlılar. kim kėrtgünse ėḍgülük ḳılsa yoḳ ḳorḳunç anlar üze ap yme anlar ḳaḍġurmazlar.

48. Biz peygamberleri sadece müjdeleyici ve uyarıcı olarak göndeririz. O halde kim iman eder, durumunu düzeltirse, artık onlar için bir korku yoktur, onlar üzülmeyeceklerdir.

وَالَّذِينَ كَذَّبُواْ بِآيَاتِنَا يَمَسُّهُمُ الْعَذَابُ بِمَا كَانُواْ يَفْسُقُونَ {الأنعام/49}

49.anlar kim yalġanḳa tuttılar biziŋ belgülerimizni tėggey anlarḳa ḳın anıŋ birle kim yarlıġdın çıḳar erdiler.

495 Aslında Allah’ın azabı geldiğinde, toplumun tamamına gelir. Masum kimselerin de onlarla birlikte zarar görmesi ve bunların durumu âyetin belirtmek istediği amacın dışındadır. Âyette vurgulanmak istenen husus; şirkte direnen azgın kimselerin sonunun perişanlık ve yok oluşudur. Bkz. bu sûrenin 45. âyeti.

49. Âyetlerimizi yalanlayanlar ise, doğru yoldan ayrıldıkları için azabımıza çarpılacaklardır.

قُل لاَّ أَقُولُ لَكُمْ عِندِي خَزَآئِنُ اللّهِ وَلا أَعْلَمُ الْغَيْبَ وَلا أَقُولُ لَكُمْ إِنِّي مَلَكٌ إِنْ أَتَّبِعُ إِلاَّ مَا يُوحَى إِلَيَّ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الأَعْمَى وَالْبَصِيرُ أَفَلاَ تَتَفَكَّرُونَ {الأنعام/50}

50. aygıl aymas miz silerke menim üskümde Taŋrınıŋ ḫazīneleri bilmes men örtüglügni aymas men silerke men ferişte tėp. uḍu barmas men meger aŋar kim yarlıġ ıḍlur aygıl tüz bolur mu ḳaraġu körgen birle. saḳınmas mu siler?

50. Ey Peygamber! De ki: "Ben size; 'Allah'ın hazinelerine sahibim' demiyorum, gaybı (ileride neler olacağını) da bilmiyorum, bir melek olduğumu da iddia etmiyorum. Ben sadece bana vahyedilene uyuyorum." De ki: "Hiç görmeyen ile gören (körü körüne iş yapanla vahye tâbi olan) kimse bir olur mu? Siz hiç düşünmüyor musunuz?"[496]

وَأَنذِرْ بِهِ الَّذِينَ يَخَافُونَ أَن يُحْشَرُواْ إِلَى رَبِّهِمْ لَيْسَ لَهُم مِّن دُونِهِ وَلِيٌّ وَلاَ شَفِيعٌ لَّعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ {الأنعام/51}

51. ḳorḳutġıl anıŋ birle anlarnı ḳorḳarlar kim tėrilseler iḍilerine yoḳ anlarḳa anda aḍın dost yā iş erkligi ap yazuḳ keçrü ḳıldaçı bolġay kim anlar ḳorḳarlar.

51. Ey Peygamber! Mahşer günü, Rablerinin huzurunda toplanıp hesap verme korkusu taşıyanları, Allah'ın emir ve yasakları konusunda duyarlı ve bilinçli olmaları için o vahiyle uyar. Çünkü o gün onların, Allah'tan başka ne bir dostu, ne de O'nun azabından kurtaracak bir şefaatçisi olacaktır.

وَلاَ تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُم بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ مَا عَلَيْكَ مِنْ حِسَابِهِم مِّن شَيْءٍ وَمَا مِنْ حِسَابِكَ عَلَيْهِم مِّن شَيْءٍ فَتَطْرُدَهُمْ فَتَكُونَ مِنَ الظَّالِمِينَ {الأنعام/52}

52.sürmegil anlarnı oḳırlar iḍilerini taŋda kėçe tilerler anıŋ ḫoşnūdluḳını. yoḳ seniŋ üze

496 Müşrikler Hz. Peygamberden birtakım mucizeler göstermesini istiyorlardı. "Peygamber isen bizi mutlu edecek dünya nimetlerine gark eyle; faydalı şeylerden yararlanmak, zararlı şeylerden korunmak için meydana gelecek olayları bize önceden haber ver" diyerek birtakım isteklerde bulunuyorlardı. Hatta Peygamberin kendileri gibi bir insan değil, melek olması gerektiğini söylüyorlardı. Âyet bunlara cevap olarak gelmiştir.

anlarnıŋ saḳışındın nersedin yme yoḳ seniŋ saḳışıŋdın. anlar üze nersedin sürse sen olarnı bolġay sen küç ḳılıġlılardın.

52. Ey Peygamber! Sabah akşam sadece Allah'ın rızasını[497] arzulayarak Rabbine dua ve ibadet eden (bazı fakir) insanları (kendini beğenmiş müşriklerin hatırı için) huzurundan uzaklaştırma. Çünkü senin rızkının hesabı onlara düşmediği gibi, onların fakirliğinin, samimi olup olmadıklarının hesabı da sana düşmez. Eğer onları yanından uzaklaştıracak olursan sen de zâlimlerden biri olursun.[498]

وَكَذَٰلِكَ فَتَنَّا بَعْضَهُم بِبَعْضٍ لِّيَقُولُوٓاْ أَهَٰٓؤُلَآءِ مَنَّ ٱللَّهُ عَلَيْهِم مِّنۢ بَيْنِنَآ أَلَيْسَ ٱللَّهُ بِأَعْلَمَ بِٱلشَّٰكِرِينَ {الأنعام/53}

53.andaġoḳ sınadımız amarılarını amarı birle aysunlar tėp bular mu artuḳlıḳ urdı anlar üze biziŋ aramızdın. ermes mü Taŋrı bilgenrek şükr öteglilerni?

53. Biz inkârcıları birbirleriyle işte böyle sınadık. Sonunda onlar, "Allah (bizi bırakıp) içimizden şu fakirlere mi iman ve hidâyet lutfetti" diye alay ettiler. Lutfuna kimlerin lâyık olduğunu en iyi bilen Allah değil midir?

وَإِذَا جَآءَكَ ٱلَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِـَٔايَٰتِنَا فَقُلْ سَلَٰمٌ عَلَيْكُمْ كَتَبَ رَبُّكُمْ عَلَىٰ نَفْسِهِ ٱلرَّحْمَةَ أَنَّهُۥ مَنْ عَمِلَ مِنكُمْ سُوٓءًا بِجَهَٰلَةٍ ثُمَّ تَابَ مِنۢ بَعْدِهِۦ وَأَصْلَحَ فَأَنَّهُۥ غَفُورٌ رَّحِيمٌ {الأنعام/54}

54.ḳaçan kelse saŋa anlar kim kėrtgündiler biziŋ belgülerimiz birle ayġıl esenlik siler üze yaʿnī vācib ḳıldı iḍiŋizler özi üze yarlıḳamaḳnı. ol kim ḳılsa silerdin bir ėsizlik biligsizlik birle yana öknüp yansa anda kėḍin ėḍgülük ḳılsa ol yazuḳ örtgen yarlıḳaġan ol.

54. Ey Peygamber! Âyetlerimize inanan (o fakir) kimseler sana geldiklerinde (onları kovmak bir yana) kendilerine, "Selam size; gözünüz aydın!" de ve şu müjdeyi ver: "Rabbiniz, yarattıklarını sevmeyi, onlara karşı şefkatli ve merhametli olmayı Kendine bir sıfat, bir ilke edinmiştir.[499] Gerçek şu ki, sizden biri iradesine hâkim olamayarak kötü bir iş yapar, sonra

497 Krş. Kehf 18/28. "Vechehû" ifadesi genellikle müfessirler tarafından "Allah'ın rızası" olarak yorumlanmıştır. Bazıları ise, bu ifadenin Allah'ın zatını ifade ettiğini belirtmişlerdir.

498 Kureyşin bazı ileri gelenleri, Hz. Peygambere gelmişler ve onun yanında bazı fakir müslümanları görmüşlerdi. Hz. Peygambere, "Sen bunları yanından kov, biz gelip seninle konuşalım, belki söylediklerine inanırız" demişlerdi. Hz. Peygamber bu âyetle müşriklerin bu isteklerini kabul etmemesi için uyarılmıştır. Bazıları, bu müslümanların samimi müslümanlar olmadıklarını ileri sürmüşlerdir. Âyet, "Sen onların samimi olup olmadıklarından sorumlu değilsin, onların niyet ve düşüncelerini Ben bilirim, rızıklarını vermek de Bana aittir" şeklinde anlaşılmalıdır. Bkz. Hûd 11/25-29; Abese 80/1-2.

499 Krş. En'âm 6/12.

da pişman olup tevbe ederek durumunu düzeltirse bilsin ki, Allah Gafûr'dur; onu bağışlar, Rahîm'dir; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir.

وَكَذَٰلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ وَلِتَسْتَبِينَ سَبِيلُ الْمُجْرِمِينَ {الأنعام/55}

55.andaġoḳ aḍrar seçer miz belgülerni belgürse yazuḳluġlarnıŋ yolı.

55. İşte Biz, âyetlerimizi böylece açıklıyoruz ki, günahkârların tuttukları yol iyice ortaya çıksın.

قُلْ إِنِّي نُهِيتُ أَنْ أَعْبُدَ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ قُل لَّا أَتَّبِعُ أَهْوَاءَكُمْ قَدْ ضَلَلْتُ إِذًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُهْتَدِينَ {الأنعام/56}

56.ayġıl men yıġıldım tapunmaḳımdın anlarḳa kim oḳır siler Taŋrıda aḍın. ayġıl uḍu barmas miz köŋlüŋüz tilekiŋe bütün yolsuz bolur men andaġ erse ermes men men köni yolġa königlilerdin.

56. Ey Peygamber! De ki: "Allah'ın dışında tapındığınız şeylere tapmam bana yasaklandı." Yine de ki: "Ben sizin boş arzu ve heveslerinize aslâ uymam. Eğer uyarsam, o zaman ben de sapıtmış ve doğru yoldan uzaklaşmış olurum."

قُلْ إِنِّي عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِّن رَّبِّي وَكَذَّبْتُم بِهِ مَا عِندِي مَا تَسْتَعْجِلُونَ بِهِ إِنِ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ يَقُصُّ الْحَقَّ وَهُوَ خَيْرُ الْفَاصِلِينَ {الأنعام/57}

57.ayġıl men belgü iş üze menim iḍimdin yalġanḳa tuttuŋızlar anı. yoḳ menim üskümde ol kim ėwer siler anıŋ birle. ermes tilek sürmek meger Taŋrıḳa. keçmişdin ayur yaraġlıġnı ol aḍrıġlı seçiglilerde yėgrekreki ol.

57. Yine de ki: "Ben dâvamda Rabbimden gelen bir delile dayanıyorum. Oysa siz dayandığım o delili inkâr ediyorsunuz. Sizin (alay ederek) bir an önce başınıza gelmesini istediğiniz azabı gerçekleştirmek de benim elimde değildir.[500] Onun ne zaman gerçekleşeceğini yalnız Allah bilir. O daima gerçekleri anlatır/(doğru zamanda) doğru hüküm verir,[501] en doğru hükmü veren O'dur.

500 Müşrikler, Hz. Peygambere "Eğer sen gerçek peygamber isen ve söylediklerin doğru ise söyle Tanrına, bizim başımıza taş yağdırsın, durmasın bizi helak etsin" tarzında sözler söyleyerek alay ediyorlardı. Bkz. Enfâl 8/32.

501 "Yekussu" (anlatır) fiilini Ebû Amr, İbn Âmir, Hamza, Kisâî, Yakub ve Halef, "Yakdî" (hüküm verir) şeklinde okumuşlardır. Âyetin son cümlesi de bunu desteklemektedir.

قُل لَّوْ أَنَّ عِندِي مَا تَسْتَعْجِلُونَ بِهِ لَقُضِيَ الأَمْرُ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَاللّهُ أَعْلَمُ بِالظَّالِمِينَ {الأنعام/58}

58.aygıl eger eger bolsa menim üskümde ol kim ėwer siler aŋar keçrülgey erdi iş mėnli ara sėnli ara. Taŋrı bilgenrek ol küç ḳılığlılarnı.

58. Ve yine de ki: “Sizin (alay ederek) bir an önce başınıza gelmesini istediğiniz o azabı getirmek eğer benim elimde olsaydı; cezanız hemen verilir, aramızdaki dâva çoktan halledilmiş olurdu. Allah, zâlimlerin ne zaman cezalandırılacağını çok iyi bilir.”

وَعِندَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لاَ يَعْلَمُهَا إِلاَّ هُوَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَمَا تَسْقُطُ مِن وَرَقَةٍ إِلاَّ يَعْلَمُهَا وَلاَ حَبَّةٍ فِي ظُلُمَاتِ الأَرْضِ وَلاَ رَطْبٍ وَلاَ يَابِسٍ إِلاَّ فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ {الأنعام/59}

59.anıŋ üskinde örtüglüg açġuları bilmes anı meger. ol taḳı bilir ne kim yazı içindekini taḳı teŋiz içindeki tüşmes bir yapurġaḳdın meger ol. bilir anı ap yme bir ewin yerniŋ ḳarańḳuları içinde ap yme öş ap yme ḳuruġ meger bitig içinde belgülüg.

59. Gaybın; insan idrakini aşan gizli bilgilerin anahtarları Allah’ın katındadır. Onları Allah’tan başkası bilemez. O, karada ve denizde ne varsa hepsini bilir. Daldan düşen bir yaprağı dahi bilir. Toprağın içine atılan bir tohum, kuru yaş, canlı cansız her şey Allah’ın ezelî ilminde mevcuttur.[502]

وَهُوَ الَّذِي يَتَوَفَّاكُم بِاللَّيْلِ وَيَعْلَمُ مَا جَرَحْتُم بِالنَّهَارِ ثُمَّ يَبْعَثُكُمْ فِيهِ لِيُقْضَى أَجَلٌ مُّسَمًّى ثُمَّ إِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ ثُمَّ يُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ {الأنعام/60}

60.ol ol iḍi cānıŋızlarnı alur tünle taḳı bilür nė ḳazġalsa siler kündüz yana ḳoparur silerni anıŋ içinde keçrülgü üçün urulmış vaḳt. yana anıŋ tapa yanışıŋızlar yana uḳturur silerke anı kim ḳılur erdiŋizler.

60. Sizi geceleyin ölü gibi uyutan O’dur. Gündüz işleyeceğiniz günahları bilmesine rağmen, süresi belirlenmiş bir ömrün tamamlanması için sizi tekrar hayata döndüren de O’dur. Daha

502 Lafzen, “Apaçık bir kitapta.” Bu âyetten evrende meydana gelen her olayın sünnetullaha; Allah’ın koyduğu kanunlara uygun olarak cereyan ettiği anlaşılır. Öyle ki, düşen bir yaprak bile bir kanuna uygun olarak düşer. Allah bütün bunları bilir, çünkü bu kanunları koyan ve yaratan O’dur.

sonra (tıpkı bu dünyada uykunuzdan uyandığınız gibi) bir gün hepiniz O'na döneceksiniz. İşte o zaman O, size yapıp ettiklerinizi bir bir haber verecektir.[503]

وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِ وَيُرْسِلُ عَلَيْكُم حَفَظَةً حَتَّىَ إِذَا جَاء أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ تَوَفَّتْهُ رُسُلُنَا وَهُمْ لاَ يُفَرِّطُونَ {الأنعام/61}

61.ol turur küçeyü erk sürgen ḳulları üstüninde ıḍur siler üze küḍezçiler. kelgınçeke tėgi silerde biriŋizke ölüm cānın kötrür anıŋ ıḍılmış yalavaçlarımız anlar süstluḳ ḳılmaslar.

61. Ve yine O'dur kulları üzerinde yegâne hüküm sahibi olan! O size koruyucu melekler gönderir. Nihâyet birinizin ölme zamanı gelince, ölüm meleklerimiz onun canını zamanında ve yanlışlık yapmadan alırlar.[504]

ثُمَّ رُدُّواْ إِلَى اللّهِ مَوْلاَهُمُ الْحَقِّ أَلاَ لَهُ الْحُكْمُ وَهُوَ أَسْرَعُ الْحَاسِبِينَ {الأنعام/62}

62.yana yandurulurlar Taŋrı tapa iḍileri yaraġlıġ. biliŋler aŋa turur kesmek biçmek ol turur saḳış biliglilerde terkrek biligli.

62. Sonra da onlar, gerçek Mevlâları olan Allah'a döndürüleceklerdir. İyi bilin ki, mutlak hüküm sahibi yalnız O'dur. O, kullarının hesabını en hızlı şekilde görür.

قُلْ مَن يُنَجِّيكُم مِّن ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ تَدْعُونَهُ تَضَرُّعاً وَخُفْيَةً لَّئِنْ أَنجَانَا مِنْ هَذِهِ لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ {الأنعام/63}

63.ayġıl kim ḳutġarur silerni yazı ḳaranḳuluḳlarından taḳı teŋiz ḳaranḳuluḳlarından oḳır silerni yalbaru örtüglü yaşru eger ḳutġarsa sen bizni mundın bolġay oḳ miz sipās öteglilerdin.

63. Ey Peygamber! De ki: "Karada veya denizde hayatî bir tehlike ile karşılaşıp, "Rabbim! Eğer Sen bizi bu felâketten kurtarırsan[505] andolsun ki, şükreden kullar olacağız" diye yalvarıp yakardığınızda, içten içe dualar ettiğinizde söyleyin, sizi kurtaracak olan kimdir?"

قُلِ اللّهُ يُنَجِّيكُم مِّنْهَا وَمِن كُلِّ كَرْبٍ ثُمَّ أَنتُمْ تُشْرِكُونَ {الأنعام/64}

503 Krş. Zümer 39/42.

504 Bu âyetten, can almakla görevli birçok meleğin bulunduğu anlaşılmaktadır.

505 Asım, Hamza ve Kisâî dışındaki kıraat imamları "Lein encânâ" (O bizi kurtarırsa) ifadesini "Lein enceytenâ" (Sen bizi kurtarırsan) şeklinde okumuşlardır. Mâna ikinci okuyuşa göre verilmiştir.

64.aygıl Taŋrı ḳutġarur silerni andın tėgme ḳaḍġudın yana siler ortaḳ ḳatar siler.

64. Onlara de ki: “Sizi bu tehlikelerden ve her türlü sıkıntıdan kurtaracak olan yalnız Allah’tır. Buna rağmen siz tutuyor O’na ortaklar koşuyorsunuz.”

قُلْ هُوَ الْقَادِرُ عَلَى أَن يَبْعَثَ عَلَيْكُمْ عَذَابًا مِّن فَوْقِكُمْ أَوْ مِن تَحْتِ أَرْجُلِكُمْ أَوْ يَلْبِسَكُمْ شِيَعاً وَيُذِيقَ بَعْضَكُم بَأْسَ بَعْضٍ انظُرْ كَيْفَ نُصَرِّفُ الآيَاتِ لَعَلَّهُمْ يَفْقَهُونَ {الأنعام/65}

65.aygıl ol turur uġan ḳoparmaḳ ıḍmaḳ üze silerniŋ üze ḳınnı üstüŋüzlerdin azu aḍaḳlarıŋız altınındın azu artuḳ ḳılsa silerke ḳayularını tatursa amarıŋızlarke amarı ḳatıġlıḳın. baḳġıl neteg ewrer tewrer miz belgülerni bolġay kim anlar uḳġaylar.

65. Yine de ki: “O, gökten veya yerden[506] size felaket göndermeye yahut aranızda ayrılıklar çıkartmak suretiyle sizi birbirinize düşürüp acılar tattırmaya kâdirdir.” Bak işte Biz, anlamaları için âyetlerimizi tekrar tekrar nasıl açıklıyoruz?!

وَكَذَّبَ بِهِ قَوْمُكَ وَهُوَ الْحَقُّ قُل لَّسْتُ عَلَيْكُم بِوَكِيلٍ {الأنعام/66}

66.yalġanḳa tuttı anı boḍunuŋ ol yaraġlıġ. aygıl ermes men silerniŋ üze küḍezçi.

66. Ey Peygamber! (Bütün bunlar ortada iken) senin kavmin, o azabı yalanlıyor. Oysa o azab mutlaka gelecektir. Sen onlara de ki: “Ben, o azaba karşı size kefil olacak değilim.”

لِّكُلِّ نَبَإٍ مُّسْتَقَرٌّ وَسَوْفَ تَعْلَمُونَ {الأنعام/67}

67. tėgme bir ẖaber tölenmiş turur herāyna munu bilgey siler.

67. “Unutmayın ki, Allah’ın bildirdiği her haberin bir gerçekleşme zamanı vardır. İleride her biri gerçekleştiğinde, siz de bunları göreceksiniz.”[507]

وَإِذَا رَأَيْتَ الَّذِينَ يَخُوضُونَ فِي آيَاتِنَا فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ حَتَّى يَخُوضُواْ فِي حَدِيثٍ

506 Lafzen, “Üstünüzden veya altınızdan.”
507 Krş. Sâd 38/88.

غَيْرِهِ وَإِمَّا يُنسِيَنَّكَ الشَّيْطَانُ فَلاَ تَقْعُدْ بَعْدَ الذِّكْرَى مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ {الأنعام/68}

68.ḳaçan körse sen anlarnı kim kirürler biznıŋ belgülerimiz içinde yüz ewürgil anlardın ançaḳ kirsünler anda aḍın söz içiŋe. ḳaçan unuttursa saŋa yek olturmaġıl oḳımışda kėḍin küç ḳılıġlı boḍunlar birle.

68. Âyetlerimizle alay ederek ileri geri konuşanları gördüğünde, başka bir konuya geçmedikleri sürece sen onlardan yüz çevir, onların yanında oturma.[508] Şeytan sana bu uyarıyı unuttursa, hatırladıktan sonra artık bir daha bu zâlimlerle beraber olma.

وَمَا عَلَى الَّذِينَ يَتَّقُونَ مِنْ حِسَابِهِم مِّن شَيْءٍ وَلَكِن ذِكْرَى لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ {الأنعام/69}

69.yoḳ anlar üze kim saḳnuḳluḳ ḳılurlar anlarnıŋ saḳışlarından nersedin yoḳ kim edeb ögüt bolġay kim ḳorḳḳaylar.

69. (Kuran'la alay ederek ileri geri konuşanlardan ötürü) Allah'ın emir ve yasakları konusunda duyarlı ve bilinçli olanlara herhangi bir sorumluluk yoktur. Onlara düşen, yalnızca (Allah'ın âyetleri hakkında ileri geri konuşmaktan) sakınmaları için onları uyarmaktır.

وَذَرِ الَّذِينَ اتَّخَذُواْ دِينَهُمْ لَعِبًا وَلَهْوًا وَغَرَّتْهُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَذَكِّرْ بِهِ أَن تُبْسَلَ نَفْسٌ بِمَا كَسَبَتْ لَيْسَ لَهَا مِن دُونِ اللّهِ وَلِيٌّ وَلاَ شَفِيعٌ وَإِن تَعْدِلْ كُلَّ عَدْلٍ لاَّ يُؤْخَذْ مِنْهَا أُوْلَئِكَ الَّذِينَ أُبْسِلُواْ بِمَا كَسَبُواْ لَهُمْ شَرَابٌ مِّنْ حَمِيمٍ وَعَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُواْ يَكْفُرُونَ {الأنعام/70}

70.ḳoḍġıl anlarnı kim tuttılar dīnlerini oyun satu ardı anlarnı yaḳınraḳ tiriglik. aŋġıl üstgergil anıŋ birle tutuġ urulmaḳ bir etöz aŋar kim ḳazġandı yoḳ aŋar Taŋrıda aḍın dost iş erkligi taḳı yazuḳ keçrü ḳoldaçı. eger teŋeştürse sen tėgme teŋeştürmek alınmaġay andın. olar anlar kim tutuġ uruldılar aŋar ḳazġandılar. anlarḳa içgü turur isig suwdın ḳın turur aġrıtıġlı anın kim tanar erdiler.

70. Ey Peygamber! Dünya hayatının zevk ve sefasına aldananlara, davet edildikleri dinlerini (İslâm'ı) oyun ve eğlence haline getirenlerin yalanlamalarına ve seninle alay etmelerine

508 Krş. Nisâ 4/140.

aldırma.[509] Sen onları Kur'an ile uyarmaya devam et ve de ki: "Bir kimse işlediği günahlar yüzünden azabın pençesine düşmeye görsün. O zaman onun Allah'tan başka ne bir dostu, ne de bir şefaatçisi olur. Fidye olarak ne verirse versin, hiçbiri kabul edilmez." Evet, işte onlar işledikleri günahlar yüzünden azabın pençesine düşen kimselerdir. Onlar için, kaynar su ve acı bir azab vardır. Çünkü onlar küfürde direnmişler, nankörlük etmişlerdir.

قُلْ أَنَدْعُو مِن دُونِ اللهِ مَا لاَ يَنفَعُنَا وَلاَ يَضُرُّنَا وَنُرَدُّ عَلَى أَعْقَابِنَا بَعْدَ إِذْ هَدَانَا اللهُ كَالَّذِي اسْتَهْوَتْهُ الشَّيَاطِينُ فِي الأَرْضِ حَيرَانَ لَهُ أَصْحَابٌ يَدْعُونَهُ إِلَى الْهُدَى ائْتِنَا قُلْ إِنَّ هُدَى اللهِ هُوَ الْهُدَى وَأُمِرْنَا لِنُسْلِمَ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ {الأنعام/71}

71. ayġıl oḳır mu miz Taŋrıda aḍın ol kim asıġ ḳılmaz biziŋke ap ziyān ḳılur biziŋke yandurulur miz soŋlarımız üze köni yolḳa köndürmişde kėḍin bizni Taŋrı anıŋ teg kim kemiştiler anı yekler yer içinde başı tezginmiş. aŋar ėşler ol ünderler anı köni yolḳa keltürgil biziŋke. ayġıl çın Taŋrı yolı ol turur köni yol. fermānladımız kim boyun bėrse miz ajunluġlar iḍisiŋe.

71-72. Ey Peygamber! De ki: "Allah'ı bırakıp da bize hiçbir fayda ve zarar verme güçleri bulunmayan putlara mı tapınalım? Allah bize doğru yolu gösterdikten sonra tekrar geriye, cahiliye inançlarına mı dönelim? Yeryüzünde şaşkın şaşkın dolaşırken arkadaşları tarafından, "(İlerisi uçurum) bizim tarafa gel (de kurtul!)" diye uyarıldığı halde şeytanların uçuruma sürüklediği o ahmak kimse gibi mi olalım?" De ki: "Doğru yol, Allah'ın yoludur ve biz âlemlerin Rabbi olan Allah'a teslim olmak, namaz kılmak, Allah'ın emir ve yasakları konusunda duyarlı ve bilinçli olmakla emrolunduk. Çünkü hepinizin hesap vermek üzere toplanacağı yer, âlemlerin Rabbinin huzurudur."

وَأَنْ أَقِيمُواْ الصَّلاَةَ وَاتَّقُوهُ وَهُوَ الَّذِي إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ {الأنعام/72}

72. aḍaḳın tutuŋlar namāznı ḳorḳuŋlar aŋar. ol ol iḍi ol kim aŋar tėrlür siler.

71-72. Ey Peygamber! De ki: "Allah'ı bırakıp da bize hiçbir fayda ve zarar verme güçleri bulunmayan putlara mı tapınalım? Allah bize doğru yolu gösterdikten sonra tekrar geriye, cahiliye inançlarına mı dönelim? Yeryüzünde şaşkın şaşkın dolaşırken arkadaşları tarafından, "(İlerisi uçurum) bizim tarafa gel (de kurtul!)" diye uyarıldığı halde şeytanların uçuruma sürüklediği o ahmak kimse gibi mi olalım?" De ki: "Doğru yol, Allah'ın yoludur ve biz âlemlerin Rabbi olan Allah'a teslim olmak, namaz kılmak, Allah'ın emir ve yasakları konusunda duyarlı ve bilinçli olmakla emrolunduk. Çünkü hepinizin hesap vermek üzere toplanacağı yer, âlemlerin Rabbinin huzurudur."

509 Lafzen, "Onları kendi hallerine bırak."

وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضَ بِالْحَقِّ وَيَوْمَ يَقُولُ كُن فَيَكُونُ قَوْلُهُ الْحَقُّ وَلَهُ الْمُلْكُ يَوْمَ يُنفَخُ فِي الصُّوَرِ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ {الأنعام/73}

73.ol ol iḍi yarattı köklerni taḳı yerni yaraġı üze. ol kün ayur bolġıl bolur. anıŋ sözi yaraġlıġ ol aŋar ol erkliglik ol kün ürlür borġu içre. örtüglini biligli açuḳluġnı. ol turur bütün işlig uḳḳan iḍi.

73. Gökleri ve yeryüzünü yüce bir amacı gerçekleştirmek[510] üzere yaratan da O'dur. O, bir şeyi yaratacağı zaman "ol" der o da (Allah'ın koyduğu yasalara uygun olarak belli bir süreçte) olur. Her zaman ve her yerde O'nun sözü geçerlidir. Sûra üfürüldüğü gün de hüküm ve hükümranlık yalnız O'nundur. O gizli ve açık her şeyi bilir. O Hakîm'dir; yaptığı ve yarattığı her şeyde bir hikmet vardır, O'nun hükmü daima geçerlidir, Habîrdir; yeryüzünde ve göklerde cereyan eden her şeyden haberdardır, her şeyin özünü çok iyi bilir.

وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ لأَبِيهِ آزَرَ أَتَتَّخِذُ أَصْنَامًا آلِهَةً إِنِّي أَرَاكَ وَقَوْمَكَ فِي ضَلاَلٍ مُّبِينٍ {الأنعام/74}

74.ançada aydı ibrāhīm yalavaç atasıŋa āzerḳa tutar mu sen butlarnı tapıŋġu iḍileri. men körer men sėni taḳı seniŋ boḍunuŋnı yolsuzluḳ içre belgülüg.

74. Hani bir zamanlar İbrahim, babası Azer'e[511] şöyle demişti: "Ne!... Sen bu putları Tanrı olarak kabul ediyorsun, öyle mi? Vallahi ben, seni ve halkını apaçık bir sapıklık içinde görüyorum."

وَكَذَلِكَ نُرِي إِبْرَاهِيمَ مَلَكُوتَ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ وَلِيَكُونَ مِنَ الْمُوقِنِينَ {الأنعام/75}

75.taḳı mundaġoḳ körkitür miz ibrāhīmḳa kökler yerler erkliglikini bolġu üçün sėziksiz biliglilerdin.

510 Lafzen, "Hak olarak."

511 Âzer'in Hz. İbrahim'in babası değil amcası olduğunu ileri sürenler vardır. Çünkü Araplar arasında amcaya mecaz yoluyla baba denilmektedir. Âzer'in putlara bakmakla görevli bir şahsın adı olduğunu söyleyenler de vardır. Bunlar, bir peygamber babasına putperestliği yakıştırmak istemeyen müfessirlerin yorumları olsa gerektir. Bunların doğru olmadığını düşünüyoruz. İslâm'da sorumluluk bireyseldir. Kur'an'da yakınları küfür içinde olan peygamberlerden söz edilmektedir. Ayrıca hakiki mânayı kullanmanın mümkün olduğu yerde mecaza gitmek uygun olmaz.

75. Biz ona, babasının ve halkının sapıklık içinde olduklarını gösterdiğimiz gibi, köklü bir bilgi ve sağlam bir imana sahip olsun diye Allah'ın göklerdeki ve yerdeki hükümranlığını, muhteşem düzenini de gösterdik.

فَلَمَّا جَنَّ عَلَيْهِ اللَّيْلُ رَأَى كَوْكَبًا قَالَ هَذَا رَبِّي فَلَمَّا أَفَلَ قَالَ لا أُحِبُّ الآفِلِينَ {الأنعام/76}

76. ḳaçan tünerdi erse ḳaraŋḳu boldı erse anıŋ üze tün kördi yulduz. aydı bu mu menim iḍim. ḳaçan battı erse aydı sewmez men batıġlılarnı.

76. İbrahim, gece karanlık basınca bir yıldız gördü ve (çevresindeki yıldıza tapanlara inançlarının saçmalığını anlatmak için), "Demek benim Rabbim bu!" dedi. Fakat yıldız kaybolunca, "Bakın, ben böyle batıp yok olan şeyleri sevmem" dedi.

فَلَمَّا رَأَى الْقَمَرَ بَازِغًا قَالَ هَذَا رَبِّي فَلَمَّا أَفَلَ قَالَ لَئِن لَّمْ يَهْدِنِي رَبِّي لأكُونَنَّ مِنَ الْقَوْمِ الضَّالِّينَ {الأنعام/77}

77.ḳaçan kördi erse aynı tuġuġlı aydı bu mu menim iḍim. ḳaçan battı erse aydı eger köndürmese mėni menim iḍim! bolġay oḳ men yolsuz boḍunlardın.

77. Başka bir gün, doğmakta olan ayı görünce (çevresindeki aya tapanlara inançlarının saçmalığını anlatmak için), "Demek benim Rabbim bu!" dedi. Fakat ay batınca, "Eğer Rabbim bana doğruyu göstermeseydi, ben de işte şu sapık kimseler gibi olurdum" dedi.

فَلَمَّا رَأَى الشَّمْسَ بَازِغَةً قَالَ هَذَا رَبِّي هَذَآ أَكْبَرُ فَلَمَّا أَفَلَتْ قَالَ يَا قَوْمِ إِنِّي بَرِيءٌ مِّمَّا تُشْرِكُونَ {الأنعام/78}

78.ḳaçan kördi erse künni tuġuġlı aydı bu mu ol menim iḍim! bu uluġraḳ. ḳaçan battı erse aydı ay menim boḍunum men bīzār men anıŋdın kim ortaḳ ḳatar siler.

78. Nihayet doğmakta olan güneşi görünce (çevresindeki güneşe tapanlara inançlarının saçmalığını anlatmak için), "Demek benim Rabbim bu! Bu daha parlak ve daha güçlü" dedi. Onun da battığını görünce, "Ey Kavmim! Ben sizin Allah'a ortak koştuğunuz şeylerden çok uzağım" dedi.

إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضَ حَنِيفًا وَمَا أَنَاْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ {الأنعام/79}

79.men yüzlendim meniŋ yüzümni ol iḍike kim törütti köklerni taḳı yerni köp köni ermes men ortaḳ ḳatıġlılardın.

79. “Ben yüzümü bâtıl inançlardan arınmış olarak gökleri ve yeri Yaratan’a çevirdim ve bilin ki ben aslâ Allah’a ortak koşanlardan biri değilim.”

وَحَآجَّهُ قَوْمُهُ قَالَ أَتُحَاجُّونِّي فِي اللّهِ وَقَدْ هَدَانِ وَلاَ أَخَافُ مَا تُشْرِكُونَ بِهِ إِلاَّ أَن يَشَاء رَبِّي شَيْئًا وَسِعَ رَبِّي كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا أَفَلاَ تَتَذَكَّرُونَ {الأنعام/80}

80.nelüklüg sözleşti anıŋ birle anıŋ boḍunı. aydı nelüklüg mü sözleşür siler meniŋ birle Taŋrı içinde köni yol körkütti ök maŋa. ḳorḳmas men aŋar kim ortaḳ ḳatar siler anı meger kim tilese menim iḍim! nerseni. kėŋrü biligli menim iḍim! tėgme nerseni bilgen. pend alınmas mu siler?

80. Bunun üzerine halkı (taptıkları putların gazabıyla tehdit ederek) onunla tartışmaya girişti. O da şöyle dedi: “Şimdi siz, bana şeksiz şüphesiz doğru yolu gösteren Allah hakkında (saçma sapan) deliller ileri sürerek benimle tartışmaya mı girmek istiyorsunuz? Unutmayın ki, ben O’na ortak koştuğunuz şeylerden korkacak değilim. Ben sadece Rabbimin, hakkımda irade buyurduğu hükme boyun eğerim. Rabbim, sınırsız ilmi ile her şeyi kuşatmıştır. Siz hiç düşünmez misiniz?!”

وَكَيْفَ أَخَافُ مَا أَشْرَكْتُمْ وَلاَ تَخَافُونَ أَنَّكُمْ أَشْرَكْتُم بِاللّهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ عَلَيْكُمْ سُلْطَانًا فَأَيُّ الْفَرِيقَيْنِ أَحَقُّ بِالأَمْنِ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ {الأنعام/81}

81.neteg ḳorḳar men aŋar kim ortaḳ ḳattıŋızlar ḳorḳmas siler siler ortaḳ ḳattıŋızlar Taŋrıḳa ol kim indürmedi anıŋ birle siler üze bir ḥüccet. ėkki ḳayuda ḳayusı yaraşıraḳ ol ḳorḳınçsızlıḳ birle eger bilir erse siler?

81. “Allah size, taptığınız şeylerin Kendisinin ortağı olduğuna dair hiçbir delil indirmediği halde, siz onları Allah’a ortak koşmaktan korkmuyorsunuz da, ben mi sizin ortak koştuğunuz şeylerden korkacağım? Eğer biliyorsanız söyleyin, bu iki taraftan hangisi (siz mi yoksa ben mi?) korkudan emin olmakta daha haklıdır?”

الَّذِينَ آمَنُواْ وَلَمْ يَلْبِسُواْ إِيمَانَهُم بِظُلْمٍ أُوْلَئِكَ لَهُمُ الأَمْنُ وَهُم مُّهْتَدُونَ {الأنعام/82}

82.anlar kim kėrtgündiler örtmediler yaʿnī ḳatmadılar ḳarmadılar kėrtgünmeklerini küç birle anlar olarḳa ḳorḳınçsızlıḳ anlar köni yolḳa könügliler ol.

82. Yürekten inanmış ve imanlarına şirk bulaştırmamış olanlar var ya, güvende olmak işte onların hakkıdır. Çünkü onlar doğru yolu bulmuşlardır.

وَتِلْكَ حُجَّتُنَا آتَيْنَاهَا إِبْرَاهِيمَ عَلَى قَوْمِهِ نَرْفَعُ دَرَجَاتٍ مَّن نَّشَاء إِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ {الأنعام/83}

83.ol turur biznıŋ ḥüccetimiz bėrdimiz anı ibrāhīmḳa boḍunı üze. kötrür miz ḳurlarnı kimni tilese miz. senıŋ iḍiŋ bütün işlig bilgen ol.

83. İşte bu, Bizim İbrahim'e, Allah'ın varlığını ve birliğini halkına anlatmak üzere verdiğimiz bir hüccet; bir muhakeme tarzı ve ispat yoludur. Biz dilediğimiz kimseye (ilim ve hikmette) işte böyle yüksek dereceler veririz. Ey Peygamber! Senin Rabbin Hakîm'dir; yaptığı her işte bir hikmet vardır, Alîm'dir; kimin yüksek derecelere lâyık olduğunu iyi bilir.

وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَقَ وَيَعْقُوبَ كُلاًّ هَدَيْنَا وَنُوحًا هَدَيْنَا مِن قَبْلُ وَمِن ذُرِّيَّتِهِ دَاوُودَ وَسُلَيْمَانَ وَأَيُّوبَ وَيُوسُفَ وَمُوسَى وَهَارُونَ وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ {الأنعام/84}

84.baġışladımız aŋa isḥāḳnı taḳı yaʿḳūbnı. ḳamuġḳa köni yol körküttü miz. nūḥnı köndürdü miz munda öŋdün anıŋ oġlı ḳızından dāvudnı taḳı süleymānnı taḳı eyyūbnı taḳı yūsufnı taḳı mūsānı taḳı ḥārūnnı. andaġoḳ yanut bėrür miz eḍgülük ḳılıġlılarḳa.

84. Biz İbrahim'e İshak'ı ve (daha sonra torunu) Yakub'u bahşettik, bunların her birine, daha önce Nuh'a da vermiş olduğumuz peygamberliği verdik. Onun soyundan gelmiş olan Davud, Süleyman, Eyyûb, Yusuf, Musa ve Hârun'a da peygamberlik lutfettik. Biz görevlerini lâyıkıyla ve en güzel şekilde yerine getirenleri işte böyle ödüllendiririz.[512]

512 Ataları Hz. İbrahim'in, tevhid mücadelesi sırasında kavminin eziyetlerine sabretmesi ve güzel davranışlar sergilemesi Allah tarafından nasıl ödüllendirilmiş ise, onun soyundan gelen ve bu tutumu sürdüren diğer peygamberler de aynı şekilde ödüllendirilmiştir.

وَزَكَرِيَّا وَيَحْيَى وَعِيسَى وَإِلْيَاسَ كُلٌّ مِّنَ الصَّالِحِينَ {الأنعام/85}

85.taḳı zekeriyyā taḳı yaḥyā taḳı ʿīsā taḳı ilyās ḳamuġı eḍgülerdin erdiler.

85. Zekeriya, Yahya, İsa ve İlyas'a da peygamberlik verdik. Bunların hepsi iyi ve güzel insanlardı.

وَإِسْمَاعِيلَ وَالْيَسَعَ وَيُونُسَ وَلُوطًا وَكُلاًّ فَضَّلْنَا عَلَى الْعَالَمِينَ {الأنعام/86}

86.taḳı ismāiʿīl taḳı yesaʿ taḳı yūnus taḳı lūṭ. ḳamuġḳa artuḳluḳ urdımız ajunluġlar üze.

86. İsmail, Elyesa', Yunus ve Lût'a da peygamberlik lutfettik. Böylece bunların hepsini, diğer insanlardan üstün kıldık.

وَمِنْ آبَائِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ وَإِخْوَانِهِمْ وَاجْتَبَيْنَاهُمْ وَهَدَيْنَاهُمْ إِلَى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ {الأنعام/87}

87.yme atalarındın anlarnıŋ oġlanları ḳızlarındın ḳaḍaşlarındın üḍürdimiz olarnı yme köndürdimiz anlarnı köni yolḳa.

87. Onların atalarından, soylarından ve kardeşlerinden bazılarını da (diğer insanlardan) üstün kılmıştık; onları da peygamber olarak seçmiş ve doğru yolda sâbit kılmıştık.

ذَلِكَ هُدَى اللّهِ يَهْدِي بِهِ مَن يَشَاء مِنْ عِبَادِهِ وَلَوْ أَشْرَكُواْ لَحَبِطَ عَنْهُم مَّا كَانُواْ يَعْمَلُونَ {الأنعام/88}

88.ol Taŋrı yolı ol yol körkitür anıŋ birle kimke ḳılsa ḳullarındın. eger ortaḳ ḳatsalar yoḳ yoḍun bolġay anlardın. ol kim ḳılur erdiler.

88. Bu doğru yol Allah'ın yoludur ve Allah kullarından dilediğini (hidayet yolunu tercih edeni) o yola iletir. Eğer (anılan bu iyi kimseler) Allah'a ortak koşmuş olsalardı, yaptıkları bütün işler boşa gitmiş olurdu.[513]

513 Krş. Zümer 39/65.

أُوْلَئِكَ الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ فَإِن يَكْفُرْ بِهَا هَؤُلاء فَقَدْ وَكَّلْنَا بِهَا قَوْمًا لَّيْسُواْ بِهَا بِكَافِرِينَ {الأنعام/89}

89.anlar tururlar anlar bėrdimiz anlarḳa bitigni tilek sürmek sawçılıḳnı. eger tansa aŋar bular kömerlermiz oḳ aŋar boḍunnı ermezler aŋar tanıġlılar.

89. Onlar kendilerine kitab, doğru hüküm verme yeteneği ve peygamberlik verdiğimiz kimselerdir. Şimdi bu müşrikler, aynı şekilde sana da lutfettiğimiz kitab, hüküm ve peygamberliği inkâr ederlerse bilsinler ki, Biz bunları koruma görevini, onları inkâr etmeyen başka bir topluluğa emanet ederiz.[514]

أُوْلَئِكَ الَّذِينَ هَدَى اللّهُ فَبِهُدَاهُمُ اقْتَدِهْ قُل لاَّ أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِنْ هُوَ إِلاَّ ذِكْرَى لِلْعَالَمِينَ {الأنعام/90}

90.anlar tururlar anlar köni yol körkütti Taŋrı anlarnıŋ köni yolıŋa uḍġıl. ayġıl ḳolmas men silerde anıŋ üze bir ter. ermes ol meger öt erig pend ajunluġlarḳa.

90. İşte (yukarıda sözü edilen) o iyi insanlar, Allah'ın hidâyet ettiği kimselerdir. Ey Peygamber! Sen de onların yolundan git. Ve (onların kavimlerine söylediği gibi) sen de onlara de ki: "Ben, yaptığım bu işten dolayı sizden herhangi bir ücret istemiyorum. Bu Kur'an bütün insanlık için bir öğüt, bir şeref kaynağıdır."[515]

وَمَا قَدَرُواْ اللّهَ حَقَّ قَدْرِهِ إِذْ قَالُواْ مَا أَنزَلَ اللّهُ عَلَى بَشَرٍ مِّن شَيْءٍ قُلْ مَنْ أَنزَلَ الْكِتَابَ الَّذِي جَاء بِهِ مُوسَى نُورًا وَهُدًى لِّلنَّاسِ تَجْعَلُونَهُ قَرَاطِيسَ تُبْدُونَهَا وَتُخْفُونَ كَثِيرًا وَعُلِّمْتُم مَّا لَمْ تَعْلَمُواْ أَنتُمْ وَلاَ آبَاؤُكُمْ قُلِ اللّهُ ثُمَّ ذَرْهُمْ فِي خَوْضِهِمْ يَلْعَبُونَ {الأنعام/91}

91.uluġlamadılar Taŋrını uluġluḳı tuşınça ḳaçan ançada kim aydılar indürmedi Taŋrı bir yaŋluḳ üze nersedin. ayġıl kim indürdi ol bitigni kim keltürdi anı mūsāḳa yaruḳluḳ köni yol kişilerke ḳılur siler anı kāġıdlar belgürtür siler anı taḳı kizler siler üküşini. ögretildiŋizler anı kim bilmes erdiŋizler siler ap ataŋızlar. ayġıl Taŋrı yana ḳoḍġıl anlarnı kirmekleri içinde oynayurlar.

514 Âyette geçen "Hâ ulâi" (Onlar) zamirinin kimlere ait olduğu konusunda bazı farklı görüşler olmakla birlikte Mekkeli müşriklere gittiği konusunda hemen hemen ittifak vardır. Buradan Mekkeli müşriklerin Hz. Peygamberi kabul etmeyeceklerine ve ona başka bir toplumun sahip çıkacağına dair bir işaret vardır. Söz konusu toplumun Medine halkı olduğu sonradan anlaşılmıştır.

515 Krş. Hûd 11/51; Şûra 42/23; Tûr 40/52.

91. (Müşrikler ve bazı Yahudiler)[516] Allah'ı gereği gibi tanıyıp kavrayamadılar ve bu sebeple, "Allah herhangi bir kimseye vahiy indirmemiştir" dediler. Ey Peygamber! Sen de onlara de ki: "Peki söyler misiniz, Musa'nın getirdiği, insanlar için nur ve hidâyet kaynağı olan kitabı kim indirdi? Evet, bazı âyetlerini kâğıt parçalarına yazarak işinize geldiği gibi halka açıkladığınız, çoğunu da gizlediğiniz,[517] babalarınızın da sizin de bilmediğiniz şeyleri, sayesinde öğrendiğiniz o kitabı kim indirdi?" Ey Peygamber! Onlara, "Tabî ki Allah indirdi" de ve artık onları kendi hallerine bırak, daldıkları boş laflarla oyalanıp dursunlar.

وَهَذَا كِتَابٌ أَنزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ مُّصَدِّقُ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَلِتُنذِرَ أُمَّ الْقُرَى وَمَنْ حَوْلَهَا وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالآخِرَةِ يُؤْمِنُونَ بِهِ وَهُمْ عَلَى صَلاَتِهِمْ يُحَافِظُونَ {الأنعام/92}

92.bu bitig turur indürdimiz anı ḳutluġ könike tutuġlı ol kim yüzike utru yana ḳorḳutsa mekke boḍunını anıŋ tegresinde. anlar kim kėrtgünürler kėḍinkike kėrtgünürler aŋar anlar namāzları üze küḍezürler.

92. İşte bu Kur'an da, kendinden önceki kitapları tasdik eden, Mekke halkını ve çevresindeki insanları uyarman için Bizim indirdiğimiz kutlu, bereket kaynağı bir kitaptır. Âhirete inananlar bu kitaba da inanırlar ve namazlarına da devam ederler.

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللّهِ كَذِبًا أَوْ قَالَ أُوْحِيَ إِلَيَّ وَلَمْ يُوحَ إِلَيْهِ شَيْءٌ وَمَن قَالَ سَأُنزِلُ مِثْلَ مَا أَنزَلَ اللّهُ وَلَوْ تَرَى إِذِ الظَّالِمُونَ فِي غَمَرَاتِ الْمَوْتِ وَالْمَلآئِكَةُ بَاسِطُواْ أَيْدِيهِمْ أَخْرِجُواْ أَنفُسَكُمُ الْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ بِمَا كُنتُمْ تَقُولُونَ عَلَى اللّهِ غَيْرَ الْحَقِّ وَكُنتُمْ عَنْ آيَاتِهِ تَسْتَكْبِرُونَ {الأنعام/93}

93.kim ol küç ḳılıġlıraḳ anıŋdın kim ėtip ḳoştı Taŋrı üze yalġan azu aydı yarlıġ ıḍıldı maŋa yarlıġ ıḍılmadı aŋar nerse kim aysa munu indürgey men andaġ kim indürdi Taŋrı. eger körse sen ançada küç ḳılıġlılar ölüm buşuḫları içinde ferişteler yaḍıġlılar eliglerini çıḳarıŋlar özüŋüzlerni bu kün yanut bėrlür siler uçuzluḳ ḳınını anıŋ birle kim aytur erdiŋizler Taŋrı üze yaraġsızını erdiŋizler anıŋ belgülerindin uluġsıġlıḳ ḳılur erdiŋizler.

93. (Söyler misiniz?) Uydurdukları yalanları Allah'a isnad eden iftiracıdan veya kendine bir vahiy gelmediği halde, "Bana vahiy geliyor" diyen ve "Allah'ın indirdiği Kitab gibi ben de

516 Bazı Yahudilerden maksat, Medine'de haham başı olan Mâlik b. Sayf'tır. O Hz. Peygambere olan öfkesinden dolayı aşırı giderek, "Allah hiç kimseye vahiy göndermemiştir" demişti. Bu sözü üzerine Yahudiler onu hahamlıktan azletmişler, yerine Ka'b b. Eşref'i getirmişlerdir.

517 Tevrat herkesin elinde mevcut değildi. Mabetlerde özel sandıklarda saklanır ve ibadet vakitlerinde, belli günlerde hahamlar tarafından çıkarılır okunurdu. Halktan birisi bir mesele sorduğu zaman bazı hahamlar Tevrat'tan arzularına uygun düşen bir bölümü yazıp "sorunuzun cevabı işte budur" diye gösterirlerdi. Tevrat âyetlerinin çoğunu -işlerine gelmeyen kısımları- göstermezlerdi. Âyet buna işaret etmektedir.

indiririm, yazarım" iddiasında bulunan kimseden daha zâlim kim olabilir? Ey Peygamber! Melekler ölüm acısıyla kıvranan zâlimlerin yakalarına yapışarak, "Haydi elinizden geliyorsa canlarınızı kurtarın bakalım. Bugün, Allah'a iftira ettiğiniz ve O'nun âyetlerine karşı böbürlendiğiniz için alçaltıcı bir azapla cezalandırılacaksınız" dedikleri zaman, onların hallerini bir görsen!

وَلَقَدْ جِئْتُمُونَا فُرَادَى كَمَا خَلَقْنَاكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَتَرَكْتُم مَّا خَوَّلْنَاكُمْ وَرَاءَ ظُهُورِكُمْ وَمَا نَرَى مَعَكُمْ شُفَعَاءَكُمُ الَّذِينَ زَعَمْتُمْ أَنَّهُمْ فِيكُمْ شُرَكَاءُ لَقَد تَّقَطَّعَ بَيْنَكُمْ وَضَلَّ عَنكُم مَّا كُنتُمْ تَزْعُمُونَ {الأنعام/94}

94.çınoḳ keldiŋizler ök biziŋke yalŋuz yalŋuz neteg kim törüttimiz silerni ilki yolı ḳoduŋuzlar anı kim bėrdimiz silerke arḳalarıŋızda andın. körmes miz silerniŋ birle yazuḳ keçrü ḳoldaçılarıŋızını anlar kim aydıŋızlar anlar siler içinde ortaḳlar tėp. kesildi ök silerni ara azdı silerdin ol kim ayur erdiŋizler.

94. (Nihayet kıyamet günü Allah şöyle diyecektir:) "Andolsun ki, sizi ilk olarak nasıl yarattıysak öylece tek tek huzurumuza geldiniz, verdiğimiz malı mülkü de arkanızda bıraktınız. Size şefaatçi olacağını sandığınız ortaklarınızı da yanınızda görmüyoruz. Artık onlarla bir bağınız kalmamış, yardım edeceğini zannettiğiniz şeyler de sizi terk etmiş!"

إِنَّ اللّهَ فَالِقُ الْحَبِّ وَالنَّوَى يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَمُخْرِجُ الْمَيِّتِ مِنَ الْحَيِّ ذَلِكُمُ اللّهُ فَأَنَّى تُؤْفَكُونَ {الأنعام/95}

95.bütünlükün Taŋrı yarıġlı ewinni ḫurmā uruġı. çıḳarur tirigni ölügdin çıḳarıġlı ölügni tirigdin. silerniŋ Taŋrıŋızlar ol ötrü ḳayudın yandurulur siler?

95. Tohumu ve çekirdeği çatlatan, filizlendirip büyüten, şüphesiz ki Allah'tır. O, ölüden diriyi, diriden de ölüyü çıkarır.[518] O halde bütün bunları göre göre O'nu bırakıp nasıl başka varlıklara yöneliyor, O'na ortaklar koşabiliyorsunuz?

فَالِقُ الإِصْبَاحِ وَجَعَلَ اللَّيْلَ سَكَنًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ حُسْبَانًا ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ {الأنعام/96}

96.yarıġlı taŋlarnı taḳı ḳıldı tünni amrulġu künni aynı saḳışlıġ. ol bilgen küsüş Taŋrınıŋ tegşürmeki ol.

518 Krş. Âl-i İmrân 3/27; En'âm 6/122; Yunus 10/31. İbn Abbas, "Ölüden diriyi, diriden ölüyü çıkarır" ifadesini, "Kâfirden mümin, müminden kâfir; cahilden âlim, âlimden câhil evlât verir" diye yorumlar.

96. Karanlığı yarıp tan yerini ağartan, geceyi dinlenme zamanı kılan, ay ve güneşi belli bir hesaba göre hareket ettiren, onları zamanı hesaplama vasıtası kılan O'dur. Evrendeki bu düzen, her şeyi bilen ve kudreti her şeyi kuşatan Allah'ın takdiriyle oluşmuştur.

وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ النُّجُومَ لِتَهْتَدُواْ بِهَا فِي ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ قَدْ فَصَّلْنَا الآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ {الأنعام/97}

97.ol ol iḍi ḳıldı silerke yulduzlarnı yol oŋarsa siler anıŋ birle yazı teŋiz ḳaraŋḳulukları içinde. aḍırdımız belgülerni ol boḍun ne kim bilürler.

97. Karada ve denizde gecenin karanlıklarında yolunuzu bulasınız diye yıldızları sizin için yaratan da O'dur. Biz varlığımıza ve kudretimize işaret eden delilleri işte böyle ayrıntılı olarak açıkladık; fakat bunu anlayacak olanlar, bilgi sahibi kimselerdir.

وَهُوَ الَّذِيَ أَنشَأَكُم مِّن نَّفْسٍ وَاحِدَةٍ فَمُسْتَقَرٌّ وَمُسْتَوْدَعٌ قَدْ فَصَّلْنَا الآيَاتِ لِقَوْمٍ يَفْقَهُونَ {الأنعام/98}

98.ol ol iḍi kim törütti silerni yalŋuz etözdin ornap turuġlaġ urunçaḳ urġu yer. aḍırdımız belgülerni ol boḍunḳa kim uḳarlar.

98. Allah sizi bir tek nefisten; aynı cevherden, aynı özden yaratmış, erkeğin sulbüne yerleştirmiş ve ana rahmine de emanet olarak bırakmıştır.[519] Biz varlığımıza ve kudretimize işaret eden delilleri işte böyle ayrıntılı olarak açıkladık; fakat bunu anlayışı ve kavrayışı derin kimseler anlar.

وَهُوَ الَّذِيَ أَنزَلَ مِنَ السَّمَاء مَاء فَأَخْرَجْنَا بِهِ نَبَاتَ كُلِّ شَيْءٍ فَأَخْرَجْنَا مِنْهُ خَضِرًا نُّخْرِجُ مِنْهُ حَبًّا مُّتَرَاكِبًا وَمِنَ النَّخْلِ مِن طَلْعِهَا قِنْوَانٌ دَانِيَةٌ وَجَنَّاتٍ مِّنْ أَعْنَابٍ وَالزَّيْتُونَ وَالرُّمَّانَ مُشْتَبِهًا وَغَيْرَ مُتَشَابِهٍ انظُرُواْ إِلِى ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ وَيَنْعِهِ إِنَّ فِي ذَلِكُمْ لآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ {الأنعام/99}

99.ol ol iḍi kim indürdi kökdin suwnı. çıḳardımız anıŋ birle ḳamuġ nerseniŋ üngenin. çıḳardımız andın kök yaşıl çıḳardımız andın miŋeşmiş ewün. yme ḫurmā yıġaçındın yėmişindin butaḳlar

519 Bazı müfessirler âyette geçen "Müstekar" kelimesine "Dünya hayatı"; "Müstevda'" kelimesine de "Kabir hayatı" anlamını vermişlerdir. Konu insanın yaratılışıyla ilgili olduğu için biz yukarıdaki anlamı tercih ettik. Krş. Hûd 11/6.

taḳuġlı būstānlar üzümlerdin zeytūn yıġaçı nār oḫşaşıġlı oḫşaşmaġlı. baḳınlar anıŋ yėmişiŋe ḳaçan yėmişlense anıŋ bışmaḳı. anıŋ içinde silerke belgüler ol ol boḍunḳa kim kėrtgünürler.

99. Gökten yağmur indiren de O'dur. Biz bu yağmurla yerden her türlü bitki ve bu bitkiler arasında yemyeşil ekinler bitirdik. O ekinlerden, birbiri üzerine istiflenmiş taneler ve hurma ağaçlarının tomurcuklarından da elle uzanıp alınabilecek kadar yakın salkımlar çıkardık. Yine o bitkiler arasında (renkleri ve tatları bakımından) birbirine benzeyen benzemeyen üzüm, zeytin ve nar bahçeleri meydana getirdik.[520] Siz bunların meyvelerine, onlar oluşup gelişirken ve olgunlaşınca bir bakın, inceleyin. Şüphesiz bütün bunlarda Allah'ın varlığına ve kudretine işaret eden deliller vardır; fakat bunu anlayacak olanlar, inanan topluluklardır.

وَجَعَلُواْ لِلّهِ شُرَكَاء الْجِنَّ وَخَلَقَهُمْ وَخَرَقُواْ لَهُ بَنِينَ وَبَنَاتٍ بِغَيْرِ عِلْمٍ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يَصِفُونَ {الأنعام/100}

100.ḳıldılar Taŋrıḳa ortaḳlar perīlerni yarattı olarnı yalġan aydılar aŋar oġlanlar ḳızlar biligsizin. arıġlıḳ aŋar yüksek anıŋdın kim ṣıfat ḳılurlar.

100. (Allah insanlara bu kadar nimet ve akıl verdiği halde) Yine de onlar tutmuş cinleri Allah'a ortak koşmuşlardır. Oysa cinleri yaratan da Allah'tır. Buna rağmen bu kimseler, "Allah'ın oğulları ve kızları vardır" diye, bir bilgiye dayanmaksızın aslı esası olmayan şeyler uydurmuşlardır.[521] Allah ise yücelerden yücedir, onların böyle nitelemelerinden uzaktır.

بَدِيعُ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ أَنَّى يَكُونُ لَهُ وَلَدٌ وَلَمْ تَكُن لَّهُ صَاحِبَةٌ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ وهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ {الأنعام/101}

101.yoḳdın bar ḳılıġlı köklerni yerlerni. ḳayudın bolur aŋar oġul ḳız bolmışı yoḳ aŋar kişi. taḳı törütti tėgme nerseni ol tėgme nerseni. bilgen ol.

101. O, gökleri ve yeri, eşi benzeri olmaksızın yaratandır. Onun hiçbir zaman karısı olmadı ki, çocuğu olsun! Her şeyi O yaratmıştır ve her şeyi en iyi O bilir.

ذَلِكُمُ اللّهُ رَبُّكُمْ لا إِلَهَ إِلاَّ هُوَ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ فَاعْبُدُوهُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ

520 Bu sûrenin 95. âyetinde bitkiler taneli ve çekirdekli olanlar olmak üzere iki kısımda zikredilmişti. Yüce Allah bu âyette, yağmurla yeşeren bitkilerin ürünlerini de "Ekinler ve meyveler" olmak üzere aynı tasnife göre anlatmıştır.

521 Araplar cinlerde bazı Tanrısal güçlerin bulunduğuna inanır ve bunların zararlarından korunmak için tedbirler alır, hoşnutluklarını kazanmak için onlar adına kurbanlar keserlerdi. Cinlerin kâhinlere gökten haberler getirdiğine inanırlardı. Şeytanların ise şâirlere ilhamda bulunduğunu düşünürlerdi.

وَكِيلٌ {الأنعام/102}

102.ol Taŋrı iḍiŋizler. yoḳ iḍi meger ol törütügli cümle nerseni tapnuŋlar aŋar. ol tėgme nerse üze erklig turur.

102. İşte Rabbiniz böyle bir Allah'tır. O'ndan başka hiçbir Tanrı yoktur, her şeyin yaratıcısı O'dur. Öyleyse O'nu gereği gibi tanıyıp yalnız O'na kulluk edin. Bilin ki, her şeyi koruyup gözeten, yöneten O'dur.

لاَّ تُدْرِكُهُ الأَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الأَبْصَارَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ {الأنعام/103}

103.yetmes anı közler ol yėtrür közlerni ol yinçge işlig uḳḳan ol.

103. Hiçbir akıl O'nun zatını kavrayıp kuşatamaz. Fakat O, bütün varlıkları bilir ve ilmi ile kuşatır.[522] Çünkü O Latîf'tir; zâtı maddî gözle görülemez, mahiyeti kavranamaz, O Habîr'dir; her şeyden haberi vardır.

قَدْ جَاءكُم بَصَآئِرُ مِن رَّبِّكُمْ فَمَنْ أَبْصَرَ فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ عَمِيَ فَعَلَيْهَا وَمَا أَنَاْ عَلَيْكُم بِحَفِيظٍ {الأنعام/104}

104.keldi ök silerke körgüler iḍiŋizlerdin. kim körse öziŋe. yana kim körmese anıŋ üzele. ermes men siler üze küḍezçi.

104. Rabbinizden size deliller; idrak, sezgi ve kalp gözü gibi yetenekler verilmiştir. Kim bu delillerle hakikati görür ve iman ederse, kendi lehine bir iş yapmış olur. Kim de hakikate gözlerini kapatırsa, zararı kendisinedir. Ey Peygamber! Onlara de ki: "Ben (zorla inandırmak için) sizin başınıza dikilmiş bir bekçi değilim."

وَكَذَلِكَ نُصَرِّفُ الآيَاتِ وَلِيَقُولُواْ دَرَسْتَ وَلِنُبَيِّنَهُ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ {الأنعام/105}

105.andaġoḳ ewrer miz tewrer miz belgülerni aysunlar tėyü oḳıdıŋ tėp belgürtelim tėyü anı ol boḍunḳa kim bilirler.

105. İşte Biz âyetlerimizi çeşitli şekillerde anlatıyoruz. Varsın inanmayanlar, "Sen bu sözleri birilerinden okuyup öğrenmişsin" desinler. Oysa Biz âyetlerimizi bilip anlayan bir topluluk için açıklıyoruz (ahmaklar için değil!).

522 Lafzen, "Gözler onu idrak edemez, fakat O gözleri idrak eder."

اتَّبِعْ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ لا إِلَهَ إِلاَّ هُوَ وَأَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ {الأنعام/106}

106.uḍu bargıl aŋar kim yarlıġ ıḍıldı saŋa iḍiŋdin. yoḳ iḍi meger. ol yüz ewürgil ortaḳ ḳatıġlılardın.

106. O halde sen Rabbin tarafından sana vahyolunanlara uy. Bil ki, O'ndan başka Tanrı yoktur. Sen o müşriklerin eza ve cefalarına aldırma.

وَلَوْ شَاء اللّهُ مَا أَشْرَكُواْ وَمَا جَعَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا وَمَا أَنتَ عَلَيْهِم بِوَكِيلٍ {الأنعام/107}

107. eger tilese Taŋrı ortaḳ ḳatmaġay erdiler. ḳılmadımız sėni anlar üze küḍezçi. ermes sen anlar üze küḍezçi erklig.

107. (Ey Peygamber! Sen üzülme!) Eğer Allah dileseydi onlar şirk koşmazlardı.[523] Biz seni onların başına (zorla inandırmak için) bekçi dikmedik. Sen onların vekili, yaptıklarının sorumlusu değilsin.

وَلاَ تَسُبُّواْ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِن دُونِ اللّهِ فَيَسُبُّواْ اللّهَ عَدْوًا بِغَيْرِ عِلْمٍ كَذَلِكَ زَيَّنَّا لِكُلِّ أُمَّةٍ عَمَلَهُمْ ثُمَّ إِلَى رَبِّهِم مَّرْجِعُهُمْ فَيُنَبِّئُهُم بِمَا كَانُواْ يَعْمَلُونَ {الأنعام/108}

108.sögmeŋler anlarnı kim oḳırlar Taŋrıda aḍın söggeyler Taŋrını teŋde keçrü biligsizlikin. mundaġoḳ bezedimiz tėgme gürūhḳa işlerini yana Taŋrıḳa yanışları uḳturur anlarḳa anı kim ḳılur erdiler.

108. Siz müşriklerin, Allah'ı bırakıp da taptıkları putlara sövmeyin.[524] Aksi takdirde onlar da cahillik ve taşkınlık ederek Allah'a söverler. Biz her ümmete (inanç ve) amellerini güzel

523 Fakat Allah koyduğu kanunlar (sünnetullah) gereği insanı iman ile küfür arasında özgür bırakmıştır. İman etmeyenler tercihlerini küfür yönünde kullandıkları sürece Allah onların iman etmelerini dilemeyecektir. Böyle bir şey yapması onların özgür iradelerine müdahale anlamına gelir. Aslında böyle bir müdahale hiçbir peygamberin ümmeti için söz konusu olmamıştır.

524 Âyet, lafzına bağlı kalınarak tercüme edildiğinde "Allah'tan başkasına tapanlara sövmeyin" anlamına gelirse de, putlara giden ve "Yed'ûne" fiilinin tümleci olan "Hüm" zamiri hazfedilmiştir; dolayısıyla burada kastedilen şahıslar değil, onların tapındıkları putlardır.

gösterdik.[525] Sonunda dönüp varacakları yer Rablerinin huzurudur. İşte o zaman Allah onlara yaptıklarını tek tek bildirecek; cezalarını verecektir.

وَأَقْسَمُواْ بِاللّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَئِن جَاءتْهُمْ آيَةٌ لَّيُؤْمِنُنَّ بِهَا قُلْ إِنَّمَا الآيَاتُ عِندَ اللّهِ وَمَا يُشْعِرُكُمْ أَنَّهَا إِذَا جَاءتْ لاَ يُؤْمِنُونَ {الأنعام/109}

109.ant içerler Tanrı tuta antları katığlıkınça eger kelse anlarka bir belgü kertgüngey ök anar. aygıl belgüler Tanrı üskinde nė bildürgey silerke kim ol kaçan kelse kertgünmesler?

109. İnkârcılar, kendilerine istedikleri gibi bir mucize gelecek olursa, o zaman ona inanacaklarına dair yemin üstüne yeminler ettiler. Ey Peygamber! Sen onlara de ki: "Mucize göndermek Allah'ın elindedir." İstedikleri o mucizeler gelse de onların inanmayacaklarının siz farkında değil misiniz?

وَنُقَلِّبُ أَفْئِدَتَهُمْ وَأَبْصَارَهُمْ كَمَا لَمْ يُؤْمِنُواْ بِهِ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَنَذَرُهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ {الأنعام/110} (الجزء الثامن)

110.ewrer miz köŋüllerini takı közlerini neteg kim kertgünmediler anar ilki yolı kodtımız anlarnı boynagıları içinde başları tezginip tururlar.

110. (İstedikleri mucize gelmiş bile olsa) Biz onların kalplerini ve gözlerini bağlarız ve daha önce nasıl iman etmedilerse yine iman etmezler. Çünkü Biz onları (küfürde direnmeleri sebebiyle) azgınlık, küfür ve isyan batağında kendi hallerine bıraktık, orada kör ve şaşkın bir halde dolaşır dururlar.

وَلَوْ أَنَّنَا نَزَّلْنَا إِلَيْهِمُ الْمَلآئِكَةَ وَكَلَّمَهُمُ الْمَوْتَى وَحَشَرْنَا عَلَيْهِمْ كُلَّ شَيْءٍ قُبُلاً مَّا كَانُواْ لِيُؤْمِنُواْ إِلاَّ أَن يَشَاء اللّهُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ يَجْهَلُونَ {الأنعام/111}

111.eger biz kudı indürse miz anlarka ferištelerni sorulsa olarka ölügler koparsa miz anlar üze tėgme nerseni gürüh gürüh kertgünmegey erdiler meger kim tilese Tanrı yok kim üküşreklerni biligsizlig kılur.

111. (Onlar öyle inkârcıdırlar ki) Biz onlara istedikleri gibi melekler indirsek, ölüleri

525 Kur'an'da çok kere işaret edildiği gibi Allah insana iyi ve kötüyü tanıtmış ve bunlardan birini seçme irade ve hürriyetini vermiştir. Allah, insanın kötülüğü tercih etmesini istememekle birlikte, kişi iradesiyle onu seçerse Allah zorla onu doğru yola sevk etmez; onun iradesine müdahale etmez.

kendileriyle konuştursak, hatta bütün mucizeleri de önlerine sersek, -Allah dilemediği sürece- yine de inanmayacaklardır.[526] Fakat onların çoğu bunu bilmez.

وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا شَيَاطِينَ الإِنسِ وَالْجِنِّ يُوحِي بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ زُخْرُفَ الْقَوْلِ غُرُورًا وَلَوْ شَاء رَبُّكَ مَا فَعَلُوهُ فَذَرْهُمْ وَمَا يَفْتَرُونَ {الأنعام/112}

112.taqı mundağoq qıldımız tėgme yalavaqqa yağı kişiler yeklerindin perīler yeklerindin imlep körkitür amarıları amarıke ayıq ėtigi aldamaqlıq ėtigi. eger tilese iḍiŋ qılmağaylar erdi qoḍġıl anlarnı ol yalġan qoşarlar.

112. Bu böyledir. Biz (inkârcıları sana düşman yaptığımız gibi) insan ve cin şeytanlarını, her peygambere düşman yaptık. Bunlar insanları aldatmak için yaldızlı sözler fısıldar, telkinlerde bulunurlar. Eğer Rabbin isteseydi onlar bunu yapamazlardı. Bu durumda Ey Peygamber! O inkârcıları yalan ve iftiraları ile baş başa bırak.

وَلِتَصْغَى إِلَيْهِ أَفْئِدَةُ الَّذِينَ لاَ يُؤْمِنُونَ بِالآخِرَةِ وَلِيَرْضَوْهُ وَلِيَقْتَرِفُواْ مَا هُم مُّقْتَرِفُونَ {الأنعام/113}

113. ne emitse anar anlarnıŋ köŋülleri kim kėrtgünmesler kėḍinki ajunqa tileseler anı ne qılsalar qazġansalar qazġanığlı tururlar.

113. Bu şeytanların amacı, âhirete inanmayanların gönüllerinin kendilerine yönelmesini, böylece o yaldızlı sözlerden hoşnut olmalarını ve işledikleri günahlara devam etmelerini sağlamaktır.

أَفَغَيْرَ اللّهِ أَبْتَغِي حَكَمًا وَهُوَ الَّذِي أَنزَلَ إِلَيْكُمُ الْكِتَابَ مُفَصَّلاً وَالَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْلَمُونَ أَنَّهُ مُنَزَّلٌ مِّن رَّبِّكَ بِالْحَقِّ فَلاَ تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ {الأنعام/114}

114.Taŋrıda aḍın mu tileyin üzügli kesigli ol ol iḍi kim indürdi silerke bitigni aḍrılmış seçilmiş. anlar kim bėrdimiz anlar bitigni bilirler ol indürülmiş turur iḍiŋdin yaraġlıq birle bolmağıl oq sėzikliglerdin.

114. Ey Peygamber! (Kitab Ehlinin bilginlerinin aranızda hakem olmasını isteyen müşriklere)

526 Küfür ve isyan batağına saplandıkları için kalpleri mühürlenmiş, inanma yeteneklerini kaybetmişlerdir.

de ki: "Size gerçekleri ayrıntılı olarak anlatan Kur'an'ı indiren Allah'ı bırakıp, O'nun dışında birini mi hakem edineyim?" Kendilerine kitab verdiğimiz o kimseler de bilirler ki, bu Kur'an hak ve hakikatlerle dolu olarak Allah tarafından indirilmiştir. Senin bundan hiç şüphen olmasın.[527]

وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدْلاً لاَّ مُبَدِّلِ لِكَلِمَاتِهِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ {الأنعام/115}

115.tükel boldı iḍiŋniŋ sözi çınlıḳın vaʿdesi içinde rāstlıḳın ḥükmi içinde. tegşürügli yoḳ anıŋ sözlerini. ol turur ėşitgen bilgen.

115. (Başka hakeme ne gerek var!) Rabbinin sözü hem doğruluk, hem de adalet bakımından tamdır; mükemmeldir. Onun sözlerini (daha doğru başka sözlerle) değiştirebilecek kimse de yoktur.[528] Unutmayın ki, Allah Semî'dir; insanların bütün söylediklerini işitir, Alîm'dir; sana hakemlik teklif edenlerin niyetlerini ve amaçlarını iyi bilir.

وَإِن تُطِعْ أَكْثَرَ مَن فِي الأَرْضِ يُضِلُّوكَ عَن سَبِيلِ اللّهِ إِن يَتَّبِعُونَ إِلاَّ الظَّنَّ وَإِنْ هُمْ إِلاَّ يَخْرُصُونَ {الأنعام/116}

116.eger boyun bėrse sen üküşrek kişike yer içinde azturur sėni Taŋrı yolından. uḍu barmaslar meger sėzikke ermesler anlar meger yalġan sözleyürler.

116. Ey Peygamber! Eğer sen Mekkeli müşriklerin çoğunun (hakemlikle ilgili) isteklerine uyarsan, onlar seni Allah yolundan saptırırlar. Onlar sadece hayal mahsûlü temelsiz bilgilerin peşinden giderler ve hep yalan söylerler.

إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ مَن يَضِلُّ عَن سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ {الأنعام/117}

117. bütünlükün iḍiŋ ol bilgenrek anı kim azar yolından. ol bilgenrek köni yolluġlarnı.

117. Hiç şüphe yok ki, Rabbin Kendi yolundan sapanları pekiyi bilir. O, doğru yolda olanları da çok iyi bilir.

527 Hitap Hz. Peygambere olmakla beraber asıl kastedilen bütün insanlardır.
528 Krş. Ahzâb, 33/62.

فَكُلُواْ مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللّهِ عَلَيْهِ إِن كُنتُمْ بِآيَاتِهِ مُؤْمِنِينَ {الأنعام/118}

118. yėŋler anıŋdın kim yāḍ ḳıldı Taŋrı atı anıŋ üze eger erse siler anıŋ belgüleriŋe kėrtgünügliler.

118. Ey müminler! Siz sadece Allah'ın adı anılarak kesilen hayvanların etlerinden yiyin; çünkü siz Allah'ın âyetlerine inanan kimselersiniz.[529]

وَمَا لَكُمْ أَلاَّ تَأْكُلُواْ مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللّهِ عَلَيْهِ وَقَدْ فَصَّلَ لَكُم مَّا حَرَّمَ عَلَيْكُمْ إِلاَّ مَا اضْطُرِرْتُمْ إِلَيْهِ وَإِنَّ كَثِيرًا لَّيُضِلُّونَ بِأَهْوَائِهِم بِغَيْرِ عِلْمٍ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِالْمُعْتَدِينَ {الأنعام/119}

119. ne ol silerke yėmes siler anıŋdın kim yāḍ ḳılındı Taŋrını anıŋ üze belgürtti ök silerke anı kim ḥarām ḳıldı siler üze meger muŋaḍsa siler aŋar. üküşi azıturlar köŋülleri tilekleri birle biligsizin. bütünlükün seniŋ iḍiŋ ol bilgenrek teŋde keçrüglilerni.

119. Allah'ın adı anılarak kesilen hayvanların etlerini neden yemeyesiniz ki? Hâlbuki Allah size, zorunlu haller dışında etinin yenilmesini haram kıldığı hayvanları açıklamıştır.[530] Bununla beraber birçok kimse cahillikleri yüzünden boş arzu ve heveslerine uyarak sapıtıyor[531]/insanları saptırıyorlar. Fakat senin Rabbin hak ve adalet ölçüsünün dışına çıkanları çok iyi bilmektedir.

وَذَرُواْ ظَاهِرَ الإِثْمِ وَبَاطِنَهُ إِنَّ الَّذِينَ يَكْسِبُونَ الإِثْمَ سَيُجْزَوْنَ بِمَا كَانُواْ يَقْتَرِفُونَ {الأنعام/120}

120.ḳoḍuŋlar yazuḳ açuḳlını yme örtüglügni. bütünlükün anlar ḳazġanurlar yazuḳnı yanut bėrgeyler aŋar kim ḳazġanur erdiler.

120. Ey müminler! Açıkça ve gizlice günah işlemekten uzak durun. Çünkü günah işleyenler, yaptıkları bu kötü işlerden dolayı mutlaka cezalandırılacaklardır.

وَلاَ تَأْكُلُواْ مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللّهِ عَلَيْهِ وَإِنَّهُ لَفِسْقٌ وَإِنَّ الشَّيَاطِينَ لَيُوحُونَ إِلَى

529 Müşrikler, müminlere "Siz niçin Allah'ın öldürdüğü (kendiliğinden ölmüş) hayvanların etinden yemiyorsunuz da kendi öldürdüğünüz (boğazladığınız) hayvanların etinden yiyorsunuz?" demişlerdi. Onlara cevaben bu âyet indirilmiş, yani "Murdar olan ve putların adı anılarak kesilen hayvanların etinden yemeyin." buyurulmuştur.

530 Krş. Mâide 5/3; En'âm 6/145.

531 Asım, Kisâî, Hamza ve Halef dışındaki kıraat imamları "Le yudıllûne" (Saptırıyorlar) ifadesini "Le yedıllûne" (sapıtıyorlar) şeklinde okumuşlardır. Birinci anlam bu sebeple verilmiştir.

أَوْلِيَآئِهِمْ لِيُجَادِلُوكُمْ وَإِنْ أَطَعْتُمُوهُمْ إِنَّكُمْ لَمُشْرِكُونَ {الأنعام/121}

121.yėmeŋler anıŋdın kim yāḍ ḳılmadı Taŋrı atını anıŋ üze ol yarlıġdın çıḳmaḳ ol. çün dīvler imlerler dostlarınŋa üsterişse. eger boyun bėrse siler olarḳa siler ortaḳ ḳatıġlı siler.

121. Siz asıl (kasten) Allah'ın adı anılmadan kesilen hayvanların etinden yemeyin. Çünkü bu, açıkça Allah'ın emirlerinin dışına çıkmaktır. Bilin ki, şeytan tabiatlı insanlar, müşrik dostlarına sizinle uğraşıp mücadele etmeyi telkin ediyorlar (size murdar hayvan eti yedirmek için çaba harcıyorlar). Eğer, onların dediklerine uyarsanız siz de müşrik olursunuz.

أَوَ مَن كَانَ مَيْتًا فَأَحْيَيْنَاهُ وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا يَمْشِي بِهِ فِي النَّاسِ كَمَن مَّثَلُهُ فِي الظُّلُمَاتِ لَيْسَ بِخَارِجٍ مِّنْهَا كَذَلِكَ زُيِّنَ لِلْكَافِرِينَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ {الأنعام/122}

122.azu ol kişi kim erdi ölüg tirgüzdimiz anı ḳıldımız aŋar aŋar yaruḳluḳ yöriyür anıŋ birle kişiler içinde andaġ kim anıŋ meŋizlig ḳaraŋḳuluḳ içinde ermes çıḳıġlı andın. andaġoḳ ėtildi bezeldi tanıġlılarḳa ol kim ḳılur erdiler.

122. (Ruhen) ölü iken imanla dirilttiğimiz ve insanlar arasında doğru yolu bulup yürümesi için ışık verdiğimiz kimse ile karanlıklarda yürüyen ve aydınlığa çıkamayan kimsenin durumu hiç bir olur mu? Fakat gel gör ki, kâfirlere yaptıkları işler güzel gösterilmiştir.[532]

وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا فِي كُلِّ قَرْيَةٍ أَكَابِرَ مُجْرِمِيهَا لِيَمْكُرُوا فِيهَا وَمَا يَمْكُرُونَ إِلَّا بِأَنفُسِهِمْ وَمَا يَشْعُرُونَ {الأنعام/123}

123.taḳı mundaġoḳ ḳıldımız tėgme ėl içinde uluġraḳlar anıŋ yazuḳluġları ol mekr etsünler tėyü anıŋ içinde. mekr ėtmesler meger özleriŋe tuymas.

123. İşte Biz (Mekke'de olduğu gibi) her beldede günahkârlara da iktidar olma fırsatı tanırız. Sonuçta onlar (bu fırsatı kötüye kullanarak kendi emelleri uğruna) orada türlü türlü hilekârlık yaparlar, tuzaklar kurarlar.[533] Aslında onlar sadece kendilerine tuzak kurmaktadırlar, fakat bunun farkında değildirler (kazdıkları kuyuya kendileri düşmektedirler).

532 Krş. bu sûrenin 108. âyeti ve Neml 27/4.

533 Âyetteki "Li yemkürû" kelimesindeki "Lâm" harfini, müfessirlerin büyük çoğunluğu "İllet-sebep" "Lâm"ı olarak anlamışlardır. Böyle bir anlayış, Allah'ın sanki günahkârları insanlara tuzak kurmakla görevlendirmiş olduğu mânasını ifade etmektedir. Ancak Cübbâî ve bazı müfessirler bu fiilin başındaki "Lâm" harfinin "Âkıbet" ve "Sayrûret" için geldiğini söylemişlerdir. Bu durumda anlam, "Sonuçta onlar bu fırsatı iktidarlarını devam ettirmek veya o konumdan güç alarak insanları hak ve hakikatten uzak tutmak için hile ve tuzaklar kurar, çaba sarf ederler" şeklinde olmaktadır ki, bizim tercih ettiğimiz anlam da budur.

وَإِذَا جَاءتْهُمْ آيَةٌ قَالُواْ لَن نُّؤْمِنَ حَتَّى نُؤْتَى مِثْلَ مَا أُوتِيَ رُسُلُ اللّهِ اللّهُ أَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ رِسَالَتَهُ سَيُصِيبُ الَّذِينَ أَجْرَمُواْ صَغَارٌ عِندَ اللّهِ وَعَذَابٌ شَدِيدٌ بِمَا كَانُواْ يَمْكُرُونَ {الأنعام/124}

124. ḳaçan kelse anlarḳa belgü ayurlar kėrtgünmes miz bėrilgінçe bir belgülüg yaʿnī kitāp andaġ ḳalı kim bėrilmedi Taŋrı yalavaçları. Taŋrı bilgenrek ḳayda ḳılur erse yumuşlarını. munu teggey anlarḳa kim yazuḳ ḳıldılar ḫorluḳ Taŋrı üskinde ḳatıġ öçemek ḳatıġ ḳın anıŋ birle kim mekr ėter erdiler.

124. Bir âyet gelip böyle kimselere tebliğ edildiğinde, "Allah'ın elçilerine gelen âyetlerin benzeri bize de gelmedikçe aslâ inanmayız" derler.[534] Allah peygamberliği kime vereceğini iyi bilir. Bu günahkârlar, Allah'ın huzurunda horlanacak ve yaptıkları hilekârlıklardan dolayı şiddetli bir azab göreceklerdir.

فَمَن يُرِدِ اللّهُ أَن يَهْدِيَهُ يَشْرَحْ صَدْرَهُ لِلإِسْلاَمِ وَمَن يُرِدْ أَن يُضِلَّهُ يَجْعَلْ صَدْرَهُ ضَيِّقًا حَرَجًا كَأَنَّمَا يَصَّعَّدُ فِي السَّمَاء كَذَلِكَ يَجْعَلُ اللّهُ الرِّجْسَ عَلَى الَّذِينَ لاَ يُؤْمِنُونَ {الأنعام/125}

125.yana kimni tilese Taŋrı kim köni yolḳa köndürmek anı açar köksin köŋlin müsülmānlıḳḳa. yana kimni tilese kim azıtmaḳ anı ḳılur köksin köŋlin tar terslikin andaġ kim aġar teg yükser teg kök içinde. andaġoḳ ḳılur Taŋrı arıġsızlıḳnı ortaḳ ḳatmaḳnı anlar kim kėrtgünmesler.

125. Allah, (hidayet yolunu tercih etmesi sebebiyle) doğru yola ulaştırmak istediği kimsenin kalbini İslâm'a açar. (Dalâlet yolunu tercih etmesi sebebiyle) saptırmak istediği kimsenin de kalbine, sanki göğe çıkan kimsenin duyduğu nefes darlığı gibi bir darlık, iç sıkıntısı verir.[535] Allah inanmayanları işte böyle sıkıntılar içinde bırakır.

وَهَذَا صِرَاطُ رَبِّكَ مُسْتَقِيمًا قَدْ فَصَّلْنَا الآيَاتِ لِقَوْمٍ يَذَّكَّرُونَ {الأنعام/126}

126.bu iḍiŋniŋ yolı köni. aḍırdımız seçtimiz ök belgülerni ol boḍunḳa kim aŋarlar yād ḳılurlar.

534 Bunlar, Velid b. Muğîre ve Ebû Cehil gibi kişilerdir. Krş. Zuhruf 43/31, 32.

535 Âyetin bu bölümünü müfessirlerin büyük çoğunluğu, "... göğsü öyle daralır ki, artık onun için iman etmek, gökyüzüne tırmanmak kadar imkansız görünür" şeklinde anlamışlardır.

126. İşte Rabbinin gösterdiği doğru yol budur. Biz âyetlerimizi açık bir şekilde anlatıyoruz; fakat bunu anlayacak olanlar, düşünüp ibret almak isteyen kimselerdir.

لَهُمْ دَارُ السَّلَامِ عِندَ رَبِّهِمْ وَهُوَ وَلِيُّهُم بِمَا كَانُواْ يَعْمَلُونَ {الأنعام/127}

127.anlarḳa āsānlıḳ bėrdi iḍileri üskinde ol işlerniŋ erkligi anıŋ birle kim ḳılur erdiler.

127. Bu yoldan ayrılmayanlar için Rableri katında barış ve esenlik yurdu (cennet) vardır. Yaptıkları güzel işler sebebiyle Allah onların dostu ve yardımcısıdır.

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ قَدِ اسْتَكْثَرْتُم مِّنَ الإِنسِ وَقَالَ أَوْلِيَآؤُهُم مِّنَ الإِنسِ رَبَّنَا اسْتَمْتَعَ بَعْضُنَا بِبَعْضٍ وَبَلَغْنَا أَجَلَنَا الَّذِيَ أَجَّلْتَ لَنَا قَالَ النَّارُ مَثْوَاكُمْ خَالِدِينَ فِيهَا إِلاَّ مَا شَاء اللّهُ إِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ {الأنعام/128}

128.ol kün tėrer miz anlarnı ḳamuġnı ay perīler yıġını üküş bolduŋızlar kişilerdin. ayġay dostları kişilerdin iḍimizā! amarımız amarı birle tegdimiz vaḳtımızḳa ol kim vaḳt urduŋ biziŋke. ayġay ot turur ürük turġu yeriŋizler meŋgü ḳalıġlılar anıŋ içinde meger ol kim tilese Taŋrı. seniŋ iḍiŋ bütün işlig bilgen ol.

128. Allah, kıyamet günü herkesi bir araya toplayıp diyecek ki: “Ey şeytanlar topluluğu! Siz dünyada birçok insanı yoldan çıkardınız ve peşinizden sürüklediniz.” Bunun üzerine onların insanlar arasındaki dostları şöyle diyeceklerdir: “Rabbimiz! Biz dünyada iken birbirimizden yararlandık, sonunda da Senin bize tayin ettiğin güne geldik (şimdi huzurundayız, yanlış yaptığımızın bilincindeyiz).” Allah ise şöyle söyleyecek: “Artık çok geç! Bundan böyle yeriniz yurdunuz ateştir. Orada asırlarca kalacaksınız, Allah’ın sizin hakkınızda dileyip takdir ettiği şey işte budur.[536] Allah Hakîm’dir; her şeyde hüküm sahibi O’dur, Alîm’dir; kullarından kimlerin nasıl bir karşılığı hak ettiğini iyi bilir.

وَكَذَلِكَ نُوَلِّي بَعْضَ الظَّالِمِينَ بَعْضًا بِمَا كَانُواْ يَكْسِبُونَ {الأنعام/129}

129.mundaġoḳ kömerlermiz amarı yazuḳluġ küç ḳılıġlılarnı amarı üze anın kim ḳazġanurlar erdi.

129. İşte (şeytanların bir kısım insanları saptırmasında olduğu gibi) Biz, zâlimleri yaptıkları kötü işlerde; birbirlerini ayartmada böyle dost yaparız.[537]

536 Kâsımî’ye göre, meşiette (Allah’ın dilemesinde) istisnâ bir Kur’an üslûbudur. Bir şeyin sübûtunu ve olduğu hal üzere devamını ifade eder. Yani, Allah aksini dilemeyecektir, böyle bir istisnâ söz konusu olmayacaktır. Âyetin bu kısmı ona göre çevrilmiştir.

537 Krş. Mâide 5/51; Tevbe 9/67.

يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالإِنسِ أَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِّنكُمْ يَقُصُّونَ عَلَيْكُمْ آيَاتِي وَيُنذِرُونَكُمْ لِقَاء يَوْمِكُمْ هَذَا قَالُواْ شَهِدْنَا عَلَى أَنفُسِنَا وَغَرَّتْهُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَشَهِدُواْ عَلَى أَنفُسِهِمْ أَنَّهُمْ كَانُواْ كَافِرِينَ {الأنعام/130}

130. ay perīler gürūhları yme ādemīlerniŋ kelmedi mü silerke yalavaçlar silerdin keçmişin ayurlar siler üze belgülerimni ḳorḳutsalar bu künleriŋizni körmek bu. aydılar tanuḳ bolur miz özlerimiz üze. ardı olarnı bu yaḳın tiriglik tanuḳluḳ bėrdiler özleri üze anlar erdiler tanıġlılar.

130. (Allah o gün onlara şöyle seslenecek): "Ey kâfir cinler ve ey kâfir insanlar! Size içinizden, âyetlerimi anlatan ve karşılaşacağınız böyle bir günle sizi uyaran peygamberler gelmedi mi?" Onlar da, "(Evet, geldiler ve bize her şeyi anlattılar, suçumuzu biliyoruz) şimdi biz, kendi aleyhimize tanıklık ediyoruz" diyecekler. Esasen onları aldatan dünya hayatı olmuştur. O gün, kâfir olduklarına böylece kendileri de tanıklık etmiş olacaklardır.

ذَلِكَ أَن لَّمْ يَكُن رَّبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرَى بِظُلْمٍ وَأَهْلُهَا غَافِلُونَ {الأنعام/131}

131.ol ermes iḍiŋ yoḳ yoḍun ḳılıġlı ėllerni küç birle anıŋ iḍisi osayuḳlar.

131. Bu da göstermektedir ki, Rabbin bir peygamber gönderip uyarmadıkça, bir belde halkını zulüm olsun diye helâk edecek değildir.

وَلِكُلٍّ دَرَجَاتٌ مِّمَّا عَمِلُواْ وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا يَعْمَلُونَ {الأنعام/132}

132.tėgme bir ḳurlar anıŋdın kim ḳıldılar. ermes iḍiŋ osanıġlı anıŋdın kim ḳılurlar.

132. Her insanın yaptığı işe göre bir derecesi vardır ve iyi bilin ki, Rabbin hiç kimsenin yaptığından habersiz değildir.

وَرَبُّكَ الْغَنِيُّ ذُو الرَّحْمَةِ إِن يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَسْتَخْلِفْ مِن بَعْدِكُم مَّا يَشَاء كَمَآ أَنشَأَكُم مِّن ذُرِّيَّةِ قَوْمٍ آخَرِينَ {الأنعام/133}

133.seniŋ iḍiŋ muŋsuz yarlıḳamaḳ iḍisi. eger tilese ėletgey silerni keldürgey silerde kėḍin negü tilese neteg kim aşnu yarattı silerni aḍın boḍunlar ʿayāllarındın.

133. Ve senin Rabbin Ganiyy'dir; hiçbir şeye muhtaç değildir. O, şefkat ve merhamet sahibidir. Dilerse sizi yok eder. Sizden sonra da yerinize dilediği başka bir toplumu getirir. Nitekim sizi de başka toplumların soyundan getirmiştir.

إِنَّ مَا تُوعَدُونَ لَآتٍ وَمَا أَنتُم بِمُعْجِزِينَ {الأنعام/134}

134.bütünlükün ol kim vaʿde ḳıldıŋızlar keldeçi ol. ermes siler unmas ḳılıġlılar.

134. Unutmayın ki, size vâdolunan hesap günü mutlaka gelecektir ve siz aslâ ona engel olamayacaksınız.

قُلْ يَا قَوْمِ اعْمَلُواْ عَلَى مَكَانَتِكُمْ إِنِّي عَامِلٌ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ مَن تَكُونُ لَهُ عَاقِبَةُ الدَّارِ إِنَّهُ لاَ يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ {الأنعام/135}

135.ayġıl ay meniŋ boḍunum ḳılıŋlar öziŋizler üze men ḳıldaçı men. herāyna bilgey siler kimke bolur aŋar āḫiret sarāy. bütünlükün ol ḳurtulmas küç ḳılıġlılar.

135. Ey Peygamber! De ki: "Ey (inanmayan) kavmim! Elinizden ne geliyorsa yapın. Ben de bana düşeni yapmaya devam edeceğim. Dünyada üstünlük ve şerefin, âhirette ise cennetin kimin olacağını sonunda anlayacaksınız. Şüphe yok ki, zâlimler aslâ kurtuluşa eremezler."

وَجَعَلُواْ لِلّهِ مِمَّا ذَرَأَ مِنَ الْحَرْثِ وَالأَنْعَامِ نَصِيبًا فَقَالُواْ هَذَا لِلّهِ بِزَعْمِهِمْ وَهَذَا لِشُرَكَآئِنَا فَمَا كَانَ لِشُرَكَآئِهِمْ فَلاَ يَصِلُ إِلَى اللّهِ وَمَا كَانَ لِلّهِ فَهُوَ يَصِلُ إِلَى شُرَكَآئِهِمْ سَاء مَا يَحْكُمُونَ {الأنعام/136}

136.ḳıldılar Taŋrıḳa anıŋdın kim yarattı tarıġdın tawarlardın ülüş. aydılar bu Taŋrınıŋ turur aymaḳları birle yalġan. bu biziŋ ortaḳlarımızınıŋ yaʿnī butlarımızınıŋ turur. ne kim bolsa ortaḳlarıŋa yaʿnī butlarıŋa ulaşmaz Taŋrıḳa ne kim bolsa Taŋrınıŋ ol ulanur ortaḳlarıŋa yaʿnī butlarıŋa. nėme yawuz tilek sürerler!

136. Bu zâlimler, bizim yarattığımız ekinlerden ve (deve, sığır, koyun ve keçi gibi) hayvanlardan Allah'a pay ayırırlar ve kendi saçma anlayışlarına göre, "Bu Allah'ın, bu da putlarımızındır" derler. Putlara ayırdıkları pay artarsa ondan Allah'a bir şey vermezler, fakat Allah için ayırdıkları pay çoğalırsa onları putlarına mâl ederler. Nasıl da saçma hükümler veriyorlar![538]

538 Müşrik Araplar ürünlerden ve hayvanlardan bir kısmını Allah için, bir kısmını da putlar için ayırırlardı. Allah için ayırdıkları şeyleri kimsesiz

وَكَذَلِكَ زَيَّنَ لِكَثِيرٍ مِّنَ الْمُشْرِكِينَ قَتْلَ أَوْلَادِهِمْ شُرَكَآؤُهُمْ لِيُرْدُوهُمْ وَلِيَلْبِسُواْ عَلَيْهِمْ دِينَهُمْ وَلَوْ شَاء اللّهُ مَا فَعَلُوهُ فَذَرْهُمْ وَمَا يَفْتَرُونَ {الأنعام/137}

137.taḳı mundaġoḳ ėtildi bezeldi üküşke ortaḳ ḳatıġlılardın ʿayālların öldürmek anlarıŋ ortaḳları yaʿnī butları yoḳ yoḍun ḳılmaḳ üçün anlarnı örtmekleri üçün anlar üze dīnlerini. eger tilese erdi Taŋrı ḳılmaġaylar erdi anı. ḳoḍġıl anlarnı anı kim yalġan ḳoşar erdiler.

137. Kendilerini saptıran yandaşları, onlara mallarını Allah'a ve putlara taksim ediş şekillerini hoş gösterdiği gibi, hem kendilerini helâk etmek, hem de dinlerini karıştırıp bozmak için, müşriklerin çoğuna kız çocuklarının öldürülmesini bile hoş göstermiştir.[539] Eğer Allah dileseydi bunları yapamazlardı. Ey Peygamber! Sen onları yalan ve iftiralarıyla baş başa bırak.

وَقَالُواْ هَذِهِ أَنْعَامٌ وَحَرْثٌ حِجْرٌ لاَّ يَطْعَمُهَا إِلاَّ مَن نَّشَاء بِزَعْمِهِمْ وَأَنْعَامٌ حُرِّمَتْ ظُهُورُهَا وَأَنْعَامٌ لاَّ يَذْكُرُونَ اسْمَ اللّهِ عَلَيْهَا افْتِرَاء عَلَيْهِ سَيَجْزِيهِم بِمَا كَانُواْ يَفْتَرُونَ {الأنعام/138}

138.aydılar bu yılḳılar ol tarıġ yıġılmış yėmes anı meger ol kim tiler miz ayıḳları birle yılḳılar ḥarām ḳılındı uçaları. yılḳılar yāḍ ḳılmaslar Taŋrı āyetini anıŋ üze yalġan ḳoşa anıŋ üze munu yanut bėrgey olarḳa anıŋ birle kim yalġan ḳoşar erdiler.

138. Müşrikler (kendilerine göre bir ayırım yapar), "Şu hayvanlar ve ekinler dokunulmazdır, bunları ancak bizim istediğimiz kimseler (puthanedeki görevliler) yiyebilir. Şu hayvanlara da binilmesi yasaktır" diyerek kendi saçma anlayışlarına göre kurallar koydular. Onlar, hayvanları boğazlarken Allah'ın adını da anmıyorlar. Üstelik bütün bunları Allah'ın emriymiş gibi takdim ediyor ve O'na büyük bir iftirada bulunuyorlar. Bilin ki, Allah bu iftiralarından dolayı onları yakında cezalandıracaktır.

وَقَالُواْ مَا فِي بُطُونِ هَذِهِ الأَنْعَامِ خَالِصَةٌ لِّذُكُورِنَا وَمُحَرَّمٌ عَلَى أَزْوَاجِنَا وَإِن يَكُن

çocuklara ve yoksullara harcarlardı. Putları için ayırdıklarını ise, putlara bakan hizmetçilere verirler, putlara kesilen kurbanlar için harcarlardı. Allah için ayırdıkları ürün ve hayvanlar artar veya çoğalırsa, "Allah'ın buna ihtiyacı yok" diyerek putların payına katarlardı. Fakat putların payına düşen artar veya çoğalırsa onları "Allah zengindir" diyerek Allah için ayırdıkları paya ilâve etmezlerdi. Aynı şekilde putlar için ayırdıkları paylar bir felâkete uğrar ya da yok olursa Allah'a ayırdıkları payları putların tarafına aktarırlardı. Allah için ayırdıkları şeyler telef olursa, putların payından Allah için ayırdıkları paya bir şey aktarmazlardı.

539 İslâm öncesi bazı Araplar kız çocuklarını kuma gömerek öldürürler, bazı erkek çocuklarını da putlara kurban etmek üzere adarlardı. Nitekim Hz. Peygamberin dedesi Abdülmuttalib'in "Eğer on oğlum olursa birini Hübel adlı puta kurban olarak sunacağım" diye yemin ettiği ve bu yemininden, çekilen kura sonucu 100 deve kurban ederek kurtulduğu bilinmektedir. Müşrikler, çocuklarını öldürünce, bakmakla yükümlü oldukları kimseler azalacak, putlara ve onlara hizmet edenlere daha çok pay kalacaktı. Dinlerini bozup karıştırmaları ise, Hz. İbrahim'den gelen tevhid dinini bozmaları ve putperestlikle karıştırmalarıdır.

مَّيْتَةً فَهُمْ فِيهِ شُرَكَاء سَيَجْزِيهِمْ وَصْفَهُمْ إِنَّهُ حَكِيمٌ عَلِيمٌ {الأنعام/139}

139.aydılar ne kim bu yılkı ḳarınları içindeki erse ḳatıġsız māl erkeklerimizke ḥarām ḳılınmış turur kişilerimiz üze. eger erse üregün ölmiş anlar anıŋ içinde ortaḳ tururlar. herāyna yanut bėrgey anlarḳa ṣıfat ḳılmaḳları birle kim ol bütün işlig bilgen ol.

139. Yine müşrikler, "Bu hayvanların (Bahîre ve Sâibe'nin) yavrularının etinden sadece erkeklerimiz yiyebilir, kadınlarımıza yasaktır. Eğer yavru ölü doğarsa erkekler de kadınlar da yiyebilir" derler.[540] Hayvanları böyle nitelendirmelerinden (kendilerine göre "o haramdır, bu helâldir" demelerinden) dolayı Allah onları cezalandıracaktır. Allah Hakîm'dir, onlara yaptıklarına karşılık uygun olan cezayı vermesi hikmetinin gereğidir, Alîm'dir; onların Kendisine nasıl iftira ettiklerini iyi bilir.

قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ قَتَلُواْ أَوْلاَدَهُمْ سَفَهًا بِغَيْرِ عِلْمٍ وَحَرَّمُواْ مَا رَزَقَهُمُ اللّهُ افْتِرَاء عَلَى اللّهِ قَدْ ضَلُّواْ وَمَا كَانُواْ مُهْتَدِينَ {الأنعام/140}

140.ziyān ḳıldı oḳ anlar kim öldürdiler oġlanlarını uḳuşsuzluḳın bilmedin ḥarām ḳıldılar anı kim rūzī ḳıldı olarḳa Taŋrı yalġan ḳoşa Taŋrı üze. yoldın azdılar oḳ ermediler köni yolḳa königliler.

140. Cahillikleri ve beyinsizlikleri yüzünden çocuklarını öldürenler, Allah'ın verdiği helâl rızıkları haram kılmak suretiyle O'na iftira edenler, gerçekten zarar ve ziyana uğramışlardır. Onlar yollarını şaşırmışlar ve doğru yolu bulamamışlardır.

وَهُوَ الَّذِي أَنشَأَ جَنَّاتٍ مَّعْرُوشَاتٍ وَغَيْرَ مَعْرُوشَاتٍ وَالنَّخْلَ وَالزَّرْعَ مُخْتَلِفًا أُكُلُهُ وَالزَّيْتُونَ وَالرُّمَّانَ مُتَشَابِهًا وَغَيْرَ مُتَشَابِهٍ كُلُواْ مِن ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ وَآتُواْ حَقَّهُ يَوْمَ حَصَادِهِ وَلاَ تُسْرِفُواْ إِنَّهُ لاَ يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ {الأنعام/141}

141.ol ol iḍi yarattı būstānlar yaḍınç balmışlar yaḍınç balmaḍuḳlar ḫurmā yıġaçı ekin türlüg türlüg yėmişi zeytūn yıġaçı nār oḫşaşıġlı oḫşaşmaġlı. yėŋler anıŋ yėmişindin ḳaçan yėmişlese bėriŋler anıŋ ḥaḳḳını biçeri kün ḥaddın keçürmeŋler. ol sewmes oruḳdın keçiglilerni.

141. (Aynı sudan ve aynı topraktan yetiştiği halde, şekilleri ve meyvelerinin tadı bakımından) birbirine benzeyen ve benzemeyen asmalı asmasız üzüm bağlarını, ürünleri farklı farklı

540 Müşriklerin bâtıl inançlarından biri de Bahîre ve Sâibe adını verdikleri hayvanların sütleri ve yavruları ile ilgilidir. Bu hayvanların sütü yalnız erkeklere helâl idi, kadınlara ise yasaktı. Doğan yavruları erkek ise, onun etini yemek de sadece erkeklere mahsustu, kadınlar yiyemezdi. Eğer yavru ölü doğarsa herkes yiyebilirdi. Bu hayvanlar dişi doğurursa, çoğalması için o yavrulara dokunulmazdı.

olan hurmalıkları, ekinleri, zeytinlikleri ve nar bahçelerini yaratan O'dur. Bütün bunlar ürün verdikleri zaman meyvelerinden yiyin ve onları hasad ettiğinizde fakirlerin hakkını da verin. Fakat kesinlikle savurganlık etmeyin, çünkü Allah savurganlık edenleri sevmez.

وَمِنَ الأَنْعَامِ حَمُولَةً وَفَرْشًا كُلُواْ مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّهُ وَلاَ تَتَّبِعُواْ خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ {الأنعام/142}

142.yme yılḳılardın yük yüḍügli yaḍım töşek. yėŋler anıŋdın kim rūzī ḳıldı silerke Taŋrı uḍu barmaŋlar dīv adımlarıŋa. ol silerke yaġı ol belgülüg.

142. Yük taşıyacak, binilecek, tüylerinden yorgan döşek yapılacak hayvanları da yaratan O'dur. Allah'ın size rızık olarak verdiği bu hayvanların etinden sütünden yiyin için. Fakat (Allah'ın helal kıldığını haram, haram kıldığını helal sayarak) şeytan tabiatlı kimselerin izinden gitmeyin. Bilin ki, şeytan (ve onun dostları) sizin apaçık düşmanınızdır.

ثَمَانِيَةَ أَزْوَاجٍ مِّنَ الضَّأْنِ اثْنَيْنِ وَمِنَ الْمَعْزِ اثْنَيْنِ قُلْ آلذَّكَرَيْنِ حَرَّمَ أَمِ الأُنثَيَيْنِ أَمَّا اشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ أَرْحَامُ الأُنثَيَيْنِ نَبِّؤُونِي بِعِلْمٍ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ {الأنعام/143}

143.sekkiz cüft ḳoydın saġlıḳdın ėkki. eçküdin ėkki aygıl ėkki erkekni mü ḥarām ḳılındı azu ėkki tişini mi azu ol kim ḳapsadı anıŋ üze ėkki tişiniŋ oġulçuḳları uḳturuŋlar maŋa biligler eger erse siler çın sözlügliler.

143. Söz konusu hayvanlar sekiz eştir (dört çifttir). Bunlardan ikisi koyun, ikisi de keçidir. Ey Peygamber! Onlara şöyle sor: "Allah bunların erkeklerini mi, dişilerini mi, yoksa yavrularını mı haram kılmıştır? Eğer iddianızda samimi iseniz bana gerçek bilgiye dayalı bir haber verin."

وَمِنَ الإِبِلِ اثْنَيْنِ وَمِنَ الْبَقَرِ اثْنَيْنِ قُلْ آلذَّكَرَيْنِ حَرَّمَ أَمِ الأُنثَيَيْنِ أَمَّا اشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ أَرْحَامُ الأُنثَيَيْنِ أَمْ كُنتُمْ شُهَدَاء إِذْ وَصَّاكُمُ اللّهُ بِهَذَا فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللّهِ كَذِبًا لِيُضِلَّ النَّاسَ بِغَيْرِ عِلْمٍ إِنَّ اللّهَ لاَ يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ {الأنعام/144}

144. tėwedin ėkki uḍdın ėkki. aygıl ėkki erkekni mü ḥarām ḳıldı azu ėkki tişini mü azu ol kim ḳapsadı anıŋ üze ėkki tişiniŋ oġulçuḳları. azu erdiŋizler tanuḳlar ançada kim tutturdı silerke Taŋrı munuŋ birle kim ol küç ḳılġanraḳ anıŋdın kim ḳoşdı Taŋrı üze yalġannı yolsuz ḳılsa kişilerni biligsizin. bütünlükün Taŋrı köndürmes küç ḳılıġlı boḍunlarnı.

144. Bu hayvanlardan diğer dördünün ikisi deve, ikisi de sığırdır. Yine sen onlara şöyle sor bakalım: "Allah bunların erkeklerini mi, dişilerini mi, yoksa yavrularını mı haram kılmıştır? Ya da Allah böyle vasiyet etti de siz o vasiyetin şâhitleri mi olmuştunuz?[541] Söyler misiniz? Doğru bir bilgiye dayanmaksızın birtakım yalanlar uydurarak bunları Allah'a isnad eden iftiracıdan ve sonuçta insanları doğru yoldan saptırandan daha zâlim kim olabilir? Bilin ki, Allah zâlimleri (zulüm yolunu tercih ettikleri sürece) doğru yola iletmez.

قُل لاَّ أَجِدُ فِي مَا أُوْحِيَ إِلَيَّ مُحَرَّمًا عَلَى طَاعِمٍ يَطْعَمُهُ إِلاَّ أَن يَكُونَ مَيْتَةً أَوْ دَمًا مَّسْفُوحًا أَوْ لَحْمَ خِنزِيرٍ فَإِنَّهُ رِجْسٌ أَوْ فِسْقًا أُهِلَّ لِغَيْرِ اللّهِ بِهِ فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلاَ عَادٍ فَإِنَّ رَبَّكَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ {الأنعام/145}

145.aygıl bulmas men anıŋ içinde kim yarlıġ bėrildi maŋa ḥarām ḳılınmış yėgli üze yėse anı meger kim bolsa özi ölmiş azu ḳan ḳuyulmış azu toŋuz eti. ol arıġsız azu yarlıġdın çıḳmaḳ uḳıldı Taŋrıda aḍınḳı at ol boġuzlanmış birle ol butlar atı birle kim muŋaḍsa küç ḳılmaġlı ap yme teŋde keçürdmegli seniŋ iḍiŋ yazuḳ örtgen yarlıḳaġan ol.

145. Ey Peygamber! (Bir kısım hayvanları kendi saçma anlayışlarına göre haram kılan müşriklere) de ki: "Bana gelen vahiyler arasında; murdar olarak ölmüş hayvan eti, akmış kan, domuz eti -ki o pistir-, Allah'tan başkası adına kesildiği için yenilmesi günah olan hayvan eti dışında yenilmesi haram kılınmış bir şey görmüyorum. Fakat zorda kalan kişi aşırı gitmeden, zarûret miktarı (ölmeyecek kadar) bunlardan yiyebilir. Çünkü Rabbin Gafûr'dur; zorda kalıp haram olan şeyleri yiyenleri bağışlar, hoş görür, Rahîm'dir; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir.[542]

وَعَلَى الَّذِينَ هَادُواْ حَرَّمْنَا كُلَّ ذِي ظُفُرٍ وَمِنَ الْبَقَرِ وَالْغَنَمِ حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ شُحُومَهُمَا إِلاَّ مَا حَمَلَتْ ظُهُورُهُمَا أَوِ الْحَوَايَا أَوْ مَا اخْتَلَطَ بِعَظْمٍ ذَلِكَ جَزَيْنَاهُم بِبَغْيِهِمْ وَإِنَّا لَصَادِقُونَ {الأنعام/146}

146. anlar üze kim cuhūd boldılar ḥarām ḳıldımız tegme bir toynaḳlıġnı. uḍdın ḳoydın ḥarām ḳıldımız anlar üze ol ėkkiniŋ iç yaġlarını meger ol kim kötürdi uçaları azu yaġlıġ baġarsuḳ azu ne kim ḳatıldı ḳarıldı süŋük birle. ol yanut bėrdimiz anlarḳa küç ḳılıġlılar birle. biz çın sözlügler miz.

541 Bu iki âyette eleştirilen husus, üç âyet önce 138 ve 139. âyetlerde sözü edilen, müşriklerin hayvanların bir kısmını kendi saçma anlayışlarına göre haram kılmalarıdır.

542 Krş. Bakara 2/173; Mâide 5/3; Nahl 16/115. Ayrıca bkz. Kitab-ı Mukaddes, Levililer 11/1-47; Türkçe Çeviri ve Açıklamalarıyla Tora ve Aftara, İstanbul 2006, III, 165-204.

146. Biz Yahudilere tırnaklı hayvanların hepsini haram kıldık. Sığır, koyun ve keçinin sırt tarafları ile bağırsaklarına ve kemiklerine bitişik olan yağları hâriç, iç yağlarını da haram kıldık. Biz onları azgınlıkları sebebiyle işte böyle cezalandırdık. Biz elbette doğru söyleriz; bütün bu anlattıklarımız doğrudur.[543]

فَإِن كَذَّبُوكَ فَقُل رَّبُّكُمْ ذُو رَحْمَةٍ وَاسِعَةٍ وَلاَ يُرَدُّ بَأْسُهُ عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ {الأنعام/147}

147.eger yalġan tutsalar sėni aygıl iḍiŋizler kėŋ yarlıḳamaḳ iḍisi. yandurulmas anıŋ ḳını ḳatıġlıḳı yazuḳ ḳılıġlı boḍunlardın.

147. Ey Peygamber! Buna rağmen eğer seni yalanlarlarsa onlara şöyle de: “Rabbiniz sonsuz rahmet sahibidir (sizi hemen cezalandırmaz). Fakat O’nun günahkâr bir topluma vereceği cezayı engellemenin de imkânı yoktur.[544]

سَيَقُولُ الَّذِينَ أَشْرَكُواْ لَوْ شَاء اللّهُ مَا أَشْرَكْنَا وَلاَ آبَاؤُنَا وَلاَ حَرَّمْنَا مِن شَيْءٍ كَذَلِكَ كَذَّبَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِم حَتَّى ذَاقُواْ بَأْسَنَا قُلْ هَلْ عِندَكُم مِّنْ عِلْمٍ فَتُخْرِجُوهُ لَنَا إِن تَتَّبِعُونَ إِلاَّ الظَّنَّ وَإِنْ أَنتُمْ إَلاَّ تَخْرُصُونَ {الأنعام/148}

148.herāyna ayur anlar kim ortaḳ ḳattılar eger tilese Taŋrı ortaḳ ḳatmaġay erdük ap atalarımız ap yme ḥarām ḳılmadımız nersedin. andaġoḳ yalġanḳa tuttı anlar kim anlarda öŋdün ançaḳ tattılar ḳatıġlıḳımızını. aygıl bar mu siler üsküŋüzlerde biligdin çıḳarsa siler anı biziŋke eger uḍu barmas siler meger siziŋke eger ermes biz siler meger yalġan sözler siler.

148. Şirkte direnenler diyecekler ki: “Eğer Allah dilemiş olsaydı biz de, atalarımız da O’na ortaklar koşmaz, kendi kendimize hiçbir şeyi de haram kılmazdık.” Onlardan öncekiler de peygamberleri işte böyle yalanlamışlar ve sonunda da azabımızı tatmışlardı. Ey Peygamber! Sen onlara şunu söyle: “Eğer (bu saçma görüşlerinize dair) kesin bir bilginiz varsa getirin, gösterin bize. Oysa siz bilginin değil, hayal mahsulü temelsiz şeylerin peşinden gidiyor ve hep yalanlar uyduruyorsunuz.”

543 Âyette “Tırnak” diye tercüme ettiğimiz kelime “Zufur” dur. Arapçada hayvanların cinslerine göre tırnakları ayrı ayrı isimlendirildiğinden, âyette Yahudilere haram kılınan hayvanların tespitinde zorluk vardır. Razi’ye göre tırnaklı hayvandan maksat, tırnaklı yırtıcı kuşlar ve yırtıcı-avcı hayvanlardır. İbn Abbas ve Mücahid’e göre, deve, deve kuşu, kaz, ördek gibi parmakları açık olmayan hayvanlardır. Dahhak’a göre yabani eşek de buna dâhildir. Kısaca “Bütün tırnaklı hayvanlar” deyimi, sığır ve küçükbaş hayvanlar hariç olmak üzere, tırnağı olan hayvanların hepsini içerir. Yahudiler, geviş getirmekle birlikte çatal tırnağı bulunan hayvanların helâl ve bu iki özelliği bulunmayan hayvanların haram olduğunu söylerler.

544 Hz. Peygamberi inkâr edenlerden söz edilirken bile Allah’ın rahmet ve şefkatinin sonsuz oluşunun bildirilmesi dikkat çekicidir. Münkirlerin hemen helâk olmamasına sebep, bu rahmettir. Bununla birlikte suçluları cezalandırması da zayıflar ve mazlumlar adına rahmettir.

قُلْ فَلِلّهِ الْحُجَّةُ الْبَالِغَةُ فَلَوْ شَاء لَهَدَاكُمْ أَجْمَعِينَ {الأنعام/149}

149.aygıl Taŋrıka ol. nelüklüg küçlüglüg eger tilese köni yolka köndürgey erdi silerni yumkılarnı.

149. De ki: “Hakikatleri ispatlamak için en sağlam delil, Allah’ın delilidir. Eğer O dileseydi hepinizi (zorla) hidâyete erdirirdi.[545]

قُلْ هَلُمَّ شُهَدَاءكُمُ الَّذِينَ يَشْهَدُونَ أَنَّ اللّهَ حَرَّمَ هَذَا فَإِن شَهِدُواْ فَلاَ تَشْهَدْ مَعَهُمْ وَلاَ تَتَّبِعْ أَهْوَاء الَّذِينَ كَذَّبُواْ بِآيَاتِنَا وَالَّذِينَ لاَ يُؤْمِنُونَ بِالآخِرَةِ وَهُم بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُونَ {الأنعام/150}

150.aygıl keldürgil tanuklarınıznı anlar kim tanukluk bérürler bütünlükün Taŋrı ḥarām kıldı munı. eger tanukluk bérseler tanukluk bérmeŋler anlar birle udu barmagıl anlarnıŋ köŋülleri tileklériŋe yalganka tuttılar belgülerimizni. anlar kim kértgünmesler kédinkike anlar idilériŋe teŋ tuş ayturlar.

150. Ey Peygamber! Yine de ki: “Allah’ın bu hayvanları haram kıldığına dair iddialarınıza tanıklık edecek şâhitlerinizi getirin de görelim.” Eğer (bazı kimseler yalan yere) tanıklık edecek olurlarsa, sen sakın onların bu şâhitliklerine inanma. Sen, o putları Allah’a denk tutarak âyetlerimizi yalanlayanların ve âhirete inanmayanların boş arzu ve heveslerine de sakın uyma.

قُلْ تَعَالَوْاْ أَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ أَلاَّ تُشْرِكُواْ بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَلاَ تَقْتُلُواْ أَوْلاَدَكُم مِّنْ إمْلاَقٍ نَّحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَإِيَّاهُمْ وَلاَ تَقْرَبُواْ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَلاَ تَقْتُلُواْ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللّهُ إِلاَّ بِالْحَقِّ ذَلِكُمْ وَصَّاكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ {الأنعام/151}

151. aygıl keliŋler okıgan anı kim ḥarām kıldı idiŋiz siler üze kim ortak katmaŋlar aŋar nerseni. ataka anaka édgülük kılmak. öldürmeŋler oglanlarınıznı çıgaylık korkınçından. biz rūzī bérür miz silerke anlarka. yawumaŋlar çalpak işlerke ne kim belgürdi erse andın ne kim örtüldi. öldürmeŋler ol etözni kim ḥarām kıldı Taŋrı meger yaraglıkın. olarıg tutturdı silerke anıŋ birle bolgay kim siler ukgay siler.

545 O zaman da kişinin tercih hakkı ortadan kalkmış olacağı için dünyanın bir imtihan yeri oluşunun ve insanın sorumluluğunun bir anlamı kalmazdı.

151. Yine de ki: "Gelin, ben size Allah'ın neleri yasakladığını anlatayım: Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayın, anaya babaya iyi davranın, açlık korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin; çünkü O, sizin rızkınızı da onların rızkını da verir.[546] Yüz kızartıcı fiilleri açıkça ya da gizli işlemekten uzak durun. Haklı bir sebep olmadıkça Allah'ın kutsal saydığı cana kıymayın.[547] Allah bunları bildirmektedir ki, aklınızı kullanıp böyle hatalara düşmeyesiniz."

وَلاَ تَقْرَبُواْ مَالَ الْيَتِيمِ إِلاَّ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ حَتَّى يَبْلُغَ أَشُدَّهُ وَأَوْفُواْ الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ لاَ نُكَلِّفُ نَفْسًا إِلاَّ وُسْعَهَا وَإِذَا قُلْتُمْ فَاعْدِلُواْ وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَى وَبِعَهْدِ اللّهِ أَوْفُواْ ذَلِكُمْ وَصَّاكُم بِهِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ {الأنعام/152}

152.yawumaŋlar atasızlar tawarıŋa meger anıŋ birle kim ol körklügrek teggiŋçeke tėgi küçiŋe. tükel ḳılıŋlar ülgülegüni terāzūnı könilik birle. fermānlamas miz bir etözke meger ummışınça ḳaçan aysa siler köni tüz ėtiŋler neçe yme erse yawuḳluḳ iḍisi Taŋrınıŋ baçığı tükel ḳılıp başḳa ėletiŋler. ol tutturdı silerke anıŋ birle bolġay kim siler pend tutġay siler.

152. "Rüşt çağına gelinceye kadar yetimin malına dokunmayın. Fakat onun yararına olacak şekilde güzel tasarruflarda bulunabilirsiniz. Ölçüde ve tartıda doğruluktan ayrılmayın. (Şayet kasıtsız olarak ölçü ve tartıda bir kusurunuz olursa) bilin ki, Biz insanı gücünün yetmeyeceği bir şey ile yükümlü tutmayız. (Hakemlik, şahitlik vb. hususlarda) bir söz söylediğinizde akrabanız bile olsa mutlaka adaleti gözetin; doğruyu söyleyin. Allah'a (ve diğer insanlara) verdiğiniz sözleri yerine getirin. İşte Allah öğüt alıp düşünesiniz diye bunları size bildirmektedir."[548]

وَأَنَّ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلاَ تَتَّبِعُواْ السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَن سَبِيلِهِ ذَلِكُمْ وَصَّاكُم بِهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ {الأنعام/153}

153.çın bu meniŋ yolum köp köni uḍu barıŋlar anı. uḍu barmaŋlar yollarḳa aḍırġay yıraġay silerni yolından. olarıġ tutturdı silerke anıŋ birle bolġay kim siler saḳnuḳluḳ ḳılġay siler.

153. Biliniz ki, Benim dosdoğru yolum işte budur, size bu yoldan yürümek düşer. Sizi bu yoldan ayıracak başka yollara sapmayın. Allah, emir ve yasakları konusunda sorumlu, duyarlı, bilinçli davranmanız için işte size bunları bildirmektedir.

546 Lafzen, "Biz, sizin rızkınızı da onların rızkını da veririz." Biz konunun akışı gereği ve Türkçe ifade açısından böyle bir anlamın uygun olacağını düşündük.

547 Krş. İsrâ 17/31-33. Nefsi müdafaa, savaş hali ve mahkemenin verdiği ölüm cezasının infazı gibi öldürmeler haklı sebeplere dayandığı için istisnâ edilmiştir.

548 Krş. Nisâ 4/6, 135; İsrâ 17/35, 151-153. âyetlerde bildirilen emir ve yasakların sayısı onu bulmaktadır. Hz. Musa'nın Sina dağında aldığı on emir ile bu on ilâhî emir arasında oldukça benzerlikler olmakla birlikte bazı farklar da vardır. Mukayese için bkz. Kitâb-ı Mukaddes, Çıkış, 20/1-17; Tesniye, 5/6-21.

ثُمَّ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ تَمَامًا عَلَى الَّذِيَ أَحْسَنَ وَتَفْصِيلاً لِّكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً لَّعَلَّهُم بِلِقَاء رَبِّهِمْ يُؤْمِنُونَ {الأنعام/154}

154.yana bėrdimiz mūsāḳa kitābnı tükel anıŋ üze kim körklügrek aḍırtmaḳ belgürtmek tėgme nerseni köni yol yarlıḳamaḳ bolġay kim anlar iḍilerine tuşmaḳḳa kėrtgüngeyler.

154. Nitekim Biz, Allah'ın emirlerini en güzel şekilde uygulayanlara nimetimizi tamamlamak ve her şeyi ayrıntılı olarak açıklamak, hidâyet ve rahmet[549] olmak üzere, Musa'ya Tevrat'ı[550] verdik ki, böylece İsrailoğulları bir gün Rablerine kavuşacakları inancının gereğine göre yaşasınlar.[551]

وَهَذَا كِتَابٌ أَنزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ فَاتَّبِعُوهُ وَاتَّقُواْ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ {الأنعام/155}

155.bu bitig turur ıḍtımız anı ḳutluġ. uḍu barıŋlar aŋa ḳorḳuŋlar bolġay siler yarlıḳanġay siler.

155. Bu indirdiğimiz Kur'an da kutlu, yüce bir kitaptır. Artık ona uyun. Allah'ın rahmet ve şefkatine erişebilmeniz için O'nun emir ve yasakları konusunda sorumluluk sahibi, duyarlı ve bilinçli olun.

أَن تَقُولُواْ إِنَّمَا أُنزِلَ الْكِتَابُ عَلَى طَآئِفَتَيْنِ مِن قَبْلِنَا وَإِن كُنَّا عَن دِرَاسَتِهِمْ لَغَافِلِينَ {الأنعام/156}

156.kim ayġay siler kim indürüldi bitig ėkki gürūh üzele biziŋde üze neçe yme erdimiz erse anlar oḳımaḳlarından osayuḳlar.

156. Bu Kitab sizin, "Bizden önceki iki topluma (Yahudi ve Hıristiyanlara) kitaplar indirildi, biz o kitapları okuyup anlamıyorduk",

أَوْ تَقُولُواْ لَوْ أَنَّا أُنزِلَ عَلَيْنَا الْكِتَابُ لَكُنَّا أَهْدَى مِنْهُمْ فَقَدْ جَاءكُم بَيِّنَةٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّن كَذَّبَ بِآيَاتِ اللّهِ وَصَدَفَ عَنْهَا سَنَجْزِي

549 Buradaki hidâyet ve rahmet ifadesi, insanları dünya ve âhirette mutlu edecek ilkeler olarak anlaşılmalıdır.
550 Lafzen, "Kitabı."
551 İsrailoğulları âhirete inanıyorlardı. Fakat zamanla bu inanca göre yaşamayı terk ettiler. "Rablerine kavuşacakları inancının gereğine göre" ifadesiyle, bu inanca uygun olarak yaşamak kastedilmektedir.

الَّذِينَ يَصْدِفُونَ عَنْ آيَاتِنَا سُوءَ الْعَذَابِ بِمَا كَانُواْ يَصْدِفُونَ {الأنعام/157}

157.azu ayġay siler eger indürüldi erse biziŋ üze bitig bolġay erdimiz köni yolķa könmişrek anlardın. keldi ök silerke belgü iḍiŋizlerdin köni yol yarlıķamaķ. kim ol küç ķılġanraķ anıŋdın kim yalġanķa tuttı Taŋrınıŋ belgülerini yıġdı andın munu yanut bėrgey miz anlarķa kim yıġġaylar biziŋ belgülerimizdin ėsiz ķor ķın anın kim yıġar erdiler.

157. Ya da: "Bize kitab indirilseydi, biz onlardan daha imanlı ve ahlâklı bir toplum olurduk" dememeniz için gelmiştir. İşte şimdi size de Rabbinizden açık bir delil, bir hidâyet ve rahmet kaynağı geldi. Artık bundan sonra Allah'ın âyetlerini yalanlayıp yüz çeviren ve onlardan halkı uzaklaştıranlardan daha zalim kim olabilir? Âyetlerimizden yüz çevirip, insanları onlardan uzaklaştıranları Biz, bu davranışlarından dolayı müthiş bir azapla cezalandıracağız.

هَلْ يَنظُرُونَ إِلاَّ أَن تَأْتِيَهُمُ الْمَلآئِكَةُ أَوْ يَأْتِيَ رَبُّكَ أَوْ يَأْتِيَ بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ يَوْمَ يَأْتِي بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ لاَ يَنفَعُ نَفْسًا إِيمَانُهَا لَمْ تَكُنْ آمَنَتْ مِن قَبْلُ أَوْ كَسَبَتْ فِي إِيمَانِهَا خَيْرًا قُلِ انتَظِرُواْ إِنَّا مُنتَظِرُونَ {الأنعام/158}

158. bakmaslar meger kim kelse ferişteler azu kelse iḍiŋ yarlıġı azu kelse amarı iḍiŋ belgüleri. ol kün kelge amarı iḍiŋ belgüleri asıġ ķılmas etözke anıŋ kėrtgünmeki kėrtgünmedük erdi mundın öŋdün azu ķazġandı kėrtgünmeki içinde ėḍgülük. ayġıl köz tutuŋlar biz köz tutuġlılar miz.

158. (Bu insanlar imana gelmek için daha ne bekliyorlar?!) Onlar kendilerine meleklerin gelmesini ya da Rabbinin bizzat gelip görünmesini yahut Rabbinden gelecek o yok edici azabı mı bekliyorlar? Fakat Allah'ın o yok edici azabı geldiği gün, daha önce iman etmemiş veya iman edip de hayırlı bir iş yapmamış olan kimseye, o anda iman etmesi bir fayda vermeyecektir. Ey peygamber! Sen onlara de ki: "Siz bekleyin bakalım, biz de (sizin başınıza gelecekleri) bekliyoruz."

إِنَّ الَّذِينَ فَرَّقُواْ دِينَهُمْ وَكَانُواْ شِيَعًا لَّسْتَ مِنْهُمْ فِي شَيْءٍ إِنَّمَا أَمْرُهُمْ إِلَى اللّهِ ثُمَّ يُنَبِّئُهُم بِمَا كَانُواْ يَفْعَلُونَ {الأنعام/159}

159.bütünlükün anlar yardılar dīnlerini erdiler gürūh gürūh ermes sen anlardın nerse içinde. bütünlükün anlarnıŋ işleri Taŋrıķa yana uķturur anlarķa anın kim erdiler ķılıġlılar ķılurlar.

159. Ey Peygamber! Bir kısmına inanıp bir kısmına inanmayarak dinlerini parça parça

edenlerle/dinlerini terk edenlerle[552] senin hiçbir ilgin olamaz. Onların işi Allah'a kalmıştır. Sonunda Allah onlara yaptıklarını teker teker bildirecektir.

مَن جَاء بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا وَمَن جَاء بِالسَّيِّئَةِ فَلاَ يُجْزَى إِلاَّ مِثْلَهَا وَهُمْ لاَ يُظْلَمُونَ {الأنعام/160}

160.kim keldürse bir ėḍgülük aŋar ol on aŋar meŋzer taḳı kim keldürse bir ėsizlik yanut bėrilmes meger aŋar meŋzer ök anlar küç ḳılınmaslar.

160. Kim bir iyilik yaparsa, o kişiye yaptığı iyiliğin on(larca) katı mükâfat vardır. Kim de bir kötülük yaparsa, o kişiye sadece yaptığı kötülüğe denk bir ceza verilir ve hiç kimseye haksızlık edilmez.

قُلْ إِنَّنِي هَدَانِي رَبِّي إِلَى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ دِينًا قِيَمًا مِّلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ {الأنعام/161}

161.ayġıl yol köndürdi maŋa meniŋ iḍim! köni yolḳa yaʿnī müsülmānlıḳ yolıŋa könidin eger ibrāhīm yalavaç dīni köp köni. ermedi ortaḳ ḳatıġlılardın.

161. Ey Peygamber! De ki: "Rabbim beni dosdoğru bir yola; İbrahim'in doğru ve şirkten arınmış tevhid dinine iletti. Bilin ki, İbrahim hiçbir zaman Allah'a ortak koşanlardan olmadı."[553]

قُلْ إِنَّ صَلاَتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ {الأنعام/162}

162. ayġıl çın meniŋ namāzım taḳı ḥüccetim taḳı tiriglikim taḳı ölümüm Taŋrıḳa ol ajunluġlar iḍisi.

162. Yine de ki: "Benim namazım niyazım, ibadetlerim, hayatım ve ölümüm âlemlerin Rabbi olan Allah içindir."

552 Âyetteki "Dinlerini terk edenler" anlamı, "Ferrakû" (tefrika çıkardılar) kelimesinin Hamza ve Kisâî tarafından "Fârakû" şeklinde okunması sebebiyle verilmiştir.

553 Krş. bu sûrenin 79. âyeti.

لاَ شَرِيكَ لَهُ وَبِذَلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَاْ أَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ {الأنعام/163}

163. ortaḳ yoḳ aŋa. anıŋ birle fermānladım men boyun süglilerniŋ ilkisi men.

163. "O'nun hiçbir ortağı yoktur. Ben böyle inanmak ve böyle yapmakla emrolundum ve ben (aranızdan) Allah'a teslim olanların; müslümanların öncüsüyüm."[554]

قُلْ أَغَيْرَ اللّهِ أَبْغِي رَبًّا وَهُوَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ وَلاَ تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ إِلاَّ عَلَيْهَا وَلاَ تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَى ثُمَّ إِلَى رَبِّكُم مَّرْجِعُكُمْ فَيُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ {الأنعام/164}

164.aygıl Taŋrıda aḍınḳını mu tileyin iḍi ol turur ḳamuġ nerseniŋ iḍisi. ḳazġanmas men tėgme etöz meger anıŋ üzele. yazuḳluġ bolmas yazuḳ ḳılıġlı aḍnaġu yazuḳı birle. yana iḍiŋizlerke turur yanışıŋızlar uḳturur silerke anıŋ birle kim erdiŋiz anıŋ içinde tartışıḳ bolur erdiŋizler.

164. De ki: "Allah her şeyin Rabbi iken, ben başka bir Rab mi arayayım? Herkesin yaptığı kendisine aittir. Hiçbir günahkâr, bir başkasının günahını yüklenmez. Sonunda hesap vermek üzere döneceğiniz yer Rabbinizin huzurudur. O size, anlaşmazlığa düştüğünüz şeyleri bir bir haber verecektir."[555]

وَهُوَ الَّذِي جَعَلَكُمْ خَلاَئِفَ الأَرْضِ وَرَفَعَ بَعْضَكُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ لِّيَبْلُوَكُمْ فِي مَا آتَاكُمْ إِنَّ رَبَّكَ سَرِيعُ الْعِقَابِ وَإِنَّهُ لَغَفُورٌ رَّحِيمٌ {الأنعام/165}

165.ol iḍi ḳıldı silerni yerniŋ kėḍin kelip başlaġuçı kötürdi amarıŋızlarnı amarı üze ḳurlar sınaġu üçün silerni anıŋ içinde kim bėrdi silerke. bütünlükün seniŋ iḍiŋ terk ḳınlıġ ol. ol yazuḳ örtgen yarlıḳaġan.

165. O Allah, sizi yeryüzünün halifeleri; ona sahip çıkacak, onu imar edecek mirasçıları kılmış[556] ve bazılarınıza, diğerlerine göre bir takım üstünlükler vermiştir; verdiği bütün nimetler sizi sınamak içindir. Unutma ki, senin Rabbin (verdiği nimetleri) inkâr edenleri süratle cezalandırır. Bununla birlikte O Gafûr'dur; tevbe edenlerin günahlarını daima bağışlar, Rahîm'dir; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir.

554 Krş. Zümer 39/12.
555 Krş. bu sûrenin 14. âyeti.
556 Krş. Â'râf 7/128; Enbiyâ 21/105; Nûr 24/55.

7 سُورَةُ الْاَعْرَافِ

Mekke döneminde inmiştir. 206 âyettir. Adını 46 ve 48. âyetlerde geçen Â'râf kelimesinden almıştır. Bu kelime, tepecikler, yüksek yerler ve surlar anlamına gelmektedir.

(7)

sūretü ʾl-aʿrāf

بِسْمِ اللّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ol iḍi atı birle anda aḍın iḍi yoḳ. mihrbān kim ʿāṣīlerniŋ yazuḳların örter yarlıḳaġan.

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

المص {الأعراف/1}

1. and ol.

1. Elif Lâm Mîm Sâd[557]

كِتَابٌ أُنزِلَ إِلَيْكَ فَلاَ يَكُن فِي صَدْرِكَ حَرَجٌ مِّنْهُ لِتُنذِرَ بِهِ وَذِكْرَى لِلْمُؤْمِنِينَ {الأعراف/2}

2.bu bir bitig indürüldi saŋa bolmasun köŋül içinde sėzik andın ḳorḳıtmaḳıŋ üçün anıŋ birle ögüt pend kėrtgünügliler.

2. Bu Kur'an, kendisiyle insanları uyarman ve müminlere öğüt vermen için sana indirilen bir Kitaptır. Öyleyse bundan dolayı (onu tebliğ ettiğinde müşriklerin yalanlayacağı ve sana zarar vereceği endişesiyle) kalbin daralmasın.

اتَّبِعُواْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكُم مِّن رَّبِّكُمْ وَلاَ تَتَّبِعُواْ مِن دُونِهِ أَوْلِيَاء قَلِيلاً مَّا تَذَكَّرُونَ

557 Bkz. Bakara 2/1, ilgili not.

{الأعراف/3}

3.uḍu barıŋlar aŋar kim indürüldi silerke iḍiŋizlerdin uḍu barmaŋlar anda aḍın iş erkligleri yaʿnī dostlarḳa az turur ol kim pend tutar siler.

3. Ey Peygamber! İnsanlara de ki: "Size Rabbinizden indirilen Kitab'a uyun, Allah'ı bırakıp şeytan tabiatlı liderlere uymayın." Fakat siz hiç söz dinlemiyorsunuz.

وَكَم مِّن قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا فَجَاءهَا بَأْسُنَا بَيَاتًا أَوْ هُمْ قَآئِلُونَ {الأعراف/4}

4. neçe üküş ėldin yoḳ yoḍun ḳıldımız anı keldi aŋar ėsizlikimiz tünle birle azu anlar uḍıġlılar erken.

4. Oysa Biz nice beldelerin söz dinlemeyen isyancı halklarını helâk ettik; azabımız onları geceleyin veya öğle uykusunda[558] iken yakalayıvermiştir.

فَمَا كَانَ دَعْوَاهُمْ إِذْ جَاءهُمْ بَأْسُنَا إِلاَّ أَن قَالُواْ إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ {الأعراف/5}

5. ermedi oḳımaḳları ançada keldi anlarḳa ḳatıġlıḳımız meger kim aymaḳları biz erdimiz küç ḳılıġlılar.

5. Azabımız gelip yakalayınca onlar, "Rabbimiz! Biz gerçekten zâlim kimseler idik (bu cezayı hak etmiştik)" diye acı bir itiraftan başka bir şey yapamazlar.

فَلَنَسْأَلَنَّ الَّذِينَ أُرْسِلَ إِلَيْهِمْ وَلَنَسْأَلَنَّ الْمُرْسَلِينَ {الأعراف/6}

6. sorġay oḳ miz anlarḳa kim ıḍıldı anlarḳa sorġay oḳ miz ıḍılmış yalavaçlarḳa.

6. Andolsun ki, Biz kıyamet günü, kendilerine peygamber gönderilen insanlara ("O peygamberlere ne cevap verdiniz?") ve onlara gönderilen peygamberlere de ("Bunlar sizi dinledi mi?" diye) mutlaka soracağız.

فَلَنَقُصَّنَّ عَلَيْهِم بِعِلْمٍ وَمَا كُنَّا غَآئِبِينَ {الأعراف/7}

558 Araplar öğleden sonra belli bir süre evlerine çekilir, uyur ve istirahat ederlerdi. Bu sebeple bu zaman dilimi örfen gece hayatı gibidir. Allah, azabın ansızın geldiğini ifade etmek için insanların gece ve gündüz uykuda oldukları zaman dilimini zikretmiştir.

7.keçmişni ayġay oḳ miz anlar üze biligin ermedimiz örtüglüg boluġlılar.

7. Ve o zaman Biz bu insanların yapıp ettiklerini delilleriyle kendilerine bir bir anlatacağız. Çünkü Biz onların yaptıklarının hiç birinden habersiz değiliz.

وَالْوَزْنُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ فَمَن ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ فَأُوْلَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ {الأعراف/8}

8. tartmaḳ ol kün içinde yaraşı ol. kimnüŋ aġır bolsa tartġuları anlar tururlar anlar ḳurtuluġlılar.

8.O gün, günah ve sevapların ölçülüp tartılması tam bir adaletle gerçekleştirilecektir. Terazide iyilikleri ağır gelenler kurtuluşa ereceklerdir.[559]

وَمَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ فَأُوْلَئِكَ الَّذِينَ خَسِرُواْ أَنفُسَهُم بِمَا كَانُواْ بِآيَاتِنَا يِظْلِمُونَ {الأعراف/9}

9. kimnüŋ yüŋül bolsa tartġuları anlar tururlar ziyān ḳıldılar özleriŋe anın kim erür biziŋ belgülerimiz birle küç ḳılur erdiler.

9. İyilikleri (günahlarından) hafif gelenler ise, âyetlerimize şiddetle karşı geldikleri için kendilerini hüsrana sürüklemişlerdir.[560]

وَلَقَدْ مَكَّنَّاكُمْ فِي الأَرْضِ وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعَايِشَ قَلِيلاً مَّا تَشْكُرُونَ {الأعراف/10}

10. ornattımız oḳ silerni yer içinde ḳıldımız silerke anıŋ içinde tirilgüler. az turur ol kim şükr öter siler.

10. Andolsun ki, Biz sizi yeryüzüne yerleştirdik ve orada geçiminizi sağlayacak imkânlar, sebepler yarattık. Fakat siz hiç şükretmiyorsunuz.

559 Ölçme ve tartma işinin nasıl gerçekleşeceği konusunda farklı görüşler vardır. Mücahit, A'meş, Dahhak gibi müfessirlerden bazıları bunun temsili bir ifade olduğunu, bundan maksadın insanların o gün adaletle yargılanmaları olduğunu söylerler. Aslolan âhirette hesaba çekileceğimize inanmaktır. O günkü ölçü ve tartının mahiyetini Allah bilir.

560 Krş. Mü'minûn 23/102-103; Kâria 101/6-9.

وَلَقَدْ خَلَقْنَاكُمْ ثُمَّ صَوَّرْنَاكُمْ ثُمَّ قُلْنَا لِلْمَلآئِكَةِ اسْجُدُواْ لآدَمَ فَسَجَدُواْ إِلاَّ إِبْلِيسَ لَمْ يَكُن مِّنَ السَّاجِدِينَ {الأعراف/11}

11. yarattımız silerni taḳı cānıŋızlarnı yana ṣūret ḳıldımız silerni yana aydımız feriştelerke yüknüŋler buġday eŋligke yükündiler meger iblīs bolmadı yüknüglilerdin.

11. Unutmayın ki, Biz sizi (ilk olarak sudan ve topraktan) yarattık, sonra sizi insan şekline soktuk. Meleklere de, "Âdem'e secde edin" dedik. Bunun üzerine İblis hariç hepsi secde etti. Secde etmeyen sadece İblis oldu.

قَالَ مَا مَنَعَكَ أَلاَّ تَسْجُدَ إِذْ أَمَرْتُكَ قَالَ أَنَاْ خَيْرٌ مِّنْهُ خَلَقْتَنِي مِن نَّارٍ وَخَلَقْتَهُ مِن طِينٍ {الأعراف/12}

12. aydı nėgü yıġdı sėni yükünmes sen ançada kim fermānladım saŋa. aydı men yėgrek turur men andın yarattıŋ mėni otdın yarattıŋ anı balçıḳdın.

12. Allah ona, "Ben emrettiğim halde seni ona secde etmekten alıkoyan nedir?" diye sordu. İblis, "Ben ondan daha üstünüm. Çünkü beni ateşten, onu ise topraktan yarattın" cevabını verdi.[561]

قَالَ فَاهْبِطْ مِنْهَا فَمَا يَكُونُ لَكَ أَن تَتَكَبَّرَ فِيهَا فَاخْرُجْ إِنَّكَ مِنَ الصَّاغِرِينَ {الأعراف/13}

13. aydı ingil andın kerekmes yaramas saŋa kim uluġlıḳ ḳılmaḳ anıŋ içinde. çıḳġıl kim sen uçuzlardın.

13. Allah, "O halde in oradan! Büyüklenmek senin haddin değildir. Çık git huzurumdan, artık sen alçağın birisin" buyurdu.

قَالَ أَنظِرْنِي إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ {الأعراف/14}

561 Krş. İsrâ 17/61. Bu âyetlerden İblis'in melekler sınıfına mensup olduğu anlaşılmaktadır. Ancak Kehf 18/50. âyette İblis'in cinlerden olduğu bildirilmektedir. Sâffât 37/158. âyette cinler, melekler anlamına gelmektedir. Nâs 114/6. âyette geçen cinler ile de şeytanlar kastedilmektedir. Âyette geçen İblis ve şeytanlar, cinlerin Allah'a isyan edenleridir. Cinlerin Allah'ın emirlerine uyan ve yasaklarından sakınanlarına da melek adı verilmektedir. Bunların hepsi gözle görülemeyen varlıklardır. Mahiyetleri hakkında kesin bir bilgiye sahip değiliz. Ayrıca insanı iyiliğe sevk eden duyguları melek, kötü işlere sevk eden duyguları da şeytan olarak nitelendiren müfessirler de vardır.

14. aydı uḍu bėrgil maŋa ḳoparılur künke tegi.

14. İblis de, "Öyleyse bana, kıyamete kadar süre ver" dedi.

قَالَ إِنَّكَ مِنَ الْمُنظَرِينَ {الأعراف/15}

15. aydı sen zamān bėrilmişlerdin sen.

15. Allah, "Peki, sana istediğin bu süre verilmiştir" buyurdu.

قَالَ فَبِمَا أَغْوَيْتَنِي لَأَقْعُدَنَّ لَهُمْ صِرَاطَكَ الْمُسْتَقِيمَ {الأعراف/16}

16. aydı anıŋ birle kim azdurduŋ mėni olturuġlı oḳ men anlarḳa köni yoluŋda.

16. Bunun üzerine İblis şöyle dedi: "Sen beni Âdem yüzünden nasıl azdırdıysan, yemin olsun ki, ben de Âdemoğullarına karşı Senin gösterdiğin doğru yolun üzerinde pusuya yatıp bekleyeceğim."

ثُمَّ لَآتِيَنَّهُم مِّن بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ وَعَنْ أَيْمَانِهِمْ وَعَن شَمَآئِلِهِمْ وَلاَ تَجِدُ أَكْثَرَهُمْ شَاكِرِينَ {الأعراف/17}

17. yana kelgey ök men anlarḳa öŋdünlerindin kėḍinlerindin oŋ ḳollarındın sol ḳollarındın. bulmaġay sen üküşreklerini şükr ötegliler.

17."Sonra da onlara önlerinden, arkalarından, sağlarından ve sollarından sokulacağım (altlarından girip üstlerinden çıkacağım) ve Sen de göreceksin ki, onların çoğu Sana şükretmeyecek."

قَالَ اخْرُجْ مِنْهَا مَذْؤُومًا مَّدْحُورًا لَّمَن تَبِعَكَ مِنْهُمْ لَأَمْلأَنَّ جَهَنَّمَ مِنكُمْ أَجْمَعِينَ {الأعراف/18}

18.aydı çıḳġıl andın ḫorlanmış sürsükmiş. kim uḍsa saŋa anlardın toldurġay oḳ men tamuġḳa silerdin yumḳıdın.

18. Allah, "Çık oradan alçak, rezil! Ben de yemin ediyorum ki, cehennemi tamamen sizlerle ve size uyanlarla dolduracağım" dedi.

وَيَا آدَمُ اسْكُنْ أَنتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ فَكُلاَ مِنْ حَيْثُ شِئْتُمَا وَلاَ تَقْرَبَا هَذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ {الأعراف/19}

19.ay ādem amrulup turġıl sen cüftüŋ birle uştmaḥda yėŋler ḳayudın tilese siler yawumaŋlar bu yıġaçḳa bolġay siler küç ḳılıġlılardın.

19. Allah Âdem'e yönelip, "Ey Âdem!" dedi. "Sen ve eşin şu bahçeye yerleşin, istediğiniz gibi yiyin için. Fakat şu ağaca sakın yaklaşmayın.[562] Aksi takdirde kendinize zulmetmiş olursunuz."

فَوَسْوَسَ لَهُمَا الشَّيْطَانُ لِيُبْدِيَ لَهُمَا مَا وُورِيَ عَنْهُمَا مِن سَوْءَاتِهِمَا وَقَالَ مَا نَهَاكُمَا رَبُّكُمَا عَنْ هَذِهِ الشَّجَرَةِ إِلاَّ أَن تَكُونَا مَلَكَيْنِ أَوْ تَكُونَا مِنَ الْخَالِدِينَ {الأعراف/20}

20. çuvşadı bulġadı ol ėkkike yek belgürtmek üçün ol ėkkike ol kim örtüldi olar ėkkide ėsizlikleridin aydı yıġmadı silerni iḍiŋizler bu yıġaçdın meger bolmaḳıŋızlardın ėkki ferişteler azu bolmaḳıŋız meŋgü ḳalıġlılardın.

20. Bunun üzerine şeytan, onlara gizli olan edep yerlerini açmaları (cinselliklerini fark etmeleri) için vesvese verdi. Onlara, "Rabbinizin size şu ağaca yaklaşmanızı yasaklamasının tek sebebi, sizin melekler gibi olmanızı ya da sonsuza kadar yaşamanızı istememesidir" dedi.

وَقَاسَمَهُمَا إِنِّي لَكُمَا لَمِنَ النَّاصِحِينَ {الأعراف/21}

21.ant içti olar ėkkike men silerke edgü saḳınıġlılardın.

21. Onlara, "Ben sadece iyiliğiniz için size öğüt veriyorum" diye yeminler etti.

فَدَلاَّهُمَا بِغُرُورٍ فَلَمَّا ذَاقَا الشَّجَرَةَ بَدَتْ لَهُمَا سَوْءَاتُهُمَا وَطَفِقَا يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا مِن وَرَقِ الْجَنَّةِ وَنَادَاهُمَا رَبُّهُمَا أَلَمْ أَنْهَكُمَا عَن تِلْكُمَا الشَّجَرَةِ وَأَقُل لَّكُمَا إِنَّ

562 Krş. Bakara 2/35 ve ilgili not.

الشَّيْطَانَ لَكُمَا عَدُوٌّ مُّبِينٌ {الأعراف/22}

22.yolçıladı olarnı armaḳ birle. ḳaçan tattılar erse yıġaçnı belgürdi ol ėkkegüke uwıt yinleri. yapçuru törçidiler ol ėkki üze uştmaḥ yapurġaḳındın. ündedi olar ėkkegüni iḍileri yıġmadı mu silerni ol yıġaçınıŋızlardın aymadı mu silerke çın yek siler ėkkegüke düşmen turur belgülüg?

22. Sonunda onları aldattı. Onlar o ağacın meyvesinden tadınca, edep yerlerinin açıkta kaldığını fark ettiler ve hemen bahçedeki ağaç yapraklarıyla oralarını örtmeye başladılar. Rableri onlara şöyle seslendi: "Ben sizin bu ağaca yaklaşmanızı yasaklamamış ve şeytanın sizin apaçık düşmanınız olduğunu söylememiş miydim?"

قَالاَ رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنفُسَنَا وَإِن لَّمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ {الأعراف/23}

23. aydılar iḍimizā! küç ḳıldımız özlerimizke. eger örtmese sen bizni yarlıḳamasa sen bolġay oḳ miz ziyān ḳılıġlılardın.

23. Âdem ve eşi, "Rabbimiz! Biz kendimize zulmettik. Eğer Sen bizi bağışlamaz, esirgeyip bize acımazsan, hiç şüphesiz hüsrana uğrarız" dediler.

قَالَ اهْبِطُواْ بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ وَلَكُمْ فِي الأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ إِلَى حِينٍ {الأعراف/24}

24.aydı tüşüŋ amarınıŋızlar amarıke düşmen. silerke yer içinde ornaġu turuġlaġ ėnçermek bir vaḳtḳa tėgi.

24. Bunun üzerine Allah şöyle buyurdu: "(Bundan böyle hayat kavgası, geçim derdi için) birbirinize düşman olarak o bahçeden çıkın gidin.[563] Yeryüzünde size, belli bir süre yerleşme ve oradaki nimetlerden faydalanma imkânları verilmiştir."

قَالَ فِيهَا تَحْيَوْنَ وَفِيهَا تَمُوتُونَ وَمِنْهَا تُخْرَجُونَ {الأعراف/25}

25. aydı anıŋ içinde tirlür siler anıŋ içinde ölür siler yana andın çıḳarulur siler.

563 Krş. Bakara 2/35-38.

25. "Siz orada yaşayacak, orada ölecek ve yine diriltilerek (kıyamet günü) oradan çıkarılacaksınız."

يَا بَنِي آدَمَ قَدْ أَنزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا يُوَارِي سَوْءَاتِكُمْ وَرِيشًا وَلِبَاسُ التَّقْوَىَ ذَلِكَ خَيْرٌ ذَلِكَ مِنْ آيَاتِ اللهِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ {الأعراف/26}

26. ay ādem oğlanları indürdimiz siler üze keḍim örter uwutıŋızlarnı yuŋ tawar saḳnuḳluḳ kėḍimi ol yėgrek turur. ol Taŋrı belgülerindin bolġay kim anlar pend alınġaylar.

26. Ey Âdemoğulları! Biz, size hem edep yerlerinizi örtecek, hem de sizi güzel gösterecek süslü elbiseler yapmayı öğrettik.[564] Fakat bilin ki, takvâ elbisesini giymek; Allah'ın emir ve yasakları konusunda sorumluluk sahibi, duyarlı ve bilinçli olmak var ya, işte o hepsinden daha hayırlıdır. İşte bu da Allah'ın kullarına olan lutuf ve nimetini gösteren delillerindendir. İnsanlar bütün bunları düşünüp ibret almalıdırlar.

يَا بَنِي آدَمَ لاَ يَفْتِنَنَّكُمُ الشَّيْطَانُ كَمَا أَخْرَجَ أَبَوَيْكُم مِّنَ الْجَنَّةِ يَنزِعُ عَنْهُمَا لِبَاسَهُمَا لِيُرِيَهُمَا سَوْءَاتِهِمَا إِنَّهُ يَرَاكُمْ هُوَ وَقَبِيلُهُ مِنْ حَيْثُ لاَ تَرَوْنَهُمْ إِنَّا جَعَلْنَا الشَّيَاطِينَ أَوْلِيَاء لِلَّذِينَ لاَ يُؤْمِنُونَ {الأعراف/27}

27.ay ādem oğlanları bulġamasun silerni yek neteg kim çıḳardı ėkki ataŋız anaŋıznı uştmaḫdın soyar olar ėkkidin keḍimlerini körkitgü üçün anlarḳa olarnıŋ uwut yinlerini. ol körür silerni ol anıŋ ḳayusı andın kim siler körmes siler olarnı. biz ḳıldımız yeklerni iş erkligleri dostlar anlarḳa kim kėrtgünmesler.

27. Ey Âdemoğulları! Sakın şeytan ana ve babanızın edep yerlerini açmaları için giysilerini soyarak onları cennetten çıkardığı gibi, sizi de aldatıp başınıza bir dert açmasın. Çünkü şeytan ve onun yandaşları sizi zayıf bir yönünüzden yakalarlar. Bilin ki, Biz şeytanları inanmayanların yakın dost ve yardımcıları yaptık.

وَإِذَا فَعَلُواْ فَاحِشَةً قَالُواْ وَجَدْنَا عَلَيْهَا آبَاءنَا وَاللّهُ أَمَرَنَا بِهَا قُلْ إِنَّ اللهَ لاَ يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاء أَتَقُولُونَ عَلَى اللهِ مَا لاَ تَعْلَمُونَ {الأعراف/28}

28. ḳaçan ḳılsalar yawuz işni ayturlar buldumız anıŋ üze atalarımıznı Taŋrı fermānladı biziŋke. ayġıl bütünlükün Taŋrı fermānlamas bolmaçı yawuz işni. ayur mu siler Taŋrı üze anı kim bilmes siler?

564 Lafzen, "Verdik."

28. Bunun içindir ki, inanmayan o insanlar Kâbe'yi çıplak tavaf ettikleri[565] zaman, "Biz atalarımızdan böyle gördük, zaten Allah da bize böyle emretmiştir" derler. Resûlüm! Sen onlara de ki: "Allah çirkin işleri emretmez. Bilmediğiniz, aslı esası olmayan şeyleri Allah'a mı isnad ediyorsunuz?"[566]

قُلْ أَمَرَ رَبِّي بِالْقِسْطِ وَأَقِيمُواْ وُجُوهَكُمْ عِندَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ كَمَا بَدَأَكُمْ تَعُودُونَ {الأعراف/29}

29. ayġıl fermānladı meniŋ iḍim! tüzlük birle. tutuŋlar yüzleriŋizni tėgme mezgit ḳatında oḳıŋlar anı ḳatıġsız ḳılıġlılar yol aŋar dīnni müsülmānlıḳın. neteg kim törütti silerni yana yanar siler.

29. Yine de ki: "Rabbim bana her zaman tevhid inancına bağlı olmayı[567] emretmiştir. Siz de ibadetinizi yalnız O'nun için yapın, gerçek dinin O'nun dini olduğu bilinciyle O'na yürekten yalvarın yakarın. Bilin ki, Allah ilk defa sizi nasıl yarattıysa sonunda (tekrar diriltilip) hesap vermek üzere yine O'na döneceksiniz."[568]

فَرِيقًا هَدَى وَفَرِيقًا حَقَّ عَلَيْهِمُ الضَّلاَلَةُ إِنَّهُمُ اتَّخَذُوا الشَّيَاطِينَ أَوْلِيَاء مِن دُونِ اللّهِ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُم مُّهْتَدُونَ {الأعراف/30}

30. bir ögürḳa köni yol körkütti taḳı bir ögür yaraşı boldı anlar üze yolsuzluḳ. anlar tutttılar yeklerni dostlar Taŋrıda aḍın sėznürler anlar köni yolḳa könilmişler.

30. Allah insanların bir kısmını doğru yola ulaştırdı. Bir kısmı da sapıklığı hak etmiştir. Çünkü onlar Allah'ı bırakıp şeytanı dost edindiler. Üstelik kendilerinin doğru yolda olduğunu zannetmektedirler.

يَا بَنِي آدَمَ خُذُواْ زِينَتَكُمْ عِندَ كُلِّ مَسْجِدٍ وكُلُواْ وَاشْرَبُواْ وَلاَ تُسْرِفُواْ إِنَّهُ لاَ يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ {الأعراف/31}

565 Lafzen, "Kötü ve çirkin bir iş yaptıkları."

566 Âyette "Çirkin bir iş" diye çevirdiğimiz "Fahşâ" kelimesi zina, cimrilik vb. yüz kızartıcı ve tiksindirici işler anlamına geldiği gibi, yine hayâsızca bir iş olan çıplak olarak Kâbe'yi tavaf etmeyi de içerir. Âyette kelime genel anlamda kullanılmakla birlikte, Taberî bunu Kâbe'nin çıplak olarak tavaf edilmesi şeklinde açıklamıştır. Cahiliye döneminde müşrik Araplar Kâbe'yi çıplak olarak tavaf ederlerken, "Biz anamızdan doğduğumuz gibi bu ibadeti ifa ediyoruz, biz atalarımızdan böyle gördük" diyorlardı. Mücahid, o dönemde tavaf ederken kadınların da sadece avret yerlerini örttüklerini nakleder.

567 Lafzen, "Adaletli olmayı."

568 Krş. Yûnus 106-105/10.

31. ay ādem oġlanları alınızlar ėtigiŋizlerni tėgme mezgit üskinde yėŋler içiŋler oruḳdın keçürmeŋler ol sewmes oruḳda keçrüglilerni.

31. Ey Âdemoğulları! Kâbe'yi tavaf edeceğiniz her vakit elbiselerinizi giyinin, edep yerlerinizi örtün. (Hac esnasında daha çok sevap kazanmak için yememezlik etmeyin) yiyin için, fakat savurganlık etmeyin.[569] Çünkü Allah savurganlık edenleri sevmez.

قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللهِ الَّتِي أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَالْطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ قُلْ هِي لِلَّذِينَ آمَنُواْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا خَالِصَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ كَذَلِكَ نُفَصِّلُ الآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ {الأعراف/32}

32. ayġıl kim ḥarām ḳıldı Taŋrı ėtigini ol kim çıḳardı ḳullarıŋa arıġlar rūzīdin. ayġıl ol anlarḳa kim kėrtgündiler yaḳınraḳ tiriglik içinde ḳatıġsız ḳopmaḳ küni içinde. andaġoḳ aḍrar seçer miz belgülerni ol boḍunḳa kim bilirler.

32. Resûlüm! Sen onlara de ki: "Allah'ın kulları için yaratmış olduğu giysileri, temiz ve helâl yiyecekleri kim haram kılabilir?" Yine de ki: "Bütün bunlar bu dünyada müminlerin hakkıdır. Kıyamet gününde ise yalnız onlara verilecektir." İşte Biz âyetlerimizi böyle ayrıntılı olarak açıklıyoruz; fakat bunu anlayacak olanlar, bilgi sahibi kimselerdir.[570]

قُلْ إِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّيَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَالإِثْمَ وَالْبَغْيَ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَأَن تُشْرِكُواْ بِاللهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ سُلْطَانًا وَأَن تَقُولُواْ عَلَى اللهِ مَا لاَ تَعْلَمُونَ {الأعراف/33}

33. ayġıl çın kim ḥarām ḳıldı meniŋ iḍim! yawuz işlerni ol kim belgülüg boldı. andın ol kim belgüsüz boldı taḳı yazuḳ artuḳluḳnı tilemek ḥaḳsızın ortaḳ ḳatmaḳınızlarnı Taŋrı indürmegińçe aŋar erkliglik kim aymaḳınızlarnı Taŋrıḳa anı kim bilmes siler.

33. Ey Peygamber! Onlara yine şöyle de: "Benim Rabbimin haram kıldığı hususlar sadece şunlardır: 'Gizli ve açık işlenen yüz kızartıcı çirkin işler, her türlü kötülük, haksızlık ederek başkasının malına canına tecavüz etmek, kendilerine tapınılacağına dair Allah'ın hiçbir delil

569 Müşrik Araplar, cahiliye âdetine göre Kâbe'yi çıplak olarak tavaf ederlerdi. "Biz gündelik elbise ile Kâbe'yi tavaf etmeyiz, elbiselerimizden soyunduğumuz gibi, günahlarımızdan da arınıyoruz" derlerdi. Ayrıca hac esnasında kuru azık dışında bir şey yemezlerdi. Böylece haccın daha makbul olacağını düşünürlerdi.

570 Bu âyete göre, müminler bilgili ve çalışkan bir toplum olarak dünyada güçlü bir konuma gelmeli, dünyanın güzel nimetlerinden yararlanmalı ve bir kısım nimetlerden uzak yaşamayı dindarlık olarak görmemelidir. Fakat bu nimetleri lutfeden Allah'a şükrü unutmamalı ve şımarmamalıdır. Allah'ın razı olacağı bir hayat yaşayarak âhiret nimetlerine de nâil olmalıdır.

indirmediği şeyleri O'na ortak koşmak ve (kendi kendinize haramlar icad ederek) hakkında bilgi sahibi olmadığınız yalan yanlış şeyleri Allah'a isnad etmek.'"

وَلِكُلِّ أُمَّةٍ أَجَلٌ فَإِذَا جَاء أَجَلُهُمْ لاَ يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلاَ يَسْتَقْدِمُونَ {الأعراف/34}

34.tėgme gürūhḳa vaḳt turur urulmış ḳaçan kelse vaḳtları teʾẖīr ḳılmaslar yaʿnī küymesler bir sāʿat yme aşunmaslar.

34. (Bu yasaklara kulak asmayan müşrikler şunu bilsinler ki,) her milletin bir eceli vardır. Ecelleri geldiğinde, onu ne bir an geciktirebilirler ne de öne alabilirler.

يَا بَنِي آدَمَ إِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ رُسُلٌ مِّنكُمْ يَقُصُّونَ عَلَيْكُمْ آيَاتِي فَمَنِ اتَّقَى وَأَصْلَحَ فَلاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ {الأعراف/35}

35.ay ādem oġlanları ḳaçan kelse silerke yalawaçlar silerdin keçmişni keleçü ḳılurlar siler üze belgülerimni kim saḳnuḳluḳ ḳılsa taḳı ėḍgülük ḳılsa ḳorḳunç yoḳ anlar üze ap yme anlar ḳaḍġurarlar.

35. Ey Âdemoğulları! Size içinizden benim âyetlerimi anlatan elçiler geldiği zaman, kim Benim emir ve yasaklarım konusunda sorumlu, duyarlı, bilinçli davranır ve kendini düzeltirse bilsin ki, onlar için bir korku yoktur ve onlar hiç üzülmeyeceklerdir.

وَالَّذِينَ كَذَّبُواْ بِآيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُواْ عَنْهَا أُوْلَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ {الأعراف/36}

36. anlar kim yalġanḳa tuttılar belgülerimizni uluġsıglıḳ ḳıldılar andın anlar ot iḍileri anlar anıŋ içinde meŋgü ḳalıġlılar.

36. Fakat âyetlerimizi yalanlayan ve onları küçümseyerek büyüklük taslayan kimseler de bilsinler ki, onlar cehennemliktirler ve orada asırlarca kalacaklardır.

فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِآيَاتِهِ أُوْلَئِكَ يَنَالُهُمْ نَصِيبُهُم مِّنَ الْكِتَابِ حَتَّى إِذَا جَاءتْهُمْ رُسُلُنَا يَتَوَفَّوْنَهُمْ قَالُواْ أَيْنَ مَا كُنتُمْ تَدْعُونَ مِن دُونِ اللهِ قَالُواْ ضَلُّواْ عَنَّا وَشَهِدُواْ عَلَى أَنفُسِهِمْ أَنَّهُمْ كَانُواْ كَافِرِينَ {الأعراف/37}

37. kim ol küç ḳılġanraḳ anıŋdın kim ḳoşdı Taŋrı üze yalġannı. azu yalġanḳa tutsa anıŋ belgülerini. anlar tėger anlarḳa ülüşleri bitigdin. ḳaçan ḳaçan keldi erse olarḳa yalavaçlarımız cānların alur anlarnıŋ aydılar ḳanda turur ol kim oḳır erdiŋizler Taŋrıda aḍınḳını. aydılar yėttiler bizdin taḳı tanuḳluḳ bėriŋler özleri üze anlar erdiler tanıġlılar.

37. (Söyler misiniz,) uydurdukları yalanları Allah'a isnad eden iftiracılardan veya O'nun âyetlerini yalanlayanlardan daha zâlim kim olabilir? Böyle kimseler, kendileri için dünyada takdir edilmiş olan belli bir ömür süreceklerdir. Nihayet ölüm meleklerimiz gelip onların canlarını alırken, "Sizin Allah'ı bırakıp da tapındığınız şeyler hani nerede?" diyecekler; onlar da (çaresizlik içinde), "Bizi bırakıp gittiler" diyerek kâfir olduklarına dair kendi aleyhlerine şahitlik yapacaklar, küfürlerini itiraf edeceklerdir.

قَالَ ادْخُلُواْ فِي أُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِكُم مِّنَ الْجِنِّ وَالإِنسِ فِي النَّارِ كُلَّمَا دَخَلَتْ أُمَّةٌ لَّعَنَتْ أُخْتَهَا حَتَّى إِذَا ادَّارَكُواْ فِيهَا جَمِيعًا قَالَتْ أُخْرَاهُمْ لأُولاَهُمْ رَبَّنَا هَؤُلاء أَضَلُّونَا فَآتِهِمْ عَذَابًا ضِعْفًا مِّنَ النَّارِ قَالَ لِكُلٍّ ضِعْفٌ وَلَكِن لاَّ تَعْلَمُونَ {الأعراف/38}

38. aydı kiriŋler ögürler içinde keçti ök silerde öŋdün perīlerdin kişilerdin ot içinde. tėgme yolı kirse bu ögür ḳarġarlar ėşlerini. ḳaçan kim yėtülseler tėgseler anıŋ içinde yumḳı. aydı kėḍinkileri öŋdünleriŋe iḍimizā! bular azdurdılar bizni bėrgil anlarḳa ḳın ḳat ḳat otdın aydı tėgme gürūhḳa ėkki anıŋça yoḳ kim bilmesler.

38. O gün Allah o müşriklere, "Sizden önce gelip geçen ve ateşte yanacak olan cin ve insan topluluklarına siz de katılın bakalım" diyecek ve her topluluk cehenneme girdiğinde yoldaşına lânet edecektir. Nihayet hepsi cehenneme dolunca sonradan girenler önce giren liderlerini göstererek, "Rabbimiz! Bizi yoldan çıkaranlar işte bunlardır, onların azabını ikiye katla" diyecekler, Allah da şöyle buyuracaktır: "Her birinin azabı iki kattır,[571] fakat siz bilmiyorsunuz."

571 Herkesin azabının iki kat olması; öncekilerin (önderlerin) küfürleri ve insanları saptırmaları, sonrakilerin de küfürleri ve öncekileri körü körüne taklit etmeleri sebebiyledir.

وَقَالَتْ أُولاَهُمْ لأُخْرَاهُمْ فَمَا كَانَ لَكُمْ عَلَيْنَا مِن فَضْلٍ فَذُوقُواْ الْعَذَابَ بِمَا كُنتُمْ تَكْسِبُونَ {الأعراف/39}

39. aydı öŋdünleri kėḍinleriŋe ermedi silerke biziŋ üze bir artuḳluḳdın. tatıŋlar ḳınnı anıŋ birle kim ḳazġanur erdiŋizler.

39. Öncekiler de sonrakilere, “Sizin bizden ne üstünlüğünüz, ne farkınız var ki?! Siz de yaptıklarınızdan dolayı hak ettiğiniz azabı çekin” diyecekler.

إِنَّ الَّذِينَ كَذَّبُواْ بِآيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُواْ عَنْهَا لاَ تُفَتَّحُ لَهُمْ أَبْوَابُ السَّمَاء وَلاَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى يَلِجَ الْجَمَلُ فِي سَمِّ الْخِيَاطِ وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُجْرِمِينَ {الأعراف/40}

40. bütünlükün anlar yalġanḳa tutttılar biziŋ belgülerimizni uluġsıġlıḳ ḳıldılar andın açılmas anlarḳa kök ḳapuġları kirmesler uştmaḫḳa kirginçeke tėgi ingen tėwe yigne urdusı içiŋe. andaġoḳ yanut bėrür miz yazuḳluġlarḳa.

40. Evet, âyetlerimizi yalanlayıp onları küçümseyerek büyüklük taslayan kimselerin duaları kabul edilmez.[572] Ve onlar deve[573] iğne deliğinden geçmedikçe cennete giremezler. İşte biz küfür suçu işleyenleri böyle cezalandırırız.

لَهُم مِّن جَهَنَّمَ مِهَادٌ وَمِن فَوْقِهِمْ غَوَاشٍ وَكَذَلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ {الأعراف/41}

41. anlarḳa tamuġda yaḍımlar üstünlerindin örtügler. andaġoḳ yanut bėrür miz küç ḳılıġlılarḳa.

41. Onların altlarındaki yatak da üstlerindeki örtüler de cehennem ateşindendir. İşte biz küfürde direnen müşrikleri böyle cezalandırırız.

وَالَّذِينَ آمَنُواْ وَعَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ لاَ نُكَلِّفُ نَفْسًا إِلاَّ وُسْعَهَا أُوْلَئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ {الأعراف/42}

572 Lafzen, “Onlar için göğün kapıları açılmaz.”

573 Âyette çoğunluk tarafından “el-Cemelü” (Deve) şeklinde okunan kelime, İbn Abbas ve Sa‘îd b. Cübeyr’in kıraatinde “el-Cümlü” ve “el-Cümmelü” şeklindedir. Bu durumda bu kelime “Gemilerde kullanılan halat” anlamına gelir. Edebî bakımdan da deve ile iğne deliği arasında bir münasebet yoktur. Teşbih bakımından halat ile iğne deliği arasında bir ilgi vardır. Çünkü halatın iğne deliğinden geçmesi mümkün değildir. Bununla beraber Araplar arasında büyük nesnelerin deveye, çok dar şeylerin de iğne deliğine benzetilmesi de yaygındır. Maksat bir şeyin imkânsızlığını anlatmaktır ki, Türkçe’mizdeki “Balık kavağa çıkmadıkça..” sözü bunun bir benzeridir.

42. anlar kim kėrtgündiler ḳıldılar ėḍgülüklerni fermānlamas miz bir etözke meger küçi yetmişinçe anlar tururlar uştmaḫ iḍileri. anlar anıŋ içinde meŋgü ḳalıġlılar.

42. İman edip yararlı işler yapanlara gelince -ki Biz kimseyi yapamayacağı bir şeyle yükümlü tutmayız-[574], işte onlar cennetliktirler ve orada sürekli kalacaklardır.

وَنَزَعْنَا مَا فِي صُدُورِهِم مِّنْ غِلٍّ تَجْرِي مِن تَحْتِهِمُ الْأَنْهَارُ وَقَالُواْ الْحَمْدُ لِلّهِ الَّذِي هَدَانَا لِهَذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلا أَنْ هَدَانَا اللّهُ لَقَدْ جَاءتْ رُسُلُ رَبِّنَا بِالْحَقِّ وَنُودُواْ أَن تِلْكُمُ الْجَنَّةُ أُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ {الأعراف/43}

43. çıḳarġay miz ne kim köŋülleri içinde yawuz saḳınç aḳar anlar altınlarından arıḳlar. ayġaylar ögdi şükr ü sipās Taŋrıḳa ol kim köndürdi bizni muŋar ermedimiz yolḳa oŋulġu eger köndürmese bizni Taŋrı. keldürdiler ök iḍimiz! yalavaçları kėrtü yaraşı. ündenilgeyler munu silerke uştmaḫ tėp ḫayrāt bėrildiŋizler anı anı kim ḳılur erdiŋizler.

43. Biz cennette onların kalplerinden kin ve nefreti söküp atarız. Alt taraflarından ırmaklar akarken, mutluluk içinde şöyle dua ederler: “Hamd olsun bizi bu nimetlere kavuşturan Allah’a! Eğer O bize hidayet lutfetmemiş olsaydı, biz doğru yolu bulup bu nimetlere eremezdik. Rabbimizin elçileri bize gerçekten de doğruyu söylemişler.” Bu sırada onlara şöyle seslenilecek: “Yaptığınız güzel işlerden dolayı size vâdolunan cennet işte budur.”

وَنَادَى أَصْحَابُ الْجَنَّةِ أَصْحَابَ النَّارِ أَن قَدْ وَجَدْنَا مَا وَعَدَنَا رَبُّنَا حَقًّا فَهَلْ وَجَدتُّم مَّا وَعَدَ رَبُّكُمْ حَقًّا قَالُواْ نَعَمْ فَأَذَّنَ مُؤَذِّنٌ بَيْنَهُمْ أَن لَّعْنَةُ اللّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ {الأعراف/44}

44. ündegey uştmaḫ iḍileri tamuġ iḍileri buldımız oḳ ol kim vaʿde bėrdiŋ biziŋke iḍimiz! yaraşı. nek buldıŋızlar mu ol kim vaʿde ḳıldı iḍiŋizler yaraşı aydılar hee. ḳıḳırġay bir ḳıḳrıġlı anlar ara Taŋrınıŋ ḳarġamaḳı küç ḳılıġlılar üze.

44-45. O gün cennetlikler, cehennemliklere şöyle seslenecek: “Biz Rabbimizin bize vâdettiklerinin tamamen gerçek olduğunu gördük. Nasıl, siz de Rabbinizin size vâdettiğinin gerçek olduğunu gördünüz mü?!” Onlar, “Ne yazık ki, evet” diyecekler. Onlar aralarında böyle konuşurken birisi, “Allah’ın lâneti, insanları Allah’ın yolundan alıkoyan, eğri yola gitmelerini isteyen, âhirete de inanmayan zâlimlerin üstüne olsun” diye haykıracak.

574 Krş. Bakara 2/286.

الَّذِينَ يَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ اللهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا وَهُم بِالآخِرَةِ كَافِرُونَ {الأعراف/45}

45. anlar kim yüz ewrerler Taŋrı yolındın tilerler anı egrilikin anlar kėḏinki ajunḳa tanıġlılar.

44-45. O gün cennetlikler, cehennemliklere şöyle seslenecek: "Biz Rabbimizin bize vâdettiklerinin tamamen gerçek olduğunu gördük. Nasıl, siz de Rabbinizin size vâdettiğinin gerçek olduğunu gördünüz mü?!" Onlar, "Ne yazık ki, evet" diyecekler. Onlar aralarında böyle konuşurken birisi, "Allah'ın lâneti, insanları Allah'ın yolundan alıkoyan, eğri yola gitmelerini isteyen, âhirete de inanmayan zâlimlerin üstüne olsun" diye haykıracak.

وَبَيْنَهُمَا حِجَابٌ وَعَلَى الأَعْرَافِ رِجَالٌ يَعْرِفُونَ كُلاًّ بِسِيمَاهُمْ وَنَادَوْاْ أَصْحَابَ الْجَنَّةِ أَن سَلاَمٌ عَلَيْكُمْ لَمْ يَدْخُلُوهَا وَهُمْ يَطْمَعُونَ {الأعراف/46}

46. ol ėkki gürūh ara örtüg yaʿnī perde ol. kötgiler üze erenler bar bilirler ḳamuġnı sīmāları birle yaʿnī ḳırtışları birle. ündegeyler uştmaḫ iḏilerine āsānlıḳ siler üze tėp kirmegeyler aŋar anlar umınç tutġaylar.

46. Cennetliklerle cehennemliklerin arasında bir sur vardır.[575] Surların burçlarında bulunan birtakım insanlar iki taraftakileri de yüzlerinden tanırlar ve henüz cennete girmemiş, fakat oraya girmeye can atan cennetliklere, "Selâm olsun size!" diye seslenirler.

وَإِذَا صُرِفَتْ أَبْصَارُهُمْ تِلْقَاء أَصْحَابِ النَّارِ قَالُواْ رَبَّنَا لاَ تَجْعَلْنَا مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ {الأعراف/47}

47. ḳaçan ewrülse közleri ot iḏileri tuşıŋa ayġaylar iḏimizā! ḳılmaġıl bizni küç ḳılıġlı boḏunlar birle.

47. Gözleri cehennemliklere çevrilince de şöyle derler: "Rabbimiz! Bizi bu zâlimlerle bir araya getirme!"

وَنَادَى أَصْحَابُ الأَعْرَافِ رِجَالاً يَعْرِفُونَهُمْ بِسِيمَاهُمْ قَالُواْ مَا أَغْنَى عَنكُمْ جَمْعُكُمْ وَمَا كُنتُمْ تَسْتَكْبِرُونَ {الأعراف/48}

575 Krş. Hadîd 57/13.

48. ündegey kötgiler iḍileri erenlerni bilürler anlarnı ḳırtışları nişānları birle ayġaylar nė muŋsuz ḳıldı silerdin nėme dünyā tėrdükünüzler ol kim uluġsıġlıḳ ḳılur erdiŋizler.

48-49. Burçlardaki bu kimseler,[576] dünyadaki simalarından tanıdıkları (ve şimdi cehennemde gördükleri) kimselere şöyle seslenirler: "Biriktirdiğiniz mallar, sayıca çok olmanız, kibirlenmenize sebep olan şeyler (işte gördünüz) size hiçbir fayda sağlamadı. Şu cennete gidenler, hani sizin, Allah'ın rahmet ve şefkati öylelerine ulaşmaz diye yeminler ettiğiniz kimseler değil mi?" Bu sırada cennetliklere, "Siz cennete girin, size bir korku yok, siz hiç üzülmeyeceksiniz" diye seslenilir.

أَهَؤُلاء الَّذِينَ أَقْسَمْتُمْ لاَ يَنَالُهُمُ اللّهُ بِرَحْمَةٍ ادْخُلُواْ الْجَنَّةَ لاَ خَوْفٌ عَلَيْكُمْ وَلاَ أَنتُمْ تَحْزَنُونَ {الأعراف/49}

49. bular mu anlar ant içtiŋizler bilmes anlarnı tėp Taŋrı yarlıḳamaḳ birle. kiriŋler uştmaḫḳa yoḳ ḳorḳunç siler üze ap yme siler ḳaḍġarur siler.

48-49. Burçlardaki bu kimseler, dünyadaki simalarından tanıdıkları (ve şimdi cehennemde gördükleri) kimselere şöyle seslenirler: "Biriktirdiğiniz mallar, sayıca çok olmanız, kibirlenmenize sebep olan şeyler (işte gördünüz) size hiçbir fayda sağlamadı. Şu cennete gidenler, hani sizin, Allah'ın rahmet ve şefkati öylelerine ulaşmaz diye yeminler ettiğiniz kimseler değil mi?" Bu sırada cennetliklere, "Siz cennete girin, size bir korku yok, siz hiç üzülmeyeceksiniz" diye seslenilir.

وَنَادَى أَصْحَابُ النَّارِ أَصْحَابَ الْجَنَّةِ أَنْ أَفِيضُواْ عَلَيْنَا مِنَ الْمَاء أَوْ مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّهُ قَالُواْ إِنَّ اللّهَ حَرَّمَهُمَا عَلَى الْكَافِرِينَ {الأعراف/50}

50.ündegey tamuġ iḍileri uştmaḫ iḍilerine kim ḳuya bėriŋler biziŋ üze suwdın azu andın kim rūzī ḳıldı Taŋrı. ayġaylar bütünlükün Taŋrı ḥarām ḳıldı ol ėkkisiŋe tanıġlılar üze.

50. Öte yandan cehennemlikler de cennetliklere şöyle yalvaracaklar: "(Yandık!) Bize biraz su verin de içelim, ya da Allah'ın size verdiği nimetlerden biraz da bize verin." Cennetlikler ise, "Allah bunları yiyip içmeyi kâfirlere haram kılmıştır" diye cevap verecekler.

576 Burçların üzerindekiler, Â'râf ashabıdır. Bunların kimler olduğu hususunda şu yorumlar yapılmıştır: 1- İyi ve kötü amelleri eşit olan müminler. 2- Ahirette müminlerle kâfirleri yüzlerinden tanıyacak olan melekler. 3- Cennetlik ve cehennemlikler hakkında şahitlik yapacak olan peygamberler. 4. Cennete veya cehenneme girmeyecek durumda olan kimseler, meselâ fetret devri, yani iki peygamber arasında yaşayan ve kendisine tebliğ ulaşmayan kimseler vb.

الَّذِينَ اتَّخَذُواْ دِينَهُمْ لَهْوًا وَلَعِبًا وَغَرَّتْهُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا فَالْيَوْمَ نَنسَاهُمْ كَمَا نَسُواْ لِقَاء يَوْمِهِمْ هَذَا وَمَا كَانُواْ بِآيَاتِنَا يَجْحَدُونَ {الأعراف/51}

51.anlar kim tuttılar dīnlerini oyun satu ardı anlarnı yaḳınraḳ tiriglik. bu kün ḳoḍġay miz olarnı neteg kim unıttı bu künleriŋe tuşmaḳnı ol kim erdiler biziŋ belgülerimizke tanar erdiler.

51. Çünkü bu kâfirler dinlerini eğlence ve oyun haline getirmişlerdi ve dünya hayatı onları aldatmıştı. Onlar, böyle bir günle karşılaşacaklarını nasıl unutmuşlar ve âyetlerimizi inkâr etmişlerse, bugün de Biz onları öyle unutacağız.

وَلَقَدْ جِئْنَاهُم بِكِتَابٍ فَصَّلْنَاهُ عَلَى عِلْمٍ هُدًى وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ {الأعراف/52}

52. keltürdimiz ök anlarḳa bitig belgürttimiz anı yėg bilig üze köni yol. yarlıḳamaḳ ol boḍunḳa kim kėrtgünürler.

52. Biz onlara, doğru yolu göstermek ve rahmet kaynağı olmak üzere sağlam bilgi ve delillere dayalı olarak ayrıntılı şekilde açıkladığımız bir Kitab indirdik. Fakat bunu anlayacak olanlar inanan kimselerdir.

هَلْ يَنظُرُونَ إِلاَّ تَأْوِيلَهُ يَوْمَ يَأْتِي تَأْوِيلُهُ يَقُولُ الَّذِينَ نَسُوهُ مِن قَبْلُ قَدْ جَاءتْ رُسُلُ رَبِّنَا بِالْحَقِّ فَهَل لَّنَا مِن شُفَعَاء فَيَشْفَعُواْ لَنَا أَوْ نُرَدُّ فَنَعْمَلَ غَيْرَ الَّذِي كُنَّا نَعْمَلُ قَدْ خَسِرُواْ أَنفُسَهُمْ وَضَلَّ عَنْهُم مَّا كَانُواْ يَفْتَرُونَ {الأعراف/53}

53. köz tutmazlar meger soŋı yanışıŋa. ol kün kelür anıŋ soŋı yanışı ayġay anlar unıttılar ya'nī ḳoḍtılar munda öŋdün keldi ök iḍimiz! yalavaçları yaraşını. nek bar mu biziŋke yazuḳ keçrü ḳoldaçılardın yazuḳ keçrü ḳolsalar biziŋke. azu yandurulsa biz ḳılsa miz anda öŋinni ḳılur erdimiz. ziyān ḳıldılar özleriŋe azdı anlardın ol kim yalġan yaratur erdiler.

53. İnanmayanlar, bu Kitabın haber verdiği şeylerin sonucunu (kıyamet ve sonrası ile ilgili bilgilerin gerçekleşip gerçekleşmeyeceğini) bekleyip duruyorlar. Beklenen sonuç gerçekleştiği gün, daha önce bunu unutup göz ardı edenler, "Meğer Rabbimizin elçileri bize gerçeği getirmiş! Ne yapsak, şimdi bize yardım edecek şefaatçiler var mı acaba? Ya da dünyaya geri dönmenin ve orada daha önce yaptığımız yanlışlıklar (küfür ve şirk) yerine tevhide dayalı iyi işler yapabilmenin bir yolu yok mu?" diye çırpınıp duracaklar. (Ne yazık ki iş işten geçmiştir)

Onlar kendilerini hüsrana sürüklemişlerdir. Âhirette şefaatçi olacak diye uydurdukları putlar da kendilerini terk edip gitmiştir.

إِنَّ رَبَّكُمُ اللّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ يُغْشِي اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالنُّجُومَ مُسَخَّرَاتٍ بِأَمْرِهِ أَلاَ لَهُ الْخَلْقُ وَالأَمْرُ تَبَارَكَ اللّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ {الأعراف/54}

54. bütünlükün iḍiŋizler ol iḍi turur törütti köklerni yėrlerni altı kün içre yana uġradı ʿarş yaratmaḳḳa. örtti tünni kündüz üze ister anı ėwe kün ay yulduzlar yarlıġ tutup boyun bėrigliler anıŋ buyruḳı birle. bilgil aŋar ol yaratılmışlar fermān erk türk. ḳutluġ ḳıwlıġ iḍi ajunluġlar iḍisi.

54. Şüphesiz ki, Rabbiniz gökleri ve yeri altı günde yaratmış,[577] yarattığı her şeyin kanununu koymuş, evren üzerinde egemenlik kurmuştur.[578] Geceyi, onu hızlı bir şekilde izleyen gündüze örtüp bürüyen, güneşi, ayı, yıldızları yasalarına boyun eğdiren O'dur. Bilin ki, yaratma da yarattıklarını koyduğu yasalara göre yönetme de O'na aittir. Ne yücedir, âlemlerin Rabbi olan Allah!

ادْعُواْ رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً إِنَّهُ لاَ يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ {الأعراف/55}

55. oḳıŋlar iḍiŋizlerni zārīlıḳın örtügli ol. sewmes teŋde keçiglilerni.

55. Siz böylesine yüce olan Rabbinize boyun bükerek, için için yürekten yalvarın yakarın. Şüphesiz ki, Allah haddi aşanları, koyduğu yasalara aykırı dileklerde bulunanları sevmez.

وَلاَ تُفْسِدُواْ فِي الأَرْضِ بَعْدَ إِصْلاَحِهَا وَادْعُوهُ خَوْفًا وَطَمَعًا إِنَّ رَحْمَتَ اللّهِ قَرِيبٌ مِّنَ الْمُحْسِنِينَ {الأعراف/56}

56.artaḳlıḳ ḳılmaŋlar yer içinde anıŋ ėdgülikinde kėḍin oḳıŋlar anı ḳorḳa umnu. çınoḳ Taŋrı raḥmeti yawuḳ turur ėḍgülük ḳılıġlılarḳa.

577 Yerin ve göklerin altı günde yaratılması, dünyada hâkim olan bildiğimiz zaman ölçülerine göre değildir. Kur'an'da geçen gün kelimesi çeşitli zaman dilimlerini anlatmaktadır. Meselâ Allah katındaki bir günün, bizim hesabımıza göre Hac 22/47'de "Bin yıl"a, Secde 32/5 ve Meâric 70/4'te "Elli bin yıl"a denk olduğu bildirilir. Fussilet 41/10'da yeryüzünü iki günde, dağları, canlıları ve rızıklarını (önceki iki günle birlikte) dört günde; aynı surenin 12. âyetinde gökyüzünü iki günde yarattığı bildirilmektedir. Bunları jeolojik devirler olarak yorumlayanlar da olmuştur. Kitab-ı Mukaddes'te (Yaratılış, 1/1-31) göklerin ve yerin altı günde yaratıldığı kaydedilir.

578 Lafzen, "Arşın üzerine istivâ etmiş." Allah'ın arşın üzerine oturması mecâzi bir ifadedir. Bununla Allah'ın, evreni koyduğu yasalarla idare edip yönettiği, her şeye egemen olduğu kastedilmiştir. Krş. Yunus 10/3; Ra'd 13/2; Tâhâ 20/5.

56. Ey insanlar! Allah, yeryüzünü yaşanır hale getirdikten ve insanların hayatını düzene soktuktan sonra, (aşırı giderek) dünyada bozgunculuk yapmayın, dengeyi bozmayın. Allah'ın cezalandırmasından korkarak, rahmet ve şefkatini umarak dua edin. Bilin ki, Allah böyle usûlüne uygun güzel dua edenlerin dualarını kabul eder.

وَهُوَ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيَاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ حَتَّى إِذَا أَقَلَّتْ سَحَابًا ثِقَالاً سُقْنَاهُ لِبَلَدٍ مَّيِّتٍ فَأَنزَلْنَا بِهِ الْمَاء فَأَخْرَجْنَا بِهِ مِن كُلِّ الثَّمَرَاتِ كَذَلِكَ نُخْرِجُ الْمَوْتَى لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ {الأعراف/57}

57. ol ol iḍi ıḍur yellerni estürü sewünç anıŋ soyurḳamaḳında öŋdün. ḳaçan ketürse aġır yüklüg bulıt suvarur miz anı ölüg kentke indürdimiz aŋar suwnı çıḳardımız anıŋ birle tėgme yėmişlerdin. mundaġoḳ çıḳarur miz ölüglerni bolġay kim siler pend tutġay siler.

57. Rüzgârı, rahmetinin (yağmurun) önünde bir müjdeci olarak gönderen/onu bulutların her tarafa yayılmasına sebep kılan[579] O'dur. Nihayet rüzgâr, yağmur yüklü bulutları taşımaya başlayınca Biz onu kurak bir toprağa yönlendirir, yağmuru oraya yağdırırız. Yağan yağmurla da orada her türlü meyve ve ürünü bitiririz. İşte Biz ölüleri de böyle diriltiriz. Bütün bunları düşünüp ibret almalısınız.

وَالْبَلَدُ الطَّيِّبُ يَخْرُجُ نَبَاتُهُ بِإِذْنِ رَبِّهِ وَالَّذِي خَبُثَ لاَ يَخْرُجُ إِلاَّ نَكِدًا كَذَلِكَ نُصَرِّفُ الآيَاتِ لِقَوْمٍ يَشْكُرُونَ {الأعراف/58}

58. süçig yer yaʿnī ḫoş yer çıḳar anıŋ otları iḍisi yarlıġı birle. ol kim artadı çıḳmas meger terslikin. mundaġoḳ tezgindürür miz belgülerni ol boḍunḳa kim şükr ü sipās öterler.

58. Bereketli toprakta biten bitki, Rabbinin izniyle güzelce büyür ve bol ürün verir. Çorak topraktan ise, cılız ve faydasız bitkiden başka bir şey çıkmaz.[580] Biz, hikmet ve rahmetimize delâlet eden âyetleri, çeşitli şekillerde işte böyle açıklıyoruz. Fakat bunu anlayacak olanlar, nimetlerimize şükretmesini bilen kimselerdir.

لَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَى قَوْمِهِ فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُواْ اللّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ إِنِّيَ أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ {الأعراف/59}

59. ıḍtımız oḳ nūḥ yalavaçnı boḍunıŋa aydı ay meniŋ boḍunum tapnuŋlar Taŋrıḳa yoḳ silerke

579 Âyette yer alan "Büşran" kelimesi, İbn Âmir kırâatine göre "Nüşran" şeklindedir ve yaymak anlamındadır.
580 Burada Allah'ın âyetlerini anlayıp onları özümseyerek güzel işler yapan müminler verimli toprağa, kâfirler ise çorak toprağa benzetilmiştir.

Taŋrıdın anda aḍın. men ḳorḳar men siler üze uluġ kün ḳınından.

59. Biz, Nuh'u kavmine peygamber olarak göndermiştik; o da, "Kavmim! Allah'ı gereği gibi tanıyın, yalnız O'na ibadet edin. Çünkü sizin O'ndan başka Tanrınız yoktur. Ben o dehşetli günün azabına yakalanmanızdan endişe ediyorum" demişti.

قَالَ الْمَلأُ مِن قَوْمِهِ إِنَّا لَنَرَاكَ فِي ضَلاَلٍ مُّبِينٍ {الأعراف/60}

60. aydı bir gürūh anıŋ boḍunından biz körer miz sėni yolsuzluḳ içinde belgülüg.

60. Halkının ileri gelenleri, "Vallahi, bize göre sen hepten sapıtmışsın" dediler.

قَالَ يَا قَوْمِ لَيْسَ بِي ضَلاَلَةٌ وَلَكِنِّي رَسُولٌ مِّن رَّبِّ الْعَالَمِينَ {الأعراف/61}

61. aydı meniŋ boḍunum yoḳ meniŋ birle yolsuzluḳ velīkin men yalavaç men ajunluġlar iḍisindin.

61. Nuh şöyle cevap verdi: "Ey kavmim! Ben sapıtmış filan değilim. Fakat ben âlemlerin Rabbi tarafından görevlendirilen bir elçiyim."

أُبَلِّغُكُمْ رِسَالاَتِ رَبِّي وَأَنصَحُ لَكُمْ وَأَعْلَمُ مِنَ اللّهِ مَا لاَ تَعْلَمُونَ {الأعراف/62}

62. tėgrür men silerke iḍim! yumuşlarını eḍgü saḳnur men silerke. bilür men Taŋrıdın anı kim bilmes siler.

62. "Size Rabbimin âyetlerini bildiriyorum, öğüt veriyorum ve ben, (bu hal üzere devam ederseniz) Allah'tan başınıza gelecek olan, fakat sizin bilmediğiniz azabı biliyorum."

أَوَعَجِبْتُمْ أَن جَاءكُمْ ذِكْرٌ مِّن رَّبِّكُمْ عَلَى رَجُلٍ مِّنكُمْ لِيُنذِرَكُمْ وَلِتَتَّقُواْ وَلَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ {الأعراف/63}

63.azu taŋladıŋızlar mu kim kelse silerke aŋmaḳ iḍiŋizlerdin bir er üze silerdin ḳorḳunġu üçün silerni saḳnuḳluḳ ḳılmaḳıŋız üçün bolġay kim siler yarlıḳanġay siler.

63. "Sizi uyarmak, Allah'ın emir ve yasakları konusunda duyarlı ve bilinçli olmanızı sağlamak ve böylece O'nun rahmetine erişmenize vesile olmak için aranızdan birine Rabbinizden vahiy gelmesine siz niye şaşırıyorsunuz ki?!"

فَكَذَّبُوهُ فَأَنجَيْنَاهُ وَالَّذِينَ مَعَهُ فِي الْفُلْكِ وَأَغْرَقْنَا الَّذِينَ كَذَّبُواْ بِآيَاتِنَا إِنَّهُمْ كَانُواْ قَوْماً عَمِينَ {الأعراف/64}

64. yalġanḳa tuttılar anı ḳutġardımız anı anlarnı anıŋ birle kėme içinde suwḳa baturdımız anlarnı kim yalġanḳa tuttılar biziŋ belgülerimizni. anlar erdiler ḳaraġu boḍunlar.

64. Yine de onlar Nuh'u yalanladılar, Biz de Nuh'u ve onunla birlikte gemide olanları kurtardık, âyetlerimizi yalanlayanları ise suda boğduk.[581] Çünkü onlar gerçeklere karşı kör bir topluluktu.

وَإِلَى عَادٍ أَخَاهُمْ هُوداً قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُواْ اللّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ أَفَلاَ تَتَّقُونَ {الأعراف/65}

65. ıḍtımız ʿād boḍuniŋa ḳaḍaşları hūdnı. aydı ay meniŋ boḍunum tapnuŋlar Taŋrıḳa yoḳ silerke hīç tapunġu iḍide anda aḍın. azu ḳorḳmas mu siler?

65. Biz Âd kavmine de kendilerinden biri olan Hûd'u peygamber olarak gönderdik. Hûd onlara şöyle dedi: "Ey halkım! Allah'ı gereği gibi tanıyın, yalnız O'na ibadet edin, çünkü sizin O'ndan başka Tanrınız yoktur. Aklınızı başınıza alıp, Allah'ın gazabına sebep olacak şirk ve benzeri günahlardan hâlâ kaçınmayacak mısınız ?"

قَالَ الْمَلأُ الَّذِينَ كَفَرُواْ مِن قَوْمِهِ إِنَّا لَنَرَاكَ فِي سَفَاهَةٍ وَإِنَّا لَنَظُنُّكَ مِنَ الْكَاذِبِينَ {الأعراف/66}

66. aydı bir gürūh anlar kim tandılar anıŋ boḍunından biz körer miz sėni uḳuşsuzluḳ içre biz sėznür miz sėni yalġançılardın.

66. Halkının önde gelen kâfirleri ona, "Vallahi bize göre sen aklı kıt birisin ve inanıyoruz ki, sen bir yalancısın" dediler.

581 Hz. Nuh ve Tufan olayı ile ilgili olarak bkz. Hûd 11/25-48.

قَالَ يَا قَوْمِ لَيْسَ بِي سَفَاهَةٌ وَلَكِنِّي رَسُولٌ مِّن رَّبِّ الْعَالَمِينَ {الأعراف/67}

67. aydı ay meniŋ boḍunum yoḳ meniŋ birle uḳuşsuzluḳ velīkin yalavaç turur men ajunluġlar iḍisindin.

67. Hûd şöyle cevap verdi: "Ben (sizin zannettiğiniz gibi) aklı kıt biri değilim. Fakat ben âlemlerin Rabbi tarafından görevlendirilmiş bir elçiyim."

أُبَلِّغُكُمْ رِسَالاتِ رَبِّي وَأَنَاْ لَكُمْ نَاصِحٌ أَمِينٌ {الأعراف/68}

68. tegrür men silerke iḍim! yumuşlarını men silerke eḍgü saḳınıġlı ḳorḳunçsız.

68. "Ben size karşı Rabbimin bana verdiği peygamberlik görevimi yerine getiriyorum. Ben (sizin gözünüzde daha önce nasıl samimi ve güvenilir bir kimse idiysem şimdi de) size karşı samimi ve güvenilir birisiyim."

أَوَعَجِبْتُمْ أَن جَاءكُمْ ذِكْرٌ مِّن رَّبِّكُمْ عَلَى رَجُلٍ مِّنكُمْ لِيُنذِرَكُمْ وَاذْكُرُواْ إِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَاء مِن بَعْدِ قَوْمِ نُوحٍ وَزَادَكُمْ فِي الْخَلْقِ بَسْطَةً فَاذْكُرُواْ آلاء اللّهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ {الأعراف/69}

69. azu taŋırḳadıŋızlar mu kim keldi silerke bir yāḍ iḍiŋizlerdin bir er üze silerdin ḳorḳutsa silerni. yāḍ ḳılıŋlar ançada ḳıldı silerni kėḍinki erkligler nūḥ boḍunıda kėḍin arturdı silerke törütüg içinde artuḳ boḍ bėrmek. yāḍ ḳılıŋlar Taŋrı niʿmetlerini bolġay kim siler ḳurtulġay siler.

69. "Sizi uyarmak için aranızdan birine Rabbinizden vahiy gelmesine niye şaşırıyorsunuz ki? Hatırlayın, Allah Nuh kavminden sonra sizi onların yerine geçirdi ve (yaratılış, güç, kuvvet, boy bos) bakımından sizi onlardan üstün kıldı. Öyleyse Allah'ın bütün bu nimetlerini hatırlayıp imana gelin ki, kurtuluşa eresiniz."

قَالُواْ أَجِئْتَنَا لِنَعْبُدَ اللّهَ وَحْدَهُ وَنَذَرَ مَا كَانَ يَعْبُدُ آبَاؤُنَا فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا إِن كُنتَ مِنَ الصَّادِقِينَ {الأعراف/70}

70. aydılar keldiŋ mü biziŋke tapunsa miz Taŋrıḳa yalŋuz ḳoḍsa miz ol kim tapnur erdi atalarımız keltürgil biziŋke anı kim vaʿde ḳıldıŋ bizke eger erse sen köni sözleglilerdin.

70. Onlar şöyle cevap verdiler: "Ne yani? Şimdi sen bize, sadece Allah'a kulluk etmemiz ve atalarımızın tapındığı putları terk etmemiz için mi geldin? Eğer doğru söylüyorsan bize vâdettiğin o azabı hemen getir de görelim bakalım!"

قَالَ قَدْ وَقَعَ عَلَيْكُم مِّن رَّبِّكُمْ رِجْسٌ وَغَضَبٌ أَتُجَادِلُونَنِي فِي أَسْمَاء سَمَّيْتُمُوهَا أَنتُمْ وَآبَآؤُكُم مَّا نَزَّلَ اللّهُ بِهَا مِن سُلْطَانٍ فَانتَظِرُواْ إِنِّي مَعَكُم مِّنَ الْمُنتَظِرِينَ {الأعراف/71}

71. aydı tüşti ök siler üze iḍiŋizdin bir ḳın öfke. üsterişür mü siler meniŋ birle ol atlar içinde atadıŋızlar anı siler atalarıŋız indürmedi Taŋrı anıŋ birle bir ḫüccetdin. köz tutuŋlar men silerniŋ birle köz tutuġlılardın men.

71. Bunun üzerine Hûd, "Artık siz Rabbinizin azabını da gazabını da hak ettiniz. Yazık size! Sizin ve atalarınızın uydurduğu ve Tanrı olduklarına dair Allah'ın hiçbir delil indirmediği şeylerle ilgili olarak mı benimle tartışıyorsunuz? Öyleyse (başınıza gelecekleri) bekleyin bakalım, ben de bekliyorum"[582] dedi.

فَأَنجَيْنَاهُ وَالَّذِينَ مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِّنَّا وَقَطَعْنَا دَابِرَ الَّذِينَ كَذَّبُواْ بِآيَاتِنَا وَمَا كَانُواْ مُؤْمِنِينَ {الأعراف/72}

72. ḳutġardımız anı anlarnı kim anıŋ birle yarlıḳamaḳ birle bizdin kestimiz anlarnıŋ öŋin soŋın yalġanḳa tuttılar biziŋ belgülerimizni azmadılar kėrtgünigliler.

72. (Nihayet hak ettikleri azab geldi). Biz Hûd'u ve ona inananları şefkat ve rahmetimizle kurtardık. Âyetlerimizi yalanlayıp onlara inanmayanların ise köklerini kuruttuk.

وَإِلَى ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُواْ اللّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ قَدْ جَاءتْكُم بَيِّنَةٌ مِّن رَّبِّكُمْ هَذِهِ نَاقَةُ اللّهِ لَكُمْ آيَةً فَذَرُوهَا تَأْكُلْ فِي أَرْضِ اللّهِ وَلاَ تَمَسُّوهَا بِسُوَءٍ فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ {الأعراف/73}

73.yana ıḍḍımız şemūdluġlar tapa ḳaḍaşları ṣāliḥni. aydı ay meniŋ boḍunum tapnuŋlar Taŋrıḳa. yoḳ silerke Taŋrıdın anda aḍın. keldi ök silerke belgülüglük iḍiŋizdin bu ingen Taŋrınıŋ silerke bir nişān ḳoḍu bėriŋler anı yėsün Taŋrı yėrinde. yuḳamaŋlar aŋa ėsizlik birle tutġay silerni aġrıtıġlı ḳın.

582 Âd kavminin beklediği azab, Ahkaf 46/21-25 ve Kamer 54/18-21. âyetlerde anlatılmaktadır. Ayrıca krş. Hûd 11/50-60.

73. Semûd kavmine de kendilerinden biri olan Sâlih'i peygamber olarak gönderdik. Sâlih onlara şöyle demişti: "Ey kavmim! Allah'ı gereği gibi tanıyıp yalnız O'na ibadet edin. Çünkü sizin O'ndan başka Tanrınız yoktur. Rabbinizden size apaçık bir mucize gelmiştir. İşte Allah'ın şu dişi devesi sizin için bir mucize! Onu kendi haline bırakın, Allah'ın şu arazisinde yayılsın. Ona herhangi bir zararınız dokunmasın (Çünkü o, sizin sınanmanız için gönderilmiştir).[583] Aksi takdirde başınıza acı bir azab gelir."

وَاذْكُرُواْ إِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَاء مِن بَعْدِ عَادٍ وَبَوَّأَكُمْ فِي الأَرْضِ تَتَّخِذُونَ مِن سُهُولِهَا قُصُورًا وَتَنْحِتُونَ الْجِبَالَ بُيُوتًا فَاذْكُرُواْ آلاء اللّهِ وَلاَ تَعْثَوْا فِي الأَرْضِ مُفْسِدِينَ {الأعراف/74}

74. yāḍ ḳılınlar ançada ḳıldı silerni kėnki ʿād boḍunında kėḍin ornattı silerni yer içinde ėter siler anıŋ yumşaḳ yėrlerinde. karşılar yonar siler taġlarnı ėwler. yāḍ ḳılınlar Taŋrı ėḍgülüklerini artaḳlıḳ ḳılmaŋlar yer içinde artaḳ iş ḳılıġlılar.

74. "Ve yine hatırlayın, Allah Âd kavminden sonra onların yerine sizi geçirmiş ve o bölgeye yerleştirmişti. Siz o bölgenin ovalarında köşkler inşa ediyor, dağları oyarak evler yapıyordunuz. Öyleyse Allah'ın verdiği bu nimetleri düşünün ve yeryüzünde aslâ bozgunculuk yapmayın."

قَالَ الْمَلأُ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُواْ مِن قَوْمِهِ لِلَّذِينَ اسْتُضْعِفُواْ لِمَنْ آمَنَ مِنْهُمْ أَتَعْلَمُونَ أَنَّ صَالِحًا مُّرْسَلٌ مِّن رَّبِّهِ قَالُواْ إِنَّا بِمَا أُرْسِلَ بِهِ مُؤْمِنُونَ {الأعراف/75}

75. aydı bir gürūh anlar kim uluġsıġlıḳ ḳıldılar anıŋ boḍunındın anlarḳa kim küçsüz tutuldılar. aŋar kim kėrtgündiler anlardın bilür mü siler kim ṣāliḥ ıḍılmış yalavaç iḍisindin. aydılar biz aŋar kim ıḍıldı aŋar kėrtgünügliler.

75. Sâlih'in kavminden kibirlenip böbürlenen bazı ileri gelenler, Sâlih'e inananlardan zayıf ve güçsüz gördükleriyle, "Siz Sâlih'in peygamber olarak gönderildiğine gerçekten inanıyorsunuz öyle mi?!" diye alay ettiler. Onlar da: "Evet, biz ona ve kendisine gönderilen vahye inanıyor, iman ediyoruz" dediler.

583 Krş. Hûd 11/64-65; Kamer 54/27. Bu devenin yerden veya kayadan çıktığına dair birtakım rivayetler varsa da bunlar temelsiz sözlerdir. Dinler tarihi ile ilgili kaynaklarda anlatıldığına göre, o zamanlara kadar vahşi hayat süren devenin ehlileştirilmesinde Hz. Sâlih'in öncülük rolü üstlenmesi söz konusu olabilir. Çünkü günümüz arkeolojisine göre devenin ehlileştirilmesi MÖ. XII. asırdan sonradır. Hz. Sâlih'in devenin ehlileştirilmesinde rol alması, kayaya sıkışmış olarak bulduğu bir dişi deve yavrusunu özenle koruyup ehlileştirme gayretleri, öyle anlaşılmaktadır ki, söz konusu devenin yarılan kayadan çıktığına dair rivayetlerin çıkmasına sebep olmuştur (Ekrem Sarıkçıoğlu, Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi, Isparta 2004, s. 66-65).

قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُواْ إِنَّا بِالَّذِيَ آمَنتُمْ بِهِ كَافِرُونَ {الأعراف/76}

76. aydı anlar kim uluġsılıḳ ḳıldılar biz aŋar kim kėrtgündiŋizler aŋar tanıġlılar miz.

76. Bu kibirli kimseler ise, "Sizin inandığınız o şeylere biz inanmıyoruz" diye karşılık verdiler.

فَعَقَرُواْ النَّاقَةَ وَعَتَوْاْ عَنْ أَمْرِ رَبِّهِمْ وَقَالُواْ يَا صَالِحُ ائْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا إِن كُنتَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ {الأعراف/77}

77.siŋirin ḳıydılar ingenni teŋdin keçtiler iḍileri fermānındın aydılar ay ṣāliḥ keltürgil anı bizke kim vaʿde ḳıldıŋız bizke eger erse sen ıḍılmış yalavaçlardın.

77. Sonra da dişi devenin önce ayaklarını, ardından da boynunu kestiler[584] ve böylece Rablerinin emrine karşı geldiler. Daha sonra da, "Ey Sâlih! Eğer sen gerçekten Allah'ın elçisi isen bizi tehdit edip durduğun o azabı getir de görelim bakalım" diye alay ettiler.

فَأَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَأَصْبَحُواْ فِي دَارِهِمْ جَاثِمِينَ {الأعراف/78}

78.tuttı anlarnı yer tepremeki boldılar sarāyları içinde üzi üzė tüşügliler.

78.Bu yüzden onları ansızın öyle şiddetli bir sarsıntı yakaladı ki, oldukları yerde diz üstü çöküp kaldılar; helâk olup gittiler.

فَتَوَلَّى عَنْهُمْ وَقَالَ يَا قَوْمِ لَقَدْ أَبْلَغْتُكُمْ رِسَالَةَ رَبِّي وَنَصَحْتُ لَكُمْ وَلَكِن لاَّ تُحِبُّونَ النَّاصِحِينَ {الأعراف/79}

79. yüz ewürdi anlardın aydı ay meniŋ boḍunum tegürdüm ök silerke iḍim! yumuşını ögüt saḳındım silerke yoḳ kim sewmesler eḍgü saḳınıġlılarnı.

79. Sâlih (gördüğü o dehşetli manzaradan sonra) yüzünü öteye çevirip şöyle dedi: "Ey kavmim! Ben size karşı Rabbimin bana verdiği peygamberlik görevini yerine getirdim, size gerekli öğütleri verdim. Fakat siz, güzel öğüt verenlerden hoşlanmıyordunuz ki! (Sonunda olacağı

584 Araplar eskiden kesim sırasında, devenin kaçmaması, kolay kesilmesi için önce ayaklarını kılıçla keser, deve yere düşünce de boğazlarlardı. Aynı uygulamayı kaçmaması için davarlara da uygularlardı. Hz. Peygamber bu uygulamanın hayvanlara işkence olduğunu söylemiş ve bunu yasaklamıştır.

buydu işte!).”[585]

وَلُوطًا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ أَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ مَا سَبَقَكُم بِهَا مِنْ أَحَدٍ مِّن الْعَالَمِينَ {الأعراف/80}

80.yme ıḍtımız lūṭnı ançada aydı öz boḍunıŋa keltürür mü siler yawuz işni ozmadı silerde anıŋ birle biregü ajunluġlardın.

80. Lût’u da kavmine peygamber olarak gönderdik. O, kavmine şöyle demişti: “Siz nasıl oluyor da, dünyada sizden önce hiç kimsenin yapmadığı iğrenç bir işi yapabiliyorsunuz?”

إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ شَهْوَةً مِّن دُونِ النِّسَاء بَلْ أَنتُمْ قَوْمٌ مُّسْرِفُونَ {الأعراف/81}

81.kim siler kelür siler erenke küseyü ḳunçuylarda aḍın. yoḳ kim siler boḍun turur siler oruḳdın keçigliler.

81. “Siz kadınları bırakıp şehvetinizi tatmin için erkeklerle ilişkiye giriyorsunuz/Bunu nasıl yapabiliyorsunuz?[586] Hayır! Aslâ böyle bir şey olamaz! Siz gerçekten azmış, haddi aşmış bir topluluksunuz.”

وَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلاَّ أَن قَالُواْ أَخْرِجُوهُم مِّن قَرْيَتِكُمْ إِنَّهُمْ أُنَاسٌ يَتَطَهَّرُونَ {الأعراف/82}

82. ermedi boḍunıŋ cevābı meger kim aydılar çıḳarıŋlar ėlleriŋizdin. anlar kişiler arıġlıḳ ḳılurlar.

82. Kavminin Lût’a cevabı sadece şu oldu: “Sürün, çıkarın bunları beldenizden. Güyâ onlar pek temiz ve namuslu insanlarmış!”

فَأَنجَيْنَاهُ وَأَهْلَهُ إِلاَّ امْرَأَتَهُ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ {الأعراف/83}

83. ḳutġardımıẓ anı ėwi boḍunını meger ḫatunını erdi ḳalġuçılardın.

585 Krş. Hûd 11/61-68.

586 Krş. Ankebût 29/29. Kâlûn ve Hafs dışındaki kırâat imamları, “İnneküm” kelimesini “Einneküm” şeklinde okumuşlardır. İkinci anlam bu farklı okuyuştan kaynaklanmaktadır.

83. Biz, Lût'u ve ona inanan aile fertlerini kurtardık. Ancak karısı hâriç. O, kavmiyle geride kalıp helâk oldu.

وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِم مَّطَرًا فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُجْرِمِينَ {الأعراف/84}

84. yaġdurdımız anlar üze taştın yaġmur. baḳġıl neteg erdi yazuḳluġlar soŋı!

84. Sonuçta onların üzerine yağmur gibi taş yağdırdık. Günahkârların âkıbeti nasılmış, bir bak!"[587]

وَإِلَى مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُواْ اللّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ قَدْ جَاءتْكُم بَيِّنَةٌ مِّن رَّبِّكُمْ فَأَوْفُواْ الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ وَلاَ تَبْخَسُواْ النَّاسَ أَشْيَاءهُمْ وَلاَ تُفْسِدُواْ فِي الأَرْضِ بَعْدَ إِصْلاَحِهَا ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ {الأعراف/85}

85. medyen kentiŋe ḳaḍaşları şuʿ aybnı. aydı ay meniŋ boḍunum tapnuŋ Taŋrıḳa yoḳ silerke iḍidin anda aḍın. keldi ök silerke belgü iḍiŋizdin tükel ḳılınlar ölçekni terāzūnı. eksütmeŋler kişilerke şeylerini artaḳlıḳ ḳılmaŋlar yer içinde ėḍgülükinde kėḍin. ol yėgrekrek silerke eger erse siler kėrtgünügliler.

85. Medyen halkına da kendilerinden biri olan Şuayb'ı peygamber olarak gönderdik. Şuayb onlara dedi ki: "Kavmim! Allah'ı gereği gibi tanıyıp yalnız O'na ibadet edin. Çünkü sizin O'ndan başka Tanrınız yoktur. Rabbinizden size apaçık bir delil gelmiştir. O halde ölçüyü tartıyı dosdoğru tutun, insanların mal ve eşyalarını eksik vermeyin, haklarını yemeyin. Allah, yeryüzünü yaşanır hale getirdikten, insanların hayatını düzene soktuktan sonra (her konuda aşırı giderek) dünyada bozgunculuk yapmayın, dengeyi bozmayın. Eğer inanırsanız sizin için en hayırlı olan budur."

وَلاَ تَقْعُدُواْ بِكُلِّ صِرَاطٍ تُوعِدُونَ وَتَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ اللّهِ مَنْ آمَنَ بِهِ وَتَبْغُونَهَا عِوَجًا وَاذْكُرُواْ إِذْ كُنتُمْ قَلِيلاً فَكَثَّرَكُمْ وَانظُرُواْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ {الأعراف/86}

587 Krş. Hûd 11/69- 83; Hıcr 15/52-74; Şuarâ 26/160-174; Neml 27/54-58. Lût kavmine yağdırılan yağmurun Hûd 11/82. âyette, taş olduğu ifade edilmektedir. Aynı sûrenin 83. âyetinde ise bu taşların "Rabbinin katından işaretli olarak indiği" belirtilmiştir. Bu taşların yanardağ patlaması sebebiyle yağan taşlar olabileceği gibi meteor yağmurlarıyla yeryüzüne düşen taşlar olması da mümkündür.

86.olturmaŋlar tėgme yolda yıġar ewrer siler Taŋrı yolındın kim kėrtgünse aŋar tiler siler anı egrilik. yāḍ ḳılıŋlar ançada kim erdiŋizler az üküş ḳıldı silerni. baḳıŋlar neteg erdi artaḳ ḳılıġlılarnıŋ soŋı!

86. “Köşe başlarını tutup da, Allah’a inananları tehdit ederek, onları Allah’ın yolundan uzaklaştırmaya ve onlara doğru yolu eğri göstermeye çalışmayın. Siz sayıca pek az iken Allah’ın sizi nasıl çoğalttığını, fakir iken nasıl zenginleştirdiğini hatırlayın. Bozguncuların sonunun nasıl olduğuna bakın da ibret alın!”

وَإِن كَانَ طَآئِفَةٌ مِّنكُمْ آمَنُواْ بِالَّذِي أُرْسِلْتُ بِهِ وَطَآئِفَةٌ لَّمْ يُؤْمِنُواْ فَاصْبِرُواْ حَتَّى يَحْكُمَ اللّهُ بَيْنَنَا وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ {الأعراف/87} (الجزء التاسع)

87. eger erse bir gürūh silerdin kėrtgünseler aŋar kim ıḍıldım anıŋ birle taḳı bir gürūh kėrtgünmediler serniŋler üzginçe kesginçeke tėgi Taŋrı bizni ara. ol üzügli kesiglilerde yėgreki turur.

87. “Mademki bana gönderilen vahye içinizden bir kısmı inanıyor, diğer bir kısmı da inanmıyor, o halde Allah aramızda hüküm verinceye kadar biraz sabredin, bekleyin. Bilin ki, en iyi hüküm verecek olan Allah’tır.”

قَالَ الْمَلأُ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُواْ مِن قَوْمِهِ لَنُخْرِجَنَّكَ يَا شُعَيْبُ وَالَّذِينَ آمَنُواْ مَعَكَ مِن قَرْيَتِنَا أَوْ لَتَعُودُنَّ فِي مِلَّتِنَا قَالَ أَوَلَوْ كُنَّا كَارِهِينَ {الأعراف/88}

88. aydı bir gürūh anlar kim ulugsıġlıḳ ḳıldılar anıŋ boḍunıdın çıḳarġay oḳ miz sėni ay şuʿayb anlarnı kim kėrtgündiler seniŋ birle ėlimizdin azu yanġay oḳ sen biziŋ dīnimiz içiŋe. aydı neçe yme tilemedip ters tutuġlılar bolsa miz?

88. Şuayb’ın kavminden kibirlenip böbürlenen bazı ileri gelenler, “Ey Şuayb! Ya bizim dinimize dönersin ya da seni ve sana inananları ülkemizden sürüp çıkarırız” dediler. Şuayb da şöyle dedi: “Ya istemiyorsak? (Bizi zorla mı o bâtıl dininize döndürecek veya yurdumuzdan süreceksiniz?)”

قَدِ افْتَرَيْنَا عَلَى اللّهِ كَذِبًا إِنْ عُدْنَا فِي مِلَّتِكُم بَعْدَ إِذْ نَجَّانَا اللّهُ مِنْهَا وَمَا يَكُونُ

لَنَا أَن نَّعُودَ فِيهَا إِلاَّ أَن يَشَاء اللّهُ رَبُّنَا وَسِعَ رَبُّنَا كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا عَلَى اللّهِ تَوَكَّلْنَا رَبَّنَا افْتَحْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ قَوْمِنَا بِالْحَقِّ وَأَنتَ خَيْرُ الْفَاتِحِينَ {الأعراف/89}

89. yalġan ḳoştımız oḳ Taŋrı üze yalġannı eger yansa miz silerniŋ dīniŋiz içiŋe anda kėḏin ḳutġardı Taŋrı andın. bolmas yaramas biziŋke kim yansa miz anıŋ içinde meger kim tilese Taŋrı iḏimizā!. kėŋrü biliglig iḏimiz! tėgme nerseni bilmeki. Taŋrı üze köŋül badımız. iḏimizā! aça bėrgil bizli ara taḳı boḏunımız ara yaraşı sen ḫükm ḳılıġlılarda yėgreki sen.

89. "Şunu iyi bilin ki, Allah bizi kurtardıktan sonra tekrar sizin o saçma dininize dönersek, birtakım yalanlar uydurarak bunları Allah'a isnad eden iftiracılar durumuna düşeriz. Rabbimiz olan Allah dilemedikçe (-ki böyle bir şey de dilemez-)[588] biz o dine aslâ dönmeyiz. Rabbimiz neyin hak neyin bâtıl olduğunu çok iyi bilir.[589] Biz yalnız Allah'a güvenir, yalnız O'na dayanırız. Ey Rabbimiz! Bizimle kavmimiz arasında adaletle hükmet, gerçeği ortaya çıkar. Çünkü doğru hüküm veren ve gerçeği ortaya çıkaran yegâne varlık Sensin"[590]

وَقَالَ الْمَلأُ الَّذِينَ كَفَرُواْ مِن قَوْمِهِ لَئِنِ اتَّبَعْتُمْ شُعَيْباً إِنَّكُمْ إِذاً لَّخَاسِرُونَ {الأعراف/90}

90. aydı bir gürūh anlar kim tandılar anıŋ boḏunından eger uḏu barsa siler şuʿ aybḳa siler andaġ erse ziyān ḳılıġlı siler.

90.Şuayb'ın kavminden küfürde direnenlerin ileri gelenleri (Şuayb'a söz geçiremeyince halka yöneldiler ve), "Eğer Şuayb'ın peşinden giderseniz bilin ki, çok zararlı çıkacaksınız." dediler.

فَأَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَأَصْبَحُواْ فِي دَارِهِمْ جَاثِمِينَ {الأعراف/91}

91. tuttı anlarnı yer tepremeki boldılar sarāyları içinde ölügler.

91. Sonunda onları ansızın öyle şiddetli bir sarsıntı yakaladı ki, oldukları yerde diz üstü çöküp kaldılar; helâk olup gittiler.

588 Bu söz, bunu mümkün görmeme mânasında zikredilmiştir. Bunun şart cümlesi olarak değil, imkânsız görme anlamında söylenmiş olduğu malumdur. Çünkü Allah insanların bâtıl bir dine yönelmesini dilemez.

589 Lafzen, "Her şeyi ilmiyle kuşatmıştır."

590 "Feth" Kureyş lehçesine göre kapalı bir şeyi açmak, Yemen ve Himyeri lehçesine göre karar vermek, hükmetmek anlamlarına gelmektedir. Âyetin tercümesi, her iki lehçe göz önüne alınarak yapılmıştır.

الَّذِينَ كَذَّبُواْ شُعَيْبًا كَأَن لَّمْ يَغْنَوْاْ فِيهَا الَّذِينَ كَذَّبُواْ شُعَيْبًا كَانُواْ هُمُ الْخَاسِرِينَ {الأعراف/92}

92. anlar kim yalġanḳa tuttılar şuʿaybnı andaġ ḳalı bilmediler anıŋ içinde anlar kim yalġanḳa tuttılar şuʿaybnı erdiler anlar ziyān ḳılığlılar.

92. Şuayb'ı yalanlayan bu kimseler, sanki o diyarda hiç yaşamamışlardı. Evet, asıl zararlı çıkanlar Şuayb'ı yalanlayanlar oldu.

فَتَوَلَّى عَنْهُمْ وَقَالَ يَا قَوْمِ لَقَدْ أَبْلَغْتُكُمْ رِسَالاَتِ رَبِّي وَنَصَحْتُ لَكُمْ فَكَيْفَ آسَى عَلَى قَوْمٍ كَافِرِينَ {الأعراف/93}

93. yüz ewürdi anlardın aydı ay boḍunum tėgürdüm ök silerke iḍim! yumuşlarını ėḍgü tiledim silerke neteg ḳaḍġurar tanığlı boḍunlar üze?

93. Şuayb (onların acıklı sonlarını gördükten sonra) yüzünü öteye çevirip şöyle dedi: "Ey kavmim! Ben size karşı Rabbimin bana verdiği peygamberlik görevini yerine getirdim, size gerekli öğütleri verdim. Şimdi ben küfürde direnen böyle bir topluluğun başına gelenlere nasıl tasalanıp üzüleyim?"[591]

وَمَا أَرْسَلْنَا فِي قَرْيَةٍ مِّن نَّبِيٍّ إِلاَّ أَخَذْنَا أَهْلَهَا بِالْبَأْسَاء وَالضَّرَّاء لَعَلَّهُمْ يَضَّرَّعُونَ {الأعراف/94}

94.ıḍmadımız bir kent içinde bir peyġāmberdin meger tuttumız anıŋ boḍunını ḳatığlıḳ birle ziyān ḳor yas birle bolġay kim anlar yalbarġaylar.

94. Gerçek şu ki, Biz herhangi bir beldeye ne zaman bir peygamber gönderdiysek, oranın (küfürde direnen) halkını yalvarıp yakarsınlar diye darlık ve sıkıntıya düşürmüşüzdür.

ثُمَّ بَدَّلْنَا مَكَانَ السَّيِّئَةِ الْحَسَنَةَ حَتَّى عَفَواْ وَّقَالُواْ قَدْ مَسَّ آبَاءنَا الضَّرَّاء وَالسَّرَّاء فَأَخَذْنَاهُم بَغْتَةً وَهُمْ لاَ يَشْعُرُونَ {الأعراف/95}

95. yana tegşürdimiz ėsizlik ornıŋa eḍgülükni ançaḳa tegi keçürdiler taḳı aydılar tegdi ök

591 Krş. Hûd 11/84-95.

atalarımızḳa ḳor ziyān taḳı sewünç tuttımız anlarnı tawuşsuzun anlar tuymaslar.

95. Sonra da o darlık ve sıkıntıyı bolluk ve refaha çevirmişizdir. Öyle ki, servetleri artmış, zengin olmuşlardır. Fakat onlar, "Atalarımız da böyle sıkıntı ve bollukla karşılaşmışlardı" demişler ve yine azgınlık etmeye devam etmişlerdir. Biz de onları ansızın öyle bir yakalamışızdır ki, farkında bile olamamışlardır.

وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرَى آمَنُواْ وَاتَّقَواْ لَفَتَحْنَا عَلَيْهِم بَرَكَاتٍ مِّنَ السَّمَاء وَالأَرْضِ وَلَكِن كَذَّبُواْ فَأَخَذْنَاهُم بِمَا كَانُواْ يَكْسِبُونَ {الأعراف/96}

96. eger bütünlükün sala boḍunları kėrtgünseler taḳı ḳorḳsalar açġay erdimiz anlar üze berekātnı kökdin taḳı yėrdin yoḳ kim yalġan tuttılar tuttımız olarnı anıŋ birle kim ḳazġanur erdiler.

96.Eğer bu beldelerin halkları iman edip Allah'ın emir ve yasakları konusunda duyarlı ve bilinçli olsalardı, onlara göğün ve yerin bereket kapılarını açardık. Fakat ne yazık ki, onlar peygamberleri yalanladılar. Biz de onları yaptıkları işler sebebiyle kıskıvrak yakalayıp cezalandırdık.

أَفَأَمِنَ أَهْلُ الْقُرَى أَن يَأْتِيَهُمْ بَأْسُنَا بَيَاتاً وَهُمْ نَآئِمُونَ {الأعراف/97}

97.ḳorḳunçsuz mı boldı kentleri boḍunı kim kelmekke olarḳa ʿaẕābımız tünle anlar uḍıġlı erken yaʿnī uyḳuda.

97. Bu beldelerin inkârcı halkları, geceleyin uyurken azabımızın onları ansızın yakalamayacağından nasıl emin olabildiler?!

أَوَ أَمِنَ أَهْلُ الْقُرَى أَن يَأْتِيَهُمْ بَأْسُنَا ضُحًى وَهُمْ يَلْعَبُونَ {الأعراف/98}

98. azu ḳorḳunçsuz mı boldı ėlleri boḍunı kim kelmekke olarḳa ʿaẕābımız kündelü anlar oynarlar.

98. Oysa Bizim azabımız, bu beldelerin inkârcı halklarını güpegündüz dünya işleriyle oyalanıp dururken bile ansızın yakalar. Bundan nasıl emin olabildiler ki?

أَفَأَمِنُواْ مَكْرَ اللّهِ فَلاَ يَأْمَنُ مَكْرَ اللّهِ إِلاَّ الْقَوْمُ الْخَاسِرُونَ {الأعراف/99}

99.ḳorḳunçsuz mı boldılar Taŋrı alındın ḳorḳunçsuz bolmaz Taŋrı alındın meger ziyān ḳılığlı boḍunlar.

99. Onlar Allah'ın azabından[592] evet, nasıl emin olabildiler? Allah'ın azabının hiç gelmeyeceğini zannedenler, ancak gaflete düşerek kendini hüsrana sürükleyen kimselerdir.

أَوَلَمْ يَهْدِ لِلَّذِينَ يَرِثُونَ الأَرْضَ مِن بَعْدِ أَهْلِهَا أَن لَّوْ نَشَاء أَصَبْنَاهُم بِذُنُوبِهِمْ وَنَطْبَعُ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لاَ يَسْمَعُونَ {الأعراف/100}

100. köni yol körkitmedi mü anlarḳa kim mīrāṣ alurlar yėrni anıŋ boḍununda kėḍin eger tilese miz tegürse miz olarḳa yazuḳları birle tamġa urdımız köŋülleri üze anlar ėşitmesler.

100. Helâk ettiğimiz o ülkelerin halklarından sonra, yeryüzüne mirasçı olanlar şu gerçeği hâlâ anlamadılar mı? Eğer Biz isteseydik günahları yüzünden onları cezalandırır, kalplerini de öyle bir mühürlerdik ki, gerçekleri hiç işitmez, anlamaz olurlardı.

تِلْكَ الْقُرَى نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنبَآئِهَا وَلَقَدْ جَاءتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانُواْ لِيُؤْمِنُواْ بِمَا كَذَّبُواْ مِن قَبْلُ كَذَلِكَ يَطْبَعُ اللّهُ عَلَىَ قُلُوبِ الْكَافِرِينَ {الأعراف/101}

101.ol ėller keçmişini ayur miz seniŋ üze anıŋ sawlarından. keldi oḳ anlarḳa yalavaçları belgüler birle. kėrtgünmediler erdi aŋar kim yalġanḳa tuttı munda öŋdün. andaġoḳ tamġa urur Taŋrı tanıġlılar köŋli üze.

101. Ey Peygamber! Sana bir kısım hikâyelerini anlattığımız helâk olan o beldelerin halklarına, peygamberleri birçok mucize getirmişlerdi. Fakat onlar daha önceki inkâr hastalıkları sebebiyle iman etmeye yanaşmadılar. İşte Allah kâfirlerin kalplerini böyle mühürler.[593]

وَمَا وَجَدْنَا لأَكْثَرِهِم مِّنْ عَهْدٍ وَإِن وَجَدْنَا أَكْثَرَهُمْ لَفَاسِقِينَ {الأعراف/102}

102. bulmadımız üküşrekleriŋe bir bıçıġ. eger buldımız erse üküşreklerni yarlıġdın çıḳıġlılar.

592 Lafzen, "Tuzağından."
593 Bkz. Bakara 2/7 ve ilgili not.

102. Esasen Biz çoğunun ezelde verdikleri sözde durduklarını, yaratılış amaçlarına uygun hareket ettiklerini görmedik. Gördüğümüz, sadece çoğunun yoldan çıkmış, sözlerinden dönmüş olduklarıdır.

ثُمَّ بَعَثْنَا مِن بَعْدِهِم مُّوسَى بِآيَاتِنَا إِلَى فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ فَظَلَمُواْ بِهَا فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ {الأعراف/103}

103.yana ıḍtımız anlarda kėḍin mūsā yalavaçnı bizinŋ belgülerimiz birle firʿavnḳa anınŋ boḍununa küç ḳıldılar anar. baḳġıl neteg erdi artaḳlıḳ ḳılıġlılarnınŋ soŋı.

103. Bu peygamberlerden sonra Musa'yı da (İsrailoğulları için bir diriliş vesilesi olmak üzere) Firavun hanedanına ve kavminin ileri gelenlerine, apaçık mucizelerle destekleyerek gönderdik.[594] Fakat onlar mucizelerimizi inkâr ederek hem kendilerine hem de halklarına kötülük etmiş oldular. Bak gör! Nasılmış bozgunculuk yapanların sonu?

وَقَالَ مُوسَى يَا فِرْعَوْنُ إِنِّي رَسُولٌ مِّن رَّبِّ الْعَالَمِينَ {الأعراف/104}

104. aydı ay mūsā ay firʿavn men yalavaç men ajunluġ iḍisindin.

104. Musa Firavuna şöyle dedi: "Ey Firavun! Ben âlemlerin Rabbi tarafından gönderilen bir elçiyim."

حَقِيقٌ عَلَى أَن لاَّ أَقُولَ عَلَى اللّهِ إِلاَّ الْحَقَّ قَدْ جِئْتُكُم بِبَيِّنَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ فَأَرْسِلْ مَعِيَ بَنِي إِسْرَائِيلَ {الأعراف/105}

105.yaraşı ol aymamaḳım üze Taŋrı üze meger yaraşı. keldürdüm ök belgü iḍiŋizlerdin. ıḍġıl meniŋ birle Taŋrı ḳulı oġlanını.

105. "Bana düşen, Allah hakkında sadece gerçeği söylemektir. Size Rabbinizden bir mucizeyle geldim. İsrailoğullarını bırak (özgürlüklerini ver), benimle gelsinler."

594 Parantez içine aldığımız ifade Musa için kullanılan "Be'ase" fiilinden kaynaklanmaktadır. Bu kelime, göndermek anlamına geldiği gibi, yeniden dirilmek anlamına da gelmektedir. Musa'dan önceki peygamberler için "Ersele" (Göndermek) fiili kullanılmıştır. Hz. Musa, peygamber olarak gönderildiğinde İsrailoğulları Mısır'da Firavunun köleleri idiler. Musa tek Tanrı inancını yaymak, önceki bazı peygamberlerden farklı olarak bir şeriat getirmekle görevli idi. Ayrıca halkını kölelikten de kurtararak onlara hayat verecek, bir dirilişe vesile olacak ve onları özgürlüğe kavuşturacaktı. Kur'an'ın Musa'dan sıkça söz edişinin bir sebebi de Hz. Muhammed'in öncelikle putperest olan Arapları tevhid inancına kavuşturarak, mânevî bir dirilişe eriştirmesi gibi hem dînî hem de dünyevî hükümler içeren bir Kitab getirmesidir.

قَالَ إِن كُنتَ جِئْتَ بِآيَةٍ فَأْتِ بِهَا إِن كُنتَ مِنَ الصَّادِقِينَ {الأعراف/106}

106. aydı eger keltürdüŋ erse bir belgü keltürgil anı eger erse sen çın sözleglilerdin.

106. Firavun, “Eğer gerçekten bir mucize getirdiysen ve doğru söylüyorsan onu göster bakalım” dedi.

فَأَلْقَى عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ ثُعْبَانٌ مُّبِينٌ {الأعراف/107}

107. kemişti tayaḳını ol ançada ol beḍük yılan belgülüg.

107. Bunun üzerine Musa, asâsını yere bıraktı ve o anda asâ, sahici bir yılan oluverdi.

وَنَزَعَ يَدَهُ فَإِذَا هِيَ بَيْضَاء لِلنَّاظِرِينَ {الأعراف/108}

108. tarttı elgini ançada ol ürüŋ baḳıġlılarḳa.

108. Musa, elini koynuna sokup çıkardı. Birdenbire o el, seyredenlere ışıl ışıl, bembeyaz göründü.

قَالَ الْمَلأُ مِن قَوْمِ فِرْعَوْنَ إِنَّ هَذَا لَسَاحِرٌ عَلِيمٌ {الأعراف/109}

109.aydı bir gürūh firʿavn boḍunındın çın bu yalġançı ol bilgen.

109. Firavunun halkının ileri gelenleri şöyle dediler: “Evet, bu adam gerçekten işini iyi bilen bir sihirbaz!”

يُرِيدُ أَن يُخْرِجَكُم مِّنْ أَرْضِكُمْ فَمَاذَا تَأْمُرُونَ {الأعراف/110}

110. tiler kim çıḳarmaḳ silerni yériŋizlerdin. negü fermānlar siler?

110. "Sizi yurdunuzdan çıkarmak, tahtınızdan indirmek istiyor."[595] Firavun da: "O halde bana ne yapmamı önerirsiniz?" dedi.

قَالُوٓاْ أَرۡجِهۡ وَأَخَاهُ وَأَرۡسِلۡ فِي ٱلۡمَدَآئِنِ حَٰشِرِينَ {الأعراف/111}

111. aydılar uḍu bėrgil ḳaḍaşıŋa ıḍġıl kentler içinde tėrgüçilerni.

111. Onlar şöyle cevap verdiler: "Musa ve kardeşini alıkoy ve şehirlere sihirbazları toplayıp getirecek görevliler gönder."

يَأۡتُوكَ بِكُلِّ سَٰحِرٍ عَلِيمٖ {الأعراف/112}

112. keltürsün saŋa tėgme türlüg cāḍūlarnı bilgen.

112. "Onlar da, işini iyi bilen bütün sihirbazları sana getirsinler."

وَجَآءَ ٱلسَّحَرَةُ فِرۡعَوۡنَ قَالُوٓاْ إِنَّ لَنَا لَأَجۡرًا إِن كُنَّا نَحۡنُ ٱلۡغَٰلِبِينَ {الأعراف/113}

113. keldi cāḍūlar fir'avnḳa aydılar bar mu biziŋke ter eger bolsa miz biz yeŋigliler utuġlılar.

113. Nihayet sihirbazlar Firavuna gelip, "Eğer biz gâlip gelecek olursak bize bir ödül var, değil mi?"[596] diye sordular.

قَالَ نَعَمۡ وَإِنَّكُمۡ لَمِنَ ٱلۡمُقَرَّبِينَ {الأعراف/114}

114. aydı hee siler yaḳın tutmışlardın siler.

114. Firavun, "Evet, benim yanımda mutlaka yüksek bir mevki elde edeceksiniz" dedi.

595 Bir önceki âyette, "Bu adam gerçekten işini iyi bilen bir sihirbaz" ifadesiyle, bu âyetteki "Sizi yurdunuzdan çıkarmak istiyor" cümlesini söyleyen kişinin Firavunun adamlarından biri olduğu, Şuarâ 26/34 ve 35. âyetlerde ise bu sözlerin Firavuna ait olduğu görülmektedir. Râzi bu durumu şöyle yorumlar: "Bu sözleri hem Firavunun hem de onun ileri gelen adamlarının söylemiş olması mümkündür. Böylece Allah Firavunun sözünü Şuarâ 26/34-35'te; onun ileri gelenlerinin sözlerini de burada nakletmiştir. Ya da bu sözü önce Firavun söylemiş, adamları da Firavundan alarak başkalarına söylemiştir."

596 "İnne lenâ" ifadesini Nâfi, İbn Kesîr, Hafs ve Ebû Cafer dışındaki kıraat imamları "Einne lenâ" şeklinde soru edatıyla okumuşlardır. Anlam da ona göre verilmiştir.

قَالُواْ يَا مُوسَى إِمَّا أَن تُلْقِيَ وَإِمَّا أَن نَّكُونَ نَحْنُ الْمُلْقِينَ {الأعراف/115}

115. aydılar ay mūsā azu sen mü kemşürsen azu bolur mu miz kemşigliler.

115. Sihirbazlar, "Ey Musa! Hünerini önce sen mi göstereceksin yoksa biz mi gösterelim?"[597] dediler.

قَالَ أَلْقُوْاْ فَلَمَّا أَلْقَوْاْ سَحَرُواْ أَعْيُنَ النَّاسِ وَاسْتَرْهَبُوهُمْ وَجَاءوا بِسِحْرٍ عَظِيمٍ {الأعراف/116}

116. aydı kemşinler ḳaçan kemişdiler erse cāḍūluḳ birle bağladılar kişiler közlerini ḳorḳıttılar olarnı keltürdiler uluġ cāḍūluḳ.

116. Musa, "Önce siz gösterin" dedi. Sihirbazlar, (iplerini yere) atınca, büyü ile halkın gözlerini bağladılar ve onları korkuttular. Gerçekten (ipleri yılan gibi oynatarak) büyük bir sihir ortaya koymuşlardı.

وَأَوْحَيْنَا إِلَى مُوسَى أَنْ أَلْقِ عَصَاكَ فَإِذَا هِيَ تَلْقَفُ مَا يَأْفِكُونَ {الأعراف/117}

117. yarlıġ ıḍtımız mūsāḳā kemişgil tėp tayaḳınnı. ançada ol sinürdi ne kim yalġan ayttılar erdi.

117. Biz de Musa'ya, "Asânı yere bırak" diye vahyettik. (Musa asâyı yere bıraktı), bir de ne görsünler! Asâ, onların o aldatıcı düzeneklerini yalayıp yutuyor!

فَوَقَعَ الْحَقُّ وَبَطَلَ مَا كَانُواْ يَعْمَلُونَ {الأعراف/118}

118. tüşti yaraġlıġ yoḳ yoḍun boldı ol kim ḳılur erdiler.

118. Böylece gerçek ortaya çıktı, onların yaptıkları şeyler boşa gitti.

فَغُلِبُواْ هُنَالِكَ وَانقَلَبُواْ صَاغِرِينَ {الأعراف/119}

119.utuldılar anda ewrüldiler ḫorlanmışlar.

597 Lafzen, "Önce sen mi atacaksın, yoksa biz mi atalım?"

119. Sihirbazlar hemen oracıkta büyük bir yenilgiye uğradılar, ezik ve mahcup bir halde iddialarından vazgeçtiler.

وَأُلْقِيَ السَّحَرَةُ سَاجِدِينَ {الأعراف/120}

120.kemişti cāḍūlar yüknügliler.

120. Sihirbazlar hep birden secdeye kapanarak:

قَالُوٓاْ آمَنَّا بِرَبِّ الْعَالَمِينَ {الأعراف/121}

121.aydılar kėrtgündimiz ajunluġlar iḍisiŋe.

121-122. “Biz âlemlerin Rabbine, Mu-sa ve Harun’un Rabbine inandık, iman ettik” dediler.

رَبِّ مُوسَى وَهَارُونَ {الأعراف/122}

122. mūsā iḍisi taḳı hārūn iḍisi.

121-122. “Biz âlemlerin Rabbine, Mu-sa ve Harun’un Rabbine inandık, iman ettik” dediler.

قَالَ فِرْعَوْنُ آمَنتُم بِهِ قَبْلَ أَن آذَنَ لَكُمْ إِنَّ هَذَا لَمَكْرٌ مَّكَرْتُمُوهُ فِي الْمَدِينَةِ لِتُخْرِجُواْ مِنْهَا أَهْلَهَا فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ {الأعراف/123}

123. aydı fir‘avn kėrtgündüŋüzler mü aŋar men destūr bėrmişde aşnu siler çınoḳ bu destān turur destān ḳıldıŋızlar anı kent içre çıḳar siler andın boḍunını. herāyna bilgey siler.

123. Firavun da (öfkeyle) şöyle dedi: “Demek siz benden izin almadan ona inandınız, öyle mi? Sizin bu yaptığınız, şehirde (daha önce) tasarladığınız bir tuzaktır. Siz Mısır’ın yerli halkını buradan çıkarmak (ve İsrailoğullarını yerleştirmek) istiyorsunuz. Yakında başınıza neler gelecek, göreceksiniz.”

لأُقَطِّعَنَّ أَيْدِيَكُمْ وَأَرْجُلَكُم مِّنْ خِلاَفٍ ثُمَّ لأُصَلِّبَنَّكُمْ أَجْمَعِينَ {الأعراف/124}

124.kesgey ök men eligleriŋizni aḍaḳlarıŋızını şaşru yana asġay oḳ men ḳamuġuŋuzını.

124. “Yemin ederim ki, ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim, sonra da hepinizi asacağım.”

قَالُواْ إِنَّا إِلَى رَبِّنَا مُنقَلِبُونَ {الأعراف/125}

125. aydılar biz iḍimizke yanıġlılar miz.

125. Sihirbazlar şöyle cevap verdiler: “(İster as, ister kes) biz zaten sonunda Rabbimize döneceğiz.”

وَمَا تَنقِمُ مِنَّا إِلاَّ أَنْ آمَنَّا بِآيَاتِ رَبِّنَا لَمَّا جَاءتْنَا رَبَّنَا أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبرًا وَتَوَفَّنَا مُسْلِمِينَ {الأعراف/126}

126. öç almaġay sen bizdin meger kėrtgünmekimiz üçün iḍimiz! belgüleriŋe ḳaçan keldi erse biziŋke. iḍimizā! töke bėrgil biziŋ üze serinmeklikni cānımız alġıl müsülmānlar birle.

126. “Sen, Rabbimizden bize gelen mucizelere inandığımız için bizden intikam almak istiyorsun.” Ardından şöyle dua ettiler: “Ey Rabbimiz! Bize sabırlar ihsan eyle ve canımızı müslüman olarak al!”

وَقَالَ الْمَلأُ مِن قَوْمِ فِرْعَونَ أَتَذَرُ مُوسَى وَقَوْمَهُ لِيُفْسِدُواْ فِي الأَرْضِ وَيَذَرَكَ وَآلِهَتَكَ قَالَ سَنُقَتِّلُ أَبْنَاءهُمْ وَنَسْتَحْيِي نِسَاءهُمْ وَإِنَّا فَوْقَهُمْ قَاهِرُونَ {الأعراف/127}

127. aydı bir gürūh fir‘avn boḍunından ḳoḍur mu sen mūsā anıŋ boḍunını artaḳlıḳ ḳılsunlar tėyü yer içinde ḳoḍsa sėni taḳı tapuŋgularıŋnı. aydı munu öldürgey miz oġlanlarını tirig ḳoḍġay miz ḳızlarını biz anlarnıŋ üstüninde uçuzlap keçrügliler miz.

127. Kavminin ileri gelenleri Firavuna, “Musa’yı ve kavmini yeryüzünde bozgunculuk çıkarsınlar, seni ve senin Tanrılarını terk etsinler diye mi serbest bırakacaksın?” dediler.

Firavun, "(Tasalanmayın) biz onların oğullarını öldürür, kadınlarını kızlarını sağ bırakıp bazı emellerimiz için kullanırız. Nasıl olsa biz onlara karşı ezici bir üstünlüğe sahibiz" dedi.

قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ اسْتَعِينُوا بِاللَّهِ وَاصْبِرُوا إِنَّ الْأَرْضَ لِلَّهِ يُورِثُهَا مَن يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ {الأعراف/128}

128.aydı mūsā yalavaç boḍunıŋa yārī tileŋler Taŋrı birle serniŋler. çın yer Taŋrınıŋ ol mīrāş bėrür anı kimke tilese ḳullarındın. iş soŋı saḳnuḳluḳlarḳa.

128. Musa halkına, "(Sakın korkmayın!) Allah'tan yardım isteyin ve sabırlı olun. Yeryüzü Allah'ındır, kullarından dilediklerini ona mirasçı yapar. Bilin ki, mutlu son, Allah'a yürekten inanıp, O'na karşı gelmekten sakınan, yardımı ancak O'ndan isteyen ve sabreden kimseler içindir" dedi.

قَالُوا أُوذِينَا مِن قَبْلِ أَن تَأْتِيَنَا وَمِن بَعْدِ مَا جِئْتَنَا قَالَ عَسَى رَبُّكُمْ أَن يُهْلِكَ عَدُوَّكُمْ وَيَسْتَخْلِفَكُمْ فِي الْأَرْضِ فَيَنظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ {الأعراف/129}

129.aydılar emgetildimiz tėp sen kelmesde öŋdün biziŋke sen kelmişiŋde kėdin biziŋke. aydı mūsā bolġay kim iḍiŋiz kim helāk ḳılmaḳ düşmenleriŋizni azu erkliglik bėrgey silerke yer içinde baḳġay neteg işler siz.

129. Halkı Musa'ya, "Sen gelmeden önce de, geldikten sonra da bize ne eziyetler, ne zulümler yapıldı" dedi. Musa da, "Şüphesiz Rabbiniz düşmanlarınızı yok edecek ve bu topraklara sizi hâkim kılacaktır; sonra da sizin neler yapacağınıza bakacaktır" dedi.

وَلَقَدْ أَخَذْنَا آلَ فِرْعَونَ بِالسِّنِينَ وَنَقْصٍ مِّن الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ {الأعراف/130}

130.tuttumız oḳ fir'avn boḍunını tarlıḳ birle taḳı eksütmek birle yėmişlerdin bolġay kim anlar pend tutġaylar.

130. Biz de Firavunun adamlarını, düşünüp ibret almaları için yıllarca kuraklıkla, kıtlıkla, ürünlerini eksilterek cezalandırdık.

فَإِذَا جَاءتْهُمُ الْحَسَنَةُ قَالُواْ لَنَا هَذِهِ وَإِن تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ يَطَّيَّرُواْ بِمُوسَى وَمَن مَّعَهُ أَلا إِنَّمَا طَائِرُهُمْ عِندَ اللّهِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لاَ يَعْلَمُونَ {الأعراف/131}

131. ḳaçan tegse anlarḳa ėḍgülük aydılar biziŋke bu tėyü ol. eger tegse anlarḳa ėsizlik fāl toḳır erdiler mūsā birle yme anıŋ birleki. kim bilgil anlarnıŋ fālları Taŋrı üskinde yoḳ kim üküşrekleri bilmesler.

131. Fakat onlar, kendilerine ne zaman bir iyilik gelse, "Bu zaten bizim hakkımızdır" derler, başlarına bir kötülük gelince de, onu Musa ve ona inananların uğursuzluğuna bağlarlardı. Bilin ki, onların uğursuz saydıkları şeyler (işledikleri günahlar yüzünden) Allah'tan gelmiştir, fakat çoğu bunu bilmez.

وَقَالُواْ مَهْمَا تَأْتِنَا بِهِ مِن آيَةٍ لِّتَسْحَرَنَا بِهَا فَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ {الأعراف/132}

132. aydılar ḳaçan keltürsen biziŋke anıŋ birle bir nişān caḍūlūḳ ḳılsa men anıŋ birle ermes miz saŋa kėrtgünügli.

132. Ve onlar Musa'ya şöyle dediler: "Bizi büyülemek için mucize olarak ne getirirsen getir, biz sana inanacak değiliz."

فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الطُّوفَانَ وَالْجَرَادَ وَالْقُمَّلَ وَالضَّفَادِعَ وَالدَّمَ آيَاتٍ مُّفَصَّلاَتٍ فَاسْتَكْبَرُواْ وَكَانُواْ قَوْمًا مُّجْرِمِينَ {الأعراف/133}

133. ıḍtımız anlar üze ḳanatlıġ çekürge taḳı yaḍaġ çekürge taḳı baḳalar taḳı ḳanlar belgülügler. aḍrılmışlar uluġsıġlıḳ ḳıldılar erdiler yazuḳ ḳılıġlı bodunlar.

133. Bunun üzerine Biz de onları, her biri apaçık birer mucize olan seller, çekirge, haşere ve kurbağa salgınları, bir de kan ile cezalandırdık.[598] Buna rağmen onlar büyüklük taslayıp inanmadılar. Çünkü onlar günahkâr bir topluluk idi.

598 Mısırda meydana gelmiş bu olaylarla ilgili olarak bkz. Kitab-ı Mukaddes, Çıkış, 7-11. bölümler. Âyette zikredilen hususlar -kan hariç- Mısır coğrafyasında zaman zaman meydana gelen doğal âfetlerdir. Bu doğal âfetleri yaratan da Allah olduğu için hepsi birer mucizevî özellik arz etmektedir. Kan hakkında farklı görüşler vardır. Müfessirlerin çoğuna göre başta Nil olmak üzere Mısır'daki suların kan rengini almasıdır ki, bu sebeple balıklar bile ölmüştür. Nil'in Habeşistan dağlarından gelen koluna "Nehru'l-Ezrak" (Göksu) adı verilir. Bunun sebebi suyun aktığı yerlerdeki toprağın renginin suya karışmasıdır. Şiddetli yağmur ve seller dolayısıyla ırmağın rengi, daha da kırmızılaşarak kan rengini andırmış olabilir.

وَلَمَّا وَقَعَ عَلَيْهِمُ الرِّجْزُ قَالُواْ يَا مُوسَى ادْعُ لَنَا رَبَّكَ بِمَا عَهِدَ عِندَكَ لَئِن كَشَفْتَ عَنَّا الرِّجْزَ لَنُؤْمِنَنَّ لَكَ وَلَنُرْسِلَنَّ مَعَكَ بَنِي إِسْرَآئِيلَ {الأعراف/134}

134. ḳaçan tüşti erse anlar üze ḳın aydılar ay mūsā duʿā ḳılu bėrgil biziŋ üçün iḍiŋke anıŋ birle baçıġ ḳıldı seniŋ üsküŋde. eger açsa sen bizdin ḳınnı kėrtüngey ök miz saŋa ıḍġay oḳ miz seniŋ birle Taŋrı ḳulı oġlanını.

134. Bütün bu felâketlerin her biri başlarına geldiğinde Musa'ya şöyle dediler: "Ey Musa! Allah'ın sana verdiği peygamberlik[599] hatırına bizim için dua et. Eğer bu musibeti kaldırırsan, kesinlikle sana inanacağız ve İsrailoğullarının seninle birlikte gitmesine izin vereceğiz."

فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُمُ الرِّجْزَ إِلَى أَجَلٍ هُم بَالِغُوهُ إِذَا هُمْ يَنكُثُونَ {الأعراف/135}

135.ḳaçan açtımız erse anlardın ḳınnı atalmış vaḳṭḳa tėgi anlar tegnigli tururlar ançada anlar baçıġnı buzarlar.

135. (Musa'nın duasını kabul edip) onlara verdiğimiz musibeti belli bir süre kaldırınca verdikleri sözden hemen dönüveriyorlardı.

فَانتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَأَغْرَقْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ بِأَنَّهُمْ كَذَّبُواْ بِآيَاتِنَا وَكَانُواْ عَنْهَا غَافِلِينَ {الأعراف/136}

136. öç aldımız anlardın suw ḳuḍı ıḍtımız anlarnı teŋiz içinde anlar yalġanḳa tuttılar biziŋ belgülerimizni erdiler andın erse tanıġlılar.

136. Nihayet Biz de onları cezalandırdık; onları denizde boğduk. Çünkü onlar mucizelerimizi yalanlamışlar ve onlara aldırış etmemişlerdi.

وَأَوْرَثْنَا الْقَوْمَ الَّذِينَ كَانُواْ يُسْتَضْعَفُونَ مَشَارِقَ الأَرْضِ وَمَغَارِبَهَا الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ الْحُسْنَى عَلَى بَنِي إِسْرَآئِيلَ بِمَا صَبَرُواْ وَدَمَّرْنَا مَا كَانَ يَصْنَعُ فِرْعَوْنُ وَقَوْمُهُ وَمَا كَانُواْ يَعْرِشُونَ {الأعراف/137}

599 Lafzen, "Söz."

137. yana mīrāṣ bėrdimiz ol boḍunlar kim küçsüz żaʿīf bilür erdiler yėriŋ kün tuġuşuġlarını anıŋ batışıġlarında ol kim berekātnı ḳıldımız anıŋ içinde. tükel boldı iḍiŋ yarlıḳı körklüg Taŋrı ḳulı oġlanı üze anı birle kim serdiler. yoḳatturdımız anı kim ḳılur erdi firʿavn yme anıŋ boḍunı ol kim ḳoparyuḳlar erdiler.

137. Nihayet ezilen ve horlanan İsrailoğullarını,[600] bereketli kıldığımız toprakların doğusuna da batısına da yerleştirdik ve böylece onların gösterdikleri sabra karşılık Rabbinin İsrailoğullarına vermiş olduğu söz[601] güzel bir şekilde gerçekleşti. Firavunun ve halkının yaptığı bağları bahçeleri, diktikleri sarayları, köşkleri de yerle bir ettik.

وَجَاوَزْنَا بِبَنِي إِسْرَآئِيلَ الْبَحْرَ فَأَتَوْاْ عَلَى قَوْمٍ يَعْكُفُونَ عَلَى أَصْنَامٍ لَّهُمْ قَالُواْ يَا مُوسَى اجْعَل لَّنَا إِلَهًا كَمَا لَهُمْ آلِهَةٌ قَالَ إِنَّكُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ {الأعراف/138}

138. yana keçürdimiz Taŋrı ḳulı oġlanını teŋizdin keldiler ol ürük turup tapnur boḍun üzele. balmanlar üze anlar aydılar ay mūsā ḳılġıl biziŋke tapunġu Taŋrı neteg kim olarnıŋ tapunġu Taŋrıları turur aydı siler biligsiz boḍun siler.

138. Biz İsrailoğullarını denizden karşıya geçirmiştik ki, (onlar vâdedilen topraklara doğru ilerlerken) kendileri için yaptıkları putlara tapan bir kavme rastladılar. Bunun üzerine, "Ey Musa!" dediler. "Onların Tanrı heykelleri gibi bize de bir Tanrı heykeli yap." Musa da şu cevabı verdi: "Siz gerçekten çok câhil bir kavimsiniz."

إِنَّ هَؤُلاء مُتَبَّرٌ مَّا هُمْ فِيهِ وَبَاطِلٌ مَّا كَانُواْ يَعْمَلُونَ {الأعراف/139}

139.bütünlükün olar yoḳaḍturulġu turur ol kim anlar içinde yoḳ yoḍun boluġlu ol kim ḳılur erdiler.

139. "O (görüp heves ettiğiniz) kimselerin inandıkları din yok olmaya mahkûmdur. Yaptıkları ibadetler de boşunadır."

قَالَ أَغَيْرَ اللّهِ أَبْغِيكُمْ إِلَهًا وَهُوَ فَضَّلَكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ {الأعراف/140}

140. aydı Taŋrıda aḍın mu tiler men silerke Taŋrı ol artuḳ ḳıldı silerni ajunluġlar üze.

600 Lafzen, "Kavmi."
601 Allah'ın İsrailoğullarına vâdettiği husus, Kasas 28/5-6. âyetlerde anlatılmaktadır.

140. "Allah sizi (tevhid inancına erdirerek) putlara tapan kavimlerden üstün kılmışken, size O'ndan başka bir Tanrı mı arayıp bulayım?"

وَإِذْ أَنجَيْنَاكُم مِّنْ آلِ فِرْعَونَ يَسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ يُقَتِّلُونَ أَبْنَاءكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاءكُمْ وَفِي ذَلِكُم بَلاء مِّن رَّبِّكُمْ عَظِيمٌ {الأعراف/141}

141.ançada kim ḳutġardımız silerni fir'avn boḍunından tegrürler erdi silerke ḳınnıŋ yawuzını. öldürürler erdi oġlanıŋızlarnı yme tirig ḳoḍarlar erdi ḳızlarıŋızlarnı. anıŋ içinde silerke sınaġ erdi iḍiŋizlerdin uluġ.

141. "Hatırlayın ki, Allah vaktiyle sizi, en kötü işkence ve zulmün altında inleten Firavunun adamlarından kurtarmıştı.[602] Onlar oğullarınızı öldürüyorlar, kadınlarınızı-kızlarınızı sağ bırakıp kötü amaçları için kullanıyorlardı. Bu zulümden kurtulmanız Rabbinizin size büyük bir nimetiydi."[603]

وَوَاعَدْنَا مُوسَى ثَلاَثِينَ لَيْلَةً وَأَتْمَمْنَاهَا بِعَشْرٍ فَتَمَّ مِيقَاتُ رَبِّهِ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً وَقَالَ مُوسَى لأَخِيهِ هَارُونَ اخْلُفْنِي فِي قَوْمِي وَأَصْلِحْ وَلاَ تَتَّبِعْ سَبِيلَ الْمُفْسِدِينَ {الأعراف/142}

142. vaḳt ḳoḍuştımız mūsā yalavaç birle otuz tün tükel ḳıldımız anı on birle tükel boldı iḍisiniŋ vaḳtı ḳırḳ tün içinde. aydı mūsā èçisi hārūnḳa meniŋ özümde erklig bolġıl boḍunum içinde. dād bèrgil uḍu barmaġıl artaḳlıḳ ḳılıġlılar yoluŋa.

142. Biz, Musa ile otuz gece için sözleşmiştik. Sonra buna on gece daha ekledik. Böylece Rabbinin kırk gece olarak belirlediği süre tamamlanmış oldu.[604] Musa (Sina dağına çıkmadan önce) kardeşi Harun'a, "Kavmimin başına sen geç. Onları iyi yönet, sakın bozguncuların yolundan gitme" dedi.

وَلَمَّا جَاء مُوسَى لِمِيقَاتِنَا وَكَلَّمَهُ رَبُّهُ قَالَ رَبِّ أَرِنِي أَنظُرْ إِلَيْكَ قَالَ لَن تَرَانِي وَلَكِنِ انظُرْ إِلَى الْجَبَلِ فَإِنِ اسْتَقَرَّ مَكَانَهُ فَسَوْفَ تَرَانِي فَلَمَّا تَجَلَّى رَبُّهُ لِلْجَبَلِ

602 "Enceynâküm" (Sizi Biz kurtardık) ifadesini İbn Âmir "Encâküm" (Sizi Allah kurtardı) şeklinde okumuştur. Bu durumda âyetin Hz. Musa'nın sözünün bir devamı olduğu anlaşılmaktadır. İlk okuyuş -ki çoğunluğun okuyuşudur- tercih edildiği takdirde, âyetlerin akışı değişerek söz Allah'a izafe edilmiş olur. Biz anlamı İbn Âmir'in okuyuşuna göre verdik.

603 Krş. Bakara 2/49; İbrahim 14/6.

604 Bu konu Bakara 2/51'de ayrıntısız olarak kırk gün şeklinde geçer. Kaynaklardaki bilgilerden ilk otuz günün Hz. Musa'nın vahye hazırlık için geçirdiği ibadet dönemi, son on günün de vahiy aldığı süre olduğu anlaşılmaktadır.

جَعَلَهُ دَكًّا وَخَرَّ موسَى صَعِقًا فَلَمَّا أَفَاقَ قَالَ سُبْحَانَكَ تُبْتُ إِلَيْكَ وَأَنَاْ أَوَّلُ الْمُؤْمِنِينَ {الأعراف/143}

143. ḳaçan keldi erse mūsā yalavaç biziŋ vaḳt urmışımızḳa sözledi aŋar iḍisi aydı iḍimā! körkitgil maŋa baḳayın saŋa. aydı körmegey sen mėni ançası bar baḳġıl taġḳa eger tölense taġ ornında herāyna körgey sen mėni. ḳaçan baḳıp turı körkitti erse iḍisi taġḳa ḳıldı anı kes kes pāre pāre. tüşti ḳuḍı mūsā ögsüz. ḳaçan aḍıldı erse aydı arıġ iḍi sen sen yandım saŋa men bütüglilerniŋ ilkisi men.

143. Musa belirlediğimiz vakitte belirlediğimiz yere gelince, Rabbi onunla doğrudan konuşarak emirlerini bildirdi. Musa, "Rabbim! Bana kendini göster de Seni bir göreyim!" dedi. Allah, "Beni aslâ göremeyeceksin! Fakat (bunu iyice anlamak istersen) şu dağa bak, eğer (ona tecellî ettiğimde) dağ yerinde kalırsa o zaman Beni görebileceksin" buyurdu. Rabbi tecellî edip nûrunu dağa yansıtınca[605] dağı dümdüz etti ve o anda Musa bayılıp yere düştü. Nihayet ayıldığında şöyle dedi: "Ey Rabbim! Sen yücelerden yücesin. Tevbeler olsun. Ben Sana (Senin bu dünya gözüyle görülemeyeceğine) inananların ilkiyim."[606]

قَالَ يَا مُوسَى إِنِّي اصْطَفَيْتُكَ عَلَى النَّاسِ بِرِسَالاَتِي وَبِكَلاَمِي فَخُذْ مَا آتَيْتُكَ وَكُن مِّنَ الشَّاكِرِينَ {الأعراف/144}

144. aydı ay mūsā men üḍürdim sėni kişiler üze yumuşlarım birle taḳı sözüm birle. tutġıl anı kim bėrdim saŋa bolġıl sipās öteglilerdin.

144. Allah, "Ey Musa!" dedi: "Ben vahiylerimi göndererek ve seninle bizzat konuşarak seni insanlara peygamber seçtim. Öyleyse sen de verdiğim buyruklara sarıl ve Bana şükredenlerden biri ol."

وَكَتَبْنَا لَهُ فِي الأَلْوَاحِ مِن كُلِّ شَيْءٍ مَّوْعِظَةً وَتَفْصِيلاً لِّكُلِّ شَيْءٍ فَخُذْهَا بِقُوَّةٍ وَأْمُرْ قَوْمَكَ يَأْخُذُواْ بِأَحْسَنِهَا سَأُرِيكُمْ دَارَ الْفَاسِقِينَ {الأعراف/145}

145. bitidimiz aŋar taḫtalar içinde tėgme nersedin pend aḍırmaḳ seçmek tėgme nersedin. alġıl anı küç birle. fermānlaġıl boḍunuŋa alsunlar tutsunlar körklükrekini. herāyna körkitgey men silerke yarlıġdın çıḳıġlılar sārayını.

605 Tecellî kelimesi sözlükte; yansımak, görünmek, ortaya, açığa çıkmak gibi anlamlara gelir. Allah'ın tecellî etmesi, zâtı itibarıyla olabileceği gibi, sıfat ve fiilleri itibarıyla da olur. Allah'ın dağa tecelli etmesi sıfatı itibarıyladır, yani O, nuru, ışığı ile tecellî etmiştir. Çünkü Allah "Göklerin ve yerin nûrudur" (Nûr 24/35).

606 Matüridî, Hasan Basrî'nin âyete, "Senin dünya gözüyle görülemeyeceğine inananların ilki benim" anlamını verdiğini nakleder. Hz. Musa'nın Allah'a iman konusunda şüphesi olmayacağına göre bu makul bir mânadır. Ayrıca bu anlam, İsrailoğullarının zaman zaman gözleriyle görebilecekleri bir Tanrı istemeleri göz önüne alınırsa; bu âyetin, ibadet edilecek bir Tanrının gözle görülebilecek kadar basit bir varlık olmadığını ifade etmesi bakımından da önemlidir.

145. Biz Musa'ya, taş levhalarda her konuda her türlü öğüdü ve her şeyin hükmünü ayrıntılarıyla yazdık ve ona şöyle emrettik: "Sen bütün gücünle bunlara sarıl, halkına da bu hükümlere en güzel şekilde uymalarını emret. Yakında fâsıkların (Firavun gibi zorbaların) yurtlarının ne hale geleceğini size göstereceğim."

سَأَصْرِفُ عَنْ آيَاتِيَ الَّذِينَ يَتَكَبَّرُونَ فِي الأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَإِن يَرَوْاْ كُلَّ آيَةٍ لاَّ يُؤْمِنُواْ بِهَا وَإِن يَرَوْاْ سَبِيلَ الرُّشْدِ لاَ يَتَّخِذُوهُ سَبِيلاً وَإِن يَرَوْاْ سَبِيلَ الْغَيِّ يَتَّخِذُوهُ سَبِيلاً ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَذَّبُواْ بِآيَاتِنَا وَكَانُواْ عَنْهَا غَافِلِينَ {الأعراف/146}

146. uş ewürgey men meniŋ belgülerimdin anlarnı kim uluġsıġlıḳ ḳılurlar yer içinde yaraġsızını. eger körseler tėgme nişānnı kėrtgünmesler aŋar. eger körseler köni yolnı. tutmaslar anı yol. eger körseler yolsuzluḳ yolını tutarlar anı yol. ol anıŋ üçün anlar yalġanḳa tuttılar biziŋ belgülerimizni erdiler andın osanıġlılar.

146. "Ben, yeryüzünde hak-hukuk tanımayarak kibirlenip böbürlenen kimseleri âyetlerimi anlamaktan daima alıkoyacağım. Zaten onlar her türlü mucizeyi görseler de, yine inanmazlar. Doğru yolu görseler bile o yola girmezler. Fakat azgınlığa ve sapıklığa götüren yolu gördüklerinde hemen o yola koyulurlar. Onlar, âyetlerimizi sürekli yalanlamaları ve o âyetlerimizin gösterdiği gerçeklere karşı duyarsız olmaları sebebiyle böyle bir tutum sergilemektedirler."

وَالَّذِينَ كَذَّبُواْ بِآيَاتِنَا وَلِقَاء الآخِرَةِ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ هَلْ يُجْزَوْنَ إِلاَّ مَا كَانُواْ يَعْمَلُونَ {الأعراف/147}

147. anlar yalġanḳa tuttılar biziŋ belgülerimizni kėḏinki sarāynı körmek yoḳ yoḏun boldı işleri. yanut bėrilmesler meger ol kim ḳılur erdiler.

147. Âyetlerimizi yalanlayanların ve âhiret gününe inanmayanların yaptıkları bütün işler boşa gitmiştir. Tabiî ki öyle olacak. Onlar yaptıklarının tam karşılığı olan bir ceza ile cezalandırılacaklar.

وَاتَّخَذَ قَوْمُ مُوسَى مِن بَعْدِهِ مِنْ حُلِيِّهِمْ عِجْلاً جَسَدًا لَّهُ خُوَارٌ أَلَمْ يَرَوْاْ أَنَّهُ لاَ يُكَلِّمُهُمْ وَلاَ يَهْدِيهِمْ سَبِيلاً اتَّخَذُوهُ وَكَانُواْ ظَالِمِينَ {الأعراف/148}

148. tuttı mūsā boḍunı anda kėḍin altun bezekleri ėŋlerindin bir buzaġu tenlig aŋar müŋremek. körmediler mü kim ol sözlemes olarḳa köndürmes olarnı yolġa tuttılar anı erdiler küç ḳılıġlılar.

148. Musa'nın halkı, o Tur'a gittikten sonra yanlarındaki zînet eşyalarından böğürür gibi bir ses çıkaran buzağı heykeli yaptı (ve ona tapınmaya başladı).[607] Onlar, bu heykelin kendileriyle konuşmayacağını ve kendilerini doğru bir yola götürmeyeceğini görmüyorlar mıydı? Ne yazık ki, onu ilâh edindiler ve kendilerine böylece zulmetmiş oldular.

وَلَمَّا سُقِطَ فِي أَيْدِيهِمْ وَرَأَوْاْ أَنَّهُمْ قَدْ ضَلُّواْ قَالُواْ لَئِن لَّمْ يَرْحَمْنَا رَبُّنَا وَيَغْفِرْ لَنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ {الأعراف/149}

149. ḳaçan tüşrüldi erse eligleri içinde kördiler erse anlar yolsuz boldılar oḳ aydılar eger yarlıḳamasa bizni iḍimizā! örtmese bizni bolġay oḳ miz ḳor ḳılıġlılardın.

149. Ne zaman ki, (buzağıya tapınmakla) doğru yoldan çıktıklarını anladılar, ellerini dizlerine vurarak, "(Eyvah biz ne yaptık!) Rabbimiz eğer bize acımaz ve bizi bağışlamazsa mutlaka hüsrana uğrayanlardan oluruz" diyerek pişmanlıklarını dile getirdiler.

وَلَمَّا رَجَعَ مُوسَى إِلَى قَوْمِهِ غَضْبَانَ أَسِفًا قَالَ بِئْسَمَا خَلَفْتُمُونِي مِن بَعْدِيَ أَعَجِلْتُمْ أَمْرَ رَبِّكُمْ وَأَلْقَى الأَلْوَاحَ وَأَخَذَ بِرَأْسِ أَخِيهِ يَجُرُّهُ إِلَيْهِ قَالَ ابْنَ أُمَّ إِنَّ الْقَوْمَ اسْتَضْعَفُونِي وَكَادُواْ يَقْتُلُونَنِي فَلاَ تُشْمِتْ بِيَ الأَعْدَاء وَلاَ تَجْعَلْنِي مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ {الأعراف/150}

150. ḳaçan yandı erse mūsā boḍunıŋa öfkelig buşuġluġ ḳaḍġuluġ aydı nėme yawuz kėḍin ḳalġuçılıḳ ḳıldıŋızlar maŋa mėnde kėḍin. ėwdiŋizler mü iḍiŋiz yarlıḳıŋa. kemişti taḫtalarnı tuttı ėçisiniŋ saçını süriyür öziŋe. aydı anam oġlı bütünlükün boḍun küçsüzlediler mėni öldürü yazdılar mėni. taplatmaġıl mėni düşmenlerḳa ḳılmaġıl mėni küç ḳılıġlı boḍunlar birle.

150. Musa, (kavminin buzağıya taptığını öğrenip Sina dağından)[608] öfkeyle ve üzüntüyle dönünce, "Ben gittikten sonra ardımdan ne kötü işler yapmışsınız! Allah'tan başınıza hemen bir belâ gelmesini mi istiyorsunuz? Öldüğümü sanıp ne çabuk sapıttınız?"[609] diye halkını

607 Krş. Tâhâ 20/88-97. Dinler tarihi kaynaklarında kaydedildiğine göre eski Mısırlılarda sığıra tapma âdeti vardı. Apis öküzü eski Mısır'da bolluk ve bereketin sembolüydü. O Ptah, Oziris ve Amonra gibi çeşitli Mısır Tanrıları ile ilişkilendirilmiş ve onların yeryüzündeki simgesi sayılmıştır. Kısacası hilâl boynuzlu Aoris boğası eski Mısır'da her türlü kutsallığın, bereketin ve Tanrısal korumanın sembolüydü. Onun için her yıl ilkbahar ayında bir hafta süren Apis öküzü festivalleri düzenlenirdi. Öyle görünmektedir ki, İsrailoğulları eski Mısırlıların bu inancından etkilenmişler ve sığırdan (buzağıdan) yapılan bir heykele tapmak istemişlerdir.

608 Bkz. Tâhâ 20/85.

609 Lafzen, "Rabbinizin emrinin gelmesinde acele mi ettiniz?" ifadesi birkaç şekilde yorumlanmıştır. "Buzağıya tapma konusunda Rabbinizin vereceği hükmü bekleyemediniz mi, neden acele ettiniz?" şeklindeki yorumların isabetli olmadığını düşünüyoruz. Biz, âyete mâna verirken birinci mânayı,

azarladı. Elindeki levhaları yere attı ve kardeşi Harun'un başından tutup onu kendine doğru çekerek hırpaladı. Harun, "Anamın oğlu, canım kardeşim! (Elimden geleni yaptım fakat) bu halk beni zayıf gördü ve az kalsın beni öldürecekti. (Böyle davranarak) beni küçük düşürme, düşmanları bana güldürme ve beni buzağıya taparak kendilerine zulmeden bu toplulukla bir tutma" dedi.[610]

قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَلأَخِي وَأَدْخِلْنَا فِي رَحْمَتِكَ وَأَنتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ {الأعراف/151}

151. aydı iḍimā! yarlıḳaġıl mėni ḳarındaşımḳa. kigürgil bizni yarlıḳamaḳıŋ içiŋe sen yarlıḳaġanda yarlıḳaġanraḳı sen.

151. Bunun üzerine Musa şöyle dua etti: "Ey Rabbim! Beni ve kardeşimi bağışla. Bize acı, bizi rahmetine ve şefkatine erenlerden eyle. Çünkü merhametlilerin en merhametlisi Sensin."

إِنَّ الَّذِينَ اتَّخَذُواْ الْعِجْلَ سَيَنَالُهُمْ غَضَبٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَذِلَّةٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُفْتَرِينَ {الأعراف/152}

152.bütünlükün anlar tuttılar buzaġunı sewügke uş teggey olarḳa öfke ḳın iḍilerindin nėme ḫorluḳ yaḳın tiriglik içinde. mundaġoḳ yanut bėrür miz yalġan ḳoşuġlılarḳa.

152. (Allah buyurdu ki:) "Ey Musa! Buzağı heykelini Tanrı edinen bu kimseler, daha bu dünya hayatında iken Rablerinin hışmına uğrayacaklar, zillet içinde bir hayat süreceklerdir. İşte Biz, putları Tanrı edinerek Bize iftira edenleri böyle cezalandırırız."

وَالَّذِينَ عَمِلُواْ السَّيِّئَاتِ ثُمَّ تَابُواْ مِن بَعْدِهَا وَآمَنُواْ إِنَّ رَبَّكَ مِن بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَّحِيمٌ {الأعراف/153}

153. anlar ḳıldılar ėsizliklerni yana öknüp yandılar anda kėḍin kėrtgündiler. bütünlükün seniŋ iḍiŋ anda kėḍin örtügli turur yarlıḳaġlı turur.

153. "Ancak, (küfür ve isyan gibi) kötü işler yapanlar daha sonra tevbe edip yürekten iman ederlerse, unutma ki, böyle bir tevbe ve imandan sonra artık Rabbin çok bağışlayıcı ve çok

isyan ve küfre sapmanın Allah tarafından cezalandırıldığını göz önüne alarak, "Buzağıya tapmakla başınıza gelecek ilâhî cezayı çabuklaştırmak mı istiyorsunuz?" anlamında; ikinci mânayı da, peygamberlerin vefatından sonraki toplumsal bozulmaya dair Allah'ın koyduğu sosyolojik kanunlar (Allah'ın emri-sünnetullah) anlamında kullandık. Krş. Tâhâ 20/86.

610 Krş. Tâhâ 20/94.

merhametlidir."

وَلَمَّا سَكَتَ عَن مُّوسَى الْغَضَبُ أَخَذَ الأَلْوَاحَ وَفِي نُسْخَتِهَا هُدًى وَرَحْمَةٌ لِّلَّذِينَ هُمْ لِرَبِّهِمْ يَرْهَبُونَ {الأعراف/154}

154. ḳaçan amruldı erse mūsādın buşuġ öfke aldı taḫtalarnı anıŋ keçürmiş bitigi içinde köni yol yarlıḳamaḳ anlarḳa kim anlar iḍilerine ḳorḳarlar.

154. Musa öfkesi geçince attığı levhaları yerden aldı. Bu levhalarda hidayet ve rahmet kaynağı olan âyetler yazılı idi. Fakat bu âyetleri anlayacak olanlar ancak Rablerinden korkan kimselerdi.

وَاخْتَارَ مُوسَى قَوْمَهُ سَبْعِينَ رَجُلاً لِّمِيقَاتِنَا فَلَمَّا أَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ قَالَ رَبِّ لَوْ شِئْتَ أَهْلَكْتَهُم مِّن قَبْلُ وَإِيَّايَ أَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ السُّفَهَاء مِنَّا إِنْ هِيَ إِلاَّ فِتْنَتُكَ تُضِلُّ بِهَا مَن تَشَاء وَتَهْدِي مَن تَشَاء أَنتَ وَلِيُّنَا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَأَنتَ خَيْرُ الْغَافِرِينَ {الأعراف/155}

155. üḍürdi mūsā boḍunında yėtmiş erni biz vaḳt urmışḳa. ḳaçan tuttı erse anlarnı yer tepremeki aydı iḍimā! eger tilese erdiŋ yoḳ yoḍun ḳılġay erdiŋ olarnı munda öŋdün mėni. yoḳalturur mu sen bizni anıŋ birle kim ḳıldı biligsizler bizdin ermes ol meger seniŋ sınaġıŋ. azdurur sen anıŋ birle kimni tilesese sen yolḳa köndürür sen kimni tilesese sen. sen işimiz erkligliki sen örtgil biziŋ yazuḳımızını yarlıḳaġıl bizni sen yazuḳ örtüglilerde yėgreki sen.

155. Musa, Bizim tayin ettiğimiz yer ve zamanda af dilemek için halkından yetmiş kişi seçti. (Onlar, orada Allah'ı açıkça görmek istediler. Bunun üzerine) onları şiddetli bir sarsıntı yakalayınca Musa şöyle dua etti: "Rabbim! Dileseydin onları daha önce (buzağıya taptıklarında), beni de (seni görmek istediğim zaman) helâk ederdin. İçimizden bazı beyinsizlerin yaptıkları yüzünden bizi şimdi mi helâk edeceksin? (İnanıyoruz ki) bütün bunlar Senin imtihanından başka bir şey değildir. Sen bu imtihanla dilediğini doğru yoldan uzaklaştırır, dilediğini de hidayete erdirirsin. Ey Rabbimiz! Bizi koruyup gözeten Sensin. O halde bizi bağışla, bize merhamet et, acı. Çünkü Sen çok bağışlayıcısın.

وَاكْتُبْ لَنَا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الآخِرَةِ إِنَّا هُدْنَا إِلَيْكَ قَالَ عَذَابِي أُصِيبُ بِهِ مَنْ أَشَاء وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ فَسَأَكْتُبُهَا لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ

وَالَّذِينَ هُم بِآيَاتِنَا يُؤْمِنُونَ {الأعراف/156}

156. bitigil biziŋke bu dünyā içinde ėḍgülük kėḍinki ajun içinde biz öknüp yandımız saŋa. aydı meniŋ ḳınım tegrür men anı kimke tilese men. yarlıḳamaḳım kėŋrü boldı tėgme nerse. herāyna bitiyür ök men anı anlarḳa kim saḳnurlar bėrürler zekātnı anlarḳa anlar biziŋ belgülerimizke kėrtgünürler.

156. "Rabbimiz! Bize dünyada da âhirette de iyi ve güzel şeyler ihsan eyle! Biz samimiyetle tevbe edip Sana yöneldik." Allah da şöyle buyurdu: "Ben dilediğimi azabıma çarptırma gücüne sahibim.[611] Rahmet ve şefkatim ise her şeyi kuşatmıştır. Fakat Ben rahmet ve şefkatimi emir ve yasaklarım konusunda sorumlu, duyarlı, bilinçli davrananlara, zekâtı verenlere ve âyetlerime yürekten inananlara tahsis edeceğim."

الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِندَهُمْ فِي التَّوْرَاةِ وَالإِنْجِيلِ يَأْمُرُهُم بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَآئِثَ وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالأَغْلاَلَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ فَالَّذِينَ آمَنُواْ بِهِ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُواْ النُّورَ الَّذِيَ أُنزِلَ مَعَهُ أُوْلَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ {الأعراف/157}

157. anlar uḍu barırlar yalavaçḳa anadın tuġup bitig bilmegli yalavaçḳa ol kim bulurlar anı bitiglig anlar üskinde tevrīt içinde incīl içinde fermānlayur anlarḳa ėḍgülükni yıġar anlarnı taplamaġu yaŋsız işdin ḥelāl ḳılur anlarḳa arıġlarnı. ḥarām ḳılur anlar üze arıġsızlarnı. ḳoḍu bėrür anlardın aġır yüklerini ol aġır yükler ḳatıġlıḳlar erdi anlar üze. anlar kim kėrtgündiler aŋar uluġladılar anı yārī bėrdiler aŋar uḍu bardılar ol yaruḳluḳḳa kim indürüldi anıŋ birle anlar ol anlar ḳutluġlılar.

157. İşte bu nitelikteki kimseler (günü geldiğinde) ellerindeki Tevrat ve İncil'de geleceği bildirilen Ümmî[612] Elçiye, o Peygambere uyarlar. Bu Peygamber onlara iyiliği emreder, kötülüğü yasaklar; iyi ve temiz şeyleri helâl, kötü ve pis şeyleri de haram kılar, onların üzerlerindeki ağır yükü kaldırır, boyunlarındaki zincirlerini kırıp atar.[613] Sonuç olarak o Ümmî Peygambere

611 Âyetteki "Men eşâü" (dilediğime) kelimesini "Men esâe" (kim kötülük yaparsa) şeklinde okuyanlar vardır (Zeyd b. Ali, Hasan Basrî, Tâvus gibi). İmam Şafiî'nin bu okuyuşu tercih ettiği naklolunur. Bu takdirde anlam, "Kötülük yapanı azabıma uğratırım" şeklinde olur.

612 Arapçada "ümm" "ana" demektir. Ümmî ise; anasından doğduğu gibi kalıp aslî fıtratında bir değişiklik olmamış, okuma yazma öğrenmemiş, mektep medrese yüzü görmemiş, bir hoca önüne diz çökmemiş kimse demektir. Hz. Peygamberin "ümmî" olarak nitelenmesi; onun Allah tarafından gönderilmiş bir peygamber olduğunu; bunca bilgisini ve görgüsünü devrin Yahudi ve Hıristiyan âlimlerinden, kâhinlerinden ve bir kısım güngörmüş tecrübeli bilginlerinden öğrenmediğini, ne biliyorsa, ne söylüyorsa ve ne öğretiyorsa bütün bunların kendisine Allah tarafından verilmiş bir vergi olduğunu ifade eder.

613 Yahudilik, ibadet ve muamelat (dünya işleri) ile ilgili çok sert ve zor hükümler içeriyordu. Yahudiler bu hükümlere uymakta zorlanıyor ve yerine getirmedikleri için de sorumluluk altında kalıyorlardı. Hz. İsa bu ağır görevlerin bir kısmını kaldırmıştı. Ancak kendisi de insana ruhi yüceliğini kazandırmak için manevî ağırlığı çok olan bir kısım görevler yüklemişti. Her iki dinde de bir takım aşırılıklar ve dengesiz hükümler oluşmuştu. İşte Hz. Muhammed İslâm dini ile böyle aşırılıklara son vermiş, din ve dünya işlerinde dengeli bir hayat yaşamayı öğütlemiştir: "Biz sizi her türlü

inanan, onu yüceltip destekleyen ve ona indirilen Kur'an'a[614] uyan böyle kimseler, kurtuluşa erenlerdir.

قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ لا إِلَهَ إِلاَّ هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ فَآمِنُواْ بِاللهِ وَرَسُولِهِ النَّبِيِّ الأُمِّيِّ الَّذِي يُؤْمِنُ بِاللهِ وَكَلِمَاتِهِ وَاتَّبِعُوهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ {الأعراف/158}

158. aygıl ay ḫalāyıḳlar men Taŋrınıŋ yalavaçı men silerke barçaŋızḳa ol iḍi kim anıŋ turur kökler erkligliki yme yerniŋ yoḳ iḍi meger ol tirgürür taḳı öldürür kėrtgünüŋler Taŋrıḳa yalavaçıḳa ol anadın tuġa bitiyü oḳıyu bilmegli yalavaçḳa kim kėrtgünür Taŋrıḳa anıŋ yarlıġlarıŋa uḍu barıŋlar bolġay kim siler köni yolḳa köngey siler.

158. Ey Peygamber! De ki: "Ey insanlar! Ben göklerin ve yerin hükümranlığı Kendisine ait olan Allah'ın hepinize gönderdiği elçisiyim. Bilin ki, O'ndan başka Tanrı yoktur; canı veren de alan da O'dur. Öyleyse Allah'a ve elçisi olan o Ümmî Peygambere inanın. O Peygamber, Allah'a ve O'nun (kendisine ve diğer peygamberlere gönderdiği) vahiylerine inanmaktadır. O halde doğru yola ulaşabilmeniz için siz de ona uyun."

وَمِن قَوْمِ مُوسَى أُمَّةٌ يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَبِهِ يَعْدِلُونَ {الأعراف/159}

159. mūsā yalavaç boḍunındın bir gürūh köni yol körkitürler yaraşı anıŋ birle dād bėrürler.

159. Zaten bugüne dek Musa'nın halkından, insanları doğru yola yönelten ve onlar arasında hak ve adaletle hükmeden böyle bir topluluk hep olagelmiştir.[615]

وَقَطَّعْنَاهُمُ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ أَسْبَاطًا أُمَمًا وَأَوْحَيْنَا إِلَى مُوسَى إِذِ اسْتَسْقَاهُ قَوْمُهُ أَنِ اضْرِب بِّعَصَاكَ الْحَجَرَ فَانبَجَسَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا قَدْ عَلِمَ كُلُّ أُنَاسٍ مَّشْرَبَهُمْ وَظَلَّلْنَا عَلَيْهِمُ الْغَمَامَ وَأَنزَلْنَا عَلَيْهِمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوَى كُلُواْ مِن طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَمَا ظَلَمُونَا وَلَكِن كَانُواْ أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ {الأعراف/160}

160. pāre pāre ḳıldımız olarnı on ėkki uġuşlar gürūhlar. yarlıġ ıḍtımız mūsā yalavaçḳa ançada

aşırılıktan uzak orta, dengeli bir toplum kıldık." Bkz. Bakara 2/143.

614 Lafzen, "Nûra."

615 Burada Âl-i İmrân 3/113-115. âyetlere işaret vardır. Yahudi toplumunun tamamının isyankâr olmadığı, onların içinde de hak ve hakikate bağlı, dürüst, insaflı, temiz ve imanlı insanların bulunduğu anlatılmaktadır.

suw tiledi andın anıŋ boḍunı kim urġıl tayaḳıŋ birle taşnı. aḳa başlasun andın on ėkki bulaḳ. bildi ök tėgme kişiler içgü yerlerini. kölige ḳıldımız anlar üze ürüŋ bulıtnı indürdimiz anlar üze yandaḳ şekerni buldurçınnı. yėŋler arıġlardın ol kim rūzī bėrdimiz silerke. küç ḳılmadılar biziŋke yoḳ kim öz özleriŋe küç ḳılur erdiler.

160. Biz İsrailoğullarını on iki oymağa ayırmıştık. (Susuzluktan kırılan) kavmi Musa'dan su isteyince ona, "Elindeki asâ ile şu kayaya vur" diye vahyetmiştik. Musa ona vurur vurmaz kayadan on iki kaynak fışkırmış ve İsrailoğullarının on iki oymağından her biri kendi kaynağını öğrenmişti. Ayrıca (Tîh sahrasında) bulutu üzerlerine gölgelik yapmış, onlara kudret helvası ve bıldırcın göndermiş ve "İhsan ettiğimiz bu güzel rızıklardan yiyiniz" demiştik. Fakat onlar (bu nimetlere karşılık nankörlük ederek) Bize değil, kendilerine zulmediyorlardı.[616]

وَإِذْ قِيلَ لَهُمُ اسْكُنُواْ هَذِهِ الْقَرْيَةَ وَكُلُواْ مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ وَقُولُواْ حِطَّةٌ وَادْخُلُواْ الْبَابَ سُجَّدًا نَّغْفِرْ لَكُمْ خَطِيئَاتِكُمْ سَنَزِيدُ الْمُحْسِنِينَ {الأعراف/161}

161. ançada aytıldı anlarḳa töleniŋler bu kentke. yėŋler andın neçük ḳayuda tilese siler taḳı aytıŋlar yazuḳımızını töke bėrgil tėp. taḳı kiriŋler ḳapuġḳa yüknü yarlıḳaġay miz sileriŋ yaŋluḳlarıŋızını. herāyna arturġay miz ėḍgülük ḳılġanlar.

161. Onlara şöyle denilmişti: "Şu beldeye yerleşin, oradaki nimetlerden istediğiniz gibi yiyin ve "Biz buraya barış içinde yaşamak için geldik" deyin, o beldenin kapısından girerken de görevlilere saygı gösterin ki, Biz de bazı hatalarınızı bağışlayalım. Biz sözünde sadâkat gösterenlere nimetlerimizi daha da artırırız."[617]

فَبَدَّلَ الَّذِينَ ظَلَمُواْ مِنْهُمْ قَوْلاً غَيْرَ الَّذِي قِيلَ لَهُمْ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِجْزًا مِّنَ السَّمَاء بِمَا كَانُواْ يَظْلِمُونَ {الأعراف/162}

162. tegşürdi anlar kim küç ḳıldılar anlardın aytıġını anda aḍın aytıldı anlarḳa ıḍtımız anlar üze ḳın kökdin anıŋ birle kim küç ḳılur erdiler.

162. Fakat o zâlimler bu emrimizin gereğini yerine getirmediler.[618] Biz de yaptıkları zulümden dolayı onlara gökten azab indirdik.[619]

616 Krş. Bakara 2/60.
617 Krş. Bakara 2/58.
618 Lafzen, "Kendilerine söylenen sözü başka bir sözle değiştirdiler."
619 Krş. Bakara 2/59.

وَاسْأَلْهُمْ عَنِ الْقَرْيَةِ الَّتِي كَانَتْ حَاضِرَةَ الْبَحْرِ إِذْ يَعْدُونَ فِي السَّبْتِ إِذْ تَأْتِيهِمْ حِيتَانُهُمْ يَوْمَ سَبْتِهِمْ شُرَّعاً وَيَوْمَ لاَ يَسْبِتُونَ لاَ تَأْتِيهِمْ كَذَلِكَ نَبْلُوهُم بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ {الأعراف/163}

163. aytġıl anlarḳa ol ėldin kim erdi deryā turuġlaġında erdi. ançada teŋdin keçtiler şenbe kün içinde ançada kelür anlarḳa balıḳları şenbeleri kün körnüşür kün yana ol kün şenbe ḳılmaz erdiler kelmez erdi anlarḳa andaġoḳ sınadımız anlarnı anıŋ birle kim yarlıḳdın çıḳar erdiler.

163. Ey Peygamber! Yine onlara, deniz kıyısındaki kasaba halkının başına gelenleri sor. Hani onlar cumartesi günü balık avına dair konan yasağı ihlâl ediyorlardı. Çünkü cumartesi günleri balıklar sürüyle geliyor, diğer günlerde ise gelmiyordu. İşte Biz onları doğru yoldan sapmaları sebebiyle böyle yasaklarla imtihan ediyorduk.[620]

وَإِذَ قَالَتْ أُمَّةٌ مِّنْهُمْ لِمَ تَعِظُونَ قَوْمًا اللّهُ مُهْلِكُهُمْ أَوْ مُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا قَالُواْ مَعْذِرَةً إِلَى رَبِّكُمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ {الأعراف/164}

164. ol uġurda aydı bir gürūh anlardın nelük pend bėrür siler ol boḍunḳa kim Taŋrı yoḳaḍtaçı turur anlarnı azu ḳınadaçı turur anlarnı ḳatıġ ḳın birle. aydılar yazuḳ ʿöẕrdin iḍiŋizlerke bolġay kim anlar saḳlanġaylar.

164. İçlerinden bir kısmı (cumartesi yasaklarının çiğnenmesine karşı çıkanlara), "Allah'ın helâk edeceği ya da şiddetli azaba uğratacağı bu kimselere boş yere niye öğüt verip duruyorsunuz?" demişti. Öğüt verenler de şöyle demişlerdi: "Biz bunu, Rabbinize karşı sorumluluktan kurtulmak için ve onlar Allah'ın emir ve yasakları konusunda duyarlı ve bilinçli olurlar ümidiyle yapıyoruz."[621]

فَلَمَّا نَسُواْ مَا ذُكِّرُواْ بِهِ أَنجَيْنَا الَّذِينَ يَنْهَوْنَ عَنِ السُّوءِ وَأَخَذْنَا الَّذِينَ ظَلَمُواْ بِعَذَابٍ بَئِيسٍ بِمَا كَانُواْ يَفْسُقُونَ {الأعراف/165}

165. ḳaçan unıtttılar erse anı kim yāḍ ḳıldılar anıŋ birle ḳutġardımız anlarnı kim yıġarlar yawuzluḳdın tuttumız anlarnı küç ḳıldılar ḳın birle ḳatıġ anıŋ birle kim yarlıġdın çıḳar erdiler.

620 Krş. Bakara 2/65; Nisâ 4/47, 154. Hz. Musa'nın şeriatına göre Yahudiler cumartesi günleri bütün dünyevî işlerden ve bu arada balık avlamaktan da men edilmişlerdi. Dolayısıyla cumartesi günü balıkları rahatsız edecek faaliyetler bulunmadığı için balıklar sahile kadar rahatlıkla geliyorlardı. Bunu gören halk da cumartesi yasağını dinlemeyip balık tutuyordu.

621 Bu iki âyetten söz konusu şehir halkının üçe ayrıldığı anlaşılıyor. 1- Cumartesi yasağını ihlâl edenler. 2- Onlara bu ihlalden vazgeçmeleri için öğüt verenler. -3 Bu öğüdün bir faydası olmayacağını söyleyenler.

165. Onlar yapılan öğüt ve uyarıları dikkate almayınca, Biz de öğütleriyle kötülüklerden alıkoymak isteyenleri kurtardık. İsyanda ısrar edenleri ise doğru yoldan sapmaları sebebiyle şiddetli bir azapla cezalandırdık.

فَلَمَّا عَتَوْاْ عَن مَّا نُهُواْ عَنْهُ قُلْنَا لَهُمْ كُونُواْ قِرَدَةً خَاسِئِينَ {الأعراف/166}

166. ḳaçan teŋdin keçtiler erse anıŋdın kim yıġdılar andın iḍimiz! anlarḳa boluŋlar bèçinler uçuzluḳun yaramaslar.

166. Bu yasaklara kafa tutup direnince Biz de onlara, “Aşağılık maymunlar (gibi) olun (zillet ve esaret içinde yaşayın)” dedik.[622]

وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكَ لَيَبْعَثَنَّ عَلَيْهِمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ مَن يَسُومُهُمْ سُوءَ الْعَذَابِ إِنَّ رَبَّكَ لَسَرِيعُ الْعِقَابِ وَإِنَّهُ لَغَفُورٌ رَّحِيمٌ {الأعراف/167}

167. ançada uḳturdı iḍiŋ ıḍġay oḳ miz anlar üze ḳopmaḳ künike tègi kim fermānlar olarḳa yawuz ḳın. seniŋ iḍiŋ ḳatıġ ḳınlıġ ol. ol örtügli turur yarlıḳaġlı.

167. Ey Peygamber! İşte o zaman Rabbin, onların başına kıyamete kadar azabın en şiddetlisini tattıracak kimseleri musallat edeceğini bildirmişti. Gerçek şu ki, senin Rabbin azgınlıkta ısrar edenleri çok çabuk cezalandırır. Bununla birlikte O Gafûr’dur; tevbe edenleri bağışlar, Rahîm’dir; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir.

وَقَطَّعْنَاهُمْ فِي الأَرْضِ أُمَمًا مِّنْهُمُ الصَّالِحُونَ وَمِنْهُمْ دُونَ ذَلِكَ وَبَلَوْنَاهُمْ بِالْحَسَنَاتِ وَالسَّيِّئَاتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ {الأعراف/168}

168. kes kes ḳıldımız anlarnı yer içinde gürūhlar. anlardın èḍgüler anlarda anda ḳuḍıraḳ. sınadımız anlarnı èḍgülük birle taḳı èsizlik birle bolġay kim anlar yanġaylar.

168. Biz İsrailoğullarını parça parça edip her birini bir yere dağıttık. Onların bir kısmı iyi ve mümin kimselerdir, bir kısmı ise öyle değildir. Biz onları, (şükrederek veya günahlarından vazgeçerek) Allah’a yönelmeleri için çeşitli nimetlerle ve çeşitli felâketlerle sınadık.

622 Krş. Bakara 2/65.

فَخَلَفَ مِن بَعْدِهِمْ خَلْفٌ وَرِثُواْ الْكِتَابَ يَأْخُذُونَ عَرَضَ هَذَا الأَدْنَى وَيَقُولُونَ سَيُغْفَرُ لَنَا وَإِن يَأْتِهِمْ عَرَضٌ مِّثْلُهُ يَأْخُذُوهُ أَلَمْ يُؤْخَذْ عَلَيْهِم مِّيثَاقُ الْكِتَابِ أَن لاَّ يَقُولُواْ عَلَى اللّهِ إِلاَّ الْحَقَّ وَدَرَسُواْ مَا فِيهِ وَالدَّارُ الآخِرَةُ خَيْرٌ لِّلَّذِينَ يَتَّقُونَ أَفَلاَ تَعْقِلُونَ {الأعراف/169}

169. keldi anlarda kėḍin yawuz turġut mīrāṣ buldılar bitigni. alurlar bu dünyā nekini ayurlar herāyna örtülgey biziŋke. eger kelse anlarḳa aŋar meŋzer teg alurlar anı. alınmadı mu anlar üze bitigniŋ bütünlüki aymamaḳları Taŋrı üze meger yaraşı oḳıdılar anı kim anıŋ içinde. kėḍinki ajun yėgrek turur anlarḳa kim saḳnuḳluḳ ḳılurlar. ögün uḳmaslar mu?

169. Onlardan sonra yerlerine gelen kötü nesiller Tevrat'a mirasçı oldu. Bunlar şu fani dünyanın değersiz mallarına çok önem veriyor ve "Nasıl olsa affa uğrayacağız" diyerek (haram-helâl demeden) ne geliyorsa alıyorlardı. Oysa kendilerinden, Allah'a karşı daima gerçeği söyleyeceklerine dair Tevrat'ın üzerine söz alınmamış mıydı? Onlar kitaptaki bu hükümleri okuyup öğrenmemişler miydi? İyi bilin ki, âhiret yurdu Allah'ın emir ve yasakları konusunda sorumlu, duyarlı, bilinçli davrananlar için daha hayırlıdır. Bunu hiç düşünmüyor musunuz?

وَالَّذِينَ يُمَسَّكُونَ بِالْكِتَابِ وَأَقَامُواْ الصَّلاَةَ إِنَّا لاَ نُضِيعُ أَجْرَ الْمُصْلِحِينَ {الأعراف/170}

170. yana anlar tutuşurlar bitigke aḍaḳın ḳıldılar namāznı. biz żāyiʿ ḳılmaz miz eḍgülük ḳılıġlılarnıŋ yanutını.

170. Tevrat'a[623] sımsıkı sarılanlara ve özellikle namazı kılanlara gelince, biz bu gibi iyi ve güzel iş yapanların mükâfatını zayi etmeyiz, eksiksiz veririz.

وَإِذ نَتَقْنَا الْجَبَلَ فَوْقَهُمْ كَأَنَّهُ ظُلَّةٌ وَظَنُّواْ أَنَّهُ وَاقِعٌ بِهِمْ خُذُواْ مَا آتَيْنَاكُم بِقُوَّةٍ وَاذْكُرُواْ مَا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ {الأعراف/171}

171. ol uġurda ḳoŋurdımız taġnı anlarnıŋ üze andaġ ḳalı ol köşig tėg sėzindiler. ol tüşigli turur anlarḳa. tutuŋlar anı kim bėrdimiz silerke küç birle yāḍ ḳılıŋlar anı kim anıŋ içinde bolġay kim siler saḳnuḳluḳ ḳılġay siler.

171. Bir zamanlar Sina dağını (şiddetli bir sarsıntıyla) İsrailoğullarının üzerine kaldırmıştık.

623 Lafzen. "Kitaba."

Dağ sanki onların üzerine bir gölgelik olmuştu ve onlar dağın kendi tepelerine düşüvereceğini sanmışlardı. Onlara o zaman şöyle emretmiştik: "Size verdiğimiz kitaba sımsıkı sarılın, içindeki hükümleri hatırınızda tutun ki, böylece Allah'ın emir ve yasakları konusunda duyarlı ve bilinçli insanlar olasınız."[624]

وَإِذْ أَخَذَ رَبُّكَ مِن بَنِي آدَمَ مِن ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَأَشْهَدَهُمْ عَلَى أَنفُسِهِمْ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ قَالُواْ بَلَى شَهِدْنَا أَن تَقُولُواْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّا كُنَّا عَنْ هَذَا غَافِلِينَ {الأعراف/172}

172. ançada aldı seniŋ iḍiŋ ādem oġlanıdın uçalarından oġul ḳızlarından tanuḳ ḳıldı anlarnı özleri üze ermes mü men iḍiŋizler. aydılar ermez ermez erür sen tanuḳluḳ bėrür miz aytsa siler ḳıyāmet küninde biz erdimiz mundın çın tutmaġlılar.

172. Vaktiyle Rabbin Âdemoğullarının bellerinden soylarını alıp çıkardı ve onlara, "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" diye sordu. Onlar da, "Evet, Sen bizim Rabbimizsin" cevabını verdiler ve böylece Allah onları (bu ikrarlarıyla) kendilerine şahit yaptı.[625] Biz bunu; kıyamet günü, "Bizim bundan (tek bir Allah'a inanmamız gerektiğinden) haberimiz yoktu…"

أَوْ تَقُولُواْ إِنَّمَا أَشْرَكَ آبَاؤُنَا مِن قَبْلُ وَكُنَّا ذُرِّيَّةً مِّن بَعْدِهِمْ أَفَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ الْمُبْطِلُونَ {الأعراف/173}

173.azu aysa siler ol kim ortaḳ ḳatttı atalarımız munda öŋdün erdimiz uşaḳlar anlarda ḳėḍin. yoḳ yoḍun mu ḳılur sen bizni anıŋ birle kim ḳıldı yaraġsız ḳılıġlılar?

173. Ya da, "Bundan önce atalarımız şirke düşmüş, biz onlardan sonra gelen nesilleriz. Rabbimiz! Şimdi Sen bâtıl yolda olanların yaptıkları işler yüzünden bizi cezalandıracak mısın?" demeyesiniz diye yaptık.

وَكَذَلِكَ نُفَصِّلُ الآيَاتِ وَلَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ {الأعراف/174}

174. andaġoḳ aḍrar seçer miz belgülerni bolġay kim anlar yanġaylar.

174. İşte Biz, (bu yaratılış özelliğine aykırı hareket edenlerin) özlerine, tevhid inancına dönmeleri için âyetlerimizi böylece ayrıntılı olarak açıklıyoruz.

624 Krş. Bakara 2/63.

625 Bu âyet, insanın fıtratına Allah'ı bulup tanıyabilme ve O'na inanma yeteneğinin yerleştirilmiş olduğunu ifade eden temsilî bir anlatımdır. Krş. Rûm 30/30; Şems 91/8.

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ الَّذِي آتَيْنَاهُ آيَاتِنَا فَانسَلَخَ مِنْهَا فَأَتْبَعَهُ الشَّيْطَانُ فَكَانَ مِنَ الْغَاوِينَ {الأعراف/175}

175. oḳıġıl anlar üze ol kişi sawı kim bėrdimiz aŋar belgülerimizni. soylup çıḳtı andın uḍıttı anı yek erdi yolsuzlardın.

175. Ey Peygamber! Onlara, kendisine anlatılan âyetlerimizden yüz çevirip şeytana uyan ve böylece azgınlaşan kimsenin haberini anlat.[626]

وَلَوْ شِئْنَا لَرَفَعْنَاهُ بِهَا وَلَكِنَّهُ أَخْلَدَ إِلَى الأَرْضِ وَاتَّبَعَ هَوَاهُ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ الْكَلْبِ إِن تَحْمِلْ عَلَيْهِ يَلْهَثْ أَوْ تَتْرُكْهُ يَلْهَث ذَّلِكَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُواْ بِآيَاتِنَا فَاقْصُصِ الْقَصَصَ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ {الأعراف/176}

176. eger tilese miz kötürgey miz anı velīkin ol emitti yerke. uydı özi tilekiŋke. anıŋ meŋzeki it meŋizlig. eger yüklese sen anıŋ üze til tartar azu ḳoḍsa anı til çıḳarur. ol ol boḍun meŋzeki kim yalġanḳa tuttılar biziŋ belgülerimizni. keçmişlerni sözlegil bolġay kim anlar saw pend bulġaylar.

176. Eğer Biz isteseydik âyetlerimiz vesilesiyle (onun inanmasını sağlar ve böylece) ona üstün bir konum verirdik. Fakat o (hiç ölmeyeceğini zannederek) dünyaya dört elle sarıldı, boş arzu ve heveslerine uydu. Böyle kimse köpeğe benzer. Köpek, üzerine yürüyüp kovalasan da, kendi haline bıraksan da dilini çıkarır, solur.[627] İşte âyetlerimizi yalanlayan toplumların durumları da böyledir. Sen yine de onlara düşünüp ibret almaları için bu tür kıssaları anlatmaya devam et.

سَاء مَثَلاً الْقَوْمُ الَّذِينَ كَذَّبُواْ بِآيَاتِنَا وَأَنفُسَهُمْ كَانُواْ يَظْلِمُونَ {الأعراف/177}

177. ėsiz boldı ol boḍunnuŋ meŋzeki yalġanḳa tuttı belgülerimizni özleriŋe küç ḳılur erdiler.

177. Âyetlerimizi yalanlayan ve böylece kendilerine zulmeden kimselerin hali ne kötü bir örnektir!

626 Bu kişinin İsrail bilginlerinden Bel'am b. Baura, yahut rahip Ebu Âmir olduğunu söyleyenler vardır. Katâde, bu âyetin haktan yüz çeviren herkesi içine aldığını kaydeder.

627 Köpek yorgun halde iken de dinlenirken de hep dilini sarkıtarak solur. Bu durum onun aslî özelliğidir. Çünkü köpek ağzını açıp diliyle serinler. İnkârcılar da, ihtiyaçları olsa da olmasa da daima dünyalık şeylere saplanıp kalırlar. Onlara gerçeği anlatıp anlatmamak, tavırlarını değiştirmez.

مَن يَهْدِ اللَّهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِي وَمَن يُضْلِلْ فَأُوْلَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ {الأعراف/178}

178.kimke yol körkitse Taŋrı ol turur köni yolḳa könügli kimni yolsuz ḳılsa anlar tururlar anlar ziyān ḳılığlılar.

178. Allah'ın hidayete erdirdiği kimse doğru yola ulaşmıştır. Dalâlette bıraktığı kimseler de hüsrâna uğramışlardır.

وَلَقَدْ ذَرَأْنَا لِجَهَنَّمَ كَثِيرًا مِّنَ الْجِنِّ وَالإِنسِ لَهُمْ قُلُوبٌ لاَّ يَفْقَهُونَ بِهَا وَلَهُمْ أَعْيُنٌ لاَّ يُبْصِرُونَ بِهَا وَلَهُمْ آذَانٌ لاَّ يَسْمَعُونَ بِهَا أُوْلَئِكَ كَالأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ أُوْلَئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ {الأعراف/179}

179. bütünlükün yarattımız tamuġḳa üküşni perīlerdin ādemīlerdin anlarḳa köŋüller turur. uḳmaslar anıŋ birle anlarḳa közler turur körmezler anıŋ birle. anlarḳa ḳulaḳlar turur èşitmesler anıŋ birle. anlar yılḳılar teg yoḳ kim olar yolsuzraḳlar. olar tururlar anlar osanuḳlar ol.

179. Bizim yarattığımız insan ve cinlerin birçoğu (yaratılış amaçlarına uygun davranmadıkları için) cehennemliktirler.[628] Onların akılları[629] var, gerçeği kavramazlar; gözleri var, gerçeği görmezler; kulakları var, gerçeği duymazlar. Onlar hayvanlar gibidirler hatta onlardan daha şaşkın, daha aşağıdırlar.[630] İşte onlar gâfillerin ta kendileridir.

وَلِلّهِ الأَسْمَاء الْحُسْنَى فَادْعُوهُ بِهَا وَذَرُواْ الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي أَسْمَآئِهِ سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُواْ يَعْمَلُونَ {الأعراف/180}

180.Taŋrınıŋ turur körklüg edgü atlar oḳıŋlar anı anıŋ birle ḳoḍuŋlar anlarnı kim ḳışarlar atları içinde. yanut bėrilgeyler ol aŋar kim ḳılur erdiler.

180. Bilin ki, en güzel isimler Allah'a aittir. O halde (ey müminler!) O'na bu isimlerle dua edin. O'nun isimlerini, zatına lâyık olmayacak şekilde telaffuz edenleri[631] terk edin. Onlar yaptıklarının cezasını göreceklerdir.

628 Mâtüridî'nin yorumuna göre, Allah insanlara pek çok kabiliyet lutfetmiş, fakat insanların bir kısmı bu kabiliyetleri amacı dışında kullanma sonucunda cehennemlik olmuşlardır.

629 Lafzen, "Kalpleri."

630 Krş. Furkân 25/44. Hayvanlar Allah'ın yarattığı fıtrata uygun olarak hareket eder, O'na isyan etmezler. İçgüdüleriyle menfaatlerini bilir, zararlı şeylerden kaçınırlar. Kâfirler ise, hayvanlar kadar bile yaratılışlarına uygun hareket etmezler.

631 Burada kastedilenler; Allah'ın sıfatı olan "el-Azîz" kelimesinden "el-Uzzâ"; "el-Mennân" isminden "el-Menât"; "Allah" kelimesinden "el-Lât" gibi isimler türetip putlara ad olarak verenlerdir. Allah'a baba, oğul ve Ruh'ul-Kuds diyenler de böyledir. Allah bu gibi nitelemelerden uzaktır.

وَمِمَّنْ خَلَقْنَا أُمَّةٌ يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَبِهِ يَعْدِلُونَ {الأعراف/181}

181.yaratmışımızda bir gürūh köni yol körkitürler yaraşı birle anıŋ birle dād bėrürler.

181. Yarattığımız insanlardan öyle topluluklar da vardır ki, insanlara hak ve hakikati gösterirler ve onlar arasında hak ve hakikati ölçü alarak adaletle hükmederler.

وَالَّذِينَ كَذَّبُواْ بِآيَاتِنَا سَنَسْتَدْرِجُهُم مِّنْ حَيْثُ لاَ يَعْلَمُونَ {الأعراف/182}

182.anlar kim yalġanḳa tuttılar biziŋ belgülerimizni herāyna azın azın bolġay oḳ miz olarnı andın kim bilmesler.

182. Biz âyetlerimizi yalanlayanları, ne olup bittiğinin farkına varmadan yavaş yavaş helâke sürükleyeceğiz.

وَأُمْلِي لَهُمْ إِنَّ كَيْدِي مَتِينٌ {الأعراف/183}

183. azu ḳoḍu bėrür men anlarḳa çın meniŋ ḳınım tutmaḳım ḳatıġ turur.

183. Ben onlara belli bir süre tanırım. (Yine de akıllarını başlarına almazlarsa) bilsinler ki, Benim cezam çok ağırdır.

أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُواْ مَا بِصَاحِبِهِم مِّن جِنَّةٍ إِنْ هُوَ إِلاَّ نَذِيرٌ مُّبِينٌ {الأعراف/184}

184.azu saḳınmaslar mu yoḳ kim ėşleri birle telwelig turur. ermes ol meger ḳorḳuttaçı belgülüg.

184. Arkadaşları Muhammed'de delilikten bir eser bulunmadığını düşünüp anlamıyorlar mı? Bilin ki, o deli değil apaçık bir uyarıcıdır.

أَوَلَمْ يَنظُرُواْ فِي مَلَكُوتِ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ وَمَا خَلَقَ اللّهُ مِن شَيْءٍ وَأَنْ عَسَى أَن يَكُونَ قَدِ اقْتَرَبَ أَجَلُهُمْ فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ {الأعراف/185}

185. azu körmesler mü kökler yerler erkligliki içinde. ol kim yarattı Tanrı nersedin meger bolġay yawumış bolġay urulmış vaḳtları ḳayu sözke anda kėḏin kėrtgünürler?

185. Bunlar, göklerin ve yerin egemenliğinin kime ait olduğu konusunda, Allah'ın yarattığı varlıklar hakkında ve kendi ecellerinin yaklaşmış olması ihtimali üzerinde de mi hiç düşünmüyorlar? Peki, onlar bu Kur'an'a inanmazlarsa hangi söze inanacaklar?

مَن يُضْلِلِ اللّهُ فَلاَ هَادِيَ لَهُ وَيَذَرُهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ {الأعراف/186}

186.köni yoldın azıtsa Tanrı köni yolḳa köndürür yoḳ anı. ḳoḍar anlarnı boynaġuluḳları içinde başları tezginip yöriyürler.

186. (Dalâleti tercih ettiği için) Allah'ın saptırdığı kimseye doğru yolu gösterecek biri yoktur. Allah, onları ne yaptıklarını bilmez bir halde azgınlıklarıyla baş başa bırakır.

يَسْأَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسَاهَا قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِندَ رَبِّي لاَ يُجَلِّيهَا لِوَقْتِهَا إِلاَّ هُوَ ثَقُلَتْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ لاَ تَأْتِيكُمْ إِلاَّ بَغْتَةً يَسْأَلُونَكَ كَأَنَّكَ حَفِيٌّ عَنْهَا قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِندَ اللّهِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لاَ يَعْلَمُونَ {الأعراف/187}

187.ayturlar saŋa ḳıyāmet vaḳtından ḳaçan ol ḳoparılġusı. ayġıl anı bilmek iḍim! üskinde. açmas anı vaḳtḳa tėgi meger ol. aġrudı kökler içinde yer içinde kelmez silerke meger tawuşsızın ayturlar saŋa andaġ ḳalı sen biligli sen andın. ayġıl anı bilmek Tanrı üskinde yoḳ kim boḍunnuŋ üküşreki bilmesler.

187. Ey Peygamber! (Alaylı bir üslûpla) sana kıyametin ne zaman kopacağını soruyorlar. Onlara de ki: "O, Rabbimin bileceği bir iştir. Onun vaktini ancak O açıklar." Kıyametin ne zaman kopacağını bilmeye ne yer ne de gök (ehli) dayanabilir! O size ansızın gelir. Sanki sen onu biliyormuş da gizliyormuşsun gibi sana sorup duruyorlar. Sen onlara bir kere daha söyle: "Kıyametin ne zaman kopacağı Allah'ın bileceği bir iştir." Fakat insanların çoğu bu bilginin insanlara neden verilmediğini bilmez.

قُل لاَّ أَمْلِكُ لِنَفْسِي نَفْعًا وَلاَ ضَرًّا إِلاَّ مَا شَاء اللّهُ وَلَوْ كُنتُ أَعْلَمُ الْغَيْبَ لاَسْتَكْثَرْتُ مِنَ الْخَيْرِ وَمَا مَسَّنِيَ السُّوءُ إِنْ أَنَاْ إِلاَّ نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ {الأعراف/188}

188. ayġıl erklig bolmas men özümke asıġ ḳılmaḳḳa ap yme ziyān ḳılmaḳḳa meger anı kim tilese Taŋrı. eger bilse erdim örtüglügni üküşlegey erdim ėdgülükdin. tėgmegey erdi maŋa ėsizlik. ermes men meger ḳorḳuttaçı sewünç ėşittürügli ol boḍunḳa kim kėrtgünürler.

188. Ey Peygamber! De ki: "Ben (gaybı bilerek) kendime ne bir yarar sağlayabilirim, ne de gelecek bir zararı def edebilirim. Bu hususta Allah'ın kuralları işler. Eğer ben gaybı biliyor olsaydım, gerekli önlemleri alırdım[632] ve böylece bana hiçbir kötülük de dokunmazdı. Bilin ki, ben sadece bir uyarıcı ve müjdeciyim. Fakat bunu anlayacak olanlar, inanan kimselerdir."

هُوَ الَّذِي خَلَقَكُم مِّن نَّفْسٍ وَاحِدَةٍ وَجَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا لِيَسْكُنَ إِلَيْهَا فَلَمَّا تَغَشَّاهَا حَمَلَتْ حَمْلاً خَفِيفًا فَمَرَّتْ بِهِ فَلَمَّا أَثْقَلَت دَّعَوَا اللّهَ رَبَّهُمَا لَئِنْ آتَيْتَنَا صَالِحاً لَّنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ {الأعراف/189}

189. ol ol iḍi kim yarattı silerni bir etözdin ḳıldı andın cüftini tölensün tėyü. aŋa ḳaçan kim ḳawuştı erse aŋar yük kötürdi yüŋül yük keçti anıŋ birle. ḳaçan aġrudı erse ėkki oḳıdılar iḍileri Taŋrıḳa. eger bėrse sen biziŋke ėḍgülük bolġay oḳ miz sipās öteglilerdin.

189. Sizi tek nefisten; aynı cevherden, aynı özden yaratan Allah'tır. Nefsin tatmin olması ve huzur bulması, insan neslinin üremesi için aynı özden eşlerinizi de O yaratmıştır. Erkek eşine sarılıp cinsel ilişkide bulununca, eşi hâmile kalır. Bir süre sonra yükü ağırlaşınca, birlikte Allah'a şöyle dua ederler: "Rabbimiz! Bize eli ayağı düzgün, iyi ve yararlı bir çocuk ihsan edersen, mutlaka Sana şükreden kullar olacağız."

فَلَمَّا آتَاهُمَا صَالِحاً جَعَلاَ لَهُ شُرَكَاء فِيمَا آتَاهُمَا فَتَعَالَى اللّهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ {الأعراف/190}

190. ḳaçan bėrdi erse anlar ėkkegüke ėḍgülük ḳıldılar aŋar ortaḳ anıŋ içinde kim bėrdi olarḳa yüksek Taŋrı anıŋdın kim ortaḳ mu ḳatarlar.

190. Allah onlara eli ayağı düzgün, iyi ve yararlı bir çocuk verince de bu kez Allah'ın kendilerine verdiği çocuk hakkında (kendilerinde birtakım güçler vehmederek) O'na ortak koşarlar.[633] Allah ise onların ortak koştuğu şeylerden uzaktır.

632 Lafzen, "Kendime daha çok yarar sağlamak isterdim."

633 Konu, her iki âyette de vakıadan hareketle mazi (geçmiş zaman) kipiyle anlatılmıştır. Biz, Türkçe ifade bakımından konuyu geniş zaman kipiyle anlatmayı uygun gördük. Çünkü Kur'an-ı Kerim'de mazi kipi, gelecek ve geniş zaman için de kullanılmaktadır. Öte yandan, "Çocuklar hakkında Allah'a ortak koşmak", müfessirlerce iki şekilde yorumlanmıştır: 1- Çocuklara Abdu'l-Uzzâ (Uzzâ adlı putun kulu), Abdu'ş-Şems (Şems adlı putun kulu) gibi putlara izafe edilen isimler konulması. 2- Çocuğun doğmasında Allah'ın lutfunu, gücünü ve hikmetini göz ardı edip olayı tamamen bir tabiat olayı gibi değerlendirmek veya "Şunu şunu yapmasaydık çocuk olmazdı, sağlıklı doğmazdı" şeklinde Allah'ı ve O'nun koyduğu ilâhî düzeni dışlayan bir anlayışın egemen olması. Ana babanın eli ayağı düzgün bir çocuğu olunca, Allah'ın onlara olan lutfunu unutup çocuğun sırf kendi birleşmeleri sonucunda olduğu düşüncesine varmaları âyette şirk olarak nitelendirilmektedir. Bu, Allah'tan başkasına tapınma anlamında bir şirk

أَيُشْرِكُونَ مَا لاَ يَخْلُقُ شَيْئاً وَهُمْ يُخْلَقُونَ {الأعراف/191}

191. ortaḳ mu ḳatarlar anı kim törütmes nerseni anlar törütülürler.

191. Peki, onlar hiçbir şey yaratmayan ve aksine tıpkı kendileri gibi yaratılmış olan varlıkları mı Allah'a ortak koşuyorlar?[634]

وَلاَ يَسْتَطِيعُونَ لَهُمْ نَصْرًا وَلاَ أَنفُسَهُمْ يَنصُرُونَ {الأعراف/192}

192. umaslar anlarḳa yārī bėrmekke ap özleriŋe yārī bėrürler.

192.Allah'a ortak koşulan şeyler, ne onlara tapınanlara ne de kendilerine bir yardımda bulunabilirler.

وَإِن تَدْعُوهُمْ إِلَى الْهُدَى لاَ يَتَّبِعُوكُمْ سَوَاء عَلَيْكُمْ أَدَعَوْتُمُوهُمْ أَمْ أَنتُمْ صَامِتُونَ {الأعراف/193}

193. eger oḳısa sen olarnı köni yolḳa uḍu barmaslar silerke. tüz turur siler üze oḳısa siler olarnı azu siler sewüg turuġlı bolsa siler.

193. Siz onlardan, size doğru yolu göstermelerini isteseniz cevap bile veremezler. Aslında onlardan bir şey isteseniz de istemeseniz de size verecekleri bir şeyleri yoktur.

إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِ اللّهِ عِبَادٌ أَمْثَالُكُمْ فَادْعُوهُمْ فَلْيَسْتَجِيبُواْ لَكُمْ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ {الأعراف/194}

194. anlar kim oḳırlar Taŋrıda aḍın ḳullar ol. silerke meŋzegliler oḳıŋlar olarnı yanut bėrsünler silerke eger erse siler çın sözlegliler.

194. Şu bir gerçektir ki, Allah'ı bırakıp tapındığınız o şeyler, sizler gibi Allah'ın yarattıklarıdır. Onların Tanrı olduğu konusundaki iddianızda samimi iseniz, haydi onlara seslenin bakalım, cevap verebilecekler mi?

değil, Allah'ı devre dışı bırakarak gizli bir şirke yönelmedir. Çünkü karı koca birleşince sağlıklı bir çocuğun dünyaya gelebilmesi için pek çok sebep vardır ve bunların bir kısmı ana babanın bilgisi ve iradesi dışındadır.

634 Krş. Nahl 16/21.

أَلَهُمْ أَرْجُلٌ يَمْشُونَ بِهَا أَمْ لَهُمْ أَيْدٍ يَبْطِشُونَ بِهَا أَمْ لَهُمْ أَعْيُنٌ يُبْصِرُونَ بِهَا أَمْ لَهُمْ آذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا قُلِ ادْعُواْ شُرَكَاءكُمْ ثُمَّ كِيدُونِ فَلاَ تُنظِرُونِ {الأعراف/195}

195. bar mu anlarnıŋ aḍaḳlar yörirler anıŋ birle anlarnıŋ eligler tutarlar anıŋ birle azu anlarnıŋ közler körürler anıŋ birle azu anlarnıŋ ḳulaḳlar èşitürler anıŋ birle. aygıl oḳınlar ortaḳlarıŋızını yana al ḳılınlar maŋa küḍmeŋler maŋa.

195. Söyleyin! Onların yürüyecek ayakları mı var? Tutup yakalayacak elleri mi var? Görecek gözleri, işitecek kulakları mı var? Ey peygamber! Onlara şöyle söyle: "(Haydi, durmayın) Allah'a eş koşup yardımını umduğunuz bütün putlarınızı çağırın, onlarla birlikte bana istediğiniz tuzakları kurun ve bana hiçbir fırsat da tanımayın (bakalım bir şey yapabilecek misiniz?)."

إِنَّ وَلِيِّيَ اللّهُ الَّذِي نَزَّلَ الْكِتَابَ وَهُوَ يَتَوَلَّى الصَّالِحِينَ {الأعراف/196}

196. çın menim erkligim ol ol iḍi kim ḳuḍı indürdi bitigni. ol erklig bolur èḍgülerke.

196. "Gerçek şu ki, benim velîm; beni koruyup gözeten, bana Kur'an'ı indiren Allah'tır ve O, iyi insanları daima koruyup gözetir."

وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِهِ لاَ يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَكُمْ وَلآ أَنفُسَهُمْ يَنْصُرُونَ {الأعراف/197}

197. anlar kim ünderler anda aḍın umaslar yārī bèrmekke ap yme özleriŋe yārī bèrürler.

197. "Sizin Allah'ı bırakıp tapındığınız şeyler ise, ne size ne de kendilerine yardım edebilirler!"

وَإِن تَدْعُوهُمْ إِلَى الْهُدَى لاَ يَسْمَعُواْ وَتَرَاهُمْ يَنظُرُونَ إِلَيْكَ وَهُمْ لاَ يُبْصِرُونَ {الأعراف/198}

198. eger oḳısa sen olarnı köni yolḳa èşitmesler. körgey sen olarnı baḳarlar saŋa anlar körmezlar.

198. Siz onlardan doğru yolu göstermelerini isteseniz sizi işitmezler bile. Sanırsın ki onlar

sana bakıp durmaktadırlar. Oysa onların hiçbir şey gördüğü yok.

خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ {الأعراف/199}

199. tutġıl keçürmekni fermānlaġıl bilmekni yüz ewürgil biligsizlerdin.

199. Ey Peygamber! Sen insanlar için kolaylık ve hoşgörü yolunu tut, daima iyi ve güzel olanı emret, cahillerden uzak dur.[635]

وَإِمَّا يَنزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللّهِ إِنَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ {الأعراف/200}

200. eger yekdin sıġınġıl Taŋrıḳa. ol ėşitgen bilgen ol.

200. Şeytan seni bu anlayışa aykırı davranman için kışkırtıp öfkelendirirse hemen Allah'a sığın. Çünkü O Semî'dir; Kendisine sığınanların dualarını işitir, Alîm'dir; O'na sığınanları bilir.

إِنَّ الَّذِينَ اتَّقَواْ إِذَا مَسَّهُمْ طَائِفٌ مِّنَ الشَّيْطَانِ تَذَكَّرُواْ فَإِذَا هُم مُّبْصِرُونَ {الأعراف/201}

201. bütünlükün anlar ḳorḳarlar ḳaçan tėgse olarḳa közde ilgerip tezginigli yekdin yāḍ ḳılurlar ançada anlar körügliler.

201. Allah'ın emir ve yasakları konusunda duyarlı ve bilinçli olanlar, şeytanın kendilerini kötü bir işe yöneltmek için dürtüp öfkelendirmesi halinde Allah'a sığınmak gerektiğini hatırlar ve hemen kendilerine gelirler.

وَإِخْوَانُهُمْ يَمُدُّونَهُمْ فِي الْغَيِّ ثُمَّ لاَ يُقْصِرُونَ {الأعراف/202}

202. yme anlarnıŋ ḳaḍaşları uzatu tutar olarnı yolsuzluḳ içinde yana yıġılmaslar.

202. Şeytanların kardeşleri olan müşriklere gelince; azgınlığa yöneltmek için şeytanlar onlara yardımcı olurlar ve onların hiç peşlerini bırakmazlar.

635 Âyette "...Kolaylık ve hoşgörü yolunu tut" diye çevirdiğimiz "el-Afv" kelimesi Bakara 2/219'da da geçmektedir. Sözlükte kolaylık, iyilik, bağışlama gibi anlamları olan bu kelime, Bakara suresinde "İhtiyaç fazlası mal" anlamında kullanılmıştır. Burada verdiğimiz anlam, kaynaklarda Hz. Peygamberin, "Kolaylaştırın zorlaştırmayın..." hadisi ve "Allah, dinde sizin için bir zorluk kılmamıştır" (Hac 22/78) âyetiyle açıklanan anlamdır.

وَإِذَا لَمْ تَأْتِهِم بِآيَةٍ قَالُواْ لَوْلاَ اجْتَبَيْتَهَا قُلْ إِنَّمَا أَتَّبِعُ مَا يِوحَى إِلَيَّ مِن رَّبِّي هَذَا بَصَآئِرُ مِن رَّبِّكُمْ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ {الأعراف/203}

203. ḳaçan keltürmese sen olarḳa bir belgü ayurlar eger nelük üḏürmediŋ anı. ayġıl kim uḏar miz aŋar kim yarlıġ tėgrülür maŋa iḏimdin. bu belgülüg ḥüccet iḏiŋizlerdin köni yol yarlıḳamaḳ ol boḏunḳa kim kėrtgünürler.

203. (Vahyin gecikmesi sebebiyle) kendilerine yeni bir âyet getirmediğin zaman müşrikler, “Sen kendin bir âyet uydursan olmaz mı?” derler. Ey Peygamber! Sen onlara de ki: “Ben ancak Rabbimden bana vahyolunana uyarım” Bu Kur’an, Rabbinizden size gözünüzü gönlünüzü açmak üzere gönderilen bir kitaptır, hidayet ve rahmet kaynağıdır. Fakat bunu anlayacak olanlar inanan kimselerdir.

وَإِذَا قُرِىءَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُواْ لَهُ وَأَنصِتُواْ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ {الأعراف/204}

204. ḳaçan oḳılsa oḳıġu yaʿnī ḳurʿān tiŋleŋler anı ḳulaḳ tutuŋlar bolġay kim siler yarlıḳaġay siler.

204. Öyleyse ey inananlar! Kur’an okunduğu zaman onu dikkatle ve sükûnetle dinleyin ki, Allah’ın rahmet ve şefkatine eresiniz.

وَاذْكُر رَّبَّكَ فِي نَفْسِكَ تَضَرُّعاً وَخِيفَةً وَدُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ بِالْغُدُوِّ وَالآصَالِ وَلاَ تَكُن مِّنَ الْغَافِلِينَ {الأعراف/205}

205.yāḍ ḳılġıl iḏiŋni özüŋ içinde yalwaru ḳorḳu aymanu ün bėrü ündemekde ḳuḏıraḳ sözdin ėrte kėçe bolmaġıl osanıġlılardın.

205. Ey Peygamber! Sen de Rabbini bütün benliğinle sabah akşam, alçak gönüllülükle ve O’nun azabından korkarak bağırıp çağırmadan, hafif bir sesle yürekten an. Ve sakın Allah’ı unutan gâfillerden olma.

إِنَّ الَّذِينَ عِندَ رَبِّكَ لاَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ وَيُسَبِّحُونَهُ وَلَهُ يَسْجُدُونَ {الأعراف/206} (سجدة مستحبة)

206. bütünlükün anlar iḍiŋ üskinde uluġsıġlıḳ ḳılmaslar aŋar tapuŋġudın. arıġlanurlar anı aŋar secde ḳılurlar.

206. Çünkü Allah'a çok yakın melekler bile O'na ibadet etme hususunda aslâ büyüklük taslamazlar, daima Allah'ı tesbih edip yüceltirler ve sadece O'na secde ederler.

8 سُورَةُ الْاَنْفَالِ

Medine döneminde inmiştir. 75 âyettir. Adını ilk âyette geçen "Enfâl" kelimesinden almıştır. Bu kelime "Nefel" kelimesinin çoğuludur. "Nefel", terim olarak savaşlarda elde edilen ganimetleri ifade eder.

(8)

sūratü ʾl-ėnfāl

bu sūretü ʾl-enfāl sūresi mekkede inmiş turur. yėtmiş altı āyet turur.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

ol iḍi atı birle kim müʾminlerḳa kāfir mālın ḥelāl ḳıldı. baġırsaḳ müʾminlerke nuṣret bėrü yarlıḳadı. soyurḳanġa kim düşmenlerin helāk ḳıldı.

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

يَسْأَلُونَكَ عَنِ الأَنفَالِ قُلِ الأَنفَالُ لِلّهِ وَالرَّسُولِ فَاتَّقُواْ اللّهَ وَأَصْلِحُواْ ذَاتَ بَيْنِكُمْ وَأَطِيعُواْ اللّهَ وَرَسُولَهُ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ {الأنفال/1}

1.ayturlar saŋa fāllardın yaʿnī kāfirlerdin ḳalmış fāldın aygıl fāllar Taŋrıḳa ol yalavaçḳa ol. ḳorḳuŋlar Taŋrıdın ėtişiŋler özüŋizler ara. boyun süŋler Taŋrıḳa yalavaçıŋa eger erse siler kėrtgünüŋler anlar.

1. Ey Peygamber! Sana ganimetlerin nasıl paylaştırılacağını soruyorlar. De ki: "Ganimetler konusunda hüküm vermek Allah ve Resûlüne aittir.[636] Öyleyse Allah'ın yapacağı taksime karşı gelmekten sakının. Aranızdaki meseleleri güzelce çözün (ganimet paylaşımından dolayı birbirinizi kırmayın). Allah'a ve Elçisine itaat edin, çünkü siz iman etmiş kimselersiniz.

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ {الأنفال/2}

2.bütünlükün kėrtgünügliler anlar kim ḳaçan yāḍ ḳılınsa Taŋrı ḳorḳar köŋülleri ḳaçan oḳulsa

636 Ganimetlerin nasıl taksim edileceği bu sûrenin 41. âyetinde açıklanmaktadır.

anlar üze belgüleri artar olarḳa kėrtgünmek iḍileri üze köŋül ururlar.

2. Unutmayın ki, gerçek müminler, Allah'ın adı anılınca kalpleri ürperen kimselerdir. Onlara Allah'ın âyetleri okununca imanları artar ve onlar yalnız Rablerine güvenir, yalnız O'na dayanırlar.

الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ {الأنفال/3}

3.anlar kim aḍaḳın ḳılurlar namāznı anıŋdın kim rūzī ḳıldımız anlarḳa nafaḳa ḳılurlar.

3.Onlar namazlarını kılar ve kendilerine lutfettiğimiz nimetleri, servetleri hayırlı işlerde harcarlar.

أُوْلَئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا لَّهُمْ دَرَجَاتٌ عِندَ رَبِّهِمْ وَمَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ {الأنفال/4}

4.anlar tururlar anlar kėrtgünügliler kėrtü. anlarḳa ḳurlar iḍileri üskinde yarlıḳamaḳ aġırlıġ rūzī.

4.İşte gerçek müminler bunlardır. Onlar için Allah katında yüksek dereceler, bağışlanma ve bitip tükenmeyen güzel rızıklar vardır.[637]

كَمَا أَخْرَجَكَ رَبُّكَ مِن بَيْتِكَ بِالْحَقِّ وَإِنَّ فَرِيقاً مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ لَكَارِهُونَ {الأنفال/5}

5.neteg kim çıḳardı sėni iḍiŋ ėwüŋdin yaraġlıġ içinde. bütünlükün bir gürüh kėrtgünüglilerdin taplamaġlılar ol.

5. Ey Peygamber! (Senin yaptığın ganimet taksiminden hoşlanmayanlara aldırma.) Nitekim bazı müminler de Rabbin seni hak uğrunda (savaşmak üzere) evinden çıkardığında hoşlanmamışlardı.

يُجَادِلُونَكَ فِي الْحَقِّ بَعْدَمَا تَبَيَّنَ كَأَنَّمَا يُسَاقُونَ إِلَى الْمَوْتِ وَهُمْ يَنظُرُونَ {الأنفال/6}

637 Sûrenin bu dört âyeti Bedir savaşı sonrasında ganimetlerin taksiminden doğan hoşnutsuzluk üzerine nâzil olmuştur.

6.üstersünler seniŋ birle yaraġlıġ içinde belgürmesde kėdin andaġ ḳalı sürlürler ölüm tapa anlar baḳarlar.

6. Öyle ki onlar, gerçek açıkça ortaya çıktıktan (savaşın kaçınılmaz olduğu, Allah'ın zafer vâdettiği anlaşıldıktan) sonra bile, güya göz göre göre ölüme sürükleniyorlarmış gibi, savaşıp savaşmama konusunda seninle tartışıyorlardı.

وَإِذْ يَعِدُكُمُ اللَّهُ إِحْدَى الطَّائِفَتَيْنِ أَنَّهَا لَكُمْ وَتَوَدُّونَ أَنَّ غَيْرَ ذَاتِ الشَّوْكَةِ تَكُونُ لَكُمْ وَيُرِيدُ اللَّهُ أَن يُحِقَّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ وَيَقْطَعَ دَابِرَ الْكَافِرِينَ {الأنفال/7}

7. ançada vaḳt bėrdi silerke Taŋrı ėkki gürūhda birisi ol silerke sewer siler. emgeksizin bolsa silerke tileyür Taŋrı çıḳarmaḳ yaraġlıġını öz yarlıġları birle kesse tanıġlılar soŋını.

7. Hani o zaman Allah size iki düşman topluluğundan (ticaret kervanı veya Kureyş ordusundan) birinin elinize düşeceğini vâdetmişti. Siz onlardan zayıf ve güçsüz olan (kervan)ı ele geçirmeyi arzu ediyordunuz. Oysa Allah, size edeceği yardımla[638] vaadini gerçekleştirmeyi ve müşriklerin kökünü kazımayı murad etmekteydi.[639]

لِيُحِقَّ الْحَقَّ وَيُبْطِلَ الْبَاطِلَ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ {الأنفال/8}

8.çıḳarsa yaraġlıġnı yoḳ yoḍun ḳılsa yaraġsızını neçeme tilemese yazuḳluġlar yaʿnī kāfirler.

8.Evet, böylece Allah, kâfirler istemese de hak din İslâm'ı tam olarak ortaya çıkarmak, şirki de yok etmek istiyordu.

إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ فَاسْتَجَابَ لَكُمْ أَنِّي مُمِدُّكُم بِأَلْفٍ مِّنَ الْمَلآئِكَةِ مُرْدِفِينَ {الأنفال/9}

9.ançada muŋḳa feryāḍ tige ḳıldıŋızlar iḍiŋizlerde müstecāb ḳıldı duʿānı silerke men yārī bėrdeçi men silerke miŋ feriştelerdin uḍalınşu keligliler.

638 Lafzen, "Kelimeleriyle." Nesefî ve bazı müfessirlerin de belirttiği gibi bu ifade ile aynı sûrenin 9- 12. âyetlerinde belirtilen yardım kastedilmektedir.

639 Aralarında Ebû Sûfyan, Amr b. el-Âs ve Amr b. Hişâm'ın da bulunduğu kırk kişilik bir süvari birliğiyle korunan müşriklere ait büyük bir ticaret kervanının Mekke'ye doğru gittiği Hz. Peygambere haber verilmişti. Hz. Peygamber durumu arkadaşlarına bildirmiş, onlar da kervanın üzerine yürüme fikrini uygun bulmuşlardı. Bu husus Mekke'ye ulaşınca Ebû Cehil'in kışkırtmasıyla Mekkeliler kervanlarını korumak üzere Bedir mevkiine gelmişlerdi. Âyette belirtildiği gibi Allah, bu iki topluluktan birini; yani kervanı değil onu korumak için gelen Mekkelileri müslümanların ellerine düşürmek üzere söz vermişti. Müslümanlar kervanın üzerine gitmeyi istemelerine rağmen, Allah'ın muradı müşriklerin cezalandırılması yönündeydi. Ve Bedir savaşı Allah'ın iradesi istikametinde cereyan etmiştir.

9. Hani siz (Bedir'de) Rabbinizden yardım istemiştiniz, O da size, "Ardı ardına gelen bin melekle yardım edeceğim" buyurarak duanızı kabul etmişti.[640]

وَمَا جَعَلَهُ اللَّهُ إِلاَّ بُشْرَى وَلِتَطْمَئِنَّ بِهِ قُلُوبُكُمْ وَمَا النَّصْرُ إِلاَّ مِنْ عِندِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ {الأنفال/10}

10. ḳılmadı anı Taŋrı meger sewünç ıdu tölensün téyü anıŋ birle köŋülleriŋiz. ermes yārī meger Taŋrı üskindin. bütünlükün Taŋrı küsüş bütün işlig.

10. Allah bu yardımıyla, size bir müjde vermeyi ve onunla kalplerinizin sükûnete ermesini amaçlamıştır. Unutmayın ki, zafer yalnız Allah'ın yardımıyla gerçekleşir. Allah Azîz'dir; müminleri zafere ulaştırmaya muktedirdir, Hakîm'dir; yaptığı her iş bir hikmete dayanır.

إِذْ يُغَشِّيكُمُ النُّعَاسَ أَمَنَةً مِّنْهُ وَيُنَزِّلُ عَلَيْكُم مِّن السَّمَاء مَاء لِّيُطَهِّرَكُم بِهِ وَيُذْهِبَ عَنكُمْ رِجْزَ الشَّيْطَانِ وَلِيَرْبِطَ عَلَى قُلُوبِكُمْ وَيُثَبِّتَ بِهِ الأَقْدَامَ {الأنفال/11}

11.ançada örter silerni umarmaḳ ḳorḳınçsızlıḳ andın indürdi siler üze kökdin suw arıŋġu üçün silerni anıŋ birle kiterse silerdin yekler arıġsızlıḳı basa köŋülleriŋiz üze tölendürse anıŋ birle aḍaḳlarnı.

11.Hani (savaştan önce düşman korkusu sizi sardığında) Allah kendinize güven gelsin diye size hafif bir uyku vermişti. Ayrıca sizi, maddî ve mânevî kirlerden temizlemek, (susuz kalacağınıza dair) şeytanî vesveselerden kurtarmak, sizi yüreklendirmek ve ayaklarınız yere sağlam basmış bir halde direnmenizi temin etmek için gökten yağmur yağdırmıştı.[641]

إِذْ يُوحِي رَبُّكَ إِلَى الْمَلآئِكَةِ أَنِّي مَعَكُمْ فَثَبِّتُواْ الَّذِينَ آمَنُواْ سَأُلْقِي فِي قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُواْ الرَّعْبَ فَاضْرِبُواْ فَوْقَ الأَعْنَاقِ وَاضْرِبُواْ مِنْهُمْ كُلَّ بَنَانٍ {الأنفال/12}

12. ol uġurda yarlıġ ıdtı iḍiŋ feriştelerke men silerniŋ birle men. bėkütünler anlarnı kim kėrtgündiler. munu kemişgey men anlarnıŋ köŋülleri içinde tandılar ḳorḳınçnı. uruŋlar boyunlar üze taḳı uruŋlar anlardın tėgme bağışı.

640 Meleklerin inmesi konusunda bkz. Âl-i İmrân, 3/122-126.

641 Söz konusu yağmurun ne zaman yağdığı konusunda farklı görüşler vardır. İbn Atiyye, yağmurun yolda iken yağdığı ve müslümanların yürüyüşlerini kolaylaştırdığı, susuzluklarını giderip temizliklerini yaptıklarını belirtmektedir. Müslümanlar kolayca yürüyerek müşriklerden önce su kuyularına ulaşmışlardır. İbn. Atiyye'nin, İbn İshak'ın Sîret'inden naklen anlattığına göre Hz. Peygamber önce sudan uzak bir yerde karargâh kurmak istemiş, fakat Habbab b. el-Münzir-el-Ensari'nin "Ya Resûlallah! Buraya bir vahye dayanarak mı yoksa kendi görüşünle mi askerini konuşlandırıyorsun?"diye sorması üzerine Hz. Peygamber kendi görüşüyle hareket ettiğini söylemiş, Habbab ise savaşta suyun çok önemli olduğunu ve mutlaka suyun başında konuşlanmak gerektiğini anlatmıştır. Hz. Peygamber de onun görüşünü doğru bulmuş ve ona göre hareket etmiştir.

12. O zaman Rabbin (müminlere ulaştırılmak üzere) meleklere şöyle vahyetti: "Ben siz (müminler)le beraberim. O halde (bu sözü hatırlatarak) inananların direnmelerini sağlayın. Ben kâfirlerin kalplerine korku salacağım. Öyleyse ey müminler! Haydi kâfirlerin boyunlarını vurun, ellerini kırın (onları etkisiz hale getirin).[642]

ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ شَآقُّواْ اللّهَ وَرَسُولَهُ وَمَن يُشَاقِقِ اللّهَ وَرَسُولَهُ فَإِنَّ اللّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ {الأنفال/13}

13.ol anlar kim anıŋ birle ḫilāf ḳıldılar Taŋrıḳa yalavaçıŋa. kim ḫilāf ḳılsa Taŋrıḳa taḳı yalavaçıŋa bütünlükün Taŋrı ḳatıġ ḳınlıġ ol.

13. Çünkü onlar, Allah'a ve Elçisine karşı gelmişlerdir. Kim Allah'a ve Elçisine karşı gelirse, Allah onu şiddetli bir şekilde cezalandırır.[643]

ذَلِكُمْ فَذُوقُوهُ وَأَنَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابَ النَّارِ {الأنفال/14}

14.ol silerke tatıŋlar anı tanıġlılarḳa ot ḳını yā tamuġ ḳını.

14. İşte sizin cezanız bu! Şimdi çekin bakalım bu cezayı! Bilin ki, kâfirler için bir de cehennem azabı vardır.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ إِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُواْ زَحْفاً فَلاَ تُوَلُّوهُمُ الأَدْبَارَ {الأنفال/15}

15.ay anlar kim kėrtgündiler ḳaçan körüşse siler anlarnı kim tandılar çergeşü ewürmeŋler olardın arḳalarnı.

15. Ey iman edenler! Savaşta güçlü bir kâfir ordusuyla karşılaştığınızda, onlara sakın arkanızı dönüp kaçmayın.

642 Âyetin muhatabının melekler olduğunu ve meleklerin savaşla emrolunduğunu anlayanlar varsa da Matüridî ve Râzî gibi bazı müfessirlere göre âyetteki hitap melekler vasıtasıyla müminleredir ve melekler savaşa girmemişler, müminlerin maneviyatlarını yükseltmekle görevlendirilmişlerdir. Bu sûrenin 10. âyeti bu hususu açıkça belirtmektedir. Bu durumda "Vurun…" emri de meleklere değil, müminleredir.

643 Krş. Haşr 59/4.

وَمَن يُوَلِّهِمْ يَوْمَئِذٍ دُبُرَهُ إِلاَّ مُتَحَرِّفاً لِّقِتَالٍ أَوْ مُتَحَيِّزاً إِلَى فِئَةٍ فَقَدْ بَاء بِغَضَبٍ مِّنَ اللّهِ وَمَأْوَاهُ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ {الأنفال/16}

16.kim ewürse olarnı ol kün arḳasını meger toḳış üçün ewrülü azu tetrilü bir gürūhḳa. bütünlükün kim yandı oḳ öfke birle Taŋrıdın. anıŋ sıġıŋġu yėri tamuġ ol. nėme yawuz yanış ol!

16.Her kim böyle bir günde, geri dönüp tekrar savaşmak veya başka bir mümin birliğine katılmak gibi bir amacı olmaksızın, savaşta düşmana sırtını döner kaçarsa, Allah'ın gazabına uğrar, onun yeri yurdu cehennem olur. Varılacak ne kötü bir yerdir orası!

فَلَمْ تَقْتُلُوهُمْ وَلَكِنَّ اللّهَ قَتَلَهُمْ وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ وَلَكِنَّ اللّهَ رَمَى وَلِيُبْلِيَ الْمُؤْمِنِينَ مِنْهُ بَلاء حَسَناً إِنَّ اللّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ {الأنفال/17}

17.öldürmeŋiz olarnı velākin Taŋrı öldürdi olarnı. atmadıŋ ançada kim attıŋ velākin Taŋrı attı. sınasa mü'minlerni andın körklüg sınamaḳ. bütünlükün Taŋrı ėşitgen bilgen ol.

17. Ey müminler! Şunu iyi bilin ki, (Bedir'de) düşmanı öldüren siz değildiniz, onları öldüren asıl Allah'tır. Ey peygamber! (Oku ve taşı) attığın zaman gerçekte onu sen atmadın, asıl atan Allah'tır. Ve Allah bunu da, müminlerin güzel bir imtihan kazanmaları (şerefli bir zafer ve ganimet elde etmeleri) için yapmıştır. Bilin ki, Allah Semî'dir; yardım isteklerinizi ve dualarınızı iştir; Alîm'dir, düşünce ve niyetlerinizi, cânü gönülden savaşıp savaşmadığınızı bilir.[644]

ذَلِكُمْ وَأَنَّ اللّهَ مُوهِنُ كَيْدِ الْكَافِرِينَ {الأنفال/18}

18.ol silerke kim Taŋrı kewdeçi ol kėrtgünmeglilerniŋ alını.

18. Gördünüz, Allah size işte böyle yardım etti. Şu da bir gerçektir ki, Allah kâfirlerin tuzaklarını ve hilelerini boşa çıkarır.

644 Bu âyet hakkında pek çok kelâmî ve tasavvufî yorum yapılmıştır. Bununla birlikte asıl anlamı şu şekilde özetlemek mümkündür: Üç yüz kişilik bir ordunun bin kişilik ve o günün şartlarına göre tam teçhizatlı bir orduyu yenmesi mümkün değildir. Ancak müslümanlar bunu başarmışlardır.

إِن تَسْتَفْتِحُواْ فَقَدْ جَاءكُمُ الْفَتْحُ وَإِن تَنتَهُواْ فَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَإِن تَعُودُواْ نَعُدْ وَلَن تُغْنِيَ عَنكُمْ فِئَتُكُمْ شَيْئًا وَلَوْ كَثُرَتْ وَأَنَّ اللّهَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ {الأنفال/19}

19.eger açturu tilese siler keldi ök açmaḳ. eger yıġılsa siler ol yėgrek silerke. eger yansa siler yanġay miz asıġ ḳılmas silerdin ögürünüzler nerse neçe yme üküş bolsa. bütünlükün Taŋrı kėrtgünügliler birle.

19. Siz (ey Mekkeliler! Kâbe'nin örtüsüne sarılıp iki taraftan kimin haklı olduğuna dair) Allah'tan hüküm istiyordunuz. Alın işte, size hüküm geldi! Bundan böyle küfür ve isyandan vazgeçerseniz sizin için daha hayırlı olur. Peygamberle tekrar savaşmak isterseniz Biz de size karşı ona yardım etmeye devam ederiz. Bilin ki, sayınızın çok olması size bir fayda vermez. Ve yine iyi bilin ki, Allah daima müminlerle beraberdir.[645]

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ أَطِيعُواْ اللّهَ وَرَسُولَهُ وَلاَ تَوَلَّوْا عَنْهُ وَأَنتُمْ تَسْمَعُونَ {الأنفال/20}

20.ay anlar kim kėrtgündiler yarlıġ tutuŋlar Taŋrınıŋ yalavaçınıŋ yüz ewürmeŋler andın siler èştür siler.

20. Ey iman edenler! Allah'a ve O'nun Elçisine itaat edin, işitip tasdik ettiğiniz halde onun uygulamalarına karşı gelmeyin.

وَلاَ تَكُونُواْ كَالَّذِينَ قَالُوا سَمِعْنَا وَهُمْ لاَ يَسْمَعُونَ {الأنفال/21}

21. bolmaŋlar anlar teg kim aydılar èşittimiz anlar èşitmesler.

21. "İşittik ve tasdik ettik" dedikleri halde aksine davrananlar (ganimet taksiminde Peygamberin taksimine rıza göstermeyen münafıklar) gibi olmayın.

إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِندَ اللّهِ الصُّمُّ الْبُكْمُ الَّذِينَ لاَ يَعْقِلُونَ {الأنفال/22}

22.bütünlükün tınlıġ tepreniglerniŋ şerreki Taŋrı üskinde üzler ol aġınlar ol anlar kim ögüt uḳmaslar.

645 "İstiftah" kelimesi burada hüküm vermek anlamında kullanılmıştır. Bedir savaşına hazırlanırken Ebû Cehil ve arkadaşları Kâbe'nin örtüsüne sarılmışlar ve "Allah'ım! Bizimle Muhammed arasında bir hüküm ver. Allah'ım! Hangimiz daha çok sılayı rahim yapıyorsa ve Sana daha yakınsa ona yardım et!" diye dua etmişlerdi. Sonuçta hüküm müslümanların lehine tecelli etti.

22. Çünkü Allah katında, yeryüzündeki canlıların en kötüsü, aklını kullanmayan (hakka kulağını tıkayan) sağır ve dilsiz kimselerdir.

وَلَوْ عَلِمَ اللّهُ فِيهِمْ خَيرًا لَّأَسْمَعَهُمْ وَلَوْ أَسْمَعَهُمْ لَتَوَلَّواْ وَّهُم مُّعْرِضُونَ {الأنفال/23}

23.eger bilse erdi Taŋrı anlar içinde ėḍgülük ėşittürse olarnı. eger ėşittürse olarḳa yüz ewürgeyler anlar yüz ewrügliler.

23. Eğer Allah onlarda bir iyilik; inanma eğilimi olduğunu görseydi, Peygamberi dinleyip ona uymalarını sağlardı. (Onlar öyle inatçı kâfirlerdir ki,) Allah hakikatleri onların kulaklarına soksa bile yine de iman etmezler, dönüp giderlerdi.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ اسْتَجِيبُواْ لِلّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُم لِمَا يُحْيِيكُمْ وَاعْلَمُواْ أَنَّ اللّهَ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ وَأَنَّهُ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ {الأنفال/24}

24. ay anlar kim ḳėrtgündiler yanut bėriŋler icābet ḳılıŋlar Taŋrıḳa yalavaçḳa ḳaçan oḳısa silerni anıŋ üçün kim tirgüzür silerni biliŋler kim Taŋrı ewrer kişili ara taḳı köŋli ara kim ol anıŋ tapa yumdarılur siler.

24. Ey iman edenler! Size hayat verecek şeye (sizi yeryüzünde güçlü kılacak olan savaşa)[646] çağırdığı zaman Allah'a ve Peygambere uyun. Ve bilin ki, Allah kişi ile kalbi arasına girer (kalbinde korku olana cesaret, güçlülük taslayana da korku verir).[647] Yine bilin ki, bir gün hesap vermek üzere O'nun huzurunda toplanacaksınız.

وَاتَّقُواْ فِتْنَةً لاَّ تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُواْ مِنكُمْ خَآصَّةً وَاعْلَمُواْ أَنَّ اللّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ {الأنفال/25}

25. ḳorḳuŋlar ol bir bulġaḳdın tėgmesün ök anlarḳa kim küç ḳıldılar silerde ḳatıġsız saḳru biliŋler kim Taŋrı ḳatıġ kınlıġ ol.

646 Âyetteki "Size hayat verecek şey" ifadesi, genel bir ilke olmakla beraber, yukarıdaki âyetlerle (meselâ 5. âyetle) ilgisi dikkate alındığında bunun "cihad" anlamında kullanılmış olması daha isabetli görünmektedir.

647 "Allah'ın kul ile kalbi arasına girmesi", konu bağlamında ele alındığında, Allah'ın inananların kalbine cesaret, kâfirlerin kalplerine ise korku salmasıyla (12. âyetle) ilgilidir.

25. Siz aranızda fitne ve fesat çıkarmaktan sakının. Çünkü fitne ve fesadın zararı sizinle sınırlı kalmaz (bütün topluma yayılır). Unutmayın ki, fitne ve fesat çıkaranlara Allah'ın vereceği ceza çok şiddetlidir.

وَاذْكُرُواْ إِذْ أَنتُمْ قَلِيلٌ مُّسْتَضْعَفُونَ فِي الأَرْضِ تَخَافُونَ أَن يَتَخَطَّفَكُمُ النَّاسُ فَآوَاكُمْ وَأَيَّدَكُم بِنَصْرِهِ وَرَزَقَكُم مِّنَ الطَّيِّبَاتِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ {الأنفال/26}

26.yāḍ ḳılınlar ançada kim siler az erdiŋizler küçsüz bolmış erdiŋizler yer içinde ḳorḳar erdiŋizler kim ḳapmaḳlarıdın silerni kişiler. sıġıngu yer bėrdi silerke küçlendürdi silerni öz yārīsi birle rūzī bėrdi silerke arıġlardın bolġay kim siler sipās ötegey siler.

26. Ey Mekke'den Medine'ye göç edenler! Bir zamanlar ülkenizde azınlık olarak ezildiğiniz günleri hatırlayın. Müşriklerin sizi kapıp götürmelerinden; işkence etmelerinden korkuyordunuz. Şimdi ise Allah sizi yer yurt sahibi yaptı. Yardımıyla destekleyip size güç verdi, güzel yiyecekler ihsan eyledi. Siz (bütün bu lutuflarından dolayı) O'na şükretmelisiniz.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ لاَ تَخُونُواْ اللّهَ وَالرَّسُولَ وَتَخُونُواْ أَمَانَاتِكُمْ وَأَنتُمْ تَعْلَمُونَ {الأنفال/27}

27.ay anlar kim ḳėrtgündiler ḫıyānet ḳılmaŋlar Taŋrıḳa yalavaçḳa ḫıyānet ḳılur siler emānetleriŋizḳa siler bilir siler.

27. Ey iman edenler! Allah'a ve Peygambere ihanet etmeyin, elinizdeki emanetlere de bile bile hıyanet etmeyin.[648]

وَاعْلَمُواْ أَنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلاَدُكُمْ فِتْنَةٌ وَأَنَّ اللّهَ عِندَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ {الأنفال/28}

28.biliŋler bütünlükün tawarlarıŋız oġlanıŋız ḳızlarıŋız bulġaḳ turur. bütünlükün kim Taŋrı anıŋ üskinde uluġ ter muyan.

28. Unutmayın ki, mallarınız ve çocuklarınız sizin için sadece bir imtihandır. (Bunların uğruna emanetlere hıyaneti nasıl göze alabilirsiniz?) Oysa büyük ödül Allah katındadır.[649]

648 Bedir savaşı sırasında bazıları şahsî ganimet toplamış, bunları genel olarak toplanan ganimetlere katmak istememişlerdi. Bu âyetle, bu ganimetlerin onları alanların elinde emanet olduğu, bunlara hıyanet etmenin Allah'a ve Resûlüne hıyanet anlamına geldiği vurgulanmaktadır. Bununla birlikte âyet, Allah'a ve Resûlüne itaatin yanı sıra kişiye tevdi edilen her türlü emanetin, yetki ve sorumlulukların gereğini hakkıyla yerine getirmeyi ifade etmektedir.

649 Krş. Âl-i İmrân 3/14; Kehf 18/46.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ إِن تَتَّقُواْ اللّهَ يَجْعَل لَّكُمْ فُرْقَاناً وَيُكَفِّرْ عَنكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ {الأنفال/29}

29.ay anlar kim kėrtgündiler eger ḳorḳsa siler Taŋrıdın ḳılġay silerke aḍruḳluġ tökgey silerdin ėsizlikleriŋizni örtgey silerniŋ yazuḳlarıŋızını. Taŋrı uluġ artuḳluḳ eḍgülük iḍisi ol.

29. Ey iman edenler! Eğer Allah'ın emir ve yasakları konusunda sorumlu, duyarlı, bilinçli davranırsanız, O size iyiyi kötüden, hakkı batıldan ayıracak bir anlayış kabiliyeti verir, günahlarınızı örter ve sizi bağışlar. Bilin ki, Allah büyük lutuf sahibidir.

وَإِذْ يَمْكُرُ بِكَ الَّذِينَ كَفَرُواْ لِيُثْبِتُوكَ أَوْ يَقْتُلُوكَ أَوْ يُخْرِجُوكَ وَيَمْكُرُونَ وَيَمْكُرُ اللّهُ وَاللّهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ {الأنفال/30}

30. ançada kim aldadı sėni anlar kim tandılar tölendürgey sėni azu öldürgeyler sėni azu çıḳarġaylar sėni. al ḳılurlar al yanutı bėrür Taŋrı. Taŋrı al yanutın bėriglilerde yėgreki ol.

30. Ey Peygamber! Müşriklerin senin elini kolunu bağlayıp tutuklamak veya seni öldürmek yahut da yurdundan sürüp çıkarmak için tuzaklar hazırladıkları o günü hatırla. Onlar sana tuzak hazırlarken Allah da onların tuzaklarını boşa çıkarıyordu. Zira tuzakları en iyi boşa çıkaracak olan Allah'tır.[650]

وَإِذَا تُتْلَى عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا قَالُواْ قَدْ سَمِعْنَا لَوْ نَشَاء لَقُلْنَا مِثْلَ هَذَا إِنْ هَذَا إِلاَّ أَسَاطِيرُ الأَوَّلِينَ {الأنفال/31}

31.ḳaçan oḳılsa anlar üze belgülerimiz ayurlar ėşittimiz ök eger tilese miz ayġay erdimiz munuŋ meŋizlig. ermes mü meger ozaḳılarnıŋ sörçekleri.

31. Müşriklere âyetlerimiz okunduğunda şöyle demişlerdi: "Biz bunları çok duyduk, isteseydik bunun benzeri sözleri biz de söylerdik. Bu sözler eski kavimlerin masallarından başka bir şey değildir."

650 Bkz. Âl-i İmrân 3/54, ilgili not.

وَإِذْ قَالُواْ اللَّهُمَّ إِن كَانَ هَذَا هُوَ الْحَقَّ مِنْ عِندِكَ فَأَمْطِرْ عَلَيْنَا حِجَارَةً مِّنَ السَّمَاء أَوِ ائْتِنَا بِعَذَابٍ أَلِيمٍ {الأنفال/32}

32.ol uġurda kim aydılar ay bir ü bar Taŋrı eger erse bu ol yaraşı seniŋ üsküŋdin yaġdurġıl biziŋ üze taşlar kökdin azu kelgil biziŋke ḳatıġ ḳın birle.

32. Yine hatırla ki onlar, “Allah’ım! Eğer bu Kur’an gerçekten Senin katından gelmişse, haydi üzerimize gökten taş yağdır veya bize acıklı bir azab ver de görelim” diye alay etmişlerdi.

وَمَا كَانَ اللّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَأَنتَ فِيهِمْ وَمَا كَانَ اللّهُ مُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ {الأنفال/33}

33.ermedi Taŋrı ḳınadaçı olarnı sen olar içinde erken. ermedi Taŋrı ḳınadaçı olarnı anlar yarlıḳatu tilerler.

33. Ey Peygamber! Şunu bil ki, sen onların arasında iken Allah onlara azab edecek değildi. Ayrıca içlerinde istiğfar eden müminler var iken de Allah onlara azab edecek değildi.

وَمَا لَهُمْ أَلاَّ يُعَذِّبَهُمُ اللّهُ وَهُمْ يَصُدُّونَ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَمَا كَانُواْ أَوْلِيَاءهُ إِنْ أَوْلِيَآؤُهُ إِلاَّ الْمُتَّقُونَ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لاَ يَعْلَمُونَ {الأنفال/34}

34.ne ol anlarḳa ḳınamaḳ olarnı Taŋrı anlar yandururlar aġırlıġ mezgit üskinde ermediler anıŋ dostları. ermes anıŋ dostları meger saḳnuḳlar ol. yoḳ kim üküşrekleri bilmesler.

34.Müşrikler, Kâbe’nin aslî sahibi olmadıkları halde müminlerin orada ibadet etmelerine engel olup dururlarken (ve üstelik şimdi sen ve müminler onların arasında bulunmadığınıza göre) Allah onlara niye azab etmesin? Bilin ki, Kâbe’nin gerçek sahipleri, inançlarını şirkten arındırmış sorumluluk sahibi, duyarlı ve bilinçli kimselerdir. Fakat kâfirler bu gerçeği bilmezler.

وَمَا كَانَ صَلاَتُهُمْ عِندَ الْبَيْتِ إِلاَّ مُكَاء وَتَصْدِيَةً فَذُوقُواْ الْعَذَابَ بِمَا كُنتُمْ تَكْفُرُونَ {الأنفال/35}

35. ermedi namāzları ėw üskinde meger aya ura sılḳulmaḳ. faḍūḳū tatıŋlar ḳınnı. anıŋ birle kim erdiŋizler tanar erdiler.

35. Onların Kâbe'de ibadet olarak yaptıkları şey ise, sadece ıslık çalmaktan ve el çırpmaktan ibarettir (yaptıkları ibadet de ibadet sayılmaz).[651] O halde Ey müşrikler! Şimdi tadın bakalım azabı.[652] Çünkü siz küfürde direnen kimselersiniz.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُواْ يُنفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ لِيَصُدُّواْ عَن سَبِيلِ اللّهِ فَسَيُنفِقُونَهَا ثُمَّ تَكُونُ عَلَيْهِمْ حَسْرَةً ثُمَّ يُغْلَبُونَ وَالَّذِينَ كَفَرُواْ إِلَى جَهَنَّمَ يُحْشَرُونَ {الأنفال/36}

36.anlar kim tandılar nafaḳa ḳılurlar tawarlarını yandurġuları üçün Taŋrı yolından. munu ribāmlaġaylar anı yana bolur anlar üze ökünç yana utulġaylar. yana anlar kim tandılar tamuġḳa yumdarılurlar.

36. Küfürde direnen bu müşrikler mallarını, insanları Allah yolundan alıkoymak için harcıyorlar. Öyle görünüyor ki, bu gidişle daha da çok harcayacaklar. Fakat bu harcamalar onlar için bir üzüntü kaynağı olacak, çünkü sonunda onlar yenilecekler. Küfürde direnen bu kimseler, topluca cehenneme tıkılacaklar.[653]

لِيَمِيزَ اللّهُ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ وَيَجْعَلَ الْخَبِيثَ بَعْضَهُ عَلَى بَعْضٍ فَيَرْكُمَهُ جَمِيعاً فَيَجْعَلَهُ فِي جَهَنَّمَ أُوْلَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ {الأنفال/37}

37.aḍırmaḳ üçün Taŋrı arıġsızını arıġdın ḳılur arıġsızını amarını amarı üze. yüklese anı yumḳı ḳılur anı tamuġ içinde. anlar tururlar anlar ziyān ḳılıġlılar.

37. Sonunda Allah, kâfiri müminden[654] ayıracak, kâfirleri üst üste yığıp bir araya toplayacak ve hepsini cehenneme tıkacaktır. Âhirette hüsrana uğrayacak olanlar işte bu kâfirlerdir.

651 Müşrik Araplar, Kâbe'yi çıplak olarak tavaf ederlerdi. Bu esnada ellerini birbirine çırparlar ve ıslık çalarlardı. Bunu hem Hz. Peygamber Kâbe'de namaz kılarken onun huzurunu bozmak, onunla alay etmek, hem de kendileri ibadet amacıyla tavaf ederken yaparlardı. Esasen onların Kâbe'yi tavafları ibadetten ziyade oyun ve eğlence havasındaydı. Âyette ıslık çalmak diye tercüme ettiğimiz "Mükâ'" "مكاء" kelimesi sözlükte kuşun ötmesi, insanın sesli yellenmesi anlamlarına da gelir. Öyle anlaşılmaktadır ki, belki de müşrikler Hz. Peygamberle alay etmek için ellerini ağızlarına tutarak yellenme sesine benzer bir ses çıkartıyorlardı. Kur'an, bu sesi nezaket gereği kuş sesi ve ıslık anlamına da gelen çok anlamlı bir kelime ile ifade etmiştir.

652 Bu azab, dünyada müşriklerin Bedir savaşında hezimete uğramaları ve bir kısmının esir düşmesi, âhirette de cehenneme atılmalarıdır.

653 Bu âyet, Bedir savaşı için müşriklerin halktan topladıkları paralara ve bunları boş yere harcamalarına işaret etmekte, Bedir'den sonra da bu gibi faaliyetlere devam edeceklerini, fakat onlara bir fayda vermeyeceğini bildirmektedir. Naklolunduğuna göre müşrikler Bedir savaşının intikamını almak üzere büyük miktarlarda paralar toplamışlar ve bunları savaşa katılmaları için halka dağıtmışlardı. Meselâ Uhud savaşı için sırf Benî Kinâne kabilesinden 2000 kişiye, adam başına 42 miskal (yaklaşık 200 gr.) düşecek şekilde altın dağıtmışlardı. Diğer kabilelerden savaşa katılanlara ne ödendiği tam olarak bilinmemektedir.

654 Lafzen, "Pis olanı temiz olandan."

قُل لِّلَّذِينَ كَفَرُواْ إِن يَنتَهُواْ يُغْفَرْ لَهُم مَّا قَدْ سَلَفَ وَإِنْ يَعُودُواْ فَقَدْ مَضَتْ سُنَّةُ الأَوَّلِينَ {الأنفال/38}

38.aygıl anlarḳa kim tandılar eger yıġılsa siler yarlıḳalur anlarnıŋ ol kim öŋdün keçti. eger yansalar keçti ök ozaḳılarnıŋ oruḳı.

38. Ey Peygamber! Küfürde direnenlere, eğer (iman eder ve böylece Peygambere düşmanlıktan) vazgeçerlerse geçmiş günahlarının bağışlanacağını; yok eğer seninle tekrar savaşmaya kalkışırlarsa, önceki inkârcı milletlere uygulanmış olan kuralların onlar için de geçerli olacağını (onlar gibi helâk olup gideceklerini) söyle.

وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لاَ تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ كُلُّهُ لِلّهِ فَإِنِ انتَهَوْاْ فَإِنَّ اللّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ بَصِيرٌ {الأنفال/39}

39.toḳışuŋlar olarnıŋ birle alçaḳ bolmasun bulġaḳ bolsun dīn ḳamuġı Taŋrıḳa. eger yıġılsalar bütünlükün Taŋrı anı kim ḳılurlar körügli ol.

39. O halde siz, baskı ve zulüm sona erinceye ve Allah'ın dini tamamen hâkim oluncaya kadar[655] onlarla savaşın. Eğer onlar (savaştan ve küfürde direnmekten) vazgeçerlerse bilsinler ki Allah onların yaptıklarını görür (onları bağışlar).

وَإِن تَوَلَّوْاْ فَاعْلَمُواْ أَنَّ اللّهَ مَوْلاَكُمْ نِعْمَ الْمَوْلَى وَنِعْمَ النَّصِيرُ {الأنفال/40} (الجزء العاشر)

40.eger yüz ewürseler biliŋler kim Taŋrı yārī bėrigli iḍiŋizler. nėme eḍgü iḍi nėme eḍgü yārī bėrigli!

40. Fakat imandan yüz çevirmeye devam ederlerse bilin ki, Allah sizin dostunuzdur ve O, ne güzel bir dost ve ne güzel bir yardımcıdır!

وَاعْلَمُواْ أَنَّمَا غَنِمْتُم مِّن شَيْءٍ فَأَنَّ لِلّهِ خُمُسَهُ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ إِن كُنتُمْ آمَنتُمْ بِاللّهِ وَمَا أَنزَلْنَا عَلَى عَبْدِنَا يَوْمَ الْفُرْقَانِ

655 Lafzen, "Din tamamen Allah'ın oluncaya kadar."

يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ وَاللّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ {الأنفال/41}

41.bilinler anı kim ġanīmet yaʿnī olça buldıŋızlar nersedin çın Taŋrıḳa ol anıŋ bėşde biri yalavaçḳa yawuḳlar iḍisiŋe atasız uşaḳlarḳa çıġaylarḳa yol oġlanıŋa yaʿnī buzlup māldın aḍrılmışlarḳa eger kėrtgünse siler Taŋrıḳa ne kim indürdimiz ḳulumız üze aḍırmaḳ küninde ol kün körüşti ḳawuştı ėkki gürūh. Taŋrı tėgme nerse üze uġan turur.

41. Ey müminler! Savaşta ganimet olarak elde ettiğiniz şeylerin beşte biri Allah'a, Peygambere, Peygamberin yakınlarına, yetimlere, fakirlere ve yolda kalmışlara aittir.[656] Bunu böyle bilin, böyle uygulayın. Çünkü siz Allah'a, hak ile batılın ayrıldığı, iki ordunun karşı karşıya geldiği Bedir günü kulumuz Muhammed'e indirdiğimiz (yardım ve zafer vâdeden) âyetlere inanan kimselersiniz. Unutmayın ki, Allah'ın her şeye gücü yeter (nitekim O, sayıca ve silahça az iken sizi zafere ulaştırmıştır).[657]

إِذْ أَنتُم بِالْعُدْوَةِ الدُّنْيَا وَهُم بِالْعُدْوَةِ الْقُصْوَى وَالرَّكْبُ أَسْفَلَ مِنكُمْ وَلَوْ تَوَاعَدتُّمْ لاَخْتَلَفْتُمْ فِي الْمِيعَادِ وَلَكِن لِّيَقْضِيَ اللّهُ أَمْراً كَانَ مَفْعُولاً لِّيَهْلِكَ مَنْ هَلَكَ عَن بَيِّنَةٍ وَيَحْيَى مَنْ حَيَّ عَن بَيِّنَةٍ وَإِنَّ اللّهَ لَسَمِيعٌ عَلِيمٌ {الأنفال/42}

42.ançada kim siler yaḳın sınar erdiŋizler anlar yıraḳ sınar erdiler arḳış ḳuḍıraḳ silerdin eger üḍleşdiŋizler erse yıġġay erdiŋizler. vaḳt urmaḳ içinde. velīkin keçürsü tėyü Taŋrı ol işni kim erür ḳılınġu yoḳatsun tėyü ol kim yoḳatsa belgüdin taḳı tirig ḳalsa ol kim tirig ḳalsa belgüdin. bütünlükün Taŋrı ėşitgen bilgen ol.

42. Hani siz Bedir vâdisinin Medine'ye en yakın yamacında yer tutmuştunuz, onlar da Mekke'ye en uzak kısmında konuşlanmışlardı. Kervan ise sizden daha aşağıda (deniz tarafında) idi. Eğer siz müşriklerle belli bir yer ve zamanda savaşmak üzere sözleşmiş olsaydınız bu sözünüzde duramazdınız.[658] Fakat Allah, (bir oldubitti ile sizi düşmanla karşı karşıya getirerek) düşmanı helâk edip sizi zafere ulaştırmak için[659] böyle yapmıştır ki, helâk olanın da yaşayanın da elinde bir kanıtı olsun (kâfirin küfür içinde olduğuna, müminin de hak yolunda olduğuna dair elinde sağlam bir delili olsun).[660] Unutmayın ki, Allah Semî'dir; dostlarının ve düşmanlarının söylediklerini işitir, Alîm'dir; herkesin gizli açık bütün düşüncelerini iyi bilir.

656 Ganimetin 4/5'i savaşa katılan gâzîlere verilir. 1/5'i sözü edilen diğer kimselere dağıtılır. Allah'ın ismi teberrüken zikredilmiştir, O'na pay ayrılmaz. Hanefîlere göre, Hz. Peygamberin payı da onun vefatıyla sona ermiştir.

657 Krş. Âl-i İmrân 3/123, 124.

658 Müşriklerin sayıca sizden çok olduğunu görünce, onlardan korkar ve savaşmak istemezdiniz.

659 Lafzen, "Allah'ın, olması gereken şeyi gerçekleştirmesi için."

660 Buradaki "Kanıt", Bedir'de inananların zaferi, müşriklerin yenilgisidir. Yani Bedir zaferi, inananların doğru yolda, müşriklerin de yanlış yolda olduklarının kanıtıdır. Zira Allah'ın Bedir'de müminlere yardım ettiğini müşrikler de müminler de bilmektedir.

إِذْ يُرِيكَهُمُ اللهُ فِي مَنَامِكَ قَلِيلاً وَلَوْ أَرَاكَهُمْ كَثِيرًا لَّفَشِلْتُمْ وَلَتَنَازَعْتُمْ فِي الأَمْرِ وَلَكِنَّ اللهَ سَلَّمَ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ {الأنفال/43}

43. ançada körkitti erse olarḳa Taŋrı uyḳuŋ içinde az. eger körkitti erse olarḳa köp yüreksizlik ḳılġay erdiŋizler tartışġay erdiŋizler iş içinde yoḳ kim Taŋrı esenlik üçün keçürdi. ol bilgen ol köŋüller içindekini.

43. Ey Peygamber! Hatırla ki Allah, düşmanların sayısını senin gözüne[661] az göstermişti. Eğer onların sayısını (olduğu gibi) çok gösterseydi, yılgınlığa kapılır ve savaşıp savaşmama konusunda birbirinizle anlaşmazlığa düşerdiniz. Fakat Allah sizi böyle bir duruma düşmekten kurtardı. Çünkü O, savaştan dolayı insanın içinde oluşan, cesaret, korku, endişe ve sabır duygularını[662] çok iyi bilir.

وَإِذْ يُرِيكُمُوهُمْ إِذِ الْتَقَيْتُمْ فِي أَعْيُنِكُمْ قَلِيلاً وَيُقَلِّلُكُمْ فِي أَعْيُنِهِمْ لِيَقْضِيَ اللهُ أَمْرًا كَانَ مَفْعُولاً وَإِلَى اللهِ تُرْجَعُ الأُمُورُ {الأنفال/44}

44. ançada körkitti silerni anlarḳa ançada ḳawuştuŋızlar erse közleriŋiz içinde az az körkitti silerni anlarnıŋ közleri içinde keçürmek üçün Taŋrı ol işni erür ḳılġuluḳ. Taŋrıḳa yandurulur işler.

44. Ey müminler! Yine hatırlayın ki, düşmanla karşılaştığınızda Allah onları sizin gözünüzde, sizi de onların gözünde az gösterdi. Allah, düşmanı helâk edip sizi zafere ulaştırmak için böyle yapmıştır. Çünkü bütün olaylar (sebep ve sonuç itibarıyla) Allah'a dayanır.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ إِذَا لَقِيتُمْ فِئَةً فَاثْبُتُواْ وَاذْكُرُواْ اللهَ كَثِيرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلَحُونَ {الأنفال/45}

45. ay anlar kim kėrtgündiler ḳaçan sataşsa siler bir gürūhḳa bek turuŋlar yāḍ ḳılıŋlar Taŋrını üküş bolġay kim siler ḳurtulġay siler.

45. Ey iman edenler! Herhangi bir düşman birliğiyle savaşmak üzere karşılaştığınızda direnin, aslâ yılmayın. Ve Allah'ı çokça anın ki, (maneviyatınız yükselsin ve böylece) zafere ulaşasınız.

661 Hasan Basrî, âyetteki "Menâm" kelimesinin ismi mekân olduğunu, yani uyku yeri olan gözün kendisi olduğunu belirterek, düşmanın Hz. Peygamberin gözüne az gösterilmesinin, uyanık halde gerçekleştiğini belirtmiştir. Âyetlerin akışı dikkate alındığında bu anlam daha uygun görünmektedir.

662 Lafzen, "Kalplerdekini."

وَأَطِيعُواْ اللّهَ وَرَسُولَهُ وَلاَ تَنَازَعُواْ فَتَفْشَلُواْ وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ وَاصْبِرُواْ إِنَّ اللّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ {الأنفال/46}

46.boyun sünler Taŋrıḳa yalavaçıŋa tartışmaŋlar yüreksizlik ḳılġay siler taḳı barġay yėliŋizler seriniŋler kim Taŋrı seriniglileri birle.

46. Allah'a ve Elçisine itaat edin, aranızda çekişip birbirinize düşmeyin. Yoksa gücünüzü, devletinizi kaybedersiniz. Zorluklara karşı sabredin. Bilin ki, Allah sabredenlerle beraberdir.

وَلاَ تَكُونُواْ كَالَّذِينَ خَرَجُواْ مِن دِيَارِهِم بَطَرًا وَرِئَاء النَّاسِ وَيَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ اللّهِ وَاللّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ {الأنفال/47}

47.bolmaŋlar anlar teg çıḳtılar ėllerindin sarāylarındın küwezligin körsün tėyü kişilerke yıġarlar Taŋrı yolındın. Taŋrı anı kim ḳılurlar ḳapsayu biligli.

47. Siz sakın, gurur kibir ve halka gösteriş için yurtlarından çıkan ve insanları Allah yolundan alıkoyan (inançsız) kimseler gibi olmayın. Bilin ki, Allah onların bütün yaptıklarını hakkıyla bilmektedir.

وَإِذْ زَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ وَقَالَ لاَ غَالِبَ لَكُمُ الْيَوْمَ مِنَ النَّاسِ وَإِنِّي جَارٌ لَّكُمْ فَلَمَّا تَرَاءتِ الْفِئَتَانِ نَكَصَ عَلَى عَقِبَيْهِ وَقَالَ إِنِّي بَرِيءٌ مِّنكُمْ إِنِّي أَرَى مَا لاَ تَرَوْنَ إِنِّيَ أَخَافُ اللّهَ وَاللّهُ شَدِيدُ الْعِقَابِ {الأنفال/48}

48.ançada bezedi anlarḳa yek işlerini taḳı aydı utuġlı yoḳ silerke bu kün kişilerdin men ḳoŋşı men silerke ḳutġarġan men silerke. ḳaçan körüşti erse ėkki gürūh yandı ėkki ökçesi üze taḳı aydı men bīzār men silerdin kim men körer men anı kim körmes siler. men ḳorḳar men Taŋrıda Taŋrı ḳatıġ ḳınlıġ ol.

48. Şeytan tabiatlı bir adam, müşriklere yapıp ettikleri işleri güzel gösterdi ve "Sizi bugün yenebilecek kimse yoktur, ben de (kabilemle birlikte) sizin yanınızdayım" dedi. İki ordu karşı karşıya gelince arkasını dönüp kaçtı ve dedi ki: "Ben sizin görmediklerinizi görüyorum (yenileceğinizi hissediyorum) ve Allah'tan da korkarım, zira Allah'ın azabı şiddetlidir."[663]

663 Âyetin şeytan olarak nitelendirdiği kişi Kinâneoğullarından Sürâka b. Mâlik'dir. Bu müşriğin Allah'tan korkması üç şekilde açıklanmaktadır. 1- Yenileceklerini anladığı müşriklerle birlikte, kendisinin ve kabilesinin de helâk olacağından korkması. 2- Savaştan kaçmak için Allah korkusunu bahane etmesi. 3- Sürâka'nın, aynı zamanda hicret esnasında Hz. Peygamberi yakalamak için yola çıkan, fakat Hz. Peygamberle karşılaşınca atının tökezleyip kumlara saplanmasından dolayı korkup Hz. Peygamberle karşılıklı dokunulmazlık sözleşmesi yapan kişi olması. Sürâka'nın bu sözleşmeyi hatırlayarak, "Ben Allah'tan korkarım" demiş olması mümkündür. Bu zat daha sonra müslüman olmuştur.

إِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ غَرَّ هَؤُلاء دِينُهُمْ وَمَن يَتَوَكَّلْ عَلَى اللّهِ فَإِنَّ اللّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ {الأنفال/49}

49.ançada kim ayurlar ėkki yüzlügler anlar kim köŋülleri içinde ig ol ardı olarnı dīnleri. kim köŋül ursa Taŋrı üze bütünlükün Taŋrı küsüş bütün işlig.

49. Hani münafıklar; kalplerinde hastalık bulunan bu kişiler[664] (Bedir'de müslümanların sayısına bakarak), "Muhammed'in vâdettiği şeyler[665] onları aldatmış, yenilecekleri besbelli." diyorlardı. Bilmiyorlardı ki, Allah'a tevekkül eden, O'na güvenip dayananlar (her zaman) gâlip gelirler. Çünkü Allah Azîz'dir; dilerse azı çoğa gâlip getirir, Hakîm'dir; müslümanları zafere ulaştırması O'nun hikmetinin gereğidir ve hüküm daima O'nun elindedir.

وَلَوْ تَرَى إِذْ يَتَوَفَّى الَّذِينَ كَفَرُواْ الْمَلآئِكَةُ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ وَأَدْبَارَهُمْ وَذُوقُواْ عَذَابَ الْحَرِيقِ {الأنفال/50}

50. eger körse sen ançada kim cānların alsalar anlar kim tandılar ferişteler ururlar yüzlerini arḳalarını tatıŋlar küydürgen ḳınnı.

50-51. Ey Peygamber! Melekler, (Bedir'de) küfürde direnenlerin yüzlerine ve sırtlarına vura vura canlarını alırken hallerini bir görseydin! (Onları cehenneme sürüklüyorlar ve diyorlardı ki): "Haydi, tadın bakalım yakıcı azabı. Bu, sizin kendi ellerinizle hazırladığınız bir cezadır. Bilin ki, Allah kullarına aslâ böyle acımasızca zulmetmez (fakat bunu siz kendiniz hak ettiniz)."

ذَلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيكُمْ وَأَنَّ اللّهَ لَيْسَ بِظَلاَّمٍ لِّلْعَبِيدِ {الأنفال/51}

51.ol anıŋ birle kim aşundurdı eligleriŋiz bütünlükün Taŋrı ermes küç ḳılıġlı ḳullarḳa.

50-51. Ey Peygamber! Melekler, (Bedir'de) küfürde direnenlerin yüzlerine ve sırtlarına vura vura canlarını alırken hallerini bir görseydin! (Onları cehenneme sürüklüyorlar ve diyorlardı ki): "Haydi, tadın bakalım yakıcı azabı. Bu, sizin kendi ellerinizle hazırladığınız bir cezadır. Bilin ki, Allah kullarına aslâ böyle acımasızca zulmetmez (fakat bunu siz kendiniz hak ettiniz)."

664 Bazı tefsirlerde münafıklarla kalplerinde hastalık bulunanların ayrı kişiler olduğu kaydedilmektedir. Buna göre münafıklardan maksat, müslüman olduklarını söyleyen fakat aslında inanmayan Evs ve Hazrec kabilelerine mensup bazı kimselerdir. Kalplerinde hastalık olanlardan maksat ise, müslüman olup da iman tam olarak kalplerine yerleşmemiş ve henüz hicret etmemiş müslümanlardır. Bunlar "İki orduyu da görelim, hangisi kuvvetliyse o tarafa katılalım" diyorlardı. Biz âyeti, ikinci cümleyi birinci cümlenin sıfatı olarak gören Kurtubî ve Kâsımî gibi müfessirlerin yorumuna uyarak, bunların aynı kişiler olduğu ve ikinci cümlenin birinci cümleyi tekid ettiği kanaatiyle tercüme ettik.

665 Lafzen, "Dinleri."

كَدَأْبِ آلِ فِرْعَوْنَ وَالَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ كَفَرُواْ بِآيَاتِ اللّهِ فَأَخَذَهُمُ اللّهُ بِذُنُوبِهِمْ إِنَّ اللّهَ قَوِيٌّ شَدِيدُ الْعِقَابِ {الأنفال/52}

52. fir'avn boḍunınıŋ ḳılḳı teg anlar kim olarda öŋdün erdiler. yalġanḳa tuttı Taŋrının belgülerini tuttı olarnı Taŋrı yazuḳları birle. bütünlükün Taŋrı küçlüg turur ḳatıġ ḳınlıġ ol.

52. Aslında bu kâfirler, Firavun hanedanının ve onlardan önceki kavimlerin yolunu izlemektedirler. Onlar Allah'ın âyetlerini inkâr etmişler, Allah da onları günahları sebebiyle kıskıvrak yakalayıvermişti. Şüphe yok ki, Allah çok güçlüdür ve azabı çok çetindir.

ذَلِكَ بِأَنَّ اللّهَ لَمْ يَكُ مُغَيِّرًا نِّعْمَةً أَنْعَمَهَا عَلَى قَوْمٍ حَتَّى يُغَيِّرُواْ مَا بِأَنفُسِهِمْ وَأَنَّ اللّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ {الأنفال/53}

53.ol bütünlükün Taŋrı ermedi tegşürügli bir ėrinçi ėrinçlendürdi anı bir boḍun üze ançaḳa tėgi tegşürseler anı kim özleri birle. bütünlükün Taŋrı èşitgen bilgen ol.

53. Çünkü Allah'ın yasası şudur: Allah bir topluma ihsan ettiği nimeti, o toplum düşünce ve hayat tarzını değiştirmedikçe değiştirmez; geri almaz. Çünkü Allah Semî'dir; toplumun hayat tarzını değiştirecek bütün konuşmaları işitir, Alîm'dir; kullarının düşünce ve amaçlarındaki değişiklikleri bilir ve ona göre değerlendirir.[666]

كَدَأْبِ آلِ فِرْعَوْنَ وَالَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ كَذَّبُواْ بِآيَاتِ رَبِّهِمْ فَأَهْلَكْنَاهُم بِذُنُوبِهِمْ وَأَغْرَقْنَا آلَ فِرْعَونَ وَكُلٌّ كَانُواْ ظَالِمِينَ {الأنفال/54}

54. fir'avn boḍunınıŋ ḳılḳı teg anlar kim anlarda öŋdün erdiler. yalġanḳa tuttılar iḍileri belgülerini yoḳ yoḍun ḳıldımız olarnı yazuḳları birle. suw ḳuḍı ıḍtımız fir'avn boḍunını ḳamuġ erdiler küç ḳılıġlılar.

54. Nitekim (nimet içinde olan) bu kâfirler, Firavun hanedanının ve onlardan önceki kavimlerin yolunu izlediler. Onlar Rablerinin âyetlerini yalanlamışlardı. Biz de onları günahları sebebiyle helâk etmiş, Firavunun ordusunu ise suda boğmuştuk. Zira onların hepsi zâlim kimselerdi.

666 Krş. Ra'd 13/11. Allah'ın koyduğu ilahi kanunlara (sünnetullaha) göre toplumlar, milletler adaletten, ahlâkî faziletlerden ayrılmadıkça iyi bir toplum olmaya devam ederler, gelişirler ve mutluluğu hak ederler. Kur'an'ın ifadesiyle Allah'ın onlara ihsan ettiği nimetler devam eder. Buna karşılık adaletten, ahlâkî faziletlerden uzaklaşır, kötü düşüncelere, yanlış yollara giderlerse benliklerini kaybeder, tarih sahnesinden silinip giderler.

إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِندَ اللهِ الَّذِينَ كَفَرُواْ فَهُمْ لاَ يُؤْمِنُونَ {الأنفال/55}

55.bütünlükün yawuzraḳı tınlıġlarda Taŋrı üskinde anlar kim tandılar anlar kėrtgünmezler.

55. Şüphesiz Allah katında yeryüzündeki canlıların en kötüsü, küfürde direnen kimselerdir ki, bunlar aslâ inanmazlar.[667]

الَّذِينَ عَاهَدتَّ مِنْهُمْ ثُمَّ يَنقُضُونَ عَهْدَهُمْ فِي كُلِّ مَرَّةٍ وَهُمْ لاَ يَتَّقُونَ {الأنفال/56}

56.anlar kim ʿahd ḳılışdıŋ anlar birle yana buzarlar bıçıġlarını tėgme yolı anlar saḳlanmaslar.

56. Bu kâfirlerle bir anlaşma yapsan, her defasında anlaşmalarını bozarlar ve sorumluluk bilinci taşımazlar (ne Allah'tan korkarlar ne de kuldan utanırlar).

فَإِمَّا تَثْقَفَنَّهُمْ فِي الْحَرْبِ فَشَرِّدْ بِهِم مَّنْ خَلْفَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ {الأنفال/57}

57.yana eger bulsa sen olarnı toḳuş içinde ürkütgül anlarnı kim arḳalarından bolġay kim anlar ögüt tutġaylar.

57. Ey Peygamber! Sen savaşta onları ele geçirirsen öyle bir darmadağın et ki, geri kalanlara ders olsun, belki böylece düşünüp akıllarını başlarına alırlar.

وَإِمَّا تَخَافَنَّ مِن قَوْمٍ خِيَانَةً فَانبِذْ إِلَيْهِمْ عَلَى سَوَاء إِنَّ اللهَ لاَ يُحِبُّ الخَائِنِينَ {الأنفال/58}

58.yana eger belse sen bir boḍundın kėrtüsizlik kėmişgil anlarḳa tüzlük üze. bütünlükün Taŋrı sewmes kėrtüsizlik ḳılıġlılarnı.

58. Sen anlaşma yaptığın bir kavmin hıyanet etmesinden endişe edersen, karşılıklılık ilkesine uyarak (savaştan önce) anlaşmayı bozduğunu kendilerine bildir. Çünkü Allah sözünde durmayan hâinleri hiç sevmez.[668]

667 Krş. Â'râf 7/179 ve ilgili not.

668 Onların yaptığı gibi resmen anlaşmalı görünüp de gizlice anlaşmayı bozmaya kalkışmak bir hâinliktir ve bu davranış Peygambere yakışmaz.

وَلاَ يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُواْ سَبَقُواْ إِنَّهُمْ لاَ يُعْجِزُونَ {الأنفال/59}

59. sėzinmegil anlarnı kim tandılar ozdılar. anlar umas ḳılıġlılar tėp.

59. Küfürde direnenler Allah'ın azabından kaçıp kurtulacaklarını sanmasınlar, onlar aslâ kurtulamazlar.

وَأَعِدُّواْ لَهُم مَّا اسْتَطَعْتُم مِّن قُوَّةٍ وَمِن رِّبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُونَ بِهِ عَدْوَّ اللّهِ وَعَدُوَّكُمْ وَآخَرِينَ مِن دُونِهِمْ لاَ تَعْلَمُونَهُمُ اللّهُ يَعْلَمُهُمْ وَمَا تُنفِقُواْ مِن شَيْءٍ فِي سَبِيلِ اللّهِ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنتُمْ لاَ تُظْلَمُونَ {الأنفال/60}

60.uyu barınlar anlarḳa küçleriŋiz yetmişinçe küç yölekdin bir kişende tutmaḳdın ḳorḳutur siler anıŋ birle Taŋrı düşmānını taḳı silerniŋ düşmānlarıŋızını yana aḍnaġular olarda aḍın. bilmes siler olarnı Taŋrı bilür olarnı. nėgü kim nafaḳa ḳılsa siler nersedin. Taŋrı yolı içinde tükel bėrilgey silerke siler küç ḳılmas siler.

60. O halde ey müminler! Allah'ın düşmanlarını, sizin düşmanlarınızı ve sizin bilmeyip de Allah'ın bildiği diğer düşmanları korkutup caydırabilmeniz için elinizden geldiğince güç-kuvvet, savaş atları hazırlayın.[669] Sizin Allah yolunda harcadığınız her şeyin karşılığı tam olarak verilir ve siz aslâ haksızlığa uğramazsınız.

وَإِن جَنَحُواْ لِلسَّلْمِ فَاجْنَحْ لَهَا وَتَوَكَّلْ عَلَى اللّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ {الأنفال/61}

61. eger emitseler ėlleşmekke emitgil aŋar köŋül urġıl Taŋrı üze. ol ol turur ėşitgen bilgen.

61. Eğer düşmanlar barış isterlerse, sen de barıştan yana ol ve Allah'a güven. Zira Allah Semî'dir; düşmanların aleyhinizdeki konuşmalarını işitir, Alîm'dir; kuracakları hile ve tuzakları bilir.[670]

669 Savaş atlarının zikredilmiş olması, o dönemin en iyi savaş aracı olması sebebiyledir. Bu ifadeyi, "Çağın gerektirdiği her türlü silahı üretmek, edinmek" şeklinde anlamak gerekir. İslâm dininde barış esastır, savaş değil. Ancak insanlar zaman zaman çeşitli sebeplerle savaşa başvurmaktadırlar. Savaşları önlemenin en etkili yolu düşmana karşı daima savaşa hazırlıklı olmak ve onu caydırmaktır. "Hazır ol cenge, istersen sulhu salâh" sözü bu gerçeği tam olarak ifade etmektedir.

670 Krş. Nisâ 4/86.

وَإِن يُرِيدُواْ أَن يَخْدَعُوكَ فَإِنَّ حَسْبَكَ اللّهُ هُوَ الَّذِيَ أَيَّدَكَ بِنَصْرِهِ وَبِالْمُؤْمِنِينَ {الأنفال/62}

62. eger tileseler kim armaḳları sėni tap saŋa Taŋrı. ol ol idi küçlendürdi sėni yārī bėrmeki birle hem kėrtgüngen birle.

62. Ey Peygamber! Düşmanlar eğer (hıyanet duygularını gizleyip "Biz barıştan yanayız" diyerek) seni aldatmak isterlerse bil ki, Allah sana yeter (Allah'a güvenerek yine de barıştan yana ol). O seni hem yardımıyla hem de müminlerle desteklemektedir.

وَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ لَوْ أَنفَقْتَ مَا فِي الأَرْضِ جَمِيعاً مَّا أَلَّفْتَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ وَلَكِنَّ اللّهَ أَلَّفَ بَيْنَهُمْ إِنَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ {الأنفال/63}

63. yaraşturdı köŋülleri ara. eger ribāmlasa sen anı kim yer içinde ḳamuġını yaraşturmaġay erdiŋ köŋülleri ara velīkin Taŋrı yaraşturdı anlar ara. ol küsüş turur bütün işlig turur.

63. Çünkü Allah müminlerin gönüllerini birleştirmiştir. Sen dünyaları harcasaydın onların gönüllerini böyle birleştiremezdin, fakat Allah işte onları birleştirmiştir.[671] Allah Azîz'dir; seni düşmanların tuzaklarından korumaya ve müminlerin gönüllerini birleştirmeye muktedirdir, Hakîm'dir; batıla karşı hakkı desteklemek O'nun hikmetinin gereğidir.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَسْبُكَ اللّهُ وَمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ {الأنفال/64}

64. ay aġırlıġ yalawaç tap ol saŋa Taŋrı nėme kim uḍu bardı saŋa kėrtgünüglilerdin.

64. Ey Peygamber! Sana ve sana uyan müminlere Allah'ın yardımı yeter.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَرِّضِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى الْقِتَالِ إِن يَكُن مِّنكُمْ عِشْرُونَ صَابِرُونَ يَغْلِبُواْ مِئَتَيْنِ وَإِن يَكُن مِّنكُم مِّئَةٌ يَغْلِبُواْ أَلْفًا مِّنَ الَّذِينَ كَفَرُواْ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لاَّ يَفْقَهُونَ {الأنفال/65}

65. ay aġırlıġ yalawaç östiklendürgil kėrtgünüglilerni toḳış üze. eger bolsa silerdin yėgirmi

671 Krş. Al-i İmrân 3/103.

seriniglileri utġaylar ėkki yüzni. eger bolsa silerdin yüz yengeyler miŋni anlardın kim tandılar anlar boḍun tururlar uḳmaslar.

65. Ey Peygamber! Müminleri savaşa teşvik et, cesaretlendir. Aslında içinizden çıkacak sabırlı (dirençli ve cesur) yirmi kişi iki yüz kişiyi yenebilir. İçinizden çıkacak böyle yüz kişi kâfirlerden bin kişiyi bile yenebilir. Çünkü o kâfirler (ulvî değer ve amaçlardan yoksun, kendileri için neyin yararlı olup olmadığını) anlamaktan âciz bir gürûhtur.

الآنَ خَفَّفَ اللّهُ عَنكُمْ وَعَلِمَ أَنَّ فِيكُمْ ضَعْفًا فَإِن يَكُن مِّنكُم مِّئَةٌ صَابِرَةٌ يَغْلِبُواْ مِئَتَيْنِ وَإِن يَكُن مِّنكُمْ أَلْفٌ يَغْلِبُواْ أَلْفَيْنِ بِإِذْنِ اللّهِ وَاللّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ {الأنفال/66}

66. ėmdi yüŋlütti Taŋrı silerdin bildi çın siler içinde kewreklik. eger bolsa silerdin yüz serinigli utġaylar ėkki yüzni. eger bolsa silerdin miŋ utgaylar ėkki miŋni. Taŋrı yarlıġı birle. Taŋrı seriġliler birle.

66. Fakat şu an Allah sizin sorumluluğunuzu hafifletti (sizden bu kadarını beklememektedir). Çünkü sizde bir zafiyet bulunduğunu bilmektedir. Ancak bu durumda yine de içinizden sabırlı (dirençli ve cesur) yüz kişi çıkarsa iki yüz kişiyi yenebilir. Böyle bin kişi çıkarsa iki bin kişiyi Allah'ın izniyle yine yenebilir. Bilin ki, Allah sabırlı (dirençli ve cesur) kimselerle beraberdir.

مَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَن يَكُونَ لَهُ أَسْرَى حَتَّى يُثْخِنَ فِي الأَرْضِ تُرِيدُونَ عَرَضَ الدُّنْيَا وَاللّهُ يُرِيدُ الآخِرَةَ وَاللّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ {الأنفال/67}

67.kerekmez yaramaz yalavaç kim bolsa aŋar bulunlar uvunġınçaḳa tėgi yer içinde. tiler siler dünyā nekini Taŋrı tiler kėḍinki sarāynı. Taŋrı küsüş turur bütün işlig.

67. Hiçbir peygambere, ülkede her bakımdan ezici bir üstünlük kuruncaya kadar esir almak yaraşmaz. Ey müminler! Siz geçici dünya malı elde etmek istiyorsunuz. Allah ise âhiret için sevap kazanmanızı istemektedir. Allah Azîz'dir; dünya ve âhiret nimetini vermeye muktedirdir, Hakîm'dir; esirler konusundaki hükmü bir hikmete dayanmaktadır.

لَّوْلاَ كِتَابٌ مِّنَ اللّهِ سَبَقَ لَمَسَّكُمْ فِيمَا أَخَذْتُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ {الأنفال/68}

68.eger aşunmas ermese erdi Taŋrıdın aşundı teggey erdi silerke anıŋ içinde. tutuŋızlar ḳın uluġ.

68. Eğer (günahkârların cezasının belli bir süre ertelenmesi konusunda) Allah tarafından önceden verilmiş bir hüküm[672] olmasaydı, esirlerden fidye almanızdan dolayı büyük bir azaba uğrardınız.

فَكُلُواْ مِمَّا غَنِمْتُمْ حَلاَلاً طَيِّبًا وَاتَّقُواْ اللّهَ إِنَّ اللّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ {الأنفال/69}

69.yėŋler anıŋdın kim bulnadıŋızlar açuḳluġ arıġ ḳorḳuŋlar Taŋrıḳa. bütünlükün Taŋrı yazuḳ örtgen yarlıḳaġan.

69. Fakat elde ettiğiniz ganimetlerin size düşen kısmını helâlü hoş olarak yiyin. Allah'ın yasakladığı şeylerden sakının. Bununla beraber Allah Gafûr'dur; fidye konusunda düştüğünüz hatalardan dolayı sizi bağışlar, Rahîm'dir; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُل لِّمَن فِي أَيْدِيكُم مِّنَ الأَسْرَى إِن يَعْلَمِ اللّهُ فِي قُلُوبِكُمْ خَيرًا يُؤْتِكُمْ خَيرًا مِّمَّا أُخِذَ مِنكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ {الأنفال/70}

70. ay aġırlıġ yalavaç ayġıl aŋar kim eligleriŋiz içinde turur esīrlerdin. eger bilmes bolsa Taŋrı köŋlüŋüz içinde ėdgülük bėrgey silerke edgülük. anıŋdın kim alındı silerdin yarlıḳaġay erdi silerke. Taŋrı yazuḳ örtgen yarlıḳaġan.

70. Ey Peygamber! Elindeki esirlere şöyle söyle: "Allah kalplerinizde iman etme eğilimi görürse,[673] sizden alınan ganimet ve fidyelerin daha iyisini size ihsan eder; günahlarınızı da bağışlar.[674] Çünkü Allah Gafûr'dur; çok bağışlayıcıdır, iman ederseniz geçmiş günahlarınızı bağışlar, Rahîm'dir; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir.

وَإِن يُرِيدُواْ خِيَانَتَكَ فَقَدْ خَانُواْ اللّهَ مِن قَبْلُ فَأَمْكَنَ مِنْهُمْ وَاللّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ {الأنفال/71}

71.eger tilese siler kėrtüsizlik saŋa kėrtüsizlik ḳıldılar oḳ Taŋrıḳa munda öŋdün elig bėrdi anlar ara Taŋrı bilgen bütün işlig.

672 Âyetteki "Kitab" kavramı çeşitli şekillerde açıklanmıştır. Müfessirlere göre bu, Levh-i Mahfuz'da yazılı olan, "Hata yapanın cezalandırılmaması" veya "Bedir ehline azab edilmemesi" veya "Açıkça yasaklanmış olmayan şeyleri yapanların cezalandırılmaması" gibi hükümlerdir. Kanaatimizce buradaki "Kitab" kavramı daha geneldir ve sünnetullah denilen genel ilkeler manzumesidir. Buna göre, Yüce Allah'ın rızasına uygun olmayan bir davranışı, gökten taş ya da ateş yağdırmak gibi olağanüstü bir yolla cezalandırması Kendi koyduğu düzene aykırıdır. Yapılan yanlışlar, artık Allah'ın koyduğu fizikî, sosyolojik ve psikolojik kuralların işleyişiyle sebep sonuç ilişkisi çerçevesinde gerçekleşecektir. Yani, esirlerden fidye alarak geçici dünya malı peşinde olanlar, bu davranışlarının yanlış olduğunu ve zararını zamanla anlayacaklardır.

673 Lafzen, "Hayır görürse."

674 Nitekim Bedir'de esir düşüp fidye karşılığı serbest bırakılanların çoğu daha sonra müslüman olmuştur.

71. Bu esirler eğer sana hıyanet etmeyi düşünüyorlarsa bilsinler ki, onlar daha önce Allah'a da hıyanet etmişler; fakat Allah sana (Bedir'de) onlara karşı güç kuvvet ve üstünlük vermiş, böylece onlar hak ettikleri cezayı görmüşlerdi. Bilin ki, Allah Alîm'dir; onların içlerindeki sadakat ve hıyanet duygularını iyi bilir, Hakîm'dir; müminlere yardım etmesi, kâfirleri cezalandırması O'nun hikmetinin gereğidir.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُواْ وَهَاجَرُواْ وَجَاهَدُواْ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللّهِ وَالَّذِينَ آوَواْ وَّنَصَرُواْ أُوْلَئِكَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاء بَعْضٍ وَالَّذِينَ آمَنُواْ وَلَمْ يُهَاجِرُواْ مَا لَكُم مِّن وَلاَيَتِهِم مِّن شَيْءٍ حَتَّى يُهَاجِرُواْ وَإِنِ اسْتَنصَرُوكُمْ فِي الدِّينِ فَعَلَيْكُمُ النَّصْرُ إِلاَّ عَلَى قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُم مِّيثَاقٌ وَاللّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ {الأنفال/72}

72. bütünlükün anlar kėrtgündiler ėwlerindin barḳlarındın çıḳtılar ḳatıġlandılar mālları birle tenleri birle Taŋrı yolı içinde. anlar kim sıġınçu yer bėrdiler taḳı yārī bėrdiler anlar amarıları dostlar amarıke. yana anlar kėrtgündiler ewdin barḳdın keslinip çıḳmadılar yoḳ silerke anlarnıŋ dostluḳlarındın nersedin keslinip çıḳmaġınça anlar eger yārī ḳolsalar silerdin dīn içinde siler üze yārī bėrmek meger ol boḍun üze kim siler ara taḳı olar ara bütünlük erse. Taŋrı anı kim ḳılur siler körügli ol.

72. İman edip imanı uğruna Mekke'den Medine'ye hicret edenler, Allah yolunda mallarıyla canlarıyla savaşanlar ile onlara Medine'de yer yurt vererek kucak açıp yardım edenler birbirlerinin dostu ve yardımcısıdırlar. İman edip de henüz göç etmeyen müslümanlar üzerinde, onlar hicret edinceye kadar velâyet sorumluluğunuz ve buna bağlı olarak miras hakkınız yoktur.[675] Eğer dinî özgürlükleri konusunda sizden yardım isterlerse onlara yardımcı olmak sizin için bir görevdir. Ancak bu yardım, aranızda anlaşma bulunan bir topluluğun aleyhine olmamalıdır. Unutmayın ki, Allah yapıp ettiklerinizi; yaptığınız yardım ve destekleri ya da anlaşmalara sadık kalıp kalmadığınızı görüp bilmektedir.

وَالَّذِينَ كَفَرُواْ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاء بَعْضٍ إِلاَّ تَفْعَلُوهُ تَكُن فِتْنَةٌ فِي الأَرْضِ وَفَسَادٌ كَبِيرٌ {الأنفال/73}

73.yana anlar tandılar amarıları amarınıŋ dostları turur. meger ḳılmasa siler anı bolġay bulġaḳ yer içinde uluġ artaḳlıḳ.

73. Şurası bir gerçektir ki, küfürde direnenler de birbirlerinin dostu ve yardımcısıdırlar. Eğer

675 Âyette geçen "Velâyet" tabirinin anlam ve kapsamı oldukça geniştir. Araplarda aynı kökten türeyen velâ ve müvâlât adı altında miras sözleşmeleri de yapılmaktaydı. Hz. Peygamber Medine'ye gelince Ensar ile Muhacirler arasında böyle bir kardeşlik (muâhat) anlaşması yaptırmıştı. Bundan dolayı birbirlerine mirasçı olabiliyorlardı. Dolayısıyla âyetteki "Hicret etmeyenler üzerinde… bir velâyet hakkınız yoktur" ifadesi, "Onların mallarında miras hakkınız yoktur" şeklinde de yorumlanmıştır. Ancak bu sûrenin 75. âyeti ile Ahzab 6/33. âyetine göre mirasçı olma, kan akrabalığına bağlanmıştır. Bkz. Nisa 4/7-19.

siz de aynı şekilde davranmaz, birbirinize destek olmazsanız, yeryüzünde fitne fesat, büyük kargaşa ortaya çıkar.

وَالَّذِينَ آمَنُواْ وَهَاجَرُواْ وَجَاهَدُواْ فِي سَبِيلِ اللّهِ وَالَّذِينَ آوَواْ وَّنَصَرُواْ أُولَئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا لَّهُم مَّغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ {الأنفال/74}

74. yana anlar kėrtgündiler ėw barķ ķoḍup çıķtılar ķatıġlandılar Taŋrı yolı içinde yana anlar sıġınçu yer bėrdiler taķı yārī bėrdiler anlar tururlar anlar kėrtgünügliler yaraşı. anlarķa örtmek aġırlıġ rūzī.

74. İman eden, imanı uğruna hicret eden ve Allah yolunda uğraşıp savaşanlar ile onlara yer yurt vererek kucak açıp yardım edenler var ya! İşte onlar gerçek müminlerdir. Onlar için bağışlanma ve çok büyük bir nimet vardır.

وَالَّذِينَ آمَنُواْ مِن بَعْدُ وَهَاجَرُواْ وَجَاهَدُواْ مَعَكُمْ فَأُوْلَئِكَ مِنكُمْ وَأُوْلُواْ الأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَى بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللّهِ إِنَّ اللّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ {الأنفال/75}

75.yana anlar kėrtgündiler anda kėḍin ėw barķdın çıķtılar ķatıġlandılar siler birle anlar silerdin ol. yawuķları iḍileri amarıke yaraġlıġraķ amarıke Taŋrı bitigi içinde. bütünlükün Taŋrı tėgme nerseni bilgen ol.

75. Daha sonra iman eden, imanları uğruna hicret eden ve sizinle beraber omuz omuza savaşanlar da sizdendir. Ancak (mirasçı olma konusunda) yakın kan akrabalığı olanlar Allah'ın koyduğu esaslar gereği birbirlerine daha lâyıktırlar. Şüphe yok ki, Allah her şeyi en iyi şekilde bilendir.